

Dr. J. J.

FR. IVNII BITVRIGIS
Animaduersiones ad controuersiam
primam Christianæ fidei,
DE
VERBO DEI SCRIPTO
ET NON SCRIPTO,

M. 8.

QVAM

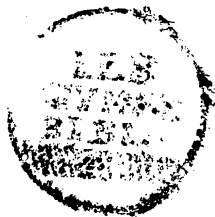
ROBERTVS BELLARMINVS

Politianus societatis Iesu (vt vocant) disputa-
tionum suarum libris exarauit aduersus
huius temporis hæreticos:

*Per scripta ad ordinem librorum, capitum, articulo-
rum, & sententiarum seu comprehensionum eius,
ita vt alterum scriptum cum altero facile
in singulis locis comparari possit.*

Psal. 119. 94.

Tuus sum, conserua me: quia mandata tua quaero.

Ex Officina Plantiniana,
APVD CHRISTOPHORVM RAPHELENGIVM,
Academiæ Lugduno-Bat. Typographum.
clo. lo. c.

709

08.6.11.3677

*Nobilissimis & Amplissimis viris,
Dominis prudentissimis,*

D. P R Æ T O R I,
CONSVLI, ET SENATVI
Dordracenæ Reipublicæ, Domi-
nis obseruantia summa,
colendis,

FRANCISCVS IVNIVS
gratiam & pacem à Domino.

ANNVS iam ferme vi-
gesimus quintus agitur,
Nobilissimi & Amplif-
simi viri, Domini pru-
dentissimi, quum Ro-
bertus Bellarminus Politianus, societatis
(vt vocant) Iesu, de controuersis Chri-
stianæ fidei aduersus huius temporis hæ-
reticos in Gymnasio Romano disputare
aggressus est, & palàm sermone (quod
antè diu fecerat) ac scripto docens con-
trouersa doctrinæ capita, prout ab Eccle-

sia Romana illa ὁμωνύμως dicta & à capite
 ipsius Pontifice Rom. traduntur, propu-
 gnare. *Arduum sanè opus*, ait ille, *atque eius-*
modi, vt si non leuiter & perfunctorie, sed ac-
curatè, ac vt rei dignitas & difficultas exigit,
tractandum sit ; scientiam propè infinitam non
modò variarum disciplinarum & linguarum,
sed etiam totius antiquitatis, omnium historia-
rum & temporum videatur ipsi requirere.
 Et reuera ardua multa in isto opere insti-
 tuto, ac velut pilatas acies agmine factò
 oportet homini occurrisse, quum in tan-
 tis rebus argumentisq̃ue, accuratè & con-
 dignè scientiam adeò multiplicem desi-
 derari putauerit, vt hæreticos non vnus
 generis, sed varia variorum examina stre-
 nuè vna acie prosterneret.

Quapropter cùm gratias illi ago &
 habeo maximas, quòd tantum spatij tan-
 to suo & collegarum suorum τὸ κατ' ἑωτὲς
 συνεργανίζοντων labore in accumulando &
 coagmentando vasto illo controuersia-
 rum & disputationum corpore consum-
 serit; tum ab omnibus bonis Christia-
 nisq̃ue deberi iudico. Nam siue ea quæ
 rectè

recte & ex veritate ab eo dicta sunt respexeris aduersus falsa errantium & hæreticorum dogmata, labor est sua laude dignus, siue ea quæ præter veritatem constabiliendis Ecclesiæ Romanæ Ἰσοδωρίως dictæ & Pontificiæ dogmatis propugnandisque attulit, saltem eo nomine videtur non malè de nobis meritis, quòd capita illa doctrinæ, in quibus à vero aberrant, dissident, aut instabiles sunt Pontificij, in vnum compegit atque concinnauit, multasq. multorum sententias summa Pontificum Academiarumque Pontificiarum approbatione munitas comportauit, & conclusit sententia sua.

Ac eorum quidem omnium quæ verè & sanctè aduersus hæreses ab illo dicta sunt laudem iustam vt præcerpamus aut deminuamus, neque est viri boni & Christiani officium, neque est nobis animus, aut vnquam fuit. Etenim quicquid bonum, verum, sanctum, & iustum est, cum à Deo sit, id tamquam à Deo oportet accipi atque asseruari, ac non superciliosè attendi, per quos, aut etiam quo
3 modo

modo nobis offeratur. Bonum, verum, sanctum, iustum homini semper thesaurus iustus est, quem ab instrumento quolibet, non dedignantur percipere boni & prudentes viri, sed vltro quasi rem à Deo per instrumenta, licet aliena, inepta, indignaque, oblatam accipiunt, qualicumque modo offeratur. Quæcunque *ὡς ἢ πῶδα* sunt (vt vulgo dictum est) à quocumque homine sint, laudare iubemur natura duce, vt à sutore quamuis cætera ineptissimo nos patimur calceari, si pedem calcei non vrant, non follicent, non sint incommodi. Hæc de iis quæ rectè Bellarminus scripsit, bona fide profiteor, æquo animo censeo, & bonos mecum sensuros confido, ne in bonum, verum, sanctum, iustum iniquo animo propter aliquam, si fortè, hominis cuiusquam iniquitatem dicamur *ἐμπαθῶς* inuehere, aut ob alienum vitium doctrinam Deo, bonisq. ex natura & ratione & fide probatam respuere.

Sed & in altero illo argumentorum genere, quæ præter veritatem stabiliendis

Pontifi.

Pontificum suorum dogmatis ab eo per-
scripta fuisse arbitramur, suam quoque
laureolam (vt loquuntur) ipsi ex animo
vltrò concedimus, nec eum omnino ab-
iici è manibus aut contemni putamus
oportere. Cùm enim veri illius, quod in-
uestigare nos omnes profitemur, duplex
sit modus, prout verum est in sese, &
prout est in mente & intellectu nostro;
omne quidem tulisse punctum videtur is
qui verum priore illo modo assequitur, &
perceptum potest exponere : verumta-
men quia id per omnia facere diuinitatis
potius quàm humanitatis est (vt Imp. lo-
quitur) is etiam punctum aliquod tulisse
putandus est, qui cùm veri aliquid attulit
(vt à Bellarmino factum agnoscimus)
tum, si quando per inscientiam infirmita-
temque humanam ab eo abest, quod se-
cundùm Deum & naturam verum est,
tamen quod in animo & intellectu con-
cepit, siue verum siue falsum, ex veritate
sui conceptus enunciat.

Non enim diffiteor multa esse, adeo-
que plurima, in quibus Bellarminum iu-

dico à vero, quod propriè & per se verum est, aberrare; prout & nos quoque, dum hîc viuimus in ista labe peccati & tenebris carnis nostræ, ex parte solùm cognoscimus, atque ex parte prophetamus, vt optimè docet Apostolus 1. Cor. 13. Ex eo enim id omnino sequitur, nos ex parte quoque multa non cognoscere, sed tenebris erroris obductos falsum pro vero plurimùm amplexari.

Sed duo hîc nobis occurrant, & in animo insideant omni tempore necesse est: vnum, errare, labi, decipi humanum esse, & neminem hominem esse (quod aiebat ille) ex omni parte beatum: alterum, infirmitatem atque inscientiam humanã à bonis humaniter accipi oportere; idque ea lege vt quod bonum verumque est ac dicitur à quouis homine, teneas, quod malum aut falsum abiicias, & vtrumque certo iudicio probes ex regula veritatis. Sic quod verè Bellarminus adfert, probamus verè: quod falsò, tamen quia ex vero sensu mentis suæ eum dicere præsumimus, discernentes humanæ illius
igno-

ignorantiæ & infirmitatis vitium æquo animo ferimus, donec meliùs ipsi reuelet Deus : & cùm ipsius , tum populi Christiani causa (de cuius salute laboramus quotquot membra sumus de corpore Christi) sine iracundia aut perturbatione animi refellimus. Nam vt statuamus eum præter veritatem sensus interni sui dicere ea in quibus ipsum à vero abesse iudicamus , nec charitatis officium patitur, ad quod vocati sumus & in quo alij debemus alijs prælucere, nec sensu conditionis nostræ. Videt ipse in corde suo quid sentiat; videt ille, maior corde ipsius & nostro , Deus : cuius solius videre est perfecto diuinóque visu , & perfecta diuináque iustitia ab eis , qui contra conscientiam veniunt, reposcere. Stat aut cadit quisque Domino suo ; in cuius oculis omnia sunt peruia , atque (vt Apostolus ait Hebr. 4.) ἐπεξελθισμένα.

Præsertim verò nos omnes ea mente animóque præditos inter nos esse conuenit, quum id reputamus , non hîc res in theatro naturæ aut in Augusto illo τῶν κοινῶν

ὄντι ἐπιβολῆν recessū (quam quisque inditam à natura officinam intus circumferre solet) expositas vtrimq. à nobis agi; sed oraculis diuinis & reuelatione certissima effusas in gentem hominum: quorum oraculorum religio quanta auctoritate sit ac fide, ne ipsi quidem infideles & Dei veri expertes in mundo ignorauerunt, cum testimoniorum diuinorum, id est, oraculorum fidem omni exceptione maiorem esse tradiderunt: quod Rhetorum omnium libri & Iurisperitorū leges contestantur. Cedit enim natura tota diuinis testimoniis: ideòque si quis homo non cedit & concedit eis, profectò non fœtus naturæ, sed virulentissimus Dei & naturæ totius hostis, & Briareus monstruosissimus censendus est.

Et si hîc alterum quoque discrimen prudenter volumus adhiberi, quum de reuelatione diuina dicimus. Nam Deus ille opt. max. & Pater sapientissimus, vt bonitatem suam omnibus testatam faceret luculentiùs, salutarem illam voluntatem suam reuelauit communibus documentis

mentis & singularibus. Commune documentum appellamus diuinum illud instrumentum cœlestis salutarisque doctrinæ, quod in sacrario Ecclesiæ suæ impressit Deus, & Prophetarum Apostolorumque seruatorum suorum manibus exaratum, diuina sua auctoritate & virtute Spiritus obsignauit, vt constanter in ore Ecclesiæ & seminis ipsius resideat in secula. Singulare verò illud dicimus, quod in singulis Ecclesiæ suæ membris vniuersè ac singulariter Deus indit æterni Spiritus sui communicatione. Vt enim ad Solis aurei percipiendam lucem vtrumque opus est, Sol & oculus noster, quorum ille nobis fœneratur lucem, hic communicatam percipit (nam sine oculo frustra lux Solis futura esset, quemadmodum & frustra oculus sine Sole) ita ad salutaris lucis cōmunicationem præstari hæc duo nobis opus est à Domino, lucem gratiæ foris, cuius Scriptura sacra instrumentum, & lucem gratiæ intus oculumve fidei, cuius auctor & effector est Spiritus ille Christi, qui omnia in omnibus operatur

tur

tur sui communicatione. Hic Spiritus est anima Ecclesiæ Christi, totum corpus & singulas partes illius vel membra singula in toto corpore viuificans, omniâque *ἐπιχορηγῶν* ex demenso donationis Christi. Quam rem Bellarminus noster videtur esse non satis assequutus, quum *ἐπιβοηθῶν* somnia adfingit hominibus nostris, & de Scriptura perinde disputat, ac si res inter se essent oppositæ atque disparatæ, nobis, communicatio Scripturæ & Spiritus, et in controuersia i. disputationem ostendimus.

Vtut sit, pergratum ille nobis officium fecit, quòd & veritatis quicquid habere potuit, cum fratribus suis operas in hac re cum ipso communicantibus expressit, vt apertè videremus quid conueniat inter nos, & in quod vtrique conuenimus disceremus eadem regula vtrisque incedendum esse, quod Paulus præcipit Philip. 3. & quicquid veritatis non habet, id obseruare possemus, & veritatis lumine palàm facere ad declarationem confirmationemque maiorem veritatis.

Quod

Quod officium Deo veritatis gratum, alumnis veritatis vtile fore confidimus, & solis veritatis hostibus onerosum: quorum alij, si prudentes veritati obtiterint, graue sibi iudicium à Domino accersituri sunt, alij si fecerint imprudentes (quod magis credimus) Deum veritatis dies & noctes orabimus, vt oculos ipsorum aperiat, ne porrò obsistant veritati, nostrasq. linguas, & calamos, & manus dirigat, vt eisdem informandis queamus esse comoda & apta diuinitus instruméta. Quam denique Ecclesiam ex numero illorum adunet ac nostro, vt vnum ouile sub vno pastore & Episcopo animarum nostrarum censeamur, in Spiritu sanctificationis æternæ.

Diximus, qua in re Bellarminus de nobis sit bene meritus manū porrigens veritati: qua in re nō adeò mereatur bene, si placet, videamus. Profectò plura sunt quæ in hoc argumento adferri possent, eaque non planè dissimulanda, si hîc de singulis esset minutatim dicendi locus. Sed quia suis locis in nostris Animaduer-
sionibus

tionibus istis singula demonstrabuntur
volente Domino, rem in pauca sumus
contracturi, & sine vlla in quemquam
contumelia (quia cogit veritas) tria sum-
matim allaturi, in quibus bona ipsius &
omnium bonorum venia videtur impe-
gisse. Nam vt naucleris tria hæc sunt pe-
riculosa, si in scopulum alliserint, si in
dorsum arenarium inciderint, si velifi-
centur malè: sic Bellarminus huic operi
suo tria ista apportauit incommoda.

Scopulus siue rupes & petra firmissi-
ma est verbum Dei & Scriptura sacra,
cui superædificata Ecclesia à Christo di-
citur, & in quam quicumque allidunt (vt
cum poëta dicam) infringunt dentem so-
lido. Vnus & idem scopulus nobis est ve-
ritatis pharus ad salutem; iis verò qui ve-
ritatem in mendacio detinent, certissi-
mus ad mortem Caphareus: quemad-
modum de suo piorumq. Dei seruorum
ministerio Euangelico Apostolus affir-
mauit. Ad hunc scopulum vtinam, mi
Bellarmine, vtinam ne tam sæpe, tam
grauiter, tam crassè, oscitantérque allisis-
ses;

ses; qui Romanam illam (vt vos quidem appellare soliti) nauiculam iam tabulata disiecta corruptaque , non scapham vlla ex parte integram esse ostendisti. Nam quæ nauis, per Deum immortalem ! qui linter esse, integer aut dici potest, qui in veritatis diuinæ scopulum tot exitialibus modis alliferit? Non lubet (quod tu facis) in præfationibus accumulare istius rei quam dicimus exempla , aut testimonia: nulla fermè Animaduersionum nostrarum pagina futura est , quæ id non doceat, oculisque legentium luce meridiana clariùs exhibeat. Non iuuat actum agere, non verbis inanibus aut repetitionibus laeiniosis , vt facis, diuicere : fatis est quod dicimus , & omnes visuri sunt qui sedato animo & imperturbato ad nostras Animaduersiones oculos adiecturi sunt, vix vllam esse paginã, in qua non ostendatur præfidentem illam nauem tuam momentis singulis in hunc scopulum irruere.

Dorsum verò arenarium, quod secundo loco posui , humani est testimonij:
quod

quod si bona fide retegamus, equidem hoc ausim affirmare, innumera esse adducta à disputatore isto testimonia, quæ subruendæ nauiculæ ipsius magis quàm prouehendæ subseruiunt. Patrum testimonia, falsò, mutilè, peruersè adducta verbis atque sententiis: nostrorum dicta & scripta longè iniquiore fide quàm vnquam scriptum, dictum, cogitatumve fuerit ab hominibus nostris, proposita: hominum mente desipientium, & animo insensissimorum in nos & in causam nostram, adeóque in sacram illam & immotam veritatem Dei, prolata non secus testimonia, quàm si folia Sibyllæ essent, & diuina quadam vi ἀναντιρρήτα. Res humanæ quidem omnes sunt arenacæ, infirma testimonia, ex quibus certam restim nequeas neçtere: sed quod infirmum est per se, id remigiis suis ita Bellarminus sulcat, infelix κωπηλάτης, vt sibi ipse conficiat obicem, & molem accumulet in qua misera illa nauis Rom. cum fociis suis naualibus omnibus, nisi misereatur Dominus (quod supplex oro) computrescat.

trescat: Et huius mali indiciis (vt miseri
caueant consulantq. salutis suæ) abundant
Animaduersiones nostræ. Etsi (vt fidem
tandem aliquando Bellarmini liberem)
equidem non puto horum testimonio-
rum pleraque à Bellarmino fuisse posita
iudicio certo ; sed aliena fide ; quum de
collegis & alumnis ipsius alij hoc testi-
moniû , alij illud ex varia lectione, quasi
amentatas hastas commilitoni suo sub-
ministrandas comportarent. Sic Bellar-
mini scriptum est ; sed aliena fide, opor,
in hoc genere concinnatum.

Ad hæc autem omnia vt velificatur,
obsecro ? Certè si quis Christianum ho-
minem verè pium atque fidelem rogaue-
rit , qui pes, quod velum , quod signum
navis Christianæ huius , qua vehimur,
sit datum à Domino , qui vsus eorum le-
gitimus ; is sine cunctatione responsum
daturus est, verbum Dei , scripturam sa-
cram idcirco præstitutam ac circumscri-
ptam esse à Domino, vt nauigio Christi
pes, & velum, & signum sit indefinenter
ad omnia. Quid autem hic noster ? dicit
hoc

Atque hæc quidem de vniuerso opere illius. Ad primam controuersiam ipsius venio: quam de verbo Dei scripto & non scripto placuit inscribere. Consilium laudo, quòd de instrumento prius constare voluit, quàm de rebus controuersis, quæ diiudicandæ sunt ex fide illius, disceptetur. Quemadmodum enim si de capitibus contractus aut testamenti agitur, id ante omnia videri necesse est vt de instrumento conueniat illius, ex cuius fide ius dicatur altercantibus: ita etiam in hac causa & sanctè à Deo ac Domino Iesu Christo prouisum est, vt instrumentum diuinum in Ecclesia publicè, priuatimque in singulorum manibus haberetur, & religiosè ad illud prouocare nos iubet fides, quoties obuenit inter eos controuersia qui Christiani audiunt.

Id verò laudare nō possum, quòd disputatori placuit quæstionem hanc grauissimam summâque religione pertractandam quatuor libris contrà definire quàm veritas Dei præscribit, aduersus quam nihil, sed pro veritate possumus. Etenim
primo

primo huius controuersiae libro Scripturae authenticæ minus quàm par est tribuit, Apocrypham supra meritum euehit: secundo de translationibus ita iudicium facit ex *Ἰουδαίου* Ecclesiae Rom. sensu, vt humana diuinis, terrena cælestibus, incerta certis anteponat, & falsa veris: tertio ius interpretationum ita cùm Ecclesiae, tum illi *φρονή* Rom. Pontificis arrogat, vt plurimum Christo & Spiritui eius, plurimum Prophetis & seruis Christi detrahat: quarto vetera illa traditionum suarum *κατ' ἔμφα* sic assuit & adæquat auctoritati verbi, vt oscillantem quasi fidem piorum statuatur in illa instabilitate diuini verbi. Cuius argumenti veritatem quanti intersit salutis publicæ teneri in Ecclesia, & à bonis religiosè obseruari, qui nescit, salutem nescit.

Scripserunt quidem viri nunquam satis laudati antehac de hoc argumento; quorum vestigia per verbi diuini trames sequutus sum. Sed duo me ad scribendum insuper adduxerunt bonorum plurimorum postulatione: vnum, quòd

illi carptim hanc solùm illámve contro-
uersiam aut partem sibi sumpserunt op-
pugnandam , non totum illud immane
Bellarmini corpus , quod multi imperiti
mole , specie , viribus admirabile prædi-
cant , atque inexpugnabile , nec ab vllò
adhuc tentatum vniuersè: alterum, quòd
perpetuo scripto in disputationes Bellar-
mini inuexerunt ; quo in genere fieri non
potest quin multa intacta reliquantur, re-
petantur multa , plurima aut malè acce-
pta, aut dissimulata dicantur ab iis qui
contrà sentiunt. Victus itaque multorum
sententiis , Deo duce , in arenam istam
descendi, in ipsum Bellarmini scamma,
& filum disputationū ipsius in hoc con-
gressu toto sequutus sum; in sequentibus
porrò sequuturus , si Deus vitam & vires
suppeditauerit.

Cùm autem in hac florentissima ve-
stra Hollandiæ regione opus instituerim,
& in eo pergam auctore Domino , cuius
hospitio iam annos quasi octo sum vsus,
& tantisper vsurus , dum illi summo au-
ctori vocationum nostrarum videbitur;
id

id mihi curandum esse duxi, vt hoc publico signo colonarium quoddam ciuitatibus Hollandiæ depéndereſſen, & grati animi documentũ. In quibus cùm illa celebris reſpub. veſtra iã olim primas conſenſu publico tenuerit, & adhuc teneat, à veſtris Ampliſſimis nominibus & fauſto nomine ciuitatis veſtræ viſum eſt incipere, qui me ex quo tẽpore huc appuli, & venientem blandè excepiftis, & amicè fouiſtis incolam, & omne amicitiaſ fideique officium præbuiſtis ſemper recognitioni meæ.

Quod itaque fauſtum & felix à Domino, primum hunc mearum vigiliarum ad Bellarmini diſputationes fœtum, Nobiliſſimi Ampliſſimique viri, & Domini prudentiſſimi, veſtris ampliſſimis nominibus & primariaſ illius ciuitatis veſtræ *προσφωνῶ*, obnixè petens vt meum hoc munus fauente & benigno ore animoque accipiatis, prout à me V^{is}. A. ſtudioſiſſimo animo exhibetur ad Dei Opt. Max. gloriam, & Seruatoris noſtri Ieſu Chriſti, ad Eccleſiæ Chriſti ædificationem,

nem, cui vos religiosè studetis, & ad celebrationem vestri nominis amplissimi ac florentissimæ ciuitatis & Ecclesiæ vestræ. Tu verò, ô Deus veritatis, nobis Da facilem cursum, atque audacibus annue cœptis.

Nobilissimi & amplissimi viri, Deum oro & Patrem Domini nostri Iesu Christi, vt V. A. magis ac magis prosequatur omni benedictionum genere, ciuitatem Ecclesiamque vestram ab omni malo defendat, & bonis omnibus augeat quàm prolixissimè. Lugduno Bat. ipsiis Kal. Martiis anno salutis CIO. IO C.

LECTO-

FRANCISCI IUNII ANIMADVERSIONES

IN

BELLARMINI CONTROV. I.

LIB. I.

In epistolam ad Pontificem;
articulo I.

NTICHRISTI nomine eos ap-
pellandos esse censuerunt.] Totum

hoc exordium commune est: Quod
nos de iis qui verè sunt hæretici, non
concedimus solùm, sed etiam reli-

giosè prædicamus.

2 Ibid. *in ipso mundi interitu excitabit.*] Hæc
circumstantia, *in ipso mundi interitu*, est angustior
quàm vt veritati respondeat. sed quæstio hæc con-
trouersia 3. libro 3. explicabitur.

3 Ibid. *tamquam ad commune restinguendum
incendium accurrebant.*] Quæ de Pontifice Rom.
deque Conciliis hoc loco prædicantur, de eis futurus
est controuersia 3. & 4. dicendi locus.

4 Art. 2. *Cum Ecclesie hostibus dimicamus.*] De
singulis suo ordine & loco videbitur. Quæ sequun-
tur, omnia sunt personalia: quare nos certo consilio
hæc & consimilia omitemus, vt rerum veritati, non
personarum factis & narrationibus (quæ alienæ sunt
παρεκβάσεις seu digressiones) insistamus.

A

5 Art. 5.

5 Art. 5. *Et auctoritas asseritur atq. defenditur.*]
 Et his expendendis suus in 3. controuersia locus futurus est, si uolet Deus.

In præfationem Ad Lectorem.

1. Art. 2. *sed totis aliquando prouinciis perniciem attulisse?*] Hæc communis accusatio, qua nos quoque optimo iure in omneis uti possumus. Sed iniusta est in nostros homines, quâ nos Bellarminus spectat, hæc criminatio. Eiusdem generis sunt & sequentia. Nos ad rem præstat contendere, & causas ipsas religiosa fide ex verbo Dei excutere.

In præfationem habitam in gymnasio Rom. anno 1576.

1 Art. 4. *per sacramentum pœnitentiæ purgari sanarique animaduertunt?*] De hoc enunciato dicturi sumus tom. 2. controu. 6. De sequentibus non habemus contendere: sed quum ad assumptionem siue applicationem singularem uenitur, errat toto (quod aiunt) cælo Bellarminus, quâ hæc de nobis intelligit.

2 Art. 10. *Calvinus in libro Instit. I. c. 18. §. 4.*] Negatur hæc fuisse uerba, aut sententiam illorum. Sed de his agetur in tom. 3. controuersiæ 2. lib. 2. cap. 3. & sequentibus.

3 Art. 11. *Seruetus in epistola sexta ad Calvinum.*] Quid Seruetus ad nos? quem tulerunt Pontificij, Calvinus conuicit, Geneuensis Senatus sustulit, eius certè culpa Ecclesiis iure obrudi non potest.

4 Ibid. *asininæ expectare consilia.*] De hac criminatione

minatione agetur tom. 2. controuers 2. lib. 1. cap. 10. & 11. vbi Lutheri purgatio demonstrabitur.

5 Art. 12. *maxima parti nostri temporis hereticorum.*] Hæc quàm iniquè & inuidiosè adferantur, si Deus volet, in controuersia generali 3. tom. 3. libro 3. controuersia principalis 3. per totum ostendemus

6 Art. 13. *Deus debet obedire diabolo?*] Nihil inuenitur eiusmodi in Wiclefi scriptis quæ adhuc existant. Quàm verò iuri naturali & communi conueniat totus ille processus citandi, cognoscendi, contumacem pronunciandi, & hæreseos damnandi Ioannem Wiclefum absentem, inauditum, iamdiu mortuum, & cuius scripta planè contrà testantur quàm Henricus de Piro finxit, & Concilium Constantiense quàm simplice imprudentia, quàm odio præiudicato statuit, id omnes boni indicare possunt. Iniuriam fecit homini promotor. Concilium approbavit: neutrum certè laudare possumus.

7 Ibid. *qui tantam impietatem cogitare potuit?*] De hac re purgabitur facilè Calvinus in hoc ipso tomo, generalis controuersia 2. lib. 4. cap. 8.

8 Art. 14 *quòd diuinitas Christi nõ possit pati?*] Hæc quidem Lutheri verba, sed mala fide accepta contra mentem ipsius paulo antè ibidem expositam, Dixerat enim expressis verbis, rectè Dei passionem, martyrium, sanguinem, mortem à nobis prædicari: neminem tamen esse qui nesciat diuinitatem in natura sua non posse pati. Quo igitur in loco ponemus ista Lutheri verba? rogat Bellarminus. Respondebit Lutherus, in sermonum impropriè seu figuratè enunciatorum classe hæc verba ponenda sunt, sed quæ odiosè præter mentem meam à Bellarmino traducantur.

tur. Id enim mihi volui, diuinitatis aliam rationem esse in natura sua, aliam in persona Christi. Diuinitatem in natura sua nihil pati dixi: in persona figuratè & quodammodo passam dico, siue in humanitate assumpta à Filio Dei in vnitatem personæ. Cum Augustino dico in Psalm. 130. *Per id quod homo erat, mortuus est Deus: & per id quod Deus erat, excitatus est homo, & resurrexit, & ascendit in cælum, &c.* Deum dicit, inquires, non deitatem: quod magis est proprium. Agnosco: sed ne propterea damnari putes figuratum loquendi modum, in Quæstiunculis de Trinitate eundem dicentem audi, *Vtrum diuinitas cum carne concepta, & nata, & passa est, & cetera quæ humanitatis propria esse noscuntur?* RE. *Vtique diuinitas suæ carnis conceptione concepta est, & natiuitate nata, sensuq; participatione humani affectus mortem quam sponte susceperat, non naturæ suæ potentiam perdens per quam cuncta viuificat: Et ipse auctor, qui sponte natus est, sponte passus est: & idem opus, quia vtrumque vnus, licet non alio cogente, solus tamen ipse perpetitur salua diuinitatis impassibilitate.* Hæc dura sunt, inquires. Nouimus molliùs & meliùs dici Deum, quàm deitatem, passum: sed vbi de mente pia & sensu Christiano ibidem ex verbis auctoris euidenter constat, quid tu duritiam (vt vocas) verborum meorum incessis duritia interpretationis tuæ, & odiosè dissimulata veritate mentis meæ, sermonem durum (si ita placet) duriore glossématique tuo præter veritatem exagitas? Hæc & alia ad causam suam Lutherus dixerit. Alioquin profectò aliter dici malim: sed ita loquentem, si bene senserit atque interpretetur, traduci nolim. Hoc enim est inimici illius hominis officium.

9 Art. 15. *qui semel circa fidem naufragium fecerunt.*] Nos, Dei beneficio, tenemus fidem in bo-

na con-

na conscientia, vt monet Apostolus I. Tim. I. de iis qui hæretici sunt *ἄποκατάκειτοι*, viderit Dominus: nos eorum causam non instituimus agere, nec debemus in hac scriptuone nostra. Sequentia igitur omnia, quæ intelliguntur de nobis, negamus ad nos pertinere: de se alij respondeant.

9 Art. 16. *Et in Italiam vsque penetrasse?*] Verba sunt hæc: ad probationes festinemus. Alioquin & catharticum ægroto quum datur, id feбри aut morbo pestis est. Nobis catharticum ex verbo Dei placet, quia id solum est verbum vitæ in apotheca Scripturæ sacræ diuinitus comprehensum.

10 Art. 17. *Summa animi prouisione cauendum.*] De hæreticis quibusuis, falsum: de hæresiarchis duntaxat verum, quoscunque sciuerunt pij euersisse, peccare, & suo iudicio condemnatos esse, vt præcipit Apostolus Tit. 3. & 2. Ioan.

11 Art. 18. *Accenso igne in eum pilâ coniciunt.*] Hæc duo postrema fugam quidem hominis hæretici, sed & superstitionem coniunctam indicant.

12 Art. 19. *quæ de utilitate nostrarum disputationum dicenda esse putauimus.*] De indiligentia rectè quidem hic queritur: cætera iustiùs ad nos pertinent, qui in veritate Dei & diligentia sancta cupimus proficere, & Christianos animos religiosa charitate ad eam deducere.

13 Art. 24. *Non nisi leuiter tentasse videatur.*] Hæc sanè Græci plerique leniùs: sed quid non effecit contentionum æstus, præsertim funesta illa primatus Romani quæstione excitatus?

14 Art. 25. *Euertere conatus est, & adhuc hodie conatur.*] Confusè hæc omnia: at nos quæ, quibus,

6 F. IVNII ANIMADVERSIONES
quomodo hic fiat iniuria, in ipso disputationis pro-
gressu ostendemus.

15 Art. 26. *Anabaptistarum fides & doctrina.*]
Hæc tomo 2. conuincuntur falsi, volente Domino.

De verbo Dei, LIB. I.

IN CAP. I.

1 Art. I. *quod Spiritus sanctus priuatim uni-
cuique in corde loquitur.*] In ipso limine instituti
Bellarminus non rectè *κωλύμενον* siue quæstionem pon-
nit, sed planè mutilat. Nam cùm omnem disiuncti-
uam aut contrariorum, aut *ἀντιδιμενέων*, aut opposi-
torum, aut certè quocunque modo disiunctorum esse
oporteat, & sufficiente enumeratione constare, hic ex
coniunctis disiuncta facit, & insufficiente enumera-
tione vitur. Atqui hæc vera quæstio: Scripturane so-
la, an Spiritus sancti testificatio sola, an hoc vtrumque
coniunctim solùm sit habendum pro verbo Dei, id
est, sine alia adiectione vlla & humanis traditionibus.
Nos copulatiuam ex veritate defendimus.

2 Ibid. *Improbitas & impudentia Lutherano-
rum.*] Negamus: atque hoc altera parte capitis con-
futabimus.

3 Ibid. *soloque spiritu contentos nos esse iubet.*]
Inuidiosè: non enim omneis, sed grandioreis
Schwenkfeldius sic esse contentos iubet, Scripturam
verò concedit lac esse paruulis. Bona fide cum hoste
oportet agi, ne iniuriam sibi fieri doceat; quod bo-
nam causam agenti turpe. Et si quid ad nos causa
Schwenkfeldij?

4 Art. 2. *Impudentissimo mendacio adscribere*

noy

non verentur.] Falsum. Lutherus enim, Calvinus, alii quatuor maximè obiiciunt Pontificiis: 1. quòd non sola Scriptura sit ipsis verbum Dei, totam fidei bonorumque operum formam perfectè diuinitusque continens. 2. quòd pro verbo Dei non certam rem aliquam, sed humanas traditiones innumeras, incertas, instabiles adsuerint, adsuantque Scripturæ sacræ & interpretationi illius: qua de re libro 3. videbimus postea. 3. quòd ex isto ipsorum facto Scriptura sacra obruta sepultaque iacet humanis traditionibus, & ex animis deletur. 4. quòd etiam res aduersantes Scripturæ statuunt, & multis in rebus simplicitatem veritatemque conuellunt illius. Hoc sibi Lutherus voluit sequente loco, & consimilibus. Probatio in progressu harum disputationum videbitur.

5 Ibid. *hoc enim effugium censemus blasphemiam execrabilem esse.*] Sophistica argutia est à dicto secundùm quid, vt loquuntur. Agit enim Calvinus in Anabaptistas, qui pædobaptismum & alia diuinæ esse institutionis negant: quod illis dant Pontificij studio contentionum in nostros abrepti, & ipse Bellarminus infrà li. 4. cap. 4. & tomo 2. passim, Calvinus dari negat oportere. Tum Anabaptistæ Scripturas obtendunt ad suorum dogmatum cōfirmationem; Pontificij ad auctoritatem Ecclesiæ suæ, id est, infirmorum hominum confugiūt, cùm in multis rebus extra Scripturam, tum in Scripturæ ipsius iusta interpretatione, vt Bellarminus toto lib. 3. & 4. asserit: Calvinus faciendum negat. Deinde Calvinus indefinitè loquitur, quod hic dissimulat: non enim id omnino fieri dicit, in omni causa & tempore. Hoc cene igitur mendacium est?

6. Ibid. *verum esse verbum Dei, & certam ac stabilem*

stabilem regulam fidei.] Nos verò ita statuimus: Propheticos & Apostolicos libros secundùm mentem Dei per Spiritum eius in Ecclesia testatam, & ex ipsis Scripturis (velut perfecto diuinitus instrumento) cognitam, hos solos verum esse verbum Dei reuelatum, & vnicam, certam, ac stabilem regulam fidei nostræ
αὐτόματον ἢ πρῶτης ἀποδοχῆς ἀξιῶν.

IN CAPVT II.

I Art. I. *Ad interni spiritus iudicium, scripturis neglectis, remiserunt.*] Hæc confusè omnia, & partim falsò, partimque captiosè. Moses, & Christus ipse cum aliis confunduntur malè: quorum ratio differens, Moses non confirmauit ex Scripturis Israëlẽ; nam priùs non exstiterant: canonem Legis primus scripsit, non à maioribus accepit; ad Dei verò spiritum renouauit pios, & eis exoptauit illum, Num. 11. & alibi. Christus & Scripturis confirmauit, & testificationem Spiritus excitauit, eòdem pios aduocans, Ioan. 3. & 6. & 7. & passim. Omnium denique commune est, si à Mose discesseris, quòd modò Scripturã adhibuerūt testem, modò Spiritum, modò vtrumque simul: hæc enim coordinata sunt, vt ipse quoque Bellarminus agnoscit lib. 3. cap. 10. in argumento 6. Captiosum verò & cauillatorium illud est, quòd dicitur, *Scripturis neglectis*: quam oppositionem ineptè fieri principio ostendimus, quum de sententia nostra ageretur. Nam Libertini quid ad nos? Vno verbo, semper coniungimus Scripturæ facem foris, & illustrationem internam Spiritus; prout in tenebris lucerna foris opus est, intus oculorum luce: nam nec in tenebris sine lucerna videmus, quamuis oculis valentissimi

tissimi, nec in media luce vident qui oculis capti sunt: vtrumque verò in omnibus operatur vnus & idem Spiritus, 1. Cor. 12. Sequentia itaque omnia feriunt nos minimè omnium. De ista verò disiunctione, quæ fit toto hoc cap. Libertini & Anabaptistæ viderint.

2 Art. 5. *Si certa non sit, ne regula quidem erit.*]

Hæc quidem vera, sed ambigua sunt. Nam regula fidei nota & certa est per se natura sua; quia diuinæ reuelationis est ex superioris scientiæ lumine: nobis verò ita demum nota & certa est, si tenebras internas nostras Deus illustrauerit, & per eandem reuelationem facultatem & modum cognoscendi nobis indiderit, id est, internam lucem spiritalem suam: quam propterea Paulus in omnibus suis epistolis optare piis non desinit.

3 Ibid. *Nisi fortè diuinis testimoniis, id est, operis miracul. confirmetur.*] Hæc minimè sunt vsquequaque vera. Nam priuata spiritus reuelatio aliter iis in quibus inest, aliter verò aliis innotescit. Quibuscunque inest, eis certa & nota esse potest, si & diuinitus afficiat eos intus, & diuinis testimoniis externis, id est, scripturæ consentiat. Alijs verò de alijs nota certa que nō potest esse, nisi diuinis testimoniis apud alios confirmetur, intus quidem spiritus, foris verò scripturæ, operum siue fructuum, atque euentorum; ex quibus alij de alijs ex veritate & charitate iudicamus. Alioquin nemo nouit quæ sunt hominis, nisi spiritus qui est in ipso, 1. Cor. 2. Miracula verò, quæ hîc adferuntur solùm, cùm ipsa sunt extraordinaria (nos autem hîc de notis agimus ordinariis) tum extra veritatem verbi Dei, rerumque, & euentorum nihil sunt, Deuter. 13. & 17. & 2. Thessal. 2.

4 Ibid. *non mentiri Anabaptistam, cùm se à spi-*

10 F. IVNII ANIMADVERSIONES
ritu afflatum dicit?] Ista spiritus reuelatio dicitur
æquiuocè: itaque nihil ad rem.

5 Art. 6. *nihil est notius, nihil certius.*] Atqui
idem in contrarium disputat infrà libro 3. aliquoties.

6 Art. 13. *Sæpe fallacis, & semper incerti iudicio se commiserit.* Rectè sanè, *ea neglecta.* Veruntamen spiritus internus hîc dicitur æquiuocè. Nam Spiritus Dei (qui & vniuersè Spiritus est Ecclesiæ catholicæ, & cuiusque membri singulariter, 1. Cor. 12. vt anima totum corpus nostrum animat vniuersè, & membra singula ipsius) hic capit de sermone Christi, & nobis annunciat, Ioan. 15. qui secus facit, hic æqui-uocè eo nomine appellatur: Falsò itaque conclusio ex homonymia conficitur in hoc loco aduersus Spiritum veritatis.

7 Art. 14. *Quid de se credi, quidve à suis agi velit.*] Nempe non docet per internum afflatum solum, sed coniunctim vtroque modo: nam alioquin hæc copulari oportere antè docuimus; & ipsa quoque hoc postulat analogia, quandoquidem ex animo & corpore constamus, vt agnoscit Bellarminus. Etenim vt nemo nouit quæ sunt hominis nisi spiritus hominis qui est in ipso, & cuiusque significauerit; sic nemo nouit quæ sunt Dei nisi Spiritus Dei, & quibuscunque Deus reuelauerit per Spiritum, Matth. 11. Ioan. 1. & 3. & 6. & 1. Cor. 1.

8 Art. 15. *neque diuinis literis, neq; ullis doctoribus opus habebunt.*] Ambigùe dictum, *per se sapientiam hauserunt*, etsi potest commodè accipi. Addo etiam, falsò dictum, si phrasin illam *per se*, ex Logi-corum vsu intelligas. Sed nolumus λεωτολογειν in hac causa, nec in sequentibus allegoriis, qui veritatem rerum in simplicitate quærimus.

IN CAPVT III.

1 Art. 2. *internam Spiritus alloquutionem intelligi voluit.*] Videlicet oppositè, id est, hanc & illam seorsim ac solam.

2 Art. 4. *Cordibus suorum afflauit.*] Inest igitur piis interna illa spiritus reuelatio, inspiratio, & illustratio, de qua antè.

3 Art. 5. *& lib. 8. Gen. cap. 1.*] Is liber est de Genesi ad literam.

4 Art. 7. *lex diuina sicut improbis pœnas, ita præmia bonis constituit:*] At non præstat tamen, vt responsione 6. mox demonstrabitur: itaque non valet consequentia. Verumtamen, ne multis morer, hinc interpretatio cum sequente omnino & re ipsa est concursura, si hanc ordinem obseruemus, quòd Lex Dei 1. euincit. 2. irritat. 3. condemnat hominem qui euictus peccati sui ad peccatum amplius proritat.

5 Art. 10. *qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio, & quæ sequuntur.*] Hic locus nihil ad argumentum. Non enim de lege simpliciter, sed magis de Pharisæica legis deprauatione illic agit Christus, vt illa verba ipsius commonstrant, *audistis dictum fuisse antiquis, siue ab antiquis:* ac propterea etiam à Christo adducuntur quæ in lege Mosis non comparent vsquam: cuiusmodi est illud dictum, *odio habebis inimicū tuum.* vide lib. 1. sacrorum Parallelorum, Par. 15.

6 Art. 14. *quippe quæ humane infirmitati ad eas implendus vires præbet.*] Imperfecta est demonstratio, quam supplemus in hunc modum: quippe quæ tum Legis complementū in Christo exhibet, Matt. 3. & 5.

& 5. Rom. 8. mortificatione veteris hominis, & noui suscitatione in Christo vireis præbet non ad implendum per nos Legem, sed ad assequendum &prehendendum Christum, qui vnus Legis est πληρωτής, & noster πληρωτής. quemadmodum ait Paulus, *vinò iam non ego, sed viuit in me Christus*, Gal. 2.

7 Art. 15. *de sacramentis cæteris vel exhibendis, vel suscipiendis.*] De his deinceps suo ordine & loco dicturi sumus tomo 2. nam quædam hîc falsò dicta sunt, quædam verò ambiguè.

8 Ibid. *vt iacentes sub onere legis, auxilio gratiæ subleuaret.*] imò verò beneficio gratiæ suæ instauraret nos, atque perficeret.

9 Art. 16. *cum Lutheranis & Calvinistis,*] nempe vt dicitur ipsi. Inuidiosè dictum, vt multa.

IN CAPVT. IIII.

1. Art. 1. *sacram diuinamq; esse, satis, vt arbitrator, demonstratum est disputatione superiore.*] Verissima quidem hæc attributa sunt; sed captiosè iunguntur, prædicantur æquiocè, & de vtroque minus quàm oporteat dicitur, vt deinceps toto hoc libro exempla commonstrabunt. Captiosum est, *sacram diuinamq;* adæquari. Quicquid enim sacrum, id non est diuinum; sed quicquid diuinum, id sacrum dici necesse est: quod explicata æquiocatione fiet euentissimum. Aequiocè vtrumque dicitur. Nam sacrum quicquid dicitur, aut sacrum est reipsa & veritate; aut quadam similitudine, id est, ex opinione institutòve hominum secundùm quamdam imaginem. Similiterque diuinum quod appellatur, aut natura sua ortùve diuinum est, eo quòd purè Dei est, à Deo, aut secundùm

cundum Deum ; aut diuinum dicitur secundum quamdam imaginem , siue ex humana institutione & positio iure, siue ex opinione iudicioque presumpto: hæc ergo *ὁμωνύμως*. Postremò autem minùs hìc quàm oporteat dicitur : hoc enim oportuit dici , Scripturam Propheticam & Apostolicam, hanc (inquam) solam Scripturam sacram diuinamque esse vniuocè: vt rem propriis verbis, propria significatione, atque ex veritate enunciemus. Hæc omnia puto esse euidencia , si id exceperis quod de homonymia seu æquiuatione statuimus. Vt ergo constet æquiuocatio, age, definiamus sacram & diuinam scripturam , quæcunque est canonica, vel continetur canone. Sunt enim hæc Pontificiis *ἀντίγραφα*, si Scriptura sacra diuinaque , vel canonica appellatur. Atqui duplex est canon; eoque duplex canonicum, si ad vsum prisce Ecclesiæ, & Hierorumque orthodoxorum in ea Patrum respexeris; nimirum proprius, & æquiuocus. Proprij canonis dicti vniuocè duæ conditiones sunt inseparabiles; quòd veritatem diuinam continet diuinitus materia & forma, & quòd auctoritate diuina est publico Ecclesiæ datus & sanctificatus, vt sit canon siue regula ipsius : atque hic verè diuinus canon, ex iis libris solummodò constans quos Deus per seruos suos ab ipso *ἰκανοθέηται* scripsit, & auctoritate Spiritus sui obsignauit sanctificauitque. Alterius canonis dicti æquiuocè conditiones diuersæ sunt: nempe quòd secundum partes singulas ipsius vniuersè nec veritati primæ & diuinæ per omnia respondet diuinitus , nec auctoritate diuina publico Ecclesiæ datus atque sanctificatus est , sed quædam humano modo & instituto sunt partes illius, quascunque non exhibuit Deus ; atque hic canon humanus est vel Ecclesiasticus, tum ex libris canonis diuini constans , tū ex aliis quos ab hominibus scriptos Ecclesia

Ecclesia accenferi putauit oportere, accensos per manus accepit, & auctoritate humana consecrauit. Diuinus ille canon habet τὸ αὐτὸ πρῶτον propriè quarto modo (vt ita loquamur) & obstringit fidem : humanus siue Ecclesiasticus non obstringit , sed veritati eorum qui obstringunt fidem inseruit exponendæ. Prioris itaque classis illius libri soli & semper verè sacri, diuini, canonici, authentici, ἐν δὲ ἀθήναις sunt, nec aliter se habere possunt: Qui verò in posteriorem classem adiecti sunt, ij non verè sunt sacri, diuini, canonici, authentici, & ἐν δὲ ἀθήναις, sed ἀκέρως siue κατὰ χριστιανῶς illo augusto nomine donati sunt. Hos autem non incommodè Athanasius in Synopsi, & alij ita distinxerunt, vt priorem canonem Hebræum, siue πρῶτον κανόνα, posteriorem Græcum appellarent in Testamenti veteris argumento, siue δεύτερον κανόνα; quam rem certissimè Iosephus contra Apionem explicauit. In causa fuit, quòd cùm Iudæi in duos ordines diuisi essent; Hebræorum siue Ἑβραίων, qui in Iudæa commorantes Hebræum textum scripturæ purum ἀπὸ ἀποδῆκῆς retinebant; & Ἑλλήνων, qui alibi agentes vbiuis locorum scriptura Græca & translationibus utebantur, Ecclesia Christiana prisca diuersum canonem à Iudæis adeptæ est, Hebræum & Græcum : quem canonem ipsa non fecit, sed accepit factum prout Iudæi tradiderant. Hebræus autem ille diuinus est, vt Iosephus, Athanasius, Epiphanius, Hieronymus, & alij agnouerunt: Græcus verò accessionibus non locupletatus, sed magis corruptus est; quum videlicet Ecclesiæ Orientales Babyloniam versus suas particulas librorum, aut libros integros minùs circumspectos; itemque Occidentales & Ægyptiæ (quarum Alexandrina facilè princeps) puriores probiorésque, non tamen diuinos, adiecissent. Nam Ecclesiasticum, Sapientiam, & Machabæorum

rum libros ab his adiectos esse constat : alios verò, Orientales (nisi me coniectura fallit) contulerunt, in quibus libris plura non adèd proba esse diligens & pius lector facilè animaduertit. Cur ergo facti, dixerit quispiam, & diuini, & canonici libri isti fuerunt appellati à sanctis Patribus? Primùm non à Christo aut Apostolis, qui Hebræo solùm illo vero canone vsi sunt, ita appellantur, quum fidei canonem firmari oportuit. Secundò autè sancti Patres ita loquuti sunt proximè sequente seculo, tribus de causis maximè; occasione, argumento, vlu. Occasio fuit, quòd ita Græcam scripturam ab Ecclesiis Iudæorum, Hellenistarum accipiebant auctam. Si autem reseruissent (quod tamen priuatæ auctoritatis non erat; publicam omnino desiderabat, conuentus, cognitionis, sententiæque publicæ; Ecclesiarum conuentus autem illa temporum iniuria haberi minimè poterat) vtrosque eâdem offendissent, Iudæos à quibus acceperant, & Christianos quibus illa fuerant iam antè tradita. Publicum autem offendere, religio erat: quamobrem isti libri, vt traditi fuerant, permanserunt. Præsertim verò, cùm horum librorum argumentum de rebus sacris, ac non profanis esset; vsus verò secundarius esset à diuino, librisque canonicis intelligendis inseruire; placuit Patribus, vt coniuncti quidè illi cum canonicis libris haberentur, sed tamen in Græci canonis ordine, id est, inferiori auctoritate, ac non cum Hebræo canone comparandi. His bene animaduersis, triplex hætenus in Ecclesia fuisse canon dicendus est; proprius, improprius, falsus. Proprius est, qui solas diuinas scripturas complectitur, id est, Propheticas & Apostolicas: Improprius, qui alias insuper scripturas, licet auctoritate inferiores, diuinis accensuit: Falsus denique, qui ex antecedentium confusione humana scri-

16 F. IUNII ANIMADVERSIONES
na scripta diuinis adæquauit ; quod nemo homo vnquam iure potuit facere. In hunc modum etiam memoria nostra Pontificiorum Ecclesiæ officium canonicum , horas canonicas , similiaque dicunt : quas tamen agnoscunt ipsæ non simpliciter esse diuini iuris, sed plerumque ex humano & positiuo proficisci. Hæc ita se habere in singulari examine librorum deinceps confirmabimus : nec verò diffitetur planè Bellarminus ipse controuersia 4. lib. 2. cap. 12.

2 Ibid. *publico tamen totius Ecclesiæ iudicio nunquam approbati sunt.*] Huic diuisioni facilè acquiescimus : sed in attributione singulari qua in re diffideamus, suo ordine exponetur.

3 Art. 2. *Esdræ, & Nehemiæ duo.*] His adiungimus etiam brum Esther, Hebræi canonis.

Art. 3. *Machabeorū primum & secundum.*] Ista, quæ veteris Ecclesiæ Iudæorum historiam & aliqua quædam complectuntur, huic ordini negamus adscribi oportere. Nam Esther primo ordini ; reliqua tertio sunt assignanda : cùm illud certò sit Hebræi canonis, hæc Græci, vt proximè distinximus.

5 Art. 5. *Laodicenum can. 59.*] At in hoc quoque recensetur Esther.

6 Art. 8. *eos omnes in sacris diuinisque libris à se habitos non obscure testentur.*] De hac re postea distinctè videbitur : nam distinctione opus.

IN CAPVT V.

1 Art. 2. *Albigenses apud Antoninum parte 4. tit. 11. cap. 7.*] Hoc verò apud historicos melioris notæ non meminimus legere.

2 Ibid.

2 Ibid. *quatenus cum novo Testamento concordat.*] Concordat autem per omnia.

3 Art. 12. *patientiae exemplum.*] Non est Lutheri liber: contra verò qui Luthero adscripsit, ei fecit iniuriam, & impudenter indignam adspersit labem. De suppositis eiusmodi scriptis laborare hîc, aut etiam deinceps, minimè statuimus.

4 Art. 15. *ipse soleret, quum adhuc esset in cœno- bio.*] Adulterinum est scriptum, vitrum (quod aiunt) pro margarito.

5 Art. 19. *prius de libris eius, quàm de amoribus narratur.*] Librum quidem assentior à Salomone, quum saperet, conscriptum esse: verumtamen hæc propositio infirma est, ac non necessaria; quicquid prius est narrationis ordine, id esse prius tempore. Hæc propositio multis Scripturæ exemplis, & vsu communi, & doctorum consensu evertitur. Notum est illud Hebræorum dictum in commentariis, *non esse prius & posterius in Scriptura sacra.*

6 Art. 20. *Sapientia quoq. inquit cap. 2. perseveravit mecum.*] Hoc sibi noluit eo in loco Salomon; sed hoc tantum prædicat, se magnum fuisse & omnibus commodis ac deliciis auctum, etiam quo tempore sapientia permanebat adhuc penes ipsum. Fallacia itaque diuisionis est, qua in exponendis illius verbis Bellarminus fallitur. Demonstrat illud Salomon ipse Eccles. 7. quum ait, *omnia illa probaueram in sapientia: quum dixi, sapio, ipsa longinqua fuit à me.*

7 Art. 21. *Amare igitur nondum cœperat, quo tempore librum hunc conficiebat.*] Non meminit quidem capite 2. alibi verò fatetur planè, contra quàm hîc dicitur, Eccles. 7. 25. & sequentibus. Alia

ergo

ergo sapiens primùm scripsit, alia deinde resipiscens.

8 Art. 23. *cùm utraq; sententia ad id quod modò agimus deseruiat.*] Hanc sententiam confirmo tribus argumentis; inscriptione, narratione, & auctoritate Scripturæ. Inscriptione: nam Ecclesiastes siue anima concionalis *αυσταλάτος* dicitur Salomo, qui venit in Ecclesiam, à qua abfuerat, eamq; ingreditur. De priore ingressu nō posse accipi totus liber clamat: ergo de regressu. Narratione: nam eum post annos pauculos quàm ædificia Dei, sua, atque vxoris curauisset, fuisse lapsum nō obscurè colligitur ex Ezech. 4. ergo quæcunque narrat Salomon, ea probare omnia tam breui spatio intercurrente non potuit: & pro eo quòd in translatione vulgata legitur 1. Reg. 11. *quumque iam esset senex, deprauatum est cor eius per mulieres, &c. oportet legi, quumque iam senesceret, &c.* Auctoritate: nam hæc sententia adfirmatur Eccles. 7. 23. & 2. Chronic. 11. 17. Dictum Augustini horridulum est, & duriusculum-

9 Art. 26. *multo antè cari voluit carmen nuptiale.*] imò potiùs antenuptiale & sponfalitium, ac non epithalamium.

10 Art. 28. *quæ nomina ad amorem fouendum, vel excitandum pertinent.*] Duplex ad impiam obiectionem istam responsio. Nam 1. negatur obiectio, & falsa est: legitur enim nomen diuinum *Iah*, cap. 7. licet compositum, prout etiam à Mose Exodi 17. usurpatur: secundò autem, vt non legatur sæpius, tamen per æquiualens (vt vocant) enunciatur, nimirum conuenienter & accommodatè ad typum, prout hoc loco dicitur.

IN CAPVT VI.

1 Art. 2. *Cochlæo lib. de Scriptura & Ecclesiæ auctoritate, cap. 3. & 4.*] De Outhone Brunfelsio falsum est, mendacium Cochlæo dignum : nam etiam notas in Euangelia scripsit Brunfelsius, quæ exstant, & nihil spirant eiusmodi. Sed Cochlæo frequens est *sluivōvōi*, quod Bellarminum nescire non oportuit.

2 Art. 4. *vt planè sit bac de re dubitare dementis.*] Sed & materia formaque illorum, quod est rei caput (vt nihil de diuina testificatione dicamus) luculentissimum perhibet testimonium suis auctoribus.

3 Art. 6. *neque id aliunde quàm ex Apostolicarum literis discere potuerint.*] Videlicet plurimum: *¶* Immo alioquin Iosephus, & profani aliquot historici de eo quoque nonnihil tradiderunt.

4. Art. 11. *Videtur Martinus Lutherus.*] Sed videtur falsò, vt oculo perturbato, sic animo obruto præiudiciis.

5. Ibid. *Pauli ac Petri epistole longè præcedant tria illa Euangelia, Matthæi, Marci, ac Luca.*] Falsum, & captiosum nominis homonymia. Falsum: nam his verbis nusquam Lutherus vtitur. Captiosum: nam vocis Euangelium æquiocatione abutitur: quam vocem optimo ordine à Luthero distinctam Cochlæus turbat studio cauillandi. Ostendit enim sua illa præfatione Lutherus Euangelium tribus modis dici. Primùm salutarem nūcium esse de Christo, & substantiam illius: hac significatione vnicum Euangelium esse, Galat. 1. & alibi. Secundò, libros historicos dictorum factorumque Christi: hac signi-

ficatione quatuor Evangelia esse, nec plura, nec pauciora. Tertio, libros omnes sacros doctrinam de Christo siue narranteis, siue enarranteis & accommodanteis piorum vsui : hac significatione plura esse Evangelis quatuor, nam & Acta Apostolorum & epistolas Evangelia esse. Ac illorum quidem omnium quatuor Euangeliorum substantiam, veritatem, gratiam eandem esse; modum verò tradendi & applicationem ad vsu nostrum magis in Euangelio Ioannis quàm aliorum Euangelistarum legentibus conspicuam esse, sic de Apostolorum epistolis. Hæc Origenes, Hieronymus, Augustinus, Chrysostomus, Cyrillus, omnes denique Patres agnouerunt : quis homo Christianus non probet ? quis bonus reprehendat ?

Art. 12. *Matthæum Marcum, Lucam, & Ioannem.*] Hæc ἀλληγορούμενα, & à visione Ezechielis Prophetæ abludentia : & iis tamen illud Lutheri pronunciatum de Euangelio Ioannis confirmatur.

7 Ibid. *ipsæ etiam parietes signis & imaginibus clamant.*] Sic Ioues suos, Iunones, Genios, &c. olim Ethnici probauerunt scilicet.

8 Art. 14. *in sexto libro hist. Eccles. cap. 7.*] Eosdem Elcesæos, & Sampsæos vel Sampsenos dictos auctor nobis est Epiphanius.

9 Art. 17. *negari nullo modo posse videtur.*] Malè ex particulari concludit vniuersè, vt Erasmus oneret. Quamquam Erasmi dictum de memoriæ lapsu in Apostolis aut Euangelistis improbamus. Longè sanctiùs & certiùs idem Augustinus epist. 19. ad Hieronymum, Ego, inquit, fateor charitati tuæ, solis eis Scripturarum libris, qui iam Canonici appellantur, didici hunc timorem honoremq; deferre, vt nullum eorum auctorem in scribendo aliquid errasse firmissimè credam. At si in eis offendero

fendero literis quod videatur contrarium veritati, nihil aliud quàm vel mendosum esse codicem, vel interpretem non assequutum esse quod dictum est, vel me minimè intellexisse non ambigam. Religiosius hæc veriusque dicta.

IN CAPVT VII.

1 Art. 1. *de primo ordine sacrorum librorum disputatum est.*] Nos verò primo huic ordini librum Esther adscripsimus suprà in cap. 4. nam canonis Hebræorum est.

2 Ibid. *carmine quod scripsit de genuinis scripturis.*] Negatur: hæc enim figuratè ab illis auctoribus fuerunt dicta, ex quibus propriè concludi est *πυλλόλογον*. Ac Melitonis quidem Sardiani, siue Asiae & Nazianzeni verba sunt eodem modo figurata. Nam enumeratio omnis fit aut *κατὰ λεπτόν* minutatim, aut crassè & *συνεκδοχικῶς*. Hi autem synecdochicè (vt fit) loquuti sunt, & vnica Esdræ appellatione librum Nehemiæ (quod hodie quoque faciunt quàm plurimi) & Esther complexi sunt. Atque ita sentiebant Paula & Eustochium, quum sibi ab Hieronymo librorum Esdræ, Nehemiæ, & Esther interpretationem dari postularent, vt ipse præfatione in Esdras innuit. Synopsi verò Athanasius non agit de libris canonicis tantum, vereque diuinis ex priscae Hebræorum Ecclesiæ canone, qui solus diuinus est; sed de canone Græcorum, qui canon humanus est, *ᾠξασὸς* seu opinabilis, vt cap. 4. nota 1. docuimus. Id verbis & exemplò Athanasii ipsius confirmamus. Verba eius sunt hæc: *quidam ex veteribus apud Hebræos pro canonicis reputari dixerunt librum Esther & historiam Ruth: hanc cum historiis Iudicis vno libro comprehendendi, Esther verò ad aliud*

quoddam volumen canonicum pertinere : atque ita numerum viginti duorum librorum apud illos compleri volunt. Quibus verbis ostendit Athanasius se ad canonem Græcum, id est, humanum in sua Synopsi respexisse, & illud confirmat quod antè diximus de Melitonis & Nazianzeni censu. Exemplo probatur, quia & illos ipsos viginti duos libros aliter distribuit Athanasius, quàm Hieronymus & prisca Ecclesia Hebræorum, quos Hieronymus & Patres alij sequuti sunt, & principium libri Danielis ab illis verbis statuit, *Et erat vir habitans in Babylone, &c.* vt alij Græci fecerunt, sequuti Theodotionem, qui ex Græco Babyloniacarum Ecclesiarum canone ista adtexuit. Alioquin hæc verba & tota historia illa nec fuerunt in prisco Ecclesiæ, nec adhuc sunt in Hebræorum canone. Plura possemus : sed hæc ad rem præsentem satis.

3 Ibid. lib. 1. & 8. *bibliotheca sanctæ.*] Atqui hæc ipsa capita in causa fuerint, cur liber Esther apud Græcos nonnullos, si fortè, non haberetur in canone; quia plus in eo libro exstabat *πορδούμερον* siue adulterinum quàm *εὐδαιμόνων*. Nos Hieronymo assentientes, in illo verè diuino & prisco Ecclesiæ Iudæorum canone conquiescimus.

4 Art. 2. *annotauimus.*] Hoc nos de eo libro agnoscimus, qui fuit in Hebræo, id est, verè diuino canone: cætera tanti negamus esse.

5 Ibid. *de libri huius diuina auctoritate consentiunt.*] His patribus sententia ista falsò adscribitur, vt nota 2. dictum.

6. Ibid. *his rationibus confirmamus.*] Negamus.

7. Art. 3. *quo tum ipsi, tum Ecclesia vniuersa eo tempore utebatur.*] A non distributo (vt vocant) ad distributum non valet argumentatio : Liber Esther
sacer

facer est, & sacrum igitur quicquid est illius. Tum inconsequens est quod dicitur æquiucòcè : nam alia sunt illius verè, puta quæ sunt in Hebræo canone; alia *Ab-ξasōs* & communi opinione, puta quæ Græcus solum repræsentat canon. Falsa igitur argumentatio. In Concilio certè Laodiceno & sequentibus aliquot, de istis adiectionibus nullum verbum. Hæc autem falsa argumentatio in sequentibus occurrit millies.

8 Ibid. *Græcorum lingua & literis continetur.*]

Vtebatur quidem communiter, sed distinctè & diuerso modo: nam libris verè diuinis utebatur religione diuina; aliis verò, humana libertate. Assumptionem itaque istam distinguimus. Nam qui libri à Deo prisca Hebræorum Ecclesiæ dati sunt Hebraicè, ij canonis diuini sunt, & partes eorum singulæ: cæi autem libri, & quæ librorum partes in Testamento veteri non sunt Hebraicè, ij (vt Augustinus non obcurè innuit lib. 15. de ciuit. Dei, cap. 23.) ad Ecclesiam Hebræorum minimè pertinuerunt diuino censu; ac proinde nec diuini canonis fuerunt vnquam, nec fieri canonici vnquam diuino modo ab Ecclesia sequente potuerunt; licet adscripti canonì humano fuerint Ecclesiastica primùm conuiuentia, deinde audacia imperati. vide in caput 4.

9 Ibid. *qui nomine lxxij. interpretum circumferuntur.*] At Deus bone, quàm interpolati! quàm mutati! quàm aucti sequentium adiectionibus! vt nota 2. de Daniele dictum. Testis Hieronymus.

10 Ibid. *his 7. adiunctis capitibus retulerunt.*] Nempe in sacrum canonem communiter appellatum: sed cum hac distinctione, quòd pars eius sacra est propriè diuinitusque, pars sacra humanitus & æquiucòcè dicitur, vt antè. sic Athanasius, Hieronymus, alij Pa-

24 F. IVNII ANIMADVERSIONES
trēs: quod Dionysius ille Carthusianus, Hugo, Caie-
tanus, & Sixtus Senensis animaduenterunt.

11 Art. 4. *Augustinum epist. 199. ad Ecdiciam.*]
Hæc argumentatio: Qui libri, quæ capita in sacris nu-
merantur, & pro testimonio adferuntur, ij sunt sacri:
hæc capita sunt eiusmodi: sunt igitur sacra. Maior
plura habet rogata, vt vocant; partim ambigua est,
partimque falsa. Prius membrum est ambiguum:
nam sacri libri dicuntur æquiuocè, vt cap. 4. ostendi-
mus. Posterius falsum: nam neque Bellarminus ipse,
neque alius quisquam mentis compos affirmaturus
est sacra esse quæuis scripta, vnde vel sanctissimi au-
ctores testimonia petierunt. Aratum, Menandrum,
Epimenidem, siue Callimachum adduxit Paulus: an
eo sacra dicuntur eorum scripta? Nunquam ex san-
ctitate, aut veritate vnus dicti, sanctitas & veritas to-
tius scripti rectè affirmatur. Hoc vel Bellarmini ipsius
testimonio constat infrà cap. 18. in argumento 4. con-
tra epistolam Iudæ. Itaque peccatum duplex. Nam
quum dicitur, hoc allegatur à sanctis hominibus, est
igitur sacrum; fallacia est non causæ, vt vocant: non
enim quia sanctum est per se, adducunt Apostoli; sed
quia adducunt Apostoli, eo sanctificatur dictum quod
per se non erat sanctum. Sapienter itaque Tertullia-
nus lib. 1. ad vxorem, *memor illius*, inquit, *versiculi san-*
ctificati per Apostolum, *Bonos corrumpunt maiores congres-*
sus mali. Quum verò dicitur, hæc particula sacra est,
totum igitur sacrum, sermo est inconsequens: nam à
parte ad totum in quantitate non est necessaria argu-
mentatio.

12. Ibid. *sacram & canonicam esse demonstrat.*]
Nihil horum dicit Origenes: sed tantum affirmat par-
tes illas apocryphas apud LXX. & Theodotionem esse:
se:

se: quas si quis eo tempore, id est, nouellæ quodammodo Ecclesiæ velit expungere, is totius Scripturæ auctoritatem apud externos infirmosque in Ecclesia (quorum maximus numerus) in discrimen vocauerit: ac propterea vel à commouendo malo bene posito, vt loquuntur, statuit abstinendum esse causa ædificationis publicæ. Non enim de illis adiectionibus singulariter, sed communiter de toto Scripturæ corpore loquitur, quum ait, *Vide ergo, ne imprudentes & inscientes abrogemus exemplaria quæ habentur passim in Ecclesiis, & quæ sequuntur: quod pius Lector vel mediocriter attendens comperiet verissimum.* Atque hæc illa est occasio, quam suprâ cap. 4. nota 1. exposuimus.

13 Ibidem. *vt deponant quidem sacros, qui apud eos feruntur, libros.*] id est, corpus Scripturæ sacræ, vt modò diximus; ex occasione particularum istorum, quas amoueri tunc quàm ferri fuisset futurum periculosius. vide quæ Parallelis sacris in Lucam, Parallelo 60. à nobis adferuntur.

14 Art. 5. *maxima atque antiquissima est.*] Nemo homo, ac ne omnes quidem simul, aut Concilia omnia, rem quæ non est sanctificata diuinitus, sanctam possunt diuino modo efficere. Petitio est principij. Iustum fuisse Concilium negamus: tum etiam, vt iustum fuisset, tamen potestatem eiusmodi (quæ Dei solius est, nec cum rebus creatis communicata vnquam in cœlo & terra) negamus habuisse. Sed quàm rectè ait Bellarminus, *antiquissima?* nempe Concilij ante annos 40. habiti. Hem antiquitatem.

15 Art. 6. *multæ alie partes sacrorum librorum, Danielis, Marci, Luca, Ioannis, apud catholicos in discrimen vocarentur.*] Negatur consequens: primum quia ex particulari non procedit argumentatio;

26 F. IVNII ANIMADVERSIONES
 secundò quia dissimilia sunt exempla , si vnum Da-
 nielis additamentum exceperis. Nam alia omnia ca-
 nonica sunt diuinitus, & semper, & in Ecclesia tota,
 aut certè à pauculis solùm inscientibus imprudenti-
 búlve interdum, aut hæreticis insanis oppugnata: hæc
 verò non item. Cætera quæ sequuntur, nihil ad nos:
 etsi nihil sunt aliud quàm *ξυλομάχαια ἐλεφαντίκοπος*,
 quod aiunt. Sixtus viderit.

16 Art. 8. *Euangelio ac symbolo decantato?*]
 Eadem petitio principij, de sinu testimonium. Scili-
 cet Romana illa Ecclesia ius habet singulare, quam-
 uis non Romano iure, vt facto suo probet ac defen-
 dat asseratque factum suum.

17 Art. 9. *in textu Hebraïco fuisse, deinde casu
 aliquo excidisse.*] Sic habet argumentatio: Quæ nec
 Hebraicè fuerunt scripta, nec Iudæorum Ecclesiæ à
 Deo tradita, & ab illa Christianæ nostræ, nec haben-
 tur in Hebræo canone; ea sunt supposititia, nec ad te-
 stamenti veteris canonem verè diuinum vllò facto
 humano pertinent: septem ista capita nec Hebraicè
 fuerunt scripta, &c. supposititia ergo sunt, nec ad il-
 lum pertinent. Propositionem concedit Bellarminus,
 at minorem negat auctoritate primùm (vt videri vult)
 Origenis. Atqui negamus hoc vsquam ab Origene
 fuisse dictum: in loco antè adducto nihil eiusmodi,
 vestigium nullum. Tum ne probabile quidem est ea
 fuisse vnquam scripta Hebraicè. Prætereà nunquam
 ex probabilitate necessaria existit consequentia: res
 autem fidei τὸ τ' ἀνάγκης βίαιον desiderant. Postremò
 casu de canone aut hoc aut aliud quippiam negamus
 excidisse: hoc nemo sine atroce in priscam Ecclesiam
 iniuria affirmauerit: fuit enim illa Iudæorum Ecclesia
 religiosissima depositaria Dei, & libraria fidelissima
 Ecclesiæ

Ecclesiæ nostræ: quod omnes agnouerunt Patres. Vide lib. 2. cap. 1. & infrà.

18 Ibid. *neque adicere me aliquid seorsum, neque subtrahere me promittens.*] Et quî ostēdat Bellarminus de illis potiùs Iosephum sumpsisse, quàm illa ex Iosepho sumpta? Verùm vtramuis dixeris, Iudæorum ἐκκλησίαν Orientalis Ecclesia fuit sementis istius longè feracior, quàm ea quæ cis Iudæam versabatur: Iosephus autem libros transtulit quidē Hebraicos (quamuis non admodum sciens Hebraicè) non diuinos solum atque canonicos; sed & alios quoslibet, etiam fabulosissimos, destrinxit; & in iis ipsis quos transtulit inspersit aliena, vndecunque accesserint, diuino canoni non admodum respondentia: quemadmodum ex singulis ferme paginis remotæ & abstrusæ illius ἀγρολογίας probari potest, vbi fabulosa & contraria plurima canoni pius lector facilè deprehensus est.

19 Art. 10. *summam tantum historie conscripsisse:*] Alterum commentum probatione carens. Si qua autem summa historie conscripta est, hæc profectò diuina illa & canonica est quam nos agnoscimus: cætera sunt fabulæ omni & probatione & probabilitate destitutæ, de quibus ipsum Hieronymum præfatione in librum Esther appellamus testem.

20 Ibid. *solum translationem ad nos peruenisse.*] Ergo exciderit. Sed heus Bellarmine, vtrius Ecclesiæ culpa? Hebrææ, an nostræ? Huc reuocet pius Lector ea ipsa argumenta, quæ in causa persimili ab ipso adducuntur infrà lib. 2. cap. 2.

21 Art. 12. *quedam ad finem, ut cap. 18.*] Iltas anticipaciones & hysteroeis accipient qui volent: narrationes tamen falsas esse clariùs meridie post demonstrabimus

28 F. IVNII ANIMADVERSIONES
strabimus ex canonicæ historiæ veritate. Probationes
Bellarmini priùs expendamus.

22 Ibid. *vbi omnia suo ordine collocata sunt;*]
Supple, Romanæ editionis, quæ nuper auctoritate
Sixti v. Pontificis Romæ curata est, postquam Bel-
larminus cum fratellis suis de re tota communi cauif-
set. Nam & eodem anno primùm opus Bellarmini
editum est Ingolstadij: quam editionem Bellarminus
certè non temere hac noua sepultam voluit, ne cui
fortè hoc artificium facilè innotesceret. Atqui nec Al-
dina, nec Complutensis, nec alia sic habent, de qua-
rum fide per collusionem istam Romanam derogari
minimè oportuit.

23 Ibid. *ex annotatione S. Hieronymi inserta
cap. v. & II. & sequentibus huius libri in Bibliis
Lat. is.*] Profectò ne quò quidem illic est quod cau-
sam Bellarmini inuet: consulat Lector. Sed cur præfa-
tionem eius in librum Esther dissimulat? vbi hæc ver-
ba sunt: *Quem librum editio vulgata lacinosus hinc inde
verborum finibus (fortè funibus) trahit, addens ea quæ ex
tempore dici poterant & audiri; sicut solitum est scholari-
bus disciplinis sumpto themate excogitari, quibus verbis uti
potuit qui iniuriam passus est, vel ille qui iniuriam fecit.*
Hoc ab Hieronymo καττιμῆτων istorum ellogium.

24 Ibid. *quid huius libri sit, & quid etiam non
sit in codicibus Hebræorum*] imò verò quid ἐν δὲ δὲ
κον, & quid apocryphum. hoc prisca Ecclesia voluit,
hoc noui homines subruunt.

25 Art. 13. *Esther Assuero coniungeretur.*]
Dura sanè legentibus anticipatio, quam optimo iure
quis negare possit. Sed esto.

26 Art. 14. *per illa verba, datis pro delatione
muneribus.*

muncribus.] Loci pugnantes aliquot omittuntur, & vnicus dicis causa obiicitur. Huic respondetur falsa anticipationis specie, vt antè, & violenta verborum cap. 12. interpretatione; quam vtraique negamus. Sed alios pugnantes aliquot adferamus. Primùm dicitur cap. 11. 2. Mardocheus anno secundo Artaxerxis fuisse vir magnus & administer in aula Regis: in Hebræo nihil de Artaxerxe, nihil de Mardochei dignitate: nam latebat obscurus, quum Esther pupilla abducta est. Secundò, cap. 11. 3. fuisse de numero captiuorum quos Nabuchodonozor cum Ieconia deportauit. Inscitum chronographum, qui à seculo Ieconia ad ætatem Artaxerxis vsque hominis vnus vegetam ætatem produxerit. Hoc nusquam dicitur in canone, & post confutabitur. Tum Mardocheus requieuisse in vestibulo aulae regiae cum Bagatha & Thara, cap. 12. 1. Commentum: id enim fecit Mardocheus non ex vocatione publica à Rege, sed ex priuato studio officioque in Regem & Reginam Esther. Quartò, Regem fuisse iratum aduersus Estheram venientem ad se, cap. 15. 7. & seq. contra quam disertè affirmatur in Hebræo canone, Esther 4. & 5. Quintò, caput 16. totum (prout Hieronymus quoque in Prologo monuit) scholasticam declamationem esse, cum à rescriptorum Persicorum forma, tum à rei veritate dissidentem. Nam literas Regis alio fuisse argumento vera historia narrat cap. 8. 11. & rescripta Regum Persidis Mediaeq. nunquam mutari libri Danielis, Estheræ, & Esdrae aliquot locis prædicant: quod hic vnus scilicet *ὁ ἀγαθὸς* negare audet. Sed hæc satis. Eiusdem generis est (ne actum agamus) sequens anticipationis glossema.

27 Art. 17. *in Babylonem à Nabuchodonosor Rege Chal-*

30 F. IVNII ANIMADVERSIONES
ge Chaldaeorum, Esther 2. & II.] Falsum. Non enim Mardochæus ipse Ieconix tempore, sed Kis abauus ipsius fuit deportatus, Esther 2. 5. quod declamator ille, qui Estheram notham istam conscripserat, non intellexit, cap. 11. 3. Ex falsa igitur interpretatione loci inepta argumentatio.

28 Art. 20. *proprium Regum Persarum.*] In Hebræo canone semper Assuerus, non Artaxerxes dicitur.

29 Art. 26. *Porro Iudæi,*] Eorum quidam, non autem omnes.

30 Ibid. *qui Persarum monarchiam destruxit.*] Fallacia est ex homonymia: nam duo, atque adeò plures fuerunt Nehemiæ re & tempore diuersi, licet cognomines.

31 Art. 27. *Cùm ipsum Cyrum 3. tantum annis regnasse iudem Iudæi velint.*] Nimirum in Babylonia: hi enim regni Cyri principium statuunt à Babylonici regni occupatione.

32 Art. 30. *Artaxerxis, qui id ipsum prohibuit.*] Nos verò Artaxerxem docemus alterum ab Assuero esse: & Scriptura sacra ibidem testis est.

33 Ibid. *eosq; tandem Alexandro duce, imperio spoliarent.*] Adde, quòd satis fuit principium belli exponere, cui Alexander magnus imposuit finem: nam hoc demum factò, vehementissimæ procellæ in Iudæorum Ecclesiam fuerunt excitatæ, quarum causâ prophetia illa fuit reuelata à Domino.

34 Art. 31. *Sunt anni 95.*] Nec verò necesse est, vt in spatium temporis tantum protrahatur historia: vt postea demonstrabimus.

35 Art. 35. *non igitur historia huius libri ad tempora*

pora Mnemonis referenda est.] Hæc auctoritas aliqua ex parte infirma est. Nam Aggæus & Zacharias Darij nothi, Esdras etiam Artaxerxis Mnemonis, Nehemias denique ipsis Darij Ochi scribebat temporibus. Quid, quòd bona Psalmorum pars diu post hæc tempora fuit comportata, & adscripti multi? Atque hæc tamen scripta sunt canonica. Quod autem vitam Esdræ ultra tempora Artaxerxis Longimani extendi negat, alienum à veritate est: nam & Darij nothi, & Artaxerxis Mnemonis vixit temporibus.

36 Art. 37. *Est igitur postrema sententia, eaque meo quidem iudicio maxime probabilis.*] Ex imperfecta enumeratione conclusio vitiosa: nam Xerxis nulla facta est mentio, ad quem historia Escheræ pertinet.

37 Ibid. *Artaxerxem, qui dictus est Longimanus.*] At nos reiicimus, tum rationem habentes temporum, tum verò auctoritatis sacræ, Esdræ 4. vbi reges illi Persarum ordine recensentur accuratissimo.

38 Ibid. *peritissimus rerum Hebræicarum erat.*] Hic verò nō potest maior esse illius auctoritas, quàm esse autè ostendimus nota 18. & 35. vide nota 18.

39 Art. 38. *Artaxerxis Longimani superuixerit?*] Hæc obiectio nihil momenti habet: antecedens enim, siue conditio propositionis hypotheticæ istius prouenit ex falsa loci interpretatione; vt nota 27. demonstrauimus, itaq. non est alia responsione opus, vt quæ nihil aliud quàm effugium est.

40 Art. 39. *Mardocheum translatum fuisse in Babylonem cum Rege Ioachim:*] Hoc nusquam Scriptura affirmat. Et otiosa est responsio, & friget, quia vitrea subtilitate est.

41 Ibid. *idem verisimile est de Iosue filio Iosedech.*] Ludicra est interpretatio dicti, & exemplorum, nec confutatione digna; vt quæ in rebus eidentissimis captat homonymias.

42 Ibid. *nisi quia Ioseph, in cuius lumbis ipsi erant, in Aegyptum intrauerat.*] Neutro loco dicuntur animæ 70. cum Iacobo venisse in Aegyptum: aliter Moses loquutus est Gen. 46. 27. & Deuter 10. 22. hic ergo non Mosem interpretatur, sed phrasin suam affectam Mosi. Aliena omnia.

IN CAP. VIII.

1. Art. 2. *cum lectionibus aliorum sacrorum librorum in legi iubet.*] Ita est argumentatio: Quem librum Ecclesiæ auctoritas in Concilio Tridentino & in Breuiario sanciuit, is sanctus habendus est: Librum Baruch sanciuit: ergo. Negatur propositio. Nam primum nec penes Ecclesiam integram est, nec penes Concilium integrum, nec penes Breuiarium, aut Agendam (vt vocant) ex re humana diuinam efficere, & pro diuina imperare. Deus gloriam istam sibi propriam seruat quàm propriissimè (vt ita dicam) nemini vnquam daturus est. Secundò, si non est penes Ecclesiam integram, aut Concilium integrum, multo minùs penes corruptam, vitiosamque Ecclesiam aut Concilium futura est rei illius faciendæ auctoritas. Tertio, omnium minimè futura est penes Ecclesiam ream, aut Concilium ex reis Patribus constitutum, quos ex æquo cum aliis viris bonis secundùm verbum Dei agere oportuerat, non omnia suo arbitratu, suo commodo, grauissimaque aliorum iniuria decidere. Quid? quòd ne sessione quidem illi quartæ iusto numero

numero; sed quasi res ludicra ageretur, pauci de tanto numero adfuerunt in tanta re perscribenda? qui tamen certatim omnes accurrissent, si de Episcopatus, Abbatibusque (vt postea factum) præbendis, annatis, decimis agendum cognouissent. Hæ denique non sunt partes Ecclesiæ, non Concilij; sed morbi pestilentis Ecclesiam infestantis vulnera. Falsa igitur conclusio.

2 Art. 3. *nihil oportet, inquit, addere diuinis uocibus.*] Hæc argumentatio: Quos libros adducunt Patres, & suggestionem Spiritus sancti, diuinos, canonicos, Scripturam diuinam vocant, ij sunt pro talibus habendi: Librum Baruc adducunt, &c. ergo. Negamus propositionem, si generalem facit: si indefinitam, nõ procedit argumentatio. Sed est generalis (nã multi homines ita sunt comparati, vt generaliter falsum malint dicere, quàm specialiter & in singulari contra se pronuntiare veritatem) falsa, aut æquiuoca omnia. Primum propositionis caput, quos libros adducunt Patres, eos pro diuinis habendos, confutauimus in cap. 7. nota 11. Secundum, quòd Spiritus sanctus suggererit, de eo dicto enunciatur, non autem de toto scripto: nemo autem ignorat à parte ad totum in quantitate non valere consequentiam, Cætera dicuntur æquiuocè, vt in cap. 4. nota 1. dictum, & nota 8. cap. 7. Conclusio igitur est irrita. Non enim Hebræo, id est, diuino canone, sed Græco siue humano censentur diuini, sancti, canonici, & si quid est eiusmodi.

3 Art. 4. *vt patet ex libro Hieremia cap. 36.*] Negat Hieronymus præfatione in Ieremiam. Tum enunciata hæc sunt synecdochica: ineptè verò ex figurata loquutione conclusio propria efficitur. Præ-

reâ in fallaciam incurritur ex elenchi ignoratione: nam fuit quidem notarius Ieremiæ in Iudæa Baruc: sed ista scripsisse dicitur in Babylonia anno quinto, Baruc 1. 2. quum Ieremias iamdiu in Ægyptum raptus esset, ubi est mortuus. Postremò quicquid aliquis notarius feribit, non est authenticum, sed tantum id quod ex mandato ac fide publica tamquam notarius perscripserit. Negamus igitur ista: & hanc esse negamus causam illius synecdoches; sed illam potius, quod exiguus libellus est, qui tum ne excideret, tum ut facilius inuentu esset, maiori libro velut appendix affixus est. Sic enim liber Ruth ad Iudicum, & liber Esther ad libros Esdræ & Nehemiæ adiicitur. vide nota 2. cap. 7.

[Ibid. *partem esse indicabant Hieremie vaticinium.*] Negamus: nam veram causam proximè præcedente nota expressimus.

5 Ibid. *PeLAGIUS I. in epist. ad Vigilium.*] Hæc omnia synecdochicè, ut modò exposuimus, eo quod liber Baruc libro Ieremiæ adtextus esset.

6 Art. 5. *non poterit certè Baruch repudiari, nisi Hieremias etiam repudietur.*] Negatur conclusio: plus enim est in ea quàm in præmissis. Tum ex dispari conclusio iniqua: nam blasphemia non caret, qui libros Græci canonis cum libris Hebræi canonis, id est, verè diuinis æquauerit.

7 Ibid. *de libris Baruch, nullam apud eos controuersiam existitisse.*] Hic finis pugnat cum principio capituli: Bellarminus memoria lapsus est.

IN CAPVT IX.

1 Art. 2. *idem senserunt.*] id est, non habent eum pro canonico (quod inuidiosè Bellarminus enunciat) siue nullam scripturæ sanctæ auctoritatem præbent his (vt Hieronymus ibidem vocauit) fabulis. Nec mirum: cum nec Hebraicè scriptus, nec Hebræorum Ecclesiæ datus, nec ad nos per eam transmissus fuerit hymnus iste, & sequentes historiæ. vide in cap. 7. nota 17. Aliud autem est nihili facere; aliud, tanti facere quanti scripta humana oportet fieri; aliud deniquè, tanti facere quanti diuina fiunt & sanctificata à Domino in Ecclesia ipsius. Nos hunc hymnum in medio illo genere ponimus.

2 Art. 3. *verè esse canonicas.*] Nobis verò constat non esse canonicas.

3 Ibid. *post Dominicam 5. Quadragesima.*] Principium petitur, vt cap. 8. nota 1. dictum.

4 Ibid. *lib. 2. aduersus Hieronymum.*] Sanè legébantur, sed à Lectoribus solùm, & maximè catechumenis, vt humanitus vtilis, non vt diuinitus canonici. Athanasius in Synopsi, *Præter hos, inquit, sunt & alij veteris instrumenti libri non canonici, qui Catechumenis tantum leguntur: & eis enumeratis subiicit, isti sunt veteris testamenti non canonici.* Non secus alij Patres. vide in cap. 13. not. 7. Adducit Ruffini testimonium in Hieronymum inuehentis. Duo respondebo. Prius, sapientis non est, testimonium hominis furentis adducere: quis enim magis furenter scripsit, quàm Ruffinus iste, quum in Hieronymum inueheret? damnatum calculis bonorum omnium, Bellarmine, scriptum adferendo in causam tuam, perdis eam & pro-

36 F. IVNII ANIMADVERSIONES
 dis. Posterius, quin à Ruffino furente ad sedatum
 magisque composito animo scribentem conuertebas
 te? Sic enim ille ad verbum in suo Symbolo: *Scien-
 dum tamen est*, inquit, *quòd & alij libri sunt, qui non sunt
 canonici, sed Ecclesiastici à maioribus appellati sunt*: nem-
 pe quòd in Ecclesia præferrentur profanis scriptis, &
 à Catechumenis legerentur, vt ipsis vsui essent ad sa-
 cræ Scripturæ intelligentiam. Deinde verò post libro-
 rum integrorum enumerationem subdit: *Quæ omnia
 legi quidem maiores in Ecclesiis voluerunt; non tamen pro-
 ferri ad auctoritatem ex his fidei confirmandam*. Tandem
 verò de reliquis libris, qui nec diuini siue Hebræi ca-
 nonis essent, nec Ecclesiastici (vt vocat) vel Græci,
 subiicit; *Cæteras verò Scripturas apocryphas nominarunt,
 quas Ecclesiis legi noluerunt*. Hæc triplex illa distin-
 ctio, quam nota 2. posuimus, & quam Bellarminus hîc
 præcisè negat, à Ruffino illo Aquileiensi, dum com-
 pos sui ipsius esset, comprobata. vide cap. 4. nota 1.

5 Art. 5. *Hæc omnia ad corpus diuinæ scripturæ
 pertinere.*] Horum omnium vnica est argumentatio,
 inconsequens & æquiuoca, vt autè expositum cap. 4.
 nota 1. & cap. 7. nota 8. & 10. & seq. ex æquiuoca-
 tione nihil sequitur.

6 Art. 6. *ex editione Theodotionis, in qua edi-
 tione hæc omnia habebantur.*] Nos verò credibile
 negamus esse: verumtamè distinctionem adhibemus.
 Nam duorum Conciliorum quæ hîc adferuntur ratio
 est differens: Laodicenum agit de canonicis priore
 modo, id est, diuino; Carthaginiense de canonicis se-
 cundo modo, id est, Ecclesiastico. Demonstrat Lao-
 diceni illius hypothesis: Quum enim submitterentur
 in publicum Ecclesiæ humani libri, cantica, &c. fa-
 ctus est canon 59. in hæc verba, Gentiano ipso inter-
 prete:

prete: *Quòd non oportet priuatos & vulgareis aliquos Psalmos dici in Ecclesia, nec libros non canonicos; sed solos canonicos veteris & noui testamenti.* Deinde verò subiicitur eorum recensio, quam temerè multi in nouum canonem transformarunt, his verbis; *Hæc sunt quæ legi oportet: nimirum in Ecclesia publicè: Ex veteri Testamento, Genesis, &c.* At, dices fortasse, Apocalypsis omittitur: ergo Patribus Laodicensis non fuit canonica. Respondeo, non sum nescius multis Patribus apud Græcos Apocalypsin non fuisse pro authentica habitam, Hieronymo & Nicephoro testibus: sed aliud est de particulari huius aut illius opinione dicere, aliud de communi iudicio Concilij. Itaque respondeo, non valet argumentatio, vt loquuntur, à diuiso sensu. Non enim agebant illi simpliciter, qui libri essent canonici; sed qui libri canonici publicè in Ecclesia legere essent: omnes autem canonicos, præter Apocalypsin, publicè in Ecclesia suis temporibus legi censuerunt oportere: Apocalypsin, non quòd negarent esse canonicam; sed quòd non putarent per illud tempus expedire vt legeretur populo, ex eo numero exceperunt, prout delectus in proponendis Scripturæ libris habendus est. Carthaginiese verò de canonicis secundæ classis agere ex argumentis certis constat euidentissimè. Nam 1. quasi rogatio, ac non sanctio est: quid autem fuisset opus rogari placitum, quod inde à principio Apostolis & toti catholicæ Ecclesiæ placuerat? & Laodicensi illius cautio comprobauerat? rogatur ergo, vt libros non solum priore modo canonicos, quod Laodicenium cauerat, sed & posteriore canonicos in Ecclesia liceret legere. 2. hoc insuper ad eundem canonem additur: *hoc etiam fratri & consacerdoti nostro Bonifacio, vel aliis earum partium Episcopis pro confirmando isto canone innotescat: ac si dicerent, se nondum pla-*

nè constituere, sed aliorū quoq. fratrum iudicia expectare velle, quia id quod omnes tangit (vt loquuntur vulgo) ab omnibus decerni debet. 3. demonstrat sententiam nostram proximè sequens rogationis membrum, quum aiunt: *Liceat etiam legi passiones martyrum, quum anniuersarij dies eorum celebrantur.* Vt illud addam, hæc septimi sunt, non tertij Concilij Carthaginensis placita, post consulatum Honorij 12. & Theodosij 8. habiti, quo tempore Ecclesiæ Rom. præerat Bonifacius, vt verba ipsa actorum clamant, & Surius ex certis quibusdam libris fideliter annotauit: Sed ea Gentianus Heruetus pro sua fide postea sustulit. Quid hæc aduersus veritatem canonis? commodè teneatur vbiq. distinctio illa homonymiæ, de qua in cap. 4. not. 4. bene habebunt omnia: hæc enim certa est Patrum illorum sententia.

7 Art. 7. *quid Iudæi dicerent indicasse.*] Falsum: non enim respondet Hieronymus simpliciter illic quid sentiat; sed callidè dissimulat suspenditq. sententiam suam, vt importunam illam Ruffini litem declinaret: nam cur auribus prehendat canem?

8 Art. 8. *dicere historias, quas Iudæi fabulas vocant;*] Faciliùs effugisset dicendo Hieronymum loqui *μυμητικῶς* ex Iudæorum sensu. Sed quid opus est multis? ipsi LXX. fidelius agentes quàm Theodotio in hoc argumento inscripserunt non Danielis Prophetæ esse, qui fuit de tribu Iudæ; sed Danielis alterius filij Habdæ Sacerdotis historiam esse, scriptam ab Habacuc filio Iesu de tribu Leui, prout Eusebius & Apollinarius apud Hieronymum præfatione in comment. Danielis referunt: tum agnoscunt omnes non esse de Hebræo canone, qui solus verè diuinus est: postremò ne ipse quidem Theodotio affirmat eas diuinitus canonicas

nonicas scripturas esse. Hoc nobis ad causam sufficit. Verùm quum responsionis certum modum Bellarminus non tenet, sed alterum suggerit, an non videt stare simul vtrumque non posse? Nam aut hunc, aut illum affirmari oportuit.

9 Ibid. *non tamen fictam & falsam, sed certam & veram.*] Nouimus *μῦθος*, & fabulæ nomine quoduis enunciatum appellari secundum etymologiam; secundum vsum verò communem & oratorium notari *λόγος ψεῦδος ἢ εἰκονίζοντα ἀληθείαν*, vt definiunt Græci: sed vtut acceperis, non eo conficitur scripta ista in canonicis censi oportere. atqui hoc agitur.

10 Art. 10. *ex Hierusalem in Babylonem, vt dicitur Dan. 1.*] imò verò cum Rege Ioakim a deportationem Ieconix, Dan. 1.

11 Art. 12. *narratur historia Belis destructi, & draconis interfecti.*] Negamus: probatio vlla nec temporis, nec anticipationum adferri potest, quas hic licenter Bellarminus facit. Quòd autem ait, *in Græcis codicibus*, eodem modo obserua dici quem antè cap. 7. nota 22. ostendimus. Alioquin probatio nulla.

12 Art. 13. *non possent eos qb̄ imminente malo liberare.*] Huic responsioni facilè acquiescimus: nec enim magni momenti, aut certa est ista obiectio. Sed tamen veritatis causa pium Lectorem admonebo alucinari Hieronymum in illo contentionis æstu nō mediocriter, & imprudentem adferre probationes à vero alienas. Nam primùm falsò inscriptionem capitis 8. apud Ezechielem rapuit ad caput 14. quod tamen caput diu post enunciatum esse & argumentum docet, & series capitum quæ apud illum Prophetam est imprimis accuratissima. Secundò etiam falsò interpretatur

ratur verba illa, *anno sexto*, Ezech. 8. de anno sexto Ioakimi regis: cùm Propheta Ezechiel deductus sit in Babyloniam cum Ieconia rege, qui post Ioakimum regnavit, huius verò temporibus Daniel fuerit deportatus, Dan. 1. Tertiò, æquivocationem nominis *Eunuchus* in sacris Scripturis vsitatam aut non vidit Hieronymus, aut dissimulavit, quod magis putem, ut causæ suæ in Iovinianum inferuiret. Quid autem ex suppositionibus falsis concludatur, viderint docti.

13 Art. 15. *fuisse sex diebus, ut dicitur cap. 14.*] Hic responsiones duæ sunt *συναμαί*, pugnantes inter se, & incertum earum demonstrantes: nam aut eundem fuisse Danielem, aut duos necesse est, siquidem hic alter fuit. Bellarminus autem palpat in tenebris, utraque in partem inclinet nesciēs. Ac priorem quidem historiam agnoscimus, nam est diuini canonis: posterior ne verisimilis quidem videtur esse. Quod vel eo demonstramus evidentissimè, quòd Darius Medus regno Babylonix præfectus est, Scriptura teste; Cyrus verò ex prædictione Ieremiæ profectus aliò expeditionem instituit in Massagetas, nec Babylone substitit, prout Herodotus atque Xenophon tradiderunt.

14 Ibid. *cùm certum sit priorem fuisse de tribu Iuda.*] Hoc effugium alterum: sed si ita est, hæc igitur narratio non est eiusdem auctoris: non ergo canonica diuinitus, quod etiam ab Hieronymo sæpius affirmatur.

15 Art. 16. *קרב.*] Hæc quidem est verborum copia; sed tamen non planè *συναμαί*, ut Bellarminus putat. Grammatici viderint.

16 Art. 17. *quibus in Græco responderet allusio ad verbum scindendi.*] Coniectura est *αδουίμας*, quæ eadem facilitate qua asseritur negari potest. Negamus interpre-

interpretem id auctoritatis sibi assumpsisse. Atque hæc quidem obiectiones quas Bellarminus colligit. Sed cur alias dissimulat? Exempli causa, non est credibile Babylone conuentus iuridicos apud Ioakimum habitos, id est, à victis apud victores, permissu ipsorum: annuos magistratus electos qui populum gubernarent: penes eos fuisse cognitionem dictionemque iuris capitalem: damnatam reuocari in iudicium per puerum, nouamque restitui cognitionem criminis: examen per eum fieri: denique plus ab eo & libertate maiore procurari in ciuitate regia Babyloniorum, quam apud Iudæos vnquam in repub. & regione sua licuerit genti ipsorum. Sed hæc satis: ad alia maturemus.

IN CAP. X.

1 Art. 1. *reiciuntur ab Hebrais.*] id est, à prisca Iudæorum Ecclesia, in qua diuinus librorum veteris testamenti canon religiosè fuit asseruatus sine adiectione aut deminutione vlla.

2 Ibid. *tantum abest vt eam recipiat.*] Falsum: nam Caluinus communem loci interpretationem arguit, non auctorem libri. Quod enim dicit, vana opinione hominum venisse idola in mundum, id verissimum est: atque istius receptæ opinionis exempla adfert commodè. Sed Caluinus reprehendit eos qui in illo vnico exemplo statuunt idolorum fontem, cum ab auctore plura adferantur. Cæterum & librum Sapientia, & alios omnes, de quibus hîc agitur, propriè canonicos & diuinos negamus esse.

3 Art. 2. *Ecclesia verò catholica libros istos vt ceteros pro sacris & canonicis habet.*] Nos negamus

42 F. IUNII ANIMADVERSIONES
mus eos sacros esse & canonicos diuinitus primo illo
modo, de quo cap. 4. nota 1. & alibi passim à nobis
dictum.

4 Art. 3. *Rabanus lib. 2. de institut. clericorum.*] canone videlicet Græco & Ecclesiastico, vt in cap. 4. distinximus, non Hebræo & diuino illo: secundùm quam distinctionem Gelasius 1. ipse in Decreto libros sacros distinctè & Ecclesiasticos nominat. De Concilio Carthaginensi diximus suprâ cap. 9. nota 6.

5 Ibid. *cum aliis, qui sunt infallibilis veritatis.*] Propositio hæc est: Qui libri ponuntur eodem ordine, eadem proprietate sunt: hi libri ponuntur eodem ordine cum aliis qui sunt infallibilis veritatis: ergo. Maior, vniversè dicitur, falsa est: nam & Augustinus negat lib. 2. de doctr. Christ. Deinde est æquiuoca: nam alij ponuntur eodem ordine propriè, alij æquiuocè. Propriè eodem ordine ponuntur inter se, quicunque verè diuini sunt ex Hebræo canone, æquiuocè verò, qui ex canone Græco sunt vel Ecclesiastico cum illis componuntur. Nihil sequitur ex homonymia. Priorum iustus census authenticè diuinus est, posteriores accensi & ascriptitij humana auctoritate sunt: quam quis pius sciens prudens diuinæ æquauerit?

6 Art. 4. *librum esse canonicum, est esse infallibilis veritatis.*] Eadem æquiuocatio: nam Concilium æquiuocè scripturas canonicas & diuinas vocat; hic verò argumentatur ex propria significatione vocum: quod est *ἀποκρίθαι*. Hæc verba canonis: *Placuit, vt præter scripturas canonicas nihil in Ecclesia legatur sub nomine diuinarum scripturarum.* Nempe quia iam obtrudebantur multa Ecclesiis sub nomine diuinarum scripturarum, tria hoc canone distinguuntur luculentissimè; puta diuinæ scripturæ, canonicæ, & quæ sub diuinarum

uinarum nomine obtrudebātur ampliùs. Diuinæ sunt diuinitus authenticæ, & omni exceptione maiores, canone 59. Concilij Laodicensi fermè ex institutione Dei expositæ. Canonicæ sunt, quæ etiam canone Ecclesiastico fuerunt accensæ, quibuscum fuit *καταχρησιῶς* diuinarum scripturarum communicatum nomen. De cæteris ergo Concilium illud Carthaginense statuit, ne quæ præter canonicas illas iam receptas in Ecclesia legerentur sub diuinarum nomine. Turbat Bellarminus cōfusione rerum, quæ tam perspicuè in illo canone distinguuntur, & illudit æquiuocatione. Vide in cap. 9. nota 6.

7 Art. 5. *quomodo ergo erunt norma & regulæ libri illi, qui non sunt infallibilis veritatis?*] In verissima est distinctio nominis sumpti æquiuocè. Nam qui diuinitus sunt canonici, ij sunt per se infallibilis veritatis, quia sic dicti vniuocè: qui verè sunt canonici Ecclesiæ censu, ij præsumptam habent, ac non infallibilem veritatem, quia æquiuocè dicti. Hi enim ab hominibus habent, quòd dicuntur canonici; illi habent à Deo, quòd sunt canonici, & dicuntur esse, nec vnquam desinunt esse canonici, quamuis totus oblatret mundus. Atquè in hanc sententiam Augustinus optimè argumentatus est.

8 Art. 6. *prophetas & hagiographa.*] de libris testamenti veteris loquitur.

9 Art. 7. *omnes libros canonicos esse infallibilis veritatis:*] nempe de iis libris qui diuinitus sunt canonici, in testamento vetere, ex Hebræo; in nouo, ex Apostolorum canone, de quo mox dicturi sumus.

10 Ibid. *equè certus sumus de auctoritate omnium librorum, nec vnus alteri præponere debemus.*] Negatur hæc solutio tota. Nam 1. falsum illud est,
 Augu-

Augustinum non fuisse certum, an essent libri canonici, qui, & quomodo essent: non enim quærit ipse, sed alii, si fortè incerti sunt, exponit viam leuandæ ipsorum dubitationi & Inscientiæ. 2. falsum est, rem non fuisse adhuc ab eo definitam, cuius omnino res diuinas est definiendi auctoritas. 3. falsum est, rem illam, vt definiretur, vnquam à generali Concilio pendisse, aut generale Concilium pro auctoritate vnquam definiuisse, vt rebus diuinis huiusmodi auctoritatem inderet. 4. fallit Bellarminus indignè, quum ea quæ de canone testamenti noui dicuntur ab Augustino, canoni veteris accommodat, contra iustas scientiæ leges à parte vna ad alteram conficiens argumentationem. Ac primum quidem illud adedò certum est, & Augustini scriptis vbique contestatum, vt quisquis cogit à affirmare audet, indignissimam sancto illi viro faciat iniuriam. Tertium libro 1. controu. 4. si Deus volet, demonstrabimus. Quartum, agere Augustinum de libris testamenti noui (cùm hîc nobis sit de libris veteris quæstio) verba ipsius clamitant: dicit enim, *in canonicis scripturis Ecclesiarum catholicarum quamplurimum auctoritatem sequatur, inter quas sanè illæ sunt quæ Apostolicas sedes habere & epistolas accipere meruerunt.* Quorum verborum vt miser corruptor Gratianus est *dist. 19 c. in canonicis.* ita econtrario auctorem interpretemque optimum habemus Tertullianum lib. de præscriptionibus, cap. 36. quum ait, *Age iam, qui voles curiositatē meliùs exercere in negotio salutis tuæ, percurre Ecclesias Apostolicas, apud quas ipsæ adhuc cathedræ Apostolorum suis locis præsentur, apud quas ipsæ authentica literæ eorum recitantur sonantes vocem & representantes faciem vnus cuiusque. Proximè est tibi Achaia: habes Corinthum: si non longè es à Macedonia, habes Philippo; habes Thessalonicenses: si potes in Asiam tendere, habes*

bes Ephesum: si autem Italia adiacet, habes Romam, unde nobis quoque auctoritas præsto est statuta. Hæc certa verborum Augustini interpretatio: quæ verba de libris testamenti veteris accipere foret ridiculum, de eis autem hîc propriè intercedit nobis controuersia. Secundum est operosius: quamobrem hîc postremo loco illud visum est recensere, vt probationem eius commodiùs institueremus. Dico igitur, solius Dei esse auctoritatem definiendi res diuinas & verbum ipsius: dico eum iam olim definiuisse verbum & Scripturam suam; non lacinias Conciliorum expectasse: dico id eum fecisse per se, & per testes omni exceptione maiores Ecclesiæ suæ tradidisse & testatum esse. De his tribus videamus paucis. Primum certè negare omnquam non potest, quin eadem opera naturam communem & naturam Dei negauerit. Nam ex natura communi, quisquis liber est, ipse definit verbum suum, indicem & sensus & voluntatis suæ. Quid autem liberius natura Dei principatum sensus, voluntatis, verbi denique sui supra modum rerum creatarum omnium obtinentis? Quod Ethnici naturæ luce viderunt ad naturam diuinam pertinere, qua fronte Christianus id eripiat Deo? finita creatura vlla nec modum ponere potest Deo, nec diuinum modum rei creatæ ac finitæ imponere, nec diuinæ finitum suum. Hoc igitur quod agimus, est Dei solius opus. Secundum disertis verbis Bellarminus negat, dicens rem tum nondum fuisse à generali Concilio definitam. Imò verò, Bellarmine, neque tunc, neque nunc à generali Concilio fuit definita, neque ab eo definitur vnquam, vt sit canonica. Non definiuit Scripturam Concilium vllum Ecclesiæ, sed definitam à Deo accepit, & acceptam à Deo veneratur ac colit. Definiuit autem Deus solus in testamento vetere & nouo per se, &

se, & testatus est tradiditque per seruos suos. Nam in testamento vetere (vt iusta enumeratione persequamur omnia) duo distincta fuerunt tempora, quibus Scripturam suam tradidit Ecclesiæ Deus: vnum, stante arca testimonij & sacerdotio instructo Urim & Thummim; alterum sublata arca & illo responforum modo qui inde à Mosis ætate fuerat obseruatus. Planè illo vtroque seculo auctoritatem Deus indidit Scripturæ suæ, non per Ecclesiam, sed per se in Ecclesia sua. Nam priore seculo Deus præsens re & symbolis loquutus est, scripsit, scripturamque suam verbo, signis, operibus, euentis contestatus est, obsignans auctoritatem illius ex arca; per fumum, per Urim & Thummim; &c. posteriore verò, quum instrumenta illa symbolica eorumque significationes fuerunt sublata, aliis omnibus modis constanter auctoritatem impressit Scripturæ suæ, aded vt omnes maiestatem Dei in veritate Scripturæ agnoscerent, consensumque illius cum antecedente Scriptura religiosè vererentur. Quid enim pauculis Ieremiæ scriptis, quid Ezechielis, Danielis, Estheræ, Esdræ, & Nehemiæ libris defuit auctoritatis illius, si à symbolicis illis indicationibus discesseris? quid prophetis Zachariæ, Aggæi, Malachia? quarum auctoritati Ecclesia sæpe vel inuita cessit: tatum abest vt Synedriis suis auctoritatem scripturis diuinis attulerit. Quid de nouo Testamento dicam? *Deus vltimis hisce diebus loquutus est nobis in Filio*, Hebr. 1. qua auctoritate, nisi sua & supra Ecclesiam, vt Deus, vt Seruator, vt caput illius? scripsit ipse, non quidem per suam, sed per sanctorum Apostolorum & Euangelistarum manum, ipse verba menti, ipse ductus manui præiens, & in vtrisque imprimens faciem maiestatis suæ. Expediam argumentatione vna. Quisquis est absolutè Princeps, rescriptis suis solus absolutè indit

tè indit principalem auctoritatem suam: Deus, Christus est absolutè princeps: ergo rescriptis solus absolutè auctoritatem suam indit. Quid enim? à quo peteret extra se? à suis, an ab exteris? A suis ne? at sunt ipsius. An ab exteris? at contra ius est ab exteris peti- tum qui sunt Deo exteri? secundùm naturam nemo est Deo extraneus, omnes versamur in vniuersitate ipsius, omnes in ipso viuimus, mouemur, & sumus, Act. 17. secundùm gratiam electi, fideles sunt domestici: nullo iure scriptura gratiæ ab inimicis gratiæ auctoritatem habuerit. Alteram, si placet, argumentationem addamus. Quod simpliciter est atque vniuocè, dignius est & valentius eo quod est tantùm secundùm quid atque æquiucè: Deus est princeps, & auctoritas eius principalis simpliciter atque vniuocè dignior igitur & valentior Deus, auctoritasque eius. Imò verò infiniti infinita est auctoritas: quid infinitæ illi auctoritati finita hominum & Ecclesiæ auctoritatis umbra adiecerit? Qua ex re id omnino sequitur quod rectè affirmat glossa *dist. 19. c. in canonicis*. omnes scripturas canonicas æqualiter esse recipiendas: nam quorum infinita est auctoritas, eis gradus inæqualitatis non possunt competere. Sed huius auctoritatis præbita Ecclesiæ fuit à Domino testificatio duplex: vna interna, per eundem Spiritum per quem dictata fuit Scriptura sacra: altera externa, per Prophetas & Apostolos, velut instrumenta & ministros Dei ex Ecclesia desumptos, & supra Ecclesiam institutos immediatè à Domino, vt perfungeretur legatione ipsius. Nam quemadmodum Princeps ordinariè in suos omneis auctoritatem habet; si quos verò de numero suorum eligit quos mandatis instruit ad suos, illi Principis sui auctoritatem in legatione repræsentant; in seipsis verò singularia sunt communitatis membra, quæ

quæ nihil per se nisi testimonium præstare possunt: sic etiam Dominus Iesus Christus omnem auctoritatem in Ecclesiam obtinens, eaque Scripturam suam muniens, Apostolos suos & Prophetas sua auctoritate instruxit in legatione commissa ipsis supra corpus Ecclesiæ suæ: qua ratione fit, vt secundum legationem supra Ecclesiam sint; secundum se verò in Ecclesia sint vt membra ipsius, auctoritatem Domini sui & legationis suæ testificantia. Quam autem testificationem Apostoli & Prophetæ Christi ediderunt in communi Ecclesiæ; eam, licet non æquali modo, Ecclesia perhibet membris suis singularibus. Itaque duplex illa testificatio ad membra singula Ecclesiæ pertinet, interna per Spiritum, & externa per Prophetas & Apostolos in Scripturis sacris per Spiritum Dei & magis ipsorum exaratis: sed accedit insuper Ecclesiæ communis testificatio auctoritatem Scripturæ non dantis, sed traditam contestantis, & fouentis in membris singulis ipsius. Nec propterea tamen æqualis putanda est Ecclesiæ testificatio illi Prophetarum Apostolorumque testificationi; tantum abest vt superior appellari possit. Nam illa immediata est à Christo, & ab omni labe aliena atque inculpada planè, & extraordinaria data ad principium generationemque aut restitutionem Ecclesiæ: hæc mediata per Apostolos & Prophetas à Deo excitata, implexa infirmitate & infirmitate, & ordinaria ad constitutionem generatæ Ecclesiæ confouendam. Quis autem nesciat testimonij immediati, atque mediati, inculpati & infirmi, extraordinarij & ordinarij rationem inæqualem esse? Negabit Bellarminus inæqualem esse, quandoquidem illis administris Dei Ecclesia successerit. At nos Ecclesiā primū negamus in Apostolatū successisse: in doctrinam quidem successit, quæ (vt Irenæus loquitur) successio prin-

sio principalis est; in Apostolatam verò, id, est, legationem illam fundamentalem minimè: hæc illorum solùm extraordinaria, illa Ecclesiæ est ordinaria & singulorù membrorum ipsius. Deinde negamus operationem Spiritus sancti æqualiter in Ecclesiæ agere administratione, ac in Apostolis egit: nam illi perfectè & inculpate egerunt quod legationis est, id est, doctrinæ sacræ; Ecclesiam non peræquè agere Spiritus operatione, si nobis affirmantibus, si veritati contestanti non credunt, saltem suis Conciliis, suo Decreto, suis epistolis Decretalibus credant: vbi non diuersa solùm, sed & pugnantia multa reperias. Ad summam, his bene expensis asseueramus falsum esse Bellarmini dictum, quia generalia Concilia rem totam definiuerint, eo nos æquè certos esse de auctoritate librorum omnium. Nam primùm sunt libri æquè dicti sacri: nunquam æqua futura est eorum auctoritas, atque librorum est qui sacri dicuntur vniocè. Secundò autem falsum est, de verè sacris nos æquè certos esse, quia Concilia rem totam definiuerint; cum antè fuerimus certi quàm ista Concilia exstiterint; & Conciliis contrà nulla sit auctoritas, nisi quam à sacris libris & Scriptura sacra perceperint. Probamus ratione, auctoritate, historia. Ratio triplex suffecerit argumentatione vna: Auctoritas testimonij immediati, inculpati, & extraordinarij à Principe dati omnino superat auctoritatem mediati, infirmi, & ordinarij à popularibus: Superat igitur testimonium Apostolorum testificationem Ecclesiæ & Conciliorum eius. Auctoritas omnis idem affirmat: nam propterea Christus respiciens ad Apostolos dicebat Ioan. 17. *Non tantùm autem pro istis rogo, sed & pro iis qui per sermonem eorum credituri sunt in me.* Paulus Ephes. 2. *Superstructi super fundamentum Prophetarum & Apostolorum.* Contestat

tur Ecclesiæ auctoritas, Scripturam velut regulam præmittentis, deinde ex ea populum instruentis atque cohortantis, ut ait Iustinus Martyr apologia 2. & ipsum quoque exemplum & observatio Pontificiorum, memoria nostra ad lectionem Scripturæ capita aperientium, & quum Euangelium legitur assurgentium, non ad prædicationem illius: ut eo symbolo religioso profiteantur se ipsi verbo Dei & Scripturæ sacræ plus honoris auctoritatisque quam prædicationi siue con-
 cioni, id est, verbo Ecclesiæ tribuere. Accedat Patrum auctoritas, Iustini martyris Apologia 2. Irenæi lib. 3. cap. 1. & sequentibus, Clementis Alexandrini Stromat. 6. Tertulliani lib. de præscriptionibus, Origenis in Ioannem, omnium denique ex ordine sanctorum Doctorum servorum qui in Ecclesia olim floruerunt. Eleganter Chrysostomus in cap. 1. epistolæ ad Galatas, *Hæc, inquit, Christus ipse inducit in parabola loquentem Abraham, declarans se velle plus fidei haberi Scripturis, quam si mortui reuiuiscant. Paulus verò etiam Angelis & calo descendentibus præponit Scripturas: id quod valde congruenter. Siquidem Angeli quamlibet magni, serui tamen sunt ac ministri. Ceterum omnes Scripturæ non à seruis, sed ab vniuersorum Domino Deo venerunt ad nos. Nec malè Gregorius lib. 4. epist. quid est Scriptura sacra, nisi quedam epistola Dei omnipotentis ad creaturam suam? Et certe sicubi esset gloria vestra alibi constituta, & scripta terreni iam Imperatoris acciperet, non cessaret, non quiesceret, somnum oculis non daret, nisi prius quid sibi Imperator terrenus scripsisset, agnouisset. Imperator cæli, Dominus hominum & Angelorum pro vita tua epistolas suas tibi transmisit, & quæ sequuntur. Quis, obsecro, epistolis atque rescriptis huiusmodi auctoritatem conciliet in cælo, aut in terra? Ad historiam veniamus: cuius auctores habemus Iustinum martyrem, Irenæum, Tertullianum,*

tullianum, Hieronymum, Augustinum, Cyrillum, Theophylactum, & alios magnos in historia viros: quorum conuenientem veritati historiam ex verbis singulorum prout quisque plenius bonam partem illius retulit, audiamus. Sic ergo Irenæus in præfatione libri 3. *Solam veram ac viuificam fidem ab Apostolis Ecclesia percepit, & distribuit filiis suis. Etenim Dominus omnium dedit Apostolis suis potestatem Euangelij; per quos & veritatem, hoc est, Dei filij doctrinam cognouimus: quibus & dixit Dominus, Qui vos audit, me audit; & qui vos contemnit, me contemnit & eum qui misit me.* Et capite 1. *Non enim per alios dispositionem salutis nostræ cognouimus, quam per eos per quos Euangelium peruenit ad nos: quod quidem tunc præconiauerunt, postea verò per Dei voluntatem in Scripturis nobis tradiderunt, fundamentum columinam fidei nostræ futurum. Nec enim fas est dicere: quoniam ante prædicauerunt quam perfectam haberent cognitionem; sicut quidam audent dicere, gloriantes emendatores se esse Apostolorum. Postea enim quam surrexit Dominus noster à mortuis, & induti sunt superueniente Spiritu sancto virtutem ex alto, de omnibus adimpleri sunt, & habuerunt perfectam agnitionem; exierunt in fines terræ, ea bona quæ nobis à Deo sunt euangelizantes, & cœlestem pacem hominibus annunciantes, ipsi quidem & omnes pariter, & singuli eorum habentes Euangelium Dei.* Hactenus primum membrum historię Ecclesiasticæ, conuenienter historię sacrę conditionem Apostolorum, & ex auctoritate ipsorum auctoritatem Euangelij supra Concilia, Ecclesiam, & mundum vniuersum denique explicans, euidenterque demonstrans (vt cum Augustino dicam lib. 17. contra Faustum Manichæum, cap. 3. *Euangelium esse auctoritate illorum firmatum; non Ecclesiæ, non Concilij, ac ne Angelorum quidem à cœlo.* Secundus historię locus est, Ioannem Aposto-

lum, qui postremus vixit Apostolorum omnium, canonem Scripturæ sacræ, tum historicum Euangeliorum in Euangelio suo, tum didacticum atque propheticum in Apocalypsi, clausula Apostolica & planè diuina obsignasse, qua & Apostolorum Prophetarumque scripta verè diuina contestando profiteretur, & alia omnia exterminaret, ne cui vel Concilio, vel Ecclesiæ, vel Angelo, vel mundo liceret diuina specie quicquam adtexere. Nam in Euangelio Ioan. 21. & illa testatur sufficere Ecclesiæ Dei, & alia oneri potius quàm vtilitati fore, etiamsi vera de Christo & Euangelio adferrentur: in Apocalypsi autem, quum rogatu Ecclesiarum Asiæ fines circumscripsisset Scripturæ canonicæ, totum illius corpus grauissima contestatione militat, mucrone Apostolico alia configens omnia, ne quæ credentis falleret *παρείσκητον*, quum ait, *Contestor cuius audienti verba Prophetia libri huius, si quis adiecerit ad hæc, imponet ei Deus plagas scriptas in libro isto, &c.* Apoc. 22. Atque hoc illud est tempus, quod cum multi alij Patres notauerunt, tum Hieronymus luculentissimè ad Eusebium scribès proæmio suo ad commentarios in Matthæum, & Theophylactus, quorum verba breuitatis causa omittimus. Tertius historiæ locus est, eundem Apostolum & Euangelistam, prout canonicos libros consignauit, sic etiam alienos à canone & scriptos humanitus ex canonicorum scriptorum albo expunxisse atque exterminauisse, vt nihil in Ecclesiam vllam specie auctoritatis diuinæ immitteretur quod non verè diuinum existeret. Eius rei singulare exemplum & obseruatione dignum apud Tertullianum est libro de baptismo cap. 17. quum de Quintillanis ait, *Quòd si quæ Pauli perperam scripta legunt, exemplum Teclæ ad licentiam mulierum docendi tinguendiq; defendunt: sciant in Asia Presbyterum, qui eam scripturam*

scripturam construxit quasi titulo Pauli de suo cumulans, conuictum apud Ioannem atque confessum id se amore Pauli fecisse, loco decepsisse. Repetitur idem ab Hieronymo atque Sophronio, libro de scriptoribus Ecclesiasticis. Hæc vera canonis in testamento nouo historia : quam eo copiosius visum est explicare , quia non omnibus patet ; & tamen apud orthodoxos Patres occurrit passim : docens Deum per Prophetas & Apostolos, non autem per Concilia auctoritatēve Ecclesiæ, canonicis libris diuinam fidem & sacrosanctam maiestatem confirmasse , quam nemo homo augere , minuire , aut mutare possit. Quod si etiam hæc omnia de libris testamenti noui comperirentur vera, quod tamen negamus; non continuò verè de libris testamenti veteris enunciari possent : nam de eis ne ipse Bellarminus ignorat, nullum omnino Concilium, vtut generale fuerit, post Christum & Apostolos debuisse iudicium sibi, aut potuisse arrogare. Perpetua itaque hîc est fallacia ἀπὸ τῆ μὴ αἰτίας, à non causa vt causa. Non enim quia generalia Concilia sic definiuerunt, hi libri sunt infallibilis veritatis ; sed quia ipsi per se sunt infallibilis veritatis, idè Concilia sic definiuerunt. Auctoritatē indit Deus, & vi superioris luminis ostendit ; Ecclesia verò accipit , & suo modo testatam facit. Qui plus Ecclesiæ tribuunt , hi soli fœnerentur lucem.

II Art. 8. *Et tamen de eius veritate dubitari posse dicat:*] Falsum: nam canonici, vt in principium capitis 4. ostendimus, dicuntur æquiuocè. Et Augustinus ipse distinguit manifestè, tum communiter lib. 15. de ciuit. Dei, cap. 23. tum verò singulariter lib. 2. in epistolam 2. Gaudentij, cap. 23. *hanc quidem Scripturam, inquit, quæ appellatur Machabeorum non habent Iudæi, sicut Legem, & Prophetas, & Psalmos; quibus*

Dominus testimonium perhibet tamquam testibus suis, dicens: oportebat impleri omnia quæ sunt scripta in Lege & Prophetis & in Psalmis de me: Sed recepta est ab Ecclesia non inutiliter, si sobriè legatur vel audiatur, &c. Vnum Augustini locum Bellarminus postulat: ecce autem de multis duos; quorum posteriore non fidem præcipit adhiberi ad libros apocryphos, quasi infallibilis veritatis, sed sobrietatem atque iudicium. De Concilio autem Carthaginensi diximus antè in cap. 9. nota 6.

12 Ibid. cap. 5. & alibi passim.] Nempe agit omnibus his in locis Augustinus de libris canonicis diuinitus atque cœlesti instituto, non adscriptitiis humanis. sic deinceps.

Art. 9. *nunquam canonicos dici à Hieronymo eos libros de quibus dubitari possit.*] Negatur distinctio cum sua hac commentitia interpretatione. Dicuntur quidem libri hagiographi, vt canonici & sacri, bifariam: nam alij diuinitus sunt hagiographi, qui omnes fuerunt scripti Hebraicè; alij humanis iudicioque humano adscripti, qui exstiterunt Chaldaicè, vt præfatione in Tobia docet Hieronymus, aut Græcè solùm. Sed triplice fallacia hîc Bellarminus vitur. 1. æquiocationis, quum illud nomen hagiographi, quo Hieronymus vitur æquiocè, in alteram æqui-uocam interpretationem rapit ab Hieronymi mente prorsus alienam, vt modò ostendimus. 2. ignorationis elenchi; nam agebat Hieronymus de Iudæis sui temporis æquè ac præcedentium inde ab Euangelij promulgatione; quæ autem de arca Bellarminus adfert, ea de tempore ipso Babylonicæ transportationis & sequentibus non possunt dici, cum arca nunquam exstiterit inde à temporibus Regis Sedechiæ. 3. figuræ dictionis, quum Epiphaniij testimonio non intellecto abutitur.

abutilur. Id enim expressè dicit Epiphanius, in canonicorum numerum non referri ea scripta, quæ neque in ἀρχὸν, neque in arca federis fuerunt reposita. In arca autem federis nihil erat omnino, nisi tabulæ Legis, 1. Reg. 8. 9. in ἀρὰν verò, id est, in arca seu capsula ecclesiastica (sic enim Hebræi & Syri vocant promiscuè) fuerunt omnia canonica scripta Hebraicè. hoc ergo genus tertium à Bellarmino excogitatum vbinam fuerit? Postremò autem viderit disputator, quomodo hæc duo simul constare possint, quòd ait scripta hæc esse canonica, & hæc eadem scripta hagiographa appellari ad distinctionem canonicorum & factorum. Quod si est, hæc scripta, Bellarmino teste, nec sacra, nec canonica futura sunt.

14 Art. 12. *constat enim semper fuisse aliquos, inde dignos, qui hos libros canonicos putarent.*] Hoc probari non potest: negamus hoc & sequens responsionis argumentum.

15 Art. 13. *rem istam desinire voluit:*] Imò non fuit penes Ecclesiam; nec illa, si sapit, hoc sibi arrogat, quod gloriæ solius diuinæ est.

16 Ibid. *non igitur cogimur semper dubitare, etiamsi aliquando dubitatum est.*] Prior hæc probatio falsa & ambigua est. Falsa, quia non adfirmat Hieronymus; sed ita ait, *hunc librum Synodus Nicæna in numero sanctarum Scripturarum legitur computasse.* Ambigua, quia sanctæ Scripturæ dicuntur æquiuocè, vt cap. 4. nota 1. ostendimus. hîc enim sanctæ latiore significato appellantur, sicut & passim.

17 Art. 14. *Apocalypsin vt verè canonicam, cent. 1. lib. 2. cap. 4. col. 56.*] Non valet à simili argumentatio, quia hîc ratio dissimilis. Nam vniuersa Ecclesia veteris Testamenti adèd constanter vnico illo

Hebræo canone acquieuit, vt ne semel quidem legatur de auctoritate librorum suorum dubitasse, vtrùm non essent in canone: de his verò libris testamenti noui, qui iam in exemplum trahuntur, non vniuersa Ecclesia ipsa, sed quædam solùm membra illius ex inscientia ambigebant, vtrùm in canone essent; aut putabant secus. Quòd si prisca illa Ecclesia de libris sui temporis nec voluit, nec potuit aliter pronunciare, quia sic eos auctoritate Dei Apostolorumque acceperat; quid faciat Ecclesia sequens, si de auctoritate librorum canonica volet statuere contra alteram illam viam ab Augustino præscriptam?

18. Art. 15. *satis esse, si habeat aliqua testimonia hominum fide dignorum illius temporis, vel certe proximi.*] Nos verò negamus quemquam esse illius temporis ex Ecclesia Iudæorum, qui hoc affirmet: præterea negamus hoc de libris testamenti veteris vquam post Christi & Apostolorum (quorum auctoritas omnibus Conciliis antestat) tempora constare ampliùs cuiquam potuisse. Inanis ergo Bellarmini defensio.

19 Art. 16. *ista enim non sunt nostra asserta, sed ipsorum mendacia.*] Primùm non dicit Chemnicus ista in hunc modum, neque omnibus impingit Pontificiis; sed esse ait qui hoc dicant, & esse qui illud. Locus est examinis parte 1. deinde verò de æquiualente (vt ita loquamur) dicunt ipsi palàm, nimirum de ipsi fidei articulis, teste versu in glossa Decretalium, *Articulos soluit, synodumq, facit generalem, &c.* Quid verò illud quod ait Innocentius 3. *cap. proposuit nobis. de concessione præb. secundùm plenitudinem potestatis de iure possumus supra ius dispensare?* & similia multa.

20 Ibid. *epistolam Iacobi paulatim tempore procedente meruisse auctoritatem.*] Nempe apud eos homines siue particulareis Ecclesiis, apud quas prius non obtinuerat; cum tamen in se & per se eandem cum scriptis cæteris auctoritatem in catholica Ecclesia haberet planè. Quàm bene hic ex particulari concludit vniuersè!

21 Art. 17. *& hoc sufficit.*] Negatur: nam neque ab Apostolis, neque à prisca illa & primitiua Ecclesia probari potest habuisse.

22 Ibid. *dixissent eos esse diuinos.*] Inconsequens, & æquiuocum: nam diuinos secundo modo appellabant, de quo suprâ in caput 4. fallacia est ἐξ ἐπινοίας.

23 Ibid. *viderunt esse conformes aliis.*] A. non viderunt bene, si quibus ita visum.

24 Ibid. *quod argumentum habere non poterant qui in prima Ecclesia fuerunt.*] Nempe receperunt, quum iamdiu ille Christianorum sensus, & gustus corruptus esset: hoc verò quid ad probationem facit?

25 Art. 19. *librū Pastoris, qui est noui testamenti.*] Falsum: nam duplex fuit liber inscriptus Pastor; alter veteris testamenti, quem Clemens Alexandrinus in Stromateis adducit aliquoties; alter noui, cuius auctor Hermas Pij 1. Romani frater. De priore Hieronymus videtur agere. Inconsequens argumentatio ex homonymia.

26 Art. 20. *Hieronymus postea recepit.*] Hanc rationem antè refellimus nota 10. & sequente. De libro Iudith antè diximus nota 16. & post dicemus ampliùs cap. 12.

27 Ibid. *ut ex ipso canone manifestè deducitur.*] Atqui verba canonis loquuntur vniuersè. Sic enim

58 F. IVNII ANIMADVERSIONES
Gelafius, *Et non solum de Ruffino*, inquit, *sed etiam de*
uniuersis quos vir sapius memoratus zelo Dei & fidei reli-
gione reprehendit. Id autem zelo Dei fecit, quod diui-
num canonem, id est, Hebræum, ab Ecclesiastico, id
est, Græco secernebat, prout obstrictus religione fi-
dei tenebatur. Et quid aliud clamant singulæ præ-
fationes illius?

IN CAP. XI.

1 Art. 1. *testimonia Conciliorum & Patrum*
paulo antè adducta.] Principium petitur, quod antè
multoties negauimus. Nam nō potest dare quisquam
quod non habet: nullum autem Concilium diuinam
auctoritatem habet: igitur nec dare potest eam, licet
Gregorio imprudenter reclamante, *dist. 15. c. sicut*
sancti.

2 Ibid. *nec tamen omittit Tobiam.*] Ab auctori-
tate istorum testimoniorum non valet argumentatio,
1. quia est inconsequens eo modo quem cap. 7. nota
7. ostendimus: secundò quia inest æquiuocatio, quum
isti libri, qui humanitus fuerunt exarati, cum Scri-
ptura computantur, & diuini, sacri, canonici, &c. ap-
pellantur. vide cap. 4. nota 1.

3 Art. 3. *Hæc sententia cōmunior est & verior.*] Negamus: vide quæ in locos illos annotauimus. Duæ
obiectiones aliæ reticentur: vna, contineri in libro
Tobiæ res non planè conformes reliquæ scripturæ ca-
nonicæ, sed quæ redoleant fabulas Iudæorum: altera,
etiam res contineri cum scriptura canonica reliqua
pugnanteis: quod pij & eruditi homines facilè queunt
animaduertere. Cæterùm qui priùs affirmabat Hiero-
nymum libros istos pro canonicis nō agnouisse, quòd
generalia

IN BELLAR. CONTROV. I. LIB. I. 59
generalia Concilia nondum eo tempore definiuissent, quid hinc superioris seculi adducit Patres ad sententia suae confirmationem?

IN CAPVT XII.

1 Art. 1. *testatur sanctus Hieronymus praefatione in Iudith.*] vide supra cap. 10. nota 16.

2 Ibid. *huic Hebraeorum sententiae opponit Nicænae Synodi auctoritatem.*] Negamus per oppositionem hæc ab Hieronymo dici : nam contra per *συζήσεων* vel concessionem dicit ex postulantis hypothesi, *Sed quia hunc librum Synodus Nicæna in numero sanctarum Scripturarum legitur computasse, acquieui perulationi vestra, imò exactioni, &c.* Obseruent lectores verba, *legitur, computasse* : & nomen illud *sanctarum* quiuocè dici meminerint, vt sequentibus etiam testimoniis. Nam alioquin cur mendacia Iudithæ in offensio-num argumentis Bellarminus ipse numeraret? infra lib. 2. cap. 15. Deinde, cur in Concilio Carthaginensi illo, quod toties obducunt, & consimilibus nulla sit istius prærogatiuæ mentio? Rogatus ergo fuit Hieronymus vt librum Iudith Latinum faceret; præsertim hoc argumento, quòd Synodi Nicænae iudicio probatus esset. Itaque de Nicæna synodo id legi, non negat Hieronymus; sed fidem esse penes auctorem iubens, se facturum esse annuit tum propter auctoritatem illam, tum propter honorum postulatam. Non valet ergo consequutio ab eo quod ex hypothesi dicitur ad dictum (vt vocant) simpliciter.

3 Ibid. *inter diuinos libros honorare & predicare testantur.*] Sacri & diuini æquiuocè: vt cap. 4. nota 1. dictum.

4 Art. 5.

4 Art. 5. *Deiocles v. Rex. Med.*] Deioces, Herodotolib. 1. & ita deinceps.

5 Ibid. *ab aliquo alio fuerit.*] Nempe variis temporibus aucta, vt de Athenis narratur, Roma, & aliis consimilibus.

6 Art. 7. *Eusebius in Chronico.*] Cepit Cyaxares, euerit Astyages filius ipsius, quemadmodum in Prophetam Nahum adnotauimus.

7 Art. 11. *tempore autem Darij Hystaspis, templum quidem reedificatum est.*] vt multi putant.

8 Ibid. *iterum euerteretur.*] Quòd si non fuit reedificatum mandato eius, quid causæ fuit, cur templo (quod nondum erat) metuerent?

Art. 16. *& Darij maximè floruit.*] Hæc coniectura tota valde infirma est: nam multorum nomina in hoc narrationum genere frequenter omittuntur.

10 Art. 18. *erat Saraia, 4. Reg. 25.*] Hæc sine probatione sunt; & genealogiæ Sacerdotum, quæ existat 1. Chron. 6. aduersantur. Nusquam enim aut Sobna, aut Eliacim accensetur Sacerdotibus in libris Regum, Chronicorum, aut Esaiæ Prophetæ. vide controu. 3. lib. 1. cap. 13.

11 Art. 19. *sed solùm Babylonis.*] Hæc omnia in coniecturis infirmis posita.

12 Art. 20. *paulò antè captiuum duxerat in Babylonem.*] Et hæc quoque *συναστια* siue coniecturalia, quæ in medio relinquimus.

13 Art. 21. *& exaltatio Eliacim in locum eius.*] Nicephorus malè ariolatus est: horū enim quæ de sacerdotū ordine tradūtur, nihil probabile, nec verisimile, cū eorum temporū Sacerdotes nusquā his nominibus in sacra Scriptura compareant. vide in notā 10.

14 Art. 24. *habemus igitur annos lxxij. quos que-
rebamus.*] Hæc omnia vanæ diuinationis sunt, non
solutionis iustæ.

15 Art. 31. *in hac historia suo tempore collocan-
da decepti fuerint.*] Altera hæc solutio quo audacior
est, eo infirmior: nempe reprehensio libri & lectionis
illius, quæ iam olim recepta fuit sanctorum Patrum
testimonio, & Romana ipsa editione ex Vaticano
confirmata. hanc verò sectionem (non enim solutio
est) quis ferat, nisi maior compellat auctoritas? Nos
itaq. librum canonicum negamus esse: primùm quia
his rationibus vltro citroque expensis pugnare depre-
henditur cum veritate historię, & ipse secum: deinde
quia nec conformis est per omnia, nec assentitur scri-
pturis canonicis. Quis ferat Simeonis homicidii fa-
ctum per Spiritum prophetiæ à Iacobo Patriarcha
damnatum, per Iuditham ad eò magnificè prædicari?
quis alia eiusmodi humani commenti, non diuini spi-
ritus documenta?

IN CAPVT XIII.

1 Art. 1. *ab antiquis Conciliis & Patribus.*]
Non sequitur istud necessariò: prout capitis 7. nota 8.
& sequentibus confirmatum.

2 Ibid. *scripturam sacram nominat.*] sed æqui-
uocè, vt alia quoque sequentia. vide in cap. 4. no-
tam 1.

3 Art. 2 *Melito Asianus in epist. ad Onesimum
in catalogo sanctarum scripturarum Sapientiam
ponit*] siue Sardonianus, vt cap. 7. Quæ autem ab eo
dicta sunt apud Eusebium lib. 4. hist. Eccles. cap. 26.

ea corrupta esse cùm ex veteribus libris, tũ ex cap. 22. eiusdem libri confirmatur. Sic enim habent vetusti libri, Σολομῶντ ~~ἡ~~ παροιμία ἢ σοφία, ἐκκλησιαστικῆς, &c. non autem ἡ σοφία, vt in vulgo legitur. In cap. autem 22. disertè Eusebius testatur Hegesippum, Irenæum, omnisque priscos illos Patres librum Prouerbiorum Salomonis *πανάρετον σοφίαν* appellauisse: quæ certissima & indubitata est alterius loci illius interpretatio. Hanc verò interpretationem propterea adhibuit Melito, & Eusebius explicauit, quia decipiebantur multi iam eo tempore ab ista simili similibus librorum nuncupatione, de qua etiam dicit Hieronymus præfatione sua in Prouerbia Salomonis. Fallit igitur homonymiâ Bellarminus noster.

[Ibid. lib. I. de prædest. cap. 14.] Negatur: sed præterea in sequentibus expendimus.

5 Art. 3. *incredibili impudentia hunc locum Augustini truncate citat.*] Bona verba.

6 Ibid. *adhibitum.*] Nimirum propriè loquendo, & sine illa æquiuocatione quam cap. 4. nota 1. tradidimus.

7 Art. 4. *cum ueneratione diuinæ auctoritatis audiri.*] Bene habet *de gradu Lectorum*. Nam librorum diuinæ auctoritatis ordo duplex, proprius, & improprius; vel catachresticus, siue æquiuocus. Quibus æquiuocè diuina competebat auctoritas, ij de gradu Lectorum recitabantur Ecclesiæ, & ab omnibus etiam Episcopis, quando aderant, audiebantur cum ueneratione diuinæ auctoritatis æquiuocè dictæ, vt ex Synopsi Athanasiana antè docuimus in cap. 9 nota 4. Contrà verò quibus propriè diuina competebat auctoritas, ij de ambone, id est, de gradu Episcoporum Presbyterorumque ab ipsis Episcopis & Presbyteris Ecclesiæ

fiæ prælegebantur cum veneratione diuinæ auctoritatis propriè simpliciterque, non impropriè & secundùm quid appellatæ. Liber autem Sapientiæ, inquit Augustinus, *de gradu Lectorum Ecclesie Christi* recitabatur: ergo diuinus æquiocè, & diuina auctoritate fuit æquiocè. De ambone fuisse in prisca Ecclesia lectum Sapientiæ librum nemo auctoritate iusta unquam probaturus est: non ergo propriè diuinus & sacer.

8 Ibid. *nihil se adhibere nisi diuinum testimonium crediderunt.*] Diuinum puta æquiocè. Nam triplicem librorum ordinem manibus piorum teri Augustinus docet: primum & secundum publici; tertium priuati iuris. Primus est librorum propriè diuinorum, & Ecclesiæ datorum diuinitus: secundum librorum impropriè diuinorum, & ab Ecclesia publico, acceptorumque humanitus: tertius, librorum qui à tractatoribus, id est, piis scriptoribus & interpretibus post Apostolorum tempus fuerunt dati. Illi omnibus suo iure anteponuntur, quia verè diuini sunt: qui verò medijs sunt ordinis, communi iure priuatis scriptis præferuntur, vt supra cap. 9. nota 1. & 4. distinximus. De hoc secundario ordine Augustinus agit, eumque ex communi iure anteponi confirmat tractatorum scriptis singularibus.

9 Ibid. *omnes veteres hunc librum Salomonis esse asserunt: ex quo manifestè sequitur esse canonicum.*] Antecedens negatur. Nam olim Sapientiæ liber à Patribus dictus est æquiocè, quia aut Prouerbiorum librum canonicum intellexerunt (vt nota 3. dicebamus) aut hunc apocryphum. Prouerbiorum liber certò Salomonis est; Sapientiæ liber non Salomonis est, sed esse dicitur primùm *σωφροσύνης*, deinde verò

verò *δοξασῶς*. Synecdochicum fuit, quòd quum omnes Hellenistarum Ecclesiæ libros ethicos in vnum corpus coagmentarent, id corpus nomine Salomonis *σωεκδοχικῶς* inscripserunt; quemadmodum & libris Ruthæ, Estheræ, Nehemiæque factum. Ex ista verò synecdochica phrasi τὸ ἐνδοξον, ἢ δοξασθὲν est consequutum, nempe quòd imperitiores posteri omnia eiusdem auctoris, Salomonis inquam esse putauerunt. Atqui saltem Hieronymum de isto omnium numero excipi oportuit, qui in præfatione in Prouerbia librum hunc Salomonis esse negat. Ait enim: *fertur & Panaretos Iesu filij Sirach liber, & alius pseudepigraphus, qui Sapiaentia Salomonis inscribitur, & quæ sequuntur.*

Ibid. *hunc librum Salomonis esse existimasse.* Hucusquam dicit Eusebius. Fallitur hic noster falli in interpretatione, cum tamen in Græco textu facile ambiguitatem tollat articulus ex proprietate linguæ. Sic enim Eusebius, *ἔ μόνον ἢ ἔστι, ἀλλὰ καὶ Εἰρηναίου, καὶ πάντες οἱ ἁγίων ἀρχαίων χάρις παράρετον σοφίαν τὰς Σολομώντων ἐκάλουν.* id est, neque solum ille (Hegesippus) sed etiam Irenæus, & totus veterum chorus Prouerbia Salomonis vocauerunt nomine Sapiaentia virtutibus omnibus instructa, siue omnium virtutum instrumenti. Quid hæc, obsecro, ad librum istum Sapiaentia? Cætera, vt antè diximus, æquiuoca, & inconsequentia à figurato ad propriam loquendi modum: nam Salomonis dicitur *σωεκδοχικῶς*, vt nota proxima ostendimus.

11 Ibid. *nomine Salomonis hunc librum citant.*] synecdochicè, vt antè.

12 Ibid. *verbis Græcis Salomonis sententias complexus est, Spiritu sancto dictante*] Hæc solutio tota *σοφιστικῆ*, & sine probatione est. Nam primùm vt dem sententias omnes Salomonis esse (quod tamen in dubium

in dubium vocari potest priscæ Hebræorum Ecclesiæ testimonio) tamen aliud est librum esse à Salomone conscriptum *θεοπνεύσως*, ut sunt Prouerbiorum pars maxima, Ecclesiastes, & Canticum; aliud, ab alio aliquo *γυμναστικῶς* fuisse concinnatum, & scriptum *μυμητικῶς*, cuiusmodi multa Libanij sophistæ & aliorum extant. Nam illud diuinam propriè auctoritatem habet, hoc verò minimè. Est autè hoc scriptum *γυμναστικῶς ἢ μυμητικῶς* ab aliquo alio opera humana concinnatum: non ergo *θεοπνεύσως*, & auctoritatis diuinæ. Sic illa verba, *tu elegisti me*, &c. non à persona, sed in persona dicuntur Salomonis. Secundò autem quod de Philone altero antiquiore diuinat, nodum in scirpo quærit: nihil eiusmodi ne per somnium quidem veteribus in mentem venit, aut fuit ab eis traditum. Itaque negamus iure, quod sine probatione vllatiferitur.

13 Ibid. *fortè in schedulis haberentur.*] Non probat argumentatio ex dispari: nam illa & à Salomone *θεοπνεύσως* conscripta sunt, & à seruis Dei Ezechix tempore comportata item *θεοπνεύσως*, & Deo auctore sanctificata & thesauro Ecclesiæ tradita. De libro autem Sapientix, quis homo probet? Illud diuinæ auctoritatis est, hoc humanæ operæ.

14 Ibid. *lib. 2. retract. cap. 4.*] Affirmauit nempe non esse Siracidæ. Ex eo autem non sequitur, ergo Salomonis esse; neque id Augustinus dicit. Hieronymus verò præfatione in Prouerbia disertè certis argumentis negat.

15 Art. 5. *quod habetur Sap. 14. de origine idolorum.*] Negantur ista: neutrius enim mentem, nec auctoris, nec Caluini, Bellarminus assequutus est. Auctor non dicit hunc primum fuisse fontem, sed

E multos

multos indicat contextu vno. Calvinus itaque auctorem non reprehendit, sed eos qui ex verbis auctoris hunc primum & vnicum fontem (quod non dicit auctor) fuisse colligunt. vide suprâ cap. 10. nota 2.

16 Ibid. *ut liber Sapientie docet.*] Hæc Calvinus non adfirmat vsquam: hæc ergo nihil ad ipsum.

17 Ibid. *non habet numerum singularem.*] Atqui si Hebræum nomen, vt plurale tantum, numeri distinctione caret, vnde magis Bellarmino constat vnum fuisse idolum quàm plura? præsertim cum dicat ibidem Laban, *quare furatus es Deos meos?* Genes. 31. 30.

18 Ibid. *Zachariae 10. ubi legimus, simulacra loquuta sunt vana.*] Non est necessaria consequutio ex particulari: hæc idola, vel quædam idola eo nomine dicta loquuta sunt; ergo & illa, vel omnia eodem nomine dicta loquuta sunt. Deinde verò dicuntur loqui figuratè, quamuis muti & mortui, qui aliquam dant aliter etiàm quàm sermone significationem: quemadmodum & forte & *σδηρομαντεία* Nebucadnetzar consuluisse idola dicitur Ezech. 21. sic apud Zachariam simulacra res vanas dicuntur loquuta esse.

19 Ibid. *Cyrillus lib. 3. in Iulianum non procul à fine.*] Neque hæc negat Calvinus; sed istud negat quod & ab auctore ipso negatur Sapientie, id vnicum fuisse principium idololatriæ, cum idem auctor adducat plura. Veruntamen esto sanè, hoc primum fuerit idolum publicè propositum: an continuo sequitur, nullum antè priuatim existisse? Certè si Abraham (vt Cyrillus agnoscit) vixit Nini temporibus, & Bel siue Arbel fuit Nini pater, vel ante Belum fuit idololatria, Scriptura teste: dicit enim Laban Genes. 31. 53. *Dij Abrahami, & Dij Nachoris, dij patris eorum, religionem*

gionem nō modò patriam, sed & auitam velut maiorem Iacobo volens præterdere: quod & Iosue populo obiicit c. 24. 2. dicens, *vltra flumen Euphratem habitabant maiores vestri olim, Thare, pater Abrahami, & pater Nachoris, colebantque Deos alienos.* Illi ergo Belo adhuc viuente vixerant, & exercuerant idololatriam.

20 *Ibid. & alij passim.*] nempe initium quidem vñum, at non vnicum : hoc nec auctor Sapientie dicit, nec Calvinus probat, nec ratio ipsa postulat, quamuis aliter multis visum. Quamobrem hæc nihil ad rem, cūm auctor Sapientie non agat de publica solūm, sed de quauis idololatria; Calvinus verò de principio (vt voluerunt nonnulli) vñico illius. Summa hæc esto: Qui liber, quamuis pius alioquin & bonus, nec materia, nec perfectione veritatis, nec stilo diuinus est, nec à Deo sancitus vt sit canonicus, nec à primæ Iudæorum Ecclesia agnitus in Hebræo canone, is diuinus esse proprie non potest: ita est autem liber Sapientie, ex Ecclesie prisce & Hieronymi, & Patrum orthodoxorum testimonio: non igitur canonicus.

IN CAPVT. XIII.

I. Art. I. *nec tamē habet aliquid quod ei obiiciat.*]

Quòd librum illum Calvinus oderit, falsum: quòd non per omnia probauerit, hoc verum & iustum est. Nam & Augustinus, quamuis dissimulato Ecclesiastici nomine, apertè refellit vnum locum eius, *Quæstion. ex vet. testam. cap. 27. quum de Samuele per Pythonissam excitato dicit, Indignum facinus estimo, si secundum verba historiae commendetur assensus, &c.* sicut & Tertullianus fecerat lib. de anima cap. 57. quod tamen non obscure asserit auctor Ecclesiastici 46. 23. &c.

68 F. IVNII ANIMADVERSIONES
alij præterea loci exstant eiusmodi. Cæterùm iis ver-
bis quæ hîc adducuntur, Calvinus libro Ecclesiastici
minimè obloquitur, sed contrà illorum *ἄσθενειᾶς*
σφάλων inscientiam redarguit, qui vt apes ex floribus
venenum suum, ita sæcem suam ex libris non malis
hauriunt. Quidni, cùm etiam ex diuinis homines in-
docti atque instabiles soleant educere? De re autem
quam illic Calvinus agit, tomo 3. videbitur.

2 Ibid. *id est, Ecclesiasticum.*] In his testimoniis
fallacia duplex; vna, quòd cùm Salomonis li-
ber dicatur esse *σωκεδοχικῶς ἢ ἐνδόξως*, vt cap. 13.
nota 9. docuimus, hic concludit propriè ex figura-
to loquendi modo: altera, quòd scripturæ, sacræ,
& diuinæ esse dicitur hic liber æquiuocè: de qua
æquiuocatione dictum est cap. 4. nota 1. & alibi
caeteris.

3 Ibid. *de sententia Iudæorum esse loquutum.*]
Imò verò propriè ex sententia sua, & priscae Ecclesiæ
canone. Ad probationem quid multis opus est? ipse
Bellarminus canonem illum agnouit suprà cap. 10.
quum hos libros generali demum Concilio receptos
in canonem adfirmavit.

4 Ibid. *Ecclesiastici nostri est.*] At hoc idem au-
ctor emendauit Retractat. lib. 1. cap. 10.

5 Ibid. *Salomoni attribuunt.*] Nimirum per sy-
necdochen & ex recepto vsu, vt nota 2. dictum.

6 Ibid. *diuinis habendi essent?*] Certè, de iis libris
qui Salomonis sunt *γνήσιοι*, & de Hieronymò contra-
rium fatetur ipse lib. 2. cap. 9.

7 Ibid. *ita vterque auctor dici poterit.*] Nega-
tur hæc responsio: nam ille Iesus Siracides hoc bona
fide fuisset dicturus: non dicit autem, sed narrat con-
trà fuisse factum, idque in eo scripto quod Bellarmi-

nus sacrum, diuinum, canonicum agnoscit planè. *Auus meus Iesus*, inquit præfatione sua, postquam se plurimum in lectionem dedisset tam Legis & Prophetarum, quàm aliorum librorum quos à patribus accepimus, aptamque in eis facultatem consequutus esset, adductus est ipse quoque vt aliquid scriberet, &c. & prioris præfationis auctor, *Auus ipsius Iesus*, quemadmodum his quoque testatur, fuit inter Hebræos laboris studiosus & prudens maxime: qui non solum aliorum hominum prædicatorum intelligentia, qui ante ipsum fuerant, sapienter dicta cantulit, verumetiam ipse sua quadam pronunciauit permultrè intelligentiæ & sapientiæ plena. Hæc, quæ vult Bellarminus esse canonica, si cum responsione ista conciliauerit, magnus mihi Apollo futurus est.

IN CAPVT XV.

1 Art. i. & ab aliis passim.] Non sequitur. vide cap. 7. nota 11. nam & humani quilibet adducuntur liberè.

2 Ibid. lib. 6. etymologiarum cap. I. Nec sequitur ex homonymia. vide cap. 4. nota 1.

3 Ibid. libros, inquit, Machabæorum non Iudæi, sed Ecclesia pro canonicis habet. ¶ Sensus est, non Ecclesia Iudæorum, à qua peruenit ad nos diuinus veteris testamenti canon; sed nostra suo canone, id est, Ecclesiastico: nam ad duplicem illum canonem, diuinum & Ecclesiasticum, respiciebat Augustinus, de quo supra cap. 4. Demonstrant istud Augustini verba, quum ait, *Ab hoc tempore apud Iudæos restituto templo non Reges, sed Principes fuerunt vsque ad Aristobulum: quorum supputatio temporum, non in Scripturis sanctis quæ Canonice appellantur; sed in aliis inuenitur, in quibus sunt*

& Machabæorum libri, quos non Iudæi, sed Ecclesia pro canonicis habet propter quorundam martyrum passiones vehementes atque mirabiles, &c. Clariora hæc sunt, quam ut officia vlla obscurari possint: alias scripturas esse sanctas & canonicas, alias pro canonicis haberi, illas per se & propter se, has propter quorundam martyrum passiones, id est, particulareis quasdam historias. Bellarminus itaque ab æquiuvoco argumentatur propriè, à parte vniuersè: quod genus argumentationis ἀλόγιστον.

4 Ibid. *Scripturam sanctam eos appellans.*] nempe eo modo quem ex ipsis Augustini verbis protulimus cap. 10. nota 14. Sed quid Hieronymo facias, qui negat passim canonicos esse? quid Rufino in symbolo? quid Gregorio Magno lib. 19. moral. cap. 16? quid aliis quam plurimis?

5 Art. 2. *que habetur Deut. 7.*] Non est idem auctor utriusque libri: agit autem Caluinitis de auctore secundi libri. Auctor certè prioris libri magis est idoneus, at non diuinus tamen.

6 Art. 3. *ostendemus suo loco.*] Nos ibidem, si Deus volet, refellemus, controuersia 6. lib. 2.

7 Ibid. & *lib. de cura pro mortuis, cap. 1.*] Primi duo loci ex Augustino adducuntur falsò: nam etsi Scripturas vocat æquiuvocè, ut passim, tamen de hac quaestione in eis nullum verbum. In tertio adducitur quidem secundus Machabæorum liber (quidni faciat, cum & Eusebij & Rufini historia ecclesiastica ibidem allegetur?) sed ne minima quidem significatione canonicus ab eo dicitur.

8 Ibid. *libros Machabæorum credit esse canonicos;*] sed canonicos æquiuvocè, puta humano canone & Ecclesiastico, ut cap. 4. nota 1. diximus, & alibi Augusti-

Augustinus docet. Ista igitur sunt ἀραυόλαδα. De facto autem & æquitate huius historię alibi erit dicendi locus.

9 Ibid. *libros Machabeorum non esse canonicos.*] Sic enim Calvinus statuit; Cui non conuenit cum canone, id non est canonicum: huic autem libro non conuenit cum canone: non ergo canonicus est. Est enim Scriptura Prophetarum & Apostolorum canon, vel aduersariis iudicibus.

10 Ibid. *repositam gratiam.*] Contrà verò, nemo piè quicquam existimare potest contrà veritatem Dei publicè omnibus in verbo, & priuatim in bonorum mentibus reuelatam diuinitus: id autem existimare, fuit contra veritatem Dei, &c. ergo hoc Indas piè aut non existimauit, aut si existimauit, profectò non existimauit piè. Alioquin idem etiam semper de perisissimo quouis atque desperatissimo iudicari possit, proinde vana omnino foret lex anathematis, & sententia Dei. Hoc igitur falsum est, & in Iudam, consiliumque ipsius, & totam Ecclesiam iniurium.

11 Art. 5. *Et ministri fuerant sermonis.*] Hęc responsio nihil ad rem facit. Nam cùm auctor illud opus à se breuiandi causa susceptum dicat, quid tam difficile, molestumque fuit, & laboriosum, vigiliarum, & sudoris plenum? deinde cùm sit epitomarius, quid scientia acquisita opus ad fusioris & copiosioris scripti epitomen? tum si qua in re fortè fuit opus, (etsi hoc non fuit epitomarij, qualem se profizetur esse) fueritne res vna aut altera τούτων ἰδρωτών vt prædicat? O operosam operam! Postremò etiam vbi in responsione hęc aliquid veri Bellarminus dicit, aut malè distinguit, aut friget. Distinctionis sunt hęc: Quicunque Scripturam testamenti veteris ediderunt, homi-

72 F. IUNII ANIMADVERSIONES
 nes Dei siue prophetas exstitisse; & scripturas ipso-
 rum prophetias: sed in percipiendis, docendis, & con-
 scribendis prophetiis aut studium, aut reuelationem,
 aut vtrumque fuisse simul. Cùm autem prophetiæ in
 iure aut facto versentur; quæcunque de iure vel æquo
 bono sunt, eas & studio & reuelatione simul à Pro-
 phetis perceptas, traditas, & conscriptas esse: quæ au-
 tem in facto consistunt, distingui oportere. Nam si
 factum præteritum est, eius scientiam studio acquiri
 ordinariè; si futurum est, reuelatione inspirari; vtrum-
 que verò studio & reuelatione simul traditum & per-
 scriptum esse. Quis enim Prophetam eredit sine reli-
 gioso studio atque labore tradidisse sermone aut scri-
 pto. quæ à Domino acceperat? Sic Ieremias ipse, sic
 Lucas scripserunt, quorum hîc mentio. Friget verò
 Beza, utini illud quod bis repetit, Deum adstitisse ne
 facti aliquid scriberent. Nobis longè meliùs sapit Scri-
 pturæ sacræ maiestas; nempe dicentibus, Deum seruis
 suis scribentibus adstitisse tanta gratia, perfectione, vir-
 tute, adedè deniq. θεωπνεύτως, vt nihil falsi scripserint,
 nihil veri non scripserint, quod sciti nostra interfue-
 rit. Hoc quanto æquiùs Scripturæ sacræ tribuimus,
 quàm historiæ humanæ Tullius? Sed de hac re in lo-
 co de traditionibus.

12 Ibid. *quippe qui nulla esse sciebat.*] Falsum du-
 plex. quid enim? annon hæc speciosa veniæ petitio est,
 quum ait? εἰ ὃ ἀτελῶς ἢ μετρίως, τὸ ἐφικτὸν ἡμῶι, id est,
quòd si exiliter tenuiterque præstiti, tantum est quantum
potui pertingere, 2. Mac. 15. 39. quid enim alioqui non
 ἐφικτὸν homini θεωπνεύσω, res diuinas curanti diuini-
 tus? Tum, nulla esse sciebat errata, inquit: & hoc fal-
 sum. Nam ipse dicit 2. Mac. 2. 29: τὸ μὲν διακελευῶν
 περὶ ἐκάστων τῶν συγγραφεῖν ὅσα χρησάντες, τὸ ὃ ἐπιπνεύσας
 τοῖς ὑπογραμμοῖς τ' ἐπιτομῆς ἀτονοῶντες, id est, *accuratam*
quidem

quidem de singulis rebus peruestigationem auctori concedentes, aciem verò intendentes eò vt lineamentis epitomes ipsius insistamus. hæccine tam certæ scientiæ verba? Ne multis, quæ in quæstionem veniunt plura sunt. Primum, Iasonem Cyrenæum humanum scriptorem fuisse, non Prophetam, aut Dei Spiritu in scribendo actum; ac proinde humanum scriptum humana opera breuiandum, 2. Mac. 2. 25. Secundum, hunc non fuisse historiæ veræ & certæ exscriptorem, sed dubiæ & interdum falsæ epitomarium. Tertium, profiteri ipsum quòd homo sit, & ne in hoc quidem scripto humani quicquam à se alienum putet, quum deprecatur culpam siqua est. Quartum, pugnare hunc scriptorem cum scriptura canonica, cum veritate historiæ, cum priore libro, denique secum etiam ipso. Spiritus autem sanctus nec duces errantes sequitur, nec agit epitomarium (βιβλία, libelli sunt quæcunque tractata, nec infirmè agit deprecaturque, nec à veritate dissidet, qui ipse veritas & Spiritus veritatis est.

13 Ibid. B. *Paulus se imperitum sermone confitetur*, 2. Cor. II.] Dissimile: nam Paulus loquitur συχωρητικῶς, & ex aduersariorum qui in Corinthiis erant hypothesi; hic vero μάλα κατηγορικῶς ex tenuitatis suæ conscientia. Demonstrant singula fermè Pauli in eo cap. ad Corint. scribentis verba. Sequentes aliquot obiectiones sunt friuolæ.

14 Art. 6. *Persidem vocat non solum eam regionem qua proprie dicitur Persis, sed etiam alias finitimas;*] pro eo quod est, totâ regionem Monarchiæ Persarum subditam. Sed exemplum sequens falsum est. Nam fuerat quidem animus Antiocho isti reuerti Babylonem; sed in montanis est Persidis mortuus, 1. Mac. 6. & 2. Mac. 1. & 9. 28. nuncium er-

74 F. IVNII ANIMADVERSIONES
goistum in Persidem oportuit peruenisse, quum ad
Elymaide profugeret.

15 Ibid. *dicat Iudeos ex captiuitate Persica libe-
ratos.*] id est, in qua à Rege Persarum tenebantur,
nisi si fortè ad sua tempora Chrysostomus respexerit,
pro eo quod est, ex captiuitate in ea regione quam
nunc Persa vel Parthus tenet.

16. Art. 8. *ut alij volunt.*] Quousque tandem
hic à posse ad esse (vt aiunt) argumentabitur ? Nega-
mus. Epiphanium verò de vita Ieremiæ $\Psi\delta\delta\epsilon\pi\acute{\iota}\chi\alpha\phi\omicron\nu$
esse, & partũ $\kappa\iota\theta\delta\acute{\iota}\lambda\omicron\nu$ vel supposititium apud om-
neis constat, vel illa fabula euincente quæ sub finem
huius responsionis adducitur.

Ibid. *non tempore Sedechiæ, sed Ioachim.*]
Et iam inde ab eo tempore Ecclesia tabernaculo &
a ~~ae~~ federis caruisset. Est autem falsum hoc conse-
quens: quod credi vetat bonorum pietas, Scripturæ
veritas Ezech. 10. & 11. & alia innumera.

18 Ibid. *tempore Sedechiæ, 4. Reg. 25.*] Imò
quater venit; sed prima expeditione Ioakimum reli-
quit in regno, Dan. 1.

19 Ibid. *tabernaculi nulla mentio fit.*] Malè ar-
gumentatur ab auctoritate (vt loquuntur) negatiuè.
Reticeri autem à Ieremia, nihil mirum: nam ærea, ar-
gentea, aurea Babylonij exportarunt, Ierem. 52. 19.
lignea verò, vt arca, tabernaculum, &c. cum templo
combusta sunt, Ierem. 52. 13.

20 Ibid. *Epiphanius in vita Hieremiæ.*] Falsa
distinctio ad statuminandam propositionem falsam,
& falsa auctoritas. Scilicet restituentur Ecclesiæ Chri-
stianæ legales typi (quorum corpus est in Christo,
Colos. 2.) in complemento Euangelij. Falsam autem
propositionem esse tum sacra historia docet, tum He-
bræorum

bræorum omnium post omnem memoriam confessio, dicentium hæc quatuor inde à transportatione Babylonica nunquam existisse, arcam federis, propitiatorium siue Cerubinos illius, Vrim & Thummim cum suo Pectorali, & oleum vnctionis : quæ res conuenit cum historia sacra, Esdræ 2. 63. & Nehem. 7. 65. & à Lyrano quoque repetitur in 1. Mac. 6.

21 Ibid. *de victoria verbi*, cap. 21.] Ergo si ita est, quid nobis arcam illam & tabernaculum (si ita placet) in specu seruari oportebat? fabulæ.

22 Art. 10. *ut alternis diebus Consules imperarent.*] Atqui hoc non fuisset singulis annis vni; sed duobus per singulos annos, per dies verò singulos vni è duobus fasces committere. Sed verissimè & Imnium euidentissimè Dionysius Halicarnasseus l. 5. rem tradit his verbis, *ὡς ἡ κατεήσαντο ταῦτα, δεικνύσκει (ὡς ἐμοὶ δοκεῖ) μὴ δόξα τοῖς πολλοῖς ἐγγυῆν) πρὸ τῆς καινῆς πολιτείας ἐκ ἀληθείας, ὅτι δύο βασιλεῖς κύριοι γέγοναν τῆ πόλεως ἀπὸ ἑνὸς. ἑκατέρου τῆς ὑπάτων τὴν δώδεκα πελέκεις ἔχοντες ὡς περ εἶχον οἱ βασιλεῖς, ἕκαστος τὸ τε δέκα ἀφελῆσθαι τῆς πολιτείας, ἢ τῆς ἐξουσίας μειῶσαι τὸ φθόνον τῶν ἑτέρου τῆς ὑπάτων τὴν δώδεκα κατατάξασθαι ἡγεῖσθαι πελέκεις, τὸ δ' ἕτερου δώδεκα ὑπερέτας ῥάδους ἔχοντας μόνον, ὡς δέ τινες ἱστοροῦσι, ἢ κορώναις γίνεσθαι τῆς πελέκειων τὴν παράληψιν ἐκ πειροσῆς, ἕνα μὴ κατέχοντες αὐτὴν ἀλλὰ ἑκατέρου.* Falsus itaque auctor Machabæorum, falsa responsio.

23 Ibid. *alterius Consulis, penes quem eodie imperium erat.*] Non sequitur ab exemplo dissimiliter nam in regenda Romæ repub. is fuit ordo quem ex Dionysio modò ostendimus; in castrensium autem imperio, & extra ordinem, duo Coss. alternis diebus imperitabant (vt Liuius loquitur) quum vterque ad exercitum

76 F. IVNII ANIMADVERSIONES
ercitum legatus erat populi Rom. iussu. Hæc confun-
di minimè oportuit.

24 Art. 11. *non successerunt ei negotia sicut opta-
uerat.*] In Babyloniam venisse, Antiochum & mor-
tuum esse Babylone, in eo loco non legitur, vt nota
14. ostendimus. Sed tamen scribit Iosephus lib. 12.
ἀρχαιολογίας, cap. 13.

25 Ibid. *in templo Nanneæ.*] non Antiochus; sed
dux, nempe qui cum satellitio præibat ipsi.

26 Art. 15. *in ipso itinere de curru cecidit, &
paulo post mortuus est.*] Atqui in hac historia 2.
Mach. 1. non legitur cadendi verbum: quorsum ver-
bi huius interpretatio? tum, vt cadendi verbum acci-
piamus æquiuocè, exemplum tamen Gen. 14. quod
post adducitur, non probat interpretationem. Nam
rex Sodomorum in foveam dicitur cecidisse, id est,
ruisse vltro vt suæ saluti consuleret, seque eò deiecisse,
vt latitando manus hostium effugeret. sic accipitur
Gen. 24. 64. & alibi sæpe.

27 Art. 19. *idolum desolationis, vt reuera erat.*]
Hoc non impedit, quo minus auctor eò respexerit:
nam etiam pluribus in locis fit abominacionis istius
mentio apud Danielem, & de vtroque tempore: vt
Dan. 9. 27. & 11. 31. & 12. 11.

28 Art. 20. *fortiter eos fecisse negari non possit.*]
Humana quidem est auctoris illius excusatio, qua
Augustinus vtitur: nam sic damnat factum, vt aucto-
rem historiæ excuset loquentem de facto humanitus.
Sed eo ipso quòd laudat humanitus, probamus non
esse verè diuinum scriptum: laudat enim facta huius-
modi contra veritatem iuris & officium historiæ, in-
culcans voces *generosè, viriliter*, & alia id genus in Re-

IN BELLAR. CONTRÓV. I. LIB. I. 77
zaix illius historia. Nam de Eleazaro quod narratur,
equidem non video cur magnopere carpi oporteat aut
huius factum, aut narrationem illius.

IN CAPVT XVI.

1 Art. 1. *patet ex epist. ad Hedibiam quest. 3.*]
Receptum fuerat tamen iam olim à communi Ec-
clesiæ; quæ auctoritatem diuinam Euangelij huius
agnouit semper, & religioso officio prudenter addita-
menta humana depulit. Totum ergo Ecclesia habet
quod est Marci, quia à Deo est, sed particulam ab alio
inferctam toti reiecit iure optimo, quia nec à Deo, nec
à Marco. Etsi quid multis opus est? Non enim dicit
Hieronymus non fuisse ab omnibus receptum v. ca-
nonicum, sed tantùm *ferri in raris exemplaribus*, id est,
in multis desiderari: nihil dicit amplius.

2 Ibid. *Nunc nobis dubitare non licet.*] Cur au-
tem? non quia Tridentino Concilio placuit (hoc
enim est τὸ μὴ ἀτιοῦν ponere vt ἀτιοῦν) sed quia est à
Deo profectum & sanctificatum, & à Marco notario
διονόμιστος ipsius in Ecclesia, vt publica domo Dei vi-
uentis, consignatum. vide suprà cap. 7. nota 14. &
cap. 10. nota 10. & 15.

3 Art. 2. *non ita certa fidei habitum.*] Hoc par-
ticulare factum, non autem commune iudicium Ec-
clesiæ Dei: itaque nihil ad nos, sic & sequentia.

4 Art. 3. *Initium cap. 8. Ioannis, quo adultera
historia continetur, non fuisse olim certa fidei,*]
Nempe apud quosdam malè informatos de rei veri-
tate: sed quid hoc ad Ecclesiæ vniuersitatem?

5 Ibid. *post Dominicam 3. quadragesimæ;*] imò
verò cum certò diuina sit, diuinitusque tradita: hoc
enim

78 F. IUNII ANIMADVERSIONES
enim verum est & *στοδεικτικὸν αἴτιον*, vt suprâ nota 2.
Quòd autem alicubi hæc historia crasa est, id conti-
git Nouatianorū factò καὶ παρόντων in Ecclesia & mem-
bris eius singulis vrgentium, & impuros infirmosque
duriùs abigentium, vt pòst ex Augustino dicitur. Hoc
ergo responsionis modo hîc & deinceps principium
petitur, & non causa pro causa ponitur, vt antè
dictum,

6 Art. 4. *διαβληθείσης.*] Hæc vera certaue di-
stinctio.

7 Art. 5. *de persecutione Wandalica.*] Quin-
etiã Arius ipse, quum Athanasius hunc locum ad-
duceret, non reiecit auctoritatem illius: vt videre est
sub finem illius disputationis quæ contra Arium pri-
uatim Nicææ fuit ab ipso habita. vide controuersiæ 2.
lib. 2. cap. 6. sed postea ab Arianis, quum plus pos-
set, in exemplaribus multis deleta sunt hæc.

IN CAPVT XVII.

1 Art. 1. *quod quedam contineat contra Euan-
gelicam & Apostolicam doctrinam.*] Hic error
personalis est Lutheri & aliorum paucorum, non au-
tem communitati Ecclesiæ impingendus: quo etiam
olim nonnulli ex orthodoxis Patribus tenebantur, vt
ipse Bellarminus agnoscit pagina seq. Brentius,
Chemnicus, & Magdeburgenses moderatiùs de ea
iudicarunt. Sed quid hoc ad communè Ecclesiæ?

2 Ibid. *tamquam auctoris incerti.*] nempe quia
noluerunt de auctore affirmare, quia controuersum
est, iudicaruntque piis omnino sufficere, si de Episto-
læ huius auctoritate constiterit.

3 Art. 3. *& aliàs frequenter.*] De hac probatio-
ne &

IN BELLAR. CONTROV. I. LIB. I. 79
ne & sequentibus aliquot suprâ cap. 7. nota 14. &
cap. 10. not. 10.

4 Art. 5. *non videntur agnoscere: nec enim eam
vnuquam citant, quod sciam:*] Rectè, *non videntur:*
non impugnant tamen. Tertullianus certè adducit
alibi, & in libro de pudicitia adfert copiosè multa, epi-
stolam adscribens Barnabæ, ex Montanistarum gu-
stu, qui hoc ementito exemplo suam Paracleti com-
municationem, aliisque similibus volebant confirma-
re. Vtitur & Cyprianus in libro de duplici martyrio,
si liber est ipsius. De Lactantio, & Arnobio, quid mi-
rum? qui nec tam multa scripserunt, nec admodum
frequentes sunt in allegandis scripturæ locis. Deinde,
vt Hieronymus scribit Dardano, Latinorum consue-
tudo eam non recepit diu inter scripturas canonicas,
quos isti sequuti sunt. Tum non valet consequutio
auctoritate negatiuè: non citant, ergo non agnoscunt.
Postremò auctor non citatur interdum nominatim,
cuius ipsa adducuntur verba: hoc autem est citare *χρῆ-
τι ἰσοδυναμου̃*, per æquiualens, vt vocant.

5 Art. 8. *Pauli nomine citat in epistola ad Ti-
tum.*] Sed controuersa est horum auctoritas, vel te-
ste Rom. synodo & Gelasio Papa, dist. 15. c. sancta
Rom. De Dionysio autem Bellarminus viderit: nam
libros qui exstant inscripti huius nomine non est pro-
babile ab eo conscriptos esse cuius meminit Lucas in
Actis Apostol.

6 Art. 10. *lib. 6. hist. cap. 11.*] Omnino infir-
mis consultum voluit Apostolus hac sui nominis dis-
simulatione: quam rem fieri quæ ratio vetat?

7 Art. 12. *cùm simplicior, tum etiam expeditior
esse videtur.*] Equidem & sententias & verba Pauli
esse non dubitauerim; stilum verò respectu eorum va-
riari

80 F. IVNII ANIMADVERSIONES
riari ad quos scribebatur, eodem consilio quo & no-
men dissimulari modò dicebamus.

8 Art. 14. *non esse absurdum, si Paulus se ponat
in numero eorum qui ab Apostolis confirmati sunt.*]
nempe *συνεδόχων*, vt passim.

9 Art. 17. *quia ignorans feci in incredulitate.*]
Verumtamen argumentum Apostoli non ab effectis
ducitur, sed ab efficiente causa. Statuit enim adeo iu-
stam esse naturam Dei, & in sua iustitia constantem,
vt impossibile sit renuciare ipsum iustitiæ suæ, eos-
que renouare ad resipiscentiam qui voluntariè ruunt
ab omni gratia, & sanctum Spiritum gratiæ oppu-
gnant: Non enim dicit *ἀνανήθευ*, sed *ἀνανήθευ*
ad *αὐτὴν*. Hæ igitur solutiones propriè primò, & per se
ad *αὐτὴν* non pertinent, vt libro 3. Parallelorum ex-
plauimus.

10 Art. 18. *eos qui semel sunt illuminati.*] Imò
de toto fundamento loquitur, omnibusque principiis
& rudimentis Christi: quod verba clamitant. Solutio
itaque Bellarmini friget.

11 Art. 19. *quia nō agunt pœnitentiam, vt oportet.*]
Geminus est prior interpretationis modus;
istum nec apud Deum, nec apud patrem suum inue-
nisse locum pœnitentiæ ex irreuocabili decreto Dei.
Posterior etsi vera est, non tamen est propria loci il-
lius sententia, vt Apostoli docet argumentatio.

12 Art. 21. *omnes gentes seruientes, &c.*] Sen-
sus est, quæ typi certi diuinitus & destinati sunt siue
proprij, ab eis firma & necessaria ducitur argumenta-
tio: hæc autem verba sunt proprij & destinati typi.
Sic de Salomone *τυπικῶς*, de Christo secundùm veri-
tatem rei prædicantur, & de vtroque exponuntur ne-
cessariò

IN BELLAR. CONTROV. I. LIB. I. 81
cessariò secundùm modum ipsius. vide Parallelum
24. lib. 1.

13. Art. 23. *non intra ipsam arcam fuerint?*]
De huius loci interpretatione diximus in epistolam
ad Hebræos libro Parall. 3. nam hæ omnes interpre-
tationes, quas alienas iudico, ex ambiguitate verbo-
rum profectæ sunt; in quibus relatiuum ἐν ᾧ *in qua*, aut
ad propinquius nomen τὸ κιβωτὸν, aut ad remotius τὸ
σκιώδες referri potest.

14 Art. 24. *Ἐπιθήλω, id est testamentum.*] aut
etiam dispositionem, licet non testamentariam; vt ap-
petet nominis etymologia. Atque in hunc modum Me-
rumque Tertullianus, auctor grauis nec iuris in-
sciens, exposuit.

IN CAPVT XVIII.

1 Art. 1. *Epistolam Iacobi & Iudæ penitus con-
temnunt,*] Duriùs dictum. Negatur, vt suprâ cap. 9.
nota 1.

2 Art. 3. *epistolas Apostolicas & diuinas.*] Rem
quidem agnoscimus : nam de ea inter nos conuenit.
De probationibus verò iudicium idem, ac in præce-
dentia cap. facimus: quia aliæ principium petunt, aliæ
sunt ἀνακόλαστοι, & aliæ iustæ. Sed quid opus est actum
(quod aiunt) agere ?

3 Art. 7. *quod est absurdissimum.*] Infirma est
hæc à ritu argumentatio: etsi de re nos quidem mini-
mè contendimus.

4 Art. 9. *ab omnibus penè Ecclesiis recipi.*]
Hæc quidem Ruffini verba, confidentis, & licentiosi
interpretis: sed Eusebium Græcè dicentem audiamus:
ἰστέον ὅς νοθεύει ἢ ἔτι ἔ πολλοὶ ρωμῶ τῆς πάλαι αὐτῆς ἐμνημόνευ-

σαν, αἷς δὲ τ' λεγόμενης ἰέδα, μιᾶς καὶ αὐτῆς ἕσης τῆς ἐπιτ' λεγόμενων κερδολικῶν ὁμοῦς ἢ ἴσμεν καὶ ταύτας μετὰ τῆς λοιπῶν ἐν πλείσταις δεδημοσιωμέναις ἐκκλησίαις. Itaque non planè mendacium est quod de Eusebio dixerunt Magdeburgenses: sed & hunc & illos optauerim remissius agere. Nos pro catholica & diuina agnoscimus.

5 Art. 10. *hereticorum, contra quos epistola ista scripta fuit.*] Non sequitur ex particulari loci vnus interpretatione vitiosa. Tum nec illud sequitur, si qui iustitiam ex fide vrgent, eos sanctificationem euertere & vitæ Christianæ modum. Sunt enim hæc coniuncta, vt rectè Augustinus docet, quamuis effectu variis: nam fides iustitiam coram Deo percipit, opera ostendunt testanturque perceptam, Iacobo testè. Qui autem de vno coniunctorum instat, nequaquam subuertit alterum: hoc nulla ratione probari potest. Nec vrgendo fidem negamus opera, nec vrgendo opera fidem conuellimus.

6 Art. 11. *Paulus loquitur de prima iustificatione, qua homo fit iustus ex iniusto.*] à Deo videlicet, & coram Deo (fidem enim quis videt?) per gratiam iustificantem ipsius in Christo Iesu.

7 Ibid. *solis viribus liberi arbitry.*] imò verò humana omnia, vt Abrahami exemplo & testimonio Dauidis confirmatur Rom. 4. hi enim fidem & gratiam habuerunt; & de his prædicatur tamen, quòd fide iustificati sint coram Deo sine operibus.

8 Ibidem, *de secunda iustificatione, qua quis ex iniusto fit iustior.*] Loquitur de externa iustitiæ illius internæ testificatione per opera & fructus sanctimonix coram hominibus demonstrata, vt ipse verbis euidentibus explicat; non autem de gradu iustificationis

nis (vt hic voluit) qua quis ex iusto fiat iustior , &c. Sed de hac re tomo 3.

9 Ibid. *Qui iustus est , iustificetur adhuc ;*] Aliena probatio est ex falsa loci interpretatione. Nam Ioannes eo loco non agit de incremento, sed de perseverantia in iustitia; non de secunda (vt vocat) iustificatione, cum vnica sit iustificatio, sed de iustificationis nostræ vnici cursu : dicens , ne obsignes hunc librum, sed apertum omnibus exhibe, vt qui iustus est, etiam prælucente verbo huius prophetiæ studeat indefinenter adhuc in iustitia pergere. hanc interpretationem ipsa hypothesis & argumentum clamat.

10 Ibid. *potest se ipsum opere suo alere & augere :*] Ita quidem, si est grandior: si autem est inanis, aliena certè opera alendus & augendus est. Nos autem in hac vita *πιστῆς* sumus *καὶ τρυφῆς*, & vt infantes loquimur, iudicamus, ratiocinamur, agimus, 1. Cor. 13. si statum hunc nostrum cum eo qui futurus est in cælis comparabimus. Alimur ergo & augemur ad huc opera Christi viventis in nobis per Spiritum, Galat. 2.

11 Ibid. *potest cum iustus est , operibus suis augere iustitiam.*] Negatur posse augere iustitiã suam qua coram Deo iustificatus est, vt per eam iustificetur amplius coram ipso: nam sola Christi iustitia iustificans est, Rom. 3. quæ infinita est, ac proinde augeri non potest.

12 Art. 12. *& bona opera negligebant.*] Omititur primus & potentissimus defensionis locus, negatio. Nam epistolam hanc mutam esse de opere Christi & doctrina fidei, falsum: prout ex 1. & 5. cap. cuius constare potest qui attentè legerit.

13 Art. 13. *ipsi somniant legem nouam non continere*

tinere vlla præcepta, sed solas promissiones gratiæ fideiq; prædicationem.] Negatur.

14 Ibid. *implent ipsa præcepta.*] Verius ita dixeris: qua homines adiuti, & iustitiam Christi, complementum eius, beneficiumque percipiunt fide, & in eodem radicati dant operam suæ ipsorum sanctimonix quam Lex præcipit, acquiescentes diuinæ gratiæ, secundum quam virtus Dei perficitur in infirmitate ipsorum, 2. Cor. 12. Nam per se & in se legem quis homo impleat?

15 Art. 14. *potest liberis imperare.*] non dicit, faciens nos præstare & implere.

Art. 15. *verbis iisdem descriptam.*] Verumtamen id etiam fieri potuit, vt prophetiam hanc Michas ab Esaia habuerit: hic enim antè cæperat prophetare, nempe Oziæ temporibus: & reuera iam eo tempore prophetiam illam pronunciauerat, vt ex Esaia 6. 1. constat.

17 Art. 17. *hoc iam est solutum.*] nempe cap. 17. obiectione 2. contra epistolam ad Hebræos, & hoc capite in proximè præcedente obiectione.

18 Ibid. *eadem die sint coronati.*] nam hi duo, Ioannes & Iudas, Apostolis aliis omnibus superuixerunt, vt Patres omnes vno consensu tradiderunt: ac propterea clausulam vterque fecit scripturæ sacræ.

19 Art. 18. *in Perside prædicauit.*] si creditur Eusebio lib. 2. hist. Eccles. cap. 1. & aliorum in eum locum interpretationi.

20 Ibid. *ex eadem urbe duas epistolas scripsit.*] vt putatur vulgo.

21 Art. 20. *cum hoc verò vaticinio quod Iudas citat.*] Postremò nec illud omittendum, quòd non dicit

dicit Iudas Enochum scripsisse, aut prophetiam eius de scripto existisse; sed tantum *προφήτεια*, *prophetauit*: quod verbum necessariò quidem de prophetiæ enunciatione, de scriptione verò eius non necessariò oportet accipi. Etsi hoc omnino satis est, quòd siue scripta, siue enunciata prophetia hæc non fuit à Deo commendata, imperata, & fide publica in custodiam Ecclesiæ deposita. De Michaëlis Archangeli pugna Bellarminus tacet: nos olim diximus in epistolam *ιδά*.

22 Art. 21. *nec enim Petrum semper uno & eodem interprete usum esse.*] Etsi quis miretur ætate ingrauescente, & dissimili argumento esse stili dissimilitudinem? Illa quidem Hieronymi responsio non placet: cùm Petrus interpretis nihil egerit, sed quæ linguarum donum acceperit atq. alij Apostoli, *Art. 2.* acceptumque studiosè coluerit.

23 Art. 22. *duas has breuissimas epistolas à Ioanne seniore, non ab Apostolo Ioannæ scriptas esse.*] Hæc omnia dicuntur ex falsa verborum Papiæ interpretatione: quæ verba meliùs Irenæus intellexit quàm Eusebius & Hieronymus sit interpretatus, quum ait (vt ibidem refert Eusebius) *ταῦτα ἢ ὑπὸ Πατρὸς Ἰωάννου ἢ ἀποστόλων, Πωλὸν ἄρτι ἢ ἐταῖρον γεροντῶν, ἀρχαῖον ἀνδρῶν, &c.* Sic enim post illic ad verbum Papiæ: *Quod si quando aliquis adueniret sectatus Seniores* (id est, Apostolos κατ' ἐξοχῶν, vt 1. Petr. 5. & 2. & 3. Ioannis) *perquirebam Seniorum ipsorum sermones, quid Andreas, aut quid Petrus dixisset, aut quid Philippus, aut quid Thomas, aut Iacobus, aut quid Ioannes, aut Matthæus, aut alius quispiam discipulorum Domini: quæq; Aristion & Senior ille Ioannes discipuli Domini dicunt.* Hæc verba Irenæus optimè de vno & eodem Ioanne exposuit. Nam priore loco Pa-

pias Ioannem nominabat, ne cui de Apostolorum numero exclusisse eum videretur, posteriore verò iterum eundem nominat, quia tum adhuc tempore Papiæ idem Ioannes vixit atque loquutus est, cuius sermones cum præteritos, vt aliorum Apostolorum qui defuncti erant, tum præsentis superstitis Papiæ religio- se excepit ex ipsius aliorumq. sermone. Quamobrem incite Eusebius conatur Irenæi interpretationem eodem in loco postea subuerrere, & malè Hieronymus Eusebium malè præeuntem sequutus est. Ioannes autem (vt narrant Patres) sexagesimo demum octauo anno, postquam passus est Christus, migrauit ad Dominum. Falsa igitur obiectio: quæ tamen non satis elucetur verbis sequentibus, quia falsum istud conceditur.

24 Ibid. qui has epistolas Ioanni Apostolo tribuit.] De his solutionum argumentis dictum sæpius.

IN CAP. XIX.

1 Art. 1. *nemo intelligat, quæ illa sint.*] De hac iudiciorum personalium licentia diximus antè in cap. 17. nota 1.

2 Ibid. *similem iudicare libro quarto Esdræ.*] Sed cum editione noua Lutherus emendauerit, quorsum antiquiorem adferri? quod suis tamen hisce disputationibus fieri prohibuit Bellarminus. Veritati Lutherus postea porrexit manum: an errorem præcedentem renouat charitas? Chemnicio post fit iniuria.

3 Art. 2. *Græcos de Apocalypsi dubitasse contra consensum Latinorum.*] sed nonnullos,

vt ex

IN BELLAR. CONTROV. I. LIB. I. 87
vt ex Hieronymo respondetur postea. De sequenti-
bus plerisque responsionibus dictum est antè cap. 10.
nota 10. & sequentibus.

4. Art. 6. *apertissima est.*] Tum seruare duplex
est: vnum intellectus, alterum actionis siue operis.
aliud est seruare in mente siue animo per fidem, qua
de re illic propriè agitur; aliud obsequio & opere ob-
seruare. Postremò, quid vetat *huius prophetia* nomen
de Scripturæ totius corpore intelligi, cui Apocaly-
psêôs coronidem appexit Ioannes auctore Spiritu
Dei?

5. Art. 8. *qui huius libri non meminerunt.*] Non
valet autem argumentatio ab auctoritate negatiuè, vt
loquuntur scholæ.

IN CAPVT. XX.

1. Art. 2. *ἄποκρυφὴ latibulum.*] Apocryphum est.
πάν τὸ μὴ ἐν δὶαθήκῳ, quicquid non est in canone diuini
fœderis penes Ecclesiam depositum iussu & auctori-
tate Dei: tamquam si dixeris, *ὃ, τι ἄπειν ἀπὸ τῆς ἁγίας
κρύπτῃς*, quicquid abest à sancta illa crypta & thesau-
ro Ecclesiæ Dei. Quapropter sequens diuisio nihil ad
rem facit, nihil ad nominis explicationem: sed & ex
parte falsa est.

2. Ibid. *qui non sunt in canone, esse inter apocry-
phos numerandos.*] Negamus Bellarmini definitio-
nem: negamus hac mente Hieronymum scripsisse.
Nam quod humanum scriptum *παντελὸς ἄμαμον καὶ
ἀνεπίλητον* est? aut quod perfectum esse ab imperfecto
potest? nulla scriptura, nisi verè diuina, imperfectione
aut errore vacat: nulla, nisi diuinitus imperata, aucto-
ritatem habet diuini canonis.

3 Ibid. *vocat apocryphos, qui sunt editi ab auctoribus hereticis, vel certè suspectis.*] Sic libros istos non esse canonicos diuinosque constat, non solum ab ortu & auctoritate, quia nec dedit, nec sanctificauit, & testatur Deus; verumetiam argumento, quia à veritate diuina discrepant. Sed hæc ἐδὲν ὀρὸς ἐπὶ Θ.

4 Art. 3. *librum canonicum esse apocryphum?*] Negatur consequens: nam auctor dicitur æquiuocè. Humanorum scriptorum omnium auctor est homo, quod quisque est: diuinorum verò auctor est Deus propriè, primò, & per se; homo auctor eorum dicitur impropiè, puta secundariò, & instrumentaliter solum. Omniè autem ait Glossa, apocryphos vocant eos quorum ignoratur auctor, id est, quorum auctorem nescitur esse Deum, vel potius scitur non esse Deum, licet non veni hominis auctoris constet. Nam quorum auctorem Deum esse constat, ij sunt canonici, quamuis incomperito nomine illius hominis quem Deus notarium adhibuerit suum & Ecclesiæ suæ. Huc enim respexit Glossa, & verba confirmant canonis, quum dicitur exempli causa, *historia Eusebii Pamphili apocrypha, opuscula Tertulliani Carthaginiensis siue Africani apocrypha,* & quæ sequuntur.

5 Art. 4. *solum in Latina editione.*] nisi Græcè in quibusdam editionibus.

6 Art. 5. *vt dicitur Genes. 22.*] nimirum vt est probabile.

7 Art. 6. *Hermetis, qui inscribitur Pastor.*] Hermæ potius, vel Herimæ, vt Hieronymus ex Paulo Rom. 16. vocat. etsi videtur sententia Tertulliani de oratione cap. 12. verior, Hermam auctorem Pastoris fuisse Pij Rom. fratrem.

8 Art. 6. *ex libro non canonico testimonia petiisse.*] Sed & Tertullianus scripturam apocrypham, & falsam vocat, & omni Concilio nostrorum damnatam, lib de pudicitia, cap. 10. & 20.

9 Art. 7. *somnia sunt.*] vt alia multa id genus prætereà taceamus.

10 Art. 9 *in Iustiniano.*] de hac re videbitur in parte altera tomi I. controuersia generalis 4. lib. I.

11 Art. 10. *que res non minimi momenti esse videtur.*] De libris Esdræ canonicis falsum : nec vti sapientia Iesu Siracidæ vel Ecclesiasticus omittitur. De aliis antè diximus. Apocalypsin autem quis præbet tum nondum fuisse scriptam : etsi excusari aliquâ ratione potest : sed quid tanta contentione opus præsertim eùm in Decreto distinct. 16. expressè negetur istorum canonum auctoritas.

12 Ibid. *non aliunde didicit qui libri sint canonici & qui non sint, quàm ex traditione Apostolorum.*] Dicendum, ex testificatione Dei, & traditione eius per Apostolos: illa principalis & perpetua est; hæc secundaria & instrumentalis est, vniusque transeuntis actus.

13 Art. 13. *non comedendo.*] de Pontificiis legibus negamus, de diuinis religiosè & solùm confirmamus.

14 Art. 14. *duo libri Esdræ sint nostri tres.*] Negamus: & rem meliùs disputator exponit sequentibus, quum tertium tanti esse negat.

De verbo Dei, lib. 2.

IN CAPVT I.

1 Art. 3. *Esdra omnes diuinas libros ex mandato Dei eructauit.*] Hæc Basilijus *πρωτοκλῆς*, ac non affirmatè enunciat: p̄out adferuntur nonnunquam *καὶ ἄλλα* à sapientibus uiris.

2 Art. 4. *ex libris autē canonicis nihil tale colligitur.*] sed in contrariam potiùs sententiam exstant quamplurima.

Art. 5. *cura fuit lex Domini.*] maximè cùm *παρ* eorum iam antè & temporibus variis migrasset in captiuitatem, pars in Iudæa publicè priuatim *καὶ* permanisset in cultu Dei, & omnes utrobique haberent sacrorum librorum copiam, & religiosè seruant. Hæc itaque narratio tum ueritati historix factæ, tum pietati sanctorum Prophetarum bonorumque omnium, qui tunc hic illic vixerunt, aduersatur.

4 Art. 6. *cùm toto tempore captiuitatis negligenter lex seruata sit.*] puta à plerisque: at de Ezechielis, quem Seniores Babylone consuluerunt toties, Danielis qui tam constanter professus est legem & cultum Dei sui, trium sociorum eius, aliorumque studio & fide quis pius dubitet?

5 Art. 7. *Esdram ex reliquiis scripturæ iterum eam composuisse.*] id est, cùm authenticus liber, qui in *ἀρχαίον* (ut uocat Epiphanius) vel capsâ Ecclesiæ in templo asseruabatur, incensus esset, & publicum exemplar authenticum loco illius desideraretur, contulisse illum ex priuatis exemplaribus, & confecisse
vnum

IN BELLAR. CONTROV. I. LIB. II. 91
vnum auctore Dei Spiritu, quod authenticum publicè haberetur, asseruareturque, vt communis aliorum in Ecclesia canon.

6 Ibid. *Esdras omnes Psalmos collegisse, & ex eis vnum librum confecisse.*] Hoc particulare vnius libri; & opinionis incertæ: quamobrem de toto corpore testamenti veteris nihil probat.

7 Ibid. *ab Esdra fuisse restitutum.*] nempe ex-
scriptione, & sensu vel intelligentia eius. sic dupliciter restituit eam, nempe vbi alucinati librarij atque interpretes.

8 Art. 8. *Esdras inuenisse novas literas Hebræicas, & antiquas quidem reliquisse Samaritanis, nouas autem tradidisse Iudeis, quibus etiam nunc vti-mur.*] Hoc à Iudæis præceptoribus suis Hieronymus didicerat, audacissimis commentorum istorum Magistris; & à Samaritanis, qui istam laudem sibi adhuc falsò vindicant memoria nostra, seque matricis illius scripturæ custodes affirmant esse: quod mihi quidem nec verisimile videtur esse. Nam qua occasione, aut quorsum illa scriptionis ab ipsis Patribus Prophetisq. sanctificatæ permutatio? Milesias puto. Sed suum cuique iudicium.

9 Ibid. *Proinde sine dubio novas literas habemus.*] Negantur ista. Nam primùm de τ Græcorum in eo loco Hieronymus nullum verbum. præterea τ Samaritano quæ similitudo cum cruce? agit autem Hieronymus de τ postrema Hebræorum litera. Deinde crucis vocabulum est homonymum; & crucis propriè dictæ, aut etiam patibuli figura multiplex: postrema autem Alphabethi Hebræi litera vnam quoque patibuli seu crucis figuram habet. hoc cæcus for-
tasse

tasse negauerit, videns qui negat, desipit.

10 Art. 9. *quæ videmus scriptos esse libros Esdræ & Danielis.*] Hic Bellarminus grauer fallitur: non enim mixta lingua, sed purè Hebraica Daniel & Esdras libros suos conscripserunt: quorum in libris ea demum exstant Chaldaicè, quæ historicè aliunde fuerunt exscripta, id est, exempla literarum & actorum quæ in fastos regios & annaleis publicos relata fuerant; quæ verò Spiritus Dei absolutè dictauit, hæc planè sunt Hebraica. Quapropter ratio hæc infirma est.

11 Art. 10. *Græca vocabula ἀνὴρ & γυνή, & Latine vir & mulier, nullā inter se habent similitudinem interarum.*] Græci tamè ἀνὴρ καὶ γυνή dixerunt, vt Hammachus, Latini præsci viram, planè analogicè.

12 Art. 11. *tunc primam cepisse vocari linguam Hebræam.*] Hæc verba, post tempora Noë, in illa Augustini sententia non comparent. Ante Abraham, inquit, velut pueritia fuit huius generis populi Dei, à Noë vsque ad ipsum Abraham; & ideo prima lingua inuenta est, id est, Hebræa: pro eo quod est, hoc argumento compererunt maiores nostri primam omnium & antiquissimam linguam Hebræam esse. hæc verba Bellarminus non est allequutus.

13 Art. 12. *à Mose & antiquis Prophetis conscriptos nos habere.*] Id quidem certum est quod hic affirmatur, sed infirma argumentatio: vt ex iis constat quæ nota 10. posuimus.

IN CAPVT II.

1 Art. 1. *heretici huius temporis odio editionis vulgatæ nimium tribuunt editioni Hebræicæ.*] Alij de se
de se

de se viderint, nos verò negamus odio editionis vulgatae nimium editioni Hebraicae à nobis tribui. Huic omnia tribuimus, quia prototypum est diuinæ veritatis à Deo per Prophetas traditum: illà humani operis, id est, imperfecti esse agnoscimus. Contra verò, plerique Pontificij nimis parum huic tribuunt, si Ioannem Isaacum (qui defensionem veritatis Hebraicae aduersus Lindanum scripsit) & alios non illos exceperis.

2 Ibid. *omnia examinari & emendari videntur ad Hebraum textum, quem purissimum fontem raramel appellant*] En quàm graue crimen, quod omnes olim orthodoxi Patres vno ore asseuerauerunt! qui vel vnus adferatur qui neget, ex Patrum choro.

3 Art. 2. *& vocabitur admirabilis, &c.*] Locus est Caluini Institut. lib. 1. cap. 13. §. 9. Sed cur veterem Caluini editionem, & passim alibi, adducit Bellarminus (qui tam grauitè refutat priorem editionem suarum disputationum) nisi vt difficilis sit inuentu locus, si quis Caluinum cupiet consulere?

4 Ibid. *tot epitheta in Deum hoc loco congesta forent?*] Hem. Grammaticum: quasi verò id insolens apud Hebræos esset, verba tertiæ personæ vtouis numero impersonaliter accipi, & modò actiuè nobis, modò passiuè ad euidentiã reddi oportere id quod Hebræis ex idiotismo ipsorum est euidens. Hoc pueri norunt. Ad sensum igitur euidentiorem, non ad verbum Calvinus interpretatus est: atque hic optimus, vel teste Hieronymo, interpretandi modus. Et his argumentis scilicet vulgata editio Latina æqualis Hebrææ, aut etiam melior futura est.

5 Ibid. *Confessione Caluini turbidus alicubi fuit ille*

ille fons, quem ipse idem ubiq. purum videri volebat.] Negatur. Aliud est fontem in se turbidum esse; aliud, videri nobis turbidum. Non est fons turbidus; sed mens eorum potiùs turbida, fortè etiam turbulenta, qui Grammaticam Hebræam nescientes inveniunt temerè (nam voluntariè quis faciat?) in alienas interpretationes. Eadem planè ratio sequentis loci. Debuerat Bellarminus Grammaticam suam meliùs euoluere.

Art. 3. *Textus verò Hebraici legunt, sicut leo וָיִרָא, non foderunt, quod dicitur. וְיָרָא.*] Atqui non omnes ita legunt, sed quidam: nec absolutè, sed cum var. lectionis adnotatione: nec omni tempore ita fuit lectio, sed his postremis temporibus, quum Deo placuit euincere Iudæorum inscientiam. Nam hac lectione quam nunc Iudæi defendunt, nihil insulsius: *וְיָרָא וְיָרָא*, nec vox integra, nec sensus, vt Ioannes Isaacus aduersus Lindanum manifestò docet. Illam verò lectionè, *foderūt manus meas*, veteres omnes confirmant: nec Christiani solùm, sed etiam Iudæi religiosi agnoscunt iustam scripturam esse. Exstant adhuc verba R. Iaakob filij Chajim luculentissima in libro Massoreth, litera *Aleph Resch*: quæ sic habent ad verbum: *In parte librorum emendatiorum inueni, scribitur Caru, & legitur Caari.* hæc prima & potentissima probatio ab antiquorum exemplarium emendatiorum fide: cuiusmodi vnum à se hoc nostro seculo visum ex veritate & bona conscientia testatur Ioannes Isaac Leuita in illo suo aduersus Lindanum libello. Postea subiungit idem R. Iaakob: *Enimuerd quasiui vocem hanc Caari inter eas voces quæ scribuntur per Vau in fine dictionum, & leguntur per Iod: sed non inueni hoc in earum numero perscriptum. Atque etiam in varietate lectionum quasiui,*

quæsiui, id est, in variis lectionibus, quæ est inter Orientales & Occidentales: sed neque illic adnumerata est. His illius verbis duo inexpugnabilia argumenta insunt lectionem Caru confirmantia ad veterum librorum fidem. Sic enim ille arguit: Si vera esset lectio Caari, sicut leo, certè inueniretur aut in earum vocum catalogo quæ aliter legendæ sunt ad commoditatem sensus, aut in altero illo variarum lectionum catalogo; quos catalogos iam olim præsci Iudæi perscripserant diligentissimè: at neutro in catalogo horum inuenitur quicquam: ergo aut Caru simpliciter legendum, aut Caari, sine varietate vlla. Non autem legendum est Caari: nam & libri emendatiores repugnant, & verborum sensus, & Massoritarum consensus; minino ergo vincimus Caru, id est, foderunt, legendum esse. Hæc Bellarminus si non intellexit, audax est perfectò qui de rebus non intellectis iudicet: si intellexit, ubi pietas hominis, qui id ipsum nobis cupit adinere quod religiosi etiam Iudæi concesserunt? Siccine odio nostri elidatur Dei veritas? Quædam ergo exemplaria corrupta sunt, quædam verò minimè. Ex eo autem quòd quædam corrupta sunt, si inferas, ergo esse corrupta omnia (hoc verò Bellarminus facit) ecquis nescit à parte ad totum in quantitate (vt vocant) ἀσολ-λόγητον & improbam argumentationem esse?

7 Ibid. ubi hunc versum citat.] Citare negamus, non negamus destringere.

8 Ibid. Hieronymus ad literam reddidit ex Hebræo, exiuit sonus eorum?] Nempe ad Pauli accommodationem respiciens magis quàm ad Prophetæ sensum. Nā Paulus hæc prædicationi Apostolorum tribuit per comparisonem minoris, quæ Propheta de κτιστος seu vniuersitatis huius delineatione dixerat: prout ibidem

dem Psalter à documentis naturæ ad documenta scripturæ transfilit. Non ergo vitium est textus Hebraïci, quod hic censoria sua viugula definit, non Pauli interpretantis; sed officium Apostolicæ industriæ, quû per eumdẽ Spiritum verba Davidis de creatione dicta ad conditionem gratiæ Euangelicæ ampliùs ostēdit pertinere, & instituto suo liberè alias voces accommodat. Huiusmodi autem παραφράσις non pauca in nouo testamento exstant, vt sacrorum Parallelorum lib. 2. c. 19. tradidimus.

[Ibid. *desunt integræ sententiæ in Hebræo, cum nō desint nec in versione lxx. nec in Hieronymi translatione.*] Negamus: nam etiã versus qui pōst adicitur, aliunde infarctus est, nimirum ab Exod. 18. 4. Ineptè verò in Exoli 2. inculcatur, si ad argumentum Mosis attenderis, & continuationem historię. Gersom enim prior Mosis filius multis annis præcessit Eliezerum fratrem, quibus annis Israëlità respexerunt ad Deum, & ad illos vicissim Deus: Eliezer verò sub finem annorum illorum natus est, & adhuc fuit ἀπεριτμυτός, incircumcisus, quum sese Moses ad reuersionem in Aegyptum accingeret, vt planè docet historia Exo. 4. Hanc obseruationem siqui non vident ad illustrationem gratiæ diuinæ & consequentionem historię pertinere, ac propterea farcturam istam de Eliezero Exod. 2. adhibent, ij profectò Mosis consilium non vident: sin negant; malè mērentur de Mose & Ecclesia Dei.

10 Art. 4. *Hebraico fonti nimiam puritatem falso attribuunt.*] Nec nimium, nec falsò; sed diuinam, atque ex veritate illi tribuimus.

11 Art. 7. *Massoreth post Hieronymi tempora scripse-*

scripserunt.] Non ita multo post Hieronymum: nec enim anni intercesserunt amplius triginta, ut testantur historiae, quas Genebrardus ipse ex Hebraeorum scriptis in suo Chronico diligenter comportauit.

12 Art. 9. *In Hebraeo legi potest, percussum Deum & humiliatum.*] Potest quidem, sed permutata vocali vna & ratione prosodica: repugnat verò constans & consentiens exemplarium & interpretationum fides. Quid autem apud Iudæum viceris, si ex mutato loco istud probare contenderis? Nam hoc quidem. *τὸ ἐξ ἀρχῆς* petere.

13 Art. 13. *dicit se voluisse ex Hebraeo vertere, si uinos libros, ut restitueret quae Iudaei vel omiserunt, vel corruperant.*] Demonstrat id ratio quam Hieronymus adfert ibidem, quum ait, ut scirent nostri quid Hebraea veritas contineret. Et ita passim.

14 Ibid. *dubitat, non asserit.*] Verumtamen illi ipsi loci, quos ad argumentum suae dubitationis illic adferebat, commodè sine vlla mutatione exponi possunt, & ipse quoque postea exposuit alibi.

15 Art. 15. *eodem modo ista loca se legisse significat.*] Hæc verior sententia. Id enim pro certo habendum est, quocumque tempore instituta à Iudæis fuit exemplarium Hebraicorū comparatio, eam fuisse librorum particularium; neque ex mente ipsorum & humano iudicio, sed ex veterum idoneorumque exemplarium fide confectam esse. Quod factum quis pius non laudet? imò ne ipse quidem Bellarminus improbat infrà cap. 11.

16 Art. 17. *libri sui contra Iudeos.*] Hæc quidem variæ lectionis exempla in libris quibusdam olim deprehensæ: sed quàm pauca? quàm exigui
 G moment-

98 F. IVNII ANIMADVERSIONES
momenti omnia? obelisco digna scilicet.

17 Art. 8. *Ecclesiam ipsam oppugnare.*] atque adedò veritatem Dei in Ecclesia depositam, & certitudinem illius.

18 Art. 21. *quorum os dolus & amaritudo implevit.*] vel quorum os dolo & amaritudine plenum est: nam Hebræum verbum utroque modo accipitur, & interpretatio altera *σλοιμιζ*. Quapropter hic responsionis locus infirmus est. de toto autem hoc loco Psalmi consulendus Hieronymus proæmio lib. 16. in *aiam*.

19 Art. 24. *habere suos quosdam errores,*] Nos vobis ita statuimus. 1. non esse deprauatas scripturas consulto Iudæorum factò, ut antè demonstratum. 2. errores vbiunque sunt, perpaucos & particulareis esse eosque nec graueis, nec immedicabileis ex idoneorum exemplarium & Massoritarum fide.

20 Ibid. *non est mirum, si aliquando ipsi quosdam in notatione punctorum à vero aberrauerint.*] Negamus vtrumque, Rabbinos addidisse puncta, & eos qui addiderunt fuisse ignoranteis. Id quidem verum est, Biblia particularia ferè omnia punctis caruisse: at non continuò sequitur ex eo, publica etiam Biblia atque authentica, quæ in Synagogis erant, caruisse punctis. Ut illa carerent punctis, fecit rei difficultas: ut hæc non carerent, fecit religionis necessitas.

21 Ibid. *ex paruo affectu & odio in Christum ea lectio interdum ipsis magis probata sit, quæ minùs Christianis fauebat.*] Hoc verò iis aduersatur quæ ipse Bellarminus adduxit suprà argumento 4.

22 Art. 25. *possumus, si volumus, puncta detrudere, & aliter legere.*] Negamus antecedens, ut nota

IN BELLAR. CONTRŌV. I. LIB. II. 99
ta 20. & negamus consequens. Nam si huic licentiæ
aperitur ianuâ, summum adiumentum commodi-
tasque perit legendæ intelligendæque Scripturæ, &
sementis incredibilis errorum seritur. Optimè Ioan-
nes Isaac dicebat eum qui sine punctis & accidenti-
bus Scripturam legit, similem esse homini equitanti
equum ἀχαλιωτόν.

IN CAPVT III.

1 Art. 1. *Onkelus dicitur.*] Sed & R. Ionath
Pentateuchum transtulit, nuper Venetiis editum.

2 Ibid. R. *Ioseph cæcus.*] videlicet præter Io-
athanem Vzielis filium.

3 Art. 4. *contrarium sensum reddit.*] Non con-
trarium: nam in Chaldæo legenda verba sunt ἐνω-
τητικῶς.

4 Ibid. *propter filios tuos omnes populi terra.*
Atqui hanc formam accipiunt Chaldæi promiscuè
vtroque numero, viderit Grammaticus.

5 Art. *Omnis filius Israël destructus.*] vel qui
desciuerit, vt Chaldæa vox significat. Nempe Onke-
los filium alieni Dei, id est, idololatram interpretatus
est, vel qui ad idololatriam desciuerit. Atque huic il-
lius interpretationi suffragatur verborum sequentium
antithesis, nec sine exemplo est. Sed suum cuique iu-
diciū esto.

6 Art. 6. *non multiplicabitis comam.*] Scilicet.
Imò, verò nomen est ab Hebrææ matricis linguæ si-
gnificatione ductum: quasi dicat, non multiplicabi-
tis nudationem, vel deglabrationem. Quam signifi-
cationem iste non videns, temere configit magnum
illum interpretem.

7 Art. 7. *& de collibus rursum descendisse ad valles.*] Fabula est peruetus ex falsa loci interpretatione nata. Moses veritatem diuinam, Onkelos humani commenti interpretationem tradidit.

8 Ibid. *ut soli dominantur in orbe terrarum.*] Sed hæc interpretatio pendet ab æquiuocatione Hebræi verbi : nam idem verbum & habitare, & consistere vel permanere significat. Etsi hæc quid ad nos?

9 Art. 8. *Seruietis populis seruientibus idolis.*] qui hoc tam commodè exponi potest, haud scio an tam meliùs, *seruietis populis seruientes idolis.* Quid hæc ad Onkelon? Magna scilicet labefactando interpreti argumenta.

C A P V T IIII.

1 Art. 2. *Syriaca lingua quasi proles quædam est Hebraicæ & Chaldaicæ linguæ.*] quæ quidem separatim & singulariter dicitur Syriaca, atque in libris obseruatur qui hodie exstant eo nomine. Alioquin Syra lingua complectitur dialectos multas; prout Syria olim patuit latissimè, Herodoto, Strabone, Mela, Plinio testibus.

2 Ibid. *sive Hierosolymitana, à ciuitate præcipua Hebræorum.*] verumtamen hæc duæ, Syriaca & Hierosolymitana, idiotismis differunt.

3 Art. 3. *Credibile enim est lingua vulgari Hebræorum.*] non qua prisci illi olim, sed qua tum Hebræi in Iudæa utebantur. De hac autem, quam fingit, probabilitate, libera per me iudicia sunt.

4 Ibid. *aut Hebraicè, aut Chaldaicè, aut Grecè à primis auctoribus scriptos esse.*] sed ea tantùm Chaldaicè,

Chaldaicè, quæ ex actis publicis in historiam sacram relata sunt, vt suprâ cap. 1. nota 10. ostendimus; & paucula quædam ad vsum communem & publicum piorum pertinentia: vt sunt ea quæ Deus imperat populo pronuntianda, Jerem. 10. 11.

5 Art. 4. *novi T. Syriaci in regis Bibliis.*] No- bis verò argumenta illa ne efficacia quidem ad hanc rem videntur esse. Cæterùm de Immanuele Tremel- lio, qui Boderianis illis fratribus Antè præluxerat in- terpretatione sua, nullum verbum.

6 Art. 7. *cum editione Græca.*] quæ sola est au- thentica diuinitus in testamento nouo.

7 Ibid. *apertissimi mendacij hæc ipsa editio u- sberanos conuincit*] Quin potius conuincit istud exemplarium, quæ ex Syria nuper apportata sunt, no- uitatem. Nam in vetustissimis ne apex quidem com- paret istarum rerum, in recentioribus multis adscri- ptæ sunt additiones istæ ad finem librorum, idq. aliena manu. Tum inscriptiones ipsæ attestantur aliquæ in locis factum esse recentius; vt Matthæi 19. *com- memoratione S. Antonij & sociorum eius*: Luc. 14. *com- memoratione monachorum*; quos paulo ante sua tempora enatos docet Hieronymus: Luc. 18. *patris Antonij & conseruorum eius*: similiterque Rom. 9. & alibi. Postre- mò cur ista non seruauit Rom. Ecclesia? cur mutauit, si commendabilia videntur antiquitatis nomine?

IN CAPVT V.

1. Art. 1. *ex qua Plato ceteriq. philosophi non pauca hausserunt.*] ex libro 1. Aristobuli ad Ptole- mæum Philometora, cuius verba adducit Clemens. huic autem successit etiam altera, ad vsum Synagogæ

Iudæorum Alexandriæ facta Ptolemæi Lagi temporibus, quum Iudæi, qui Alexandro Macedoni in occupanda Ægypto fuerant adiutores, ciues Alexandrini iure Macedonico fuerunt facti, vt scribit Iosephus lib. 12. ἀρχαιολογίας, & lib. 2. contra Apionem Alexandr. meminit Clemens Alexandr. ibidē his verbis: ἑρμηνεύσασθαι τὰς χαρακὰς, τὰς τε τῶ νόμου, καὶ τὰς πορηφικὰς, ἐκ τῆς ἑβραίων διαλέκτου εἰς τὴν ἑλλάδα γλωττῶν φασὶν ἐπὶ βασιλέως Πτολεμαίου τοῦ Λάγου ἢ, ὡς τινες, ἐπὶ τῆς φιλαδέλφου κληθέντος, &c. Discrimen hoc fuit, quod priuatis fuerunt translationes illæ duæ, tum quæ ante Alexandrum fuit, tum quæ Ptolemæi Lagi tempore facta est: quæ verò Ptolemæi Philadelphiatate facta est opus fuit publici consilij; ac propterea in Synagogis obtinuit passim.

2 Art. 3. *Epiphanius loco notato auctor est.*] Secunda item publici iuris fuit, quam ad postulatum Ptolemæi vltimi (qui frater minor Cleopatrx fuit; & Iudæis, quorum subsidio maximè C. Cæsar vicerat, gratificari omnino voluit) Herodes curauit fieri atque confirmauit. Meminit Iustinus martyr apolog. 2. his verbis: *Quum Ptolemæus Ægyptiorum rex bibliothecam institueret, (bellis nimirum corruptam) & hominum omnium scripta comportare conaretur, de prophetiis hisce certior factus, ad Herodem Iudæorum tum regem misit, copiam sibi fieri propheticorum librorum petens. Ac rex quidem Herodes illos qua diximus Hebraica lingua conscriptos ad eum misit. Verum quum Ægyptiis incognita essent quæ scripta erant, denuo legatione missa illum rogauit, vt ad se, qui libros eos in Græcum transferrent sermonem, homines mitteret: atque hoc sic factò, libri apud Ægyptios permansere ad hodiernum vsque diem.* Non ignorabat Iustinus historiam longè antea seculo Philadelphie gestam, quam in ἑρανετικῶ ad Græcos affirmat diligentissimè:

mè: non fallebatur in Herodis nomine, à cuius ætate vix annis centum aberat, & tenebat historiam: sed alteram historiam sibi probè cognitam referebat, cuius haud scio an alius quisquã auctor idoneus adeò perspicuè meminerit. Atque hæc illa, opinor, est translatio, quam veteres singulari nomine κοινῶν, id est, communem siue vulgatam appellarunt, & Lucianus postea restituit emendatam, ex quo & λακκιδὸς à plerisque dicta, vt scribit Hieronymus ad Suniam & Fretel. Fuit ergo Aquilæ translatio quinta; aut (si duas illas primas placebit omittere) tertia: & sic deinceps. Rursum verò Aquilæ fuit editio triplex, vt notat Hieronymus, itemque Symmachi.

3 Art. 4. *Hieronymus testatur præfatione in Isaiam.*] & Origenes in octaplo eandem cum xxx. translatione coniunxit.

4 Art. 5. *posteriorem Theodotionem faciunt.*] Non errore, sed consilio factum, & ad exemplum Origenis, de cuius ordine agetur postea. Nam Symmachi versio & à Nazaræis fiebat plurimi, & in Synagogis Iudæorum ἐκκλησιῶν celebris erat maximè, & ter ab ipso fuerat recognita: atque haud scio an postrema recognitio Theodotionis æmulatione facta.

5 Art. 10. *editionem κοινῶν, id est, communem appellari solitam scribit idem Hieron. præfat. lib. 16. in Isaiam.*] Hoc verò nusquam disertè Hieronymus adfirmavit. vide in notam 2.

IN CAPVT. VI.

1 Art. 2. *cùm hic Ptolemæus superiori proximè successerit.*] Nisi fortè intelligamus rem à Ptolemæo Lagi institutam, à Philadelpho consummatam esse:

aut potius à Iudæis, qui & Alexandri magni & Ptolemæi Lagi temporibus pars migrauerūt in Ægyptum, pars transportati sunt, Iosepho teste, deinde verò à sequentibus, siue posteris horum, siue nouis aduenis, procuratam. Sed rei veritatem vide cap. 5. nota 1.

2 Art. 3. *aut corruptiorem nobis dedissent, aut certè in suspicionem trāslatores facile vocarentur.*] Non pugnant ista, vt cap. 5. nota 1. ostendimus.

3 Art. 4. *tempore autem Apostolorum nulla erat versio Græca, quàm lxx. interpretum.*] Vtrumque simul verum est. Septuaginta enim à Iudæis ferme appellantur doctores & primores illi, ex quibus consilium magnæ Synagogæ (quod illi Sanhedrin, id est συνέδριον vocabant) erat constitutum. Itaque primum quidem ab illis lxx. quos Eleazar sacerdos ad Ptolemaeladelfum ablegauit, credibile est solum Mosem Græcè fuisse redditum, quod Aristæus siue Aristæas, Iosephus, Philo, Hieronymus, alij senserunt; postmodum verò libros cæteros iidem à lxx. (etsi non ab iisdem illis) tempore succedente Græcos fuisse factos propter Iudæos ἐκλιμισὰς, qui Hebrææ linguæ peritia planè caruerunt in sua illa diuturna peregrinatione. Atque huc illa Ptolemæi vltimi & Herodis historia, quam ex Iustino Martyre cap. 5. nota 2. adduximus, videtur facere. Est enim vtrique à lxx. licet diuersis, translatio.

4 Art. 5. *antiquissimos Iudæorum.*] Atqui tantum petiuit legem, vt fidem facit historia: tum non est credibile amplius dare Eleazarum voluisse.

5 Ibid. *qui breuiore tempore sine vlllo miraculo verti possit?*] Miraculum auctores non à circumstantiâ temporis, sed à modo rei omnes affirmarunt.

6 Ibid. *Mentionem facit versionis & eam explicat.*] Nempe LXX. communiter, non huius aut illius temporis, hi aut illi singulariter, vt nota 3. dictum.

7 Ibid. *in lege scriptum esse dicit, quod habetur in Isaiâ.*] Agnosco vsum vocis homonymum; sed huc nego pertinere, quum de illis LXX. agitur qui Philadelpho gratificati sunt.

8 Art. 13. *eum ex obliuione aliter rem narraſſe quàm illi fecerint.*] Hoc eodem argumento Iustinus vtitur Nouella 146. & alij. non ergo contra ſententiam omnium venit Epiphanius.

9 Art. 14. *non tam interpretes, quàm Prophecie fuiſſe videantur.*] Nobis verò certius eſt certè, vt riuus humanus cum diuino fonte, ſic translationem illorum cum prototypo indignè comparari. Et innumera ſunt huius ſententiæ noſtræ in ipſa translatione argumenta, quod ipſe Hieronymus teſtatur paſſim.

10 Art. 15. *ſcribit: Si verſio LXX. integra haberetur, vt ab eis edita fuit, fruſtra ſe laboraturum in Bibliis transferendus.*] Sed cauſam dicti ibidem ſubiicit, quum ait: *Quod enim ſemel aureis hominum occupauerat, & naſcentis Eccleſiæ roborauerat fidem, iuſtum erat etiam noſtro ſilentio comprobari.* Non ergo fuiſſet Hieronymus ab eo labore abſtenturus, quòd translationem perfectam videret eſſe, ſed quòd offenſionem publicam declinare vellet. De ſequentibus locis iudicium idem. Sed quid? habeant illi fanè, ſi placet, per nos auctoritatem ſuam, modò incorruptam habeamus translationem ipſorum. Hoc autem quis homo præſtet? nam Hieronymi ætate nemo potuit.

11 Ibid. *ſe nunquam LXX. interpretibus detrabere voluiſſe.*] Nempe vt inuidiam à ſe propulſaret,

106 F. IVNII ANIMADVERSIONES
ret, qua Ruffinus ipsum indignè onerabat.

12 Art. 16. *etiam ignorantia aliorum.*] Negatur.

13 Art. 17. *præfatione Euangeliorum ad Damasum.*] Frequenter quidem, at non semper: hoc enim ipse Hieronymus apertè negat aliquot in Esaiam & alios Prophetas locis. Consulatur eius in Esaiam præfatio.

14 Ibid. *in Paralipom. scribit.*] Sed variam, & variorum LXX. vt in caput præcedens annotatum est.

15 Ibid. *multis temporibus ageretur.*] vide supra nota 5. & tota quæstione 2. huius cap.

16 Art. 20. *notior tunc esset Chaldaea propter imperium Assyriorum, quàm Hebraea.*] Atqui Philo fuit ἑλλητιστής, & Hebrææ & Chaldææ linguæ imperitissimus, vt clamant omnia ipsius opera: quid iudicio, aut testimonio facias?

17 Art. 21. *nihil demi posset.*] Et huius eadem fuit atque Philonis in Hebræo sermone inscientia.

18 Art. 23. *totam quoque esse corruptam.*] O religiosam cautionem & fidem! quam si mordicus teneas, veritati potiùs ipsi (quæ tamen semper vna est) quàm Concilio instabili & vano renunciaueris.

19 Art. 24. *tam multa contrario sensu reddita.*] Quomodo? inquis; nempe inscientia & ignoratione Hebrææ linguæ, ex qua vterque laborauit, & res non certa scientia cognitæ, sed aliena prædicatione auditas retulit, vt nota 16. & 17. dictum.

20 Art. 25. *quale illud est de supputatione annorum Mathusalem, Gen. 5.*] Item reliquorum ferè omnium, ibidem; quorum vitam singulorum ferme annis centenis auxerunt, vt cum fabulosa Ægyptiorum antiquitate hæc specie antiquitatis pugnarent; videlicet

IN BELLAR. CONTROV. I. LIB. II. 107
delicet mendacij huius erismate veritatem fulcientes.
Hoc verò non est veritatem seruare, sed perdere.

21 Art. 26. *que simul vera esse non possunt.*] nisi illud accipias ἐρωτητικῶς, vt etiam in cap. 3. nota 3. dictum: quam rem quis vetat fieri?

22 Art. 27. *sapius emendatam ab Origene, Luciano, Hesychio, Hieronymo:*] Eam verò nusquam dicit Hieronymus à Iudæis recentioribus corruptam esse. de aliis in fine cap. 5. dictum. Ad summam ita statuimus: illos LXX. aliter alia vertisse, partim quia Spiritus sanctus liberè dictauit (etsi hoc non interpretum, teste Hieronymo, sed vatum aut prophetarum est) partim quia multa ab aliis aliter accepta sunt, vt de se Iosephus narrat, & lib. 1. cap. 7. nota 18. docuimus; partim quia ipsis est ita visum commodius pro ratione temporis, aut Ecclesiæ cui seruiebant, aut gentium in quibus versabantur; partim denique quia ita esset opinio communis omnium, aut singularum ipsorum: & si qua sunt præterea eiusmodi.

IN CAPVT VII.

1 Art. 2. *exceptis duntaxat Euangelio Matthæi & Marci, & epistola ad Hebræos.*] Nobis nihil excipi videtur oportere. Nam quæ sancti illi Patres de his libris leguntur scripsisse, ea ab incerta traditione sunt, nec iusta videtur causa cur ita facere auctores oporteret.

2 Art. 3. *Euangelium illud prodiit.*] Quinetiam vtrobique barbara sunt & ὀβριμῶς multa. Deinde quis credat scripturum fuisse Matthæum Hebræicè, nisi sermone Syro qui tum apud Hebræos obtinebat?

bat? quòd si prisco sermone scripſiſſet (vt præ ſe ferunt editiones iſtæ) cui fuiſſet bono?

3 Art. 4. *Latinè ab ipſo ſcriptum fuiſſe.*] vide infrà cap. 15.

4 Art. 5. *cæteriꝰ huius temporis heretici.*] Sic nulla nobis (quod abſit) pura foret Scriptura in Eccleſia Dei, ſi horum quoque librorum auctoritas hætenus labafceret.

Art. 6. *Certè I. Cor. 15. legendum eſt; Primus homo de terra terrenus, ſecundus homo de cælo cæleſtis.*] Satis pro imperio. An verò non ſatis erit pio, ſi non commodè vt opus eſt intelligat? nec enim huic ſerui aduerſantur verba. An ergo ea mutari cuiuſquam hominis aut hominum auctoritate oportebit, quæ ſapientiſſimus ille ac fideliffimus Dei & Eccleſiæ Arius conſignauit? Optimè profectò reſpondent membra, ſi eſſentiæ & qualitarum antitheſin dicamus fieri in hunc modum: ὁ πρῶτος ἄνθρωπος [κατ' ἔσταν] ἐκ γῆς, [κατ' ποιότητα] χοῦδος· ὁ δεύτερος ἄνθρωπος [κατ' ἔσταν] ὁ κύριος, [κατ' ποιότητα] ἐξ ἁγνῶν. Nam κύριος, Dominus, hîc eſt Iehoua ex Græcorum uſu, idemque Dei filius. Non abs re ita ſcripſit Paulus; ſed hic ſcripturam flagellat abs te: quam Caluinus non putauit temere mutandam vt iſte facit, ſed rectè exponendam. Loci ſunt Inſtit. lib. 2. cap. 12. & 13. & lib. 4. cap. 17. ſed nuſquam hæc Pauli verba niſi religioſè ab eo adducuntur.

6 Ibid. *pacet ex Tertulliano lib. 5. in Marcionem.*] Id verò in nulla Tertulliani editione comperi, licet collatis pluribus, Rhenani, Gelenij, Pamelij, &c.

7 Art. 8. *in libro I. contra Iouini. affirmat non eſſe Apoſtolicæ veritatis.*] Nimirum ſeruebat tum Hierony-

Hieronymus causæ suæ. At idem alibi extra contentionum æstum hanc lectionem agnoscit, scribens in Heluidium, & ad Eustochium de seruanda virginitate. Agnoscunt item alij omnes Patres, & sensu magnificentissimo.

8 Ibid. *in suis commentariis.*] Malè, quod paucorum est, exemplaribus Græcis omnibus tribuitur, & ex particulari adstruitur vniuersale. Sic probari corruptionem noui testamenti Græci oportuit scilicet. Hoc sine catholici hominis officium, aut factum est.

9 Art. 9. *de quibus supra disseruimus.*] Negatur defuisse ista in orthodoxorum peritiorum libris: defuisse nostris sæpe agnoscimus, quos imperiti ab hæreticis habuerunt. Primum enim locum Nouarianæ atque Cathari expunxerant: secundum imperiti, qui à Manichæorum impietate in vltimum Marci caput, in fariè inferceta abhorrebant; vt libri 1. cap. 16. dictum tertium denique Ariani. Per istos enim sæpe corrupti libri illabebantur in manus imperitiorum, vt fit memoria nostra. Igitur hîc quoque ex particulari argumentatur Bellarminus noster.

10 Ibid. *additur: quia tantum est regnum, & potentia, & gloria in sec.*] Negatur.

11 Ibid. *cùm omnes isti Græcè pene nouerint.*] At hunc versum habet Græca editio Noui testamenti plurimum, habet Syra, habet Chrysostomus, & copiosè exponit homil. 20. in Matthæum, habet auctor operis imperfecti, habet Theophylactus, & Græci alij, quorum non minor est in hac re quàm Latinorum auctoritas. Nempe Latini hoc non addiderunt, quia non est visum vtile commoueri de ea re Ecclesiam suam, postquam diu fuisset omissa: quemadmodum

admodum & Hieronymus dicebat olim in causa simili. vide suprâ cap. 6. nota 10.

12 Ibid. *sed non continuant cum oratione Dominica.*] Hic gladius plumbeus. Nam quanta est huius Liturgiæ vel apud Rom. ipsos auctoritas? quam non adeò antiquam, particularem, & sibi improbatam sciunt. Hoc argumento sanè apud Græcos probent, eosque suo gladio, si possunt, ingulcent: at nobis infirma est argumentatio. Si enim hæc ratio in hoc argumento valet, cur non in cæteris? sin autem in cæteris non valet (non valet autem) ex particulari nihil conficitur.

IN CAPVT VIII.

Art. 4. *librorum, quos Latinos fecit.*] Hæc non sufficiunt. Nam ipse Hieronymus de se aliter testatur cum alibi passim, tum in prologo galeato, quum ait: *Quicquid enim crebrius vertendo & emendando sollicitius & didicimus, & tenemus, nostrum est.* Idem opus & vertit, & emendauit. Ac vetus quidem testamentum vertit primùm ex Lxx. deinde ex Hebræo: emendauit verò tum ipsos Lxx. quorum textus contaminatissimus, tum Latinam versionem ipsam. Ex eo enim factum est, vt adhuc in quosdam libros tres præfationes eiusdem auctoris existent: prima, in versionem ex Lxx. secunda, in versionem ex Hebræo; tertia denique in versionem emendatam; cuius laborem subiit Hieronymus, quum & literis multorum & exemplis animaduerteter suam versionem ex Hebræo in multis Ecclesiis ab imperitis allidi, à multis peritis rodi, plurimis offensionem esse.

2 Art. 5. *Si me, inquit, in noui testamenti emendatione*

datione suscipis, &c.] Vtrumque fecisse videtur Hieronymus, & vertisse nouum Testamentum, & versionem vulgatam, quæ tum obtinebat in Ecclesiis, emendasse. Testis mihi non solum Augustinus epist. 10. ad Hieronymum. sed & ipse Hieronymus ad Lucinium scribens his verbis: *Canonem Hebraica veritatis, excepto octateucho (id est, libris historicis) quem nunc in manibus habeo, pueris tuis & notariis dedi describerendum. Septuaginta interpretum editionem & te habere non dubito, & ante annos plurimos diligentissimè emendatam diosis tradidi: nouum (nimirum canonem) Græce tradidi auctoritati. vt enim veterum librorum fides de Hebraeis voluminibus examinanda est, ita nouorum Græci sermo normam desiderat.* Priùs ergo nouum testamentum ex Græco verterat: post veteri vertendo operam dedit, vt Lucinio scribit. Ex versione quum offensæ extitissent, versionem antè in Ecclesiis receptam emendauit, purganitque grauioribus maculis, vt minus offensionis esset: primùm quidem Noui testamenti, postulante Damaso, Latinarum Ecclesiarum causa; deinde Veteris, multorum sollicitatione, vt ex Augustino epist. 10. constat. Quod autem de versione scribebat Augustinus, id de emendatione post sequuta accepit Hieronymus; vt quasi sepulta versionis illius recordatione se ab hoc disputationis argumèto liberaret apud omneis, si posset. Etsi quid tantopere ad rem facit, si verterit, aut emendauerit, aut vtrumque fecerit?

IN CAPVT IX.

I Art. 3. *Testamentum nouum Latinum editionis vulgatæ ex antiqua versione habemus, quam tamen Hieronymus emendauit.*] addendum; sed alij multi

multi post Hieronymum iudicio suo vsi sunt in eo retinendo, partem hanc aut illam emendationis suscipientes, & in Ecclesiis vsurpantes. Quamobrem quæcunque sequuntur argumenta nihil possunt conficere, quia ex particulari ducuntur omnia in utramvis partem. Illud autem fuit librariorum, aut literatorum, aut Episcoporum, aut Ecclesiarum factum.

2 Ibid. *Domino seruientes.*] De his duobus locis vide supra cap. 7. nota 7. & 8. Cætera ex particulari argumentantur, si Deo placet.

3 Art. 4. *Hieronymus in cap. 5. ad Gal. vult legi, et ut gloriatur.*] Sed hæc ineptè verba (vt post exponitur) quasi tergiuersante Hieronymo, hinc pacis priuilegiæ causâ, illic victoriæ: postea verò contigit Hieronymo quod vulgo dici solet, *δ'ἀτίγων σφοδρίδων.*

4 Art. 7. *ex editione S. Luciani martyris.*] At illud commune Psalterium ex LXX. petitum erat; eamque translationem adeo redolet, vt naso carere videatur qui istud non odoretur. etsi sunt quædam singularia, vt in mixto opere.

5 Art. 9. *igitur nostranō est illa ipsa versio lxx.*] Atqui non eam ipsam esse dicimus, sed ex ea plurimum. Quid argumentando ex particulari in contrarium eruatur?

6 Art. 10. *que in ἑξαπλοῖς codicibus reperitur.*] Aliena hæc probatio est: nam illic agit Hieronymus de communi seu vulgata translatione Græca; hinc verò de Latina vulgata agitur, quam ab Origene & Luciano, Græcis hominibus, destitutam fuisse nullæ vnquam (si bene memini) literæ prodiderunt. Quàm lepidè ex disparatis procedit argumentatio! Germanæ gerræ.

7 Art. 11. *Ex præfat. Proverbior.*] Confer, si placet,

IN BELLAR. CONTROV. I. LIB. II. 113
placet, ista cum lib. 1. cap. 13. & 14.

8 Art. 12. *Reliqua omnia ex Hieronymi versione ex Hebræo habemus in editione vulgata.*] Negatur: nam contrà mixtam esse hanc demonstrat locorum plurimorum comparatio; mixtam dico ex antiqua iam recepta diu, & Hieronymi emendatione: prout & Psalterio & nouo testamento factum agnouit ipse 2. primis propositionibus; & de hac ipsa editione, postquam diu præuaricatus est, tandem fatetur quodammodo sub finem capitis, & cap. 11. disertis verbis.

9 Art. 13. *& Machabæis.*] Negatur: ratio in sequentibus ostenditur.

10 Art. 14 *& à Græco dissentit?*] Alicubi concordare agnoscimus: quod dicit, *pene vbiq̄ue*, falsum est. negamus.

11 Ibid. *Hebraicæ veritati consensit.*] Non sequitur vniuersè, ac ne communiter quidem, ex locis aliquot particularibus.

12 Ibid. *reliqua autem de editione vulgata, vel ex Theodotione addidisse.*] Atqui hæc de emendatione, non de versione dicta sunt: itaque nihil ad rhombum. Nam quis ex eo confirmet, versionem antiquam nihil ex Hebræo habuisse; & quæcunque habuit canoni Hebræo respondentia, ab Hieronymo fuisse singula? hoc ne Hieronymus quidem affirmat, cætera non parcus laudis suæ. Ergo vbi mutat, causam dicit ex Hebræo canone; vbi versio conuenit, non mutat.

13 Art. 14. *nostra editio integerrima & plenissima est, non minus quàm Hebraica.*] Inconsequens ex particulari: libro Iobi Hieronymus adiecit quæ de-

H

erant,

erant, ergo totus est ab Hieronymo. Quis sic argumentatur vigilans? Cæterùm defuisse quidem *apud Latinos* dicit, de Græco nullum verbum. Sed hoc nihil ad causam quæ agitur. Indigna verò pio homine est affirmatio ista; vulgatam editionem integerrimam & plenissimam esse, non minus quàm Hebraicam: hæc enim diuina integritate est & plenitudine; translatio minimè. Profectò quum istam comparationem B. Arminus scriberet, credebat illud verè esse in vulgato dictum, *charta non erubescit.*

14 Ibid. duas versiones ponit & explicat, id est, *nam, quæ est nostra vulgata, & aliam lxx. interpretum.*] Imò hoc ipsum probationes sexcentas suppeditat, quibus Vulgatam hanc non esse Hieronymi confirmetur. Exempli causa, Esai. 1. 2. *Audi calum,* ait Hieronymus, *& auribus percipe terra, quia Dominus loquutus est: filios genui & exaltavi.* Vulgata verò, *Audite cæli, & auribus percipe terra, quoniam Dominus loquutus est: filios enutriui & exaltavi.* Et versu 11. Hieronymus, *Quò mihi multitudinem victimarum vestrarum? dicit Dominus. plenus sum holocausto arietum & adipe pinguium: & sanguinem vitulorum & agnorum & hircorum nolui. Cùm veneritis ante conspectum meum, quis enim quasiuit hæc de manibus vestris? calcare atrium meum non apponetis.* Vulgata longè aliter, *Quò mihi multitudinem victimarum vestrarum? dicit Dominus. Plenus sum. holocausta arietum, & adipem pinguium, & sanguinem vitulorum & agnorum & hircorum nolui. Cùm veneritis ante conspectum meum, quis quasiuit hæc de manibus vestris, vt ambularetis in atris meis?* Sic in illo præsigni loco Esai. 53. 8. *propter scelus populi mei percussit eos,* exponit Hieronymus in textu & commentario, vbi Vulgata habet, *percussit eum.* Infinitum sit omnia colligere: sed
ex his

IN BELLAR. CONTROV. I. LIB. II. 115
ex his indiciis prudens Lector facilè deprehensus
est non vsque adeò vera esse ista vulgatæ translationis
encomia.

15 Art. 16. *quæ preparasti diligentibus te, Isai.*
64.] Inconsequens ex disparato, vt & nota 6. di-
ctum. Agit enim Hieronymus in iis locis de editione
LXX. nos hîc de versione vtraque Latina agimus, an-
tiqua & Hieronymi. An verò consequitur illud? hæc
non sunt ex LXX. ergo ex Hieronymi translatione sunt.
Omnino falsa est disunctio, aut à LXX. aut ab Hie-
ronymo esse oportere: cùm & Hieronymus locis qua-
plurimis queratur ferme tot interpretes Latinos
quot codices, & Augustinus lib. 2. de doctrina Cl.
cap. 11. interpretes Latinos dicat nullo modo nu-
merari sua memoria potuisse.

16 Art. 17. *in nostra editione omnia inueniri,*
vt ipse se vertisse dicit.] Quædã inueniri certè agno-
scimus, vt sunt ea quæ sequuntur: sed omnia sic in-
ueniri vt ipse se vertisse dicit, falsum est. Verbi grati-
quæstionibus in Genesim pro eo quod habet Vulgata
Gen. 1. 2. *spiritus Dei ferebatur super aquas,* reponit ille,
incubabat siue confouebat, in similitudinem volucris oua
calore animantis. hæc ipsius verba. Gen. 2. 8. Hierony-
mus, *plantauerat Dominus Deus paradysum in Heden à*
principio: Vulgata, paradysum voluptatis à principio. item
versu 15. Vulgata, *tulit ergo Dominus Deus hominem:*
Hieronymus, & *sumpsit Dominus Deus hominem.* Gen. 3.
8. *Et audierunt vocem Domini Dei ambulantis in paradiso*
ad vesperam, inquit Hieronymus: Vulgata verò, *Quum-*
que audiuisent vocem Domini Dei deambulantis in para-
diso ad auram post meridiem. & versu 14. Vulgata, &
terram comedes: Hieronymus conuenienter Hebræo,
& *puluerem comedes.* Hæc de innumeris pauca, vt pru-

116 F. IUNII ANIMADVERSIONES
 dens lector ex vnguibus (quod aiunt) leonem. Cæ-
 terùm quænam hæc consequentia est? non est ex LXX.
 ergo ab Hieronymo est. Disiunctiuam oportet esse
 ἀμεσον, hæc autem est πλούμεσος, hac illac perfluit. Nos
 Vulgatam Hieronymi solùm negamus esse: non nega-
 mus vnguem Hieronymi ad eam accessisse, at eam
 ex multorum symbola esse σωεῖρα μὲν ἔγωγε agnoscimus.
 Nihil in contrarium probant sequentia ex particulari-
 bus aliquot locis: non enim continuò sequitur, si hæc
 a Hieronymo sunt, esse igitur ab eo omnia: quem-
 modum ex contrario non valeret, si quis propter
 hos multos quos mutari iussit Hieronymus, nihil
 eius in Vulgata esse concluderet. Neutrum est συλλόγι-
 σον. Vnde in Vulgata hæc nostra vtramque illam inelucta-
 bilibus argumentis testibus participet.

17 Art. 19. *Qui enim abiecerunt vel neglexe-
 runt editionem beati Hieronymi, cur quæso præfa-
 tionculas conseruarunt?*] Exstant quidem præfatio-
 nes illius: sed cùm multiplex fuerit illius interpreta-
 tio, vt in caput 8. antè ostendimus, & singulis libris
 (præterquàm in translatione ex LXX.) præfationem in
 vnaquaq. interpretatione addiderit; profectò ex præ-
 fationibus erui non potest hæc consequutio. Nam no-
 stra adhuc memoria pauci libri vnicam Hieronymi
 præfationem habent; plurimi binas; duo etiam ternas:
 quarum præfationum singulæ ad vnã certam ali-
 quam interpretationem & singularem pertinent, ac
 non diuersarum interpretationum communes existi-
 terunt. Hoc diligens lector obseruet rogo, & ex ipsis
 præfationibus iudicium faciat: rem ita se habere vt
 dixi comperturus est. Si vnica esset præfatio singulis,
 fortasse plus aut speciei aut virium habitura esset ista
 argumentatio: sed cùm singulis præfationes singulas
 præfixe-

præfixerit, binæ autem sint ternæve in libris quamplurimis, quæ fit ut Bellarminus minùs viderit plures Hieronymi interpretationes emendationesque excidisse, quarum integræ tamen præfationes adhuc permanserunt? Inconsequens igitur argumentatio ex absurdo. Nam quàm multa interciderunt scripta, quorum præfationes aut principia superant ætate nostra?

18 Art. 21. *in lib. de opt. genere interpretan.*]

Etsi hæ responsiones omnes iis quæ modò fuerunt, cetera elisæ sunt, tamen quod singulare esse videbitur, singulas subiiciemus. Hæ duæ igitur causæ probabiliore essent, si tantùm volsellis (ut ita dicamus) inde exciperentur differentes loci: Cùm autem varietatis copiam singulæ ferme paginæ præbeant, negamus ipsas ad rem facere; totamque varietatem huic argumento maximè adscribemus, quòd non Hieronymi versio, sed antiqua illa ab Hieronymo emendata in Ecclesiis obtinuit, ut grauior declinaretur offensio: quod ipse testatur passim.

19 Ibid. *certè Hieronymus elegantissimè sensum expressit.*] Huius loci versio secundùm Bellarminum ad verbum inepta, secundùm Hieronymum impropria & angusta est. Ad verbum ita est: [vidi quòd] *peruersum non potest corrigi, & defectus non potest numerari*: ita est ad verbum, inquam, Hebræa constructio, quam si Bellarminus non vidit, Grammaticæ suæ oblitus est. τὰ δὲ πᾶδια τὴν ἀμελῆντας φέρει, inquit Plutarchus. Hieronymi verò impropriam versionem esse, quis non videt qui nostram illam καὶ πᾶδια allatam contulerit cum verbis illius? Nam quod Salomo dicit non corrigi, ille vertit, difficilè corrigi. Reliqua insuper angusta sunt, nec solùm impropria. Nam peruersum Salomo dicit de omni re, persona, actione

corrupta; Hieronymus ad personas solùm restringit: tum defectum quemlibet vniuersè notat Salomo, hic verò de solo defectu mentis enunciat; inidè verò de hominibus nō ex solo defectu & priuatione, sed etiam ex contrario habitu laborantibus. Quid ergo? Hieronymus errauit? humanum est: verumtamen (vt dicam leniùs) à generali sententia in particularem, abductus allegoriis Origenis (nam in Ecclesiasten scripsit) aberrauit. Nimirum iudicium huius, vt fit, iudicato illius fuit obscuratum.

20 Art. 23. *pertinet ad aliam versionem, quam dicitur ex Græco.*] Hæc responsio non planè ex veritate est. Nam præfationes Hieronymi aliæ versionibus, aliæ emendationibus præfixæ sunt. Quæ autem præfationes asteriscorum & obeliscorum recordantur, eæ ad emendationes pertinuerunt: puris versionibus aliæ præfationes fuerunt coniunctæ. Tota itaque hæc solutio ex antecedente quæstione pender, quam hic secundùm se probatam esse supponit. Nam si hæc Vulgata versio est Hieronymi, asteriscos vel obeliscos non habuit; sin est emendatio, habuit eos. Statuit Bellarminus, est versio, ergo non habuit: Contrà illi, emendatio est, non ergo habuit. Omnino emendationem esse, vel mixtam versionem statuimus. Quamquam hoc argumentum infirmum est: nam illa omnia signa iamdiu sublata sunt libratorum negligentia, etiam vbi olim fuerant. Sed probabilius est non fuisse in hoc opere peritura, quod translaticium est in manibus omnium; quia communis vsus magis eà à perditione vindicare solet.

21 Art. 25. *quatuor de causis accidisse, vt quædam in nostro textu sint, quæ beatus Hieronymus reprehenditur.*] Non agitur de quibusdam; sed de multis

IN BELLAR. CONTROV. I. LIB. II. 119
multis diuersis, quæ res ipsa clamat. Sequentes autem
responsiones quibusdam possunt competere; at
multis negamus posse.

22 Ibid. *bis vertit Ecclesiasten, ut patet ex præfatione comment. in Ecclesiasten, & præfatione Prouerbiorum.*] Verumtamen ex Hebræo tantùm
vertit semel, cùm priùs ex Græco vertisset, ut in præfationem
Prouerbiorum dicit: communiter Græcorum
cum aliis emendauit, ut cap. 8. dictum. Non igitur
planè verum est quod hîc Bellarminus dicit. Romæ
quidem Blefillæ legerat, sed illud cœptum in Syriaco
consummauit: sic vnum opus est, quamuis quinque
anno interruptum.

23 Ibid. *trahere carnem meam in vinum.*] Hæc
de Hieronymi translatione ex LXX. sunt; & ipsius
emendatione: nam illa verba, *ἐκλύσθαι ὡς οἶνον τὴν σαρκὰ
μου*, exponit *trahere ad vinum carnem meam*, sumptum
ὡς pro *eis* ex Græcorum vsu. Sic autem ab eo in com-
mentario exponi, id à vero abest quàm longissimè
nihil est in commentario, quod vel signo præ se ferat
huiusmodi interpretationem.

24 Ibid. *& melior est nostra lectio.*] Interpre-
tatio ex Hebræo, quam hic secundam vocat, sic habet
vulgo, *Cogitavi abstrahere à vino carnem meam*: sed si-
quis commentarium totum in eum locum expend-
erit, voculam à deprehensus est redundare, & scri-
psisse Hieronymum, *cogitavi abstrahere vino carnem
meam*, id est, per vinum: nec aliam redolet interpreta-
tionem vllam totus contextus commentarij. Itaque
Hieronymus nec LXX. interpretationem mutauit, nec
suam; sed integram vtramque seruauit.

25 Ibid. *transferrens ad sapientiam.*] Negan-
tur ista. Vt paucis dicam, hæc interpretatio aduersa-

120 F. IVNII ANIMADVERSIONES
tur Salomonis argumento, ut adiuncta omnia cla-
mant, & vocum proprietati ac phrasi vim facit.

26 Art. 26. *Et 2. Paralipom. cap. 16. vers. 6.*]
Iam aliquid dicit Grammaticus, sed turbat. Verum
quidem est, Hebræum γ significare interdum ex, de,
vel ab: sed falsum est significare quoduis à vel ab, pro-
ut Latinis accipitur. Habent enim Latini à vel ab se-
parandi significatione, ut quum Curioni scribebat
Tullius, *ego te abfuisse tamdiu à nobis doleo*, item som-
nium Scipionis, *mentem à corpore sese abstrahere*: quo-
modo su verba Hieronymi Bellarminus iubet hoc loco
accipi. Ego verò nego Hebræorum γ vsquam eo sen-
tentia scripturis occurrere. Commoueat iste omnia fa-
ctum: nunquam aut locum in eam sententiam pro-
laterus est, aut Hebrææ particulæ inditurus hanc si-
gnificationem auctoritate suæ Grammaticæ.

27 Ibid. *quoniam vox Hebræa ambigua est.*]
Volere negamus: nam si solitus fuisset, nonne potius
de improba illa consuetudine fuisset obiectum, quàm
vnius loci interpretatione? Fecisse interdum non
negamus, velut ex relatione interpretationis alienæ,
aut etiam pro commoditate oblata, ut ibidem dicit.
Feruntur sancti in mortaleis liberaliter merita sua ero-
gare: at hic vice versa in Hieronymum egregiè libera-
lis est. sic beamus cœlites.

28 Art. 27. *Dominum sanctum futurum esse
predixerunt.*] Hoc exemplum falsò apponitur, &
Hieronymi torquentur loci. Etenim nusquam mutat
interpretationem suam, sed eandem constanter reti-
net: hoc tantum ostendit, quod appellatiuè Hebræis
dicitur flos, id singulariter significari voce Hebræa
Nezer, vel Syra *Nozerath* siue *Nazareth*, & inde *na-*
zarumânôs *Nazaræi* vel *Nazareni* appellatione: subesse
in vo-

in voce *Nezer* propheticam *αλιξι*, qua designetur Christus. Itaque voces distinguit solum ex proprio & figurato vocis *Nezer* usu, quem Propheta per Spiritum Dei coniunxerat. Neque enim agit Hieronymus de Nazaræo vel potius Naziræo legali illo, de quo Num. 6. sed de Nazaræo dicto à *Nezer* seu Nazareth: quæ duo hîc à Bellarmino inscitè cõfunduntur. Ipsum audiamus Libro de optimo genere interpretandi, *Il- lud verò, inquit, quod in eodem Euangelista scribitur, Et veniens habitavit in ciuitate quæ dicitur Nazareth, ut impleretur quod dictum est per Prophetas, quia Nazareus vocabitur; Respondeant λογδαδαλοι & fastidiosi estimatorum omnium tractatorum, vbi legerint, discantq; in Esaia p. 1. tum. Nam in eo loco vbi nos legimus atque transtulimus, Exiet virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet, in Hebræo iuxta linguæ illius ιδίωμα ita scriptum est, Exiet virga de radice Iesse, & Nazareus de radice eius crescit. Cur hoc omiserunt Septuaginta? si non licet transferre verbum pro verbo, sacrilegium est vel celasse, vel ignorasse mysterium. sic enim interpungendus locus. Illi nemp. verbum de verbo transtulerunt, minimè malè: sed latet in linguæ idiomate mysterium, quod nobis Christianis dissimulare non licet. Profectò nihil mutat Hieronymus, sed rem latentem aperit. Præfatione in Pentateuchum eadem omnia. Quid in Esaia 11? omnia certè eadem: id tantùm accedit, quòd Nazaræum à *Nezer* dictum, & Nazaræum legalem distingui docet vel literarum ipsarum per quas scribuntur argumento. Mutatio nulla, sed necessaria distinctio: postquam distinctionem illico subiicit, ne quis mutationem fingat, *Super hunc igitur florem, qui de trunco & radice Iesse, &c.* In Matthæum denique commentario, qui ab Hieronymo ex tempore fusus, non meditatè scriptus est, non statuitur mutatio, sed vtraque simul*

122 F. IUNII ANIMADVERSIONES
refertur interpretatio. Itaque exemplum falsum.

29 Art. 28. *non videtur casu factum, sed iudicio posteritatis, vel potius ipsius Ecclesie.*] Vtramque interpretationem adfert eo in loco Hieronymus, & neutri præiudicium facit. neque hoc igitur verè à Belarmino dicitur. Sed de ea voce quam festiuitatem exposuerat, errorem ingenuè agnoscit. Sed quid multis oris est? ex particulari concluditur, imò ex singulari: & argumentatio quàm sit arguta, ipse viderit.

30 Ibid. & *in Proverb.*] Hæc cum ipsa propositione instituta pugnant. vide suprâ nota 8.

31 Art. 29. *fonebat more auis.*] Hæc cum ipsis quoque pugnant Hieronymi verbis. Pius lector confluens locum iudicet.

IN CAPVT X.

1 Art. 1. *quantæ videlicet auctoritatis sit Latina vulgata editio.*] puta utrùm diuinæ auctoritatis sit, an verò humanæ: si humanæ, utrùm vniuersalis an particularis: si particularis, utrùm ex necessitate, an verò ex commoditate & ordine, vsquedum meliora Deus per seruos suos suppeditauerit. Sic enim deteriora solùm, ac non meliora è publico excluduntur.

2 Ibid. *permulti subscripserunt.*] videlicet auctoritate humana, particulari, ex commoditate & ordine temporario: quam modestam cautionem vtinam omnes in causis similibus, etiam Pontificij, obseruarent.

3 Ibid. *Staphylum in 3. topico prædicamento Lutherane Theologie.*] de sinu testem scilicet idoneum: imò histrionem, non testem.

4 Art. 2. *nullam esse volant authenticam versionem.*]

mem.] nempe diuinitus authenticam, vt quasi diuina, vniuersalis, & absolutè necessaria sine exceptione vlla habeatur. Sic fallit Bellarminus æquiuatione: nam aliud est diuino instituto, aliud humano esse authenticum, vt sæpe diximus.

5 Art. 5. *qua longo tot seculorum usu in ipsa Ecclesia probata est.*] Sed duo hîc exprimi oportuit: vnum, quo gradu hanc editionem pronuncient authenticam, ne circumueniantur imperiti hominibus: alterum, eam vt nunc quidem est, incorruptam atque integram demonstrari. Nam adfirmare non est factis. Sic de sequentibus.

6 Ibid. *omnia Concilia ex hac editione testifia protulerunt ad confirmanda dogmata fidei.*] Contrà, Gregorius ipse in epistola ad Leandrum Ecclesiam Romanam usam esse narrat duabus translationibus, quarum illa vetus, hæc noua dicebatur. Hæc in publico Ecclesia Latina vsa est: in priuato aliæ præterea extiterunt, accesseruntque ex eo tempore, vt Ildori Clarij, &c.

7 Ibid. *absurdum non esse videatur.*] Quid absurdi, obsecro, si authenticos fontes habuit Hebræos & Græcos diuinitus datos, & riuos humanitus ex eis fontibus deriuatos? an ergo nullus nobis riuorum vsus, si non adæquant puritatem fontium?

8 Ibid. *eam esse columnam & firmamentum veritatis.*] de hoc loco videbitur controu. 4. lib. 3. cap. 24.

9 Art. 8. *& lib. 2. contra Ruffinum.*] Hæc omnia vera sunt: sed nullum horum testimoniorum est, quo affirmetur versionem illam authenticam esse diuinitus, & diuino modo.

10 Art. 9. *igitur ista authentica censenda est.*]

Argumentum quidem est à pari, sed de rebus imparibus. Propositio vera est, parium parem rationem esse: at falsa allumptio quæ hîc ponitur ex parte. Id enim solum diuinitus est authenticum, quod materia, forma, sermone, omnibus denique modis à Deo est per seruos ipsius traditum, παντελῶς θεόπνευστον. Sic vetus testamentum Hebraicè, nouum Græcè diuinitus est authenticum. Quod verò humana operâ seu Græcè, Latinè versum est, id diuinitus esse authenticum non putant, religioni pariter & rationi aduersantur. Itaque hæc negat humanam operam diuino dono æquari posse. Nec pariter authentici esse possunt diuini fontes & riui nostri, nec omnes riui pariter haberi debent. Riui nec sine impietate fontibus ipsorum, nec sine imprudentia & inscientia alij alijs æquari possunt. Quæ de Latina Ecclesia prædicantur, ea post excutientur controuertia 4.

11 Art. 10. *à Rabbiniis hostibus suis veritatem.*]

Absurda ex absurdo argumentatio: Prouisum esse Ecclesiæ oportuit de ea editione cui fidere posset in rebus grauibus: at Hebraicæ & Græcæ fidere non posset: ergo de Latina authentica prouisum oportuit. Assumptio falsa: imò nisi Hebraicæ & Græcæ fidentur, perit fides: nam illa est diuinitus authentica, quæ data diuinitus. Atqui, inquit, ne in generalibus quidem Conciliis inueniuntur qui Hebraicè & Græcè sciant. Hæc criminatio Ecclesiam petit, non Dei prouidentiam; ac si diceret, Deus quidem authenticam editionem dedit; sed nostra Ecclesia non studet, non studia suscitât; non grex Christianus, sed Arcadicus est nostrorum cœtus in ipsis Conciliis generalibus. Quid videtur, Bellarmine? nonne hoc absurdum ex accidente est?

te est? Deus prouidit Ecclesiæ: ergo prouisum bene. Prouidit cui fidere possimus: fidamus igitur. At non intelligimus: studeamus igitur & discamus. Non didicimus, inquires: uestra culpa, & communi damno. Ergo interea non habebimus cui fidamus? habemus versionem hanc, illam; quæ satis est ad omnia principia exponenda, & principiis adhaerentia coniunctaque plurima. Principiis diuinis modis omnibus fidimus, quia ex fonte sunt: translationibus uero suo modo & gradu fidimus; nimirum hac cautione, ut à posterioribus caueamus, meliora ne impediamus. Qui uero? an non idem Arabes, Aethiopes, Indi, Scythi dicturi essent? Quid illi quorum meminit Irenæus lib. 3. qui sine Scripturis sua lingua redditis crediderunt Euangelio Christi? potuerunt illi fidere; hoc nostrum seculum non potest: infidelius igitur. Postremo si hæc his authentica est, & illis illa; quis non uideret unum & idem non fore authenticum?

12 Ibid. *senolle ὁ μόνος, sed Christum.*] Exemplum argumentatione instituta dignum. Nam cuiusmodi fuerit Ariminense Concilium quis nescit? & ex hoc tamen Bellarminus argumentatur de Rom. Ecclesiæ Conciliis: siquidem uerè, at imprudenter tamen. nam quem honorem habet Conciliis hac sua comparatione, ipse uiderit.

13 Art. 11. *nihil ferè certi ex eorum editionibus haberi possit.*] Negatur: uidentur sibi uidere quod non uident.

14 Ibid. *ad ea confugiamus.*] Illudit ambiguus. Nam aliud est interpretari variè horum aut illorum locorum Scripturæ sententiam; aliud, nouas editiones innumerabileis moliri atque profundere. Non ad hoc respexit Lutherus, sed ad illud, quum ita scriberet.

Deinde

Deinde negatur hoc argumentum totum. Nos in re veritatem, in scribendo modum, in agendo ordinem cupimus, neque defugimus. Hæc ubi non tenent Pontificij, quo iure acquiescamus, aut adstringamur conditionibus ipsorum?

15 Art. 13. *aut etiam præter cæteras laudarunt.*] Fallit elenchi ignoratione. Agit enim Calvinus de eo quod nunc fit hoc nostro seculo; non de antecedente: queritur multas pias & doctas translationes hæc ætate prodiisse; & tamen tyrannicè Vulgatam pertinere, extorqueri cæteras ex indoctorum manibus, in comparatione & peruestigatione translationum non fieri, cum tamen principium eis scientiæ (ut dicit Augustino loquar) quærere futurum esset. Hoc non priscorum crimen est, sed Tridentinorū Patrum.

16 Art. 14. *vnam multis inter se dissidentibus, & pugnantibus prætulerunt.*] Atqui sic ait Concilium disertis verbis, sessionis 4. decreto 2. ut hæc ipsa vetus & vulgata editio *pro authentica habeatur, & ut tam nemo reuicere quouis prætextu audeat vel præsumat.* quid ergo, mi homo, siquid ex fontibus diuinitus authenticis demonstratur apertè pugnans?

17 Art. 15. *in tam apertis mendaciis refellendis immorari.*] De vulgata versione, ut nunc est, Calvinus dicit, quia nec interpretes omnia vidit; nec quæcunque sunt interpretis, ad memoriam vsque nostram librarij fideliter expresserunt. Calvinus autem destrinxit solùm, ac non pertexit omnia; cui gratias hoc nomine agi à Bellarmino oportuit. Scilicet non potuit iste animaduertere figuratum in Caluino loquendi modum.

18 Art. 16. *librariorum vitia suscipienda pro Spiritus sancti verbis?*] Hoc quidem expressè Concilium
cilium

cilium non dixit, puduisset enim; sed re ipsa & in effectu imperat sessio. 4. decreto 2. iis verbis quæ modò adduximus. Illud enim, *quouis prætèxtu*, quid aliud sibi vult, obsecro?

19 Ibid. *Biblia quàm emendatissimè fieri poterit imprimantur?*] Cerrè: sed tamen secundùm hanc editionem vulgatam, quæ post aliquot centurias annorum, & tenebricosum seculum, & barbariem incredibilem non potest non esse corruptissima.

20 Art. 17. *omnes alia permittuntur.*] At in illis editionibus non pauca translationis veteris errata corriguntur. Concludat itaque Bellarminus ipse: oratione exsurget quod Chemnicus adfirmabat, ergo editiones damnari in quibus errata illa corriguntur?

21 Art. 19. *modum & ordinem, quo Sacramenta administrari debeant.*] Mutat autem, quum mutat quæ ad essentiam Sacramentorum pertinent: at Sacramentorum signa sunt de materia Sacramenti. Fucum ergo Concilium facit, & quod vna manu daret eripit altera, quum ait, *hanc potestatem perpetuò in Ecclesia fuisse, vt in Sacramentorum dispensatione, salva illorum substantia, ea statueret vel mutaret, quæ suscipientium vtilitati seu ipsorum Sacramentorum venerationi pro rerum, temporum, & locorum varietate magis expedire iudicaret.* Signa enim sacramentalia de substantia Sacramentorum sunt, non de modo & ordine, quod hic nugatur: at ea mutat, & tollit Concilium de eis. Rectè itaque Chemnicus.

22 Ibid. *contra leges & mandata principis.*] Acquiuocatio ista nihil ad rem: agit enim Chemnicus ex propria dispensandi significatione. Cæterùm fit planè Tridentina constitutione contra hanc exceptionem, *modò nihil fiat contra leges, &c.*

23 Art. 20. *tota transformata est ad dogmata Pontificia.*] Nempe prout in dies nouæ corruptiones ei translationi acciderunt (quod hoc & sequente cap. non diffitetur Bellarminus) mutationibus vocum, & interpretationibus earum sententiarumq. variis, quas indiligentia, inscientia, & audacia multorum multis seculis attulerunt. Quidni dicamus, cùm sua ætate translationi suæ idem Hieronymus queratur accideret? nam tempore mutantur omnia.

24 Ibid. *etiam ipsi fatentur esse vetustissimam.*] Negatur consequens: nam aliud est de vulgata editio incorrupta, vt olim, quàm de corrupta, vt nunc dicere. Hæc autem corrupta esse & transformata verbis, sententiis, interpretationibus accommodatè ad Pontificia dogmata dicitur: De illa Chemnicus iudicauit secus. Sed heus Bellarmine, an non obseruabas Chemnicium ita scribere? *Non autem nulla est causa, quare tam acriter & pertinaciter eo modo, sicut dictum est, pro erratis vulgata editionis dimicent. In multis enim locis transformata est ad dogmata Pontificia.* Totam esse transformatam non dicit vsquam.

25 Art. 21. *semper sic fuisse in vulgata editione.*] Hanc sponsonem quis præstet? deinceps videbimus quàm bene euentus promisso respondeat.

26 Ibid. *sed certè falluntur.*] Hunc σοχασμὸν criminofum tam promptum est negari quàm adfirmatur, & negari iustum est: nouit Dominus, nouerunt boni. In Cochlæo charitatem & fidem meritò desideramus: cūius mendax & impudens maledicentia satis est spectata bonis. Scilicet nouo iure Canonico hominis inimici & mendacis validum est & sanctum testimonium. Quid enim non sanctificet Pontifex, & bona Pontificiorum intentio?

27 Ibid. *Fides enim catholica non eget presidis mendaciorum, ut illorum figmenta.*] Verè dictum, sed malè à Bellarmino ipso exercitum, ut modò nota 24. ostendimus.

IN CAPVT XI.

1 Art. 1. *responsum supra cap. 8.*] Et ibidem est à nobis confutatum.

2 Art. 4. *iam antè ostendimus.*] Et nos retel-
mus inde à principio huius libri. Negatur minor.

3 Ibid. *in suis codicibus à corruptione defendis.*] At non in fontibus ipsis, id est Hebræa & Græca veritate conseruanda: quarum linguarum Ecclesia Latina per multa secula fuit inscientissima, ipso etiàm Bellarmino teste cap. 10. argumento 4. Quin & comparatio falsa est: vnde enim probabitur hanc vigilantiorẽ fuisse in Latinis codicibus conseruãdis, quàm in Græcis Græcam?

4 Ibid. *apud Latinos tantum incorruptam Patrum hereditatem seruari.*] Exclusiua nec ab Hieronymo vsurpatur in causa illa, nec in hac à nobis conceditur. Tum ex particulari non sequitur; agit ille de vno fidei argumento, nos hãc de toto instrumento veritatis, cuius Ecclesia custos.

5 Art. 5. *errare non potuisse.*] Paradoxum.

6 Ibid. *eum non errasse in illa versione, quam Ecclesia approbavit.*] Nempe si & diuino canoni respondet versio diuinitus, & Ecclesia ex diuino canone diuinum iudicium fecit. At neque humanum opus diuino canoni planè respondere diuina perfectione potest, neque Ecclesia diuinum iudicium perfectione

130 F. IVNII ANIMADVERSIONES
diuina ex eo facere, præsertim in tâta inscientia quam
hic antè non est infitari ausus, cap. 10.

7 Art. 6. *alio interprete innominato.*] Satis pro
auctoritate. negamus hoc verum esse. vide cap. 9.
nota 8.

8 Ibid. *interpretum errata.*] Negatur.

9 Art. 12. *mutatum sit Daleth in Resch.*] Et hoc
negamus factum.

10 Art. 13. *referrî ad homines & ad pacem;*]
sempe si Græcè legeris *δὲ συνίας.*

11 Art. 14. *quàm ut possit homo capere.*] At
c barbarâ est, eoque sensu inaudita Latinis auri-
s versio.

12 Ibid. *quàm ut scientia comprehendi possit.*]
Hactenus materia quadruplex ad fontes adiri iubens:
sempe error librariorum, librorum varietas (quæ duo
idem sunt fermè) vocum ambiguitas, & earumdem
vorum, sententiarum, & phrasèon proprietates. Hæc
omnia de signis: tacetur verò substantia, cuius sym-
bolum est oratio & scriptura ipsa; id est doctrinæ ve-
ritas cum fide & reuelatione diuina *ἀνάλογος*, & aliis
scripturæ locis. nam diuina veritas diuinitus vbique
vna est: hæc autem perfectè diuinitusque fontibus
solùm exponitur. Quamobrem nos ad fontes riuus
oportet ascendere, vt in luce Domini puram fontium
videamus lucem.

IN CAPVT XII.

1 Art. 1. *non esse contra vulgatam editionem, si
conuincatur debere legi, ipse, vel ipsum.*] Ergo si va-
riat, aut ab auctore est variatio, aut à librario: non au-
tem

tem ab auctore: à librario igitur est corruptus locus. Quòd si ab Ecclesia Rom. verum igitur Chemnicus affirmavit. Sed nonne hoc tergiveriari est? vtram lectionem Tridentini Patres authenticam fecerint, videamus. Profectò sic habet Biblica editio ex decreto illorum restituta, sic Antuerpiana, sic & Breviarium Romanum feria 4. infra hebdomadam Septuagesimæ. hanc multis modis authenticam, vt narrant, ad varietatem lectionum reuocant? Postremò si Hieronymus auctor est, vt Bellarmino & aliis placet, certè genere masculino legit, & de Christo interpretatur ex verbis Apostoli Rom. 16. quum ait, *qua nostri gressus præpediuntur à colubro, & Dominus contra Satanam sub pedibus nostris velociter*, quæstionibus in Genes. nec aliter LXX. Ne plura, si varietas lectionis est, ergo consuli fontes & eis credi oportuit; non eis inconsultis aliquid temere statui. id enim præcedent cap. traditur.

2 Art. 2. *debere legi, ipsa.*] Nos contrà affirmamus.

3 Ibid. *legi unum in quo erat scriptum non id est, ipsa.*] Illud unum de tam multis incorruptis, quod, quale, qua fide, vbi sit, petimus: ex particulari vitio non solent boni concludere contra receptam lectionem bonam.

4 Ibid. *posse interpretari ipsam, nimis rudis est qui nescit.*] At primùm qua auctoritate remoueas puncta? secundò vt demus remoueri, nonne est litera, & integra permanet, nisi adiuncta secus postulauerint? Hæc autem in Hebræo ita est: nimis ergo rudis & audax in veritatem & in Hebræam linguam, qui mutare audeat, scriptura pariter & adiunctis reclamantibus. Non sic autem duo se habent loci, qui ex-

empli causa adducuntur : nam & punctum fœmininum est utrobique adscriptum, & vocem fœmininam esse adiuncta clamitant. Dispat igitur est omnino ratio.

5 Ibid. *mendacium est quod Kemnitius dicit, omnes veteres legere ipsum.*] Duo reprehendit Chemnias: vnum, quod vox Hebræa vertatur *ipsa*; alterum, quod de beata virgine exponatur. Hebræum, Chaldæum, totam antiquitatem de semine dicit accepisse. Hic negat, cauillaturque. Atqui de Hebræo & Chaldæo constat, Antiquitatem priscam, non novam non ignorat à Chemnicio intelligi; & totam antiquitatem non vniversè, sed communiter, secundùm rationem totius in modo (vt vocant Scholastici) nominatam esse. Quid cauillis opus? Sed vt de antiquitate illa videamus, quæ hîc adducitur, negamus priscos illos Patres relatiuum istud de alio quàm de semine mulieris accepisse propriè: negamus intellexisse de Maria virgine, nisi inclinante seculo. Vt rem euidenter exponamus, age, verba Mosis adferamus, & interpretationis variantis modos. Dixit Deus, *inimicitiam ponam inter te & mulierem, inter semen tuum & semen illius: hoc conteret tibi caput, &c.* Relatiuum *אין* hoc, vel ipsum, alij ad semen mulieris, velut propinquius, alij ad mulierem, alij ad vtrumque retulerunt. Nos ad semen referimus freti authentica veritate, & priscorum Hebraicè scientium testimonio, & proprietate linguæ. Qui ad mulierem, aut secundùm carnem de specie muliebri, ac proinde humano genere, cuius Eva mater; aut anagogicè de Ecclesia; aut allegoricè de ratione inferiore acceperunt. Harum prima sententia explosa est: secunda est Marij Victoris, Alcimi, Chrysofomi homil. 17. in Genesin, Ambrosij, &c. denique

denique interlinearis ipsius glossæ: tertia Augustini & Lyrani, certè per se diffluit. Qui ad utrumque, de Ecclesia simul & Christo intellexerunt. Tandem noua soboles eorum accessit qui allegoriam priscis illis Patribus inauditam commenti sunt, de virgine Maria exponentes, vt Bernardus facit, & notat Lyranus dicens, *Alij autem sancti exponunt de beata virgine, ab illis verbis, Inimicitias ponam, &c.* Hic ergo quid dicturi sumus? tria dicam, quæ nemo bonus negaturus est vbi commodè fluit propria verborum interpretatio iniquum esse si ea omiſſa ad figuratam deflexeris: eadem autem propria horum verborum interpretatio, vt accipiatur de semine. 2. vbi figurata interpretatio admittitur, non tolli propriam, quæ primaria & genuina est, sed figuratam ad sui: ac proinde vsuuenire plurimum, vt demonstratiua & relatiua pronomina modò hoc, modò illo genere enuncientur secundùm vtriusuis interpretationem, vtraque integra permanente. Nam iniquum est alteram alteri præiudicare, præsertim verò figuratam propriæ; id est, filiam, eamque non germanam, sed supposititiam, matri. 3. iniquissimè verò extrudi propriam, vt emendicatæ, falsæ, & cum ratione, fide, ac veritate religionis pugnanti pareretur locus. Eiusmodi autem est planè ista de virgine Maria interpretatio. Quid hîc Chemnicius? primam interpretationem affirmat: nam veritatis est. Secundam non damnat simpliciter, sed vt figuratam relinquit suo loco; damnat autem secundùm quid, nempe quâ ex ea moliuntur istam absurdam interpretationem. Equidem ita statuo, iniquè aut ex figuratis & tropologicis interpretationibus Patrum, aut ex rhetoricis & demegoricis dicendi modis iudicium fieri de propria sensus, aut etiam orationis & vocum interpretatione: quod hîc Bellarminus facit. Frustra au-

tem est, quum aut propriam illam in dubium vocat; aut figuratis prædicationibus Patrum copatur eam conuellere, aut eorum testimoniis qui nescinerunt Hebraicè, nec vtriusuis translationis, Græcæ aut Latinæ veteris, auctoritate fulti sunt. Id enim nec à LXX. nec à versione priore, nec ab Hieronymiana est, ut antè ostendimus.

6 Art. 3. *que est fœminini.*] Præterea relatiuum masculinum est in membro sequente, *tu conteres ei fœmini*] *calcancum*. Hoc non vidisse plerosque Patres, viros sanctissimos, non miror in summa illa Hebræi sermonis inscientia, quam hic confessus est c. 10. Bellarminum dissimulare miror.

7 Ibid. & *alia huiusmodi plurima reperiuntur.*] Sed hæc figuratè, quemadmodum res ipsa loquitur: cum ediuerso voces proprias hoc in loco esse Bellarminus non neget. Sunt itaque exempla dissimilia. Nam primo exemplo *διὰ χήματ* ⊖ virile fœminarum enunciatur factum: duo autem posteriora vix deputati generi figurato debent, quia tertia & secunda eiusmodi persona pluralis in futuris promiscuè fœminino generi tribuitur *διὰ κερτιῶς* propter alterius fœmininæ vocis homonymiam. hoc Grammaticum hominem nescire non oportuit.

8 Art. 5. *id est, cogitatio cordis non est nisi malum.*] Negamus idem esse: nam qui dicit, *figmentum hominis est tantummodò malum*, exponit habitum & conditionem cordis humani in sese; qui verò dicit, *intentum est ad malum tantummodò*, exponit actum & affectionem eius ad intentum finem, etiamsi boni aliquid inesse in eo possit. Illud longè *ἐμφατικώτερον*.

9 Ibidem, *que sæpe utitur ad rem aliquam extollendam.*] Negamus vniuersalem exclusiuam hinc esse

IN BELLAR. CONTROV. I. LIB. II. 135.
esse hyperbolicam : nec probari potest. Sed de toto
hoc argumento in tomo 3. dicturi sumus.

10 Ibid. *& tamen ibidem dicitur, Noë vir iustus atque perfectus fuit in generationibus suis.*] Exemplum dissimile. Nam ditertè antithesin statuit Moses inter Noë & omnem carnem: antithesis autem vnum oppositum ab altero excipit necessariò: non ergo comprehenditur in eo loco Noë *omnis carnis* applicatione. In hoc verò nulla est planè antithesis, aut quens exceptio. Deinde vt nulla esset antithesis, ei totum in modo siue commune quis nescit, & vocem *omnis* eo sensu frequenter accipi? Exclusiua autem negans propriè & per se vniuersalis est. ita conuenienter naturæ Logica præcipit.

11 Art. 6. *qui occiderit hominē, occidetur etiam ipse.*] Non falsus quidem sensus, sed imperfectus est. Nihil est, inquit Basiliius ad Amphilochoium, *quod non sit momenti magni in Scripturis sacris, utcumque nobis parum aut nihil esse videatur.* Hoc ergo membrum desideratur, quia in fonte est, & interpretis officium est singula quæ in fonte sunt exponere. Alia est laudantis locum vel allegantis ratio: liberior enim est.

12 Art. 8. *Nec enim legimus, obtulit, sed protulit panem & vinum.*] Sunt tamen exemplaria in quibus sic legitur, vt quæst. 109. in libro quæstionum ex utroque testamento, qui Augustino falsò tribuitur. Deinde vno consensu ab illis sic exponitur. *Quamobrem quorsum λογμαχέιν* eos qui de veritate demonstranda laborant?

13 Ibid. *eiusmodi loca plurima in Hebraorum codicibus reperiuntur.*] Coniunctionem quidem habet, sed quam eo in loco negamus rationalem esse. At

est homonyma, inquit, siue æquiuoca. Respondeo, propriè copulatiua est, figuratè interdum fit rationalis. Nos hîc propriam tuemur, Bellarminus figuratam. Non ergo id agitur, utrùm copula nonnunquam sit rationalis, neque exemplis ad rem confessam opus est, sed potius vtra sit in hoc loco significatio. Quorsum ergo, inquires, hoc membrum, nisi particula rati-
 onalis est antecedentis dicti? Respondeo, si vulgata ipsam interpretationem sequamur, tamen expectanda ratio futura est. Sic igitur illa: *At verò Melchisedech rex Salem proferens panem & vinum (erat enim sacerdos altissimi) benedixit ei, & ait: Benedictus Abram, &c.* Non Bibliis, & in Breuiario restituto in feria 3. infra hanc domadam Quadragesimæ. Quid videtur, Bellarmine? illamne parenthesin rationem reddere vocum antecedentium, an verò totius enunciati indicatiuo verbo sequente, nimirum *benedixit ei, &c?* hoc certè natura, & interpretationis modus (pendet enim antecedens membrum) & parenthesis addita postulat. Quod si hanc interpretationem negas, audi Hieronymum aliter interpretantem, & disertis verbis declarantem nec translationem illam, nec interpretationem vestram probari sibi. Nam ita vertit Hieronymus quæst. in Genesin: *Et Melchisedek rex Salem protulit panem & vinum, & ipse Sacerdos Dei excelsi, & benedixit ei, &c.* Ne putes obscuram, ellipticam, ineptam interpretationem esse: splendida est, plena, conueniens, etiam ad verbum sententiam Mosis repræsentans: Quum autem dicit, *& ipse Sac.* comparatè dicit, pro eo quod est, qui ipse quoque Sacerdos erat Dei excelsi vt erat Abraham: quam rem innuere videtur Apostolus Hebr. 7. 6. dicens, *habenti promissiones benedixit.* Nam Deus Gen. 20. cum prophetam vocat, & pro Abimeleco orare iubet, Psalter verò vn-

ctum

etum & prophetam dicit Pſal. 105. 15. Hæc genuina loci interpretatio verbis conueniens & ſententiæ Moſis: quam Hieronymus ſic profert, vt eadem opera Vulgatam illam lectionem veſtram à ſe profectam neget: qua de re cap. 9. diximus.

14 Ibid. *hic ſeipſum in ſpecie panis & vini.*] Negamus totam iſtam interpretationem. ſed de his tom. 2. controu. 3. erit dicendi locus, ne actum (quod aiunt) agi oporteat.

15 Art. 14. *patet ex fine legis.*] Addo etiam, & hypothefi illius hiftoriæ quæ huic legi occaſionem dedit.

16 Art. 15. *lex data mulieribus, in textu Hebræo clara eſt, vt etiam in Latino.*] Quamquam in Latino deſiderantur quædam, & mutila eſt interpretatio.

17 Ibid. *adhærebunt poſſeſſioni, id eſt, manebunt in poſſeſſione tribus ſua.*] Ita eſt ordinaria verbi Hebræi conſtructio: quod amplius Bellarminus dicit, ſic ex conſequenti, non autem primariò vi horum verborum conficitur.

18 Ibid. *Damaſcenus lib. 4. cap. 35.*] Nos verò legem negamus eſſe in verbis illis poſitam, ſed hypothefis eſt cum antecedentibus coniungenda. Eſi non refert magni, nec opus fuit vt proptere à falſò adducerentur teſtimonia: nam de ſcæmina, non autem de viro agunt Euſebius, Epiphanius, &c. Hæc leuicula eſt obiectio, nec digna quæ tanto apparatu ageretur.

19 Art. 16. *multi Latini codices habent paxillus.*] Ad fontes igitur, vt ſuprà c. 11. recurrendum.

20 Art. 17. *fuiſſe ebrium, cum hoc ſcripſit, Kemnitium.*] Bona verba, quaſo. Atqui, vir bone, Chemnicus de ſententia loci agit, non de vocis interpretatione.

138 F. IVNII ANIMADVERSIONES
tione. Sed de hoc loco infrà contro. 7. lib. 1. cap. 19.
videbimus *Cum deo*.

21 Art. 20. *sed omnia ante faciem ipsorum.*]
Et ubi comparèret aduersarium, *sed?* profectò in He-
bræo nusquam.

22 Ibid. *sed omnia in futurum seruantur in-*
certa.] Mutila hîc referuntur verba Hieronymi: hoc
præteritum. Secundò, alia mente afferuntur quàm Hie-
ronymus dixerit. Nam Hieronymus non agit de iudi-
cio & sensu quem pij de seipsis habent; sed de iudicio
a Deo affirmat enim, ex præsentè rerum specie nemi-
nè facere iudicium posse, utrùm sint in gratia Dei,
nec de. Dicit enim in hanc sententiam, *nunc eos scire*
non posse, puta homines in specie, non ipsos qui affli-
guntur: & concludit in hanc sententiam: *In futuro igitur*
scient, & in vultu eorum sunt omnia, id est, antecedit
illis quum de vita hac decesserint, notitia istius rei (puta
quum ipsos alij in gloria visuri sunt) *quia tunc est iudi-*
cium, nunc certamen: & quicumq; aduersa sustinent, utrùm
per amorem Dei sustineant vt Iob, an per odium vt plurimi
peccatores, nunc habetur incertum. Hæc ipsa Hieronymi
verba, quæ Bellarminus dissimulat. Postremò ista
Bellarmini interpretatio neq. verbis Ecclesiastæ con-
uenit, neque sententiæ. Præcessit *uoluntatis, iustos & sapien-*
teis, operaque ipsorum esse in manu Dei: sequitur exposi-
tio, *tum amorem, tum odium nemo homo nouit, quicumq;*
non est expositum ipsis. Sensus est, vsque aded sunt om-
nia in manu Dei, vt nullus planè mortalium de eo
quod amat aut odit queat cognoscere, id est, dispo-
nere arbitrato & auctoritate sua. Quid, obsecro, euiden-
tius? nam amor & odium pro re amata & exosa fami-
liare est: itemque nosse vel cognoscere, pro eo quod
est ex auctoritate & potestate disponere: vt Iob. 38. &

39. Contrà verò, quid istis additamentis durius? *dignus, sed, seruantur incerta.* quæ omnia nec habet Hebræa veritas, nec agnoscit Hieronymus. Quòd si in scripturis sacris ita licebit supplere, liceat quod lubet.

23 Art. 21. *odio vel amore digni sint.*] Hanc distinctionem subuertunt postrema Hieronymi verba, nobis tacentibus.

24 Art. 22. *μὴ ἀφοβῆσαι γένη.*] Imò neutra p. ba, quia fallacia diuisionis committitur: dicit enim *Maluides, de expiatione securus ne esto in abundantia:* q. e. *ne confidas opibus tuis, fore vt eis redimas peccata & maleficia tua.* Non ergo fidelem & piam securitatem prohibuit, sed fiduciam impiam in diuitiis incerto, vt Christus loquitur.

25 Art. 23. *sed de his suo loco.*] Negamur ista. de his autem tomo 3. videbitur.

26 Art. 24. *quæ ἐργα significet Latine meritum operum.*] Negamus isthæc inter se *ισοδυναμεῖν.* Quàm enim dicimus, *secundum opera*, notatur plerumque solùm ordo antecedentium & consequentium: quum autem dicitur, *secundum meritum operum*, notatur ordo causæ & effectus ex ea causa consequentis. Hæc autem differre quis nescit? vt illud taceam, quòd ab editione Græca Complutensi, Romana, &c. toto (quod aiunt) cælo aberrat hæc interpretatio: quàm tamen Hieronymi non esse, suprâ cap. 9. confessus est.

27 Art. 25. *cui pati debet Kemnitius, vt plus tribuamus quàm sibi.*] Quid ergo? an eo minùs obscurum est, quòd Hieronymus vitur? at hic certè non vbique submouit nubem; sed interdum ex sua obscuritate laborat, dum studet grauitati.

28 Ibid. *vnquam superetur.*] Hanc subtilitatem

140 F. IVNII ANIMADVERSIONES
nec sibi Spiritus sanctus in eo loco voluit, nec Hiero-
nymus cogitavit. Consulatur locus.

29. Art. 26. *non rectè coheret cum superioribus, nisi dicatur, parum est &c.*] Si peritior fuisset Osiander, aliter sensisset. Hæc interpretatio singularis est illius: nihil ad nos.

IN CAPVT. XIII.

Art. 3. *sensum eius loci rectissime versum per,prehendite disciplinam.*] Nempe vt recta est fornicæ anserisve semita, quod vulgo dici solet. An igitur hic rectissimus & optimus interpretandi modus, si res clara per obscuras nubes, recta per mæandros λόγος, & determinata per ἀπερίττος atque indeterminatas consequutiones exponatur? si species, aut sam indiuiduum, vt hic, per summum genus atque generalissimum enunciatur? Ita enim est hæc interpretatio. Quòd si Chaldæus nescius Christi, si Græci, si alij Græcorum auctoritate freti hoc modo reddiderunt, at non sic tamen Hieronymus in versione & commentario suo. Non sic igitur omnes, quod hic ausus est affirmare; sed ij demum qui auctoritatem LXX. sequuti sunt.

2 Art. 5. *quoniã aliter legit, vertit, inclyti mei.*] Et nos negamus esse versimile: nam (vt Augustinum argumentatum legimus suprâ cap. 2.) vtrum credibilis, aliquot viros aberrauisse, an totam gentem in libris omnibus? Illis enim procliuè fuit in literarum similitudine & punctorum defectu (vt vulgo erant Scripturæ) alucinari; omnibus non item. At illos orthodoxi Patres plerique ignoratione linguæ sequuti sunt.

3 Ibid.

3 Ibid. *quòd neglectis aeternis diligant temporalia:*] Imò Propheta Dauid inimicos increpat, quòd regno ipsius obnitantur : quemadmodum sequentis versus oppositio docet , quo ad agnitionem consilij & electionis Dei reuocantur. Sequentia ergo *ληρώδι*.

4 Ibid. *vel nomen verbale.*] Hem miseram Grammaticam. Non vides , Bellarmine , illud g' *παι* nomen ab Hieronymo accipi quasi *δι' ὑπαλλαγῆς* dictum , pro eo quod est , gloriosi , inclyti ? quid est torqueri participia , aut nomina confingi insolentia , in tanta frequentia *πρὸς δι' ὑπαλλαγῆς λεγόμενων* in quibus omnibus ? Etsi nos vocem illam negamus vobis di casu accipi oportere. Nam quid aliud est Hebræis , *filij viri* ? inepta foret Prophetæ tautologia. tum oppositum nomen ignominia , & sequentia adiuncta impedimento sunt. postremò prosodia aduersatur , & argumentum loci.

5 Art. 7. *sensus nostræ editionis.*] Negamus autem errorem esse , vt cap. 2. & proximè nota 2. dictum aut mutari quicquam à nobis oportere.

6 Ibid. *versatus sum in miseria mea.*] Nempe vocem Hebræam accipiebat Hieronymus pro participio , non pro præterito : quam rem hic noster non animaduertens putauit augendam vocem vt fieret præteritum personæ primæ , accessione minimè necessaria.

7 Ibid. *dum configitur mihi spina.*] O populares , ferte linguæ Hebrææ auxilium. Grammaticorum est informare , iste deformat linguam miserabiliter. Excutiantur literæ , euentilentur apices : nihil in tota Hebræa lingua deprehendetur eiusmodi. Nec prior vox , nec phrasia Hebræa est.

8 Art. 8. *textum esse immutatum?* Negatur, ex capituli 2. argumentis.

9 Art. 9. *sic possunt commodissime exponi.*] Scilicet huic mutare licebit verba translationis, ut Calvinum grauet: habet enim translatio, *approximant*, & ita Calvinus refert. Hic artificiosè mutat verbum quod Calvinus mutari voluit, & Calvino affingit imputationem. Atqui sacrum illud & religiosum verbum, *approximant*, est in Bibliis decreto Concilij Tridentini institutum, est in Breuiario feria 2. ad matutinum. Non igitur verum quod Bellarminus dicit, omnes Patres loci *se approxinant*. Deinde quæcunq. sententia huius loci deferatur, viderint qui hunc locum defendunt, quam appositè hæc verba sententiæ respondeant: viderit Grammaticorum triuialium chorus.

10 Art. 10. *neque mirum cuiquam videri debet.*] Nec interpretatio facit Dauidi iniuriam, & adiunctis omnibus aduersatur. *Illusionibus* autem accipe *μεταφορῶν*, pro eo quod est, rebus quarum causa illudatur mihi. Dura loquutio profectò, nec à Calvino temere agitata.

11 Art. 12. *optimè recipere plureis sensus, & omnes veros.*] Nos verò multos non cupimus, sed eum qui genuinus sit & loci proprius. Quorum enim silua interpretationum, nisi ut oberret mens: nos mentem in veritate (quæ semper vna est) stare, non in vanitate multiplicis cogitationis volumus diuagari. Deinde violentæ sunt aliæ omnes huius loci interpretationes (quam ad rem percipiendam non admodum acris est opus iudicij humani sensu) & à veritate Hebræa remotissimæ.

12 Art. 13. *& alij fecerunt.*] Addatur (si cui placet) quinta: *facit ut solitarij*, id est, homines à proprio

prio omnibusque perspicuo sensu ac interpretatione locorum, & à communi doctrina Dei aberrantes in cogitationes vagas, *habitent in familia*, id est, greges discipulorum caecorumque societates colligant duces caeci, atque in eis cerviculam iactent, ut Iesuitarum manipulus.

13 Art. 14. *sepulchra Iudeorum nominavit*.] Omnino igitur interpres exposuerit obscurius: quod vitiosum est. vide notam 1.

14 Art. 16. *quod in Græco reperit*.] Non ergo Hebræo est, aut Hieronymi emendatione, prout hic tibi velle videbatur supra cap. 9.

15 Art. 17. *ubi dicitur canticum dilecti*.] Neque fluent ista planè, si corrumpi omnia licuerit, literas, vocales, accentus, voces, sententias, ut hinc Bellarminus facit. Nam harum depravationum (quas iste emendationes putat) nulli cum ratione Grammaticæ & linguæ proprietate vel in speciem conuenit. Nonne sic etiam Turci facillimè Alcoranum suum in Testamento vetere inuenerint?

16 Ibid. *non habitatrices, ut male vertit Calvinus*.] Hem argutias: tamquam si *δὴ ἐναντίας* singulare pro plurali poni inauditum esset.

17 Art. 18. *lectionem nostram non esse alienam à textu Hebræo*.] Atqui ad euentiam Calvinus respexit, quum ita redderet. Nam lapidum focariorum vsus non est tam in vulgo cognitus, quàm ollarum quæ lapidibus illis aut fulcris ferreis adnituntur. Qua propter synecdochicè rem maluit perspicuam facere, quàm in obscuro relinquere, seruata angustius proprietate vocis. Etsi quid vetat, ut etiam propriè Hebræum nomen pro ollis accipiamus ad focarios lapides utrimque ordinatis? Nodus (quod aiunt) in sirpo.

18 Ibid. *& idem valet quod, ad speciem.*] Pia quidem sunt hæc Augustini verba, & verè dicta; sed non sunt istius loci. Nec mirum: nam primùm valde obscurum esse in versione vtraque hunc locum omnes vident, & agnoscit Bellarminus ipse: prætereà inscientibus constat Hebrææ linguæ fuisse Patres, cuius vnus ope sese potuerant (vt fatentur omnes) ex hac obscuritate euoluere: postremò ipse Hieronymus, qui in hoc genere ferme vnus aliquid potuit vt Augustino æquæ aliis præluceret, nec omnia potuit (nam Iudæis erat vsus pessimis præceptoribus, & per alios sic occupabatur vt cursum tantùm ei & captim pleraque vacaret destringere) nec si potuisset voluit, vt odium in se & offensam multorum, de qua passim queritur, alleuaret. Nam hoc consilium animumque fuisse illius etiam Bellarminus ipse demonstrat postea sub finem citatis ex epistola ipsius ad Suniam & Fretellam. vide supra in caput 6. nota 10.

19 Ibid. *& dorsum deauratum, &c.*] En πολυπραγμοσύνη, non Apostolicam, sed Iesuiticam. Et quis, obsecro, militans Domino, vel aliqua ex parte, bona fide se implicet negotijs & curis secularibus? 2. Tim. 2. noluit Apostolus scire inter pios quicquam, nisi Christum eumque crucifixum, 1. Cor. 2. nam (vt idem inquit 2. Cor. 2.) ad hæc quis idoneus? isti homines, sapientiores Daniele & Paulo modum excogitauerunt, quo vtramque curam, Christi nempe & mundi, vtiliter compingerent. Nam præ his Apostoli ἀφρονα νηπία, fungi.

20 Art. 20. *tam longo vsu approbauerit?*] Hic locus bifariam falsus est: nam & falsa est translatio vetus, quæ verbum ὑπολαμβάνετε significans eo in loco suscipitis, exponit suspicamini, & falsò tribuitur Caluino

uino interpretatio quam ex Campensi posuit, ac si eam sibi vindicaret. Nam interpretationem Paraphrastæ Chaldæi in translatione sua planè sequutus est: in Antidoto non suam attulit, sed satis ipsi fuit ut ineptum Vulgatæ modum in eo loco ostenderet.

21 Art. 21. *non credentes inhabitare Dominum Deum.*] Negamus eam esse aut vocis, aut loci totius sententiam: & verò (quod nec vulgus, nec Bellarminus vidit) illud *non credentes* Hieronymus pro vna vice posuit; id est, ἀπειθοῦντας. De loci interpretatione alibi diximus.

22 Art. 22. *posserēt ex Hebr. verti, in profundum, testatur R. David.*] Negatur: nec vsquam R. David hanc interpretationem probat istius loci. Non sequitur autem, si dixit particulam Hebræam interdum eo sensu vsurpari, ergo hîc accipi in eum modum oportere.

23 Ibid. *חֲסִידֵי in Sinai.*] Nec auctoritas D. Kimchi, nec locus Deuter. 33. verè adducitur. Nam Kimchi ex aliorum sententia illam interpretationem adfert in sua Grammatica, sed idem mox docet de sententia sua Hebræam particulam חֲסִידֵי propria significatione exponi meliùs posse: & in loco Deuteronomij, vel ipso teste, propria est illius præpositionis significatio.

24 Ibid. *alii, in profundis.*] Non quid possit, quid fiat quæritur, sed quid debeat hoc loco fieri.

25 Art. 23. *spiritualis Ecclesiæ Gentium.*] Expositio hæc est tota falsa: nam & aliena est à Prophetæ consilio, naturæque loci, & allegorica prorsus, idque licentiosissimo genere allegoriæ.

26 Art. 25. *alii in hunc locum.*] Hæc Caluinus enunciauit

146 F. IUNII ANIMADVERSIONES
enunciauit de sacrificulis hoc nostro tempore sic can-
tillantibus: nam adhuc ita canunt vulgo, vt habent re-
stituta ex decreto Patrum Tridentinorum Biblia, &
nouum Breuiarium feria 4. ad vesp̄as. Non igitur
mendacium.

27 Ibid, *χῆρα, id est, viduam.*] Hæc altera
coniectura: & tamen nihil nisi coniectura. Et quidni
vtriusque coniectura variis vario tempore potuerit con-
uenire? Rem dignam scilicet, cuius causa alij ab alijs
contumeliosi litari contumelia vapulemus.

28 Art. 26. *in commentariis huius loci.*] Nempe
Græcè æquè ac Latinè erratum: nam vera lectio est
27, ex Hebræo fonte & Hieronymo.

29 Art. 27. *vt aliud planè Psalterium fecerit.*]
Aliud quidem à translatione Vulgata, at non aliud
planè ab Hebræa veritate, quam Vulgata minimè ex-
pressit omnium.

30 Art. 28. *Hæc ille.*] Hoc testimonium quid
aliud est, quàm iudicium particulare viri boni qui-
dem & pro suo illo seculo eruditi, sed in quo tum ma-
iorem cognitionem veritatis & linguæ, vt in homine,
tum minorem in coniecturis iudiciisque libertatem
optimo iure desideres. Quid, quòd de interprete
Græco & Latino idem prædicat? inter quos tamen ea
est diuersitas, vt tantùm hoc testimonium vel sola il-
lorum inter se comparatione elidi possit. Etenim La-
tinam translationem nec Hebræo planè, nec Græco,
nec versioni Hieronymi omnino respondere, ipse Bel-
larminus antè est testatus cap. 9. Quid tanto nisu pro-
pugnant eam versionem, quam ipsi agnoscunt non
omnino vacare mendis?

IN CAPVT XIII.

1 Art. 2. *in quibusdam Latinis inueniri illam particulam.*] At in plerisque Græcis inuenitur, abest in pauculis : legit Chrysostomus, Theophylactus, alij Græci.

2 Ibid. *exemplo medici illustrauerat.*] Superfluum esse negamus : nam omnium consensu legitur Marc. 2. 17. & Luc. 5. 32. quid autem in eis superfluum? Non esse necessariam, falsum : nam cur apud illos legeretur? tum an non est necessarium, ut in translatione terminus ad quem (ut vocant) exprimat? intelligitur, inquires. Atqui & necessaria res, si intelligitur necessariò; quàm cõuenientiùs ergo exprimitur? Quòd autem ex particulari loco Hieronymi, addo etiam Augustini, concludit ab auctoritate negatiua non facit Logicè. Non enim sequitur; illi non expresserunt, non est igitur verum.

3 Art. 3. *reuocabit, & explicabit.*] Probamus interpretationem dicti : quapropter videant ne deinceps in istam sententiam hic locus adducatur.

4 Ibid. *de quibus postea.*] controuersia generalis 4. lib. 1. & 2.

5 Art. 5. *optimè reddidisse.*] Negatur.

6 Ibid. *ne ipsi quidem aduersarii significare uolunt, declarauit.*] Aliud est ἀρρίξεν, definire, determinare, destinare; aliud προορίξεν, præfinire, prædestinare: hoc enim circumscriptum præpositione, illud generale & incircumscriptum est. Tum nota est illa Patrum orthodoxorum regula ex Scripturis, Res dicuntur fieri, quum manifestantur, aut incipiunt ma-

148 F. IVNII ANIMADVERSIONES
 nifestari, καὶ μετέληεν. Vtrumque verò est οείζειν, &
 significatione vtraque dicitur, destinandi, & destina-
 tum declarandi aperiendique. Priore accipitur Luc.
 22. 22. & Act. 2. 23. posteriore, Act. 17. 26. Prior au-
 tem significationis modus huic loco propter adiuncta
 non potest competere: posterior igitur. Non posse, res
 ipsa clamat. Christus enim non est prædestinatus Fi-
 lius Dei secundum eam rationem quam dicit Aposto-
 lus. Inempe potentiam secundum Spiritum sanctitatis
 & resurrectione vel per resurrectionem ex mortuis;
 sed nobis & respectu nostri determinatus & definitus
 est: Filius Dei, Ἰσοδύχθεις (vt dicitur Act. 2. 22.) de-
 claratus, definitus, declaratus, & probatus à Deo.
 Hæc germana (vt vident omnes) interpretatio. In re-
 liquis autem locis quos Bellarminus adducit, non οεί-
 ζειν, sed οεοείζειν legitur: quamobrem huc addu-
 cuntur frustra.

7 Art. 6. *interpres noster videns Apostolum lo-
 qui de æterna destinatione.*] At non bene videbat
 interpretes, sed hoc videre sibi videbatur: nam contra
 esse docet euidenter locus adiunctis omnibus & ar-
 gumentatione tota, vt modò ostendimus.

8 Ibid. & *in Ioan. tract. 105.*] At Græcè Irenæus
 scripsit: quid nobis interpretes, & quidem corruptissi-
 mus? Cæteri translatione vetere vsi sunt, quòd recepta
 in vulgo esset, non quòd per omnia ipsis probaretur.

9 Ibid. *Concilium Toletanum XI. quod & legit
 & exponit prædestinatus.*] Nusquam hic locus in
 Toletano Concilio adducitur. Eius hæc verba sunt:
*Per hoc quòd de Deo Patre sine initio prodiit, natus tantum
 (nam neque factus, neque prædestinatus accipitur) per hoc
 tamen quòd de virgine Maria natus est, & natus & factus
 & prædestinatus esse credendus est.* Non hîc adfertur au-
 ctoritas,

toritas, sed infertur ex consequente veritas prædestinationis de Christo secundum naturam humanam enunciata ex natiuitate ipsius.

10 Ibid. *vt Paulus loquitur, sit filius Dei.*] Non hoc tantummodo agit Paulus, sed de eo agit quod nobis definitus & designatus est ex summa illa potentia, quam secundum spiritum sanctitatis explauit per resurrectionem ex mortuis, vt sese notum faceret opere illo admirabili.

11 Ibid. *explicat Augustinus & Concilium Toletanum.*] Hæsit enim Augustinus Vulgatæ interpretationi, nec consuluit accuratè Græcam veritatem. De Concilio Toletano, falsum.

12 Art. 8. *nostram lectionem omnino esse meliorem:*] Negatur.

13 Ibid. *nam secundum Græcam sensus est, peius esse consentire malè agenti, quàm malum agere:* Falsum: nam copulantur Græca lectione hæc duo crimina ad exaggerationem, malefacere & malefacientibus acclamare; non autem comparantur oppositè, vt rectè monet Oecumenius: Latina ergo in vitio est. Deinde etiamsi opponas, plus est malè agentes sermone confirmare, & malefactis eorum applaudere, quàm si malè ipse duntaxat egeris: quod tubicinis exemplo fabulæ affirmarunt. Quamobrem, sequentia *οἶχεθ*. Nimis eleuatur verbi *συνδεδεῖν* significatio, quum per consentire simpliciter exponitur: quod & vocis etymo, & Græcorum vsu ac interpretatione confirmatur. Nam, inquit Oecumenius, *δύο τίθησιν ἐγκλήματα, τὸ πειθεῖν τε, καὶ συμφορέσθαι τοῖς ποιῶσι, καὶ εἰς τὸ κερδοῦσθαι λαβεῖν τὸν πλησίον.*

14 Art. 9. *id est, non intellexerunt.*] Sed hanc ipsam lectionem quam Titelmanus à se confirmat vi-

sam, & nos apud Oecumenium vidimus; sed eam idem auctor vel suis vel Isidori verbis reprehendit gravissimè, & manifestè ostendit quàm sit falsa & iniqua lectio ista quæ Paulo adfingitur, nostramque confirmat vehementissimè.

15 Art. 10. *contra Anastasium Imp.*] Nempe ab illo exemplaris genere vsi sunt, quod Isidorus apud Oecumenium reprehendit. Sed esto sanè: de vobis igitur videamus.

16 Art. 11. *quum dicit, non intellexerunt, loquuntur de practica.*] Arguta sanè distinctio, sed vitrea, iudice Batto. Atqui si hanc distinctionem serues, id notius receptum est vt intelligendi verbum theoreticæ cognitioni tribuatur; cognoscendi verò, practicæ: vt in libro Iobi centies, & 1. Cor. 8. & passim. Non potest igitur stare hæc interpretatio.

17 Ibid. *quod ipsi Philosophi faciebant.*] Hunc interpretationis modum *δὲ συγχύσις* prohibent Grammatici: nam synchysis inaudita est. Valeat igitur.

18 Art. 12. *vel fere omnes non habent illud, legis.*] Satis est quòd Bellarminus dicit *fere omnes*, probandæ fidei Chemnicij.

19 Ibid. *factis viribus propriis.*] At fidei simpliciter Paulus opponit opera indistinctè; & agit de operibus Abrahami, non vt infidelis fuerat, sed vt erat vocatus in fedus gratiæ: nam vocatio eius facta fuisse narratur cap. 12. iustificatus fide dicitur cap. 15. cuius historia aliquot annis post vocationem acciderat.

20 Ibid. *exponit de lege veteri.*] Planè hæc opera aut legis sunt, aut gratiæ & fidei, vt distinguit Apostolus: nihil tertium. Et ita sensit Ambrosius: nam alterum

IN BELLAR. CONTROV. I. LIB. II. 151
alterum necessarium est, aut nostris operibus nos iustificari (quæ opera sunt legis) aut operibus Christi, quæ fide percipiuntur p̄ij.

21 Art. 13. *lib. 2. de bono persever. cap. 18.*] Dicitur audax: nam etsi Origenes præterfilit, quia propositum suum continuare voluerat (non sequitur autem ab auctoritate negativè) tamen legit Christus in homil. 18. in caput 11. legunt Oecumenius, Photius, alij.

22 Ibid. *reiecit hanc additionem tanquam persuasam.*] Non adfirmatè Erasmus reiecit, sed a esse putat posse.

23 Art. 14 *semper utuntur hac voce.*] Tollatur æquiocatio, ut optimè Chemnicus monet; non erit de vocibus magna contentio. Sacramenti vox propriè, communiterve sumitur. Si propriè accipitur, quum Baptismum & Cœnam dicimus, negat Chemnicus rectè verti, & malè ex eo concludi ait quòd matrimonium sit Sacramentum: sin communiter etiam mysterium meretricis in Apocalypsi Sacramentum dici. Non sequitur autem, Patres Sacramenta semper mysteria vocant, ergo è diuerso mysteria semper sunt Sacramenta. Nam latius aut æquale de angustiori & æquali prædicari potest; sed angustius aut inferius nunquam de latiore aut superiore potest. Sacramentum autem est mysterio angustius. Etsi quid tanto opere de vocibus dimicamus? ne secus accipiant quàm illi Patres: iam inter nos conuenerit.

24 Art. 15. *possitis stare contra diabolum:*] Hæc constructio & interpretatio negatur: sunt enim detorta, ἰλακτὰ omnia in hac interpretatione, vel pueris è ludibrio testibus; illa verò est recta, & natura fluens, ac ve-

152 F. IVNII ANIMADVERSIONES
ritati consentiens. Quis enim puer exponat ἀπαντα
κατεργασάμενοι, in omnibus perfecti?

25 Art. 16. *rectè dicuntur ab illo esse exhausta.*]
Speciosa quidem similitudo, sed sensus differens. Au-
diatur Oecumenius interpret idoneus, ἀνήνεγκε τὰς
ἁμαρτίας τοῦ ἀνθρώπου τῷ πατρὶ, ἵνα αὐτὸς συγχωρήσῃ καὶ ἕξα-
λείψῃ αὐτὰς. Quid plura? hoc fundamentum istius in-
tellectus: Quisquis exhaurit, sustollendo exhau-
rit: ergo exhaurire est sustollere. Perinde atque si di-
xeris: quisquis mergit, deiciendo mergit: ergo mer-
gere est deicere, & καταβάλλειν est exponendum τὸ βυ-
θίζειν, ἢ καταποντίζειν verbo.

26 Art. 17. *bene mereri de aliquo eam qui facit
rem illi gratam, nemo est qui nesciat.*] Nimirum
de homine & apud hominem dictum, qui obstrin-
gitur beneficiis. apud Deum verò, & respectu Dei quis
minus patrem rationem putet? hæc profectò crassa κα-
ταργησις est.

27 Ibid. *accepit enim interpret mereri in passiva
significatione.*] Ergo bonus interpret nec Gramma-
ticè, nec Theologicè loquutus est: nam (vt ait Ber-
nardus serm. 61. super Cant.) *meritum meum, misera-
tio Domini.*

28 Art. 18. *cùm nihil tale sonet verbum Græ-
cum.*] Chemnicus nempe reprehēdit, tum quia al-
leuiate vulgo legitur pro alleuandi verbo, quo fuerat
vetus interpret vsus, tum quia eiusdem verbi argu-
mento narrationem à Monachis confictam narrat de
terriculamentis diaboli & mortis in extremo vitæ
actu. Ad horum neutrum Bellarminus respondet, qui
Chemnicium criminatur; sed agit de verbi Græci si-
gnificatione, de qua nullum verbum Chemnicus fe-
cerat, vt diligentissimè pugnare videtur. De Mona-
chorum

IN BELLAR. CONTROV. I. LIB. II. 153
chorum fabulis ne quò quidem: has enim Bellarminus
non audierat audiens. Itrophæ.

29 Art. 19. *nimirum excito, erigo.*] De his om-
nibus secundo tomo videbitur.

30 Art. 20. *solet Kemnitius.*] Negamus redun-
dare; nec suspicatus fuisset Erasimus, si Oecume-
nium consulisset.

31 Ibid. *quid enim erat opus monere, ut facerent
quod iam fecerant?*] Quorsum addatur, docet Oe-
cumenius sua interpretatione, dicens, ἡγάθα ὑμῖν ταύτην
ὡς κληρονομίαν ἰαώνιος ζωῆς, id est, inquit, *hac scripsi vobis,
ut hereditibus vitæ aternæ, cuius sensum videlicet habemus fide.*
Quasi verò non solùm fides, sed & inclementum perseverantiaque in fide non imperaretur
passim ab illo duce & à celestis nostris, aut impera-
retur frustra.

32 Ibid. *ut nos habemus.*] At alij hoc modo; in-
primis verò Oecumenius, qui synopsis ex Græcis au-
ctoribus perscripsit diligentissimè: ut taceam optimæ
exemplaria quæque.

IN CAPVT. XV.

1 Art. 2. *& can 9. statuitur.*] Versutos homi-
nes, qui non vulgareis translationes, sed euulgari pro-
hibent. Et quorsum vulgares, amabò, nisi ut vulgen-
tur & in commune prodeant? Propterea Deus vulgari
vernaculaque lingua prædicari, & perscribi, & in vul-
gus exire voluit olim, ut nunc quoque in populo suo
lingua vulgari atq. vernacula Scripturam sacram do-
ceret habendam esse: sic posito in oculis cohæredum
omnium testamento patris, non est tam facile falli &

154 F. IVNII ANIMADVERSIONES
fallere. Rem permittunt sermone Pontificij, præcludunt vsum: illudant igitur.

2 Ibid. *titulo crucis sue honoravit Ioannis I 9.*] Hoc Pilari factum, non Domini: nihil sequitur.

3 Ibid. *omnibus aliis præstant;*] De his attributis Grammatici certant. Omnino Latinam linguam aliis præstare antiquitate, aut grauitate non dabunt, qui ceteri iudicio auctores probos legerint: ac propterea vix fuit illi durabilis ad centum annos vnus modi institutio. longè aliter Hebræa & Græca.

4 Ibid. *Hebræa, Græca, & Latina.*] De Latina, quæro quis auctor scripserit authenticus diuinitus? quid? vbi? quando? quomodo?

5 Ibid. *Christum esse præscriberet.*] De seculo illo suo verè loquitur Hilarius: sed fallit Bellarminus Lenchi ignorance, quum id quod tunc fiebat commodè, nunc etiam vult obseruari tempore dissimilimo.

6 Art. 4 *ex vsu Ecclesie veteris testamenti, qui fuit à tempore Esdræ vsque ad Christum.*] Cur non ab ea quæ præcessit, durauitque ampliùs tria annorum millia? Nam semper à conditu mundi in Ecclesia obtinuerat vernacula.

7 Ibid. *à temporibus Esdræ desit in populo Dei lingua Hebraica esse vulgaris.*] Negatur: nā Esdras, Aggæus, Zacharias, Malachias, Sacerdotes Hebraicè concionabantur atque prophetabant; vt Scriptura ipsa testis est, id est, illorum libri.

8 Ibid. *deinceps Chaldaica, seu Syriaca fuit illis materna.*] Negatur potuisse aut illos tam breui tempore, aut ipsum vulgus patrij sermonis obliuisci: id nec verum est, nec verisimile. Quis totam gentem
spatio

spatio non dico 70. sed potius 39. aut etiam (si ad postremam deportationem respexeris) 55. annorum vernaculi sermonis oblitam putet? fabulæ. Propheta Ezechiel anno adhuc quadragesimo deportationis Hebraicè docebat scribebatque, Ezechiel 40. Daniel finito iam deportationis tempore. Cæterùm ut incertus homo est! *Chaldaica*, inquit, seu *Syriaca* fuit illis materna. Vtra, obsecro? nam si pro eadem sumis, quid opus tautologia? si pro duabus, dic, vtra? *Chaldaica*? negamus, ut modò ostendimus. *Syriaca*? negamus: nam cur, quomodo, quando, eiurata Hebræa lingua in Syram transiissent? λέγει.

9 Ibid. *quia intellexerant verba Legis Esdræ interpretante.*] Legebant, inquit historia sacra, & interpretabantur, non translatione Grammatica, ut hic comminiscitur, sed concionali expositione & accommodatione populari, idque Hebraicè. Illudit ergo suauiter æquiocatione, & nihil efficit. Quòd autem Nehemiam illum inter docentes & interpretantes numerat, dormitantis sermo est, aut aliud agentis. Atque hæc de temporibus Esdræ: post enim aliud tempus confunditur cum illo ἀμισυρήτως.

10 Art. 5. *ex verbis Christi & Euangelistarum.*] Non sequitur ex elenchi ignorance: nam diuersi temporis diuersa planè ratio. Ad tempora Nehemiæ & Alexandri Macedonis durauit Hebræa linguæ in vulgo vsus: nec antè inualuit corruptio illius apud Iudæos, quàm Reges Syriæ omnia conturbauissent diu, & commercio Præsidum, militum, gentiliùm denique omnium Iudæam gentem, legem, linguam pariter confudissent. Quo tempore Iudæi non Syram simpliciter, sed mixtam quamdam, quæ Hierosolymitana dicitur, vsurparunt, id est, Syriæ dialectum

Etum quorundam: his enim Syri & Samaritani in odio erant adeò, vt vel à lingua ipsorum contentione summa abhorrent.

11. Ibid. *Hebraicè solum scripturas in templo aut synagogis publicè legebant aut canebant.*] Concedimus de posterioribus temporibus: de prioribus illis negamus, vt antè. Nam in rebus humanis in vulgo obtinuit Syra Hierosolymitana vniuersè, in diuini Hebraica communiter: hæc communis, vulgaris illa. Et quanta est, quæso, inter has duas linguas adfinitas? Itaque Hebræa quidem legebantur, sed interpretationibus ac prophetiæ enunciabantur Syrè in synagogis a tempore Christi, postquam textus Scripturæ lectus fuisset Hebraicè.

12 Ibid. *non intelligebat populus sine interprete.*] Nempe prisco illo seculo, vt proximè dictum, non 9. & 10.

13 Ibid. *qua non nouit legem.*] Ambiguitate fallit: non enim de verbis aut lingua, sed de mente sententiæq. Legis Phausæi loquebatur his verbis. Quamobrem nihil eò pertinent.

14 Art. 6. *Hebraicè legunt, cum tamen nulli nationi hoc tempore lingua Hebraica sit vulgaris.*] Exemplum dissimile, & Christiano indignum: hoc faciunt Iudæorum synagogæ ignorantes Dei, & velum ante oculos habentes: faciat igitur Ecclesia nostra pariter. Nos verò contrà: illud fecit iusta Ecclesia, vt communi & vulgata lingua exponeret præberetque verbum Dei, nunc ergo faciat nostra cõsimiliter. Nam Hebræa Ecclesia scripturam Hebræam habuit, Syra Hebræam & Syram, Græca Hebræam & Græcam, Iudaica recentior Hebræam & Chaldaicam: etiam in Germania habet in vsu Germanicam. Quid ergo nisi tyrannus

tyrannis spiritualis vetat, ne idem in Christiana Ecclesia passim habeatur? vide quæ ex Iustino adferuntur cap. sequente.

15 Art. 7. *Euangelium prædicarunt, & Ecclesias constituerunt.*] Est autem duplex prædicandi modus, sermo & scriptio. Ergo sancti Apostoli utrumque modum tenuerunt erga nostras gentes & analogicè. At non peruenerunt ad nos, inquires, suppositiones illæ. Certè: nihil enim ad nos quæcunque gentibus tam multis scripserunt siue Apostoli, siue homines Apostolici: satis est, quòd vniuersalem habemus Scripturæ canonem, quam Deus per Prophetas & Apostolos Ecclesiæ dedit: cætera scripta non nobis ramur.

16 Ibid. *tantum Hebraicè, aut Græcè, & ut quidam volunt, Latinè.*] Nempe sic procurauit prouidentia Dei sapientissimè. Nam canonem inuenerunt ex parte, atque ex parte tradiderunt. Inuenerunt canonem veteris testamenti factum; fecerunt Noui. Eius auctoritate negatiuè statuit, non leguntur epistolas scripsisse (nam de Euangeliis nihil dicimus) linguis earum gentium quibus prædicabant: non igitur scripserunt. Logicè sanè. Deinde nonne Græcè scripserunt? atqui vel vnica gens proferatur Græcè nesciens, ad quam illi scripserint. Ad Hebræos, puta, aut Romanos. At Hebræi fuerunt Hellenistæ: Romanis communem fuisse Græcam linguam Cicero pro Archia poëta, omnes historiæ Rom. auctores docent, etiam poëtæ Satyrici. Hebraicè quidem scripsisse traditio verus est; sed vix credibilis: Latinè scripsisse, ne credibile quidem est. A singulari verò prouidentia Dei profectum illud est, quòd canonica scriptura quæque altero tantum sermone, Hebræo aut Græco, fuerit canonica

nonica. Nam quæ gens scripturæ auctoritatem canonicam fuisset alteri concessura? hæc altera fuisset futura sementis contentionum, quam arripuissent singuli, ut suæ Scripturæ ἀὐθεντίας sibi adscriberent, aliarumque gentium contemnerent, prout videmus fieri interpretatione illius. Quid? nonne videmus Pontifices in hunc modum cauere Ecclesiæ suæ voluisse; quum Ieroniam vulgatam solum ex omnibus voluerunt facere authenticam? Gratias igitur Deo; quòd prospexit sapientissimè, ut vnius testamenti vnica scriptura diuinitus authentica vno sermone haberetur.

[17 Ibid. annotat. 9. ad sacram Scripturam.]
 Nec mera coniectura est, vix ratione aut specie vlla probabilis. Nam quis præter Damasum (si Damasus est) traditionis istius auctor? fabulam verbis illius audiamus. *Hic (puta Romæ) scripsit duas epistolas quæ catholica ac canonica nominantur; & Euangelium Marci, quia Marcus auditor eius fuit, & filius, à baptismo.* En festiui mendacium, non Marci, sed Petri Euangelium esse, & duabus de causis, grauib; scilicet illis, adscribi Marco. Subiungamus alteram fabulam, quæ cum hac eodem est contextu posita. *Post omnem, inquit, quatuor Euangeliorum fontem, quæ ad interrogationem & testimonium eius (hoc est, Petri) firmata sunt, dum alius Græcè, alius Hebraicè, alius Latine scribentes consonant, omnia eius testimonio sunt firmata.* Grauem scriptorem, qui non potest præ vehementia spiritus quin idem bis dicat temere in comprehensione vna. Prudentem & verum scriptorem, qui Petrum anno post passionem Domini xxxviiij. martyrio coronatum scribat, & tamen quatuor Euangelia firmasse testimonio suo; cum Ioannem Euangelistam post annos minimum xxviii. perhibeatur scripsisse, & anno demum sexagesimo octauo à passione Christi, ut Eusebius,

sebius, Hieronymus, & alij reformat, obiisse. Quis fabulas istas à Damaso, ab infallibili Pontificis Rom. pectore, à plenitudine scientiæ profecta credat? Atque hæc causa est, cur Hieronymus lib. de scriptoribus Ecclesiasticis in Petro scribat de hac fabula, *dicitur*; in Marco verò diuersam historiam adferat, cui magis fidem videtur habuisse.

18 Art. 8. *poteſt multis modis ostendi.*] Nemo istud. Agnoscimus quidem libros diuinitus canonicos vniuersali Ecclesiæ datos non aliter quàm Græcè scripsisse: at non aliud scripsisse, nec alia lingua quàm his tribus, minimè credimus; sed Ecclesiarum ædificationi quacunq. lingua tribuisse quicquid vocationis ipsorum postulabat ratio.

19 Ibid. *nec ullus veterum tradit scripsisse nisi Hebraicè, aut Græcè, aut Latine.*] Inconsequens: non est vestigium, non scripserunt igitur, ab auctoritate (vt loquuntur) negatiuè. Veteres autem quum illud dicerent, de libris solùm agebant canonicis: nec tamen propterea quicquam ab illis ampliùs scripturæ fuisse negauerunt. Hoc alterum est inconsequens.

20 Ibid. *Latina esset vulgaris.*] Neque hoc sequitur: nam Græca Romanis fuit communis, licet non vulgaris: vt nota 16. dictum.

12 Ibid. *ex omni natione quæ sub cælo est.*] Atqui hi Iudæi omnes fuerunt *Ἰλλυριῶται*, id est Græco sermone vernaculo apud gentes utebantur: vix eorum quisquam sciebat Hebraicè. Erat igitur Græca materna ipsorum lingua, sed Hebraica gentilis, siue maiorum patria: quapropter verè dicunt, *ecce nos audiuimus loquentes linguis nostris, &c.*

22 Ibid. *Parthis Græca non esse materna.*] Imò verò omnibus Iudæis & Græcis, vt docet Oecumenius.

160 F. IVNII ANIMADVERSIONES
nius. Exfules autem dicebantur olim Parthi in vulgo, à sermone Scythico, prout meminit Iustinus lib. 41. histor. vel potiùs ab Hebræo *Pur*, diuidere. Et inde 1. Ioannis epistola ad Parthos fuit à quibusdam appellata, id est, ad pios exfules dispersos extra solum natale suum. Ex eo autem vulgata illa opinio est ignoratione profecta vocis.

23 Art. 9. *contra id quod vniuersa Ecclesia facit disputare, insolentissimæ insanix est.*] Hæc verba quidem legi apud Augustinum. Verùm in ea epistola statuit Augustinus quæcunque regulæ fidei & bonis moribus conueniunt, ea ab omnibus vbique seruari oportere; quæ media sunt, non item; sed in eis consuetudinem Ecclesiæ, huius, illius, prout contigerit, sequendam esse. Hoc autem negamus esse medium siue indifferentem: nam contrà præcepit Deus. Non sequitur à dicto secundùm quid, vt vocant. Propterea ediuerso ita concludimus, contra id quod Deus præcepit disputare, vel obducta auctoritate Ecclesiæ, id insolentissimæ insanix est.

24 Ibid. *deseriat esse vulgares.*] Hæc negantur simpliciter dicta. Nam Hebræa primùm & Græca lingua, tamquam vulgatæ simul atque authenticæ obtinuerunt in Ecclesia Dei; ac postea, licet in desuetudinem abeuntes in vulgo, authenticæ permanferunt: Latina verò vt vulgata obtinuit diu, nunquam vt diuino modo authentica. Dispar est itaque harum linguarum ratio. Nam illæ semper, vt authenticæ canonis authentici, & sanctificatæ à Deo linguæ habendæ sunt: hæc tãtispermum vulgata fuit, vsum quidem, at non auctoritatem obtinuit apud eos quibus vulgaris existit; nunc apud multos communis est. Deinde verò falsa exclusiua est, his tantùm linguis
vltimam

vsam Ecclesiam esse in communi & publico vsu Scripturarum: nam & aliarum apud suas gentes communis fuit vsus & publicus, prout & ratio diuinæ gratiæ postulat, & mandatum Christi de docendis omnibus gentibus, & exemplorum quæ exstant analogia: sed hac tamen cautione, vt Hebræa & Græca solæ pro authenticis diuinitus haberentur, ad eas verò examinerentur reliquæ. Qui secus tradunt, argumentantur auctoritate negatiuè, vt loquuntur scholæ; non legitur hoc, non fuit igitur, inconsequente argumentationis genere. Postremò falsum est, (vt nihil de Hebræa & Græca dicam) vniuersam Ecclesiam Latinam vsam esse. si Occidentalem diceret, id foret tolerabilius: sed neque Aethiopica & Meridianæ aliæ, neque Orientales Persidis, &c. vnquam, neque Boreales Scythicæ, &c. Latinam in publico vsu habuerunt. Vides, Bellarmine, vniuersæ Ecclesiæ tuæ fines angustiùs circumscriptos, ac non vniuersales esse?

25 Art. 10. *Hebraica, Græca, & Latina, quia in illis linguis scriptura diuina legeretur.*] Imò authenticam, propriam, & per se, ex ipsis fontibus (nam hoc respectu Augustinus dixit) hauriri dicit cognitione duarum linguarum, Hebrææ & Græcæ: & illud est proprium totius cap. argumentum. de Latina nullum verbum, sed de Latinis solùm hominibus, quibus duas illas ait esse necessarias. Præterea illud, *tantum*, non legitur vsquam in eo cap. Postremò & hoc accedit, quòd ibi Augustinus non informat vulgus, sed eum qui doctrinam sacram vulgo expositurus est, vt iusta haberet ad rationem docendi adiumenta. Hæc elenchi ignoratio.

26 Ibid. *aliæ erant linguæ vulgares.*] Ne longiùs abeamus, ipse Augustinus meminit euidentissimè

162 F. IVNII ANIMADVERSIONES
lib. 2. de doct. Christ. cap. 5. falsa igitur con-
sequentia.

27 Ibid. *sic semper fuisse meritò creditur.*] Ad-
de, si non est legitimum, vel si (vt Augustinus loqui-
tur epist. 118.) non aduersatur fidei bonisve moribus:
hoc autem, alias linguas excludi, est illegitimum, 1.
Cor. 14. notum est illud Iurecoss. quod ab initio est
vrosom, non posse id tractu temporis inualescere.
Hæc propositio itaque particularis est: non sequitur
particulari.

28 Ibid. *quis enim dicat quando cœperit iste
Iesus?*] Quid ergo? an his tantùm locis vniuersa Ec-
clesia definitur? Deinde hoc vis iniusta efficit, ex quo
eæ linguæ vulgares esse desuerunt, aut certè commu-
nes. Eius autem tyrannidis principium ab iis qui non
sunt *évêques* ostendi potest. Sed hoc agamus.

29 Art. 11. *lingua Græca non erat vulgaris à
Constantinopoli vsque ad Antiochiam.*] Error mul-
tiplex. nam primùm hoc non de toto Oriente simpli-
citer, sed de Oriente imperij Rom. iugum ferente ve-
rum est: apud Parthos seu Persas & Orientaleis reli-
quos, in extimam Indiam & Taprobanam vsque, ita
fuisse quis credat? Secundò Græcam tantùm fuisse in
vsu non dicit Hieronymus, nec putavit sibi fore tam
liberaleis interpretes, qui exclusiuam particulam suo
sermoni adiicerent. Tertiò, non est consequutio hæc
necessaria, obtinuit in istis locis hæc aut illa editio
Græca, ergo in Ecclesia obtinuit apud vulgus: nã fieri
potest, vt apud docenteis & doctos obtinuerit, in vul-
go autem & in publico Ecclesiæ ibi obtinuerit de-
mum, vbi capax fuit Ecclesia illius linguæ. Præterea
veritatem historiæ non sapit, quòd Græcam linguam
inde à Constantinopoli vulgarem fuisse negat: an er-
go ne-

IN BELLAR. CONTROV. I. LIB. II. 163
go nescit Bellarminus in minore Asia trans Constantinopolin & Pontum fuisse Panionium, & linguam Ionicam & Acolicam in Asia minore tota secundum mare mediterraneum ad Euphratem vsque ferme fuisse vulgarem; versus Pontum verò, communem, licet non vulgarem existitisse? Postremò, quod modò attigimus, communem fuisse satis est, vbi non fuit vulgaris: fuit autem communis ad Euphratem vsque.

30 Ibid. *multo minus in Syria & Aegypti.*] Et illic plurimum communis fuit, vt vel Iudæorum *עברית* ratio ibi commorantium arguit, licet non vulgaris. Sed quorsum ista, cùm non agat Hieronymus de eo quod in publico Ecclesiæ legebatur, sed de eo tantum quod publicè communiterque obtinebat? hæc ergo quæ Bellarminus adfert nihil ad rem.

31 Ibid. *prefatione libri 2. in epistolam ad Galatas.*] Nempe Galatica vulgaris fuit illis, communis Græca. Sic enim attestatur Hieronymus dicens, *Galatas, excepto sermone Græco, quo omnis Oriens loquitur, propriam linguam eandem penè habere quàm Treuiros.* Græcam igitur cum toto Oriente communem, suam vulgarem habuerunt, vt antè. Atque hæc quoque adsequentia responsio.

32 Art. 12. *deinde Græcè, vt intelligerent Græci qui aderant.*] Hinc tantum istud sequitur, Græcos Syrè non intellexisse. hoc autem quid ad rem?

33 Art. 13. *quæ postea in Græcam linguam versa sint.*] Nimirum nec Aegyptiacè sciebant Græci, vt nec Syrè, quod modò diximus. Nam Græci communi operam dabant, Aegyptij & Græcæ communi & vulgari suæ: quemadmodum, exempli causa, hoc nostro seculo Transsiluani communem habent Germanicam linguam, vulgarem Hungaricam.

34 Art. 14. *nulla est mentio apud ullum auctorem ullius translationis Punicae.*] Solum fuisse falsum, ut ex Augustino lib. 2. de doctr. Christ. cap. 15. antè dicebamus nota 26. Nam illic communis fuit Latina propter colonias iurisdictionemq. Rom. propria vulgarisque Punica. Ex his ergo nihil conficitur eam quæ hîc & deinceps adferuntur.

35 Ibid. *quæ ex præcipuis partibus sunt Missæ.*] Hoc scholion est Bellarmini, cùm ista appellatione Missæ neuter sit eo in loco usus. Cæterùm Pœnis Latinam fuisse communem modò ostendimus.

36 Art. 15. *Punicè significare tria.*] ex Hebræo sermone atque Phœnicio.

37 Ibid. *tales fuisse penè omnes rusticos.*] Nam lingua fuit gentis propria atque vernacula, ut modò diximus; Latina communis. Hinc autem concludimus, ergo neglectam fuisse rusticorum salutem, si Punica lingua scripturam non habuerint. quam rem à sanctis illis Patribus neglectam quis credat?

38 Art. 16. *tunc Latinè consuevisse illa omnia legi, qui modus usque ad hoc tempus servatus est.*] Erat quippe Latina lingua in Hispania communis, prout de Africa dictum nota 34. Cæterùm in Concilio Toletano his locis omnibus quos Bellarminus adfert, de lingua Latina nullum verbum.

39 Art. 17. *desiit in Hispania lingua Latina esse vulgaris.*] Ea communis fuit Hispanis, nūquam vulgaris siue vernacula. Gothis autem & Mauris irruentibus non statim fuit abolita, sed magis magisque corrupta successu temporis. Bene ergo tum quidem lingua utraque, Latina & propria Hispanorum seu vernacula obtinebat; nunc verò Latina in vulgo malè.

40 Ibid. *in insulis Balearibus linguam Græcæ affinem fuisse tunc vulgarem.*] ex Strabone lib. 3. Geograph. vernacula enim sic fuit. sed ex his quid conficias ?

41 Art. 18. *de sacramentalibus, tit. 3. & 4.*] Habuerunt ergo linguam vnam communem, alias vulgareis atque vernaculas, vt antè dictum. Non sequitur autem, si tum apud illos scripturæ in Latina lingua, velut communi, habebantur, non ergo linguæ propria existisse. Ex auctoritate negatiuè (vt aiunt) concluditur hîc & deinceps, ἀσυνλογιστος.

42 Art. 19. *quando Gallis non erat vulgaris lingua Latina.*] sed erat communis tantum.

43 Ibid. *in toto reliquo Occidente eodem modo celebrata fuisse diuina officia.*] prout videlicet Romani, ex quo rerum potiti sunt, procurauerant fieri.

44 Ibid. *fuisse linguam Gallorum diuersam à Latina, indicat B. Hieronymus præfat. lib. 2. in epist. ad Galat.*] Nempe aliud est maternam, id est, regionis propriam & vernaculam dicere; aliud communem. Antè enim Latina communis fuerat; tum planè desinebat esse, quum Cærolus magnus regnaret: æ propterea Scripturas linguis vernaculis idem curauit reddi, vt populus intelligeret. Nam Latina, vbi communis esse desijt, ineptè & malè in Ecclesia vulgo fuit exercita; & ex antecedente vsu legitimo abusus impius exortus est.

45 Art. 20. *incommutabiliter seruetur, &c.*] Hæc ratione clericorum dicta Ecclesiæ ministratium, & publici apud ipsos officij diuini, vt vocant: nam illic clericos instituit, non vulgum, teste ipsa inscriptione libri. Quamobrem libro 3. cap. 9. ibidem inquit,

Si autem ipsius linguæ nostræ, id est, Latina aliqua verba loquutionesq; ignoramus, legendi consuetudine audiendiq; innotescunt. Non est autem Bellarminus nescius partem illam Germaniæ quæ trans Rhenum est, communiter olim cum Gallia à Rom. possessam & administratam esse. Fallit ergo à dicto secundum quid, cum & ubi Latina communis exstiterit. Nequaquam verò est, ut sequitur vulgus Scripturæ Ἱστοριῶν caruisse, ex auctoritate negativè, ut passim.

46 Art. 21. *Hispanica, atque Gallica.*] At huius Ruperi tempore iam abusus plurimum in Ecclesia obtinebat, cuius exempla non faciunt legem: tum de officio sacerdotum agit, non de doctrinæ in vulgus communicatione vernacula: postremò diuersa est Germaniæ transrhenanæ & cisrhenanæ ratio, ut proximè dicebamus. Illudit ergo hic disputator elenchi ignoratione.

47 Art. 22. *ut ipsi postulauerant.*] Factum male, sæculo iam corrupto, & inualescente tyrannide: quam rem vel ipsa Boëmorum & Sclavorum arguit postulatio de sua institutione sibi meliùs prospici cupientium. Sic tyrannis Gregorij 7. hominis immanissimi, & simplicitas horum demonstratur. Aliud autem est de diuinis illis officiis, quæ clericorum sunt; aliud de scripturis, quæ omnium, dicere. Primùm ergo non probamus responsum istius Gregorij: secundò hoc diuersum est, non idem, nec simile.

48 Art. 23. *quo utitur Ecclesia Romana:*] Non probat affirmationem suam.

49 *Ibid. ab ipso edito.*] Quidni? nam etiam Apostolorum & Christi ipsius instituta (si Deo placet) fiunt per Pontifices Rom. meliora; ut quæ deteriora fuerant. ô blasphemiam!

50 Ibid. *vt patet ex can. in die, de consecrat. distinct. 5.*] Dignus tam belli operis artifex, turpissimum Satanæ mancipium, & Christiani orbis incendiarius flagitiosissimus, res Ecclesiæ furenter agens, vt probant historiæ quæ de rebus gestis ipsius perscriptæ sunt. Consulatur Ottho Frisingensis.

51 Art. 24. *Gelasii celebrabat.*] Plus est in conclusione quàm in præmissis : quod pius Lector tacente, est animaduersurus. •

52 Art. 25. *santo Pietrol' elegge.*] Hæc iam corrupto seculo, & abusu obtinente, quum Latina non solum vulgaris, sed & communis esse desisset. Eiusmodi autem exempla quid possunt? sic nota 46. & 47.

53 Ibid. *aliam fuisse in Italia linguam qua populus utebatur, & aliam qua Scripturæ in Ecclesia legebantur.*] Non idèd negat Scripturam vernacula lingua extitisse. Ex auctoritate negatiuè infert, & ab exemplo corrupti seculi.

54 Ibid. *vulgares non essent.*] Nempe id obseruatum (nec malè) in Ecclesiis, vbi hæ linguæ communes, aut vulgares erant : postea verò inualecente abusu & tyrannide occupante est obseruatum, vbi communes esse desierant. Falsa igitur conclusio.

55 Art. 26. *vt publicus vsus Scripturarum sit in aliqua lingua communissima :*] Concedimus cum distinctione. Nam lingua communis variè dicitur. Communes authenticæ duæ sunt, Hebræa & Græca, in quibus fontes habentur authentici. Communes verò simpliciter dicuntur duobus modis : nam lingua communis habenda est primùm Ecclesiarum inter ipsas, id est, literatorum qui præsunt Ecclesiis, atque hæc sanè apud nos Latina esto ; secundò vernacula

Ecclesiæ vniuscuiusque, quæ inter Ecclesias vnius gentis & tractus *ὁμογλώσσου*, interque membra ipsarum communis est; vt Germana Germanis, Itala Italis, &c. Hæc autem dum Bellarminus confundit, fucum facit. Sequentia igitur absurda nihil ad rem, ex ambiguo ducta.

56 Art. 27. *certè in ea Scriptura diuina legenda sunt.*] In scholis videlicet, apud eos qui Latine sciunt: sed in Ecclesiis apud imperitam plebem, negatur consequens. non enim aliæ propterea linguæ ex grege Christi sunt exterminandæ.

57 Art. 28. *cùm Scripturæ eo sint obscuriores, quo magis in peregrinas linguas transferuntur.*] Negatur consequens: nam contrà populus responsurus est *ἀναλόγως* ex Rabani verbis quæ nota 45. adduximus: si aliqua verba, loquutionesque, & dogmata iam ignoramus, at legendi consuetudine audiendique innotescunt. Nam pij hoc modo adulescunt, Hebr. 6. 14. At non continuò, inquires. Sat citò, si fat bene: aliquando præstat quàm nunquam, aliquid quàm nihil assequi. *νήπιος οὐ ἐκ ἰσασιν.*

58 Art. 29 *ex Scriptura non intellecta nata sunt omnes hereses.*] Et quid, si ne lecta fuerit quidem? Non valet argumentatio à non causa vt causa posita, quemadmodum vulgo dici solet. Id enim nec per se, nec semper contingit, sed per accidens & rarè, quum pars Scripturæ solùm à legente arripitur: præcipuè verò silentio aut vitio eorum ad quos spectat docendi munus, quo malo diffluit Pontificiorum natio.

59 Ibid. *Lutherus agnoscit, qui Scripturam librum hæreticorum vocauit.*] Sed & librum sanctorum idem appellauit propriè, cùm illa appellatio sit
ex acci-

IN BELLAR. CONTROV. I. LIB. II. 169
ex accidente. Sic tu, Bellarmine, culpaueris vinum,
quia potus ebriosorum est.

60 Art. 30. *ex sola imperitia esse natos;*] Rectè:
nam si periti fierent assidua cultura & institutione,
certè non fuissent eò deuenturi. Hoc autem inter alia
incommoda impedit Pontificia tyrannis in hoc tem-
pore; quæ nec legi finit, nec intelligi.

61 Ibid. *Basileenses.*] De his, vt nota 57. & 58.
Cæterum id Dauidem Georgium ex Scripturis con-
gisse, falsum.

62 Art. 31. *periculum esset, ne tandem nihil cre-
deret.*] Non sequitur ex particulari, & ex accidente.
Etsi id in publico Ecclesiæ ordine diligenter prospexit
Ecclesia prisca, tum Iudæorum, vt vno ore omnes He-
bræi testantur passim, tum Christianorum, vt Conci-
lio Laodiceno factum notauimus lib. 1. cap. 9. nota 6.

63 Art. 32. *verbum Diaboli est.*] De hac fabula
Bellarminus viderit. Quàm multæ possent eiusmodi
proferri de Pontificiorum nugis! Sed hæc κεννοχρηστοί
ἀνθρώποι homines narrent. Quid exsurget, quæso, a
exemplo particulari vnus mulierculæ? tum exempla
licet animarum innumerabilium opponere, quæ hac
lectiōne informatae sunt in fide. Non conuenit autem,
vt propter eos qui abutuntur malè, præcludatur aut
eripiatur Scriptura iis qui sunt vsuri bene: vt Apoca-
lypseos vltimo docebat Ioannes sapientissimè.

64 Art. 33. *& experientia ipsa docet.*] Vide pro-
uidentiam & sagacitatem hominis. Negamus vllam
ætatem esse, in qua eiusmodi mutatio acciderit linguæ
vlli, aut possit accidere, vt tam breui spatio desinat esse
intelligibilis, nisi miraculosè acciderit, vt Genes. 11.
hoc ne vniuersa quidem Romanorum potentia vs-
quam potuit efficere. Commentitiū itaq. absurdū est.

65 Art. 34. *si id commodè fieri posset.*] Falsum: quid enim maiestati Dei & scripturæ eius τὸ ἐτερό-
 γλωσσον possit adiicere? larvæ. atqui hoc signum est in-
 fidelibus datum, 1. Cor. 14. 22. deinde qua in re di-
 gnior per se Latinam linguam putemus esse, quàm
 hæc aut illa sit?

66 Ibid. *lib. 4. dialogorum, cap. 56.*] Exclama-
 tione sancte Moses, at vrinam omnes Prophetæ essent,
 1. Tim. 11. 29. Doctrinam fidei in Ecclesia nunquam
 oportet comprimere: sed res suo tempore & loco dispen-
 sari, quæ extra iustum tempus & locum secretæ ha-
 bendæ sunt, ut sit consiliis, reprehensionibus, voca-
 tionibus, applicationibus, &c. ad quæ boni illi Patres
 respexerunt, quum de arcanis agerent.

67 Ibid. *hoc ipso esse grauiorem & magis reue-
 rendam, quòd non est vulgaris.*] Eodem argumen-
 to Gothica & Americana plus habebit grauitatis, &
 reuerentiâ dignior erit quàm Latina.

68 Art. 35. *adhuc essent vulgares.*] Negatur
 hoc ab illis fuisse dictum.

69 Ibid. *Anabaptistas videret?*] Iniqua con-
 clusio ex particulari. Temere enim de scriptura &
 verbo Dei, adeoque more planè barbaro coquus iste
 illiteratus Demosthenes (id homini nomen) blatera-
 uerat; non reuerenter dixerat, ut Christianum decet.
 Denique de religione coquum non verabatur dicere
 (nam religio est omnium) sed malè religioni obloqui.

70 Ibid. *antequam discant.*] Conclusio, ergo tol-
 lendus etiam vsus. An hoc sibi voluisse putas Hiero-
 nimum? an sequi ex illo dicto? atqui idem in tralatio-
 ne scripturæ operam consumebat, & rusticos dilau-
 dabat arua ad Bethlehem cum Psalmorum cantu ex-
 ercentes, epistola ad Marcellam. De gentibus verò ibi-
 dem

dem inquit, *vox quidem dissona, sed vna religio: tot penè psallentium chori, quot gentium diuersitates.*

71 Art. 36. *Scripturas habent in manibus.*] quod omnibus mandauit Deus in testamento vetere & nouo. ô grauem querimoniam! Hæc abusum spectant, non vsum, quem Deus omnibus imperauit.

72 Ibid. *Ioannem Cocleum in lib. de vita actis Lutheri, anni M. D. XXII.*] Dignus scilicet istis quicum in tenebris mices.

IN CAPVT XVI.

1 Art. 2. *non agi de lectione Scripturarum, nec officii diuinis, sed de exhortatione spirituali, siue collatione.*] Negatur distinctio. Nam ipsa propositio Apostoli est generalis in principio capitis, *Ambite spiritualia: sed magis tamen vt prophetetis.* postea verò percurrit species ad genus istud pertinentes, reliquo cap. modumque & finem præscribit illarum: modum, intelligi; finem, ædificationem Ecclesiæ Dei. In hoc autem genere Christiana collatio inter Prophetas recensetur sub finem cap. Deinde an ita nouus est Bellarminus in rebus Ecclesiasticis, vt exhortationem & collationem pro eodem accipiat? quas ipse tamè paulo post distinctas ponit: nam concio ipsa verbum exhortationis est, Act. 13. 15. & ab vno habetur solùm; collatio prophetica est plurium, vt exponit Apostolus disertis verbis.

2 Art. 3. *vt primus taceret, & secundus loqueretur.*] Negatur conclusio: tum quia procedit argumentatio à non distributo ad distributum, vt loquuntur, & quod est totius generis ad speciem solam restringitur:

stringitur: tum (quod est indignius) quia res de postrema specie dictæ ad primam speciem rapiuntur præposterè, tamquam si à specie vna ad alteram valeret argumentatio.

3 Art. 4. *Oecumenius in hunc locum.*] Id non dicebant, aut volebant illi : negatur.

4 Ibid. *non nisi ad exhortationem referri possit.*] Falsum, vt nota i. ostendimus : nam hæc de consolatione, non de exhortatione dicuntur. Apostolus autem primùm generatim de modo agit, & suum illud generale dictum confirmat vnus speciei, id est, orationis exemplo, ad versum 17. vsque.

5 Art. 6. *hunc locum de precibus intelligunt.*] Nihil hic graue aut vsque adeò difficile est : nam de precibus agitur propriè, primò & per se ; de exhortatione verò per synecdochen intelligitur analogicè.

6 Art. 9. *totum populum in Ecclesia respondere consueuisse Amen, cum Sacerdos terminabat orationem, vel gratiarum actionem.*] nempe quia vernaculo sermone & ab omnibus intellecto pronunciabantur omnia.

7 Art. 11. *consolationem & adificationem.*] Falsa interpretatio, quam nec Paulus agnoscit, nec iidem auctores quos modò laudabat Bellarminus. Nam & æquiocatione fallit, & confundit res diuisas. Acquiucè tres voces ponuntur in hac interpretatione: duæ oppositæ, πνεῦμα ἔνδοξον, spiritus & intelligentia, & prædicatum, ἀγαπᾶται, sine fructu, vel infructuosus. Nam spiritus quidem & intelligentia donum spirituale significant, sed modo differunt: quia spiritus rationē habet doni spiritualis agentis intus in singulis fidelibus; quo sensu dicitur versu 12. *spiritus ambitus*: intelligentia verò

verò rationem doni mouentis foris, & ad alios transfuerunt religiosa communicatione. Spiritu ergo orat fidelis anima in sermone quolibet; sed intelligentia eius qui orat lingua extera, id est, communicatum istud eloquium est sine fructu: sine fructu autem, quia *is qui audit quid dicas nescit*, inquit Apostolus versu 16. Hæc Pauli & veterum Patrum sententia, quam iniquè Bellarminus dissimulat, & ludicram substituit in locum illius: *spiritus meus*, inquit, *id est*, *affectus orantis tamen sine fructu est, id est, intellectus non eruditus, quia non intelligo quid dicam*. Falsò: nam pugnant adiuncta omnia, & Apostolus de aliena intelligentia interpretatur expressè; dicens, *nam quid dicas nescit*. Nam *tu quidem bene gratias agis, sed alius non edificatur*. & quæ sequuntur. Hoc verò non est bene gratias agere, ἀνοήτως graculi more voces profundere. Quin illa ipsa pugnant quæ mox Bellarm. subiicit, *qui loquitur lingua, non hominibus loquitur*, &c. Res verò diuisas ab Apostolo confundit, & sermonem totum conturbat illius. Nam primùm de prophetando egit Apostolus vniuersè ad versum vsque 12. vbi sermonem concludit dicens, *Ita & vos, quandoquidem spiritus affectatis, ad edificationem Ecclesie querite vt exundetis. Quapropter qui loquitur lingua [quod non est ad ædificationem] oret vt interpretetur*, id est, comprimatur se, & conuersus ad Dominum postulet interpretationis donum, quo accepto prophetare possit: quemadmodum etiam postea in argumento de collationibus præcipit versu 28. *quòd si non sit interpretes, taceat in Ecclesia qui loquitur lingua, sibi ipsi verò loquatur & Deo*. Hac occasione instituit Apostolus prophetaturos Christianos, quomodo orare oporteat causa ædificationis, ad versum vsque 17. Sequentem demum versum ad institutum de prophetia sermonem regreditur.

8 Ibid. *lingua peregrina aliqui in collationibus illis canebant.*] Ex falso antecedente conclusio falsa. Nam loquitur Apostolus de diuinis officiis prophetiæ & doctrinæ, vt tetigerat versu 6. & occasione eiusdem præscribit orationem & orationis modum, sine qua prophetiam in Ecclesia illotis (quod aiunt) manibus ~~stari~~ *stari* nefas.

ART. 12. *consueuisse Christianos cantica spiritalia componere, & canere in Ecclesia tempore collationum spiritalium, certissimum est.*] Ergo & intelligere, quod antè negatum est. Verùm Bellarminus hîc plurimùm fallitur. Nam quæ de agapis vel Christianorum conuiujs in prisca Ecclesia dicuntur, eadem inscitè ad collationes spirituales transfert, & auctoribus ad eam rem abutitur. Christianos olim cantica spiritalia à se composita canere in Ecclesia solitos tempore collationum aut prophetiarum, falsum est: tempore cœnæ illius publicæ, quum perfecta esset, *in uocati* & gratias egisse, & inter se canticis ædificasse, verum. Demonstrant Tertulliani verba dicentis: *non prius discumbitur, quàm oratio ad Deum prægustetur: editur quantum esurientes capiunt: bibitur quantum pudicis est utile: ita saturantur, vt qui meminerint etiam per noctem adorandum sibi Deum esse: ita fabulantur, vt qui sciant Dominum audire. Post aquam manualem & lumina, vt quisque de scripturis sanctis vel de proprio ingenio potest, prouocatur in medium Deo canere: hinc probatur quomodo biberit. Aequè oratio conuiujs dirimit, nempe prout præuerat literarum diuinarum commemoracionem, & quæ sequuntur.* Hæc de piorum officio per singulos discubitus à cœna dici, nō de publico Ecclesiæ actu, quis pius non videat ex Tertulliani verbis? Neque solùm Tertulliani auctoritate abutitur, sed etiam

etiam Pauli. hic enim de canticis quidē spiritualibus vel per ipsos priuatim compositis agit; sed officium notat priuatum singulorum in singulos; non publicum & ἄτακτον in Ecclesia Dei & toto cœtu ipsius. Dicit enim ad conuiuia piorum respiciens, Ephes. 5. 18. *ne inebriamini uino, in quo luxus est; sed implemini Spiritu, loquentes inter uos mutuò psalmis, hymnis & cantionibus spiritualibus, canentes ac psallentes in uostro corde Domino: item Colos. 3. 16. sermo Christi inhabitet in uobis copiosè cum omni sapientia, docendo & admonendo uos mutuò psalmis, & hymnis, & cantionibus spiritualibus, cum gratia cauendo in uostro corde Domino.* de priuato singulorum officio agitur, non de publico & Ecclesiastico. Reliquæ auctoritates nihil in hac causa efficiunt. Philo de Essenis, ac non de Christianis agebat, ut libri ipsius & uerba ostendunt. Eusebius in interpretatione falsus Philonis uerbis abutitur, quum incitè ad Christianos traducit quæ ille de Essenis dixerat. Vel vnus Hieronymus in uita Pauli eremitæ principio ipso locuples testis futurus est quantum aberret à uero Eusebius. Dionysius ille *908 d.* probatur eo ipso quòd Hierotheum adducit: nam quis, quando, ubi fuit gentium iste Hierotheus? non agnouit adhuc Hieronymus ætate sua, non Sophronius Dionysium istum scriptorem, non Hierotheum melodum. Supposita igitur omnia.

10 Ibid. *confirmare dicendo, Amen.*] Falsa restrictio, ut antè ostendimus.

11 Art. 13. *Re negando consequentiam.*] Malè negatur consequentiā: non enim est à pari argumentatio, ut putat; sed potius à genere, ut nota 1. docuimus: proinde necessaria.

12 Ibid. *multi de populo intelligebant, etsi non omnes.*]

omnes.] Falsum, vel Bellarmino teste proximè præcedente cap. enim uerò quisnam Corinthi nesciuisset Græcè? quid dici potest paradoxum magis? & omnium itaque erat responsio.

13 Ibid. *laudes in Ecclesia peragant.*] Ambiguitates uenatur artifex, quas nos soluimus his modis. In mûm Ecclesia est populus Dei: oratio Ecclesiæ est quæ fit ab Ecclesiâ: ergo fit à populo Dei. Si qua non fit à populo Dei, non est oratio Ecclesiæ, etsi in Ecclesiâ fit. Sed Ecclesia, dixerit quispiam, est corpus cleri. Ergo æquiuoca est propositio, & quatuor habet terminos, ut loquuntur: itaque nihil efficit; cum hætenus de toto corpore sit actum, & agat de eo disertè Paulus *ἢ ἰδιώτω* in eodem corpore complexus 1. Cor. 14. Secundò autem fructus diuerso planè respectu dicitur. Etenim Apostolus agit de fructu ædificationis per sermonem eorum qui dicunt ad Ecclesiam peruenturo, ut antè monuimus; non autem de fructu illo exauditionis à Domino. Hæc elenchi fallacia.

14 Ibid. *fiabant enim in collationibus loco exhortationis.*] Hoc quomodo fuerit factum, Bellarminus uiderit: certè in Romana Ecclesia ne uestigium quidem collationum istarum relictum est, etsi canticis reboant omnia.

15 Ibid. *diuinorum officiorum nec est finis præcipuus instructio vel cōsolatio populi, sed cultus Dei.*] Diuidit coniuncta: nam diuinorum officiorum omnium finis est cultus Dei ædificatione populi coniunctus, cultus inquam ab omnibus exhibitus cum omnium ædificatione iunctus. Est autem omnium colere Deum quos Christus suo sanguine comparauit.

16 Art. 14. *satis est si intelligat Deus.*] Illud ite elenchi ignorance: nam ex oratione sequitur utilitas

tas ad orantem, ad audientes, ad alios absentes perueniens: sed Calvinus agit ex Paulo de intelligentia quam percipit ex oratione audiens. Cùm autem oratio non intelligatur aut ab ipso enunciante, aut ab audientibus; qui orat non intelligens, ne sibi quidem utilis est; qui intelligens orat, sed aliis non intelligentibus, hic sibi orat, alienæ verò intelligentiæ nullam utilitatem adfert. Hoc respectu Paulus, & Calvinus ex Paulo loquutus est: nam propterea dicit, *Si or. spiritu, mens mea orat, sed intelligentia mea sine fructu est*; item, *nam tu quidem bene gratis agis, sed alium non edificatur*, &c. Falsa igitur solutio, rapiens velut simpliciter dictum quod secundùm quid dictum est, vel potius quod vno respectu dictum est diuerso respectui accommodans. Aliud enim est agere de utilitate audientium quæ audiunt, id est, ex auditu percepta, quam ædificationem vocat Paulus; aliud, de utilitate eorum pro quibus habetur oratio. Sic Bellarminus dum manum petitur, pedem porrigit.

17 Ibid. *etiamsi non intelligat orationem advocati sui.*] Dissimile: nam tota Ecclesia re ipsa orat; quamvis vnus in ea sermonem habeat, quia Christus omne in se & secum effecit Sacerdotes coram Deo & Patre, Apoc. 1. tum agit Apostolus de communi oratione Ecclesiæ in cœtu illius: hæc igitur & sequentia nihil ad rem.

18 Art. 15. *qui dubitare potest, quin illa oratio populo prodesset?*] Elenchus idem, vt proximè nota 16. & 17. diximus: agitur enim de utilitate audientium ex auditu in Ecclesia Dei, vbi ad ædificationem fieri oportet omnia; non de utilitate ex orationis substantia & effectu. Extra curriculum, Bellarmine, ferris:

19 Ibid. *ex ipsa lectione multa nascitur sancti-*
M *monia.*]

monia.] Hæc de lectione vel auditione Scripturæ, non de oratione dixerunt Patres. Non decet hominem disputandi peritum ἐξορχισθῆναι, diuersa non probant.

20 Art. 16. *minus intelligebant, quàm verba Latina nostri rustici.*] Dispar ratio: nam hæc imperata fuerunt à Deo, & imperatus modus. At in oratione imperatur intelligentia, velut ad ædificationem cœtus Ecclesiæ pertinens. Inconsequens. Tum negatur simile: intelligebant enim Iudæi olim pro suo modulo communis de Christo locos, qui à Sacerdotibus, Leuitis, atque Prophetis tradebantur. Quòd si aliis id profuisse dicatur, quòd auditum & non intellectum, hoc etiam negamus: principium petitur.

21 Art. 17. *putat se benedicere.*] nempe in eo ipso quod dicit malè, & per simplicem ignorantiam, non voluntariam, deceptus boni adiuncti specie.

22 Ibid. *precis vitium superat precantis affectus.*] Verùm non vi sua per se; sed per accidens, acceptatione gratiæ, vt fatetur sequentibus.

23 Ibid. *non intellecta & mala,*] Nempe secundùm quid: id est, quibus in precibus inest aliquid mali, & non animaduertitur simplicitate ignorantiæ. Est autem inconsequens argumentatio ex dissimili: nam in illo exemplo bonum intelligitur, malum non animaduertitur, quorum illud accipit, hoc ignoranter factum condonat Deus; hic verò nihil intelligitur, nec bonum, nec malum.

24 Ibid. *etiamsi non intelligantur, proderunt?*] Dicendum fuit, etiamsi nihil earum intelligatur; nec simplice tantùm, sed voluntaria & crassa quadam ignorantia. Dispar itaque comparatio. Quod enim preces illæ fructuosæ sunt, non est ab ipsis, sed à gratia

tia Dei acceptante; qui ignorantiam simplicem tolerat excusatque, sed damnat voluntariam. Quid autem hæc ad institutum? agit enim Paulus de audientium, ac non de dicentium aut orantium tantum intelligentia, & de auditorum fructu quæ ædificantur auditis rebus: hæc Bellarminus terminis commutatis bellè dissimulat. De sequentibus omnibus iudicium idem est.

25 Art. 18. *ferre auxilium delectantur,*

De lectione Scripturæ diuinæ loquebatur Origenes, non de oratione nostra. Est autem dispar omnino ratio: nam lectione Scripturæ sensum suum nobis exponit Deus, nos oratione Deo nostrum. Illum ex parte assequi possunt tantum homines, dum hic viuunt, oratio verò, index sensus nostri, sine sensu nostro nulla est, ridicula, indigna nobis, indigna quæ offeratur Deo. Ex diuerso item nihil sequitur. Postremo quid ad rem? nam agimus de fructu ædificationis ex auditu ad alios perueniente, non de fructibus cæteris: & ita Paulus.

26 Ibid. *hæc ille.*] Mutilatum hinc est vtrumque simile: et si *ἡ δὲ ἐν ὁπὸς ἕωθεν*. diuersum esse iam satis ostendimus.

27 Art. 19. *scimus enim quicquid illud sit, ad Dei laudem pertinere.*] Aliud est, si vtcunque aliquid intelligas; aliud, si perfectè. Cognoscimus ex parte, 1. Cor. 13. ergo ex parte intelligimus, & ex parte intelligendo cum ad ampliorem intelligentiam exercitatione contendimus; tum nos à Deo exaudiri scimus studentes verbo ipsius & sequentes illud. Quod nos paruulis nostris facimus in rebus quas non intelligunt exercentes eos, hoc Deus facit nobis. Sed hæc (vt antè diximus) *ἡ κατὰ δύναμις.*

28 Ibid. *ut non intelligat ipse verba sua?*] Antoniana scilicet hyperbole.

29 Art. 20. *contra Faustum, cap. 55.*] Festiuè: quasi verò oratio non sit honoris diuini species maxima dignissimaque, ex Prophetarum testimonio; & confessionis genus sanctissimum, vt Gen. 4. 26. & sim. An ergo oblitus est, quicquid est generis idem quoque speciei esse?

30 Ibid. *vagantur animo ad alia negotia.*] Hæc aliena à Pauli mente, vt docent sequentia. Eri his & illos oportet addi, qui non intelligunt, nec operantur vt intelligant; sed labiorum motu satis putant fecisse officio suo ex opere operato, vt vocāt, crassa ignorantia & supina persuasione sua.

31 Art. 21. *mens eorum sine fructu est, quia non eruditur.*] Negatur: elencho fallit. Nam de audientium intellectu ista est effatus Paulus, quæ hic torquet ad eius qui orat intellectum, vt sæpe diximus. nempe hîc pro amphora viceus, vt est in prouerbio.

32 Ibid. *Et idem confirmat apertè Chrysostomus hoc loco.*] Quàm verè ista! atqui hæc ipsa sunt verba Chrysostomi: *tu quidem rectè gratias agis spiritu, inquit, scilicet concitatus sonas: sed ille nihil audiens, neque sciens quæ dicuntur, stat non magnam capiens utilitatem.* Quid his verbis cum adfirmatione istius?

33 Ibid. *intelligere potest.*] Probari istud non potest.

34 Ibid. *id est, Latino assiduè leguntur.*] Negatur hæc circumscriptio, & affirmatio tota. Nam aliud est commune doctis, aliud commune in vulgo, vt sæpe ostendimus. in vnaquaque autem Ecclesia quotus quisque doctus est? Quod autem de fructu dicit, diuerso

IN BELLAR. CONTROV. I, LIB. II. 181
uerso respectu dicit : nos verò de fructu ædificationis
cum Paulo dicimus.

35 Art. 23. *inde sumptum est cap. quoniam in
plerisque.*] Commenta sunt hæc. Nam primùm ne-
que ex verbis Concilij Lateranensis, neque ex cap.
probari potest ista restrictio: secundò etiam si expressè
ibi exstaret restrictio, consequi tamen iuris eiusd.
analogiam oporteret: postremò ipsa repugnant v-
ba. Sic enim habet capitulum & canon Concilij:
Quoniam in plerisque partibus (non Constantinopoli, aut
in Græcia solùm) *intra eandem ciuitatem atque diœcesin*
permisti sunt populi diuersarum linguarum (non Græcæ,
& Latinæ solùm) *habentes sub vna fide varios ritus &*
mores; districtè præcipimus, vt Pontifices huiusmodi ciuita-
tum prouideant viros idoneos, qui secundùm diuersitates
rituum & linguarum diuina officia illis celebrent, & Eccle-
siastica sacramenta ministrent, instruendo eos verbo pari-
ter & exemplo. Euidencia omnia, & istam exceptio-
nem euidenter refellentia.

36 Art. 24. *ex historia iam recitata.*] Falsum
quid enim sibi vellent ista? *instruendo eos verbo pari-*
ter & exemplo.

37 Ibid. *non fuisse Latinam.*] Non pugnant ista:
nam communis diu fuerat Latina lingua, vulgaris
Italica, vt antè distinximus, & adhuc ex parte com-
munis erat. Dispar igitur est ratio. Tum quanta ipsa-
rum inter se affinitas?

38 Art. 26. *sed cultus Deo ab Ecclesia debitus.*]
Negatur vt antè no. 15. hæc responsio, quia vitiosa est
elencho, & homonymia. Elenchus est, quum de fine
Brentius indefinitè agit, hic de præcipuo fine. Sunt
autem coniuncti fines officiorum diuinorum, quæ
Deum, quæ populum vel alios, quæ nos respiciunt

qui exhibemus cultum. Finis ad Deum respiciens est cultus ipsius; ad alios, instructio, &c. Notum est autem in scholis illud, coordinata non pugnare, neque positionem vnius esse remotionem vel negationem alterius. Homonymia verò seu æquiuocatione illudit, quum vocem Ecclesiæ restringit ad clerum, cum tamen Ecclesia vtrumque ordinem, κληρικῶν ἢ λαϊκῶν vult comprehendat. Ad vtrumque cultus diuinus pertinet, ad priorem ordinem ministerium cultus publici. Est enim cultus duplex, priuatus & publicus. Ac priuatus quidem, quo Deum colimus apud nos spiritu mentis nostræ, aliter se habet: nam priuata ædificationis est: qui autem publicus, is sine sacrilegio & rebellionem indignissima ab ædificatione diuelli non potest, eamque necessariò & inseparabiliter coniunctam habet. Quod autem coniunxit Deus, homo ne separet.

39 Ibid. *ut ipse requirit Psal. 49.*] imò Christianorum omnium, ad quos locus ille Dauidis pertinet eidentissimè. vide nota 15.

40 Ibid. *in perpetuum non tacebunt.*] Proloquuntur ergo custodes quæ intelligantur: etenim si vocem incertam det tuba, quis se ad pugnam compareret? 1. Cor. 14. 8.

41 Ibid. *quæ in singulis Ecclesiis fieri debent.*] Hæc responsio ad assumptionem fallit bifariam. Primum enim de officio & fine dicentium atque docentium agimus, hic verò de euentu: seruum autem Dei oportet officium hoc suum adhuc finem facere vniuersè, & Deo euentum finire. Deinde euentus ipse hic falsò ponitur, quum haud secus de plebe quàm de pecude statuit experte omnis doctrinæ atque iudicij. vide nota 47. ô miseram plebem, & eo misero-

rem,

IN BELLAR. CONTROV. I. LIB. II. 183
rem, quòd indiligentes & desperantes de salute ipsius
ductores habet!

42 Art. 27. *dum à concionatoribus explicantur.*]
At si docti Latinè sciunt, indocti nesciunt (vt paulo
antè dictum) cur doctos solùm malunt isti alloqui
præsente magna indoctorum manu? Scilicet Chri-
stianæ plebi istic vellus non carpitur.

43 Ibid. *aut in doctrina?*] Falsum esse hoc int-
pretamentum *quinque verborum*, euincit omnino (vt
alia taceam) illa antithesis *decem millium*, qua Paulus
võtur. Et quis, obsecro, sic interpretatur? argutiæ
meræ.

44 Art. 28. *sed omnia ad utilitatem & adifica-
tionem.*] Quæ autem officia in Ecclesia fiunt ignora
linguâ, nec fiunt ad hunc finem, nec rectè sunt ad eum
comparata. Concludo Bellarmino iudice, ergo ad
ostentationem.

45 Art. 29. *si non inquinatur verbum Dei si pro-
feratur lingua vulgari, cur inquinabitur si scribatur
lingua vulgari?*] Hæc argumentatio: Qua lingua
prædicatur verbum Dei, scriptum quoque extare eâ-
dem opus est: prædicatur linguis vernaculis: eisdem
ergo scriptum extare opus est.

46 Art. 30. *cur Apostoli solum scripserunt Græ-
cè, cum prædicauerint tam multis linguis?*] Maiõ-
rem Bellarminus negat ab exemplo Apostolorum.
Atqui primùm id ipse negat quod antè tradiderat
cap. 7. & 15. aliquid Hebraicè & Latinè ab eis fuisse
scriptum. Secundò non dicimus oportuisse vt iidem
& iisdem linguis scriberent quibus prædicauerant:
Apostolos enim satis fuit Euangelij fundamentum
ponere lingua communissima, canonemque perscri-

berè, ex quo fideles Dei serui doctrinam salutis in linguas suas & populos transducerent. Tum & gloriæ Dei interfuit, vt hæ res ordine, & successu temporis, & per varios fierent; non autem velut fusæ impetu & momento vno haberentur. Postremò solutiones quotquot ab euentu adferuntur, sunt falsæ. Quid ergo c responsione facias?

47 Ibid. *quam omnes facile capiunt.*] contrà contiebat disputator suprâ nota 41.

48 Ibid. *& lingua vulgari scriptum.*] Dissimile: nam etsi à substantia rei ad modum illius non valet consequutio, quod Chemnicus non ignorauit, tamen id Bellarmino venire in mentem oportuit, nec populos semper infantes esse, nec verbum Dei scriptum cum pane solùm, sed etiam cum lacte comparari, 1. Cor. 2. idque non magnis solùm, sed etiam paruulis verbum vitæ esse, Matth. 11. Ioan. 6. denique (vt cum Gregorio dicamus) in eo verè esse vbi formica transeat, & elephante natet. Quid? nonne hoc proprium opus est sapientiæ Dei, vt perspicua obiculis, facilia difficilibus, virilia puerilibus misceat salutariter? Falsa igitur argumentatio.

49 Art. 31. *igitur nullum est piaculum eas vertere in linguas vulgareis.*] Inductio est Rhetorica: illi omnes fecerunt, & nos ergo debemus facere, puta transferre, legere, & legendam scripturam omnibus proponere.

50 Art. 32. *legendas Scripturas lingua vulgari.*] Responsio est per plura: possunt quidem scripturæ verti, sed non publicè legi & legendæ omnibus proponi. veteratorie. Cur non legi? propter abusus incommo- dum. Contrà verò, cur oportet legi? propter commodum vsus à Deo imperati, & coniuncti promissionibus

missionibus salutaribus ipsius. Iudicent pij, vtrū vſus rei à Deo imperatæ, promiſſionibus coniunctæ, & omnibus natura ſua ſalutaris, ſit impediendus propter accidentarium abuſus & infelicis euentus in aliquos incommodum. Quanto id iuſtius quod Ioanni dicitur Apoc. 22. 10? non eſſe obſignanda verba prophetiæ, quicunque tandem euentus conſequatur: nō vt iniuſti iniuſtè agant, & ſordescant ſordidi, ſtōſos tamen & ſanctos eo ampliùs adhuc operam iuſtiæ & ſanctimoniæ daturus eſſe.

51 Ibid. *Hieronymū, vel apud vllum veterem,*] Hanc ſententiam hauſerunt docti ex verbis Hieronymi Sophronio ſcribentis, *Nec hoc dico, quò præceſſores meos mordeam, aut quicquam de his arbitrer detrahendum, quorum translationem diligentiffimè emendatam olim linguæ meæ hominibus dederim,* &c. erat autem Hieronymus Stridonenſis Dalmata. Quamobrem hoc ſi verum eſt, de lingua Dalmatica, non Illyrica vel Sclauonica accipi oportebit: nā in Sclauonicam Methodius dicitur tranſtuliffè, Chryſoſtomus in Armeniacam Viphilas Gothus in Gothicam, &c.

52 Ibid. *certis quibusdam hominibus conceditur.*] Negatur reſtriçtio, & exemplum. Nam illis gentibus ſuā linguā Scriptura edebatur, vt barbarie poſita, inquit Chryſoſtomus, melius philoſophari diſcerent omnes; hīc certis hominibus pauculis conceditur, ne omnes philoſophari diſcant, ſed inter pauculos ſint velut opertanea.

53 Ibid. *habuit auctōritatem.*] Satis eſt ad argumentum, quòd & vulgariſ Chaldæorum genti, & communis finitimarum multarum Chaldaica verſio exſtiterit.

54 Art. 33 *non enim in linguam Græcam tranſ-*

data sunt scripturae, quia ea lingua esset quibusdam vulgaris, sed quia communissima erat.] Imò vtrūque: nam & vulgaris erat in Græcia tota & partibus Asiæ non paucis, & communis in Aegypto maritima effecta plurimum, ex quo Ionum coloniæ aliorumq. in Aegyptum immigrauerant, teste Herodoto; & magis communis adhuc, postquam Alexander magnus eam occupauerat, vt omnes testantur historix.

55 Ibid. *non erat vulgaris lingua Græca.*] At communis erat, & ita quidem ipsi nota communiter, vt quædam Græco sermone scripserit.

56 Ibid. *paucis adhuc esset vulgaris.*] Nempe Latina facta communiter, vt doctorum operâ in vulgarem sermonem & vsum diduceretur commodiùs.

57 Art. 34. *que certum est esse Hebraica.*] Rem quidem Mathæus expressit miscella lingua, si quis vocem *Eli* ex vsu Hebræorum voluerit accipere; quare nihil est opus, cum & Syri contrahant: sed Marc. 15. Syræ voces ipsæ, quibus Christus videtur vsus, ponuntur simplicissimè, *Elohi Elohi, lema sebaktani?* Nam quibus postea Bellarminus vtitur, ex à Syrisimo recentiore sunt, quo dicitur *Man* vel *Mana* pro *Ma*, quid. De libro autem Hieronymi quod affert, nihil probat. Meminisse enim hunc oportuerat, nihil ferme sui in toto illo libro Hieronymum attulisse; sed tantum Philonis & Origenis fuisse interpretem, vt ipse in prologo narrat. Sic autem Origenes Syram sententiam ad Hebræos fontes renocauerat.

58 Art. 35. *Hebraicis durissimis vocibus.*] Nobis ex vtroque Euangelista videtur secus.

59 Art. 37. *quibus ad ea dicenda adducebatur.*] At verba exprimunt fidelissimè ipsius mentem, cuius sunt symbola.

60 Ibid. *amplificationibus indigerent.*] Negatur ista restrictio. Deinde ut possint cum fructu legere, nonne habiles fieri oportet exercitatione legendi? ut cap. 15. demonstratum.

61 Art. 38. *hyperbolica ea locutio est, non propria.*] De habitu, non de actu dicuntur ista. Quare obrem nihil hyperbolicum: & ita scriptura passim in oratione loquitur, velut de subiecto habili & ratico ordinaria eius à piis obseruanda actu primo (ut loquuntur) licet non secundo. Sed quorsum effugia hæc aduersus sanctam illam exhortationem Chrysostomi? Audiatur idem homilia 16. in Ioannem, à Gentilium argumento Christianos docens, & Pontificios reprehendens: *si Gentiles, inquit, ut contra religionem nostram loquerentur, tantopere inuigilarunt: qua nos venia digni sumus, nisi huiusmodi contra nos insultus propulsare valeamus?* Hoc nobis Petrus precipit: inquit enim, *parati semper ad satisfactionem omni poscenti vos rationem de ea qua in vobis est fide & spe: & Paulus, verbum Christi inhabitet in vobis abundanter. Sed quid ad hæc respondent stultiore?* *benedicta omnis anima simplex, & qui simpliciter ambulat, in fiducia ambulat.* Hoc namque omnium malorum causa est, quod non multi scripturarum testimonia in opportunis rebus sciunt adducere. Non enim in eo loco simplex pro stulto & pro eo qui nihil nouit intelligendus est; sed pro non malo, non versuto: nam si ita intelligeretur, superuacaneum fuisset dicere, *estote prudentes sicut serpentes, & simplices sicut columbae.* Hæc non à theatrorum ludicris, sed ab vsu & necessitate publica ducuntur argumenta.

62 Art. 38. *& aliis locis eiusdem auctoris.*] Falsa interpretatio: non rhetoricè, sed verè simpliciterque, ut Christus, interdicit priuato omni iuramento, respiciens

respiciens videlicet ad impiam eorum cōsuetudinem, qui præter necessitatem aut vocationem legitimam iuramenta priuatim præstabant ipsi, aut ab aliis exigebant. sic enim Christus cauet Matth. 5. Inanis itaque responsio.

63 Art. 40. *vt supra est demonstratum.*] Responsio iniqua: nam in hoc saltem factō non sunt hæretici. Deinde non fit hoc loco argumentatio ab exemplo illorum simpliciter, sed ab exemplo concedentis & probantis factum illorum Pontificis.

64 Art. 41. *vt hoc tempore Morauis catholici faciunt.*] Hæc sapientiam. Illyrij facti sunt eruditi sermone Illyrio ex rudibus; nunc melius est Latino fieri: certè, vt ex eruditis efficiantur rudes; idque non utilitatis causa, sed consuetudinis. De Morauis iudicium idem. Omnia præposterè.

De verbi Dei interpretatione lib. 3.

IN CAPVT I.

1 Art. 2. *Superbis & infidelib. sit obscura ob eorum cæcitatem & prauum affectum.*] Hæc non effugia, sed vera sunt & certa dogmata, si bene intelligas. Nam Scriptura, velut sol quidā spiritualis mundi, clara est per se natura sua; nobis verè non est clara propter impediētes tenebras, tum naturalis nostras, tum aduentitias atque circumstantes à tenebrarum principe. Nam, vt loquitur Paulus 2. Cor. 4. *tectum est Euangelium nostrum iis qui pereunt, in quibus Deus huius seculi excæcauit mentes ipsorum, ne irradiet eos lumen Euangelij glorie Christi.* Eadem verò fit clara nobis,

bis, si Deus dispellens tenebras nostras superiore luce gratiæ nobis eandem reuelauerit, primùm intus luce interna spiritus, secundò foris luce externa verbi illius & scripturæ sacræ locum vnum altero explicantis & tenebras illustrantis. Quid hac re, obsecro, clarius? Prius dictum Bellarminus antè confessus est lib. 1. cap. 2. vbi nota 1. & seq. rem exposuimus: postè idem ipse agnoscit sequentibus.

2 Art. 3. *Scriptura ipsa de sua difficultate atque obscuritate testimonium perhibet.*] Negatur: & probationes sequentes nihil ad rem, quia diuerso respectu dicebantur ista. Nam desiderabat Dauid superiorem illam reuelationis lucem suæ menti indicius incrementa fideles à Deo quotidie accipiant, & de qua modò dicebamus: proinde Solem illum agnoscebat clarum (nam quid sole clarius?) sed oculum suum natura cæcum in tanta luce, & quamuis inchoata gratiæ luce tenebricosum adhuc querebatur. Sic & sequentia omnia. Atque hoc ipsum fatetur Bellarminus cap. seq.

3 Ibid. *tenebras ignorantie confitetur.*] puta in se, non autem in verbo: nam huius lucem non comprehendit nostra infirmitas, sed capit modulo suo.

4 Art. 5. *sed difficilia absolutè.*] Veramta men ea ipsa nobis sunt difficilia, nō natura Scripturæ simpliciter, sed naturali infirmitate nostra, quæ non potest rectè intueri, nedum capere Solis illius lucem. Atque huc pertinent quæcunq. ex Patribus deinceps adducuntur. Vtrumque ergo verum est, sed respectu vario: quem diuersum respectum certo consilio hic disputator confundit elencho, vt Lutherum & Brentium inuidia oneret. Deinde verò fallitur Bellarminus, nec Petri verba rectè assequitur. Non enim dicit in epi-

in epistolis Pauli esse quædam difficilia intellectu; sed hoc potius dicit in omnibus ferè epistolis Paulum de illis rebus quæ illic aguntur loqui, in quibus rebus sunt nonnulla difficilia intellectu, &c. Hoc autem ut intelligamus, de causis difficultatum dicamus paucis. Difficultas aut à rerum ipsarum natura est quæ percipiuntur, aut ab ipsis percipientibus, aut ab iis quæ intercurrunt media. Res quæ percipiuntur, natura sua intellectu difficiles sunt aut per obscuritatem, ut res futuræ, aut per maiestatem ipsarum, ut mysterium S. Trinitatis, &c. Sic quid Sole clarius? quid difficilius aspectu? nam hebescit acies oculorum nostrorum vi radiorum illius. A percipientibus difficultatem esse quis sanus neget? nam res quæ sunt Spiritus, homo *ψυχικός* non potest capere; nouus intantum capit in quantum renouatus est; id autem est, inchoatione & ex parte. A mediis quæ Deus ipse Ecclesiæ obtulit, id est, à Scriptura, negamus difficultatem esse: Scripturam claram esse, & illuminare oculos piorum adfirmamus, non habere obscuritatem à se ullam. Atque hæc tria optimè coniunxit Christus Ioan. 3. dicens: *Amen amen dico tibi, quod scimus loquimur, & quod vidimus testamur: sed testimonium nostrum non recipitis.* hæc vniuersè. Subiungit, *Si terrena dixi vobis (hæc de medio, id est, verbo & scriptura sacra planè, humiliter, conuenienter res nobis exponente) & non creditis; quomodo si dixero vobis cælestia, credetis?* hæc de rerum difficultate quæ percipiuntur. Post sequitur difficultas, ac potius impossibilitas eorum qui percepturi sunt. *Nullus enim ascendit in cælum, puta qui res diuinas videre & testari possit, nisi qui descendit è cælo, Filius hominis qui est in cælo, res visas & percognitas eloquens & testificans; supple, & cuiusque Filius voluerit reuelare ex demenso ipsius, Matth. 11. 27. Meminerit*

minerit ergo pius Lector nos hinc de perspicuitate medi-
 dij, id est, Scripturæ sacræ; non autem de perspicui-
 tate rerum singularum in se, aut nostra perspicientia
 in eis agere. Hæc tria multi imperitè, nonnulli artifi-
 ciosè confundunt, vt decipiant imprudentes.

5 Ibid. *quæ B. Petrus monuit esse difficilia in-
 tellectu.*] Difficilem quidem esse Augustinus dicit
 ex iis verò locis esse quos notauit Petrus non dicit. Hæc
 hoc autem loco non satis verè argumentatur Bellar-
 minus, duobus modis: nam siue dixerit, locus est dif-
 ficilis Augustino, absolutè igitur difficilis, falsum est,
 & ipse Augustinus negat libro 2. de doctr. Christ.
 cap. 6. siue illud, locus est difficilis, ergo Scriptura
 difficilis, inepta est à parte integrali, & quæ minimè
 principalis est, de toto argumentatio.

6 Art. 6. *homo autem semper discat quæ sunt à
 Deo.*] Hæc de rebus difficilibus primi generis, quod
 nota 4. positum.

7 Art. 7. *multis locis obscura.*] Nimirum nobis
 quâ rerum naturâ, quâ infirmitate nostra. At non
 continuò obscura est Scriptura atque difficilis; vt nec
 lux Solis difficilis propter excellentiam ipsius & infir-
 mitatem nostram. sic sequens locus.

8 Art. 8. *obscura sint scripturæ.*] Obscuræ no-
 bis nimirum ab infirmitate nostra, non autem ab
 ipsarum scripturarum modo. Sic omnia, vt nota 4.
 distinximus.

9 Art. 10. *facile inuestigata plerumq; vilue-
 runt.*] Quæ ibidem sequuntur, addi hoc loco oport-
 uit. Ait enim Augustinus: *Magnificè igitur & salubri-
 ter Spiritus sanctus ita Scripturas sanctas modificauit, vt
 locis apertioribus fami occurreret, obscurioribus autem sa-
 stidia*

stidia detergeret. Nihil enim ferè de illis obscuritatibus cruitur, quod non planissimè dictum alibi reperiat. vide nota 5. antè.

10 Art. 11. *Scripturas esse difficiles.*] At non sua obscuritate, sed rerum obscuritate & infirmitate nostra: id est, non scripturas in se; sed res scripturæ peccatura sua notas esse, nec nobis peruestigabiles. Quamobrem inanis conclusio.

11 Art. 12. *Et modus quo dicuntur.*] Tertium omittitur, *ἀνιστάσις* nostra, indispositio & inhabilitas.

12 Ibid. *Scripturas esse obscurissimas.*] Nimirum nobis. Etenim (vt verbis Thomæ utar sum. 1. p. q. 1. art. 2.) *principia cuiuslibet scientiæ nobis vel sunt nota per se, vel reducuntur ad notitiam superioris scientiæ; hæc autem procedit ex principiis notis lumine superioris scientiæ, quæ scientia est Dei & beatorum, nobis a Deo reuelata & suscipienda per fidem.* Non ergo, si nobis est difficilis, continuò per se & in se difficilis est dicenda.

13 Ibid. *quomodo non obscurissima erit sacra Scriptura, quæ de rebus longè altioribus agit?*] Imò planè mysterium est absconditum, si ad hominem *ψυχικὸν* & naturalem respexeris, 1. Cor. 1. & 2. cæcus enim est. Sed hîc alia est ratio; quum de Christiano agitur: nam illuminatus est, licet ex parte solùm per inchoationem gratiæ.

14 Art. 13. *innumerabiles rationes difficultatis.*] Sed hæc omnis difficultas accidentaria est, non essentialis Scripturæ: vt sequentes rationes omnes demonstrant luculentissimè. Nam si essentielles fuissent, certè Hebræis quoque ipsis & Græcis secundùm illas Scriptura difficilis exstitisset.

15 Ibid. *anima quæ peccauerit, ipsa morietur.*]

Hæc

Hæc videntur contraria, non sunt: ergo videntur nobis, & respectu nostri difficultatem habent, quamvis in se clara & facilia sint. Sic deinceps.

16 Ibid. *τὸ ἀπὸ τοῦ ἀρχαίου.*] Imò ambiguitatem remouet Græca constructio: nam ex Latina interpretatione pronènit hæc ambiguitas.

17 Ibid. *in tota periodo non est verbum principis.*] Negatur quicquam extra vsum loquendi imperfectum esse: & huius Paulini loci non est imperfecta oratio, sed hyperbatica: quod hominem Grammaticum videre oportuit.

18 Ibid. *& sermonum eorundem.*] At non omnes orationes præposteræ sunt vitiosæ: non enim est præposterum, si post factum narretur causa ipsius, vt Genes. 10. & 11. & passim.

19 Ibid. *& alia id genus sine ullo numero.*] Hæc lumina linguæ & orationis sunt: tantum abest vt offundant tenebras veritati.

20 Art. 14. *cur tam variè Scripturam explicarent?*] Id eo fit, quòd Scriptura est per se clara: nec autem nihil videmus per nos, per gratiam verò videmus parum, & ad breue; & alij hoc, alij illud, secundùm demensum donationis Christi.

21 Ibid. *atque ad ea confugiamus?*] Hæc iudicia hominum minimè malorum, sed in singularibus causis, vt fit, perturbato animo loquentium. Hæc autem iudicia quis probet bonus? quis, nisi perturbatus aut imprudens, adferat?

22 Ibid. *quòd in hac sententia ipsi secum mirificè pugnant?*] Non pugnant quæ diuerso dicuntur respectu & modo. Nihil enim videmus ipsi rerum spiritualium luce nostræ; at videmus superiore luce, vbi

194 F. IVNII ANIMADVERSIONES
& quando illustrat Deus. In eandem sententiam per-
tinent sequentia omnia.

23 Art. 15. *quem ipse non facile interpretetur:]*
Bona verba: negatur dictum inuidiosius.

24 Ibidem. *veram & germanam sententiam
uerere.]* De Patribus Pontificiis & æui recentioris
cit, quibus in monastica vita operam dederat fru-
râ: pœnitebat enim.

25 Art. 16. *Scriptura interpretatione non eget?]*
Non pugnant ista, vt nota 22. dictum.

26 Art. 17. *Patrum commentarios scripsit esse
carbones pro auro.]* Falsum. Consulatur locus. Pri-
us enim Lutherus dixerat, *vbicunque sine auro & ar-
gento & gemmis pretiosis, id est, sine Scriptura certa adi-
ficant, &c.* postea verò ex hac hypothèsi subiicit; *non
ergo patiamur nos ab illis nugacissimis vociferatoribus ed
pertrahi aut cogi, vt credamus idem esse lignum & aurum,
&c.* bonam fidem in Bellarmino referendis verbis
desidero.

IN CAPVT II.

1 Art. 2. *de facilitate implendi mandata Deca-
logi, cum adest gratia auxilium.]* Hanc responsio-
nem adiuncta confutant, & Pauli auctoritas Rom. 10.
Antecedentia enim toto cap. de doctrina sunt Euan-
gelij, cuius veritatem à Deo præstari adfirmat Moses,
& à nobis facile percipi: quod illis verbis exprimitur,
non est occultum à te, neque longinquum. Paulus verò in-
eptè argumentaretur, nisi hoc sensu diceret. Nam ius-
titiam operum siue legis, quæ est in præstando, oppo-
nit iustitiæ quæ est ex fide, & huic verba Mosis ac-
comodat,

IN BELLAR. CONTROV. I. LIB. III. 197
commodat, concludens, *hoc est verbum illud fidei quod
prædicamus*, & quæ sequuntur.

2 Ibid. *responsione penultima.*] Nomina video,
rem non video vsquam. Tertullianus de hac interpreta-
tione lib. 5. aduersus Marcionem, nullum verbum:
nec magis Origenes, neque Ambrosius, neque Chri-
stostomus, neque Oecumenius, neque Augustinus
retulerunt, sed ad doctrinam fidei & apprehensione
illius per fidem. Nescio quid Bellarmino in mentem
venerit, quum hæc Patribus illis adfingeret.

3 Art. 3. *Scripturarum sanctarum, quæ tunc
nullæ erant fortasse.*] Falsum, vel Mosis ipsius testi-
monia: erant enim perscripti mandato Dei & in Ec-
clesia asseruabantur quatuor libri Mosis & pars ma-
xima Deuteronomij. nam ibidem testatur Moses
Deuter. 30. 10.

4 Ibid. *se intellexisse.*] Hæc responsio, vel potius
restrictio iisdem argumentis enincitur falsi, quæ mo-
dò adduximus.

5 Ibid. *odio habuerunt me gratis, Ioan. 15.*
vide supra cap. 1. nota 2.

6 Art. 5. *dirigant hominem in operando.*] Ne-
gatur ista restrictio, quia angustior est, & adiunctis re-
fellitur; & ipse disputator huius responsionis infirmi-
tatem sentiens alteram subiicit.

7 Ibid. *omnium stellarum lumen.*] Id autem ni-
hil aliud est, quàm quod dicebamus in caput 1. scri-
pturas esse natura lucidas per se; nobis verò non luce-
re, nisi præditis interna luce, & pro modulo lucis il-
lius nostræ intus accensæ ministerio lucernæ illius, &
beneficio Dei. vide lib. 1. cap. 2. nota 1. &c.

8 Art. 7. *opera vestra bona.*] Et hæc negatur re-
restrictio:

strictio: nam æquè de doctrina ac de moribus vitaque agi ostendunt sequentia, vbi opera illa bona in bene viuendo rectèque docendo statuuntur, versu 19. & seq. *quisquis igitur soluerit vnum ex mandatis istis, & ita docuerit homines, &c.*

9 Ibid. *lumen veritatis in mente accendit, & tenebras errorum depellit.*] Vitrumque verum ab eadem causa efficiente, Deo; & instrumentali, Scriptura: quæ hic iniquè disiunguntur. Nam Euangelium est potentia Dei; & Scriptura diuinum instrumentum est Euangelij. De hac responsione & sequentis argumenti diximus nota 7.

10 Art. 9. *ad Christum, qui est verus Sol iustitiæ.*] Ergo lucerna lucet, & lucernam nostram Deo docente illuminat, & illuminatam fouet, vt nota 7.

11 Art. 11. *Deum incarnatum, passum &c.*] Atqui relata simul sunt natura sua: cognitio & fides in Christum non potest consistere sine intelligentia Scripturarum: Scripturæ sunt instrumentum externum, cognitio & fides scriptura interna est: Loquitur ergo Apostolus de scripturarum intelligentia, vtut Bellarmino placeat distinguere. Ruunt igitur sequentiâ.

12 Art. 12. *contra Faustum, cap. 2.*] Sed hæc traiectio est dura: quam Chrysostomus adfirmat, Augustinus quorundam esse dicit, Ambrosius reticet asserens duntaxat interpretationem loci indistinctè.

13 Art. 14. *principium & finis Ezechielis, &c.*] Augustinus ibi de dogmatis Christianæ doctrinæ agit, non autem de narrationibus siue historicis, siue propheticis. falsa itaque exceptio. vide supra cap. 1. nota 4.

14 Ibid. *vbinam apertè dicatur.*] Negatur esse difficile,

IN BELLAR. CONTROV. I. LIB. III. 197
difficile, siquidem (vt Augustinus loquitur) legentes
nolint esse negligentes.

15 Ibid. *se plura nescire, quàm scire in sacris li-
teris?*] Loquitur Augustinus de rebus cælestibus in
Scriptura perspicuè expressis, & infirma sui ingenij
humani acie: quis hoc de se negare audeat? at nō pro-
pterea lux Scripturæ, vt neque Solis, obscura est.

16 Ibid. *non igitur scriptura sola sufficit dirimi-
re controuersias.*] Neque ex accidente, neque ex par-
ticulari sequitur.

17 Art. 15. *obscura & figurata.*] Aliud est ob-
scurum, aliud figuratum: imò verò figurata multa sæ-
pe sunt clariora, quàm si propriis verbis enunciauer-
is, vt dicit Augustinus lib. 2. de doct. Christ. cap. 6.
& epist. 119. ad Ianuarium, cap. 11.

18 Ibid. *omnibus, vt ex calice Domini bibant.*]
Nempe analogicè, vt intelligitur ex Paulo 1. Cor. 11.
Hæc autem ratio analogiæ si bene intelligitur, sequens
tota concidit obiectio. sed de hac re tomo 2.

19 Art. 16. *igitur tota Scriptura apertissima est:*
Et cuius hoc argumentum est?

20 Art. 17. *de Apocalypsi, & c.*] Has Scripturæ
partes negamus in se obscuras esse, nobis ex parte ob-
scuras esse concedimus, ob rerum quæ aguntur ampli-
tudinem & infirmitatem nostram. Aliud est notitia
verborum & orationis sensusque Scripturæ, aliud no-
titia rerum, vt Bellarminus ipse paulo post distinguit
ad obiectionem 10. Scriptura aperta est; res cælestes
in se difficiles captu, in Scriptura facilitate summa &
captui nostro temperata exponuntur.

21 Ibid. *inter se dissideant*] Fallacia est à non
causa, vt loquuntur: id enim accidit non obscuri-

198 F. IUNII ANIMADVERSIONES
ate Scripturæ, sed tenebris mentis nostræ.

22 Art. 19. *Scripturas esse difficiles.*] Nobis pu-
ta, licet in sese clarissimas.

23 Ibid. *nascitur sanctimonia.*] vide suprâ cap.
I. nota 4.

24 Ibid. *ne ista quidem esse omnibus clara & fa-
cilia.*] Hoc non dicit Chrysoſtomus; sed contrâ po-
ſitus enumeratione vitur: & postquam de doctrina
loquutus est, suo ordine de historia agit & narrationi-
bus illius. Iniquè ergo Bellarminus res coniunctas di-
uidit. Prudens lector consulat Chrysoſtomum (nam
locus est longior quàm vt hîc apponatur) rem ita se
habere vt dico deprehensus est.

25 Ibid. *& inania verba.*] Eadem ratio, vt mo-
dò diximus: nam historias adtert Chrysoſtomus, vt
hominum inscientiam arguat per comparisonem mi-
noris. Cætera minimè reticet, quæ hic dissimulat, res
coniunctas diuidens.

26 Ibid. *Scripturas esse obscuras, vt suprâ di-
ctum est.*] Obscuras nobis, vt cap. I. nota 4. & 8.
dictum: non autem in se.

27 Art. 21. *quia omnia tecta erant figuris.*] de
sententiis scripturæ, negamus: de mysteriis rerum con-
cedimus atque agnoscimus, vt cap. I. nota 4. dictum.

28 Ibid. *mirabilia de lege tua.*] nempe respectu
amplitudinis rerum & tenuitatis nostræ, non autem
Scripturæ, quæ in se clara & luminosa est. vide cap. I.
nota 2. & 4. Elenchus.

29 Art. 23. *vt quis intelligat id quod dicitur esse
verum.*] Negatur distinctio: nam siue de vtrouis, si-
ue de vtroque acceperis, vera est Lutheri argumenta-
tio. Nam quòd perfectam in se claritatem habet ver-
borum

IN BELLAR. GONTR. I. LIB. III. 199
borum aut sententiarum, & rerum, diuino modo, id
per se notius est & clarius imperfecto, vt riuus ductis
clarior est fons purus: Scriptura perfectam diuinitus
claritatem habet: est igitur clarior & notior per se. At
nobis, dixerit quispiam, non est peræquè nota. Certè:
nam primùm homo cùm sit imperfectus, non capit
id quod perfectum est, & quidem perfectione sup-
naturam facultatesquæ ipsius: secundò autem si quis
capit perfecti, id nec perfectè in se, nec modo perfecto
capit, sed pro suo modulo imperfectis & proportiona-
tis ipsi (vt loquuntur) mediis. Huiusmodi autem
media humana sunt, quum ea illustrauit & disposuit
Deus: & in hoc numero sunt sanctorum hominum
& orthodoxorum Patrum commentaria. Sequentia
itaque nihil ad rem.

30 Art. 25. *innumerabilia possumus adferre.*]
Lutherus secundùm quid dixit, ratione istorum com-
mentariorum humanorumq. scriptorum quibus Ec-
clesia Rom. exundauit aliquot seculis. Alioquin Ana-
baptistarum, non Lutheri est argumentatio, si simpli-
citer acceperis. Tota itaque hæc responsio Anabapt-
istas, non Lutherum petit.

IN CAPVT III.

1 Art. 1 *obscuram esse, & interprete indigere
iam constiterit.*] Obscuram esse nobis, non autem
in se; & interprete indigere qui veram lucem illius
ostendat, non nouam adferre spondeat.

2 Ibid. *interpretatio ab uno aliquo visibili &
communi iudice petenda sit.*] ac potiùs indice: nam
lucem diuinam, id est, principium omnis lucis quis
homo iudicet? Non lucem diuinam iudicas, ô homo

quisquis es; sed ex ea iudicas, aut ex eadem iudicaris.
 sed de hac re controu. 3. & 4.

3 Art. 2. *in cap. 2. Ezech.*] allegorica nimirum interpretatione.

4 Art. 5. *ut Apostolus explicat. Hebr. 4.*] Breuiter, hæc omnia sunt allegorica, siue ad dogmata, siue ad mores aut ordinem rerum pertineant: sed per euagogen ad proprium sensum literalemq. reuocantur. Ac propterea etiam hæc omnia orthodoxis Patribus item dicuntur allegorica, ut mox Bellarminus agnoscat. vide quæ Parallelorum sacrorum libro 1. exposuimus.

5 Art. 7. *nec est improbabile, interdum plures litterales in eadem sententia reperiri.*] nempe humana accommodatione. Alioqui reuera vnica est veritatis vno in loco per se, propriaq. & constans sententia.

6 Art. 8. *ex solo literali sensu peti debere argumenta efficacia.*] Supple, nisi euidenter proprii & destinati sint typi & allegoriæ, quarum certa exstet interpretatio, siue ex auctoritate loci alterius, siue necessaria analogia, ut Parallelo 25. lib. 1. docuimus.

7 Art. 9. *an omnes Apostolos.*] Falsum: scimus enim primùm ex historia sacra, Christum ad omnes Apostolos qui aderant loquutum esse: tum sermonem illum ad omnes credentes in verbum illorum pertinere scitur ex analogia fidei, & auctoritate Christi, Ioan. 17. itemque Pauli 1. Cor. 11.

8 Ibid. *Catholici velant accipi simpliciter secundum verborum proprietatem.*] Negatur: nam statuunt illi vocem hoc tantumdem significare atque si dixeris, hæc species, aut est significare fit, aut aliquid eiusmodi. sed de hac re tom. 2.

9 Art. 12. *in summo Pastore cum Concilio aliorum Pastorum.*] In Ecclesia esse & inueniri agnoscimus; nam domus Dei est, si propriè sumitur: sed in Ecclesia, prout hic definitur æquiuocè, semper esse & inueniri Spiritum negamus. Tum de iudicio distinguimus. Cùm enim Ecclesia subsistat in membris singularibus, & Spiritus sit in Ecclesia subsistens in membris singularibus, dicimus duo esse in Ecclesia iudiciorum genera: vnum priuatum, quod omnium fidelium est vniuersè & singulariter; alterum publicum, vocatione publica & auctoritate fultum: huius vtriusque iudicij legem & canonem, scripturam sacram; auctorem verò & ducem, Spiritum sanctum esse. Publicum iudicium esse aut particularis Ecclesiæ, aut plurium in vnum corpus coëuntium, aut omnium: quod corpus vocant *συνόδον*, concilium, conuentum, &c. Cùm autem priuati iudicij (ex quo coagmentatur publicum) præses iudexque sit Dei Spiritus, & Scriptura sit lex, non posse alium iudicem aut legem publico Synodorù iudicio statui sine atrocissima in Deum blasphemia, & in Ecclesiam contumelia. Præsides autem Synodis qui dantur, eos non rei imperium atque arbitrium, sed ordinis procurationem habere commissam, ad res illo vnico iudice ex lege illius terminandas.

10 Art. 13. *& ideò vnumquemque iudicem esse debere, siue spiritum suum sequendo, si ipse donum interpretationis habeat, siue alicui alteri adherendo quem eodem dono præditum viderit.*] Hic status controuersia aut malè intellectus est, aut falsò positus. Dicimus, interpretem Scripturæ eundem esse qui condidit eam, videlicet Deum per Spiritum sanctum: pios esse Scripturæ inter se indices atque ministros:

non autem iudices, pro demenso donationis Christi: hoc demensum cum Prophetis ferè sit maius quàm priuatis attributum (licet non semper, aut necessariò) si ad lectionem & intelligentiam Scripturæ ex vocatione officioque attenderint, rectè ab eis indicaturam peti qui dono & vocatione Prophetæ sunt: denique hæc indicaturam examinari ab omnibus ad Lydium laudem Scripturæ sacræ oportere, vt fide veritatis diuinæ, non specie auctoritatis humanæ singuli acquiescant.

11 Ibid. *in assertionibus art. 27. 28. & 29.*] Hæc Lutherus secundum quid, respiciens ad hanc constitutionem Ecclesiæ quæ suo tempore apud Pontificios dicebatur esse. Et si Cochlæus non satis bona fide refert Lutheri verba, sed ita fuit homo.

12 Art. 14. *in Ecclesia valet sententia congruens cum verbo Dei, & confessio piorum, siue sint plures, siue pauciores impiis.*] Negatur consequens: nam qui res necessariò coniunctas inter se coniungit, non confundit eas. Hoc autem Philippus fecit: nam duo coniungit, Ecclesiam & veritatem; id tantum excipit, si pars Ecclesiæ veritatem propugnat, & pars oppugnat altera, pium cum veritate, etiam si pars minima ac fermè nulla adhæserit, facere tamen oportere. Quid? nonne veritas est fortissima? certè vel infirmitas Dei validior est hominibus, 1. Cor. 1.25.

13 Art. 15. *non licet, inquit, in causa aeternæ salutis alienæ sententiæ ita inharere, vt eam sine nostro ipsorum iudicio amplectamur.*] De aliena hominum sententiâ dicit: nam Dei sententiâ fide percipimus; hominum verò sententiâ probamus iudicio, vtrùm cum diuina conueniat, antequàm acquiescamus fide: singulis credentibus suus gustus est iudicij à

IN BELLAR. CONTROV. I. LIB. III. 203
cij à Spiritu, vt hominibus à natura saus; quo diuinum
credunt, & alienam probant.

14 Ibid. *ad fidem catholicam.*] Ista nec dixit, nec
sensit Brentius: falsa igitur consequentia.

15 Art. 16. *nec vllum omnino relinquit Ecclesia
commune iudicium.*] Falsò, & æquiucò. Nam v-
rum statum qui ex Caluino est, antè expressimus in
ta 9. & 10. & æquiucationem ibidem sustulimus.

16 Ibid. *authoritatem interpretande Scriptura
ab Episcoporum Conciliis ad priuatorum hominum
spiritum deducunt.*] Item falsò & æquiucò. Nam
etiam priuati homines à Pontificiis appellantur qui-
cunq. non sunt participes chrisimatis ipsorum, quam-
uis donis à Deo, & vocatione item à Deo Ecclesia-
que instructissimi. Hos verò priuatos homines nega-
mus esse.

IN CAPVT IIII.

1 Art. 2. *cùm Aaron esset Pontifex summus*
Primus responsionis locus est, hoc particulare & ex-
traordinarium exemplum esse, vtpote ad principium
generationemque ordinis pertinens: secundus, legale
esse, nec ad Euangelij tempora pertinere (quæ duo
Bellarminus aut nesciuit, aut dissimulauit) tertius,
Mosem fuisse principem politicum, &c.

2 Ibid. *aliquo modo pertinere ad Reges.*] Hoc po-
sterius membrum temerè, nec sine distinctione & in-
terpretatione commoda dixerim.

3 Ibid. *Mosen fuisse Pontificem, & quidem sum-
mum.*] Negatur.

4 Ibid. *sed extraordinarium à Deo specialiter
constitu-*

Constitutum.] nimirum in antecessum & ad tempus, vsquedum sacerdotium constitutum esset: hoc enim constituto, Moses nusquam Sacerdotis partes legitur obiuisse. Itaque exemplum & particulare & dissimile est, quia extraordinarium. Nam extraordinaria quomodo in exemplum trahas?

Ibid. quibus non erat in illa potestate succedendum.] Ergo non pari consortio praediti & honoris & potestatis: quod ibidem affirmat de omnibus Cyprianus, & Bellarminus hîc negat.

6 *Ibid. qui inuocant nomen Domini.*] Ex ambiguo fallit. David enim hos non dicit hoc in loco fuisse Sacerdotes; sed hos *in Sacerdotibus*, id est, inter Sacerdotes vel Sacerdotibus iunctos inelamauisse Iehouam, atque exauditos esse. Itaque nec probat hic locus dictum, nec momentum adferunt sequentia.

7 *Art. 3. Mosen propriè sacerdotem fuisse docent omnes fere veteres.*] Sacerdotem nempe extraordinarium & ad tempus delegatum, vt ordinarium sacerdotiũ generaret in Ecclesia: hoc antè Bellarminus dedit. Est autem iniqua argumētatio ex particulari & extraordinario, id est, à rei generatione ad constitutionem illius, vt more Physicorum loquar.

8 *Art. 4. id est, summum sacerdotem.*] Adde, aut ad iudicem politicum, pro qualitate causarum: id enim disertè expressit Moses.

9 *Art. 5. Lutherani non recipiunt.*] Primus hic responsionis locus falsissimus est: nam illa ipsa verba immediatè (vt ita dicam) sequuntur in Hebræo textu, licet proximè sequente versu. itaque falsa & aliena omnia sunt ista.

10 *Ibid. nec sonare conditionem, sed assertionem siue*

sive promissionem.] Secundus hic locus responsionis falsus est: quemadmodum ipsa Mosis verba, & natura Dei, & ius commune arguunt. Verba: nam sic ait disertè Moses, *secundùm legem quam docuerint te, & secundùm ius quod tibi dixerint, facito*, &c. Natura Dei: nam si promissio est Dei, & fidelis Deus; ergo promissionem præstat, vt euentus illi respondeat: *Non* autem respondit semper euentus huic promissioni & assertioni quam Bellarminus adfingit. Ius commune: nam Ethnici ipsi Iurecoss. natura duce dixerunt, sententiam contra ius constitutionum laram esse ipso iure nullam. Et tantum iuris non habeat Dominus? ô tempora, ô motes. Quæ sequuntur absurda, sunt Lamiæ turres. Alia est iudicij priuati ratio quod priuatus apud se sentit, alia verò iudicij quod publica auctoritate, interdum etiam cogente, instructum est.

11 Art. 6. *posse hîc intelligit principem sacerdotum.*] Non hîc agitur quid possit, sed quid sit intellectum & intelligi à nobis oporteat. Hoc autem quod disputator vult, negamus intelligi.

12 Ibid. *eorum principem, summũ sacerdotem.*] Falsò hanc officiorum secundùm gradus solùm distinctionem à Mose fingitur statui. Nam primùm suæ causæ suæque cognitio iudici, & Sacerdoti sua tribuitur his verbis, *inter sanguinem & sanguinem, inter litem & litem, inter plagam & plagam*; vbi duobus primis nominibus cognitio criminalis & cjuilis iudicium, postremò Sacerdotum ceremonialis innuitur. Secundò falsò probatio adducitur ex æquiuocatione: nam coniunctio, non copulatiua, sed disiunctiua est, vbi Bellarminus vertit, & *ad iudicem*; prout Moses disiunctiue exponit vers. 12. *nolens obedire sacerdoti aut iudici illi*, &c. sic enim passim accipitur, vt Exo. 21. 15. & 17.

13 Ibid.

13 Ibid. *ex decreto iudicis moriatur*] Hæc distinctio & expositio Mosis aduersatur verbis: sic enim ille ad verbum versu 12. de summo consilio tum Ecclesiastico, tum ciuili agens: *Vir autem ille qui fecerit per superbiam vt non auscultet Sacerdoti stanti ad mandandum ibi Iehouæ Deo tuo, aut illi iudici; vtique morietur vir ille,* &c. quem locum peruertit Bellarminus falsa interpretatione.

14 Art. 7. *contra religionem est.*] Et si nobis non probatur obiectio, quia verbis repugnat Mosis; tamen neutri solutionis modo possumus acquiescere: nam causæ cædium, litium, &c. quas nominat Moses, non nascuntur ex lege, quod Bellarminus affirmat, nesciens (opinor) quid dicat. tum negatur restrictio quæ hîc de occasione dicitur: nam si ita est, quidni ad sequentem etiam legem dicatur pertinere? prætereà vt illam fuisse occasionem demus, tamen à speciali occasione lex generalis (vt solet Moses) fuerit per eum lata; cùm dicat vniuersè, non autem de hypothese angustè, *Si occulta erit tibi res in iudicio ferendo inter eadem & eadem, inter litem & litem, inter plagam & plagam,* &c. quæ nihil cum idololatria commune habent.

15 Art. 8. *qui longè maiores promissiones à Deo accepit?*] Vnus autem ille Pastor vniuocè dictus, bonus & summus est Christus, Ioan. 10. Tum verba illa, *quæ per magistrorum consilium data sunt,* nusquam exstant in Hebræo textu: quæ autem exstant, hîc non obseruata constructione iusta vitiosè exponuntur per fallaciam (vt vocant) figuræ dictionis. Sic enim ad verbum Ecclesiastes 12. 11. *Verba sapientum sunt tamquam aculei, tamquam clauis plantati (id est, fixi) domini collectionum* (id est, lectissima, Hebraïsmo elegantissimo)

IN BELLAR. CONTROV. I. LIB. III. 204
tissimo) tradita à Pastore vno, id est eodem, Domino
Iesu Christo. quis enim sapientum omnium Pastor
per omnes ætates, præterquam Christus?

16 Art. 9. *interrogasacerdotes legem.*] Nempe
de hypothesi rerum ceremonialium quæ post adse-
runtur: idque vt ministerialiter, non authenticè
isti volunt.) respondeat. Ex particulari nihil sequitur
vniuersè.

17 Ibid. *ad eum pertinet ex officio explicare
sententiam Dei.*] Hæc à *diaconos* omnia. Nos ita di-
stinguimus. Priuatorum est sententiam legis Domini
recognoscere priuato iudicio; Sacerdotum verò, vt
Angelorum & interpretum Dei, auctoritate publica:
sed authentica & definitiua (vt vocant) potestate iu-
dicare non est Sacerdotis vllius. Iudicat enim Deus
solus, vt iudex, qui præest conscientiis omnium: iudi-
cat Sacerdos, vt præco, nuncius, index, & administer
iudicis: iudicat Christianus quisque, vt discipulus
cum magistro communicationem habens. Deus au-
ctoritate publica absoluta iudicat: Sacerdos aucto-
ritate publica limitata, vt præco Dei & internuncius:
Christianus priuata conscientia ac veluti gustu fidei,
auctoritati Dei certa fide, & auctoritati Sacerdotis
certo modestoque iudicio acquiescens.

18 Art. 10. *Et soli Pontifici tribuat iudicium de
dubis legis.*] Negatur restrictio: nam contrà Sacer-
doti Ecclesiastica, Præfecto autem regio politica iudi-
cia tributa sunt, vt ibi distinctè narrat historia sacra,
de politicis versu 5. de Ecclesiasticis verò versu 8. &
sequentibus.

IN CAPVT V.

1 Art. 1. *intrari in regnum cælorum.*] Vno verbo, clauium nomine significatur potestas ministerij Angelici in Ecclesia Dei.

2 Ibid. à Petro, eiusque successoribus solui posse.] Glossema falsum: nam vocem istam, *quodcunque*, de peccato dici manifestè demonstratur Ioan. 20. quæ insuper adduntur, commenta sunt. De Petro item seorsim, falsum: nam communis fuit Apostolorum, & eorum qui succedunt ipsis, auctoritas.

3 Art. 2. *qui tamen iubet deferri adulterum ad Ecclesie iudicium, multo magis hæreticum.*] Ideò autem deferri ad cognitionem Ecclesie, vt ligetur & soluatur peccatum eius, id est, ligatum solutumque pronuncietur ministerio sacro diuini verbi. de hæretico distinctionem alibi adferemus.

4 Ibid. *Prælatorum congregatio.*] Atqui Prælati idem est, & ita Chrysostomus intellexit, quamuis vltus (vt fit) enallage numeri.

5 Ibid. *sequitur Pastorum esse vltimū iudicium.*] Imò sequitur Dei esse iudicium; Pastorum verò, denunciationem iudicij ex verbo Dei, velut præconum & nunciorum, vel interpretum illius.

6 Art. 3. *toto isto cap. Dominum reprehendere vitia Scribarum & Pharisæorum.*] Iniquè diuisio fit rerum coniunctarum. Causam enim cum mandato coniunxit Christus in hanc sententiam: quia *in cathedra Moſis ſedent*, id est, vocati sunt in successionem doctrinæ & functionis imperatæ lege; *quacunque dixerint vobis secundum illam vocationem suam vt seruetis, seruate & facite*: quæcunque secus, nolite facere, *secundum*

secundum opera eorum nolite facere : nam hæc sunt eorum opera , non autem Mosis ; siue ad doctrinam , in qua tradenda operarij sunt à Domino instituti , siue ad institutum vitæ respexeris. Sic enim accipiuntur opera , Matth. 5. 16. & operarij , Matth. 7. 23. Hanc mentem esse Christi demonstratur primùm ex analogia causæ quam Christus enunciat , *in cathedra Mojsæ sedent* : secundò ex mandati verbis , *seruate & facite* , quorum alterum doctrinam , alterum vitam propriè respicit : tertio ex interpretatione , *ligant enim onera graui* , &c. nam quis vsque ad eò desipit , vt eadem onera imperari à Christo putet , eo quòd imperauissent illa Pharisei ? quartò exemplis doctrinæ , ac non tantùm morum , quæ post à Christo adferuntur : *clauditis regnum cælorum* , inquit , &c. item , *dicitis , quisquis iurauerit per templum , nihil est* , & alia id genus.

7 Ibid. *non obstante mala vita Prelatorum sequendam esse eorum doctrinam.*] nimirum quæ bona est , & doctrinæ ad cuius nuncium vocati sunt conformata : vt antecedentia commonstrant.

8 Ibid. *cùm Cypriano lib. 4. epist. 9.*] Ista Cypriano adscribuntur falsò. Consulatur locus. Quòd si Pontifices & Sacerdotes non nominauit Christus , at certè *ἡ τὸ ἱσθδωαμουῶν* nominauit. Nam Scribæ plurimùm & Pharisei erant illi.

9 Art. 4. *de cathedra Petri.*] Imò de cathedra Christi , vbicunq; per verbum collegit Ecclesiam sibi.

10 Ibid. *facere nolite*] Augustini dictum accipimus , negamus restrictionem istius : nam si vel Vlubris , vel Eugubij continua Episcoporum series existisset descripta , omnino eodem iure Vlubrana & Eugubina successio atq; Rom. adferri potuisset. *Apostoli* ,
 ○ inquit

inquit Tertullianus lib. de præscriptionibus, cap. 20. *in orbem profecti eamdem doctrinam eiusdem fidei nationibus prædicauerunt, & proinde Ecclesias apud vnamquamque ciuitatem condiderunt, à quibus traducem fidei & semina doctrina, cetera exinde Ecclesia mutuata sunt, & cotidie mutantur, vt Ecclesie fiant: ac per hoc & ipsæ Apostolica deputantur, vt soboles Apostolicarum Ecclesiarum. Omne genus ad originem suam censeatur necesse est: itaque tot ac tantæ Ecclesie vnà est illa ab Apostolis prima, ex qua omnes. Sic omnes prima, & omnes Apostolica, dum vnã omnes probant vnitatem.*

11 Art. 5. *quod dicitur Petro, dici etiam successoribus.*] Dicendum, quod dicitur Petro, dici Apostolis omnibus, vt pari consortio præditis honoris & potestatis, Cypriano teste, eorumque successoribus. Sic deinceps.

12. Ibid. *pascent vos scientia & doctrina.*] eo videlicet pascuo solùm, quod acceperunt pastores à Domino, 1. Cor. 11.

13 Art. 6. *Petro & successoribus eius singulariter commissum esse, vt doceant omnes Christianos.*] imò communiter Apostolis *ὁμοτίμοις* & successoribus eorum, vt nota 11. & quidem singulis pro vocatione sua.

14 Ibid. *vt doceant omnes, quid circa doctrinam fidei tenendum sit.*] Hoc singulare est officium Christi secundùm vim auctoritatemque ipsius; commune Apostolorum secundùm ministeriũ ipsis commissum; post ipsos verò nulli Episcopo, quamuis cælestibus donis instructissimo, in eum modum, competens. Negamus ergo Bellarmini dictum hoc, & quæ exinde sequuntur.

15 Art. 7. *à pastore, inquit, presidium omnis flagito.*]

Non

Non valet consequentia; à pastore flagitat Hieronymus, ergo à generali vel vniuersali Pastore. Nam à genere ad speciem sine vniuersali signo, vt vocant, argumenta negantia solùm duci possunt, sed affirmatiua nunquam.

16 Art. 8. *confirma fratres tuos.*] Inconsequens argumentatio ex particulari. Esse autem hoc particulare dictum demonstramus, primùm ex adiunctis omnibus in illo sermone Christi, secundò ex subsequente historia: agitur enim de Petri particulari lapsu. Hanc consequentiam nec auctores proximè sequentes (quorum partem Bellarminus afficit iniuria) nec alij vlli cum ratione probare possunt. Lucij 1. epistolam supposititiã esse videbit certò, quisquis decreta quædam illius epist. cum historia temporum comparauerit; præsertim cùm se affirmet statuta illa à sanctis Apostolis eorumque successoribus decreta reperisse. Felicis epistola est *ὁμοιοπάτακτος*, in quam Lucij 1. verba, quæ dicuntur, transumpta sunt. Eadem quoque ratio epistolæ à Marco datæ, iisdem verbis: vnus architectator omnium. Sic sequentia. Hæc negamus consequi vlla ratione, vel auctoritate Scripturæ. Nec auctores sunt in rem suam, nec testes probi. Falsa igitur conclusio.

17 Art. 9. *Petrum omnium primum in Concilio loquutum.*] Hoc vtrumque negamus. Nam primùm Concilio huic præfuisse nusquam Petrus dicitur: contra verò probabilius foret Iacobum præfuisse; cùm vltimus sententiam dixerit, quod solenne est sapientum præsidum in consiliis bene constitutis; & Episcopus fuerit (vt ipsi volunt) Hierosolymorum. Secundò, Petrum etiam primum esse in Concilio loquutum ipse Lucas negat dicendo, *Quum autem multa fuisset*

Inceptatio, surgens Petrus, &c. Quòd si primus sententiam dixit, non continuò Præles Concilij fuerit appellandus, sed potiùs (vt Rom. more dicam) princeps sententiæ. Et si quid de Hieronymo dicturi sumus? qui in epist. 89. ad Augustinum id magis videtur solitæ libertati audaciæque Petri adscribere.

18 Ibid. *sententiam Concilij, cui præest Petrus, sententiam esse Spiritus sancti.*] Hæc de sententia Concilij Apostolici sunt infallibiliter vera ac necessariò; de sententia Concilij cuiuscunque alterius non item, nisi quatenus conveniunt cum divino canone. Petrum verò præfuisse Concilio illi, in præcedente nota negauimus.

19 Art. 10. *Ecclesiam non esse Paulo credituram, nisi eius Euangelium à Petro confirmatum fuisset.*] Hoc illi non adfirmât vsquam, ac ne obcurè quidem indicant. Consulantur loci. Falsa igitur consequentia. Deinde verò, vt certum esse daremus de Petro, non tamen sequeretur quod asserit de successoribus eius, si dicuntur esse, vt sæpe ostendimus.

20 Ibid. *interpretandi scripturas.*] Nempe ad auctoritatem publicam in Ecclesia: sed tamen vniuscuiusque Christiani est spiritus ille ad priuatam fidem probandam & diiudicandam in conscientia ipsius: nam *nemo potest dicere Iesum Dominum, nisi per Spiritum sanctum*, ait ibidem Apostolus.

21 Ibid. *non esse iudicem veri sensus scripturæ ullum hominem priuatam.*] Imò ne cunctos quidem homines esse illius iudices, sed tantùm indices, vt cap. 3. adnotauimus. Siquidem eius est interpretari leges qui eas condidit.

22 Ibid. *non sciamus quibus detur.*] Respondeo, certus est credens: scimus enim dari omnibus
in fi-

IN BELLAR. CONTROV. I. LIB. III. 212
in fide petentibus, Matth. 7. 7. Luc. 11. 13.

23 Ibid. *iudicem agnoscamus solam Ecclesiam.*] Non iudicem, sed indicem & internunciam.

24 Ibid. *de qua dubium esse non potest, quin habeat spiritum Dei.*] sed ex demenso donationis Christi, siue ex parte, tantisper dum in terris agit, solus rem sine errore docere potest, qui Spiritum sine mensura habet.

25 Ibid. *cum sit columna & firmamentum veritatis.*] Non sequitur ex ambiguo, sed de ea re videbitur controuersia generalis 4. lib. 3. cap. 14.

26 Ibid. *varius & instabilis fuit.*] Personalis criminatio, quæ nihil ad causam pertinet, & indigna responso.

27 Ibid. *Ecclesia autem ipsa est, de qua dubitare non licet.*] Verum Lutherus dicit, sed hic accipit æquiuocè. Nam de personis singularibus iudicium certum & indubitatum facere non possumus: de corpore autem Ecclesie in commune certum est ex promissione Dei.

28 Ibid. *ac præcipuè in generali Concilio congregatorum.*] Dentur sanè legitimi, & agentes legitime: eorum vocem, tamquam vocem Ecclesie, non iudicis, sed indicis & internuncie verborum Dei, audiemus.

29 Art. 12. *sed de spiritu fidei, spei, charitatis, & sapientie necessaria ad salutem.*] Nihil ad rem ista distinctio. Christus enim loquitur vniuersè in toto contextu illo: qui autem totum ponit vniuersè, idem principales ponit totius partes. At huius cœlestis sapientie, quam nobiscum Deus communicat, pars principalis est prophetia, id est, scripturæ sacræ inter-

pretatio, 1. Cor. 14. 1. Itaque sic potius tenendum est: qui rem principio, natura, & sine iustam iustè petit per fidem in Deum, secundùm Deum, & cum vocationis suæ ac necessitatis conscientia, is impetraturus est. Quid autem magis iustum est, petiturque iustius, quàm spiritus interpretationis, per eos singulos maxime qui sunt interpretes voluntatis Dei? verumtamen successivè obtinetur à Deo, ex demerso donationis Christi, lege vocationis, & modulo tenuitatis nostræ.

30 Ibid. *non impetrat oratio infallibiliter, nisi id quod est necessarium, vel utile ad salutem ei qui orat.*] Elenchus. Agit Augustinus de iis qui sibi orant, id est, sua ipsorum singulari causa; non autem de iis qui aliena causa orant, vel publica. Orat autem aliena vel publica causa, qui donum interpretationis postulat. addendum ergo fuerat, vel ei pro quo orat.

31 Art. 13. *ita nec spiritum interpretationis.*] Vtrumque falsum. Possumus enim semper impetrare, quum indigentes à Deo petimus in fide; tamen non simul ac petimus plenè obtinemus, sed successivè per incrementa ex demerso donationis Christi, pro modo vocationis & conditionis nostræ, quod nota 29. dicebamus.

32 Ibid. *contra Apostolum Rom. 12. & 1. Corin. 12.*] Non sequitur: nam hæc ad vocationes seu administrationes & operationes pertinent, quas distinxit Deus, & secundùm quas distribuit dona.

33 Ibid. *non accipitis, eo quòd male petatis, Iacob. 4.*] Hic responsionis locus totus ex ambiguo conflatus est: nam quum Christus diceret, *dabit spiritum bonum petentibus*, &c. primum non dixit; dabit; quod, quale, quantum, quomodo, quando petunt: secundò

secundò non dixit; dat, sed *dabit*, nimirum quando ex vſu eſſe viderit cœleſtis Pater. Quum verò ita concludit Bellarminus, *adhuc non eſſet certus quicumque petit, ſe illud habere*, elenchi ignoratione & homonymia fallit. Elenchus eſt, quòd Chriſtus de certitudine reſpectu gratiæ & veritatis diuinæ loquitur, quia ex parte Dei veriſſima, perfectiſſima, certiſſimaque ſunt omnia; Bellarminus verò de certitudinis noſtræ modo in petendo, qui modus ſemper infirmus eſt ex parte noſtra. Elenchus item eſt, quòd pij omnino certi ſunt habere ſe aut ipſum poſtulatam ſuum, aut certè exaudiri à Deo, licet non ſtatim poſtulatam aſſequantur; vt videmus exemplo Danielis Prophetæ, Dan. 10. 12. & Pauli 2. Cor. 12. & alibi: nam quicquid poſtulant, conditione poſtulant voluntatis Dei, cuius reſpectu docentur dicere, *fiat voluntas tua*. Fallacia verò eſt homonymiæ, quum *ſpiritum ſanctum* interpretantur id quod pij poſtulant. Atqui non temere dicebat Chriſtus, *ſpiritum ſanctum*. Sic enim docemur, nos aut idipſum quod poſtulamur aſſequi, aut id quod magis expedit, & Deus expedire nouit, aded vt ſemper acquieſcamus voluntati Dei per communicationem Spiritus agentis in nobis pro admirabili ſapientia, potentia, bonitate, & veritate paterna ipſius.

34 Ibid. *vnus & verus Spiritus ſanctus?*] Et idem in Pontificios retorquetur argumentum, de quibus antecedens huius propoſitionis probari poteſt. Sed reſponſio eſt, hic eſſe alios qui non habent ſpiritum, alios habere quidem ſpiritum, ſed ex parte, hunc hoc & illum illud, & imperfectè ſingulos; in quibus luſta eſt noui hominis cum veteri, ſpiritus cum carne. Itaque non mirum eſſe, ſi duo aut plures inter ſe differunt voluntatibus, quum vnus & idem à ſe voluntate diſcrepet.

35 Art. 14. *quomodo enim erit iudex, cum de ipso adhuc iudicandum sit?*] Sic esto argumentatio: Qui spiritus probandus est, is non potest esse iudex: spiritus priuatorum probandus est: ergo non potest esse iudex. Concedo argumentationem totam: sed si exclusiue dicatur, spiritus priuatorum solùm probandus est, assumptio falsa: omnis enim spiritus humanus probandus, solus Dei spiritus est quem homo probare non potest. Multis modis Bellarminus errat: primum enim dicit Ioannes de omni spiritu, ac non de spiritu priuatorum solùm: ergo & de ipso Pontificum spiritu probando monet. Secundò probationem hanc religiosam non Pontifici mandat, aut Concilio solùm, sed piis omnibus. Tertiò non mandat hominibus vt iudicent, sed vt probent ad canonem iudicis & legislatoris nostri: nam iudicium Dei solius est. Hæc igitur probatio à nobis facit, & euertit huius disputatoris sententiam.

36 Art. 15. *hoc loco dubitamus.*] Negatur assumptio, vt & sequentes hypotheses ad libidinem animi subretractæ: nam cum veritate pugnant.

37 Ibid. *quos constat verum spiritum habere.*] Negatur conclusio, qua aliud quàm quod in Scripturis est asseritur: nam omnes humanos spiritus, priuatos & publicos, probari oportet ex conuenientia & conformitate cum canone.

38 Ibid. *tales autem sunt Prelati in Concilio legitime congregati.*] Quidam, non omnes; verum, non tamen perfectum; in Concilio aliquo, non autem in omni. quid ex particulari confeceris?

39 Ibid. *Visum est spiritui sancto, & nobis.*] Ex singulari concluditur vniuersale: per quam regulam?

40 Ibid. *dirigi ut errare non possit.*] Et hoc negatur, ut antè dictum.

41 Ibid. *quos certum est spiritum sanctum habuisse.*] Hæc confunduntur falsò: nam aliter se habuerunt Apostoli quàm antiqui fideles cæteri: nam illi sine labe perfectè docti à Spiritu, sine labe docuerunt; cæteri non item.

42 Art. 16. *ut supra ostendimus ex Actor. 15.*] id est, ad Apostolos communiter recurrebat, veritatis diuinæ testes omni exceptione maiores, ex documentis Spiritus sancti & scripturæ sacre dicturos legitimè, ut legitimos interpretes voluntatis Dei, & Spiritu veritatis instructos supra hominum aliorum captum.

43 Ibid. *igitur spiritus istorum qui se iudicem constituit, non est spiritus bonus.*] Contrarium planè ex antecedentibus concludendum, in hunc modum: Noster autem spiritus se non constituit iudicem; sed Apostolos scripturæque, ut canonem Dei, appellat iudices; legitimos verò piorum Dei seruorum conuentus ad fundamentum illud hærentium appellat testes: est igitur bonus spiritus nostrorum hominum; & contrà, eorum non bonus est spiritus, qui alio iudicio, quàm Spiritus Dei & scripturæ, stare volunt.

IN CAPVT VI.

I Art. 1. *in omnibus seculis in Ecclesia exorta sunt noua dubia & semper eodem modo terminata sunt, nimirum iudicio Pontificis Rom. & Episcoporum qui tunc erant.*] Negatur hæc circumscriptio, atq. distinguitur. Negatur prius membrum de Rom.

Pontifice, quâ caput omnium seruatorum Dei, & Ecclesiæ, & iudiciorum Conciliorumque omnium statuitur falsò. Distinguitur posterius, de Episcopis & Conciliis eorum. Nam Concilia ordinata ab inordinatis, vetera à nouis quantum distant? Episcopi verò (in quibus & Romanus fuit) non sunt, nisi donis instructi, & vocatione, & opere vocationis. Vocatio sine dono, simulacrum est: vocatio sine opere, est vocati condemnatio pernicipi communi iuncta. Huiusmodi ferè sunt à multis annis plurimi Pontificiorum Episcopi: qui tantisper obligant iudicio suo, dum veritati diuinæ ex vocatione hærent, cui veritati omnes communiter obligantur. sic cap. 5. nota 6. hæc autem omnia sequentibus probabuntur.

2 Art. 2. *per Pontificem & Episcopos qui tunc erant.*] Dicendum, per Episcopum Rom. (non Pontificem, vt nunc habetur) & alios legitimos Episcopos, agentes legitimè communi iure dignitatis & potestatis, vt Cyprianus loquitur.

3 Ibid. *sed hostes Euangelij.*] Respondent, quia Concilium illud nec personis, nec modo, nec substantia fuit legitimum. Personis: nam suos tantum Episcopos, suarum partium, admiserunt, adeoque multos non Episcopos. Modo: nam inauditis nostris tulerunt sententiam. Substantia: nam multa contra canonem diuinum statuerunt, & præter canonem: quod nullo iure licet. Non ita Nicæna Synodus, quæ Episcopos Arianos habuit in suo confesso, audiuit coram, conuicit auctoritate diuini verbi, & conuictos damnauit. Nam ex Patribus 318. orthodoxi 300. aut trecenti vnus comperti sunt.

4 Ibid. *de Episcopis sui temporis.*] Quòd hoc Arius dixerit, non memini legere. Tum vt fecerit Arius,

Arius, exemplum est dissimile, siue nos cum Ariano, siue hos Episcopos cum illis compares. De cæteris iudicium idem. Alioquin de Episcopis seu Presbyteris & Diaconis iustis legitimè in Concilium vocatis, legitimeq. ipsum habentibus, hæc omnia agnoscimus.

5 Ibid. *qui secundum ordinariam successionem erant in Ecclesiis.*] Sed multi quo iure, qua iniuriâ, *ὡς ἐπελάβησαν*, quod aiunt.

6 Art. 3. *omnes acquieuerunt, Actor. 15.*] Hoc non solum legitimum, habitum legitimè; sed & Apostolicum. Petrum verò præsedisse illi negatur, ut supra cap. 5. nota 17.

7 Art. 4. *excommunicatæ fuerint, quòd adhuc in errore persisterent.*] Illegitimū Victoris factum, & verè schismaticum: quamobrem Irenæus, & alij multi ipsi resisterunt, Eusebio teste: quod hic artificiosè *κρύπτει*. vide contro. 3. lib. 2. cap. 19.

8 Ibid. *inter hæreticos numerantur Quartodecimani.*] Negantur ista: nam neque excommunicati sunt in effectu, Ecclesia reclamante & improbante Victoris audaciam, sed ipsi resilierunt sua infirmitate & atrocitate iudiciorum alienorum commoti, quæ in Ecclesiis Christi est periculosissima: neque hæretici propriè, sed errantes habiti. Augustinus ibidem, *non omnis error hæresis est: quamuis omnis hæresis quæ in vitio ponitur, nisi errore aliquo hæresis esse non possit.* Hi enim urgebant maiorum *παράδοσιν*, non autem obseruationem legis Mosaicæ. Qui verò legis obseruationem urgebant, ut ille apud Tertullianum Blastus in fine libri de præscription. ij hæretici meritò appellati.

9 Art. 5. *ex versione Ruffini lib. hist. cap. 33.*] Eusebius non dicit Cornelium præfuisse, hist. Eccl. lib. 6.

lib. 6. cap. 43. aut certus auctor quisquam : Rufinus quàm incertus sit interpres , omnia ipsius scripta clamant cum Hieronymo. Tum si Cornelius præfuit , vt Episcopus Ecclesiæ præfuit illius in qua Synodus habebatur : postremò ordinis causa præfuerit , non iure illius imperij aut potestatis quam isti sibi arrogant.

10 Ibid. *lib. 7. hist. cap. 2.*] De Cornelio , in hac causa apud Eusebium ne μὲν quidem , de Concilio , apud neminem auctorem idoneum. Cæterùm vt Symmysta amicè Cypriano scripsit ; non præscripsit vt auctoritate præualens : quemadmodum ex Cypriano lib. 2. epist. constat.

11 Ibid. *Lirinensis in suo commonitorio.*] Scripsit fratribus per alias Ecclesias fraterno officio , vt Dionysius apud Eusebium narrat ; præcepit verò Ecclesiæ suæ obseruandum de communi Presbyterij sententia : id enim sibi Augustinus voluit libro 5. de baptismo , cuius hæc verba duo sunt Nam si Ecclesiis aliis Stephanus ὁς ἀλλοτριεπισκοπῆς præcipere institisset , præstò est Cypriani responsum ad Stephanum lib. 2. epist. 1. Cæterùm scimus quosdam quod semel imbibierint nolle deponere , nec propositum suum facile mutare ; sed saluo inter collegas pacis & concordia vinculo quadam propria , quæ apud se semel sint vsurpata , retinere. Quæ in re nec nos cuiquam facimus , aut legem damus , cum habeat in Ecclesiæ administratione voluntatis suæ arbitrium liberum vnusquisque propositus , rationem actus sui Domino redditurus. Domino inquit , non Rom. Pontifici.

12 Art. 6. *Theodoreto lib. 1. hist. Eccles.*] Fuerunt quidem 318. Episcopi , sed cum Presbyteris & Diaconis quàm plurimis : Duo verò negantur : vnùm , Siluestrum præfuisse ; alterum , confirmationem ab eo petitam esse : neutrum idoneo auctore vilo probari potest.

test. Epistolam Concilij ad Siluestrum, quæ postremis demum Conciliorum editionibus ex Bibliotheca Prædicatorum Colonienfium fuit addita, fuppositâ esse stilus ipse clamat, & acta ipsius Concilij Græcè scripta probant: in primis verò quòd ille ipse scribendi modus & confirmationis postulatum pugnam cum canone 6. eiusdem Concilij, si quis diligentius ad rem attenderit.

13. Art. 7. *primi tomi Conciliorum.*] Nec conuocationem iussu Damasi fuisse factam, nec Concilium sub præsidio eius fuisse habitum legimus apud veteres vsquam: quod probare intendit Bellarminus, & hîc dissimulatum est. Confirmatum verò fuisse ab eo dicit quidem Photius, τὰ ἀνωτὲ βελαιώσας, sed hic accipit æquiuocè. Confirmant enim alij aliorum iudicia aut singulari consensu vt fratres, aut communi suffragio, vt collegæ, aut denique summa auctoritate, vt caput aut princeps. De hoc autem postremo significationis modo Photius ne somnauit quidem, vt qui τὰ πρωτεία istius auctoritatis ad Episcopum Rom pertinere passim & constanter neget. Si accipis, Bellarmine, vt ille facit, concedimus: sin aliter, vt facis, hoc torquere, ac non probare est.

14 Art. 8. *Euagrius testatur lib. 1. cap. 4.*] Falsum, ex falsa loci interpretatione. Sic enim Euagrius ad verbū, μὲ πλεῖ ἤ χροῖς τριβλῶ ἀλίζον, κρείττε τὸ διασεσίω διέπιντ & ἡ ἡγελεῖνε τόπον, τὴν ἐπισκοπὴν (ὡς εἶρη) & προσβυτέρεος ρώμης φουταρδόντ, id est, post multum tempus consumptum conueniunt, diuino illo viro Cyrillo obeunte etiam Cælestini locum, qui (vt dictum est) episcopatum Romæ veteris administrabat. Dicit ergo Euagrius Cyrillum tum suo ipsius nomine interfuisse, tum Cælestini Rom. locum obiuisse: non vt Concilio nomine il-

millius præsideret (vt Bellarmino placet) sed potius ut suffragium commune cismarinorum Episcoporum qui intererant (nam pauculi erant) colligeret, proferretque Rom. Episcopi & Romanæ Synodi nomine, tamquam si illi adfuissent coram. Hoc enim suffragium iudiciumque Cælestinus antè exposuerat literis Nestorium datis, vt eodem & præcedente cap. narrat Euagrius. vide notam 18. Sed cur hîc τὰ πρακτικὰ καὶ τὰ συνόδου, quæ exstant, reticentur? in quibus certè nihil occurrit eiusmodi, nec apud Photium.

15 Ibid. *huius etiam Synodi petita est à Pontifice Rom. confirmatio.*] Negatur: nam vices quidem Leonis dicuntur legati isti obiisse; at Concilio præfuisse ipsos, aut petitam in hunc modum, vt Bellarminus putat, à Leone actorum synodalium cõfirmationem, ne minimo quidem indicio ex Euagrio colligitur, nec adfirmat Liberatus; etsi tam diligens Ecclesiæ Rom. propugnator, vt in gratiam Rom. Pontificis ipsis actis Synodalibus quæ in tomo 2. Conciliorum exstant, contradicat sub finem cap. 13.

16 Art. 9. *conuicta atque damnata est.*] Sensus est, æquè transmarinarum Ecclesiarum (in quibus primas Romana obtinebat) ac cismarinarum calculo, quæ priores damnauerāt Pelagium, doctrina eius fuit improbata: quod Prosper figuratè dicit, *in toto mundo.* Id autem quis negat? aut quid ad *πραξιὰ καθολικὰ* Rom. Pontificis? nullo certè iusto syllogismo ex horum auctorum verbis consequentia ista doceri potest. sed de hac re alibi dicturi sumus, controu. 3.

17 Art. 10. *soli Episcopi fuerunt iudices.*] Deus solus ex Scriptura iudex indicio & consensione Episcoporum, vt antè: hoc enim demum legitimum. & sic vbique.

18 Art. 11. *sed tantum consentiendo.*] Falsum
 nam plures præfuerunt, & suo ordine. Synodus œcu-
 menica (vt res intelligatur) ex nationalibus Synodis
 erat constituta, prout ex subscriptionibus Episcopo-
 rum constat: delegatis autem à nationali Synodo ad
 œcumenicam sui præerant Archiepiscopi sine metro-
 politani, aut qui gerebant eorum vicem. Sic plures
 præerant suo loco (ex quo Episcopi primæ, secundæ,
 tertiæ sedis, &c. appellati) vnus verò communiter de
 suffragiis Synodi totius electus actionis totius ordina-
 bat & moderabatur modum. Romanus ergo Episco-
 pus synodalis suo conuentui præerat, Antiochenus suo,
 Alexandrinus, Ierosolymitanus, itemque Cæsarien-
 sis suo: toti verò actioni huic communiter in ista Sy-
 nodo Georgius Constantinopolitanus præfuit, vt nar-
 rat Photius, prout actioni Concilij Nicæni 1. Hosius
 præfuerat. Photij autem verba, ne quis malignè op-
 pugnet, conferant lectores pij & veritatis amantes
 cum sacra Constantini Imp. ad Georgium Constau-
 tinopolitanum scripta, tomo 2. Conciliorum.

19 Att. 12. *subscriptio laïcorum.*] Ambiguè,
 antè. Hi enim præfuerunt, non toti Synodo, sed suo-
 rum ordini loco suo, vt modò diximus. Quapropter
 in Actis Synodi illius Tharasium Constantinopolita-
 num & initium totius actionis fecisse legimus, & om-
 nia fermè peregrisse quæ ad œconomiam Synodi illius
 pertinebant. Hanc autem communem *proposicionem* huius
 Tharasii in tota hac Synodo, & particularem aliorum
 suo ordine & loco obseruatam demonstrat Photius
 dicendo: *Trecenti sexaginta septem interfuerunt Episco-
 pi, qui ordinum sacra & magna phalangis sue duces ac præ-
 sides constituerunt Tharasium inter Episcopos celeberrim-
 um (diuinus hic vir erat, &c.) & Petrum religiosissi-
 mum Protoperbyterum Ecclesie Rom. & alterum Petrum*
 Pres-

Episcopus Sabyterum ipsum quoque, & illius mansionis præfectum sancti Sabe (hi sedis Apostolicæ sortiti sunt locum, Adriano tunc Pontificiam dignitatem obtinente) & Ioannem ac Thomam solitaria viuendi ratione celebres (hi in sedis Constantinopolitanæ loco) & sacro honore insignes, ac
*quatuor Orientis dioceseis Apostolicarum magnarumq; sedium gubernantes, nempe Apollinarium, & Theodoritum, & Eliam: quorum primus Alexandria, alter Antiochiæ, tertius Hierosolymorum erat antistes. Quid his verbis, obsecro, euidentius? Præest omnibus Tharadius: secundum illum primæ sedis, id est, Romanæ locum tenent vicarij Adriani Rom. Episcopi; secundæ sedis primas tenent Ioannes & Thomas monachi: tertiæ Apollinarius Alexandrinus, quartæ Theodorus Antiochenus, quintæ denique Elias Hierosolymitanus Præsul. Etsi (vt semel absoluam) quid tantopere necesse fuerit huius Synodi & sequentium causa laborare? cum inde ab isto tempore si φιλοπατεία & spiritualis tyrannis in Ecclesia plus satis inoleuerit; in qua non exemplis quibuscunq; viuatur, sed certis & sanctis legibus. Sequentibus ergo exemplis omnibus principium petitur: nam quæ sunt eiusmodi, ea illegitima esse confirmamus. Ad summam, aut non præfuit Rom. Episcopus, nec imperauit Synodis, aut præfuit. Si non præfuit (vt in aliquot antecedentibus Synodis factum ostendimus) iniquè fallunt. Si præfuit, aut legitimè præfuit, aut illegitimè. Legitimè præfuit aut uocatione, aut actione tota. Vocatio legitima ad *νεγασίαν* aut ordinaria sit oportet, aut extra ordinem. Si ordinaria, aut fuit instituto Dei, atque hoc negamus ueritate freti; aut instituto humano, atque hoc reprehendimus, vt imprudens factum, ex quo abusus & damnum Ecclesiæ animaduersum est. Si extraordinaria, aut fuit electione libera Synodi, quæ*

quæ via semper est legitima in legitima iustaque Synodo; aut fuit dativa, auctoritate Cæsarum; aut denique usurpata ambitione Pontificum: quarum viarum illa *ποδρουν* tyrannidis, hæc spiritualis tyrannidis & sacrilega est. De actione eorum qui præfuerunt, nobis tacentibus ipsa loquuntur Synodorum actus. Quodd si illegitimè secundum utrumque modum præfuerunt, prout ex illo tempore vsuvenisse affirmamus, quid apud Christianos hæc exempla possunt? Atque hæc in commune de sequentibus omnibus.

20 Art. 20. *non continnò heretici ab Ecclesia catholica habiti sint.*] Ex falsis antecedentibus consequens falsum, ex iniustis iniustum. Nos verò damnari errorem à Deo dicimus ex Scripturis per cætum Ecclesiæ legitimum, non per Pontificem; & prioribus exemplis sententiam nostram satis confirmavimus. Quæ autem hîc de Pontifice affirmantur, ea potentissimè actis Basileensis Concilij, & Panormitani in illud Concilium commentariis confutantur.

IN CAPVT VII.

1 Art. 1. *ad iudicium sedis Apostolicæ pertinere.*] Negamus verum esse hoc dictum, aut vera testimonia. De dicto, vide suprâ cap. 3. nota. 9. & 10. In testimoniis verò, Deus bone, quàm multa *ἄδικαια* sunt? Exemplo esto Damasi epistola: in qua sanctissima illa Domini verba Matth. 16. 19. *Ἔγω* scilicet inter alia his verbis vtitur, *tibi claves regni cælorum commisi, atque ligare & solvere potestatem quæ in cælis sunt & quæ in terris promulgavi.* Quàm bene compositæ λέξις, aiebat ille: quàm verbis Christi analogæ! Hæc & similia aut non scripsit Damasus, aut

P

impius

mpius hac in re sacrilegusque fuit. Et his armis defendendi, aut probari veritatem Dei? Sic epistolarum sequentium alia falsò his auctoribus adscribuntur; alia falsum dicunt, quamvis auctore certo. Nam epistolis Innocentij quid infantius? ut rectè Erasmus censuit, Leonis quid arrogantius? & sic de cæteris. Ne plura, hæc testimonia & substantiâ falsa sunt, aduersantur enim veritati; & modo sunt illegitima; nam à partibus ipsis contendentibus, de domo, de sinu, conficta adferuntur. Nobis Christus auctor, nobis Prophetæ & Apostoli testes sunt idonei: de istis verè testimoniis equidem cum illo dixerò, *Occupet. extremum scabies, mihi turpe relinqui est, si ista lege testimoniorum edendorum quiduis non vicero.*

2 Ibid. *decretum Nicæni Concilij.*] Nam obliti fuerant scilicet commentum istud proferre antecessores illius: cum tamen nec in actis canonibusque Nicænae Synodi, nec in multis repetitionibus eius apud optimos auctores vllum de hac re verbum compareat. O audaciam!

3 Art. 2. *Imperatores idem senserunt.*] Nempe causas fidei & Ecclesiasticas ad cognitionem iusti ordinis Ecclesiastici pertinere: quod damus atque affirmamus. Sed in ratione iusti ordinis Imp. multi fuerunt falsi.

4 Ibid. *lib. 7. hist. cap. 26.*] Hæc verba, *nimirum edoctus à suis*, &c. sunt glossema Bellarmini, nec ab Eusebio sunt, nec sunt verisimilia. Locus est in editione Græca cap. 30. lib. 7. hist. Eccles. Quid ergo in causa fuit? nempe quòd omneis Orientis Episcopos iudicio in Samosatenum lato implicatos esse hac contentione cognosceret: propterea politice alium delegari censuit oportere, qui à cõtentionibus illis abfuis-

set. Quid, quòd exemplum Synodi ipsius contra Paulum Samosatenum habitæ euerit hanc Bellarmini affirmationem? fuit enim Synodus Episcoporum Orientis solùm; prout ex Eusebio constat; & grauis causa, causa fidei sine iudicio sedis Apostolicæ istius, quam Bellarminus vocat, definita.

5 Art. 3. *diuinæ voluntati debet attribui.*] Eusebius lib. 3. de vita Constant. cap. 20. τὸ τοῦ θεοῦ τῶ θεῶν βέλῃον ἔχει τῶ ἀναφορῶν, id ad diuinam voluntatem relationem habet. quid ex hac propositione, amabo, confeceris?

6 Art. 4. *ad suum iudicem proprium, id est, Melciadem Papam.*] Si iuridicè loquitur Bellarminus, negatur dictum. Nam delegatus iudex non est proprius & suus: Melciades autem & alij fuerunt delegati (vt Augustinus ibidem testis est) reorum postulatione. *Iudicante*, ait ille, *Melciade tunc Rom. urbis Episcopo cum collegis suis, quos ad preces Donatistarum miserat Imperator, in Ceciliano nihil probari potuisse, &c.* Falsò igitur refert historiam, & veritatem oppugnat facti, quisquis hoc modo narrat.

7 Art. 5. *interpretes constituit Episcopos.*] Sic legitimum esse diximus in nota 3. Sed vbi præsidium Rom. Pontificis? Idem & sequentia.

8 Art. 7. *reoluere & disputare contendat.*] De Chalcedonensi agit, non de quouis Concilio promiscuè. Fallacia indigna est, à singulari ad totum vniuersale.

9 Art. 9. *qui ligari vel à ligamento solui egerimus.*] Hoc Basilij testimonium agnoscimus de legitimo Conciliorum ordine, vt antè. Sed nonne Bellarminus videt nullam hîc mentionem esse Rom. Pontificis? Tres enim statuit gradus in ordine Eccle-

28 F. IVNII ANIMADVERSIONES
Iastico, nec plures quam Nicæno Concilio fuerunt
approbati: primum Patriarcharum; secundum Pon-
tificum, siue Episcoporum; tertium denique sacerdo-
tum. Episcopos autem Pontifices olim fuisse dictos
constat vel ex innumeris Gratiani in Decreto locis.
Exempla habentur aliquot 2. c. 7. q. 1. per totum, &
apud Cyprianum passim.

IN CAPVT VIII.

1 Art. 1. *controuersias non posse finire ex solis
Scripturis, quia variè ab hæreticis exponuntur.*]
Distinguendi hæretici: Nam quidam auctoritatem
Scripturæ respuunt; quidam accipiunt, velut princi-
pium commune. Oleum & operam perdit qui cum
prioribus ex Scripturis disputat: posteriorum diuer-
sa ratio. De prioribus illis præci Patres egerunt plu-
rimùm.

2 Ibid. *quæ est ab Apostolis traditio.*] Fallacia
ultiplax. nam 1. agitur illic secundùm quid, nem-
pe de hæreticis principia noua comminiscuntibus, non
accipiētibus diuina. 2. vt demus agi de Ecclesia Rom.
tamen de ea agit Irenæus vt tunc fuit, non autem vt
nunc est. τὸ δ' ἕρρα πολλὰ μεταξὺ. 3. non agitur de Ec-
clesia Rom. propriè & solùm illis Irenæi verbis; sed
de Ecclesia qualibet, in qua doctrina Apostolorum
semper fuerit conseruata. Demonstratur illud ante-
cedentibus Irenæi verbis: dixerat enim principio capi-
tis, *Traditionem Apostolorum in toto mundo manifesta-
tam, in Ecclesia adest perspicere omnibus qui vera velint
audire: & habemus enumerare eos qui ab Apostolis instituti
sunt Episcopi in Ecclesiis, & successores eorum vsque ad
nos, qui nihil tale docuerunt, neque cognouerunt, quale ab
his*

his deliratur. Agit ergo de Ecclesia catholica, & exempli causa de singularibus in ea Ecclesiis. Atque in eandem sententiam paulo post subiicit, *Sed quoniam valde longum est in hoc tali volumine omnium Ecclesiarum enumerare successiones, maxima, & antiquissima, & omnibus cognita. Ecclesia à gloriosissimis duobus Apostolis Petro & Paulo fundata Romæ & constituta traditionem eam quam habet ab Apostolis & annunciatam hominibus fidem per successiones Episcoporum peruenientem vsque ad nos indicantes, confundimus omnes eos qui quoquomodo vel per ἀνταρθεσίαν malam, vel vanam gloriam, vel per cecitatem & κακότητα præterquam quod oportet colligunt.* Tum demum Irenæus subdit, prolato singulari Ecclesiæ Rom. exemplo, *Ad hanc enim Ecclesiam, nempe catholicam quidem propriè, Romanam verò (vt Scholastici loquuntur) exemplariter, propter potentiorem principalitatem necesse est omnem conuenire Ecclesiam, id est, omnes qui sunt vndique fideles, &c.* 4. æquiuoca sunt illa Irenæi verba, *διὰ τὸ ἰκανωτέρῃ ἀρχῇ*, quæ interpres vertit, *propter potentiorem principalitatem*, aliena voce atque sententia, pro eo quod est, *propter illius principium dignius*: vt paulo post *ἰκανωτέρῃ ἀρχῇ*, idem interpres transtulit *potentissimas literas*, vt legimus Irenæi verba apud Eusebium lib. 5. hist. Eccles. cap. 6. Id enim sibi vult Irenæus, quod & Tertullianus libro de præscript. & Augustinus lib. 2. de doctr. Christ. cap. 8. tradiderunt, potentius principium esse quod Apostoli ipsi in Ecclesiis quàm quod alij posuerunt: cum itaque Romana ab ipsis Apostolis fuerit constituta, ipsius principium principio aliarum multatum esse *ἰκανωτέρου*, & ipsam quoque *ἰκανωτέρῃ* dum suo illi principio hæret. Nunc verò ita Romæ esse quis homo probet?

3. Art. 2. *qui àcta Concilii Ariminensis dissoluerent.*] Athanasii locus iuris est ordinarij, quod agnoscimus: de Pontifice nullum verbum. Basilius verò fide non satis bona adducitur. Nam quia Synodi Ariminensis auctoritas Ecclesiis nocebat plurimum in Oriente toto, Romanus autem Episcopus à Nicæna Synodo non summus Pontifex (vt nunc gloriatur) sed Patriarcha cis mare & Metropolitanus Italiæ, eo que Arimini agnitus fuerat, prudenter Basilius consilium dabat, vt Rom. ille Episcopus pios aliquot Dei seruos in Orientem de sententia Ecclesiarum cismarinarum ablegaret, per quos illud vulnus periculosè ab Ariminensi Synodo impositum commodis interpretationibus & sacris monitis curaretur. Hoc officium omnes omnibus debent, fratres fratribus, & Ecclesiæ Ecclesiis charitatis iure, non auctoritatis dominatus que arrogatione. Consulatur locus.

4. Art. 3. *neq̄ legem feratis legislatoribus.*] id est, præconibus & interpretibus legum iudiciorumque Dei. Catachresis est *πντοειν* à Nazianzeno frequentata *τοθurno* poëtico. Ex figurato dicendi modo proprium Bellarminus facit hoc & sequente Nazianzeni loco: incite.

5. Ibid. *Petrum toti orbi magistrum à Christo prepositum.*] Rectè, sed communi iure atque confortio honoris & potestatis cum Apostolis cæteris: proinde Chrysostomus hoc ipsum magisterium aliis Apostolis hoc suo dicto non adimit. Non est nescius Bellarminus à particulari ad commune argumentationes negatiuas fieri non posse.

6. Ibid. *orat. pro imaginibus.*] Hæc apud Cyrilum Græcum aut Latinum non exstant. Quid si B. Cyrillo istud fuerit suppositum, & Thomæ impositum?

fitum? enimuerò quid istud ad laudati illius & locu-
pletis Thesauri argumentum? De Damasceno, nati-
bus trahatur oportet, qui credet hominem Syrum &
Patriarchæ Antiocheno ac Constantinopolitano ob-
strictum, auctoritatem Rom. Pontificis ita prædicare
fuisse ausum, aut etiam voluisse. Et quid ille, obsecro
in hanc sententiam? Oratione I. sic ait, *Non paternali
pietatem, sed latronum seuitiam arguunt quæ per vim im-
perantur, non autem persuadentur verbis. Testimonio sit
Concilium secundum Ephesi celebratum, quod ad hunc vsq;
diem ἀνσπικῆς cognomen obtinet: quippe cui tyranni manus
vim attulit, quum beatus martyr Flavianus interfectus est.
His de rebus statuere atque decernere non ad Reges perti-
net, sed ad Concilia. Nam vbi duo vel tres, inquit Domi-
nus, congregati fuerint in nomine meo, ibi sum in medio
iporum. Ligandi soluendiq; potestatem non Regibus, sed
Apostolis eorumq; successoribus, Pastoribus ac Doctõribus
dedit Christus. Hæc profectò vera, & ad illa τὸ ἀρχιε-
ρεὶ καὶ πρεσβυτέρῳ Rom. Episcopi nihil facientia. In oratione
verò secunda idem planè enunciat grauiùs καὶ πατέρα
καὶ πρῶτον. Nos verò idem affirmamus, vt suprà cap.
nota 9. & 10. Ecce, his cancellis se Bellarminus cir-
cumcludi nunquam patietur: & non pudet hunc lau-
dare auctorem?*

7 Art. 4. *Hæc ille in summa.*] Vtrumque falsum,
propositio & ratio. Propositio Tertulliani est secun-
dùm quid (vt loquuntur) ista, non debere disputari
ex scripturis cum his hæreticis qui negant scripturas:
ratio, scripturas principium esse auctoritate diuina in
Ecclesia constitutum: conclusio, proinde aduersus ne-
gantes principia, & alia impiè supponentes non esse
ex Scripturis disputandum; sed principia ab auctori-
tate diuina stabiliri oportere, auctoritatemque diui-
nam successionem, consensionem, & vniuersitate demon-

ari, quam successionem hæretici illi nescio qui ter-
 filij à suis partibus probare non possint : huius au-
 tem successionis non caput, sed exemplum Ecclesiam
 Rom. esse, de cuius successione constaret maximè te-
 stimonio & consensu omnium. Hoc commune est
 in Irenæo argumentum, vt supra nota 2. Illud enim
 quod supponit Bellarminus, *quarum præcipua est Ro-*
mana, non est ex Tertulliani mente: qui Ecclesias Apo-
 stolicas distinguens ordine affirmat dici, primùm
 vniuersè quæcunque doctrinam Apostolorum reti-
 nent, secundò in quibus prædicauerunt Apostoli, ter-
 tiò in quibus hæserunt & ad quas scripserunt. Postre-
 mò autem exemplum Romanæ subiicit (cui & Smyr-
 nensem trans mare copulat) quæ tum fide operibus-
 que fidei inter alias mundo prælucebat.

& Ibid. *sunt hæretici.*] Quid hæc, amabo te, ad
 celebrata illa *ἁγία* Rom. Pontificis? Fortunatus
 Episcopus fuerat per schisma institutus in Ecclesia,
 quum iam alter legitimè vocatus & ordinatus esset.
 Indignitatem facti Cyprianus cùm aliis verbis, tum
 sententia explicat, quam de Ecclesia qualibet at-
 que Episcopo eius, non de Rom. enunciat. Hic bo-
 nus interpret ex iure communi facit singulare; &
 quod Pastorum est seu Episcoporum omnium (quos
 Pontifices dicebat antiquitas, vt supra cap. 7. nota 9.
 diximus) atque singulorum in Ecclesia sua, id vni
 Rom. vindicat, vt ex pastore particulari faciat prædo-
 nem vniuersalem. Tu verò sic, Bellarmine, solus cur-
 rens viceris, quod aiunt.

9 Art. 9. *Hieronymus totum iudicium tribuit*
Damaso Pontifici.] Argumentantur ex particulari,
 & elenchi ignoratione peccat. Hieronymus diu in Sy-
 ria agens videbat Orientalis Ecclesias in argumento
 de sancta

de sancta Trinitate omneis fluctuare, dissentire plurimisque, & suas ipsius voces à singulis obseruari, à multis carpi. Propterea cum in Occidente maior Ecclesiarum consensus esset, petebat à Damaso ut se faceret certiozem de iis formulis & vocibus quæ in Occidente obtinebant, nequando ex verbis ipsius ansæ excitandis rixis captarent hæretici. Hoc autem quod etiam ab inferiore vir bonus & prudens non esset petiturus? non ergo sequitur, Damasum ut iudicem aut summum Pontificem ab Hieronymo appellari; sed ut pastorem ab eo qui ouis Romæ fuerat diu, siue ut fratrem, de ratione Ecclesiarum Occidentalium consuli, quibus in doctrina & verbo fidei maximè tunc interfuit Orientaleis conformari, & Pastores Doctoresque illarum. Itaque nihil Bellarminus agit.

10 Art. 7. *Ecclesiam de illa consulat, quam sine ulla ambiguitate Scriptura demonstrat.*] Quidni verò Ecclesiam? nam index est voluntatis diuinæ ex canone. Non sequitur autem, ergo Romanam hanc nostram: imò non sequitur, ergo Romanam, ut Ecclesiarum semper caput & principem.

11 Ibid. *Apostolica sedis antistitem respondere.*] Epistolas quæ apud Augustinum exstant nomine Innocentij, nothas esse viderunt iamdiu & monuerunt multi. Tum ut detur iudicium de rebus fidei ad sedem Apostolicam pertinere, non dixit Innocentius summum iudicium, non ad sedem istam solam, nec sequi ex eo potest. Disputator denique æquiocatione fallit. Sedes Apostolica si dicitur ubi sedit Apostolus Christi, agnoscimus; & hoc sibi Augustinus voluit, ut nota 2. diximus. Sin dicitur sedes Apostolica ubi sedet vicarius Christi, successor Petri Apostolorum Principis, instructus vocatione & auctoritate

114 F. IVNII ANIMADVERSIONES
epistolica; negamus: hoc noluit Augustinus, Bellar-
minus voluit: probet igitur.

12 Art. 8. *nisi me commoueret auctoritas Eccle-
siae.*] Negatur: fallacia est figuræ dictionis, qua Bel-
minus vtitur. Nam frequens est Afrorum vsus, &
inflaritia temporum istorum enallage. *Credere &
commoueret* dicit Augustinus pro credidisset, com-
mouisset. Augustinus idem lib. de beata vita, *Sic ex-
arsi*, inquit, *vt omneis illas anchoras vellem rumpere, nisi me
nonnullorum hominum existimatio commoueret.* Sic Ter-
tullianus sæpe. Deinde esto sanè: at Augustinus loquitur
ex hypòthesi pro ratione eorum in quos scribebat,
vt euincunt verba proximè præcedentia, *Si ergo inue-
nires aliquem qui Euangelio nondum credit, quid faceres di-
cente tibi, non credo? Ego, verò Euangelio non crederem,
&c.* Præterea optimè dicit *commoueret*, vt causam hanc
efficientem; non principalem, sed adiuantem; non
essentialem, sed accidentariam, non per se necessa-
riam, sed concurrentem nostro commodo ostenderet.
Nam mouet sapientia Dei in scripturis expressa per
spiritum, commouet Ecclesiæ auctoritas: quas res an-
teà cap. 4. iunxerat Augustinus dicens, *Vt hanc omit-
tam sapientiam quam in Ecclesia esse catholica non creditis,
multa sunt alia quæ in eius gremio me iustissimè teneant.
Tenet consensus populorum atque gentium, tenet auctoritas
miraculis inchoata, &c.* sed hæc plurimùm distinguunt
Pontificij præter Augustini mentem, vt hoc veluti
fracto tibicine Ecclesiæ suam statuminent.

13 Ibid. *imperium tribuit Ecclesiæ.*] Certè: sed
ministeriale solùm, vt præconum, interpretum, &
admiratorum est, 2. Cor. 1. 24.

14 Art. 9. *Beneficio, Calesino.*] Non aliter? fal-
sum. Nam pūlus è Concilio Carthaginensi & Mile-
uitano

uitano damnatus fuerat Pelagius: sed quum trās mare profectus venisset Romam, vbi se insinuabat: adco subdolè vt pergravis metus esset ne Romæ vulnus grauius in Ecclesia infligeret; prudenter & piè Africani Episcopi certiozem binis literis fecerunt Innocentium tum de Concilioꝝ suorum sententia, tum oꝝ impendente in Romanam Ecclesiam periculo, nisi Afrorum exemplo salutis publicæ prospiceretur. Quin eousque Pelagij res factionibus perductæ sunt, vt purgatus fuerit in conuentu quodam, & dignitati sacerdotij restitutus; donec tertio Episcopi Africæ rescriptissent, & fraudes hominis retexissent. Ac tum demum Pelagius trans mare ab Afris prædamnatus, eandem cis mare subiit condemnationem. Exstant apud Augustinum de hac re epistolæ 90. 92. & 95. Hæc Prosper non reticuit planè: sed agens in cismarina Ecclesia de Pelagij cōdemnatione, quorsum Africana Concilia & historiam totam adduxisset? Ex auctoritate negatiuè placuit Bellarmino concludere, vel potius *αὐτῶν ἐστὶν*. sed hic funis nihil attrahit.

15 Ibid. *consensionem Patrum & similia.*] Cuius scriptura ipsa, id est, lex & canon scripturæ per se interpretandæ omittitur? at hoc fundamentum Vincentius posuerat. Hæc igitur omnia damus vltro, & religiosè adferimus: nam alius est sensus verè Ecclesiasticus atque canonicus in rebus multis, alius Pontificius: de quo hîc per æquiuocationem concluditur.

16 Art. 10. *vt eius auctoritate corrigatur, &c.*] Hoc testimonium & sequentia, vt corrupto seculo & tyrannide iam plus satis obtinente scripta, non auctoritatis commendatione opus habent, sed necessitate excusationis. Hi degeneres filij Patrum natos veniant, quos regi ab ipsis oportebat, vt excusent sordibus suas;

as; nos verò quam maximè possumus, propter se-
culi illius tenebras & tyrannidis istius spiritualis vim
atque speciem, sanctos illos Patres excusamus. Quæ
verè ab eis dicta sunt, accipimus; quæ secus, iis mini-
mè obstringimur: nam lex suprema nobis est veritas
dei, & salus populi.

IN CAPVT IX.

I Art. 1. *at iste iudex non potest esse scriptura,
neque Spiritus reuelans priuatus, neque princeps
secularis.*] Propositio falsa. Nam primùm aut insuf-
ficiens est enumeratio, aut æquiuoca. Insufficiens, quia
omittitur Spiritus Dei & Christi, quem ipse Christus
doctorem & iudicem pronunciauit Ioan. 14. & 15.
& 16. vt qui omnia in omnibus operetur. Quòd si
hunc Spiritum Bellarminus dixerit comprehendì eo
quem spiritum reuelantem priuatum vocat, fallit ho-
monymia: imò falsa est eius restrictio, & odiosè con-
fusa; eùm idem ille sit Spiritus qui omnia operatur in
omnibus, 1. Cor. 12. lucem vniuersalem vniuersalis
Ecclesiæ, priuatamque omnium & singulorum effi-
ciens communiter & singulariter; ac proinde iudex sit
omnium. Secundò, si de instrumentali iudice vel mi-
nisteriali à se agi dixerit, negatur propositio: nam iu-
dex incorruptus est Scriptura facta, diuinus planè om-
nium iudiciorum canon, vt cap. 1. dictum. huius ve-
rò canonis non iudices, sed indices & administri sunt
serui Dei in Ecclesia eius; tantisper audiendi dū scri-
pturæ hærent, quia homines sunt mutabiles & aber-
rare possunt à canone. Rectè Tullius lib. 3. de legib.
*Vt magistratibus leges, ita populo præsunt magistratus: ve-
reque dici potest, magistratum legem esse loquentem; legem
autem,*

autem, mutum magistratum. Similiter & nos, vt seruus Dei scriptura, ita gregi Christi præsumunt serui eius: verèque dici potest, Dei seruum scripturam loquentem esse; scripturam autem, mutum Dei seruum. Sed illi auctoritatem cum imperio habent; hi cum minister. 1. Cor. 2. & 3. & 2. Cor. 1. & 5. Itaque negatur consequens.

2 Ibid. *varios sensus recipit, nec potest ipsa dicere quis sit verus.*] Falsum: nam omnino dicit, & aperte dicit illa, quid sit sentiendum, quid non; siue ibidem dicat, siue alibi & diuersis locis: quod Augustinus optimè confirmat lib. 2. de doctr. Christ. & sequutus eum Rabanus lib. 3. de institut. clericor. nam & illius sunt in Ecclesia interpretes, & ab illa est interpretatio. Sed ineptè vitium hominum canonici diuino, qui rectissimus est & incorruptissimus, adscribitur, vt in sequente exemplo factum. Perinde faciunt isti, ac si testamentum perscriptum accuratissimè propter videntium hominum inscientiam vitiosum esse arguerent.

3 Ibid. *secundùm eam homines dirigit.*] Hic attendem est Spiritus Christi in Ecclesia iudicans per seruos ipsius secundùm Scripturas.

4 Ibid. *non à se ipsa interpretari potest.*] Falsum: & se interpretatur ipsa per se, & per suos interpretes atque ministros.

5 Art. 2. *quis tum erit iudex?*] Spiritus Dei per Scripturas, vt nota 1. & 3. dictum. quod si nondum idem sentiant, ferent alij alios, donec Deus hoc reuelauerit, Philip. 3. 15. interea in eo ad quod vsque peruenent eadem incedentes via, & idem sapientes.

6 Art. 3. *Quòd autè Spiritus reuelans unicuique*
prinato

Priuato homini iudex esse non possit, facile demonstratur.] Incommodè dictum, vt notà i. ostendimus: nam vnus est & idem Spiritus, qui priuato reuelat & publico, vt iudex omnium. Sed Bellarminus intelligit de priuata reuelatione, quæ ab vnoquoque etiam priuato homine. & auctoritate priuata prædicari potest æquiucè. hoc ἐνθουσιασῶν & quorundam Anabaptistarum est. Sic ergo nomine Spiritus abutitur æquiucè, vt lib. 1. cap. 2. & sequentibus demonstratum. Quid his argumentis facias?

7 Ibid. *iudex debet videri & audiri ab utraq; partelitante.*] Negatur: nam etiam breuiculo iudex respondere potest, vt Deus per scripturam dedit responsa sua; potest etiam per quemuis interpretem, & facit Deus.

8 Ibid. *ad eam rectè intelligendam?*] Hoc ἐνθουσιασῶν præstent: à nobis enim minimè dicitur. Quod dicimus, huiusmodi est: Spiritus Dei iudex est omnium; & Scriptura; lex seu canon Ecclesiæ à Spiritu: Singulorum verò, tum priuatorum hominum, tum eorum qui publica auctoritate sunt, iudex est idem Spiritus per Prophetas & seruos suos secundum Scripturas legitimè docens: nam Spiritus Prophetarum est Prophetis subditus, 1. Cor. 14.

9 Art. 4. *iudex debet habere auctoritatem coæstiuam.*] sed eam limitatam, vt vocant, & circumscriptam pro modo vocationis vniuscuiusque. Etsi hoc argumentum nihil ad nos, qui ordinem iudiciorum auctoritatemq; agnoscimus in Ecclesia Dei; licet non tyrannicam aut despoticam istam, quam hi affectant, & exercent illi in hoc tempore.

10 Ibid. *nō est igitur necesse vt omnes iudicent.*] Acquiuoca omnia. Nam iudicium aliud est cōmune

ne om-

ne omnium (vt cap. 3. nota 9. diximus) tamquam
 ouium Christi discernentiũ pabulum ipsius ex com-
 muni sensu in seipsis; aliud eorum qui pastores dati,
 aut donis & vocatione publica instructi sunt. Secun-
 dũ prius illud necesse est vt omnes aliquatenus
 dicent, non enim stipites sunt; secundũ posteri-
 non item, sed ij demum qui publicè vocati sunt ad
 auctoritatem, & τῶ ἀρχιεπιστολίῳ summoque Pastori ra-
 tionem sunt reddituri administrationis suæ. Sequen-
 tia itidem æquiuocè.

11 Art. 7. *tibi dabo clauēs regni cœlorum, &c.*
Matth. 16.] Hæc perpetua fallacia, quòd manda-
 tum commune Pastorum omnium in Ecclesia Dei ad
 vnum restringitur; & ex vniuersali propositione pura
 fit particularis personæ & loci. Per quam regulam, ob-
 secro, Logicæ illius vestræ? sed de his, postea con-
 trou. 3.

12 Art. 8. *nec sine his esse potest Ecclesia.*] Ve-
 rus Pontifex est Christus, Hebr. 2. & 5. veri sacerdo-
 tes, administri eius. hoc sensu, dictum verissimum
 diuerso, falsum.

13 Ibid. *sed ad spiritualem & Ecclesiasticam*
pertinet.] id est, ad Deum & Dominum Iesum
 Christum primò & per se: hic enim rex magnus est,
 Psalm. 48. 3. Matth. 5. 35. secundariò verò ad seruos
 & administros illius legitimos, agentesque legitimè
 secundũ voluntatem Regis sui expressam in Scri-
 pturis eius, & potestatem ipsorum ab eo limitatam
 sapientissimè.

IN CAPVT X.

1 Art. 1. *vt exponit hoc loco Cyrillus.*] Aut alio exemplari Bellarminus vsus est, aut non assequutus Cyrilli mentem. hic enim certè alia omnia. De sequentibus iam satis dictum lib. 1. cap. 1. & 2.

2 Ibid. *omneis Christianos intellecturos diuina reuelatione omnia arcana scripturarum.*] Neque verò id à nobis contenditur; sed illud tantùm, Deum doctorem indicemque fidelium esse per Spiritum ex scripturis sacris. Ista igitur non nostra, sed Schwenckfeldii & Anabaptistarum ἐπιδοσιαζομένων sunt argumenta.

3 Art. 3. *sed etiam impleamus diuina mandata.*] Plus satis dictum. Sic malim ad Augustini mentem, *sed etiam vltro in fide* mandatis diuinis obsequamur. Augustinus enim Ierem. 31. præsentem piorum constitutionem, versu 33. futuram, versu 34. voluit intelligi.

4 Art. 4. *ipsi etiam Iudæi & Turcæ, licet impij sint, tamen vnum Deum colunt.*] Quid autem ista ad promissiones Euangelij? at hæc potiùs solutio vera, anteponi simplicem hunc Euangelicum docendi & cognoscendi modum Legali illi circumfluenti umbraculis: tantam enim esse illustrationem Euangelij gloriæ Christi, vt pij citra ambages veritatem Dei fidemque doceantur, & percipiant eam. κατὰ τὸ dictum.

5 Art. 5. *affectum erga parentes.*] De hoc argumento Anabaptistæ viderint.

6 Art. 7. *ac germana intelligentia.*] Ergo propriè loquendo, non Scriptura eget, sed nos egemus testimonio. Neque verò negatur à nobis Ecclesiæ testimonium,

nium, modò pericula præcaueantur duo : vnum, istud Ecclesiæ testimonium superiore loco quàm potest habeatur, sed subordinatum diuini Spiritus testimonio, quod vnicum per se est *ἀνταρξέστατον*. Nam causarum, vt vocant, subordinatarum ratio est huiusmodi, vt inferiores nunquam obtineant superiorum efficaciam, sed ministrent eis dispositione sua. Alterum ne Ecclesiæ nomen accipiatur æquiuocè, sed propria significatione ipsius. Atque hunc in modum sequentia pleraq. ex certo causarum ordine intelligenda sunt.

7 Art. 10. *alienum autem non sequuntur. Et, non audiunt vocem alienorum.*] Duo hæc argumenta Anabaptistæ afferunt.

8 Art. 11. *an hæc ita se habeant.*] Distinguiamus Ecclesiæ nomen: nam est æquiuocum. Aliud est Ecclesia sancta catholica, nimirum corpus Christi viuens in ipso de spiritu eius, & habens membra sua essentialia in cælo & in terra adunata ipsi per Spiritum; aliud Ecclesia in terris militans cum imperfectione sua, habens cum essentialibus adnata membra, quæ impietate diffluunt, licet in Ecclesia sint, quia de Ecclesia non sunt, 1. Ioan. 2. Illa vniuersitas perfecta est, eoq. errare non potest: hæc verò imperfecta est, ac proinde errare potest etiam in doctrina fidei explicanda. Alioquin ab imperfecta arbore fructus perfectus, ab imperfecta causa effectus etiam perfectus procederet: quod est *ἄλογον*. Nam effectus nunquam superat causam, interdum adæquat, plurimùm minor est. Quòd si Ecclesia militans errare potest, certè & Ecclesiæ particulares possunt, & Synedria Synodique ipsarum: in primis autem fungi illi ac *ἄλογα* quæ ab Ecclesia Rom. subolescunt. Sed de hac re dicetur controu. 3. & 4.

Q

9 Art. 12. *non calumniandi.*] Quid ergo? annon licebit Christiano cuique conuenientiam regulæ & regulati (vt vocant) obseruare? non probare omnia, quod præcepit Paulus? non probare spiritus, quod Iannes, si ex Deo sunt?

10 Art. 14. *nec Papa, vt docet ex cathedra, nec Concilium in fide errare possit*] Principium petitur: negamus, vt nota 8.

11 Ibid. & *Chrysostomus in 1. Cor. 12.*] Negatur hæc restrictio: pugnat enim planè cum sequente determinatione, *secundum analogiam fidei*, quæ analogia ad res futuras restringi nec debet, nec potest. De Patribus quos adfert, ipse meliùs viderit. Plerique certè non ita sunt interpretati, ne ex iis quidem qui hîc nominati sunt. Nam quid Ambrosius, quid Theodorétus eiusmodi? nobis non placet τὸ βεβαιῆσαι. Chrysostomus verò prophetiam quum ita distinguit, non agit de hoc loco, sed de illius 1. Cor. 12. interpretatione.

12 Ibid. *vt heretici plerumq; faciunt.*] Non tam nescius illum Pauli locum variè ab interpretibus fuisse redditum, ἐλλειψικῶς, aut sine ellipsi; & qui ellipsin statuunt, eos verbum hoc aut illud suppleuisse, vt Bellarminus facit. Sed cur hîc à Vulgata illa translatione discedit, quam Tridentini Patres authenticam pronunciauerunt, & quam Missale Breuiariumque ipsum Rom. constanter retinent? Agedum, sequamur verba ipsa translationis illius, & nihil suppleendum ostendamus, si modò parentheseos notula apponatur. Sic ergo Apostolus: *Dico enim per gratiam quæ data est mihi, omnibus qui sunt inter vos, non plus sapere quàm oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem; & vnici- que sapere sicut Deus diuisit mensuram fidei (Sicut enim*
in vno

in vno corpore multa membra habemus, omnia autem membra non eundem actum habent: ita multi vnum corpus sumus in Christo, singuli autem alter alterius membra, habentes autem donationes secundum gratiam qua data est nobis, differentes) siue prophetiam, secundum rationem fidei, siue minist. &c. sensus est, siue prophetiam diuinam aut est ad mensus Deus, sapere edico secundum rationem seu proportionem fidei; siue ministerium, sapere in ministrando, & quæ sequuntur. Huic interpretationi Græcus textus etiam respondet, idque sine ellipsi, sensu percommodo. Quamobrem non satis conuenit sequens loci interpretatio, & cōsequētia illius.

13 Art. 15. *negamus tamen ad eos pertinere iudicium definitiuum controuersiarum fidei, duplici de causa.*] Et nos quoque negamus iudicium ab eis apud alios ferri posse, nisi uocatione aut ordinaria aut extra ordinem instructi sint, & singulari Spiritus testificatione ex Scripturis sanctis. Atque his duabus conditionibus sequentes Bellarmini exceptiones euertuntur.

14 Ibid. *regi uidelicet à spiritu sancto.*] Hoc negamus certum esse de Papa & Concilio; & controuersia 3. & 4. confutabitur.

15 Ibid. *non indicauit mihi.*] Idem de Papa & Concilio dicendum, licet maximè spirituales essent.

16 Art. 18. *non dari omnibus hominibus passim donum interpretandi.*] Solutionem hanc negamus: Apostolus enim de omnibus donis, administrationibus, & operationibus quæ in Ecclesia sunt loquutus est, quas res quis intelligens ad priuatos restringat? deinde omnia simul ἀναγκαστικῶς dicit, *hæc omnia operatur vnus & idem Spiritus*, &c. Species itaque à Paulo adductas in superiore uoce signo uniuersali coniuncta

uncta comprehensas, *hec omnia*, Bellarminus comprehendendi negat, fallacia diuisionis (vt vocant) manifestissima. Proinde sequentia nihil ad rē: agitur enim de donis, administrationibus, & operationibus sanctis vocatione Dei, siue ordinata, siue extra ordinem in Ecclesia eius.

17 Art. 19. *datum est asina Balaam.*] Atqui non est disputator nescius, Prophetarum alios fuisse ordinarios ordinariè in scholis institutos vt Prophetarum filios, quamuis non essent de tribu Leuitica, vt de Samuele, Elia, Elisæo, aliisque legimus filios Prophetarum cateruatim docentibus; alios extra ordinem à Deo institutos, vt fuerunt Amos, Debora, &c. Hæc igitur responsio, quamuis speciosa & ad posterius genus Prophetarum spectans, tamen non refellit generaliter, vt debuit, obiectionem allatam. Nam Prophetas Deus alios ordine, alios extra ordinem excitauit: Non autem ab his, sed ab illis ducitur argumentatio, & utrorumque exempla promiscuè adducuntur.

18 Ibid. *explicatio doctrinæ acceptæ & iudicium de dogmatibus semper spectant ad Pontifices, vt supra ostendimus.*] Primùm aliena est responsio: nam Apostolus de omnibus vniuersè agit, vt nota 16. dictum. Secundò autem hanc distinctionem obuiis vlnis accipimus, vt quæ à nobis facit, & veritatis est. Nam doctrinam & dogmata solùm accepta à Domino Pontifex non explicat & sequitur simpliciter, sed nouat innumera, & opplet traditionibus: vt ostendunt multæ Conciliorum Decretorumque inter se & cum verbo Dei expressæ antilogiæ: atque hæ non explanationes, sed reuelationes dicendæ sunt. Non sunt autem reuelationes, Bellarmino teste, Pontificibus alligatæ. Ergo nec pro explanationibus, cùm reuera

non sint, nec pro reuelationibus habendæ sunt.

19 Art. 21. *de qua liber ille tractat,*] Negatiuæ restrictio: nam quæcunque antè & post adiuncta sunt, ea non ad publicum solùm, sed vniuersè ad singulos quoque pertinent: ergo & ista. Deinde iudicij & probationis huius causæ ad singulos pertinent necessario: puta ad incrementum spiritualis boni, & præcautionem mali: cui rei publicos quidem administratos oportet dare operam de causa publica, sed & de priuata sua singulos. Postremò autem distinguenda est iudicij huius & probationis ratio, vt antè cap. 3. nota 9. & 10. & cap. 9. nota 8. ostendimus. Iniquè disputator ea quæ simpliciter madata sunt iubet secundùm quid accipi. Simile Academiae est dissimile: nam Academia ciuitas literatorum est, & de iis qui præsentur dicitur æquiuocè: Ecclesia literatorum & illiteratorum est, & Apostoli ad eam vniuocè dictam scripserunt ista vniuersè.

20 Ibid *sed apertè bona.*] Hæ propositiones duæ indefinitæ sunt, partim veræ, partimque falsæ. Nam ex causis bonis generantur effectus boni, ex malis non. Examina autem, iudicia, & Concilia quædam bona sunt, vt Act. 15. quædam mala, vt Ariminense, Seleucianum, Sirmiese, &c. Doctrina ergo librorum prohibitorum mala est, si bene examinati atque damnati sunt; sin secus, non eo fit mala: de Conciliis eadem ratio. Falsa igitur argumentatio.

21 Art. 22. *non confundamur in aduentu eius.*] Hoc argumentum lymphaticorum est: nihil ad nos. Simile autem quod declarandæ rei adfertur, in quouis alios torqueri potest.

22 Art. 24. *verbum Dei ministratum per Apostolos & Prophetas esse primum fundamentum no-*

fidei.] imò vnicū. Quapropter (vt de sequentibus dicamus eādē operā) negamus primū commentitiā distinctionem istā fundamenti in primarium & secundarium, quia ex Scripturis probari potest. secundò testificationem Ecclesiæ negamus esse fundamentum, quamuis secundarium. potremò aliud est Ecclesia, aliud Pontifex: hunc autem fundamentum secundarium vocat sequentibus: hoc dictum elidit illo.

23 Art. 25. *neque enim scimus certò quid Deus reuelauerit, nisi ex testimonio Ecclesiæ.*] Sic argumentatur: Fundamentum fidei nostræ est ex quo scimus certò quid Deus reuelauerit: ex testimonio Ecclesiæ scimus certò quid Deus reuelauerit: ergo testimonium Ecclesiæ est fidei fundamentum. Maior falsa, minor imperfecta est. Propositio vera esset hoc modo: id quod reuelauit propterea Deus, est fundamentum fidei nostræ: id autem est verbum Dei, quod Apostoli & Prophetae eius scriptis consignarunt: ergo. *h*: dicit Paulus; sed id omne ex quo scimus certò quid Deus reuelauerit, fidei nostræ fundamentum esse, non dicit vsquam: & est falsissimum. Multa enim sunt testimonia & indicia fundamenti extra fundamentum: ipsum ædificium est fundamenti sui testimonium, fundamentum verò minimè appellatur. Imò non potest idem fundamentum esse & fundamenti index: Ecclesia superstructa & testificatio eius est adiunctus fundamenti index: non igitur fundamentum. Minorem imperfectam dicimus, quia neque ex solo Ecclesiæ testimonio scimus, neque principaliter, vt cap. 8. nota 12. dictum. Proinde aut quæcunque sunt ex quibus certò scimus quid Deus reuelauerit, fundamenta sunt fidei, aut hoc non est fidei nostræ

IN BELLAR. CONTROV. I. LIB. III. 241
nostræ fundamentum : prius falsum : verum igitur
posterius.

24 Ibid. *vt fundamento secundo.*] Hæc pro-
batio falsa est, & principium petit. Sed de hac post
alibi, controu. 3.

25 Art. 26. *subiicere scripturam pedibus Papæ*]
Papam certè addere constat, minuere, & mutare de
ipsa substantia Scripturæ. quid, quòd libros posse di-
citur efficere canonicos? quid est subiicere, nisi hoc
est? vide lib. 1. cap. 10. nota 10. & 19.

26 Ibid. *quando ab Ecclesia confirmatur.*] Hoc
totum accipimus, modò à triplice æquiocatione ca-
ueatur: vna, nominis Ecclesiæ, vt nota 8. altera, no-
minis *interpretatio*: nam interpretationum alias vio-
lentas, alias contrarias pro germanis obtrudunt Pon-
tificii; quam rem multis exemplis confirmant histo-
riæ, & Gratianus ipse: tertia, nominis *verior*, quum
dicit, *mea sententia est verior quando ab Ecclesia confir-
matur*. hoc enim dictum si accipiatur propriè, cum
ipsa veritate pugnat: nam quod simpliciter & per se
verum, semper est æquè verum: ita autem est di-
veritas, de qua inter nos sermo.

27 Art. 28. *gubernante Spiritu sancto.*] Et
quando, amabo, docet Pontifex è cathedra? imò si ex
cathedra docebit, non erit is Pontifex: nam docere ex
cathedra quid sit, dictum est ex parte suprâ cap. 5. no-
ta 6. Falsa igitur restrictio.

28 Ibid. *est etiam firmissima.*] Hanc propositio-
nem negamus: & ratio eius est insufficiens ex contingente:
contingit enim vt Pontifex & Concilia æquè
falsum ac verum asserant: vt nota 20.

29 Ibid. *habemus in scripturis apertas promissio-
nes, quòd errare non possint.*] Negamus hoc di-

nam vniuersè: nam ex particularibus exemplis per-
hinc probationes eius ἀλογίως, vt conitrou. 3. & 4.
dicturi sumus.

30 Ibid. *fides hæreticorum sit coniecturalis &*
incerta.] Nititur solis Scripturis, & testimonio Dei
per Spiritum veritatis, quo Christus promisit se suis
adfore, eosque deducendum esse in omnem veritatem,
Matth. 28. Ioan. 16. hæ non coniecturæ sunt. non
ἀληθεις.

31 Art. 30. *Pontifices funguntur officio iudicis à*
Deo sibi commissæ.] Aliud est rursus officium iudi-
cis, aliud administri: omnes serui sunt & administri
Dei: qui se iudices faciunt in Ecclesia in causis fidei,
inuolant in ius Dei. Tum limitatum est officium ipso-
rum: videlicet non vt iudicent, sed potius vt tam-
quam Sacerdotes Dei iudicia Dei indicent atq. enun-
cient secundum Spiritus Dei & sacræ Scripturæ testi-
ficationem. Si secus (vt Pontifices Rom. fecerunt,
Conciliaque non pauca) non est auctoritas aduersus
Deum, à quo est omnis in Ecclesia auctoritas.

32 Art. 32. *cap. 2. contra Cresconium.*] Quidni
à typographo? hoc certè disputator fuisset dicturus.
nisi maledicendi studio abreptus esset.

33 Ibid. *de quæstionibus facti, non iuris, in qui-*
bus Ecclesiastici iudices falli possunt.] Imò verò de
quæstionibus iuris potissimum eo in loco agitur. Ete-
nim quæstio iuris est, quò iure homines iudicio Eccle-
siæ damnati dicantur verè baptismum administrare,
& an sit verè baptismus quem administrant illi. De-
inde verò, vt hoc non ita esset, tamen ex fundamento
communi valeret argumentatio; nimirum ex illo Pau-
li dicto quod Augustinus adfert, Ecclesiam esse Chri-
sto sub-

IN BELLAR. CONTROV. I. LIB. III. 257
fio subditam. Consulatur locus. De sequentibus
sem enunciatis quæ in Calvinum detorquet falsè,
optimè dixeris, ἐπισημασθε.

*De verbo Dei non scripto
liber quartus.*

IN CAPVT II.

1 Art. 1. *tenete traditiones quas accepistis, siue
per sermonem, siue per epistolam.*] In hoc postre-
mo loco traditiones nominantur significatione genera-
li pro doctrina sacra secundum substantiam vnica, sed
vtrouque modo tradita, sermone & scripto. Demon-
stratur hoc diuisione generis in species, quum addit
Paulus, *siue per sermonem, siue per epistolam.* sic infrà
cap. 5. nota 19. Itaque malè cum antecedentibus con-
funditur.

2 Art. 2. *doctrinam non scriptam.*] videlicet per
oppositionem expressam, aut intellectam. sic duo pro-
ximè sequentes loci.

3 Ibid. *calix mixtus vino, id est, vinum &
aqua offerantur.*] Hic neque Cyprianum assequen-
tus est, neque Chemnicium. Hebræum *Mafac*, & de-
riuada eius, Græcorum *μίσγω*, Latinorumque *misceo*,
æquè significant infundere ac confundere. Itaque ca-
licem mixtum Latini dixerunt *vino*, cui infusum vi-
num, vt nouerunt Grammatici. Ouidius de Gany-
mede *Metamorph.* 10.

*Arripit Iliaden, qui nunc quoq; pocula miscet,
Inuitaque Ioui nectar Iunone ministrat.*

Cicero de finib. 2. *Dico ergo in eadem voluptate eum qui
alteri miscet mulsum ipse non sitiens, & eum qui illud si-*

quis bibit. Sic Plautus, alij. Atque hoc Dominicæ traditionis est, quod Cyprianus notat. Sed, inquires, Cyprianus agit de vino aqua mixto in ea epistola. Agit quidem, sed suo ordine. Nam primùm de vino agitur vt simbolo sanguinis Christi, priore parte epistolæ; deinde verò de aqua, vt simbolo Ecclesiæ coalescentis cum Christo. Hic autem Bellarminus miscet. Prius traditionis est Dominicæ, vt rectè Chemnicus asserit; posterius Ecclesiasticæ: de qua traditione probanda aut improbanda nihil hoc loco dicturi sumus.

4 Ibid. *utemur hoc nomine.*] Sed æquiuocè, vt modò diximus.

5 Art. 3. *omnium veterum Patrum.*] Negamus exemplum istud rectè ad hoc genus trahi: sed hoc demonstrabitur *σὺν δὲ* tomo 2.

6 Art. 4. *diuinas, Apostolicas, Ecclesiasticas.*] Diuinarum & Apostolicarum traditionum diuino ferme est imaginaria atque superflua. Sed valeat.

7 Ibid. *quod & tradidi vobis.*] Negamus exemplum eò pertinere: nam tota sacramentorum essentia est traditionis scriptæ, non autem *ἀρχαῖς*.

8 Art. 5. *& alia multa, de quibus postea.*] Exempla hæc ab Apostolis negamus esse: non sunt igitur traditiones Apostolicæ.

9 Ibid. *dico ego, non Dominus.*] Falsa distinctio: nihil enim Apostolorum inest epistolis, quod non sit idem & diuinum & Apostolicum. Probatio verò nihil ad rem facit, quia non conuenit cum mente Pauli ista interpretatio. Etenim præcepta sua diuinis non opponit Paulus respectu auctorum, id est, efficientis causæ; sed respectu modi & conditionis ipsorum. Alia enim simplicia sunt & absolutè necessaria, alia verò hypothetica & necessaria ex suppositione, vt vocant.

cant. Quæ simplicia sunt, ea dicit Dominus; quæ hypothetica, dicit Apostolus: simplices determinationes sunt Domini, connexæ ex supposito sunt Apostoli. Exempli causa, cœlibatus & viduitatis status non est simpliciter & absolutè necessarius, quin voluntate hominis rectè sine offensa Dei mutari possit: & quæ conditio utraque penes hominem est, ideoque decretum ex conditione supponitur. De his ergo inquit Paulus 1. Cor. 7. 8. *dico cœlibibus & viduis, bonum eis est, si manserint ut ego maneo.* similiter & coniugatorum, qui in causa fidei non consentiunt, ratio est tradita *ἡ ποδεπικῶς*, ibidem versu 12. eorum verò qui consentiunt in fide, aut etiam in vitæ consuetudine, status est *ἀδιάλυτος*, & absolutè necessarius. Propterea de his ait Apostolus versu 10. *denuncio non ego, sed Dominus.* Singula autem hæc enunciata Apostoli tam hypothetica quàm categorica etiam ex testamento vetere probari possunt: tantum abest ut traditionibus Apostolicis iure adscribi potuerint.

10 Art 6. *Apostolica traditiones non scriptæ eadem vim habent, quam Apostolicæ traditiones scriptæ, ut in Concilio Trid. sess. 4. asseritur.*] Hæ duæ leges sunt imaginariæ: negamus enim traditiones huiusmodi in causa fidei existere. Deinde si quæ essent, non immeritò hæc conditio, quæ tribuitur ipsis, controuerti posset. Sed quorsum de accidentibus eius quod non est disputetur? nobis non libet tudiculam (quod aiunt) expolire.

11 Art. 8. *vel necessaria, vel libera.*] Harum partitionum quædam membra improbamus: illud autem omnium maximè, quod traditiones de fide dicuntur esse. Negamus; & de exemplis earum infra cap. 9. nota 3. & 4. dicturi sumus.

F. IUNII ANIMADVERSIONES
12 Ibid. *festâ celebranda, &c.*] Hi sunt mora-
ritus & ceremoniæ.

13 Art. 11. *aspersio aqua lustralis, & similia.*]
Et hæc tamen non est apud Pontificios observatio-
libera.

IN CAPVT III.

1 Art. 6. *fatentur Apostolos aliquid tradidisse præter Scripturas.*] Aliquid nempe ad ritum ordinemque pertinens, vt idem agnouit paulo antè in loco 2. cõtrouersix, & disertis verbis restringit Chemnicus. Huic autem generi addi etiam possunt historie singulares quædam, vt dictorum factorumque Christi (nam multa alia fecisse & dixisse Christum testatur Ioannes 20. & 21.) sed quæ sub communi ratione fidei comprehenduntur in Scripturis.

2 Ibid. *utroque modo fatentur Apostolos aliquid ordinasse.*] Sic fiat argumentatio: Quæ ab eodem auctore sunt, eadem auctoritate sunt: præcepta alia sermone, alia scriptis data sunt ab auctoribus iisdem Apostolis: ergo eadem auctoritate sunt. Propositionem si vniuersalem feceris, negamus vt falsam: nam eadem est tum demum auctoritas, quum eandem esse auctor instituerit. Secundò autem distinguimus. Nam sunt illa quidem eadem auctoritate, quæ ab eodem auctore sunt simpliciter: sed alia sunt prætereà, ex quibus sua est rebus & præceptis auctoritas: non ergo sequitur eadem auctoritate esse quæ ab eodem auctore sunt, nisi secundùm quid, respectum puta auctoris simpliciter. Dices, quænam ergo sunt illa ex quibus accedit auctoritas? Primùm est auctor, velut efficiens causa: causa enim si est voluntaria, plus vel minus

minus auctoritatis indit rei pro modo voluntatis; prout magis aut minus vult, auctorat magis. Secundum est obiectum præceptorum; ex ratione cuius plus vult auctor id quod vult aut minus, & nos idem debemus velle: sic enim plus habent auctoritatis præcepta prioris quàm posterioris tabulæ in diuina Lex. Tertium est præceptorum finis: nam hæc propter se, illa propter aliud; hæc propter finem propinquiorem, illa propter remotiorem præcepta sunt, eoque auctoritate variant. Quartum est modus in dandis præceptis obseruatus: nam, verbi gratia, potior est *ἐνεργητικὴ*, simplice duplex præcepti auctoritas. Rei non scriptæ simplex est auctoritas, nempe ab auctore; scriptæ verò auctoritas duplex, auctore & modo: hoc in testamentariis causis quis nescit obseruari? Quintum his, si placet, additor, auctoritatis nempe à Deo circumstantia, quòd scripturâ sacram in Ecclesia publicè deposuit & sanctificauit singulari modo, vt sit diuinus canon perpetuus & permanens, non autem (vt sermo nudus Apostolorum) transiens. Nam in eo canone posuit perfectè Deus quicquid ad regulandam fidem (vt ita dicamus) vitamque spiritalem nostram vidit sapientissimus artifex pertinere. Proinde quæcunque traditio habetur non scripta, quamuis à Christo Apostolisve tradita, ex eo ipso quòd non fuit scripta mandato Christi & notariorum fide; concludimus eam per se non esse simpliciter, aut in perpetuum necessariam: nisi fortè Christus (quod absit) damnetur imprudentiæ, aut latæ culpæ ac doli crimen Apostolis impingatur. Nam tota Scriptura diuinitus inspirata perfectè tradit quicquid est necessarium vt sit homo Dei perfectus, ad omne bonum opus comparatus, &c. Traditionem autem non tradit: traditio ergo non est necessaria. Maiorem confirmat Apostolus 2. Tim.

16. Apoc. 22. 18. Minorem ipsa nominis definitio; præ cap. 1. Sequentia iisdem argumentis conuincuntur falsi.

3 Ibid. *insignem audaciam esse aliquid æquare scripto?*] Ratio multiplex: prima, quia rei scriptæ duplex est auctoritas, ut dictum proximè: secunda, quia rem scriptam sanctificauit Deus, & fecit authenticam singulari modo: tertia, quia traditionem hanc, illam à Christo aut Apostolis non constat esse traditam: quarta, quia multa constat traditionis nomine velari quæ aliena sunt à canone, eiquè aduersantur; & innumera porrò confingi possunt, si ianua pateat traditionibus eiusmodi.

4 Art. 7. *probare possumus esse Apostolicas.*] Atqui primùm non adfirmatè Apostolicas traditiones esse sancti Patres pronunciauerunt: legatur Augustinus epist. 86. ad Casulanum, & alibi. secundò Apostolicas dixerunt æquiucè, quas aut Apostoli, aut viri Apostolici credebantur tradidisse. postremò his accensentur etiam supposititia & eumentita testimonia quorumuis promiscuè. Potentissimum sanè omnium est argumentum, quo Tertullianus vitur libro de præscriptis. cap. 28. *quod apud multos vnum inuenitur, non esse erratum, sed traditum, &c.* sed infirmitatem huius argumenti, & iniquam ad hæc nostra tempora accommodationem suo loco demonstrabimus.

5 Ibid. *nec ullam traditionem admittimus contra scripturam.*] Hic Rhodus, hinc saltus, quod aiunt. Postea viderimus.

6 Art. 8. *proferat Kemmitius auctorem qui hoc dixerit.*] Illa verba non admodum bonæ fide ex Chemnicio adducuntur, quæ ille fide optima ex Andradio adduxerat dicente, *Novi testamenti proprietatem*

ita esse constitutam ab ipso Deo, vt nec in tabulis, nec chartis, nec calamo, nec atramento, vel quouis alio modo, teris consignetur; sed viua tantum voce animis auditorum commendetur, &c. Hæc verè ab Andradio sunt: quæ si alij non probant, verè tamen Chemnicus attulit. hæc autem Bellarminus *ἐπιμαρτυρεῖ*.

7 Art. 9. *inspiratio potius quàm præceptum propriè dictum existimari debet.*] Cauillatur disputator planè. Nam qui hoc iussit agi, idem iussit rei agendæ modos. Modi autem ad prædicandum Euangelium omni creaturæ sunt duo, sermo & scriptio, vt nihil de exemplo dicam: iussit ergo modum vtrumque Deus. Distinctio verò de imperio interno & externo, quid ad rem? nam siue intus, siue foris mandauerit, mandauit igitur. Rectè à specie ad genus, aut (si ita placet) à fine officioque ad media ducitur affirmatiua argumentatio.

8 Artic. 10. *de quibus nos agimus.*] Imò verò intelligendum est, scribe quæ audis & quæ vides, *σωξεν δόξα*, vt ex cap. 2. & 3. constat.

9 Art. 12. *nec est, qui in hac re contradixerit innocentio.*] Falsa argumentatio ex auctoritate adducta falsò. Nam ibi Chemnicus de toto canone Missæ apertè loquitur: quæ verba fide non bella restringit Bellarminus ad solam calicis consecrationem. Itaque penes Chemnicum est dicti veritas, penes hunc falsitas argumenti.

10 Art. 13. *summi Pontifices aliquid addiderunt.*] Neque verba ista à Chemnicio sunt: ex falso non sequitur verum. Sic ait Chemnicus, vt maior esset apud omnes Canonis istius auctoritas, sparsa fuit per Pontificios persuasio esse traditionem Christi & Apostolorum: licet ex Scriptura hoc ostendi non possit. post diuer-
sas

F. IUNII ANIMADVERSIONES
aliorum sententias & testimonia adfert. Quid illi
ipsi narrationi cum propositione huius commentari-
um? aut quid opus erat hic Bellarminum longis ti-
bli canere?

Art. 14. *cum eum se à Patribus accepisse di-
ct.*] Cur mendacium? nam etiam dubia est fides
epistolæ quæ Alexandro I. tribuitur: falsam affirmare
ausim ex stilo, ex argumento. Tum hoc menda-
cium (si mendacium est) quàm dixerunt antè multi?
Platina, *Voluit quoque aquam admisceri vino in consecra-
tione sanguinis & corporis Iesu Christi, quo significatur
Christum Ecclesie coniunctum esse.* Sic Bergomas lib. 8.
Sigebertus, auctor fasciculi temporum, alij.

12 *Ibid. aquam, inquit, sale conspersam populis
benedicimus, &c.*] id est, instituimus benedictione:
nam pro isto &c. sequitur ibidem statim, *quod & om-
nibus sacerdotibus faciendum esse mandamus.* Certiores
mihi Bellarmino sunt interpretes Damasus & auctor
Martyrologij, qui hoc affirmant euidentialimè, hæc
non valent effugia.

13 *Ibid. lib. de Spiritu sancto, cap. 27.*] Di-
uersa est aqua, de qua Clemens (si Clemens verè est,
quem in Decreto damnat Gelasius & Rom. synodus)
& Basilius dixerunt. Non enim de aqua falsa quic-
quam, aut lustrali dicunt populis exposita; sed de aqua
baptismi uterque agit, quam sanctificari in baptismo
non vllus Apostolus, non Matthæus docuit; sed ipse
Christus sacramentorum *πλεωτής*, Matth. 3. Ritum
verò singularem sanctificationis istius illi traditioni
deputant: at eandem saliri Alexander iussit, si crede-
re fas est.

14 Art. 15. *omnes clerici à carne ieiunent.*]
Negatur esse mendacium: nam adfirmant historici.

tum si clericis instituit quadragesimam, ergo instituit quadragesimam; si non illam, saltem hanc. Sed illud Bellarminus æquiuocatione: aliud enim est quadragesimæ observatio quam laicis imperauerat, aliud septem hebdomadam, quam clericis in ea epistola dicitur imperasse. Demonstrat illud ratio quæ ibi adducitur; quia, inquit, sicut discreta esse debet vita clericorum à laicorum conuersatione, ita & in ieiunio debet fieri discretio.

15 Ibid. *Quadragesimam ab Apostolis institutam traditione non scripta.*] Hieronymus, Nos vnã quadragesimam secundum traditionem Apostolorum, toto anno, tempore nobis congruo ieiunamus: illi Montanistæ tres in anno faciunt quadragesimas, quasi tres passi sint saluatores. Fallacia est figuræ dictionis, vt loquuntur. Non enim vult Hieronymus de obseruatione dicere, quòd sit ab Apostolis tradita & imperata Ecclesiæ; sed de historia; quòd Apostoli in Euangelio tradiderint semel à Christo quadraginta dies ieiunatum esse. hanc interpretationem probat antithesis sequens. Sed licet aliud sensisset Hieronymus, superstitiosa esset obseruatio (prout multæ iam eo tempore inualuerant, vt Augustinus queritur) qua iniquum est pios obligari nomine conscientie.

16 Art. 16. *quod sic Apostoli instituerint.*] Diuidit Bellarminus res coniunctas, vnde fallacia. Chempicius ait, *Hyginus chrisma instituit & dedicationem templorum*, id est, vt templa vngantur dedicentur-que. Ecce autem loci Hygini de his rebus existant apud Gratianum *de consec. dist. 1. c. omnes basilica. &c. si motum*, & in decretis Iuonis quoque lib. 2.

17 Art. 17. *addidisse vnum ieiunium ad tria, que ante erant.*] Mendacium ergo dicit Damasus

142 F. IVNII ANIMADVERSIONES
I aliorum sententias & testimonia adfert. Quid illius narrationi cum propositione huius commentitii? aut quid opus erat hîc Bellarminum longis tibi, canere?

11 Art. 14. *cùm eum se à Patribus accepisse dicit.*] Cur mendacium? nam etiam dubia est fides epistolæ quæ Alexandro 1. tribuitur: falsam affirmare ausim ex stilo, ex argumento. Tum hoc mendacium (si mendacium est) quàm dixerunt antè multi? Platina, *Voluit quoque aquam admisceri vino in consecratione sanguinis & corporis Iesu Christi, quo significatur Christum Ecclesiæ coniunctum esse.* Sic Bergomas lib. 8. Sigebertus, auctor fasciculi temporum, alij.

12 *Ibid. equam, inquit, sale conspersam populis benedicimus, &c.*] id est, instituimus benedictione: nam pro isto &c. sequitur ibidem statim, *quod & omnibus sacerdotibus faciendum esse mandamus.* Certiores mihi Bellarmino sunt interpretes Damasus & auctor Martyrologij, qui hoc affirmant eidentissimè. hîc non valent effugia.

13 *Ibid. lib. de Spiritu sancto, cap. 27.*] Diversa est aqua, de qua Clemens (si Clemens verè est, quem in Decreto damnat Gelasius & Rom. synodus) & Basilius dixerunt. Non enim de aqua falsa quicquam, aut lustrali dicunt populis exposita; sed de aqua baptismi vterque agit, quam sanctificari in baptismo non vllus Apostolus, non Matthæus docuit; sed ipse Christus sacramentorum *πλεωρῆς*, Matth. 3. Ritum verò singularem sanctificationis istius illi traditioni deputant: at eandem saliri Alexander iussit, si credere fas est.

14 Art. 15. *omnes clerici à carne ieiunent.*] Negatur esse mendacium: nam adfirmant historici.

tuna

tum si clericis instituit quadragesimam, ergo instituit quadragesimam; si non illam, saltem hanc. Sed ille dicit Bellarminus æquiuocatione: aliud enim est quadragesimæ obseruatio quam laicis imperauerat, aliud septem hebdomadam, quam clericis in ea epistola dicitur imperasse. Demonstrat illud ratio quæ ibi adducitur; quia, inquit, sicut discreta esse debet vita clericorum à laicorum conuersatione, ita & in ieiunio debet fieri discretio.

15 Ibid. *Quadragesimam ab Apostolis institutam traditione non scripta.*] Hieronymus, Nos vnã quadragesimam secundum traditionem Apostolorum, toto anno, tempore nobis congruo ieiunamus: illi Montanistæ tres in anno faciunt quadragesimas, quasi tres passi sint saluatores. Fallacia est figuræ dictionis, vt loquuntur. Non enim vult Hieronymus de obseruatione dicere, quod sit ab Apostolis tradita & imperata Ecclesiæ; sed de historia, quod Apostoli in Euangelio tradiderint semel à Christo quadraginta dies ieiunatum esse. hanc interpretationem probat antithesis sequens. Sed licet aliud sensisset Hieronymus, superstitiosa esset obseruatio (prout multæ iam eo tempore inualuerant, vt Augustinus queritur) qua iniquum est pios obligari nomine conscientie.

16 Art. 16. *quod sic Apostoli instituerint.*] Diuidit Bellarminus res coniunctas, vnde fallacia. Chempicus ait, *Hyginus chrisma instituit & dedicationem templorum*, id est, vt templa vngantur dedificenturque. Ecce autem loci Hygini de his rebus existant apud Gratianum de consec. dist. 1. c. omnes basilica. &c. si motum, & in decretis Iuonis quoque lib. 2.

17 Art. 17. *addidisse vnum ieiunium ad tria, quæ antè erant.*] Mendacium ergo dicit Damasus

s verbis. *Hic constituit ieiunium quater in anno fieri frumenti, vini, & olei gratia, secundum prophetiam.* Tria quæ idem primùm instituerat trium illorum causa; sed postea instituit & quartum. Platina, *Callistus Pontifex in causa rerum perturbatione, tamque sceleratis Imp. nequam ab instituto suo discedens, constituit ut ter in anno ieiunaretur die sabbathi; præsertim frumenti, vini, & olei gratia secundum Prophetam; videlicet quarto mense, septimo, & decimo, inchoando annum Hebræorum more. Verùm postea mutata sententia id in quatuor anni tempora transtulit, &c.* Quid huic verborum luci cum Bellarmini tenebris?

18 Ibid. *non pugnat cum decreto Calixti.*] Leo æquiuocè dixit. Nam Apostolicum id vocant, non solum quod est ab Apostolis, aut viris Apostolicis, ut antè nota 4. verumetiam *κατα χριστικῶς* quicquid à Rom. Episcopo est profectum, velut à sede Apostolica: & ita Leo: nam cum veritate alioqui pugnat illud dictum, si priore significato *Apostolicam traditionem* intelligas.

19 Art. 18. *aliqui ritus circa eius administrationem instituuntur.*] Hem audaciam! Atqui tum in Pontificali Damasi, tum apud Platinam aliósque legitur statuisse, ut *Episcopi baptizatum consignarent*, id est, confirmarent. Nam priùs grandioribus solum imponebantur manus: quod non distinguit hic nosser, & adfert *μηδὲν ἄλλοιτα.*

20 Art. 19. *solum antiqui ritus explicantur.*] Negatur: hoc enim synecdochicè comprehenditur imperata per Felicem templorum & rerum consecratione; ut habetur *de consecr. dist. 1. c. solennitates, in utroque cap.* nam de anniuersaria consecratione agit Chemnicus; non de illa initiali, cuius fertur Siluester

ster auctor. Chemnicium ergo nō decepti quicquam.

21 Art. 20. *unctiōem infirmorum sacramentum Ecclesiæ esse dicit.*] Non est Chemnicius monitus, sed disputator ætate contentiōnis abripitūse percipiat veritatem rei. Fuit unctio agrotorum ad curationem, quum nascente Ecclesia Christi efficerentur miracula, Marc. 6. Iac. 5. fuit unctio ad imitationem, quum sublata esset curationum fides, & de hac Innocentius I. fuit denique unctio morientium ad viaticum instituta, veluti necessaria ad salutem æternam. hoc Felicis 4. institutum: de quo auctor Fasciculi temporum inquit, *Iste Felix iussit infirmos inungi ante transitum*, &c. primum institutum sanctum & religiosum fuit; secundum imprudens; tertium istud deniq. profanum, ex inscita superstitione quadam necessitatem operis operati imaginans.

22 Art. 21. *fieri memoriam, & inuocationem sanctorum.*] Atqui hoc Durandus narrat in suo Rationali lib. 4. rubr. de tertia parte canonis. Cæterum qua fronte hic Cyrillum Hierosolymitanū antiquorem Syricio prædicat? quem *σύγγερον*, contemporaneum fuisse res ipsa loquitur. Fuit enim Cyrillus iste per Theodosium in episcopatu restitutus, auctore Bergomate lib. 9. vir (vt Methodius inquit apud Marianum Scotum) aliquando in fide, sapius in communionem varians. Syricius verò siue Sericius, quem Hermannus Contractus Vrsinum vocat, eodem tempore Ecclesiæ Rom. præfuit. Quid Basilium? videturne seculo Syricium antecessisse? Deinde vt annis aliquot antecesserit, agitur de eo quod in Ecclesia fuit stabilitum. Vt ergo demus in Ecclesia particulari id fecisse Basilium, non eo minùs Syricius auctor fuerit istius consuetudinis Romæ, in Occidentis Eccle-

is & in omneis prouehendæ. Sed quid multis opus est? illa ipsa litania quæ Basilio adscribitur multis nominibus clamat se non aded antiquam esse. Valeant, quibus his fabulis historias euerfas volunt. Sanè Chemenius parte 2. examinis luculentis argumentationibus vincit litaniam istam *rob. de. &c.*

23 Art. 22. *Et hoc mendacium est.*] Muius verò mendacij en auctorem tibi Gratianum *dist. 1. c. visum prætereà, de consecr.* Platinam in vita Sixti 1. & alios.

24 Ibid. *suffragia pro defunctis ex Apostolica traditione descendere.*] Hi loci nihil ad rem, sed eleuchi ignoratione fallunt. Nam Pelagius publicã istam religionem (si Deo placet) constituit, Tertullianus agit de priuata cuiusque obseruatione. Discrimen maximum. Prætereà ridicula pariter ac falsa est æquiuocatio. Non enim agit Tertullianus de oblationibus expiatoriis pro defunctis, sed de eucharisticis mnesomofynis, & legatis ipsorum (foundationes vocant) in vsum Ecclesiæ pauperumque erogandis ; vt Beatus Chemenus in locum illum de corona militis annotauit (quem proptereà Inquisitio Hispanica pro sua auctoritate & fide virgula censoria notandum duxit) & adiuncta manifestò docent, quum ait de corona mil. *oblationes pro defunctis, pro natalitiis annua die facimus:* nam expiatoria annua pro natalibus seu natalitiis quis vnquam dedit? Quòd si quis pertinaciter de expiatoriis dici contenderit, id tamen priuatæ & particularis superstitionis fuerit, quam non oportet in exemplum trahi.

25 Art. 23. *nonne hîc historia narratur, & non lex constituitur?*] Sophisma merum. Nam Paulus ibidem historiam, præceptum, & dogma coniungit simul, quæ acceperat à Domino. Sic perbellè fallaciam

IN BELLAR. CONTROV. I. LIB. III. 243
ciam duplicem Bellarminus occupat, æquiuocatio-
vnam, & diuisionis alteram; quum & æquiuocè uti
dendi verbo abutitur, & falsò discerpit membra p-
positionis à Paulo institutæ, sequutus Colonien-
Patres. Sequentia igitur omnia nihil ad argumentum
quæ commune indiuisum (vt vocant) diuidunt eius
necessitatem, atque adedò commoditatem argumenti.

IN CAPVT IIII.

1 Art. 2. *probo ex variis ætatibus Ecclesie.*]
Nempe Scripturas sine traditionibus simpliciter non
fuisse necessarias: nam nec sufficienteis fuisse contem-
dit postea ab illis verbis, *Quòd autem Scriptura non om-
nia ita contineant*, &c. Negatur autem hæc tota argu-
mentatio ab exemplis ducta, tum quia ex particulari
conficitur præter disciplinam Logicam, tum quia dis-
par est exemplorum ratio. Ex particulari non sequi-
tur in hunc modum: tunc non fuit Scriptura necessa-
ria, nunc ergo necessaria non est. Hæc pura putæ est
elenchi ignoratio. Disparem esse probatur eo, quòd
ipse varias ætates Ecclesie hoc loco nominat; nam alia
ætas (inquit ille) aliam vitam adfert, alios mores po-
stulat: tum vel maximè eo quòd variam rationem in-
stituit Deus, quæ suæ cuique ætati visa est necessaria.

2 Ibid. *non est igitur Scriptura simpliciter neces-
saria.*] Falsa & captiosa consequentia. Falsa, si dixe-
ris, non fuit necessaria, non est igitur nunc. Captio-
sa, quia voce necessarij abutitur æquiuocè. Nam (vt
de aliis necessarij generibus nihil dicamus, quæ nihil
ad hanc causam pertinent) necessarium, sine quo con-
tingere aliquid non potest, duobus modis dicitur, ὡς
αἰτιον, ἢ ὡς συναίτιον, vt causa, vel vt concausa. Ver-

Verbum Dei reuelatum omnibus simpliciter est necessarium ad salutem & vitam æternam, vt causa: Scriptura verò, quæ verbum est Dei reuelatum scriptum, nobis est necessaria vt concausa, vel causa instrumentalis data diuinitus. Non sequitur autem, illi causa necessaria vsi sunt sine hac concausa: ergo & nos sine hac non possumus. Nam contrà ita statuere oportet Christianam mentem; illi causa necessaria vsi sunt cum multis concausis & adminiculis vmbrautilibus; nobis verò meliùs prospectum, qui & causa eadem necessaria vtimur, & concausam vnicam habemus, quæ non modò nobis est instar omnium, sed etiam cunctas perfectione exsuperat alias per communicationem gratiæ & veritatis in Christo Iesu. Quapropter etiam quod dicit, sola traditione religionem fuisse conseruatam, aut negandum est, falsum enim; aut distinguendum hoc modo; sola quidem secundùm quid, scilicet absque scriptura; at non sola simpliciter, cum loco Scripturæ (quam habemus ferme solam) innumerabilia rudimenta & elementa mundi semper habuerit, donec corpus fuit in Christo exhibitum.

Ibid. *ad mille quingentos.*] A posse ad esse (vt loquuntur) non valet argumentatio.

4 Ibid. *erat apud aliquos vera religio & fides.*] Negamus hæc vnquam apud Gentes sine Scriptura existisse: nam fides ex auditu est, auditu autem verbi, quod scriptum Iudæi habuerunt, quibus *ἐπιστεύθη τὸ ἀπὸ θεοῦ*. Rom. 3. 2. & aliis tradiderunt.

5 *Ant. 3. ex Iob & amicis eius.*] Inconsequens: nam si vixerent ante Legem datam & scriptam, vt inter omnes conuenit.

6 Ibid. *fuit Ecclesiasticus ex ultimis scriptoribus testamenti veteris.*] Negatur hunc fuisse piorum Iudæorum

... R. V. I. LIB. III. 2
dæorum morem, vt magis traditione quàm scriptu-
vterentur. Probationes adducuntur falsò : nam fallacia
hac disiunctiua nituntur, Aut ex narratione & tra-
ditione, aut ex Scriptura habuerunt : atquin ex narra-
tione habuerunt, non igitur ex Scriptura. Hæc disi-
unctiua non est immediata: nam & potuerunt habere
vtrisque simul, quæ opponuntur hic tamquam ἀόυστα
πα; & certè habuerunt. Deinde fallitur quisquis narra-
tionem cum traditione confundit. Nam etiam narra-
tionibus è sacra Scriptura promptis vsi sunt in docen-
do Patres, vt hi ipsi confirmant Scripturæ loci: hæc au-
tem quo iure traditionibus adscribantur, si pro doctri-
na tantùm non scripta accipiantur, vt Bellarminus
præscripsit cap. 2 ? Perpetua est fallacia homonymiæ.

7 Art. 4. *longo tempore non inueniebantur.*]
Mihi verò non videtur : imò falsa est narratio. Erant
enim iusti informati libri (vt ita dicamus) sed in or-
dinem omnes congesti sunt, vt lib. 2. cap. 1. ampliùs
dictum.

8 Ibid. *unum volumen legis Domini in templo.*]
Nempe authenticus liber Legis, & originalis (vt vo-
cant) siue autographus, quem Moses Eleazaro dede-
rat in templo asseruandum, Deuter. 31. & 33. atque
hic interciderat grassante Manassis & Amonis tyran-
nide Hierosolymsis. Ex particulari autem μάλα λογισ-
κῶς generale concluditur scilicet.

9 Art. 5. *fuit Ecclesia sine Scripturis.*] Negatur
de Ecclesia vniuersè : quòd si de aliqua Ecclesia dicit,
non obtinet quicquam ex particulari. Sed hac sapien-
tiâ Logicâ plurimùm abutitur.

10 Ibid. *quæ solis traditionibus sine scriptura
optimè viuerent.*] Iterum ex particulari concludit
malè. Deinde fallaciâ æquiocationis est. Nam tradi-

est doctrina non scripta, supra cap. 2. hic verò scripta doctrina agitur, sed nondum scripta sermone gentium quibus tradebatur. Dicit enim Irenæus gentes illas viua solùm voce fuisse institutas, eò quod non exstaret scriptura apud eas lingua eiusmodi quam intelligerent. Hæc longè lateque distant.

11 Ibid. *multi improbi fuerunt.*] Negatur istam distinctionem ad hanc causam pertinere: est enim scriptura nobis simpliciter necessaria. Tum non valet consequentia, illis non fuit necessaria simpliciter, nec igitur nobis: Nam Deus hanc simpliciter imperauit nobis. vide in nota 2.

12 Art. 6. *vel totus canon scripturarum simul sumptus est sufficiens, vel singuli libri per se sunt sufficientes.*] Negatur hæc tota argumentatio, quia æquiuocatione fallit. Cùm enim totum dicatur aliquid tripliciter, secundùm quantitatem, secundùm perfectionem rationis & essentiæ suæ, & secundùm virtutem; duos priores modos hîc Bellarminus confendit, quæ ad totum essentielle pertinent, ea cogens in reges angustas totius quod totum quantitatis dicitur. Sufficiens quum prædicatur de toto, secundùm essentielles partes ipsius, non secundùm integrales, (vt vocant) singulas prædicari solet. Quod si in partibus integralibus sufficientiam placeat contemplari, non iam sufficientiam totius, sed sufficientiam suam in toto habere dicendæ sunt. Hæc confundi nec debent, nec possunt iustè. Singuli libri sunt sufficientes sufficientia partiũ ad quam ordinatæ sunt: tota verò Scriptura est sufficiens essentiali sufficientia per libros singulos fusa: quemadmodum iusti hominis & bene constituti singula membra particularem suam sufficientiam habent in toto, sed totus homo essentialem suam

IN BELLAR. CONTROV. I. LIB. IIII. 26
suam habet sufficientiam ad membra singula secundum modum ipsorum permeantem.

13 Ibid. *non potest dici, quod singuli libri sufficientes.*] Imò sufficientes dicendi sunt per rationem suam essentiali, quamvis secundum rationem integram & quantitatem suam non habeant sui totius sufficientiam, sed suam.

14 Ibid. *ad complementum totius canonis scripturarum*] Chemnicus agit de partibus doctrinae sacrae integralibus, quae certè fuerunt necessariae ad complementum integrale canonis: sed à parte integrali ad essentialem non valet consequutio.

15 Ibid. *idem alius dici potest.*] Non omnia quidem secundum totum in quantitate, sed omnia planè secundum totius essentialis modum. Haec perpetua elenchi ignoratio. Sic & sequentia, quae pro absurdis adferuntur *xxi xxv & xxvii*, iniqua homonymia.

16 Ibid. *ut sufficiens doctrina habeatur.*] Sufficiens, id est, omnia necessaria continens re, ratione, & modo ipsius, adeò ut iam nihil addi amplius ad eam possit.

17 Ibid. *multi libri verè sacri & canonici perierunt.*] Assumptionem istam negamus, vel ipso Bellarmino teste supra lib. 2. cap. 1. & 2. nam communia sunt loci illius argumenta.

18 Ibid. *Iudaei multa amiserunt.*] Dixit quidem Chrysostomus; sed non probavit: nec verò probari potest.

19 Art. 7. *emendavit & collegit eos qui exstabant.*] Exstabant autem omnes, quos Deus Ecclesiae crediderat sanctificaueratque asseruandos, à Prophetis videlicet & piis hic illic conseruati.

imperfectè narrat: meliùs Hieronymus, Cyrillus, theophylactus. sed de hac re lib: 1. cap. 10. nota 10. disputator res semper coniunctas in scitè diuidit.

29 Art. 11. *catechismus, aut similem librum fecissent.*] Primùm nõ est necesse: secundò quædam sunt epistolæ, vt illa ad Romanos, Catecheses iustæ. quid ergo istis canillis facias?

30 Ibid. *in expositione Symboli.*] Hi quidem omnes symbolum ab Apostolis traditum affirmant, at non negant scriptum. Quid? annon etiam tradi de scripto potuit? nam etiam traditur sermone, aut scripto, aut utrøque, vt suprà cap. 2. dictum. Ludicra fanè æquiuocatio.

31 Art. 12. *multis, que ignorari non possunt, & tamen in Scripturis non continentur.*] Negatur hoc totum probationis genus: singillatim verò confutabuntur exempla illius.

32 Ibid. *quid autem esset pro fæminis, nusquam habet Scriptura.*] Remedium fuit veritas sacramenti, id est, circumcisio Christi *αχειροτομῆς*, Colos. 2. Lex Deuter. 30. 6. sequens autem multorum opinio quam Bellarminus adducit, pro masculis institutam circumcisionem esse, si intelligitur pro eis solùm, falsa est: nam etsi in eis solùm, tamen pro vtriusque fiebat circumcisio: ipsa enim natura docet virum esse principium actiuum generationis; illam verò partem viri quæ circumcidebatur semenque illius esse ortus æquè muliebris atq. virilis *παιδῶν*, tum etiam Deus instituto fedus esse totius seminis, licet in maribus solùm impressum, pronunciauit, Genes. 17. Tam ergo ad mulierem quàm ad virum vis circumcisionis & veritas pertinebat.

33 Art. 13. *nihil exstat de hac re in Scriptura.*]

Reme-

Remedium fuit idem quod modò diximus, de quo in Scripturis analogicè, ex Genes. 17. 14. & alibi. Respondeo itaque cum Thoma summæ p. 3. q. 70. art. 4. eandem horum rationem esse, & eorum qui prius erant mortui quàm circumcisio fuisset instituta: gratiam enim sine signo gratiæ in omnibus æquè fuisse efficacem: hi enim (vt Moses loquitur) Dei fedus non faciebant irritum.

34 Art. 14. *aliisq; peccatis in Scriptura habetur.*] Falsum: nam eadem lex in omneis habebatur Num. 15. & idem fedus promissionesque federis Iudæo & profelyto, secundùm illud, *Benedicam benedictibus tibi, & in semine tuo benedictur omnes gentes, &c.* cum ab auctoritate negatiuè non procedit argumentatio.

35 Art. 15. *legimus ipsum Alcoranum de cælo à Deo missum, & tamen ei non credimus.*] Impia obiectio, principium principij haberi non possè: nam oraculum principium diuinum est; huic qui principium petit, *στομαχῆν*. Quid his hominibus facias aduersus principia disputantibus? Atqui principium istud petendum est ex lumine superioris illius scientiæ & sapientiæ quæ in Deo est & beatis omnibus. Per lumen illud hoc principium credimus, agnoscimusque, & persuasi sumus Scripturam diuinam esse: hoc non reuelat caro & sanguis, sed Pater qui in cælis est. Etsi hoc ipsum caput, nempe Scripturas diuinas esse, in eis legitur: non itaque traditio. Sed traditionem hinc Bellarminus accipit æquiuocè, vt commodiùs fallat. De Alcorano simile est dissimilimum. Res mihi cum Christiano est, non cum Mahumetano: aliis oculis, alia luce Christianus quàm Mahumetanus videt: quid tu mihi Mahumetanum agis, vt principium Christianum non Christianè labefactes? Apage insaniam:

36 Ibid. *nulla nobis erit fides.*] Ex sola scriptura, est, separata à verbo interno & superiore lumine: propositio & conclusio vera. At negatur, vir bone, separatio, quia cum diuina veritate pugnat. Falsum igitur consequens, quo diuina traditio exploditur, vt traditionibus humanis paretur locus.

37 Art. 18. *olim Manichæi, & nunc Anabaptiste.*] Ex eodem nimirum fonte principioque, quod modò ostendimus. Nam hæ duæ obiectiones sunt eiusdem cum illa generis. Quod autem de epistola ad Laodicenses asserit, id nos antè nota 22. confutauimus.

38 Art. 19. *Scripturas sacras discerni à non sacris per se, vt lucem à tenebris, dulce ab amaro.*] Calvinus hoc sensit, vt res intelligatur commodè: quemadmodum lux à tenebris, & dulce ab amaro distinguitur per se essentiali conditione sua, & se discernendum præbet; sed à nemine tamen nisi sensibus prædito discernitur: sic Scripturas sacras à profanis discerni per se, verumtamen à nobis nisi videntibus discerni non posse. Nam homo $\psi\chi\kappa\delta\varsigma$ non capit quæ sunt spiritus Dei; sed eis est mortuus, donec ipsum Deus viuificauerit.

39 Ibid. *cur Lutherus iudicaret epistolam Iacobi stramineam, & Calvinus Apostolicam?*] Non sequitur ex particulari: nam & idem Lutherus potest aliter sensit. Priùs ergo vitium fuit in Lutheri $\alpha\iota\sigma\theta\eta\tau\iota\kappa\eta$ nondum expurgato (vt ita dicamus) quod potest correctum est aduentu superioris illius luminis. atque hoc optimè Calvinus exponit sequentibus.

40 Ibid. *vult esse prophanum.*] Ex æquiuocatione malè argumentatur; & inuidiosè refert: nam Pa-

IN BELLAR. CONTROV. I. LIB. III. 27
tres sanctum dixerunt æquiocè. vide lib. I. cap.
nota 1. & cap. 13.

41 Art. 20. *non aliunde nos habere, Scripturæ
esse diuinam, & qui sint libri sacri, quàm ex tra-
ditione non scripta.*] Negatur exclusiua ista, *non aliunde*
de: nam & ex testimonio Spiritus Christi cognosci-
tur, qui spiritus est Ecclesiæ vniuersalis & singulorum
membrorum ipsius, operans omnia in omnibus, 1.
Cor. 12. 7. & 11. & ex testimonio Apostolorum, tam-
quam legatorum authenticorum Dei & notariorum
publicorum in Ecclesia eius; & testimonio Scripturæ
ipsius, tanquam instrumenti diuini oculos piorum
illustrantis; & testimonio denique Ecclesiæ, illud salu-
tare Dei, Apostolorum, ac Scripturæ testimonium
palàm velut in columna proponentis secundùm
Deum. Atque hæc tria sunt instrumentalia; solus Deus
doctor principalis est: sed duo instrumenta ex scripto,
Ecclesia voce testatur id quod à Deo per Apostolos &
Prophetas in Scripturis est expositum. Non sequitur
autem, si voce, ergo traditione, vt quidem traditi-
onem angustè definiuit Bellarminus: nam traditio est
doctrinæ non scriptæ, suprâ cap. 2. Falsa itaque pro-
positio: probationes expendamus.

42 Ibid. *quia per traditionem acceperat nihil
tale scripsisse Petrum.*] Non sequitur, traditione Pa-
trum nouimus Euangelium Nicodemi falsum esse;
ergo & traditione verum esse nouimus Euangelium
Marci; & sic de cæteris: nisi fortè per nouam quam-
dam Logicam ex negatione quauis contraria affirma-
tio necessariò concludatur etiam in disparatis rebus.
Isti se cum Margire loqui existimant.

43 Ibid. *quòd hæc sola, &c.*] Concedimus; sed
ea solùm minimè concedimus: nam hoc postremum
est

Et atque infimum instrumentum, vt nota 41.

44 Ibid. *magnum detrimentum patiatur.*] Basilis non agit de quibusvis traditionibus, sed de traditionibus rituum observationumq̄. Ecclesiasticarum, *ἡσ ἔθνη* vocat: hinc verò agitur non ritus simplex, sed principiorum diuinorum auctoritas, quibus nituntur Ecclesiæ, non ipsa Ecclesiis. Iniqua est ex disparatis argumentatio.

45 Ibid. *nisi Ecclesia id præcipiat.*] vide supra lib. 3. cap. 8. nota 12.

46 Art. 21. *non dicere, scripta Apostolorum & Prophetarum esse fundamenta, sed Apostolos & Prophetas.*] Falsum: non enim dicit super Prophetas & Apostolos, sed *super fundamentum Prophetarum & Apostolorum.* Aliud ergo Paulus statuit esse fundamentum, aliud Prophetas & Apostolos operarios Dei & architectonas, qui fundamentum posuerunt doctrinæ sacræ, 1. Cor. 3. Est autem re ipsa atque substantia doctrina Dei eadem, prædicata & scripta, quamuis differre tradendi modus videatur.

47 Ibid. *quod sit verbū Apostolorum scriptum.*] Non istud sequitur ex antecedente; sed hoc potius ex eo sequitur: si scripserunt, & tradiderunt, & docuerunt se scripsisse, ergo ex verbo Apostolorum scripto, & non scripto, & per Ecclesiam tradito hanc Scripturam esse cognoscimus. Est autem idem hoc scriptum & traditum: non ergo traditionis est, si traditionem pro doctrina solum non scripta acceperis, vt capite 2. distinctum.

48 Art. 22. *in examine Concilij Tridentini.*] Hæc duo testimonia adducuntur æquiucè. Nam traditionem Brentius & Chemnicus in hoc sermone non pro doctrina *ἀρχαίῃ*, sed pro factō Ecclesiæ per manus

manus tradentis Scripturam acceperunt : nos autem in hac quæstione non de historia facti Ecclesiæ agimus, sed de doctrina ipsa facti Ecclesiæ tradita. Quæ Ecclesia tradidit Scripturam & tradit in posteritate : opus traditionis est : quòd docetur tradidisse, historiam traditionis est, siue doctrina historica in Scripturis minimè comprehensa : at doctrina de officio tradendi, quæ Scripturis comprehenditur, non est traditionis, sed scripturæ sacræ. De historia facti agunt illi, non de doctrina officij. Hæc sola traditio non scripta, nempe Ecclesiam, ex quo accepit, in posteritatem tradidisse, & adhuc tradere, à nobis recipienda est : doctrina verò de tradendo non est Ecclesiæ traditio, sed Domini institutio, scripta Matth. 10. & in epistolis Pauli ad Timotheum & Titum. Sequentia igitur sunt inconsequentia ex homonymia. Nam aliud traditio in antecedente, aliud in consequente significat : quatuor sunt termini.

49 Ibid. *cur ergo clamant, nullum esse Dei verbum, nisi Christum?*] Eadem omnium æquiocatio, quam modò diximus.

50 Art. 23. *igitur sola non sufficit.*] Negatur assumptio. Nam primùm scriptura non est ambigua & perplexa in se, vt toto lib. 3. docuimus; sed nobis est per accidens, ac potiùs videtur esse vitio mentis nostræ. Secundò ambiguè dicitur Scripturam non posse intelligi, nisi ab aliquo qui errare non possit explicetur: nam aut de homine, aut de Deo hoc enunciatur. Si de homine, falsa est hypothesis: nemo homo est qui non erret hîc, & errare possit, Iacob. 3. 2. Sin de Deo, verissima: nam interpres est ἀναμάρτη & per Spiritum suum & verbum scriptum, cuius loci optimè ad veritatem inuestigandam comparantur.

74 F. IUNII ANIMADVERSIONES
ostremò habet Scriptura in se omnem perfectionem
actu perpetuo, quæ à nobis actu successiuo & ordina-
tè percipitur, prout admetitur Spiritus, non autem
radi ab vllò homine perfectè potest ad momenta vo-
luntatis nostræ. Aut igitur falsa, aut ambigua est cõclu-
sio. Nam sola Scriptura non sufficit sine Dei spiritu;
sola verò sufficit sine hominis vllius opera.

51 Ibid. *cum proteruis finire possint.*] Imò cum
proteruis, φιλονεικίαις, & contentiosis nunquam: cum
his finis est silentium nostrum, I. Cor. I I.

52 Ibid. *nisi accedat traditio.*] Si bene acceperis
de traditione Dei, concedimus: sin de humana vlla,
negamus. Illuditur hîc æquiocatione.

53 Ibid. *sine traditionibus scriptis Euangelium
esse purum nomen, id est, esse tantum voces & ver-
ba sine sensu.*] Falsum: hoc sibi voluit Basilus, nu-
dam fore ferme doctrinam sacram & ritibus in Eccle-
sia destitutam (qui ritus apud homines plurimùm
adferunt momenti) nisi ritus in ea homines tradidif-
sent. Hæc interpretatio exemplis sequentibus, quæ
Basilus ibidem attulit, confirmatur.

54 Art. 24. *Ecclesia credidit: & tamen nul-
lum de hac re est in Scripturis testimonium.*] Cre-
dere hoc in loco & sequentibus dicitur æquivocè.
Creditur Scripturæ ex necessitate & proprietate fidei:
nam fides ex auditu verbi Dei, Rom. 10 istis verò
traditionibus creditur non fide, sed opinione assen-
tiente communibus piorum iudiciis proptet quam-
dam analogiam. Sed de hac specie postea cap. 29.
videbitur.

55 Art. 25. *de multis aliis.*] Credendum æqui-
vocè, vt proximè dictum: nam hoc non est fidei, sed
ritus.

56 Art. 26. *nec Lutherani probare ullo modo possunt.*] Falsum : sed de his suo loco , id est , tomo
ne actum agi oporteat.

57 Ibid. *habita definit.*] Aequiuocè dicitur
credendi verbum , & actualis fides : vide tomo 2. con-
tr. generali 2. lib. 1. cap. 11. & seq.

58 Ibid. *ad traditionem & usum Ecclesie recurrere.*] Et quomodo recurrant , obsecro , ad traditio-
nem , si id Ecclesia non tradidit , vt Bellarminus affir-
mat ? en cantherium in fossa.

59 Art. 27. *purgatorium non posse probari ex sacris literis.*] Ergo credere dixit æquiuocè pro opinari :
at credere nostrum est verbo Dei acquiescere. Hoc autem Lutherus postea non credidit , quum ex Scri-
pturis melius didicisset.

60 Art. 28. *nullū esse verbum Dei nisi scriptum.*]
Hoc simpliciter falsum est , κατὰ πιν verè dici potest.
Nam Deo Patri non Filium æternum , non Deo
essentialiter dicto δὴ ἄμην ἰσιώδη verbi , nec λόγον προ-
φορικῶν ipsius tollimus , quo compellat creaturas :
sed hoc illud est quod dicimus ; primū , nullum esse
verbum Dei cum Ecclesia communicatum foris , aut
inter pios communicabile , nisi hoc verbum ; secundò
intetnum hoc verbum idem reipsa esse cum verbo
scripto , quamuis modo scriptionis velut externa qua-
dam forma foris accedente , Ioan. 15. & 16.

61 Ibid. *non enim dicit Moses , ex verbo scri-
pto , sed ex verbo quod loquor.*] Atqui idem est ver-
bum enunciatum & scriptum : nam id ipsum quod
Dei verbis Moses enunciauerat , Deus ab ipso perscri-
bi iubet , Deut. 31. & 32. Hoc demum est casses (quod
aiunt) rodere.

IN CAPVT V.

Art. 2. *alioqui Deus non bene prouidisset Eccl[esi]e.*] Antecedentia negauimus, & confutauimus. *Calum* igitur consequens.

2 Ibid. *multa Dominum fecisse & dixisse quæ non sunt scripta.*] Negatur consequens: nam fallacia struitur prioro loco à dicto secundùm quid, vt uocant; posteriore uerò, ex elenchi ignorance. Probationes *ἡσέρον ὀφέτερον* Bellarminus adfert, vt lectorem implicet.

3 Ibid. *totum mundum non posse capere libros qui scribendi essent.*] Ad posteriorem locum fallit responsio duobus modis. Nam primùm Ioannes differtè *singula* nominat, vt se ostendat agere de factis numero differentibus, quamuis conueniant inter se ratione, ad quam Scriptura propriè perfectèque respicit: ac propterea dixit Apostolus *alia multa*, id est, numero differentia. Secundò scientiam eorum, aut certe nonnullorum ex eis hic supponit esse necessariam, vt Scriptura dicatur insufficientis. Hoc autem negat Ioannes 20. 31. dicendo: *hæc scripta sunt, ut credatis Iesum esse Christum Filium illum Dei, & ut credentes uitam habeatis per nomen eius.* hanc profectò sufficientiam (vt ita dicamus) res insufficientis conferre non posset. Cùm itaque hæc scientia sit doctrinæ singularis, rerum uerò singularium non possit homini cuiquam inesse scientia, sed communium *καὶ λογισμῶν* ex singularibus; optimè singularia omnia omittit Ioannes, vt fidem piorum reuocet ad credendum ea quæ rationis communis sunt ex nonnullis singularibus. uide infra cap. 10.

4 Ibid.

4 Ibid. *nec tamen invidi, aut obliuiosi erant, nolent aut non possent ea dicere.*] Concludit Bellminus ad priorem locum, ergo Apostoli ἀγαπῶντες tradiderunt multa. Negatur consequens. Nam prima ea ipsa antè docuerat, & confirmatos animo post resurrectionem docuit, quæ traduntur verbo. Deinceps verò eadè respectu vario & multa & paucissima sunt: multa quidem, respectu singularium communicationum (has enim quis numeret?) & personarum, quas tristitia sic premebat eo tempore audita prædictione instantium perpeffionum Christi, vt ea ferre nondum possent; pauca verò, respectu summæ & λόγος seu rationis communis eorum. Summa enim, de regno Dei; ratio, de donis, vocatione, administratione, & operatione Apostolorum fuit. Hæc autem omnia, vt cunque multa sũt, breuiter in fine Euangeliorum, & principio Actorum Apostolicorum posita sunt.

5 Art. 3. *esse tamen scripta omnia necessaria.*] id est, non singula numero καὶ μέγῃ, sed omnia καὶ λόγῳ rationemq. salutare in scripta esse. Sequens autem responsum cap. præcedente est confutatum. Quæ de Sacramentorum suorum institutione narrat, c. 2. nota 7. negauimus.

6 Art. 4. *Ista tamen præcepta de modo orandi, sumende Eucharistiæ, nisi quæ scripta inueniuntur.*] Falsum: nam & quæ antè tradiderat sermone Paulus de illis rebus, ibidem perscribit, vt ipse nominatim dicit: & quæcunque præcepta sunt essentialia & per se Ecclesiæ necessaria, ea quàm fidelissimè perscripta sunt; de ritualibus verò agit deinceps Apostolus in eo loco. Quòd si ne ritualia quidem nonnulla putauit reticenda, quis homo sanus adfirmare audeat non haberi de scripto ea quæ sunt essentialia? Demonstratur

1. ex ipsius Apostoli verbis in toto capite. 2. Belmini ipsius confessione : nam Paulum non ait trahere de substantia rei , sed de modo orandi in Ecclesia & sumendæ Eucharistiæ , id est , de ritibus eò pertinentibus. 3. testes sunt ipsi orthodoxi Patres , cùm eos ipsos locos qui hîc adducuntur , tum aliis innumeris. Chrysostomus in 1. Cor. 11. homil. 26. *Quoniam ergo de his omnibus eos quum adesset admonuit , & forte alij quidem audierunt , alij verò non paruerunt , propterea etiam per epistolam eis rursus , tamquam bonus & sapiens medicus , verba infundens peccatum corrigit , & quæ sequuntur.* Non secus Theophylactus. Epiphanius loquitur communiter : nos verò non negamus traditiones fuisse aliquas , puta quæ ad ritum , ordinem , honestatem , aut particulareis historias pertinerent , vt cap. 3. nota 1. diximus ; sed de fide traditiones negamus esse. Basilius de eisdem disertè loquitur. Damascenus iam vergente seculo fuit traditionum propugnator , sed iniustè in causa iniusta , vt lib. 2. controu. generalis 7. dicturi sumus.

7. Ibid. *viri in Ecclesia orent capite aperto , mulieres capite velato.*] Traditionem puta ritualementi ex quo habetur scripta ab Apostolo , iam defuit esse traditio , secundùm Pontificiorum definitionem cap. 2. expositam. Præceptis verò traditis aliquid antè defuisse , vnde aut probetur , aut eruatur , equidem videre non possum.

8 Ibid. *nos talem consuetudinem non habemus , nec Ecclesia Dei.*] Antecedens hoc falsum : agit enim de obseruatione rerum quas modò perscripserat : non ergo de traditione & consuetudine simpliciter. Sequens autem conclusio vitiosa est duobus modis : nam primùm dicit falsum. Non enim vult Paulus reprimi conten-

contentiosos ex Ecclesiæ consuetudine; sed missos fieri, & Ecclesiam sese reprimere, ne occasione illorum stultè funem contentiosum trahat. Secundò plus in conclusione quàm in præmissis. Postremò illud ipsum quod dicitur, non esse consuetudinem Ecclesiæ vt contendat, non est moris seu consuetudinis ἀγῶνος, sed diuini & naturalis & scripti iuris, vt Galat. 5. 26. Philip. 2. 3. & alibi passim.

9 Art. 5. *quod & tradidi vobis.*] Exponit autem quid tradiderit: id ergo nobis non est traditio ἀγῶνος.

10 Ibid. *nec heretici possunt vlllo modo contrarium ostendere.*] Negatur: nam verbum ipsum διατάξομαι confirmat euidenter Paulum de ordine ac ritu Ecclesiastico, non de rerum substantia agere. Deinde verò etiã si id non esset, tamen in diuinis rebus nefas est opinionibus & iudiciis humanis ludere; quod certè faciunt Pontificij, & Bellarminus meritò fieri putat.

11 Art. 6. *iudicat diuersa esse quæ tradiderat, & quæ scripserat.*] Diuersa nimirum tradendi modo, non autem substantia & rei traditæ argumento. Nihil amplius sequitur: nam à modo ad substantiam rei argumentari, vel contrà, id planè est ἀπυλλόγητον.

12 Ibid. *non autem continet centesimam partem, vt patet.*] Negatur consequens propositionis: nam primùm ex illa indefinita nostra, Paulum eadem tradidisse & scripsisse, concluditur vniuersè, ergo scripsisse omnia ad Thessalonicenses; quod postremum nulla consequentia venire in cōclusionem debet: nam singulis quidem Ecclesiis tradidit omnia, sed non omnia perscripsit ad singulas: satis est scriptum esse, licet non scriptum ad singulas. Deinde ex disiunctiua

12 Paulus utitur, inferitur conclusio copulatè, argu-
ta argutissima.

13 Art. 7. *quia cum essem vobiscum, hæc dicebam
vobis?*] Negamus propositionem. Paulus quidem
venit & prædicavit de Antichristo: at momentum
quando sit venturus, præcisè minimè docuit, ut qui
dicat, *tam enim peragitur mysterium istud iniquitatis.*
quid ergo docuit? tempus nimirum quando sit reve-
latus; ut versu 6. & sequentib. ostenditur. Enimue-
rò nonne hoc scriptum est quod sermone tradiderat?

14 Ibid. *ergo non omnia scripta sunt quæ Apo-
stolus dixit.*] Augustini locus falsò adducitur. Sic
enim ille, *Et idè nos qui nescimus quod illi sciebant, &c.*
aliud est nescire, quod fatetur Augustinus, aliud non
posse scire. Tum hæc non doctrina est fidei dogmati-
ca, sed historica facti prædictio, quam in hoc genere
distingui oportere constat, ut suprà cap. 3. nota 1. di-
ctum. postremò hæc historia in libro Apocalypseos,
etsi non à Paulo, perscripta est.

15 Ibid. *& hoc modo hunc locum veteres intel-
lexerunt.*] Non sequitur ex dicto secundum quid, ut
vocant. Nam de eo loquitur Apostolus quod tradidit
aut scripsit Thessalonicensibus: his autem fidem to-
tam tradiderat, non totam perscripserat: sed quod il-
lis non scripsit, scripsit aliis; proinde id non est tradi-
tio nobis, quia de scripto habetur, quamvis non scri-
ptum Thessalonicensibus. Sic de Corinthiis: nam
quàm pauca scribit Corinthiis eorum quæ Romanis
scripsit? fuerint illa sanè Corinthiis *negòta* per il-
lud tempus; at non fuerunt postea, nec sunt traditio,
ex quo doctrinam illam tradidit scripto Apostolus.
sic nota 12.

16 Art. 8. *ult. can. 1.*] Basilius non de
fide

fide moribusque communia dogmata, sed de ritibus *ἡ ἑκκλησία ἐκ τῆς ἀρχῆς* (vt putabantur) pertinentibus hæc enunciauit ; prout exempla in eo loco apud docent. Nec alia mens Chrysoſtomi in 2. Theſſ. Nemo noſtrum aliquas traditiones fuiſſe negat, quas maximè in cauſa fidei homines ſunt commentat, eas traditiones negamus eſſe. Idem Oecumenius & Theophylaëtus docent. De Damasceno in nota 6. diximus. De oſtaua Synodo liceat bona venia cum Auguſtino dicere, ſi quis verba illius Synodi ad commentitias traditiones iſtas rapuerit, *non iam, vt vetus prouerbium fertur, quod volumus ſanctum eſt, ſed etiam quando volumus, & quamdiu volumus.* Traditiones aliquas non negamus, ſed negamus iſtas.

17 Art. 9. *clamant, auctorem eſſe Pelagium.*]

Ne ſint Hieronymi: etenim eſſe illius non puto. Pelagij tamen negamus eſſe: neque hoc Auguſtinus dicit: Nam verba quæ adfert ex Pelagij commentario, non ſunt in hoc noſtro. Et ſi ſenſus in eos locos Pelagianus eſt. Quid verò, quòd ſi Pelagij fuiſſet commentarius ille, non fuiſſet eum Primaſius-ſacile adductor? Alioquin nihil vetat, quin liber pſeudepigraphus, poſtquam in vulgus inſcriptio recepta eſt, eo nomine velut *ἡ ἑκκλησία* & opinabili appelletur.

18 Art. 10. *prædicantur baptiſmi ſacramenta.*]

Sic habet exemplar meum, & veriùs, *Apoſtolica autem traditio eſt, quæ in toto mundo prædicatur, vt baptiſmi ſacramenta.* Senſus autem eſt, Apoſtolicam traditionem nihil eſſe aliud quàm doctrinam Apoſtolorum toti Eccleſiæ traditam, & res ſacras exponentem quibus per baptiſmum initiati ſumus. Hæc autem vt Bellarminus corrumpit! Quæ ergo ſubiicit de ſacramentis baptiſmi, fruſtra ſunt, vt tomo 2. demonſtrabitur.

19 Art. 11. *traditionibus, quæ toto mundo obser-
vantur, & quæ propterea Apostolice esse digno-
vantur.*] Acquiocatione fallit disputator: nam tra-
ditiones Primasius doctrinam sacram ab Apostolis
traditam appellauit, vt rectè Hermannus interpreta-
tus est.

20 Ibid. *Pentecostes, vt Augustinus docet in
epist. 118.*] Hæc autem seruantur non vlla necessi-
tate religionis simpliciter, sed propter iustam & hone-
stam quamdam singularium Dei beneficiorum com-
memorationem.

21 Ibid. *ex Apostolica traditione seruari.*] Ritualia videlicet: nihil enim aliusmodi in eum lo-
cum ab Augustino adducitur, sed omnia ad ritus Ec-
clesiæ pertinentia.

22 Art. 12. *nihil autem dicit de scripto, vel non
scripto.*] Ambrosius, vt præscientia Dei maneat, in-
quit, in salutem illorum, idcirco in traditione Euangelij
standum ac perseverandum monet. Rem ergo & traditio-
nem vnã esse statuit, Euangelium vnũ, quamuis
diuerso tradendi modo. Hoc verò contra patronos
istarum traditionum est, quæ hoc tempore superci-
liosè venditantur.

23 Ibid. *quid hîc est contra nos? quid non po-
tius pro nobis?*] Nempe aduersatur illud Bellarmi-
no, quòd traditiones Anselmus dicit, & dici à Paulo
statuit communi illa significatione, non autem ex re-
strictione Pontificia, vt cap. 2. nota 1. diximus. Et
ita quoque Theodoretus.

24 Art. 13. *& illos quos predicauimus, & illos
quos in epistola scripsimus.*] Et possunt non ita ac-
cipi: imò verò non ita accipi magis ex veritate est &
natura

natura cōpulæ. Nam copulæ est id solius proprium
 vt vnum quid notet. Quum itaque Theodoretus d
 cit, *quos prædicauimus vobis & in epistola scripsimus*
 vnum & eundem sermonem notat: quòd si dixit
 ille, & quos prædicauimus vobis & quos in epistola
 scripsimus, vt Bellarminus adtextit suo glossemate, hæc
 speciosior affirmatio eius videretur, licet non propter
 eà foret necessaria.

25 Ibid. *ex isto loco Pauli.*] Prior ratio negatur
 (vt nota 6. & 10. dictum) de istis traditionibus: po-
 sterior falsa est ex inconsequente argumento. Non
 enim sequitur illud ex particulari, si non omnia in il-
 la epistola scripta sunt, ergo non omnia scripta esse.
 Contrà verò ita statuendum; cùm tota Scriptura sit
 diuinitus inspirata, vt perfectus sit homo Dei, ad om-
 ne opus bonum perfectè instructus, 2. Tim. 3. omnia
 salutaria scripturis perfectione diuina contineri: quod
 autem vno in scripto non continetur, id contineri al-
 tero; sic non desiderari quicquam ad perfectionem
 Scripturæ. vide suprâ nota 12.

26 Art. 15. *id est, tam sensus Scripturarum*
quàm aliorum dogmatum.] Arguta sanè distinctio:
 quasi dicat, non scriptura, sed res scripturæ, & alia in-
 super dogmata præter Scripturam. Et quænam sunt,
 mi homo, dogmata sacra extra scripturam sacram?
 quæ veritas, auctoritas, certitudo illorum? Deposited
 ergo, formaque sanorum verborum res est Scripturæ.

27 Ibid. *Chrystomus & Theophylactus in hunc*
locum.] id est, per *κατήχου*, concionalem docendi
 modum; & quamlibet collationem communicatio-
 nemque sanctam, vt iidem auctores interpretantur:
 hic enim traditionis nomine abutitur æquiucè.

28 Ibid. *secundum placitum Patris acceperunt.*]

At

29 *ut omnia quæ sunt veritatis, omnis veritas, cuius charisma communicatur cum Presbyterio, in Scripturis continentur ob signata virtute Dei, & Ecclesiæ traditionibus? quid istis cum traditionibus?*

29 Ibid. *vult seruari per Spiritum sanctum in pectore Timothei.*] Illudit ex ambiguo: nam aliud est rem corpoream, id est, materialem Scripturæ seruire corpore, aliud seruire animo doctrinam scripturæ. Hæc coniungi, non autem discerpi atque opponi oportuit. Falsa igitur distinctio: nam & piorum commune opus Timotheo præscribit Paulus, & Evangelistæ proprium, hac sua commendatione, ut etiam loquitur 2. Tim. 4.

30 Ibid. *ut per manus tradat successoribus suis, iubet.*] Alterum sanè altero non tollitur, nisi summè contraria inter se probentur esse: at hæc sunt coordinata, ut vocant; nedum contraria. Falsum igitur utrumque Bellarmini dictum.

31 Ibid. *Vincentij Lirinensis aduersus propheta- rum vocum nouitates.*] Et hunc nos appellamus iure: cuius hæc verba sunt ipsissima: *Quid est depositum? id est quod tibi creditum est, non à te inuentum; quod accepisti, non quod excogitasti; rem non ingenij, sed doctrinæ; non usurpationis priuata, sed publicæ traditionis; rem ad te perductam, non à te prolatam; in qua non auctor debes esse, sed custos; non institutor, sed sectator; non ducens, sed sequens. Depositum, inquit, custodi, catholica fidei talentum inuiolatum illibatumq₃, conserua, &c.* Non est autem catholicæ fidei, si quid recenter adtextitur. Hoc ergo talentum, Bellarmine, an humanæ traditionis esse, ac non diuinæ scripturæ dixeris?

32 Art. 16. *multa ab Apostolo Ioanne dicta esse disci-*

discipulis, & per discipulos Ecclesia vniuersa, quae tamen scripta non sunt.] Multa quidem numerum per singularem communicationem, sed ratione substantia vnum cum Scriptura sacra, vt nota 3. & ostendimus. Deinde verò ne sint ea sanè ab illo, ac ad illos scripta: an propterea non fuerint ab aliis Apostolis perscripta & Ecclesiae credita, si ad catholicam fidem pertinebant, de quibus Ioannes cogitabat? Inconsequens & ineptum argumentationis genus.

IN CAPVT VI.

1 Art. 2. *quàm ad consultationem respondere.*]

Tria hæc Pontificum testimonia non attingunt traditiones dogmatum fidei, quas negamus; sed traditiones rituum & ceremoniarum: has verò non negamus simpliciter, sed istas commentitias, vanas, pueriles, superstitiosas, impias, vt cap. 3. dictum. Quapropter nihil ad rem. Alioquin de veritate istorum rituum suus erit alibi dicendi locus in tomo 2. Omnino principium petitur, & testimonia è sinu proferuntur. Etenim nec illud prætereundum, Fabiani epistolam notham esse, & intolerandam eorum fuisse impudentiam, qui istas epistolas veritati doctrinae & historiae aduersariis priscis illis Patribus adscripserunt. Innocentij verissima est illa sententia generalis: sed in singularibus exemplis quæ idem attulit, ab eo (si Innocentius auctor est) dissidemus: nam hominum errantium commenta sunt multa, non Apostolorum instituta.

2 Art. 3. *de ieiunio septimi mensis.*] Aequiuocè, vt cap. 3. nota 4. & 18. Apostolica autem, id est, sedis Apostolicæ: ita frequenter Leo. Alioquin si de Apostolis ipsis dicit, falsum dicit. Plus pietatis, veritatis, chari-

haritatis, prudentiæ habuerunt Apostoli, quàm vt mirandis rebus partim vanis, partimque falsis immerent.

3 Art. 4. *ex doctrina non scripta, sed tradita per manus Patrum sibi in Ecclesia succedentium eum damnauerunt.*] Negatur: nam Theodoretus

contrà, quòd ad substãtiam, Arium ex doctrina Scripturæ sacre euctum dicit: sed hoc tantum est quod dicit, voce ὁμοῦσι ante annos ferme xxx. ab orthodoxis Patribus accepta rem fuisse distinctam breuiter. quod & Eusebius in ἐγκυκλίῳ epistola sua confessus est. Dionysius certè Alexandrinus iam olim fuerat vsus, vt ex Athanasio constat. in epistola de sententia Dionysii Alexandrini, vt habetur etiam controu. 2. lib. 2. cap. 2. Res ergo ipsa ex auctoritate Scripturæ desumpta est; vocem autem rei conuenientem peperit hominum piorum conuentio. Quid? an ergo non est Scripturis euctus Arius? Legatur Athanasius, legantur Gelasii Cyziceni acta: Bellarminus certè hoc sermone orthodoxos Patres onerate, Arium iuuare licabitur.

4 Art. 5. *nihil enim noui statuit.*] Principium petitur: est enim de domo petatum (quod aiunt) testimonium, & iam coniurato in istos errores seculo. Quæ ab illis dicuntur bene, accipimus: hæc autem per omnia probare non possumus.

IN CAPVT VII.

1 Art. 1. *eas ab Apostolis scriptas non fuisse.*] Acquiucè: nam traditionem Ignatius latè accipit, hic falsò angustiore facit, vt cap. 2. nota 1. dictum. Interpretè habemus à nobis Polycarpum ibidem apud Euse-

Eusebium cap. sequente , apertis verbis dicentem
*plurimum ex iis epistolis inuari poteritis: continent enim
 dem, & patientiam, & totam adificationem qua ad Chri-
 stum pertinet.* Huic iniurato interpreti equidem p
 vni credo, quàm istis iuratis centum. Quapropter
 quentia nihil ad propositum.

2 Art. 2. *ab Apostolis sine dubio Ignatius di-
 dicit.*] Atqui de istis rebus, quæ hodie exhibentur
 pseudepigraphis illis epistolis, Polyctarpus testis
 & maximè idoneus ne què quidem. Hæc igitur
 supposita sunt, de quibus cum Seneca dixeris com-
 modè, non omnes citharædi sunt qui citharam ha-
 bent: nam titulo tenus Ignatiana sunt.

3 Art. 3. *partim scriptis, partim non scriptis in-
 stitutionibus suis nobis tradiderunt.*] Quis negat
 essentialia & necessaria ab illis perscripta esse, ritualia
 quædam ad honestatem & ordinem pertinentia non
 fuisse scripta? Hoc semel igitur dictum esto: traditio-
 nes has, illas negamus, non tamen quaslibet: quod
 deinceps per omnia volumus intelligi. alioquin tra-
 dendi verbum hîc generali significatione dictum est,
 ut cap. 2. dictum.

4 Ibid. *non esse Dionysii.*] Nempe illius Ateo-
 pagitæ, de quo Act. 17. sed cuiusvis alterius. Nam
 quis Arcopagitam illum credat habuisse ius efferendi
 verba ἀπίστα, quæ homini non liceat loqui? 2. Cor. 12.
 4. Paulo sapientio rem scilicet. Non id quidem nega-
 mus, veterem auctorem esse: at non eo sequitur, pri-
 mùm esse germanum illius Ateopagitæ sætum; nam
 & vetus mendacium est, & veteres fabulæ: secundò
 etiam in iis auctoribus iudicium desideratur qui ad-
 ducunt ipsum: postremò quid est, cur à vetustiorum
 nemine adferatur? cur reticuerunt Hieronymus &
 Sophronius

Sophronius in Ecclesiasticorum scriptorum catalogo?
 5 Art. 4. *Apostolos non omnia scripsisse quæ do-*
trant.] Aequiuocè hîc & deinceps, vt nota 1. De
 his autem omnibus dicimus vniuersè : primùm tra-
 ditiones multas haberi & dici Apostolicas, quæ non
 sunt, & quæ non sunt per se aut semper necessariæ, vt
 ostendit Scripturæ analogia. secundò Apostolicas vo-
 cari æquiuocè, quæ sunt aut ab Apostolis, aut à viris
 Apostolicis, vt Tertullianus vocat, aut ab aliqua Ec-
 clesia & sede quæ Apostolica dicebatur; quod nomen
 sibi Rom. sola postmodùm vindicauit: postremò tra-
 ditionum dogmaticarum (vt cap. 3. distinximus) ad
 fidem vitamque necessariò pertinentium perfectum
 canonem in Scripturis esse; ritualium verò legem vni-
 uersalem esse, 1. Cor. 14. vt *omnia honestè & ex ordine*
fiant; ideoque particulareis ritus & ceremonias, quia
 plurimùm sunt ambulatoriæ; optimè omitti à Spiritu
 sancto, & commoditati Ecclesiarum permitti; histo-
 rias verò singulareis eorum quæ Christus & Apostoli
 fecerunt dixeruntque, vt in hypothesi fuerint neces-
 sariæ, ratione tamen Ecclesiæ non esse necessarias, tum
 quia Scripturis comprehensa est ratio earum analo-
 gicè, tum verò quia non potuisset mundus eas omneis
 capere, Ioan. 21. 25.

6 Ibid. *quæ Polycarpus tradebat, describebat non*
in charta, sed in corde suo.] nempe singularia qui-
 dem, sed ratione communi in sacris Scripturis com-
 prehensa, vt modò diximus, & ampliùs exposuimus
 cap. 5. nota 3. & 4. sic deinceps: & ita sensit Chem-
 nicus.

7 Art. 5. *nec tamen omnis veritas probari po-*
test ex Scriptura.] Inconsequens à non distributo;
 vt vocant: agitur enim non de omni veritate simplici-
 ter,

tur, sed de omni veritate diuina, reuelata ad salutem. Hæc autem Scripturis probari & debet, & potest, aut expressè aut analogicè, quæ consona Scripturæ Chemnicus vocat.

8 Art. 6. *nisi post baptismum, & alia.*] Atque primum illud habetur 1. Cor. 16. 2. & Apoc. 1. 10. secundum (excepto eo quod de aqua miscenda inter-iicitur) quis expressè contineri Scripturis præter Bellarminum neget: tertium flagitat & mandatum Christi & analogia: nam quis nisi baptizatus annunciet in Ecclesia mortem Domini? 1. Cor. 11.

9 Ibid. *consideranda permittimus. & c.*] Certè, Christus Apostolis tradidit verbo, quod illi nobis verbo & scripto: hæc plana Iustini sententia.

10 Ibid. *quis enim alius fingi potest auctor?*] Atqui illa sunt tradita verbo Scripturæ sacræ, vt nota 8. diximus: de aqua verò miscenda, traditio fuit ex analogia Orientalium, apud quos vina sunt valentiora; quam neque præcipimus, neque impedimus supersticiosè.

11 Art. 7. *probamus, in eo illos non errasse.*] Responsionis hic modus: omnes Patres alicubi errauerunt, nam homines erant: ergo & in quibusdam traditionibus errauerunt, non in omnibus asserendis. Quid hic Bellarminus? posterius sumit contra mentem nostrorum omnium, & veræ Logicæ leges; ac si diceretur de eis, ergo errauerunt quum traditiones assererent. Nugæ. Nemo dicit errauisse Patres quotquot traditiones dixerunt esse, non enim genus negamus planè; sed hos demum errauisse in hoc argumento, qui has aut illas traditiones cõmentitias, supersticiosas, & c. p̄o Apostolicis habuerunt. Non valet à specie ad genus in hunc modum argumentatio.

12 Art. 8. *si neque Apostoli scripturas reliquissent nobis?*] Hoc autem non fecerunt Apostoli, sed scripturas reliquerunt nobis: ergo nec traditionibus huiusmodi reliquerunt locum. Negato antecedente, neque tur rectè consequens.

13 Ibid. *qui scripturas nullas habebant?*] Aequiuocè, vt nota 1. dictum: nam traditionem accipit Irenæus lata significatione. Quæ gentes, inquit ille, scripturam legunt & audiunt vernaculo sermone suo, eæ & scripto credunt & traditioni, id est, prædicationi verbi scripti: quæ autem scriptura destituitur sermone suo conscripta, eæ traditioni credunt, id est, prædicationi soli, prout fit in Ecclesiis Pontificiis à vulgo plurimum. Aliud est autem traditio ex scriptura, aliud traditio præter Scripturam. De illa Irenæus agit, de hac interpretatur Bellarminus, & Pontificiorum natio. Quid est fallere, nisi hoc est?

14 Art. 9. *vt Kemnitius somniat.*] Et hoc verum est quod dicit Chemnicus, & sequens confutatio falsa. Nam quod Irenæus dicebat secundum quid; prope respectu eorum qui scripturam non habent quam legere possint & intelligere, aut qui non agnoscunt eam (id enim verba Irenæi antecedentia ostendunt luculentissimè) hoc Bellarminus accipit simpliciter, & omnibus promiscuè accommodat. Tum æquiuocè & successionem & traditionem diuidit contra auctoris sententiam, à communi indiuiso (vt loquuntur) argumentans. Nam successio est principalis in doctrinam, & secundaria in functionis ordinem; similiterque traditio est scripti & prædicationis: hic verò de successione secundaria & traditione verbali iniquè iubet accipi. Quis *φλυσιφως* istis hominibus de pulmone reuellat? Sic & sequentia de successione oportet accipi, & de traditione veritatis.

15 Art. 10. *contulerint omnia que sunt veritas.*] nempe cum seruetur in ea depositum, scripturae veritatis, quam tradiderunt Apostoli.

16 Ibid. 16. *nonne oportebat ordinem sequi traditionis? & c.*] Vides igitur, Bellarmine, quæri ratione agendi cum hæreticis qui Scripturam nesciunt, nec scire volunt; ac non cum fidelibus? Nam qui cum hæreticis agit eiusmodi de quibus Irenæus, hunc probationes oportet foris, si sapit, adsciscere: alioquin depellat muscas.

17 Ibid. *& uniuersam doctrinam Euangelicam.*] Tradiderunt quidem Apostoli perfectum charisma veritatis expressum in Scripturis sacris: sed hi non acceperunt ea perfectione & demonstratione Spiritus qua Apostoli; neque hac lege promissionis diuinæ, fore ut succedentibus personis & locis pariter perfecte & semper hæreat: quod istis hominibus principium ad eum certum atque indubitatum est, ut cum Lacæna illa quotidie clament, ἡ τὰν, ἡ ὅμ τὰς.

18 Art. 11. *quid clarius pro traditionibus dici possit.*] nempe de rituum ceremoniarumque traditionibus ad honestatem & ordinem pertinentium: nam agebatur de Paschate. has autem cap. 3. & 6. excepimus.

19 Ibid. *ab Apostolis traditionem accepit, etiam paruulis baptismum dare.*] id est, doctrinam, cuius & mandatum & analogia exstat in scripturis; prout suo loco demonstrabimus. Cætera, ut antè nota 5.

20 Art. 12. *ea iis qui capere poterant, tradiderunt.*] hoc est, viris particulari dono & vocatione instructis à Domino supra communem aliorum electorum sortem: ut eodem & seq. cap. Eusebius docet.

ra necessarium, ut idem distinguit pag. seq. Quæ substantialia sunt fidei morumque sanctorum, ea simpliciter sunt necessaria utroque modo: quæ non sunt eiusmodi, ea non per se, sed per Scripturam sunt necessaria, quia propter aliud à Deo & servis eius dicta & scripta sunt: sic illa per se necessitatem habent, hæc verò auctoritatem à principio Scripturæ necessario. Quæ verò nec per se nec per Scripturam necessitatem habent, ut sunt multa quæ vocantur ritualia, ea nec per se, nec à principio diuino obligant necessario, sed quia humana sunt, humanitus obligant tantisper, dum veritati diuinæ, pietati, charitati, simplicitati, & libertati Christianæ nostræ non faciunt iniuriam.

27 Art. 15. *Symbolum Apostolicum, quod ex traditione habemus.*] Ex traditione est secundum formulam rationemque verborum; at secundum substantiam est scriptura ipsissima. Non igitur traditio, siquidem nomine traditionis doctrinam non scriptam acceperis, ut distinguitur cap. 2. & hinc iubemur intelligere.

28 Ibid. *olei unctionem in sacramento Confirmationis*] Falsò: nam si hæc unctio ex traditione est, non ergo ex Scripturis: at ex Scripturis esse contendunt omnes Pontificij, & ipse Bellarminus tom. 2. controu. 2. lib. 2. cap. 8. hæc ergo sunt ἀντίλογα. Sed annon vidit Bellarminus ibi agere Basilium de chrismate olei in Baptismo? de quo agitur *de consecr. dist. 4. c. nullus ministrorum.* hoc verò adiuncta docent luculentissimè.

29 Ibid. *ita sunt necessaria, ut si de industria omittantur, grauiter peccetur.*] Negatur, ex nota 26. nam principium petitur. Quod autem generi à

obis adimitur, idem quoque sequentibus adimitur, et speciebus illius.

30 Ibid. *sine signo crucis nulla sacramenta ritè agi.*] nempe secundùm Ecclesiasticum sui seculi institutum, non autem Christi & Apostolorum eius.

31 Ibid. *homil. 55. in Matthæum.*] Adde quod ibidem ait Chrysostomus, *pretio empti estis, ne sitis serui hominum. Pretium hîc Paulus crucem appellauit, quam non simpliciter digito in corpore, sed magna profectò fide in mente formare oportet.* Hoc disputator fortiter dissimulat, ut istam digitorum decussationem statuat.

32 Art. 17. *rectissimè equari traditiones scripturis.*] Negamus istud: personalia verò crimina in vtramuis partem certo consilio omittimus; cuiusmodi sunt Brentiana illa. Nos Dei & veritatis diuinæ causam, non personarum agimus.

33 Ibid. *diliges Dominum Deum tuum, &c.*] Hæc quidem in se vera sunt, seruata ea distinctione quam nota 26. posuimus: sequentem verò argumentationem negamus, tum quia dispar est ratio, tum quia vox traditionis dicitur æquiuocè. Disparem esse rationem dicimus, quia alia est diuini iuris, alia positiui siue humani ratio. Si enim ἡ ὁμοθυῶν est comparatio; quomodo ea comparentur quæ toto genere differunt, diuina cum humanis, supernaturalia cum naturalibus? Quin ut ius diuinum κατὰ θεοῦ naturale appellemus cum Isidoro *dist. 1. c. omnes leges.* cùm ne tyrannus quidè ille Siculus se quicquam in naturale ius posse profiteatur apud Plutarchum, ecquis in diuinum possit, aut etiam ex æquo possit? Tum quia ius diuinum semper dicitur de Scripturis vniocè, humanum verò ius non rarò dicatur æquiuocè; nam etiam ius dicitur humanitus quod iniustum est. Traditio verò æqui-

rò æquiuocè appellatur, vt sæpius ostendimus. Nam vt illud mittamus, quòd rituales sunt omnes traditiones illæ quas Basilius adfert, harum duo proponit genera. Aliæ enim formularum sunt (agendas Germani vocant, alij officia) quæ circumscribuntur communitatis causâ, cum earum tamè substantia in sacris scripturis habeatur; aliæ rituum, quos nec substantia nec modo Scripturæ imperant. Priores obligare concedimus, quamuis non pari cum Scripturis auctoritate; posteriores negamus obligare simpliciter. Quòd si iniqua est traditionum cum Scripturis adæquatio (vt est) quid superlacione dicamus? Negamus igitur omnia ista quæ à Bellarmino dicuntur; quòd *quædam sunt traditiones maiores, quoad obligationem, quàm quædam Scripturæ; quòd quædam æquales; quòd omnes traditiones & omnes Scripturæ sint æquales, quantum ad fidem & venerationem quæ illis debetur; denique quòd proficiantur ab eodem auctore Deo, & veniant ad nos per manus Ecclesiæ catholicæ.* Idem de traditionibus suis dicebat prisca Iudæorum Ecclesia; sed negauit Christus, qui est veritas. Itaque conclusio falsa.

34 Art. 18. *dīuersitatē stili obfecisse in his capit. à superioribus.*] Vtrunque sanè probabilia in quæstione hac adferantur: & Erasmus non caruit stili naso. Sed quia non est res digna propter quam vadamonium deseratur, & futura esset longior consideratio, liberum cuique suum per me iudicium esto.

35 Art. 19. *Christianos facilius traheret ad Paganismum.*] Quidni etiam traditione scripta, aut (si ita placet) scriptura tradita habeantur? nam hæc quoque traditio est, suprâ cap. 1. & 2. Disputator certè fallit homonymia. Etenim ne hæc quidem ipsa quæ ex Nazianzeno adducuntur postea, simpliciter à traditione

96 F. IVNII ANIMADVERSIONES
 itione sunt. Res à Scriptura sunt; à traditione sunt
 ritus & ceremoniales circumstantiæ. Disciplina, poli-
 & ordo Ecclesiæ, ἡ ἀσκητικὴ, pœnitentiæ modus,
 rituum sacrarum cultus, castitas, & ἡ ἐπιτομὴ ille pro-
 pter regnum cœlorum, à Deo sunt, Bellarmine, & à
 Scriptura eius in substantia, vt loquuntur. Ista verò
 disciplina vestra, istis ritibus onerosis & περιστοιχίσι
 aucta innumerabiliter, & tyrannicè exacta, & exitiali-
 ter obseruata, hæc certè non est à Deo, nec à Scriptu-
 ra ipsius. Falsa igitur sequentia.

36 Art. 20. *eadem verò fide digna sunt tam ista
 quàm illa.*] Non omnia quidem ad Ecclesiam, sed
 omnia planè ad substantiam fidei pertinentia: alioqui
 desideraretur in Ecclesia aut Dei ipsius fides (quod
 abest) aut noteriorum eius, qui in suis percriptionibus
 Spiritu illius acti sunt.

37 Ibid. *pari pietatis affectu veneretur traditio-
 nes & Scripturam.*] Eadem profectò fide, si quidem
 fide (nam vnica est fides) sed non pari gradu. Nam
 quæ sunt fundamentalia, fidem obligant necessariò;
 superstructio qualibet, ac præsertim verbalis, ἡ ἐπι-
 τομή, non item, quia tantummodò contingenter
 accedit ad fidem, non necessariò; prout diximus no-
 ta 26. Quid ergo si ab hominibus, non ab ipsis Apo-
 stolis immediatis Christi ministris tradita sit? Re-
 ctè igitur Chemnicus, & conuenienter fidei.

38 Ibid. *illis multum hinc emolumentum fieri, mul-
 tum utilitatis.*] Hinc, id est, ab Ecclesia. Periphrasis
 est apostatarum & excommunicatorum omnium. Ex
 ambiguo illudat Bellarminus, defunctos pro excom-
 municatis substituens, quorum fiebat in publicis præ-
 cibus mentio: prout contron. 6. libro 2. ostendemus.

39 Art. 21. *legem ieiuniorum Apostolicam esse
 tradi-*

traditionem.] Aequiuocè: vt suprâ cap. 3. nota 22. docuimus, & huius cap. nota 5. nam à Telesphoro e[st] vt dictum cap. 3.

40 Ibid. *de baptismo, & aliis sacramentis.*] Rituales puta, in formulis verborum ceremoniisq[ue] positas: de quibus non ita grauer à nobis disputatur, si nec pugnent cum verbo Dei, nec superstitione animos impleant, nec homines impediunt grauioribus necessitatis laqueis, vt nota 26. dicebamus. De Cyrillo autem, qui in hoc genere fuit operosior, quid sentiendum, diximus ex Methodio suprâ cap. 3. nota 22.

41 Ibid. *nemo decipiatur nouis fabulis.*] Apostolorum traditiones & Scripturæ sanctæ sunt dogmata Apostolorum sermone & scripto tradita: quæ duo res ipsa vnum sunt, quamuis distinguantur tradendi modo, vt cap. 5. nota 11. docuimus.

42 Ibid. *aliqua in scripturis, aliqua in traditione sancti Apostoli tradiderunt.*] vt nota 26. & 36. hæc enim de substantia fidei morumq[ue] negamus, & ne Angelo quidem è cælo nūcianti aliud, affirmantiq[ue] essemus credituri, ex cautione illa diuina Pauli Galat. 1. De aliis viderint Pontificij.

43 Art. 22. *& apocryphis fabulis, &c.*] Falsum: vt ex præcedentibus constat. Vox autem, *Apostolica*, potest dicitur æquiuocè, & traditio Apostolica; vt cap. 3. nota 4. & 18. sed de eo argumento controu. 5. lib. 2. dicturi sumus.

44 Art. 23. *pro imaginibus sacris.*] vt nota 26. & 36. & 42. Damascenus seculo iam superstitioniore vixit, & in communi errore non peruidit satis. vide cap. 5. nota 6.

45 Art. 24 *exinde consuetudinis patrocinio vindicamus.*] Agit Tertullianus de traditione rituum

quorundam; ut centies diximus, & declarant exempla sequentia. Non est autem Logicum, si ex quarumdam traditionum affirmatione quasuis in genere accipendas esse contenderis; etiam traditiones de fide à ritualium & ceremonialium aliquot exemplo.

46 Ibid. *sacrificij anniuersarij pro defunctis.*] De hoc Tertullianus certè nullum verbum. sed de hoc tomo 3. controu. vltima videbitur.

47 Ibid. *hereticos non ex scripturis, sed ex traditione confutandos.*] Eos puta qui diuinas scripturas non accipiunt, & subdunt suas; ut antè diximus aliquoties.

48 Art. 25. *ungi quoque necesse est, inquit, eum qui baptizatus sit.*] At hæc Cypriani, & sequentia pleraque sunt ritualia; de quibus antè dictum satis nota 5. & 33. & 40.

49 Ibid. *mistus vino offeratur.*] De hoc loco diximus cap. 2. nota 3. quâ Cyprianum, quâ Chemnicium attingit.

50 Ibid. *ut velit sibi potius quam Cypriano credi.*] Iudicium est ipsius: quod cui non sit liberum in ea causa, quam ratione vel auctoritate certa non definiuit Deus?

51 Art. 26. *Rectissimè enim in materia sacramentorum argumentamur ab imperfecta significatione.*] Verum, siquidem ipso verbo Dei res instituta est, & expressa eius significatio: nam verbum Dei est veritas, Ioan. 17. De humana verò institutione quis verè pius æquè argumentetur ex pari? facinus audax.

52 Ibid. *traditio rationi conformis esse.*] At hoc ipsum

IN BELLAR. CONTROV. I. LIB. III. 297
ipsum negatur: mera est petitio principij. sequentia
itaque, λόγος.

53 Art. 27. *licet expresse non sit scriptum, licet esse Patri consubstantialem.*] Falsum: nam dicebat Christus, *ego & Pater vnum sumus*, Ioan. 10. & similia multa.

54 Ibid. *quia conforme est prædicationi Apostolicae.*] Imò conforme planè Scripturæ sacræ. Cæterùm etsi rem ipsam Constantius improbat; ibi tamen non de re, sed de voce erat controuersia: quapropter dicebat Constantius, *nolo verba qua non scripta sunt*, vt diligens patronus scripturæ videretur. Aliud autem est vox, aliud doctrina tota. Traditio est doctrina non scripta, suprâ cap. 2. vox est doctrinæ instrumentum, non doctrina ipsa. de re autem, non de vöcibus agitur propriè, quum traditiones oppugnantur. Sic fallit disputator homonymia. De re autem ipsa, quòd non sit hoc dogma ex traditione, diximus suprâ cap. 6. nota 3.

55 Art. 28. *aboleri potius voluisset.*] Inconsequens: nam malè detorquetur Hermanni interpretatio. sed valeat.

56 Art. 29. *quos ceteri constanter referunt in Apostolos auctores.*] Bene est, ritus: non alias igitur doctrinas aut dogmata substantialia, sed vnius illius doctrinæ mysticæ in verbis & signis formulas extra Scripturam institutas. Quod autem referuntur in Apostolos auctores, sic plebi religio injicitur, non adfertur probatio.

57 Ibid. *docet quadragesimam à Christo præceptam.*] Non verbo videlicet & traditione mandante, sed narratione exempli historica, Matth. 4. Marc. 1. Luc. 4.

hic. 4. quam quidem historiam Christi prisca Eccle-
 religiosè & minimè malè recolebat doctrina, isti
 ò superstitiosa obrudunt & imperant tyrannide.

8 Ibid. *traditionem non scriptam.*] vt nota. 27.

59 Art. 30. *congruo ieiunamus.*] vt suprà cap. 3.
 nota 15.

60 Ibid. *auctoritatem sibi scriptæ legis usurpa-
 uerunt.*] Scriptæ quidem legis, at non diuinæ tamen:
 nam & humanæ sunt leges, politicæ aut Ecclesiasticæ.
 non ergo sequitur ex insufficiente enumeratione.

61 Art. 31. *Aduentus de cælo spiritus sancti
 anniuersaria solennitate celebratur.*] Et hæc ritualia
 sunt, ac non ad fidem moresque pertinentia: Ritua-
 lium verò institutionum atque *δωγματικῶν* longè dis-
 parem esse rationem nouerunt omnes, & sæpe docui-
 mus, etiam huius cap. nota 5. & 33. & 40.

62 Art. 32. *At contra.*] Elenchus: nam liberæ
 sunt obseruationes respectu conscientie Christianæ,
 quam ab omni seruitute Christus vindicauit, Galat. 5.
 at non respectu externæ obseruationis, vbi legitimo
 ordine sine conscientie iactura recepta est ceremonia.
 Hæc ergo nihil contra Brentium.

63 Ibid. *distinguit inter has Apostolicas tradi-
 tiones necessarias, & obseruationes liberas.*] Fallacia
 duplex: nam primùm ex enunciato disiunctiuo, *aut
 ab Apostolis esse, aut à plenariis Conciliis*, fit simplex &
 categoricum, neglecta Augustini modestia, quæ lon-
 gè probabiliùs dicit: secundò necessitatem libertatem-
 que conscientie disputator confandit artificiosè cum
 necessitate & libertate in vsu posita; quem elenchum
 modò distinximus.

64 Ibid. *qui secundùm astrologorum regulas ob-
 seruant*

seruant tempora.] superstitiosa videlicet obseruati-
ne, ad quam respexit Brentius.

65 Ibid. *Ambrosius aliàs utramq; simul exp-
tionem amplectitur.*] videlicet vt diuersas species
sub eodem genere comprehensas. Non ergo est differe-
rens propriè inter se Patrum interpretatio; sed pro ser-
mone instituto varia fit generis ad species suas ac-
commodatio. Generalis enim propositio hæc est, su-
perstitiosam dierum institutionem obseruationem-
que improbari, nec ab Apostolis esse. Quam profe-
ctò legem hodiernis quoque obseruationibus tribui
neccesse est.

66 Art. 34. *& hoc docere in locis allegatis.*]
Hic bonam fidem à Bellarmino desiderare liceat. Sic
enim expressis verbis Chemnicus, *Sed Augustini qua-
estio in illo loco hæc est, &c.* Non ergo de his locis omni-
bus, quos certo consilio Bellarminus confundit, sed de
primo illo respondit Chemnicus in hanc sententiam.
Etsi hoc verissimum est, Augustinum his locis omni-
bus de exemplis, non de præceptis agere, præterquam
in illo de vnitæ Ecclesiæ, *Hic fortè dicis, &c.*

67 Ibid. *proinde hanc traditionē esse scriptam.*]
Hanc responsonem confirmat Augustinus ipse illis
verbis quæ paulo antè adducta sunt, *hoc apertè atque
euidenter neque ego lego, nec tu, &c.* Sensus enim est,
quamuis hoc exertè expressis verbis in Scriptura non
obseruauerit, aut dici meminerit, rem tamen in Scri-
ptura dici & ex ea probari posse: quemadmodum Au-
gustinus ipse eiusdem libri cap. 14. verba Scripturæ
allegauit, quæ à Chemnicio ibidem paulo pòst ad-
feruntur.

68 Art. 36. *de exemplis agit.*] Non ergo fallitur
in eo Chemnicus.

69 Ibid.

96 Ibid. *sed de præceptis, sine de documentis riptura.*] Falsum: & reclamant vbique ipsa Augustini verba.

90 Ibid. *Apostolis præcepta bene creduntur, quamquam scripta non reperiuntur.*] Atqui proxime antecedunt ibidem illa Augustini verba, *Apostolis nihil quidem exinde præceperunt, sed consuetudo illa, &c.* quæ verba etiam deleri de præcedente pagina, si verus Bellarminus est, oportuit. Sensus autem est, non malè credi & opinionem in vulgo esse, quòd Apostoli ea præceperint. Aequiuocè dictum. Eadem in obiectione sequente veritas.

71 Ibid. *Donatistas non certasse de exemplis, sed de iure.*] Sed Patres ius istud ab exemplis etiam vniuersæ Ecclesiæ, & semper obseruatis confirmabant. Hæc igitur exceptio *ελευαρέι*.

72 Art. 37. *rectissime creditur ab Apostolis introducta.*] præsertim verò hoc fundamento posito, quod tum quidem re adhuc ferme recente & puriore seculo poterat obtineri; nempe & vniuersam Ecclesiam, & semper, hanc consuetudinem tenuisse ante Agrippini & Cypriani tempora.

73 Ibid. *patet tum ex ipsis libris.*] Falsum: consulantur libri.

74 Ibid. *nullum exemplum existare in Scripturis de hac re.*] Negatur consequentia: nam fuit quidem præcipua quæstio de anabaptismo; sed probatio eius tunc petebatur ab exemplo & consuetudine.

75 Art. 38. *consuetudinem non rebaptizandi esse ab Apostolis traditam.*] Damus profectò Augustini dictum, quod *& vniuersa tenet Ecclesia, & semper inde ab Apostolorum temporibus tenuit, traditionem esse Apostolicam*

stolicam : sed quid hoc ad innumeras istas traditiones Pontificiorum ? hæ enim vtraque illa condicione , aut certe altera destitutæ sunt.

76 Art. 39. *traditione, quam declarabat Ecclesie consuetudo, & quam etiam postea declarauit Concilium generale.*] Falsum : nam contra adfirmat Augustinus iis in locis quos adduxit Chemnicus : vt & lib. 2. cap. 6. inquit, *adferamus diuinam stateram ex scripturis sanctis, &c.* Præterea non simpliciter consuetudinem Ecclesie profert, sed magis secundum quid, eo quod Cypriani auctoritatem à se Donatistæ obtenderent. Hæc causa fuit, cur auctoritatem reliquæ consentientis Ecclesie opponeret. Quod autem ex locis citatis probationem factam esse statuit, ibidem est à nobis confutatum.

77 Ibid. *uniuersæ Ecclesie concordissimæ auctoritate firmat.*] Vide, vt per falsam consequentiam illa incredibili modestia Augustini abutatur. Sensit enim Augustinus, pios testimoniis Scripturæ credere; sed in rebus controuersis, etsi de fide sua certi sunt, tamen modestè agere, nec audere aut velle sententiam suam pertinaciter asserere, donec publica Ecclesie testificatio accesserit : id enim esse quod vetat Paulus I. Cor. 14. *φιλονημίην*. An ergo, per Deum immortalem, illam sancti viri modestiam derogare de auctoritate verbi diuini oportebit ?

78 Art. 40. *& coniuncta prima cum postremis.*] Non mala fide, sed iure publico & communi, quo auctoritates vel indicantur solùm, vel partes earum adferuntur resectis iis quæ non sunt opus ad sermonem institutum, vel contrahuntur in summam, vel adferuntur integræ, vel augentur etiam declarationibus. Hanc libertatem publicam Chemnicio adimi, &
Bellarmi-

Bellarmino adiudicari quis ferat, nisi consors? nam Bellarminus hîc aliquid adimit de Augustini verbi. Quid verò, quòd etiam corrumpit Augustini verbum, *donec plenariò, inquit ille, totius orbis Concilio, quod suberrimè sentiebatur, remotis dubitationibus firmaretur.* Hîc enim substituit noster, *sentiendum erat: nempe ut suo præiurati proximè sequenti iter munitaret.*

79 Art. 41. *non potuisse ex Scripturis finire questionem illam ante Concilium Ecclesiæ plenarium.*]

Contrà verò, Augustinus illis verbis asserit certa quidam Scripturæ sacræ documenta extitisse, atque adferri potuisse, & credentis bonos iam tum ea testimonia sensisse acri illo fidei Christianæ sensu; sed apud hæreticos imperitumque vulgus, quod externa specie (id est, hæreticorum cothurno) non iudicio agitur, firmamentum ab externo illo Ecclesiæ univærsæ consensu secundùm Scripturas accessisse. Proinde Scripturæ documenta in sese, & in fidelibus à Deo doctis certa sunt; in aliis verò adsumunt foris aliquam certitudinem, Augustino teste; ut lib. 3. cap. 8. nota 12. Sic in verbis fallum committit Bellarminus, in argumento fallaciam ex elenchi ignoratione.

80 Ibid. *Scripturæ tamen explicate à Concilio, firmiter & certò probant id quod antea non firmiter probabant.*] Non abest à blasphemia dictum, Scripturas non probate firmiter sine Concilio. Concilium ergo est Scripturæ firmamentum ἀπεδείκνυ, Papa Concilij. Apage istam insaniam.

81 Ibid. *non potest colligi ex isto loco solo.*] Inconsequens omnino argumentatio, nec modo, nec figura constans Dialectica, nec medio vllò. De charitatis enim officio erga homines. Augustinus agit, non de pro-

IN BELLAR. CONTROV. I. LIB. III. 305
de probatione doctrinæ in loco illo. Hic verò aberrat
(quod aiunt) à ianua.

82 Art. 42. *non autem probat baptismum hereticorum esse verum baptismum, de quo est nostra questio.*] Atqui hoc ipsum est τὸ χριστιανισμὸν, vel Bellarmino teste. Dixit enim antehac, secundum Chemnicij responsum probari ex hoc loco. Quod autē fuit responsum illud? *non esse hereticos rebaptizandos*, Bellarminus inquit. Falsa igitur est sequens affirmatio.

83 Ibid. *ut iterum lauet.*] Falsum: nam & alios Scripturæ locos Augustinus protulit, Ioan. 3. Ephes. 4. &c. & finem omnino alium habuit propositum; vt tota eius commonstrat disputatio.

84 Art. 43. *per se autem non sufficiunt.*] Triplex falsitas: prima, coniecturas ex Scripturis esse; cùm Augustinus apertè dicat; *potest etiam dici, quod veritas declarauit, hoc sequimur*: secunda, per se non sufficere Scripturæ testimonia, id est, Soli scænerandam lucem: tertia, Scripturas valorem à Concilij definitione accipere, id est, Deum ab homine, diuinas ab humanis rebns. ô tempora!

85 Ibid. *additis etiam scripturis, &c.*] En Rhetoris argutias: qui cùm ab ordine enunciatorum argumentari velit, non videt hunc iustum ordinem incrementorum esse, vt à minimis ad maxima in affirmationibus assurgatur. Sic principium ducitur à consuetudine, hanc roborat Concilium, vtrumque Scriptura iudicat.

86 Art. 44. *baptismum datum ab hereticis esse ratum.*] Crimine vacare oportet, qui crimen obiicit. Hic mala fide bifariam agitur, in Augustinum, & in Chemnicium. Augustinus copulatè vtrumque asserit: Chemnicius, quia de priore solùm quæstione agebat,

non alia adduxit verba quàm quæ ad suam quæstionem pertinebāt: Bellarminus autem prius membrum Augustino adimit, vt ægrè faciat Chemnicio. Quid, id vnum, &c. in Chemnicij verbis veteratoriè disimulat? quo additamento Chemnicus ostendebat alia quidem prætereà apud Augustinum esse, verùm ea se omittere quæ ad suam quæstionem minimè attingebant. Agat porrò Bellarminus, fidemque suam probet his artibus.

87 Art. 45. *an baptismus hæreticorum esset verus Christi baptismus, necne.*] Argutiæ. nã ex verbis Augustini necessariò ponuntur duo: vnum, etiam ab hæreticis (non dico omnibus) baptismum Christi accipi: alterum, si rebaptizantur qui baptismum ab eis acceperunt, id contra Dei mandatum esse. Hæc Bellarminus scilicet vidit minus.

88 Art. 46. *qua scriptura conabantur aduersarij probare contrariam sententiam.*] Negatur: nam & sententiam illorum ibidem refert, & confert suam, vt clamant illius verba; idque ex traditione Scripturæ (sic enim vocat) ne traditionem isti pro doctrina non scripta semper apud Patres accipi glorientur. Consulatur locus.

IN CAPVT VIII.

I Art. I. *colligimus eas non esse reiiciendas.*] Nec consequentia est necessaria, cum nec hæretici traditiones omnes refugiant, nec omnes recipiant orthodoxi; indefinita igitur propositio est, ex qua nihil sequitur: nec vera inductio; nam Quattadecimani, & alij pro traditione pugnarunt, vt Eusebius ipse confirmat de Patribus Orientis in historia Ecclesiastica. Con-

IN BELLAR. CONTROV. I. LIB. III. 307
ca. Contrarium verò adfirmat Irenæus lib. 3. cap. 2.
traditiones enim hæretici adfirmabant; sed suas, vt fi-
ciunt Pontificij.

2 Art. 3. *Donatistæ quoque semper Scripturis
urgebant.*] Sed & Concilij illius Africani, id est, Ce-
priani & aliorum obtrudebant auctoritatem: quibus
Augustinus ex aduerso consentientem omnium retrò
ætatum per omnes Ecclesias consuetudinem oppone-
bat, vt antè diximus.

3 Art. 4. *Epiphanius her. 69. & 73.*] Hæc non
fatis commodè Bellarminus de Ariani enunciat, isti
enim tum doctrinam orthodoxam Scripturæ sacræ
oppugnabant; tum vt patroni scripturæ viderentur,
vobis reclamabant quæ in Scripturis non legeban-
tur expressæ, vt quum essentia, persona, trinitas, ho-
mouision diceretur. Ad hoc posterius spectabant Con-
stantius, & Maximinus, vt exposuimus suprâ cap. 6.
nota 3. & cap. 7. not. 54. Scripturam ergo Dei oppu-
gnabant, & Ecclesiæ voces seu verba, vt Hilarius &
Augustinus indicant. Sequentes verò hæretici sic or-
thodoxorum traditiones oppugnabant, vt propugna-
rent suas: non ergo omnes oppugnabant.

4 Art. 5. *Lutherani dogma suum de traditioni-
bus contemnendis.*] At non omnibus; sed iis de-
mum quæ cum veritate & simplicitate Christi pu-
gnant, superstitionem apportant, & iugo suo conscien-
tiis hominum imposito libertatem eripiunt eis quam
Seruator Christus suo sanguine comparauit.

5 Ibid. *de iisdem cum omni honore recipiendis.*] Negatur: nam de quibusdam traditionibus, non au-
tem quibusuis, hoc sancti Patres docuerunt; & nos
meritò religiosam Augustini modestiam quæ exstat
in epistolis ad Ianuarium, desideramus in Pontificis.

6 Art. 6. *His adde morem omnium gentium.*] Non sequitur ex dispari. nam mos omnium gentium causa religionis fuit cœcus ἄγραφοι, ἀγράφοι. at Iudæos reuelatio legis diuinæ illustrauit. Iudæis autem cum lex Dei fuerit lux, traditio certè fuit ipsis à lege aberratio, Esai. 29. 13. Matth. 15. 3. Quorsum Christianis mos funestus & exitialis adducatur?

7 Ibid. *non omnia sufficienter continuerit lex vetus scripta.*] Et nos id confutauimus suprâ cap. 4. lex enim sufficienter omnia continebat significatione, quæ Euangelium continet complemento.

8 Ibid. *populus ille, etiam post Moysen natum, sine lege scripta vixerit.*] Non sequitur ab exemplo vnus particularis temporis ad alterum, cuius diuersa ratio. Deinde verò semper illa traditionum distinctio retinenda est, quam nos cum alibi, tum cap. 7. nota 5. tradidimus.

9 Art. 7. *Cesar. lib. 6. de bello Gallico.*] Dispar ratio. Nam in rebus humanis homo deficit, & supplet, nec vnquam sine defectu & imperfectione facit; in diuinis verò nunquam deficit Deus. Quòd si deficere in re vlla (quod absit) diceretur, quis homo suppleat?

10 Art. 8. *eadem tribuitur auctoritas legi scriptæ, & consuetudini non scriptæ.*] Itidem dissimile à rebus humanis ad diuinas. Deinde ita est consuetudo, & hanc auctoritatem obtinet, nisi cum veritate, iure, & ratione pugnet, dist. 8. cap. mala consuetudo, & sequentibus: cuiusmodi non paucas obtrudunt Pontificij.

11 Ibid. *natura ipsa quodammodo clamare videtur traditiones non scriptas, vel necessarias, vel certè*

certè utilissimas esse.] At non clamat id tamē. Nam si id faceret, tum assurgendo supra se ipsa se euerteret (nam quomodo natura superiora se iudicet?) in Deum auctorem suum blasphema esset, cui nisi extra se necessarium, aut vtile esse pōtēst.

12 Art. 9. *columna & firmamentum veritatis*, I. *Tim.* 3.] Aequiuoca, & inconsequens argumentatio. Nam primū dignitas Ecclesiæ vniuersalis quæ est in cælo & in terra, confunditur cum dignitate huius terrenæ & militantis Ecclesiæ æquiuocè, ac potiùs ἀλογίως, tamquam si quicquid prædicatur de toto indiuito, idem etiam de parte propriè prædicari posset. Deinde verò non sequitur, si dignissima est iure, scientia, conscientia, auctoritate, officio, ergo quilibet traditiones ab ea institui posse. Etenim dignissima quidem est supra omnes homines; at nō supra sponsum, Legislatorem ipsius & nostrum: potest quidem supra omnes; at non supra sponsum, aut fedus illius, aut acta publica per Spiritum & seruos eius consignata, id est, scripturam sacram.

13 Ibid. *in solam Ecclesiam tanquam in depositarium diues repositam ab Apostolis scientiam rerum diuinarum.*] Non sequitur: nam primū dignitas est illius, quam scribit Apostolus Rom. 3. 2. *primarium illud est, quòd ei concredita sunt Dei oracula:* secundò autem aliud est habere, aliud scire. alioquin bibliopolæ forent omnium hominum scientissimi: postremò quis nescit donorum & vocationum gradus differentes esse, ex quibus dignitas maior aut minor, magis aut minus cognoscitur? De loco autem Irenæi, cuius hic corrumpuntur verba, diximus suprā cap. 7. nota 15.

14 Art. 10. *& Innocentius I. in epistola prima.*]

Negamus hoc ad probandas quasuis traditiones factas. Nam si substantiam finemque rerum sacrarum spectes, optimè cum Mose dixeris Num. 11. *ut utinam diceretis Prophetæ essent*: sin autem earum modum & ordinem, vtrumque agnoscimus pro captu & conditione eorum, apud quos agitur, contemperari oportere. In his autem illa sunt quæ ritualia appellamus. Horum enim multa (vt optimè docuit Cyprianus) Ecclesiæ commoditati piorumque Dei administratorum iudicio permessa agnoscimus esse: sed tamen hac lege, vt prudenter obseruent vetus illud dictum, ἕτε πάντα, ἕτε πάντοτε, ἕτε παρὰ πάντων.

IN CAPVT IX.

1 Art. 2. *ex Apostolorum traditione id haberi.*] Subiungatur huic regulæ istud: At vniuersa Ecclesia nihil tamquam dogma fidei amplectitur, quod non inueniatur in diuinis literis: nihil ergo tamquam dogma fidei ex traditione est. Minorem probo ex libri 1. cap. 2. à natura Dei, scripturæ, notariorum, &c. Vana itaque sequentia.

2 Ibid. *quod Ecclesia de fide esse credit, sine dubio est de fide.*] Antecedens æquiuocum: nam aliud est Ecclesia vniuersa seu vniuersalis, aliud Ecclesia huius temporis, loci, Ecclesia hæc, &c. Consequens verò falsum.

3 Ibid. *euidenter inde deducitur.*] Addendum, & quod consignauit scripto, vt his temporibus vltimis perfectè haberentur quæcunque ad salutem oportet credi.

4 Ibid. *& Prophetarum.*] Utinam ne Rom. ille prin-

IN BELLAR. CONTROV. I. LIB. III. 311
le princeps præceptis in contrarium faceret: conclusio
itaque falsa.

§ Ibid. *perpetua virginitas beata Mariae.*
Et nos hanc quidem credimus, vt dogma fidei,
tempus vsque salutaris partus, ex Scriptura sacra
testamenti veteris & noui: perpetuam verò virginitatem
eius post partum, & quidem ad mortem vsque, credi-
mus vt assensu dignam, non autem vt dogma fidei.
Exemplum ergo istud nihil ad regulam.

6 Ibid. *numerus librorum Canonicozum.*] Hunc
omnino credimus ex diuinis literis. Nam si libri sunt,
& discreti sunt, certè in numerato sunt. At non est
numerus, inquires, eorum expressus. Falsum: expri-
mitur numerus in re numerata, licet non exprimat
numero numerante, vt vocant. Plus autem est in re
profectò numerata numeratum esse, quam in nume-
ro numerante: plus est numeros militaris re ipsa esse,
quàm dici numerante numero: hic semper in illo est,
in hoc autem ille minimè: relata quidem sunt, sed res
numerata fundamentum est numeri: ergo maior.

7 Art. 3. *neesse est dicere ab ipso Christo
Apostolis eius traditum.*] Subaudi, si seruat iure:
nam ex facto vel Antichristus ipse potest aliquid Ec-
clesiæ tradere, 2. Thess. 2. Propositio itaque non est
vniuersalis simpliciter, sed particularis: ex qua nihil
sequitur necessariò. Huius autem regulæ negatur as-
sumptio; nempe in causa fidei exstare quicquam eius-
modi in vniuersa Ecclesia quod non inueniatur scri-
ptum. Probationis eadem quæ antè ratio: nam &
æquiuoca est vniuersæ Ecclesiæ appellatio, & princi-
pium petitur, quum Ecclesia hæc vniuersa (quam vo-
cant) dicitur errare non posse. Sed de hac re locus
erit dicendi postea controu. 4. lib. 3. cap. 14.

8 Ibid. *nec enim potest Ecclesia dare baptismo auctoritatem, si eam à Christo non habet.*] Duo ista exempla nihil ad regulam faciunt : nam eorum alterum non expressum est in Scripturis, vt tomo 2. dicturi sumus; alterum inde euidenter deducitur, vt Bellarmini vtamur verbis.

9 Art. 4. *querentes originem huius instituti, non inuenimus nisi tempore Apostolorum.*] Hæc quidem regula cum veritate conuenit, & Augustini verbis. Exemplum verò sicui probabitur, is non admodum valebit iudicij sensu. Nam neq. ab Ecclesia vniuersa, neque omni tempore seruata fuit Quadragesima. Christus semel seruauit, non semper : nec seruauerunt Apostoli, dum sibi Christus adfuit, Matth. 9. postea non leguntur seruauisse. Exinde ritus fuit primum religiosæ commemorationis, sed voluntariæ & particularis : sequuta est particulare quorundam factū, & æmulata complurium imitatio κακόζηλον. hæc in superstitionem abiit, superstitio necessitatem attulit, &c. Consulantur Irenæus apud Eusebium lib. 5. hist. Eccles. cap. 26. Socrates lib. 5. hist. Eccles. c. 22. & Augustinus epist. 86. ad Urbicum. Summa, falsum hîc dicit Bellarminus, originem illius instituti non inueniri nisi tempore Apostolorum : nam nec Apostolorum tempore inuenitur factam institutionem Quadragesimæ ; nec alio tempore inuenitur, quàm Thelesphori Papæ : postremò autem vt non inueniretur, tamen nihil consequeretur ex auctoritate negatiuè.

10 Ibid. *à posterioribus ex cacozelia excogitatum.*] Verè de præsentè Quadragesimæ apud Pontificios obseruatione dictum : nam hisce postremis temporibus obtinuit superstitio inde ab ætate Leonis 1. vsq. ingrauescens magis ac magis : inde si retrò ascenderis,

deris, Augustini aliorumque seculo publica fuit Quadragesimæ, qua ieiunauit Christus, commemorari obseruata; sed ieiunium Quadragesimæ superstitiosè ab Ecclesiis personisque particularibus impositum, quamuis libertatem piorum fideliter contestantibus sanctis Patribus, ut ipse Augustinus testatur epist. 86. ad Urbicum: nam in epistola ad Ianuarium non de imperato illo ieiunio, sed de obseruatione dierum 40. illorum religiosa dicit, eam consensione Ecclesiæ roboratam. Primis verò seculis atque incorruptioribus fuit Quadragesimæ commemoratio sancta in Ecclesiis sine vlla superstitione, aut imposita necessitate ieiunij. Sic accipiendi Patrum singulorum loci pro ratione temporum inclinantium.

II Art. 5. *Irenæus apud Eusebium lib. 5. hist. cap. 24.*] Atqui hic commemorationem quidem ieiunij Quadragesimalis non dicit, sed antepaschalis ieiunij obseruationem fuisse docet, libero tamen & variatè exercitio pro iudicio & commoditate cuiusque: his enim verbis vtitur, *καὶ εἰδὲν ἑλαπὼν πάντες ἔτοι εἰρη-
νολογῶν τε, καὶ εἰρηνεύομεν πρὸς ἀλλήλους καὶ ἡ διαφωνία τῶν ἁγίων
πρὸς ὁμόνοιαν τῆς πίστεως σωθήσεται.* Sed nihil, inquit, minus hi omnes pacem inter se coluerunt, & inter nos colimus: atque hæc differentia ieiunij consensionem fidei ipsius commendat. Itaque vel hoc vno testimonio sequentia omnia falsi euincimus. Nam Telesphori atque Ignatij adornatas fuisse oportet epistolas post Irenæi tempora (non enim fuisset ignotaturus eas Irenæus) & ipse modus, materia, formaque epistolarum id clarescere videtur palàm. Clementem verò & canonas Apostolorum ipse Gelasius & Romana Synodus apocryphos pronunciat, *distinct. 15. & 16.* apud Gratianum. Etenim reuera si hæc tunc temporis palàm exstitissent scripta, nec Irenæum

314 F. IVNII ANIMADVERSIONES
res fugisset, nec Augustinum, & alios qui ita scri-
serunt.

[11 Art. 6. *Sorbonistas, & canonistas.*] Falsum:
Hæc enim sunt ipsa Caluini verba, *De veteribus Acolu-
tis, & Lectoribus alibi dictum est, quum Ecclesia ordinem
exponeremus. Nobis hîc propositum est duntaxat pugnare
contra nouitium illud inuentum de septemplici sacramento
in ordinibus Ecclesiasticis: de quo nusquam alibi quàm apud
ineptos istos rabulas, Sorbonistas & Canonistas legitur.*
Ergo veterem vsum Calvinus non negat, sed abusum
impium qui hodie obtinet, quòd nempe indita fuerit
eis noua sacramentorum religio. Non rem exagitat,
sed superstitionem adnatam. Quamobrem quid opus
fuit testimoniis? Etsi horum testimoniorum alia acci-
pimus, alia (vt antè nota 10. & 11.) certo iudicio reji-
cimus. Sed de his tomo 2. controu. 5.

13 Art. 8. *credendum est, Apostolicam esse tra-
ditionem.*] Datur hæc regula bene intellecta, vt à
Vincentio Lerinensi exponitur: *In ipsa catholica, in-
quit, Ecclesia magno opere curandum est, vt id teneamus,
quod ubique, quod semper, quod ab omnibus creditum est:
hoc est etenim verè proprièq; catholicum, &c.* Alioqui
quadruplex hîc latet homonymia: prima, *Ecclesia*,
vtrùm incorrupta an corrupta? plus corrupta & im-
pura, an minus? verè ne an falsò dicta? secunda, *Apo-
stolica*, ab ipsis'ne Apostolis, aut à viris Apostolicis,
aut ab Ecclesia & sede aliqua in qua sederit Apосто-
lus, dicaturve sedisse? tertia, *omnibus*, vtrùm secun-
dùm quid, vnus seculi, an simpliciter seculorùm om-
nium? nam coniuncta non est æquum diuidi. quarta,
Doctores, vtrùm re an titulo solùm? nam Doctor pro-
priè est vir bonus docendi peritus. Ratio itaque fru-
stra subnectitur, & exempla quoque illius; si has cau-
tiones

IN BELLAR. CONTROV. I. LIB. III. 315
tiones omneis, quas modò perstrinximus, verè dili-
genterque expendetis.

14 Ibid. *imaginum veneratio : quam esse in
Apostolica traditione asseruerunt Doctores Ec-
clesia congregati in Concilio Nicano 2. generali, act.
vltima.*] Sed asseruerunt falsò, vt superiores distin-
ctiones docent. Nam Ecclesia Apostolica seculis ali-
quot idolis imaginibùsve caruit : tum Doctores illi
cuiusmodi fuerint, quàm bene instituti, quàm festiui
in dicendis sententiis, res ipsa, & verbum Dei, & aliæ
historiæ demonstrant : Ecclesiam denique illam con-
stat iam eo tempore in magnas & graueis corruptio-
nes degenerauisse, quæ præiudicare nec debent, nec
possunt veritati.

15 Ibid. *quando autem in re graui aliquis vete-
rum errauit, semper multi inueniuntur qui contra-
dicunt.*] salua tamen semper supra omneis alios Pa-
tres auctoritate Dei, Prophetarum, & Apostolorum
in Scripturis sacris.

16 Art. 9. *tanquam in Ecclesia ab omnibus re-
ceptorum.*] Et nos pari ratione possumus conuin-
cere, non probari multa. Plura enim rogata (vt vo-
cant) hic callidè componuntur contra iustæ disputa-
tionis præcepta, vt implexa Patrum auctoritate impe-
riti inuoluatur. Sed de his omnibus tomi 2. controu. 2.

17 Ibid. *huius obseruationis meminerint.*] vide
suprà nota 9. & 10. & cap. 3. nota 14. & 15.

18 Art 10. *Apostoli tradiderunt successoribus
suis cum officio Episcopatus etiam doctrinam reli-
gionis.*] Concedimus, siquidem verè integra est suc-
cessio ; principalis in doctrinam, quæ est formale ; &
secundaria in vocationem, quæ est materiale iustæ
successio-

successionis, vt Irenæus & Vincentius Lerinenſis ipſe
ſtimè diſtinxerunt. At quotuſque eſt apud Pon-
tificios hoc noſtro ſeculo, qui iſta comprobare poſſit?

19 Art. 11. *ibi conſeruari Apoſtolicas tradi-
tiones.*] At neque auctoritatem illam Apoſtolicam
plenitudinemque ſpiritus in ſucceſſores ſuos tranſtu-
lerunt Apoſtoli, nam gratia illa fuit perſonalis; neque
ſucceſſores omnes idipſum quod ſibi commendatum
eſt integrum adhuc conſeruauerunt. Teſtes hitoriæ ſa-
cræ & profanæ; in primis autem hodierna Eccleſia-
rum iſtarum, quæ plenis buccis hanc ſucceſſionem
obtendant, conſtitutio.

20 Ibid. *defecit certa ſucceſſio in omnibus Eccle-
ſiis Apoſtolicis, præterquam in Romana,*] Et vn-
de probetur, quæſo, Alexandrinæ & Antiochenæ Ec-
cleſiæ ſucceſſionem magis quam Rom. defeciſſe? vbi
& Epifcopi inuicem ſuccedentes perdurant adhuc, &
noua doctrina eis non magis quam Romano Pontifi-
ci & Pontificiis objici poteſt. Nam Romana perſona-
rum quidem aliquam ſucceſſionem habet; doctrinæ
verò incorruptæ & iuſtæ vocationis, minimè.

21 Ibid. *à doctrina & ritibus Eccleſiæ Rom. diſ-
ſentiunt.*] Ex falſis antecedentibus falſum conſecta-
rium. Negamus iſta.

I N C A P V T X.

1 Art. 3. *non ait, ad verbum quod ſcripſi, ſed
quod ego precipio.*] Atqui de ſubſtantia eius, non de
modo formæ eius externa agitur. Scripti autem &
non ſcripti verbi ſubſtantia vna eſt; ſiue ad materiam,
verbum Dei; ſiue ad eſſentialem formam, veritatem
diuinam & *deum deo* reſpexeris. Tergiuerſatur, qui à
sub-

substantia ad modum transfilit, inconsequente argumentationis genere. Deinde falsum est agi de pronuntiato solùm verbo: nam totam substantiam pronuntiatii illius verbi Mosem Deus iussit perscribere. Sic perscripsit Moses, tamquam fidelis seruus in domo Dei, & publicus eius ac totius Ecclesiæ actuarius à parte vtraque institutus, Deuter. 31. & 32.

2 Ibid. *neque ad sinistram.*] Negamus restrictionem istam. Quod enim de verbo pronuntiat Deus, id æquè dicitur de singulis partibus illius, quia nihil non est *ἁπλοῦς*. proinde non magis ad totum quàm ad partem ipsius, vel contrà, licet adjicere, mutare, aut deminuere. Ratio: nam verbum peræquè in suis partibus atque in toto perfectum est, utpote *ὁμοιομεπές* substantia suæ; rei autem quæ in hunc modum perfecta est, non possunt ista accidere sine substantiæ interitu.

3 Ibid. *alioqui peccassent Propheta & Apostoli, qui tam multa postea addiderunt.*] Falsum: primum enim Deus ipse addidit, non autem illi: deinde non est in substantia additum, detractum, aut mutatum quicquam; sed modo eius solùm ista acciderunt, ut postea exponitur.

4 Art. 5. *traditiones non sunt additiones, sed explicationes.*] Negamus hoc verum esse, de omnibus traditionibus. Sunt enim traditiones in Ecclesia Rom. quæ addunt, demunt, mutant, & aduersantur verbo, ut passim ostendemus. Et ipse Bellarminus, velut sui immemor, fatetur paulo post *traditiones non continere nudam expositionem verbi, &c.*

5 Ibid. *in lege Moysis non continentur Prophetarum scripta.*] Falsum: nam Prophetæ nihil fuerunt aliud, quàm Legis diuinæ interpretes.

6 Ibid.

6 Ibid. *miracula, &c. ibi non habetur.*] Et hoc illud : nā habentur ista in testamento vetere secundum principia & substantiam totam rerum, tum simpliciter, tum suo significandi modo : & certi loci de eis adferri possunt. Trinitatem personarum Moyses & Prophetæ annunciauerunt : quid enim David ? quid Elaias, inde à cap. 48. singulis ferme capitibus ? Sacramenta noui Testamenti sacramentis veteris præsignificata sunt. Miraculorum prædictiones (etsi miracula signa sunt, nos autem de rei substantia & veritate agimus maximè) videntur ne Esai. 32. & 34. & 35. & alibi reticeri ? Peregrinantur aures & oculi hominis in testamento vetere, qui ista non videt.

7 Art. 6. *Messia temporibus prohibenda esse suffocata & sanguinem ?*] Nequè hoc verius superioribus. Nam contrā, interdictum seruandi legalia habetur Deur. 30. Psal. 110. Ierem. 32. alterum verò rerum ἀδιαφόρων seu mediarum est ; à quibus caueri iusserunt Apostoli, non absolutè propter vllum præceptum Legis, sed κατὰ τὴν, ne infirmioribus daretur offenseō, ac potius vt ædificationi omnium consulerent : quòd ipsum imperatur Lege, ne cui vel cæco ponatur offendiculum, vt Deuter. 27. 18. *Prohibenda* igitur intellige non simpliciter, sed ad tempus ; nec propter ipsa, sed propter aliud. Atque hoc Christianorum erga infirmos officium in testamento vetere passim prædictum est, vt Esai. 32. & 34. & 42. &c.

8 Art. 7. *non continentur, nec debent contineri.*] Istud vniuersale negamus esse. Nam siquæ traditiones addunt, mutant, detrahunt de substantia verbi scripti, eæ nec in particulari, nec vniuersè continentur verbo. Sunt autem multæ à Pontificiis eiusmodi ; vt veneratio imaginum, de qua suprà cap. 9. & aliæ simili-

IN BELLAR. CONTROV. I. LIB. III. 319
ſimiliter, de quibus ſuo loco dicturi ſumus.

9 Ibid. 9. *Scripturarum commendat auctoritas,*
At non commendat ulterius, quàm prout auctoritas
Scripturarum ipſarum (vt debet) acquieſcit.

10 Art. 8. *Ioannem ibi prohibere corruptionem
libri illius.*] Sed & aliorum quoque librorum cor-
ruptionem prohibet; non ſolùm analogicè, quia verbi
Dei (vt quod naturæ ſpiritualis eſt) vna eſt eademque
ratio in toto & partibus ſingulis ipſius; verumetiam
propriè atque ſimpliciter. Non enim dubium eſt, quin
S. Ioannes, qui poſtremus ſcripſit omnium Apoſto-
lorum, & poſtulado Eccleſiarum Aſiæ, libros ſuppoſi-
titios ante obitum ſecluſit à canone, clauſerit Scriptu-
ræ canonem libro Apocalypſeos, & hoc ipſo velut ſi-
gillo Scripturam totam, non librum illum ſolum in
Spiritu Dei obſignauerit. Nec refert, utrùm priùs Euā-
gelium, an Apocalypſin ſcripſerit: nam poſt vtrumque
perſcriptū Eccleſiis Aſiæ circumſcripſit canonem, &
librum Apocalypſeos ſtatuit omnium coronidem, ſa-
cramque illam denunciationem appoſuit ſignaculum
commune omnium, vt libri 1. cap. 10. oſtendimus.

11 Ibid. *non autem ne alij libri ſcribantur, aut
alia dogmata tradantur.*] Negatur.

12 Ibid. *ſcripſit Euangelium poſt Apocaly-
pſin.*] Non ſequitur: nam in Patmo quidem Apoca-
lypſin, Ephesi Euangelium ſcripſiſſe legitur imperan-
te Nerua, poſtquam è Patmo reuerſus eſſet, vt veteres
tradiderunt; ſed poſteà ante exitum vitæ clauſtrum
totius Scripturæ Apocalypſin ordinauit, & denuncia-
tionem illam clauſtrum Apocalypſeos.

13 Art. 9. *ſed præter id quod euangelizauimus.*]
Atqui vtrumque ſubſtantia perfectum eſt, & vtriuſque
perfecta analogia; proinde ſcriptura perfectum ſym-
bolum

bolum est verbi perfectè traditi, vt nota 1. diximus. si non, Deus (horrendum dictu) fefellerit, & notari eius fefellerint, & Scriptura falsum imperfectum-que speculum fuerit. Huius autem speculi Ecclesia est custos & depositaria, non domina. Proinde igitur est ac si dixisset Paulus, Licet ego, aut nos Apostoli, aut Ecclesia, aut etiam Angelus è cælo, &c. vt Lerinensis optimè interpretatus est. Cur autem? nempe quia Scriptura sacra subiectum est (vt vocant) adæquatum illi verbo quod fuit traditum. vide Irenæum lib. 2. cap. 47.

14 Ibid. *non licere quicquam asserere contrarium scripturis.*] Imò præter scripturas, prout clamant vtriusque verba. Augustinus enim dicit *præterquam*, non contra; nec simpliciter dicit verbum, sed expressè ponit, *præterquam quod in Scripturis legalibus & Evangelicis accepistis.* Sic retulit antè Bellarminus ipse fermè principio capitis.

15 Ibid. *partim sit scripta, partim non scripta.*] Ambiguè dictum: nam illud, *partim scripta, partim non scripta*, variè dicitur: aut respectu substantiæ, quòd pars verbi diuini & prædicationis Apostolicæ scripta sit, & pars non scripta; aut respectu modi, quòd totum verbum diuinum & prædicatio Apostolica tota vtroque modo fuerit exposita, tota scripto, & tota sermone. Prius negamus: nam prædicationem Apostolicam substantia vnâ confirmamus esse, totam sermone, & totam scripto expositam; modo quidem differente, sed in vtrouis perfectè comprehensam, vt suprâ nota 1. & 13. dictum. Hinc falsò neçuntur sequentia.

16 Ibid. *Ex vniuersalis enim negatione rectè ducitur argumentum ad negationem particularis:*

non tamen è contrario.] Atqui hoc non est vniuersale totum, vt vocant, sed commune vel totum in modo. Nam secundùm substantiam spectatur totum vniuersale; substantia autem vtrouique vna est, in sermone & scripto Apostolorum tota: commune vero spectatur secundùm rei modum, quod propterea totum in modo Scholæ appellarunt. De toto vniuersali est lex Logica quam Bellarminus adfert: de toto vero communi lex ista Logicorum est, A communi vel toto in modo ad particulare duci argumenta quæuis negatiua, tam cõmunia quàm particularia, hoc modo: omni prædicatione interdicitur præterquàm euangelizatum est; ergo & traditionibus: nam euangelizatum & scriptum sunt *ἀπὸ τῶν ἀποστόλων*, siue adæquati termini. Falsum igitur corollarium sequens, & fulciendum alio pedamento, si stare oporteat.

17 Ibid. *non procul ab initio*] Nomina quidem Patrum hîc video; sed rem quæ ipsis tribuitur, nusquam in libris ipsorum video. Aliam quercum Bellarmino per me licebit excutere, cùm Romæ sit, apud Querquetulanas viras.

18 Art. 10. *prohibeat dogmata & præcepta contraria & aliena.*] Negatur interpretatio, atque restrictio.

19 Ibid. *& Euangelium suum.*] Alia quidem numero; sed non aliud substantiâ in dogmatico genere scripsit quicquam.

20 Ibid. *Igitur quum dicit præter, intelligit contra.*] non id solum docebant, sed & alia præterea, vt ipse Bellarminus ex Augustino confessus est suprâ cap. 7. Falsa igitur probatio. Nam vt *præter legem* patet multo latius quàm contra legem, sic etiam præter scripturam.

21 Ibid. *eadem est vox παρὰ.*] Negatur: nam
 'rimum non sequitur, si hæc vox vno loco accipitur
 & quiaocè, altero quoq. accipi oportere: semper enim
 vñtata retinentur significatio, nisi locus aliud postula-
 verit. Deinde *præter* generalis est, *contra* augustius.
 Quisquis itaque vocem *παρὰ* interpretatur *contra*, ve-
 rum dicit, at non dicit totum. Servanda ergo est gene-
 ralis & propria eius significatio, non deminuenda aut
 coarctanda temere. Hoc Erasmus imprudens fecit:
 homo fuit. Ambrosio falsum impingitur. Cæteri Pa-
 tres, qui hîc laudantur, nobiscum faciunt.

22 Art. 11. (*sed recedit de via, &c.*] Et quomo-
 do exponat *contra*, qui disertè scribit *præterquam*, vt
 & Ambrosius? nec aliter hic à Bellarmino ponitur,
 quamuis aliter exponatur.

23 Art. 16. (*dogmata fidei, & morum præcepta.*]
 Negatur restrictio. nam signa quidem Ioannes dicit,
 quæ vulgo de miraculis exponi solent: verumtamen
 non est Bellarminus nescius, Iesum Christum poten-
 tem fuisse opere & verbis, Luc. 24. 19. & Christum
 sig^{fic}ificationes doctrinæ cœlestis faciendo atque do-
 cendo præbuisse, Act. 1. 1. illa autem Ioannis verba
 respiciunt ad omnia quæ antecesserunt in Euangelio
 ipsius, estque in hunc modum locupletior eorum sen-
 sus. Sed esto sanè. Ioannes de signis dixerit, & mira-
 cula propriè intelligantur solùm, vt doctrinæ signa:
 tamen rectè argumentatus est Chemnicus ex analo-
 gia relatorum, & minoris comparatione. Analogia:
 nam relato vno posito ponitur & alterum; miracula
 autem signa doctrinæ sunt, id est, cum doctrina de
 Christo & fide in ipsum perpetuam relationem ha-
 bent ac necessariam. Vt ergo signa, quia sunt doctri-
 næ signa, sic etiam doctrinam eis obsignatam tradi
 sufficien-

sufficienter ab Ioanne necesse est. Comparatione verò minoris: nam qui sufficienter de medijs ad finem pertinentibus, eadem etiam de fine sufficienter tradunt; qui sufficienter de signis, etiam de re signata tradunt sufficienter, cum relata definiantur per relationem ipsorum, nec aliter rectè definiiri aut doceri possint. Illud autem sufficienter fecerunt Apostolici: hoc igitur quanto magis fecisse eos putandum est? Paulus Act. 20. *non subterfugi, quominus annuntiarem vobis omne consilium Dei.* Fuerunt enim serui publici, Dei & Ecclesiæ notarij & tabelliones publici, qui pro fide sua per Spiritum & signa & res signatas sufficienter, perfectè, atque *θεοπυσύτως* fedus, promissiones, beneficiaque Dei sermone exposuerunt, & vniuersæ Ecclesiæ in omnem posteritatem monumentis literarum consignarunt tradideruntque. Si non fecerunt, quæ in illis fides? si fecerunt, quæ fides in Christianis, qui traditiones supra instrumentum diuinum desiderant? Quapropter sequens conclusio frustra est.

24 Ibid. *superflue erunt omnes alia Scripturae.*]

Negatur 1. antecedens: nam Ioannes librum Evangeliorum conclusit suum, vt & libro Apocalypseos Scripturam totam; ergo & de alijs scripsit communiter cum scripto suo. 2. negatur & consequens: nam vt in corpore bene constituto siugula membra sufficiunt ad id demum ad quod faciunt, non vt totum; sed vt in toto; sic etiam integrales Scripturæ partes, sufficiunt vt partes, ad id ad quod datae sunt, in toto *θεοπυσύτως* & diuinitus sufficientissimo.

25 Ibid. *quæ non sunt scripta in libro hoc.*]

Non est mendacium, Ioannem vltimum omnium scripsisse, & hanc clausulam Euangelij sacris iappigisse, vt nota præcedente dictum. Bellarminus itaque

que in sequentib. ollam exornat suam. negantur.

26 Art. 17. *omnia dicta & facta Christi.*] Distingue, non omnia absolutè & vniuersaliter, id est, singula numero; sed omnia in genere dicta & facta Christi secundùm rationem communem ipsorum, vt cap. 4. aliquoties diximus: nam dicta, facta, exempla Christi in posteritatem data ratione communi sunt nostra documenta.

27 Ibid. *Iacobi, & Iude, superuacanea essent.*] Conceditur multa alia fuisse necessaria quæ dedit Ecclesiæ Deus; sed ea, id est, Scripturas reliquas, quæ omnes antecesserant, supponebat Ioannes, non autem excludebat, quum ita diceret. Nam Euangelium suum & Apocalypsin Ioannes, qui omnium vltimus fuit superstes, clausulam statuit Scripturæ non suæ solùm, sed etiam vniuersæ illius quam populo suo vniquam dedit aut est daturus Deus. De suis ergo dicebat Ioannes, cum vt diuinis, tum vt diuinarum omnium clausulis. Sunt autem diuinæ omnes eadem lege analogicè, vt antè cap. 4. & 5. dictum.

28 Ibid. *ea tamen cognitio, etiam sine Scripturis, sola traditione haberi potuisset:*] de his suprâ cap. 4. Hæc autem solutio aliud agit. Non enim quæritur, quid alia via efficere potuerit; sed quid voluerit, feceritque potentia sua.

29 Ibid. *nullo modo negandum sit.*] Imò omnia: doctrina enim alioqui foret insufficiēs; quod nec Dei, nec Apostolorum veritas dici à Christianis patitur, prout sæpius ostendimus.

39 Art. 18. *esse scripta sufficienter ea quæ Apostoli scribenda esse putauerunt.*] Omnia autem quæ illi ex Deo audierant, vt fideles notarij Dei & Ecclesiæ, scribenda putauerunt; imò scribenda acceperunt à Spiritu

IN BELLAR. CONTROV. I. LIB. III. 325
à Spiritu sancto, & eodem auctore verba & scripta
præeunte consignarunt.

31 Ibid. *interpretatio atque intelligentia scri-
pturarum.*] Negatur prius & posterius dictum: n. l. m
& omnia ad fidem pertinentia secundum rationem
communem ipsorum de scripto dari oportuit, & ex
Scripturis quoque ipsis peti interpretationem atque
intelligentiam ipsarum, vt agnouerunt Patres, & re-
ctè Clemens pronunciat *distinct. 37. c. relatum.* Non
enim sensum extrinsecus, inquit, *alienum & extraneum*
debetis querere, vt quoquomodo ipsum ex Scripturarum
auctoritate confirmetis; sed ex ipsis scripturis sensum cape-
re veritatis oportet. vide supra lib. 3. cap. 1.

32 Ibid. *alia tamen non legi in diuinis literis, sed*
ab Ecclesia accipi voluit.] De substantia doctrinæ
hoc negamus planè: itemque & illud quod sequitur,
puta in Euangelio ista suo, id est, vniuersali modo
contineri. Hoc tam facilè scilicet, Bellarmine, viceris,
quàm vulpes pyrum comest.

33 Art. 19. *qua non continet, ostendit unde sint*
petenda.] Negatur: nam si eorum multa solum Scri-
ptura continet, non autem omnia, ergo Scriptura im-
perfecta est: quod autem est imperfectum, id perficere
hominem non potest. potest autem Scriptura:
perfecta igitur.

34 Ibid. *Paulum eo loco ne hanc quidem suffi-*
cientiam Scripturae tribuere.] Verba itaque dederit
Paulus (quod absit) aut loquutus fuerit imprudentif-
simè. Nam quid aliud sibi verba illius volunt?

35 Ibid. *ex illo, utilis est.*] Vtrumque incon-
sequens.

36 Ibid. *nō sufficere quemlibet librum sacrum.*]

Nimitum secundum perfectionem singularem ipsius in se nobis non sufficere, sed secundum perfectionem essentialem totius: qua de re in caput 4. nota 12. diximus. Hoc etenim modo, prout Scriptura doctrina spiritualis est, quod totius est Scripturæ proprium, idem singularum eius partium commune est, supra nota 2. Vtilis autem & sufficiens est tota Scriptura in se, & totum Scripturæ sumptum essentialiter, licet nobis per partes quas integrales vocant, fiat applicatio. Atque hac ratione dicitur Iac. 2. *qui in vno peccauerit, reus esse omnium.*

37 Art. 20. *quod dicitur de omni scriptura diuinitus inspirata, dicitur de singulis libris qui sunt diuinitus inspirati.*] Hæc probatio à nobis facit, nec disputatoris responsum iuuat, ut præcedente no. ostendimus: nam hoc secundum rationem totius essentialis verum est: singuli autem libri vbi seorsim considerantur, hæc totius integralis ratio: æquiuocatione ergo Bellarminus fallit.

38 Ibid. *non loquitur igitur de toto & solo corpore scripturarum.*] Negatur consequens: nam de toto essentiali loquitur propriè. Deinde verò, ut illud demus, quid tum? loquatur sanè de toto eo quod exstabat adhuc; at plurima exstabant Pauli, atque haud scio an omnia; cum dicat ibidem paulo post, *ego iam liber, & tempus meæ remigrationis instat.* postremò an etiam excludentur cætera ex illa communi analogia, de qua iam sæpe diximus?

39 Ibid. *utilem fuisse ad docendum, arguendum, &c.*] Quin potius in hunc modum? volebat concludere vniuersè, doctrinam sacrarum literarum esse libris testamenti veteris & noui comprehensam. Non enim dicit, tota illa scriptura quæ adhuc exstitit;

IN BELLAR. CONTROV. I. LIB. IIII. 327
est; sed vniuersè, *tota Scriptura*, aut quæuis Scriptura,
occasione partis adfirmans de toto.

40 Ibid. *omnis Scriptura diuinitus inspirata,*
&c.] Grammaticorum grex alia omnia pronunciat.
Nam quum dicit Apostolus, *ab infantia*, non ex-
cludit reliquum tempus, sed contrà ostendit se agere
de toto vitæ illius curriculo ad hoc vsque tempus quo
literæ illæ à Timotheo fuerunt lectæ; ac proinde &
priorem ad Timotheum, & posteriorem ipsam com-
plectitur: præterea quum dicit, *sacras literas*, loquitur
communiter: quis autem nescit incōsequentem istam
esse à communi argumentationem? Postremò con-
iuncta diuiduntur in hac argumentatione, discere &
nosse: nam Timotheus ab infantia didicerat scriptu-
ras sacras, vir discere adhuc, & disciplina non præte-
rita modò, sed & præsentè, etiam illius ipsius episto-
læ nouerat. Hoc illud est quod dicit Paulus, *at tu ma-
neto in iis quæ didicisti, & quæ tibi concredita sunt, sciens*
à quo didiceris: teque à puero sacras literas nouisse, quæ te
possunt sapientem reddere ad salutem, &c. quid? nonne
illam ipsam epistolam in sacris numerabat Paulus?
non ergo de scriptura solum agitur veteris testamēti,
quod disputator putat.

41 Art. 21. *non inueniri in quolibet libro has*
omnes utilitates.] Nempe expressas singulariter ad
captam nostrum: hoc enim sibi Chemnicus voluit,
vt de toto essentia, non de partibus integralibus à se
agi ostenderet. Sed hanc rimam *omnium* reperit
Bellarminus libens, vt à quæstione paulisper desle-
cteret.

42 Ibid. *Aut quod ad correctionem morum per-
tinet.*] Atqui, vt ita sit, non tamen inuenitur in sin-
gulis partibus substantia rerum omnium ad has utili-

328 F. IVNII ANIMADVERSIONES
tates pertinentium : vt in epistola ad Philemonem,
exempli causa, & consimilibus, non eadē per se con-
tinentur quæ in epistola ad Rom. aut Ephes. legimus,
et si interdum per consequentiam quædam eruantur.

43 Art. 22. *nec deducitur quod sit sufficiens,
quod ei probandum erat.*] Neque verò Chemnicus
torquet vocem ; sed ex tota sententia concludit, cum
subiiciatur ibidem continenter officium & finis, vel
usus & effectus Scripturæ. Quis autem adedò insanit,
vt Scripturam sacram asserat nec officium perfectè
facere, nec finem assequi ? hæc fallacia diuisionis elu-
duntur malè.

44 Ibid. *nunquam tamen significabis eam solam
sufficere.*] Falsum : nam quod diuinitus vtile est ad
institutionem quæ est in iustitia, vt perfectus sit homo
Dei, ad omne opus bonum perfectè instructus, id
solum est sufficiens: tota autem Scriptura est eiusmo-
di: sola igitur sufficiens. Hoc nulla sophisticè potest
euertere.

45 Ibid. *sed tamen ad hæc omnia prodesse &
iuv. re.*] Frustra negationem ex dissimili probare ni-
titur. Nam Scriptura instrumentum est perfectum, &
solum diuinitus ad fidem salutarem ordinatione di-
uina adueniens; cibus verò, instrumentum est imper-
fectum, ac non solum. Vt igitur corporalis cibus fo-
ris adueniens alit corpus & vitam hanc continet, sic
animas nostras verbum Scripturæ sacræ, sed illud im-
perfectum, ad miseram hanc & imperfectam vitam,
hoc ad perfectam: perfectum igitur, & quidem so-
lum perfectum in aduenientibus foris mediis ad salu-
tem. Fallit autem Bellarminus elenchi ignorance,
quum Scripturam solam negat sufficere. Exclusiua
enim vox modò vniuersè simpliciterque negat, mo-
dò

dò secundùm quid ea duntaxat negat quorum instituitur collatio. Quapropter, vt simili vtamur ipsius; vitam corporis res insitæ continent, aut aduentitiæ: insitæ, vt anima, calor & humor naturalis, instrumenta corporis, &c. aduentitiæ, vt alimentum, aër, &c. Sic & vitam spirituales continent alia indita per gratiam, Spiritus Christi, donum spiritus calori naturali simile, fides spirituale instrumentum, &c. alia aduentitiæ, vt verbum Dei prædicatum & scriptum Hoc autem solum quum dicimus, aduentitiæ omnia, quæ ab homine confingi possent, excludimus.

46 Art. 23. *sive per epistolam.*] At hæc vitiosa est & inconsequens collectio: nam prior locus de ritualibus solummodò agit *ὡς τὰ εἶναι τὴν δὲ δὲ ἀποστολῶν* pertinentibus, vt ibidem ostenditur; non sequitur autem à dicto secundùm quid: posterioris verò fallaciam reteximus suprà cap. 2. nota 1. & alibi.

47 Ibid. *non sufficere quodlibet opus canonicum, quia tunc alia essent superflua.*] Non sequitur: nam Paulus agit de Scriptura vt toto essentiali: hic ad partes integrales transit æquiuocè, vt decipiat imperios. vide cap. 4. nota 12.

48 Art. 25. *qui essent veri, & qui non essent;*] Negatur distinctio: nullas enim traditiones ab his leguntur accepisse, aut verè probari potest: quomodo autem reprehendatur quod non est? Exemplum autem quod apponitur, & æquiuocè & falsò ponitur. Æquiuocè dicitur traditio in librorum canonicorum vel non canonicorum argumento. Nam si pro actû tradendi acceperis, profectò Mōses & Prophetæ libros canonicos tradiderunt, alios non tradiderunt: atque hîc positio vnus est remotio alterius, nihil medium. Sin pro doctrina, id verò libris & scriptis suis

330 F. IVNII ANIMADVERSIONES
tradiderunt ipsi. Probamus hoc argumento: Quæ ex
traditione sunt, eorum non est perscripta auctoritas:
librorum canonicorum est perscripta auctoritas: non
ergo ex traditione sunt. Mosis legimus Deum man-
dasse, & Mosem obsequutum esse, Prophetis confi-
militer, &c. Si quibus non est, ij aliorum librorum
auctoritate & testimonio comprobantur. Et quid ve-
teris testamenti canonicum non probatur nouo? Cæ-
terum si hæc fuit Mosis Prophetarumque traditio, vt
volunt, qua fide & auctoritate post tot secula nothos
libros Ecclesia Rom. accensuit? non enim traditio
fuit. Sed de his libro 1. dictum.

49 Ibid. *traditiones Mosis & Prophetarum.*]
Etenim nullæ existerunt Mosis & Prophetarum tra-
ditiones: cur earum mentio fuisset facta? proinde fa-
cile probamus agnoscimusque sequentia.

50 Art. 26. *docet traditiones Iudeorum fuisse
quatuor expositiones librorum sacrerum.*] At hæc
vox traditionum sumpta est communiter, vt cap. 2.
distinguitur: nam traditio Mosis nihil est aliud, quam
scriptura ipsa à Mose tradita. Sic deinceps. Frequens
homonymia.

51 Art. 27. *Scripturis diuinis consonæ sunt.*]
Sed has traditiones. vllas in causa fidei à Christo &
Apostolis negamus esse.

IN CAPVT XI.

1 Art. 1. *ad ea testimonia que ex Patribus adfe-
runt, respondendum est.*] Alia quidem testimonia
Chronicus atque alij protulerunt, ex quibus ista
Bellarminus excerpfit commodo suo: sed hæc satis
erit

IN BELGAR. CONTROV. I. LIB. III. 337
erit aduersus restrictionem eius confirmari, vt ab alijs
adducta sunt.

2 Ibid. *quæ prædicarunt vna voce.*] Nam in
rebus necessarijs propositiones carentes vniuersali si-
gno æquivalent vniuersalibus : cuiusmodi est hæc
propositio, quod ætati suæ prædicarunt, idem poste-
ritati de scripto tradiderunt Apostoli, & contra. Alio-
quin quæ præconum fides, si non annunciauerunt
omnia quæ scripta sunt? quæ scribarum & tabel-
lionum, si non omnia perscripserunt quæ annun-
ciauerunt?

3 Art. 2. *quod est verum, & non contra nos.*]
Contingens, inquit, propositio est, non necessaria.
Falsum: nam necessaria est ex doctrina & mandato
Dei; qui vnicam dispositionem salutis voluit Ecclesiæ
toti per Apostolos exhiberi, tum præsentem per præco-
nium ipsorum, tum absentem futuramque per instrumen-
tum scriptum præconij, vt sit diplomatis edictisque
publicis. In hoc autem instrumento si quid Apostoli
dissimulauisse dicuntur (quod absit) quæ illorum fi-
delitas? si quid desideres, addas, mutes, minuâsve. quæ
audacia? quod anathemate feriuit Paulus, etiam ab
Apostolis ipsis, aut Angelo & cælo factum, Galat. 1.
Tolerabilius foret, si dixeris præsentibus non omnia
præsentem illis dixisse, quam si non omnia posteris
perscripserunt: nam illud iteratò agentes cum Ecclesijs
poterant emendare, hoc perpetuum ab eis defectum
in Ecclesia Christi denotaret. Quòd si idem illud *Eu-
angelium quod tunc præconiauerunt, postea per Dei volunta-
tem in Scripturis nobis tradiderunt*; certè aut totum tra-
diderunt, aut partem illius: Non autem partem; quo
facto aut Dei (quod absit) defectus, aut Apostolorum
redargueretur: Ergo tradiderunt totum.

4 Ibid.

4 Ibid. *nihil diceret aduersus sententiam nostram.*] Antecedens profectò Irenæus dicit, & nos credimus: negamus consequens.

5 Art. 3. *cognitio decem preceptorum, & nonnullorum sacramentorum.*] Id autem est, doctrina de principiis Christi, & tota substantia eorum: hæc enim scitu omnibus sunt necessaria. Sed hîc fallacia elenchi struitur. Nam aliud est scitu necessarium, aliud traditu. Necessarium fuit Apostolis, vt quicquid acceperunt traderent, sermone vt præcones; scripto vt tabellarij, notariique Dei & actuarij in Ecclesia eius. Quæcunque verò tradiderunt illi necessitate officij, eorum alia sunt omnibus ad salutem necessaria scitu, vt salutis essentialia; nonnulla verò nonnullis solum, vt quæ ad illa sunt ordinata secundùm donum & vocationem vniuscuiusque. Sed ista distinctio τὸ ἕκαστον; quod aiunt.

6 Ibid. *legitimè per Ecclesiam proposita.*] Reponi malim, per Spiritum Dei & Scripturam sacram in Ecclesia, aut per Ecclesiam proposita.

7 Art. 4. *discebant quæ nondum audierant de mysterijs Christianis.*] Hæc angustior est verborum Lucæ interpretatio. sed quid ad nos ista?

8 Ibid. *& compleamus quæ desunt fidei vestra.*] Nempe vera quidem fuit illorum fides, non tamen perfecta: prout hîc se habet omnium piorum fides.

9 Art. 5. *de refellendis hereticis, &c.*] Negatur: nam necesse fuit, vt illi singula quæ acceperant traderent exponerentq. omnibus communiter, prout causa communi acceperant; non autem necesse, vt pij singuli res singulas scirent perciperentque singulariter ab Apostolis traditas, sed pro dono & vocatione ipsorum, vt nota 5. alij vt testes & conscij, alij vt admini-

stri.

Arti. Quæ autem exempli causa adferuntur, ea non doctrinæ morumque simpliciter, sed potiùs ordinis & disciplinæ sunt: quod genus aliquoties antè distinximus.

10 Ibid. *alia disputantur in scholis inter doctos, alia explicantur in concione populari*] Exemplum istud non ad rei substantiam pertinet (nam etiam de popularibus dogmatis in scholis disputatur, sed altiùs & exquisitiùs) sed ad tradendi modum. Nihil autem agit ὁ μεταβαίνων εἰς ἄλλο γένος, qui à rei substantia ad modum transsilii.

11 Ibid. *qui idonei erant & alios docere.*] Inconsequens. Res quæ non omnibus sunt necessariæ, Apostoli seorsim & sermone tradiderunt: ergo seorsim & sermone solùm. 1. plus concluditur quàm ex antecedente consequatur. 2. à modo ad substantiam fit argumentatio. vtrumque vitiosè.

12 Ibid. *tradidisse successoribus charisma scientiæ.*] Ex particulari conclusio fit vniuersalis, vt suprà cap. 7. nota 17. non enim adfirmat istud Irenæus de omnibus successoribus promiscuè; sed veros à falsis ibidem disterninat dicens, *Iis qui in Ecclesia sunt Presbyteris obedire oportet, iis qui successionem habent ab Apostolis sicut ostendimus; qui cum Episcopatus successionem charisma veritatis certum secundum placitum Patris acceperunt. Reliquos verò qui abstant à principali successionem, &c.* Atque hæc Pontificiam illà gloriationem de successionem labefactant funditus.

13 Art. 6. *cætera seorsim perfectioribus tradiderunt.*] Ex falsis antecedentibus conclusio falsa.

14 Art. 7. *loquitur Origenes de obscurissimis questionibus.*] Negatur distinctio. deinde verò si in
his

his Scriptura appellatur, an continuò sequitur Scripturam in aliis non appellari testem? Hic quidem vigilans somniat.

15 Ibid. *in tota Ecclesia recepta.*] Falsum: nam quæ exempla traditionum antè capitib. aliquot prolata sunt, eorum quæstiones sunt impeditissimæ; aded vt etiam ipso Bellarmino teste non nisi ex traditione Ecclesiæ dissolui possint.

16 Ibid. *de illis testimonia.*] sed ea ritualia & in obseruationibus posita, quæ nostri homines semper exceperunt: quapropter dicit, *seruanda esse.*

17 Art. 8. *proinde nõ nouerit arcana religionis.*] Erat tamen Constantinus hanc ipsam rem doctus à summo doctore Deo: tum illius sententiam summi illi in Concilio doctores & orthodoxi Patres probauerunt: postremò Theodoretus laudat. Quod autem de Constantini Cæsaris baptismo additur, viderint qui asserunt.

18 Art. 9. *pendere ex traditione Ecclesiæ non scripta.*] Hæc contraquam supra disertis verbis caui, ut Origenes conuenienter Scripturæ sacræ. Negamus.

19 Ibid. *assensum esse, nemo unquam dubitauit.*] Probatio falsa: nam Arium ex Scripturis fuisse damnatum idem auctor, & plerique omnes alij agnoscunt; sed modificatis vocibus ex Scripturæ sensu, quæ hæreticos premerent, vt cap. 6. & 7. antè docuimus.

20 Art. 10. *Athanasius non habet, nisi ad veritatis indicationem.*] Negatur: nam & in Græcis exemplaribus est, *τὸς πάντων ἐνδείξις ἀληθείας*, & in vetustissimis Latinis quibusque. Deinde verò, si abesset vniuersale signum, annon tacitè continetur sufficiendi ver-

IN BELLAR. CONTROV. I. LIB. III. 335
di verbo? nam si sufficit simpliciter, ad omnem sufficit; si ad omnem minimè, non ergo sufficit.

21 Ibid. *in Scripturis expressa testimonia.*] Falsum: nam thesin vniuersalem præmittit Athanasius, tum ex thesi adstruit hypothesein. Sequentia itaque nihil ad rem.

22 Ibid. *se velle scribere de his rebus, quid à maioribus ipse didicerit.*] Et hoc falsum: dicit enim, *Scripturas per se sufficere*, quod Bellarminus strenuè dissimulat: postea verò copulatè addit, & *plurimos de eadem re libros à sanctissimis magistris conscriptos esse*, id est, de materia Scripturæ sacræ: quod membrum hic disputator contra Logicas leges negatiuum facit ad Scripturæ sacræ contumeliam.

23 Art. 11. *Scripturisq; repugnantia.*] Negatur restrictio: & negat Basilius ipse, quum singulariter dicit aliquid.

24 Ibid. *sermonibus non scriptis, tamen cum scripturis consentientibus.*] Rectè, *sermonibus*, id est, verbis, non autem rebus fidei & dogmatis. Hoc autem quid facit ad causam?

25 Ibid. *ex philosophis testimonia accepisse, quando illa non erant contraria scripturis.*] Ex philosophis petuntur non fidei dogmata, sed naturæ adminicula: nos de rebus fidei agimus supernaturalibus: naturales supponit, non exponit scriptura.

26 Ibid. *superbia signum est certiss.*] Hæc solutio antecedentem euertit: si enim de vocibus, non ergo de rebus. Et eadem securi conclusio sequens præciditur.

27 Art. 12. *quia ex consuetudinib. contrariis nihil certi statui poterat.*] Quid tum, siquid omisit hypotheses?

336 F. IVNII ANIMADVERSIONES
potheseos? semper enim manet thesis, stare nos Scri-
pturæ oportere. Quod autem de varia seculi vnius
consuetudine respondet, idem valebit in varia diuer-
sarum ætatum consuetudine. Exempli causa, imagi-
nibus Apostolica & prisca Ecclesia caruit, hæc cir-
cumfluit: ergo à consuetudine, si placet, ad scriptu-
ras recurramus.

28 Art. 13. *Sed quorsum hæc?*] Nempe vt neque
tu, Bellarmine, neque Pontifex tuus, neque Conci-
lium, neque Ecclesia tota rem vllam per se vilem aut
necessariam esse ad salutem prædicetis, præcipiat siue,
quam Scriptura non docuerit.

29 Ibid. *codicibus nuper emendatis sublatus est.*]
A quocunque sit, etiam olitore, rem dictam bene ac-
cipimus, quia à Deo profecta est: de cæteris humanis
probandis (quod Pontificiorum *æpor*) minimè la-
boramus.

30 Art. 14. *si quod dicitur Scriptura testimonio
confirmari possit.*] Itaque sola Bellarmino significat
solitariam. Grammatici viderint, aut discant homo-
nyxias. Sed quid opus est? oppositionem ipsam vi-
deamus. Sola animi cogitatio testificationi Scripturæ
opponitur: sola ergo, id est, sine Scriptura, siue ab vno
sit, siue ab omnibus, siue propria inuentione, siue alie-
na; siue priuata auctoritate, siue publica. Nugas agit
Bellarminus; & hoc ipso demonstrat, quæ sit Pontifi-
ciarum fabularum & rituum auctoritas, quum sic
interpretatur.

31 Art. 14. *Chrysostomus nihil hic aliud dicit,
quàm magis credendum esse Scripturæ in hac parte
quàm hominum opinioni.*] Falsum: nam primùm
eam vocat trutinam omnium vniuersè: quid hinc ex-
eipias? deinde & ipsa confutat argumentatio Sic
enim

enim ille: *Quomodo non sit absurdum, propter pecunias aliis non credere, sed ipsas numerare & supputare; pro rebus autem amplioribus sententiam aliorum sequi simpliciter? praesertim cum habeamus omnium exactissimam trutinam, &c.* Quid his verbis cum emendicata solutione Bellarmini ista?

32 Art. 16. *Sed quid haec valent contra traditiones?*] Quid tum, si de remediis vitiorum agit? nam particulare à Chrysofostomo vniuersali confirmatur, thesi hypothesis. Scriptura enim vniuersè est absolutissima fidei morumque regula. Et quàm absurdum fuerit, obsecro, si τὰ ἰδιώματα vitiorumque remedia Scripturis perfectè contineri dicas; remedia verò infidelitatis, ἢ τὰ ἔργα πίστης minimè? Absurdum solutionis genus.

33 Art. 17. *& ideo necessariam esse traditionem.*] Argutiæ. Atqui dicit Epiphanius, *vnus cuiusq; questionis*, vt de singulis dogmatis agere sese ostenderet. Ergo dogmatum explicationem petamus oportet è scripturis: de ritualibus (vt vocant) singulis aliud iudicium, vt sæpe diximus. Est autem locus Epistolæ ad Romanos, de quo dicit, cap. 7.

34 Art. 18. *hoc enim est non discedere à prescripto Scripturarum.*] Scilicet vt non discedere à regula est non oppugnare aut perfringere regulam. quis ita sapit? nam etiam discedit à regula qui ea omittit aliud agit.

35 Ibid. *nec enim traditiones cum scriptura pugnantibus vnquam defendimus.*] Cur ergo res cum Scriptura pugnantibus traditionibus confirmantur? sed de his suo loco dicturi sumus.

36 Art. 19. *homilias illas non esse magna auctoritatis.*

338 F. IUNII ANIMADVERSIONES
veritatis.] Quod tamen dicitur bene, id auctoritatem
habet à Deo veritatis, vt not. 26.

37 Ibid. *non excludit verbum Dei non scri-
ptum, sed solum tertiam scripturam, id est, huma-
nam scripturam, que se pro diuina venditare ve-
lit.*] Nempe non excludit, quia non est: non entis
autem (vt loquuntur vulgo) non sunt accidentia.
Non prohibetur ergo, quia non est in substantia aliud
verbum Dei ad salutem traditum, quam quod testa-
mento vtroque continetur. Disputator certè *σοφίας*, lo-
co sophismata interpretationum occupat.

38 Art. 20. *que de vna re dicuntur, torquere ad
aliam.*] Et ineptum est ea quæ de genere dicuntur
ad solam speciem vnã, exclusis aliis, restringere.
Hoc enim de specie quidem Theophilus pronuncia-
uit, sed argumentatione ducta à genere.

39 Art. 21. *non in omnibus codicibus inueniri.*] At in Græco tamen inuenitur, & incorruptis omni-
bus: quid mihi corruptos objicis?

40 Ibid. *Euangelico verbo scripto.*] Id Theophi-
lus dicit per æquiualens, *sermoni Euangelij testamenti
noui.* hoc enim pro libris testamenti noui dicitur (vt
fit) *ἡστοροῦμένων.*

41 Ibid. *ab Apostolis acceperat.*] Negatur re-
strictio: nec sequentia ad eam pertinent, quia traditio
Apostolorum communi significato dicitur doctrina
ab eis tradita sermone & scripto, vt cap. 2.

42 Art. 22. *nihil addere, aut detrabere scripu-
re, ita vt veritas eius immutetur.*] Et hinc negatur
restrictio: nam à toto in quantitate (vt vocant) Ter-
tullianus argumentatus est: huic autem si quis adjicit
vel detrahit, is parti quoque aut speciei adjicit detra-
hitque.

LECTORI S.

SAEPER & multum cogitavi, amice Lector, vtrum Bellarmini ipsius contextum vnà cum meis notis & animaduersionibus adungerem, an seorsim (Ut nunc factum vides) ederem animaduersiones meas. Ut conungerem, adducebant multa: in primis autem quòd tanti fructus neque sunt neque videntur esse animaduersiones, si cum Bellarmini scripto non comparabuntur: quod ego quidem legendum iudico, tum propter multa bene et verè ab ipso dicta, tum propter expressam commodè sententiam Pontificiorum de multis controuersis, quas & cognosci & iudicari à nobis necesse est (nam quis bonus & prudens de re nisi bene cognita perspectaque iudicet?) tum denique propter definitionem certam questionum nonnullarum, de quibus ad hoc vsque tempus inter ipsos Pontificiorum coryphaeos nondum conuenerat. Veruntamen quia multi sunt boni quibus ad manum est Bellarmini opus, & praeterea astute dederunt operam Veteratores quidam, ut in longum tempus dissertationes Bellarmini priuilegio munirentur, quae

res aut damnum aut rixas fuisset allatura pu-
blico, si cōtextus eius nouis typis mandatus es-
set, acquieui tandem ut excuderentur separa-
tim notæ. Sed tuam humanitatem, benigne Le-
ctor, amanter rogo, ut quoad eius fieri potest,
collationem textus illius cum meis notis diligen-
ter instituas, quum ad hæc legenda ueneris;
ut certius ueritatem recognoscere possis, de-
quæ ea iudicium facere secundum Deum. Cæ-
terum id te scire interest, me $\kappa\gamma$ τὸ δ' ας (quod
aiunt) contextum disputatoris prosequutum
esse, libros, capita, articulos siue segmenta, &
membra ipsorum. Librorum & capitum faci-
lis distinctio: articulorum uerò & membro-
rum distinctio numeris Arithmeticis fuit ap-
posita, ut res editioni cuius esset accommoda.
In ratione articulorum seruauit distinctiones
ferme in Bellarmini opere positas, siue ab au-
ctore sint, siue à typographo. In membris dedi
operam, ut aut integra uerba auctoris habe-
rentur, si una breui comprehensione essent,
aut extrema eorum uerba aliquot: ut tota
sententia ex Bellarmino perlecta in opere eius,
responsio succedat & animaduersio nostra.
Hanc uiam breuitatis causa sequutus sum,
quam

IN BELLAR. CONTROV. I. LIB. III. 341
fimoniam de quæstionibus iis quæ tum agebantur. In
Maximinum autem Arianum agebat Augustinus
quum illa scriberet, non in Donatistam quemquam.
Vide ergo, quàm bellè conueniant ista cum iis quæ
Theodoreto iam aliquoties impegisti falsò, & ipse af-
firmasti sæpius cùm alibi sæpe, tum suprà cap. 6.

57 Ibid. *Pontificum & Imp.]* nempe quæ cum
Scripturis sacris conueniunt.

58 Art. 32. *solum coniectura aliqua ex diuinis
litteris.]* Atqui si in obscurissimis non licet, an ergo
in claris licebit ludere? sic profectò facilè in plano
(quod aiunt) cæspitabitur.

59 Ibid. *etiamsi nihil de ea scriptum legamus.]*
vide suprà cap. 7.

60 Art. 33. *sufficere Christiano quæ habentur
in Scripturis.]* Et rectè sanè ex analogiâ: nam cuius
folius doctrinæ principia sufficiunt Christianorum
principiis, ea tota & sola sufficit toti Christianorum
corpori: hæc autem non alia est doctrina quàm scri-
pturæ sacræ. Nempe hanc analogiam Bellarminus aut
non vidit, aut videre noluit, aut certè videri noluit is
qui videret. Sequens itaque responsio nihil ad rem.

61 Ibid. *non autem sufficere Ecclesiæ Dei absolu-
tè.]* Sufficit planè, vt principium, initiandis; vt to-
tum, Ecclesiæ: nam totum virtute inest suo principio;
& ex principio, non aliunde, totum in Ecclesia fun-
ditur. Alioquin Scriptura nobis principium esse de-
finit, si vel particula minima totius aliunde ducatur.

62 Ibid. *reliqua omnia esse superflua.]* Inconfe-
quens, vt commonstrant præcedentia.

63 Art. 34. *vt admittamus, ab vlllo Patrum op-
pugnatas traditiones fuisse.]* Ex falsis antecedenti-

342 F. IVNII ANIMADVERSIONES
bus fallæ consequentiæ. Cæterùm ritualeis traditio-
nes quasdam non negamus à Patribus fuisse defen-
sas: eas verò quæ tum non erant, aut quæ in supersti-
tionem (vt postea factum) nondum abierant, quis
bonus miretur non fuisse ab illis oppugnatas? Nam
sentiebant illud Pauli, si cui placet contentiosum ef-
se, nos eiusmodi consuetudinem non habemus, ne-
que Ecclesiæ Dei, I. Cor. II. 16. quod optimè Au-
gustinus scripsit Ianuario.

IN CAPVT XII.

1 Art. 2. *sed Deo, qui Ecclesiam regit.*] Nega-
tur dictum, & ratio ipsius: neutrum de traditionibus
plurimis, quas Pontificij asserunt, probari potest.

2 Ibid. *à Christo vsque ad nos per M.D. annos.*]
Inconsequens: 1. quia ex dispari ducitur argumen-
tatio: nam quàm dissimilia sunt ab illis hæc vltima tem-
pora, quibus nos Deus per Filium est alloquutus? 2.
quia non procedit à posse ad esse, vt loquuntur vulgo.

3 Ibid. *quatuor cause adiuvantes.*] De istis tra-
ditionibus quæ obtruduntur, negamus.

4 Art. 3. *sunt tamen scripta in monumentis vete-
rum, & in libris Ecclesiasticis.*] Ex particulari non
sequitur: nam quàm pauci ex priscais illis Patribus ex-
stant? & quàm paucæ in illis traditiones? Paucissimos
ad suam vsque ætatem queritur Eusebius existisse
lib. 1. hist. Eccles. affirmatio verò hæc Bellarmini de
pauculis ritualibus datur, negantur pleraque.

5 Art. 4. *& alia generis eiusdem.*] Non valet ar-
gumentatio. 1. à non distributo ad distributum, vt
hic fit, vel contrà: nam dogmaticas traditiones antè
sustulimus, & ritualeis distinximus sæpe. 2. à diuersis
tempo-

IN BELLAR. CONTROV. I. LIB. III. 339
hitque. Quid enim? an aliis in dogmatis non adoremus item Scripturæ plenitudinem?

43 Art. 23. *hanc epistolam merito refellit.*] Propositio Cypriani vera est, quamvis falsa argumentatione. Hic autem veritas propositionis adfertur, non adfertur argumentatio tota. Futilis ergo responsio,

44 Ibid. *et si in scripturis non sint, tamen cum Scriptura non pugnant.*] Si de quibusvis dicitur, probari petimus: si de ritualibus quibusdam (ut sæpe dictum) concedimus.

45 Art. 25. *quod maxime quadrat in hereticos.*] Negatur locum deprauatum esse. Nam utrumque ex Hieronymi verbis verum est: tum quod dicit Chemnicus simpliciter, sine auctoritate Scripturarum non habere fidem: tum quod Hieronymus exceptione adiicit, apud eos demum habere fidem *ἢ ὁρμημάτων* garrulitatem, quibus videntur illi peruersam doctrinam suam diuinis testimoniis roborare, id est, apud simplices atque imperitos. Proinde ista garrulitas non habet fidem per se, quod vult Chemnicus; sed tantum per hominum imperitiam, quod Bellarminus exponit malè, ut veritatem simplicis dicti possit expungere.

46 Ibid. *quia hac sententia probatur ex libro apocrypho, non ex canonico, facile contemnitur.*] Atqui hypothesis Hieronymus confirmat thesin: quam thesin nisi vniuersè acceperis, aut probatio nulla est, aut valeant Logici.

47 Ibid. *suum figmentum Apostolicam traditionem esse.*] Hanc solutionem amplectitur vltro: nam Pontificios percutit, sicut intendebat Chemnicus. Verumtamen hic quoque hypothesis confirmat thesin.

48 Ibid. *repugnantia scripturis.*] Negatur restrictio ex falsa æquiuocatione ducta. dicit enim Hieronymus *aliud* : est autem aliud tam diuersum, quàm aduersum.

49 Art. 26. *sine dispendio promissa salutis ignorare non posset.*] Negatur restrictio : nam dictum Augustini vniuersale est. vide nota 5. & 7.

50 Ibid. *locis Augustini.*] Et nos confutauimus suprà cap. 7.

51 Art. 27. *præterquàm significare contra quàm.*] Et nos confutauimus suprà cap. 10. nota 20. & sequentibus.

52 Art. 28. *ex Scripturis probanda esse dogmata, quando testimonia Scripturæ habentur.*] Habentur autem de iis omnibus quæ continent fidem morésque viuendi, vt ex lib. 2. de doctr. Christ. cap. 9. dictum. Sequens itaque restrictio falsa est.

53 Art. 29. *si exponat verba Apostoli.*] Rursum τὸ καθόλου ad partem vnã restringitur, exclusã altera: quæ solutio, si est necessaria, vè maiorum Logicæ.

54 Ibid. *novas doctrinas quæ Scripturis consonæ non sunt.*] ac non contrariæ solùm. Rem itaque accipio vltro: sed loco vocis *proprie*, quæ hîc ponitur, reponi humano iudicio malim.

55 Art. 31. *nec contra Concilia aliquid ab Augustino doceri, facile possumus ostendere.*] Imò verò contra humana omnia, quæ non insistent certis scripturæ sacræ & testimonij diuini vestigiis. Vana itaque sequentia.

56 Ibid. *anteponenda sunt omnibus Conciliorum testimoniis.*] Gratias habemus, Bellarmine, tibi, quòd nunc demum agnoscis clarissima existare testimonia

IN BELLAR. CONTROV. I. LIB. III. 345
do variante, vt nota 12. dictum. Inconsequens.

17 Art. 10. *esse tamen regulam fidei, non totalem, sed partialem.*] Negatur hoc dictum, & exegetis illius: imò ex diametro cum iis pugnat quæ Bellarminus ipse lib. 1. cap. 2. affirmavit.

18 Ibid. *aliquid sit de fide, quod in ipsa non continetur.*] Hæc inde à cap. 3. confutauimus.

19 Ibid. *illa reiiciamus, quæ Scripturæ aduersantur.*] Falsum: dicit enim lib. 2. de doctr. Christiana cap. 9. *in his quæ aperte posita sunt in Scriptura, inueniuntur illa omnia quæ continent fidem moresq; viuendi, vt sup. cap. 11. sic alibi passim.*

20 Art. 12. *ex Hieronymo in lib. de viris illust. in Luc.*] Negatur, quia exemplum dissimile. Nam Scripturæ certa est regula, finita materia, finitusque numerus: traditionum verò non item, vt quæ actu multæ sint, potentia infinitæ. Scripturæ sua semper à Deo in Ecclesia constitit auctoritas: traditionum non item, cum earum quæ, quando, à quibus accesserint, doceant ipsa Pontificiorum scripta. Scripturæ omnes inde à principio ipsarum publicè in Ecclesia constant; traditiones verò, quia latent, faciliùs irrepunt, augenturque, ægriusque reuelluntur, nisi ad regulam Scripturæ accesseris. Quòd si de legitimis quibusdam traditionibus dixeris, puta ritualibus quæ ad *Ἐπιτομήν τῆς Ἐκκλησίας* pertinent, harum fontem Scriptura indicat necessarium, Ecclesia modum statuit conuenientem, libera tamen semper manente piorum conscientia. Historicæ verò traditiones, cuiusmodi sunt eæ quas illi Patres, de quibus postea, ad dogma suum firmandum adduxerunt, non sunt huius argumenti, quia causa fidei agitur. Sed vnum tamen nos docent vtiliter: nempe si falsæ traditiones quædam historicæ

fautores suos seculo vno alteroque nactæ sunt, & pios
 fefellerunt, quanto magis nos à dogmaticis (à qui-
 bus periculum est longè grauius) cauere prudenter
 oportere?

21 Ibid. *Hieron. docet in cap. 49. Isai. & in
 cap. 19. Matth.*] Hæc iniquè opponuntur verbis
 Eusebij lib. 3. hist. Eccl. cap. 39. Nam Papias qui-
 dem ex traditione Patrum, non ex Scriptura hausa-
 rat, vt disertè Eusebius pronunciat: sed qui post eum
 sequenti sunt, dederunt operã, vt somnium illud non
 ex traditione, (vt agnouerat Papias) sed ex scriptura
 haustum videretur; aded ab infirmo isto traditionum
 fulcro sibi metuebant, contra quàm hodie accidit.
 Eadem sequentium ratio.

22 Art. 13. *non multum obesse neque veris tradi-
 tionibus, neque veris Scripturis.*] Contrarium verò
 ab exemplo tot retro seculorum confirmatur.

23 Ibid. *veras traditiones & scripturas à fal-
 sis:*] At non supra scripturas: nam Scriptura regula
 est, Ecclesia verò (vt ita dicamus) regulatum.

24 Ibid. *nec falsa traditio, pro vera.*] Hoc à ve-
 ritate esse alienissimum demonstrant aliquot capita
 lib. 1. & 4. vbi & Apocryphi libri donati auctoritate
 canonica, si Deo placet, per Ecclesiam, & humanæ
 traditiones pro diuinis assertæ sunt.

25 Art. 15. *& propterea velle, & iam ipsos ha-
 bere mysteria.*] Sed hinc fortasse aliquis regestrus es-
 set, Pontificios pariter ac simul esse & catholicorum
 & hæreticorum simias. Nos verò hoc agamus, con-
 tumeliis ludibriisque valere iussis.

26 Art. 16. *nisi purum & castum, agitur ab Ec-
 clesia.*] Ista distinctio falsa est. Etenim sancti Apo-
 stoli

IN BELLAR. CONTROV. I. LIB. III. 343
temporibus, quæ elenchi est ignorantio: sunt nunc tradi-
tiones in continua obseruatione; igitur etiam fue-
runt inde ab illo tempore. 3. adferuntur exempla di-
uerfiffima atque confunduntur. Essentiales enim Sa-
cramentorum iustorum ritus à Scriptura, non à tra-
ditione sunt: de reliquis verò quæ hîc recensentur, ho-
rum libertas, illorum falsitas suis locis ostendetur.

6 Ibid. *conseruari possent eiusmodi traditiones.*]
Iterum à posse ad esse (vt loquuntur) argumentatio
est ἀλόγισθ.

7 Art. 5. *imagines, libri Ecclesiastici, & similia.*]
Non sequitur ex probatione rei voluntariæ & contin-
gentis, non necessariæ.

8 Ibid. *Ecclesiasticam conseruauit.*] Exemplum
fabulare est: cuius sermo ab imperito ministro, si fer-
tè, aut dicente ὑπερβολικῶς, vt fit vulgo; historia verò
tota à mendace commentatore profecta est. Viderint,
qui fabulas ad probationem veri desiderant.

9 Art. 6. *eas posteris commendarunt.*] Hoc gar-
rire, non argumentari est. Nam aduersus hæresis da-
tâ scripturâ prospexit Deus; traditiones verò traditio-
nibus, ac non scripturæ solùm, opposuerunt hæretici,
vt Irenæus iam olim retulit libro 3. cap. 2. & alij.

10 Ibid. *& quo iure bona illa possideat.*] Ita fuit
Papatus, donec iusta instrumenta sunt nostrorum stu-
dio reuocata. Hæc autem si defuissent, quàm festiuè
iam, amabè, traditionibus commentitiis viueretur!
Hæc ergo nobiscum faciunt, & Pontificiis illis tradi-
tionibus aduersantur.

11 Art. 8. *& fouendam doctrinam ex predica-
tione acceptam.*] Falsum, vel Bellarmini ipsius testi-
monio suprâ lib. 1. cap. 2. vide cap. præcedente
proximè.

12 Ibid. *brevis quadam regula fidei.*] Negatur hæc propositio. Nam Scriptura in essentia substantiæve sua est rerum credendarum faciendarumque regula; at non quicquid est scripturæ, regula est, quemadmodum nec in materiali regula, quicquid est regulæ, idem est regula: modus enim tradendæ & applicandæ regulæ multiplex propter infirmitatem nostram & variam conditionem Ecclesiæ in ea quoque proponitur. Quemadmodum præter solenne instrumentum contractus à notario publica fide perscriptum, si pars altera per inscientiam, infirmitatem, malitiam ab officio aberraverit; repetitiones, citationes, protestationes, narrationes, hortationes, reuocationes, &c. authenticæ per notarios adhibentur, & exemplis demonstrantur, si fortè opus est.

13 Ibid. *aliisque id genus rebus.*] Falsum: nam omnia pertinent ad fidem, id est, doctrinam fidei; licet alia primò & per se, alia secundariò, vt cap. 7. nota 26. ostendimus: at non omnia sunt tamen fidei nostræ singulorum necessaria, quibus nos singillatim credimus ad salutem. Illa credimus assensu, apprehensione, & fiducia simul: hæc assensu simplice, quamvis non simpliciter omninoque ad apprehensionem & fiduciam necessaria.

14 Art. 9. *copiosè ostensum est.*] Et à nobis fuit confutatum, inde à cap. 5. quare inania sequentia.

15 Ibid. *finis Scripturæ precipuus non est, vt sit regula fidei.*] Falsum: nam vt in materiali regula totam regulam videmus esse regulam, sed non totum regulæ: ita & Scripturam piis esse asserimus.

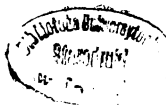
16 Ibid. *carmina, epistolæ, &c.*] Atque hæc sunt ἐνδειξις καὶ ἐφαρμογῆς, expositiones, applicationes, & repetitiones regulæ: proinde vna est regula, sed modo va-

quam tibi, amice Lector, omnium fere commodissimam iudicavi. Vale feliciter in Domino, & his utens piè salutariterque, Deum pro nobis ora, ut nobis Veritatis prælucens face virtutem addat in Spiritu, qua in hoc argumento ad finem usque operis provehamur.

stoli myſteria omnia communiter tradiderunt, & fidi-
 quique Paſtores omnia tradunt communiter ex man-
 dato Chriſti : piæ autem oues illius accipiunt quic-
 quid poſſunt ex demenſo donationis Chriſti & voca-
 tione ipſarum, vt ſæpius cap. præcedente dictum.

27 Ibid. *cum quo tamen non pugnat, vt aliqua
 ſeorſim diſcipulis expoſuerit.*] Negatur iſta hypothe-
 ſis. Nam contrà Apoſtoliſ id Chriſtus præcipit, quia
 totum ſalutis myſterium, quod fuerat à ſeculo abſcon-
 ditum, oportebat omnibus reuelari ſine metu aut diſ-
 ſimulatione vlla. Quapropter dixerat præcedente ver-
 ſu: *itaque ne timete eos: nihil enim eſt opertum quod non
 ſit retegendum, & nihil occultum quod non ſit cognoscen-
 dum.* Atque hiſ ſubiungit continenter, *quod dico vobis
 in tenebris, dicite in lucẽ, & quod in aurem auditis, prædi-
 cate in ſolaris.* Aliena igitur eſt horum locorum reſtri-
 ctio à veritate & ſimplicitate Chriſti: cui gloria cum
 Patre & Spiritu ſancto in ſempiterna ſecula.

FINIS.

FR. IVNII BITVRIGIS

Animaduersiones ad controuersiam
secundam Christianæ fidei,

D E

CHRISTO CAPITĒ
TOTIVS ECCLESIAE,

QVAM

ROBERTVS BELLARMINVS
Politianus societatis Iesu (vt vocant) disputa-
tionum suarum libris exarauit aduersus
huius temporis hæreticos:

*Per scripta ad ordinem librorum, capitum, articulo-
rum, & sententiarum seu comprehensionum eius,
ita vt alterum scriptum cum altero facile
in singulis locis comparari possit.*

Psal. 119. 94.

Tuus sum, conserua me : quia mandata tua quaero.

Ex Officina Plantiniana,

APVD CHRISTOPHORVM RAPHELENGIVM,
Academiae Lugduno-Bat. Typographum.

clo. l. c.

*Amplissimis viris, Dominis con-
sultissimis & prudentissimis,*

D. P R Æ T O R I,
CONSULI, ET SENATVI
Harlemensis Reipublicæ, Domi-
nis summa obseruantia
colendis,

FRANCISCVS IVNIVS
gratiam & pacem à Domino.

 VVM in Germania su-
periore essem, Amplissi-
mi & consultissimi viri,
Domini sapientissimi,
ante annos duodecim, &
eo amplius, audiebam multa de Rober-
ti Bellarmini, societatis (vt vocant) Ie-
su , opere magnificentissimè prædicari.
Nam & plurima ab illo diligenter copio-
seque tractari de fidei argumento in di-
sputationum libris dicebantur, & multo-
rum, ea sententiâ esse , quòd nemo vn-
quam

quam nostrorum hominum integrum illud opus aggressurus esset refellendum, pedemque cum tanto artifice iusta veluti pugna collaturus ; multi denique specie argumentorum capti , ac potius mole operis & gratia quadam sermonis obstupefacti secundum Pontificiam doctrinam iudicare, altera parte (quod aiunt) inaudita. Quapropter non deerant boni , qui iam eo tempore instarent apud me diligentius, vt tandem aliquando perlectis Bellarmini disputationibus , & argumentationibus expensis ex veritatis & rationis & artis legibus , manum huic operi admouerem ; ne fortè alij falsæ doctrinæ specie , alij falsis auræ popularis gloriationibus à vero abducerentur , seque veluti proditos silentio nostro staterent.

Ac mihi quidem res videbatur esse studio & labore virorum doctorum dignissima , quos hæc nostra ætas per Dei gratiam tulit : faxit Deus vt eos porrò etiam ferat , qui armati Spiritus virtute, abiectis sui ; & mundi cogitationibus,

cò

eò studium suum, operam, laborem, & industriam conferant, vt veritatem Dei à mendacio hominum vindicent, & animas à tyrannide Satanæ tenebrarum-
que potestate ad Deum reuocent lucemque illius admirabilem.

Nam profectò siue ad grande opus illud Disputationum, quas Bellarminus conscripsit, adspicerem, animaduertebam (vt verbis poëtæ vtar) φάρμακα πολλὰ μὲν ἑσθλα μεμιγμένα, πολλὰ δὲ κακὰ, partim veritatis doctrinam variis in locis rectè, atque commodè expositam ad caput legentium, partimque falsam speciosè interspersam atque propugnatam, vt eorum quæ verè ab ipso dicuntur specie persuasiones falsi plausibiliùs insinuari in mentibus imperitorum possent, tanquam venenato poculo melle lito, quod vulgo dici solet: è quibus illi veritatem quidem cum verbo Dei & Scriptura sacra, cum Ecclesia catholica, & nobiscum (qui in nauis Ecclesiæ versamur) communem habent, falsum verò de pharmacio Ecclesiæ Rom. Ἰουδαίου μὸς dictæ hau-

riunt diligentissimè. Si ad hominum iudicia animum cogitationemque conuerterem, dolebam mentes multorum tam malè compositas & ad iudicia rectè facienda comparatas esse, qui neque rei, neque temporis, neque personarum, neque commodorum eò pertinentium contemplatione iusta reuocantur, ne de bonis præcipite quodam & inconsiderato impetu præiudicent, aut errantibus nomen veritatis adiudicent inscianter: quod & Christianæ charitatis vetant & prudentiæ humanæ leges.

Res enim cum sit ardua (vt ipse Bellarminus alibi prædicat) scientiamque multiplicem, laborem plurimum, attentionem maximam, & grauissimum iudicium desideret, equidem imprudentis potius hominis factum quam prudentis & considerati esse putauerim, si quis de nostris temere in arenam hanc profiliat maiore fiducia quam rei cognitione & sui conscientia iudicaturum.

Tempus verò cum adeò multum in suo opere (vt ita dicam) parturiendo Bellarminus

Iarminus consumpserit, foetumque suum
semel in lucem editum, magno studio
iterum lamberit, & expoliuerit; eorum
certè præcoqua & intempestiua iudicia
optimo iure censuerimus, qui aut ipsi ne-
glecta temporis commoditate audebunt
ἀεγρητῶς inuolare in argumenta adeò gra-
uia, & illotis (quod aiunt) manibus res
sacras contrectando publicam subire iu-
dicioꝝ aleam, aut alios ita *ἀνθῶς* fa-
cere iusserint: præsertim si hoc attende-
rint, non solùm disputatorem hunc no-
strum, sed & alios in Pontificiæ Ecclesiæ
choro quàm plurimos tempore & otio in
hac palæstra abundasse, dum plerique è
numero nostro vitam ægrè trahere. ne-
dum studiis incumbere, in metu, percu-
lo, fuga, persecutionibus, & circumstre-
pentibus irruentibusque omni ex parte
malis potuerunt.

Sed quid de personis dicam? non enim
profectò in illo Disputationum opere
vnus Bellarminus mihi videtur loqui, aut
scribere, non vnus Iesuitarum manipu-
lus, sed phalanges coactæ, atque adeò

plena legio vel myrmecia illorum concurrere, quorum alij distributis inter se operis auctores legunt & indices volunt, alij subnotant, alij exscribunt, alij in manus disputatori tradunt, alij in locos digerunt, omnes denique hastas (quod aiunt) amentatas cum eo communicant, quas eò vehementiùs, numerosiùs, & speciosiùs in nos vibrare possit: pharetrasque conferunt & tela sua omnia, quæ hic sua iaculetur manu. At nostri plerique omnes, si quid instituunt scribere, scribunt solitarij, aliena manu, ope, atque opera subsidiis plurimis destituti, & suis quasi lacertis ipsorum coguntur onera trauia Aegineticasque sarcinas commouere.

Huc accedant commoda, quibus abundat Iesuitarum natio, quibus Roma, quibus Romanum gymnasium, vbi disputator per tot annos tantis commodis de publico subministratis & vltro oblati instructis docuit; dum nostri incredibili mole incommodorum pressi, exigua plurimùm supellectile, otio pene nullo,
circum-

circumuenti occupationibus tenentur fundere, quasi in transcurso, quæ illi in tanta tamque festiua commodorum copia curare possunt ex animi sui sententia.

Atque hæc causa fuit, cur viri aliquot boni, graues, & doctrina, iudicioq. præstantes, certa quædam membra solummodò illius corporis sumpserunt oppugnanda; ac nõ aduersus vniuersam istam & grandem molem Disputationum Bellarmini à se neruos ingenij contendere duxerunt oportere, prudente consilio, opera laudabili. Maluerunt enim boni illi atque fideles Dei serui in vno aut altero disputationum loco, aut parte aliqua demonstrare quid de Bellarmini labora sit faciendum iudicij, quàm planè conticescere, ne aut ille causam obtinere, aut perpetuo silentio bonorum illa ἀειβήτων veritas doctrinæ falsæ cedere videretur. Sic potenter sanè atque sapienter gloriationem illam aduersariorum in eo quod prescriptum ab eis habemus eliserunt, sed ne sic quidem phaleratas illas nugas & ampullas verborum depulerunt, quibus vi-

Ætrix veritas ab administris Pharaonis deuicti atque prostrati profcinditur ; idq. eo solùm nomine, quòd nemo ad totum opus responsionem ex ordine confutationemque apparet.

Ego verò qui ad marginem libri mei breues quasdam notas subsidiarias memoriæ causa adscripseram, nihil minus cogitaueram, quàm vt aliquid publico darem eiusmodi, aut id à me dari, qualecunque esset, postularent boni : Et eo magis ab illa cogitatione abhorrebam, quòd non essem nescius, quid rei grauitas atque amplitudo, quid temporis angustia, quid ratio personæ meæ, quid commendorum, quæ ad rem tantâ sunt opus, penuria præciperet : maximè cum de noua editione & interpolata ad me afferretur sermo, quæ res vt semel facta est, ita etiam vafro & subdolo consilio præuertendis confutationibus nostrorum iterum, tertio, quarto nouari potest. Vicit tamen apud me bonorum postulatio, & omnium consentiēs (vt quidem ex multis cognoui) expectatio, & pium votum
quasi

quasi voce Dei voce populi contestatum:
fecitque ut omnia præcedente editione,
cui antea operam aliquantisper dede-
ram, posteriorem (quam solum Bellar-
minus agnoscit pro sua, & suam vocari
iubet) sumerem ad manus, & breuibus,
quoad eius fieri potuit, animaduersioni-
bus magni illius disputatoris cogitata,
quæcunque à veritate abesse noui, refel-
lerem.

Ac ordinem quidem suarum disputa-
tionum sic instituit ille, ut in ventilandis
seculi huius nostri cõtrouersis idem non
incommodè seruari videatur posse. Nam
primo tomo suarum disputationum,
postquam communem de Scripturæ &
verbo Dei, velut certo salutis & salutaris
doctrinæ instrumento, præmisit locum,
de Deo & Christo velut capite, tũ etiam
de suppositio capite, & de corpore, id
est, Ecclesia agit copiosissimè: de scriptu-
ra quidem & de capite vero fictoque,
priori parte, de corpore autem in poste-
riore determinans: secundo verò de si-
gnis à Christo velut capite in corpore
ipsius,

ipſius, id eſt, Eccleſia poſitis ad commu-
nionem ſanctorum, tum iis quæ verè ab
ipſo fuerint inſtituta integris & corruptis,
tum iis quæ dicuntur eſſe, quamuis ſine
auctoritate Scripturæ: tertio denique de
conditione humani generis integri ex
creatione, de corrupto labe peccati, & in-
ſtaurato per gratiam Dei in Chriſto Ieſu
Seruatore noſtro. Quem ordinem cùm
ad rationem docendi commodum eſſe
ducamus, nolimus ab eo diſcedere; ſed
potiùs viſum eſt *καὶ πρόδας* (vt loquuntur)
veſtigia diſputatoris premere in tota con-
futatione noſtra, & diſſimulatis iis quæ
bene ab ipſo dicta ſunt, aut certè non ita
malè, ea duntaxat annotare quæ in diſ-
putationibus illius vniuerſè atque per
partes aliter quàm nos docuit veritas ex-
ponuntur.

Hunc autem ſcribendi modũ quum
proximè ad primam controuerſiam, quæ
eſt de verbo Dei ſcripto & non ſcripto,
preſſiore ſtilo ſeruauerimus, & Bellarmi-
ni ſuper ea re dogmata libris ſingulis, ca-
pitibus, articulis, periodis, membris ſtri-
ctim

Etiam recensuerimus, bona fide indicantes quid eius præter veritatem ab ipso videatur dici, & reuincentes auctoritate diuini verbi, priscaque illius & integrioris Ecclesiæ documentis; visum est in hanc quoque secundam controuersiam de vero Ecclesiæ capite par studium atq. operam adhibere: vt omnes viderent tum quid sit in quo conuenimus ex veritate in diuinæ maiestatis & personæ Christi officiorumque ipsius argumento, tum quid sit in quo dissentimus, & quibus argumentis ad dissentiendum, quo auctore, qua fide adducamur. Sanctissimum profectò grauissimumque argumentum, in quo intelligendo quicumque se vera fide ac religione occupant, ij sentiunt incredibiles in se amores Christi & sapientiæ illius diuinæ excitari; & quo magis aspiciunt, suspiciunt; quo magis potant, ardoribus flammæ diuinæ (vt Sapiens in Cantico vocat) inflammati sitiunt. Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam, quia ipsorum est regnum cælorum.

Atque in hac quidem controuersia
quòd

quòd multis in rebus consensum video,
gratias de eo immortaleis ago Deo Pa-
tri & Domino Iesu Christo, à quo filij
Dei omnes & Christiani appellamur:
suppléxque oro Deum illum veritatis &
& Patrem luminum, vt suum illud be-
neficium gratiæ cum iis, qui nondum ve-
ritatem ipsius & dignitatem officiorum
peruident, magis ac magis communicet:
faxítque pro sua infinita misericordia,
vt quicquid lucis habemus singuli, id
citra inuidiam, odium, contentionem,
φιλαυτίαν, præbeamus alij aliis docentes &
dicentes in timore Dei, & mutuis adhor-
tationibus consolationibúsq; Scriptu-
ræ Christiana mansuetudine inter nos iu-
uemus in Domino: ac non barbara fe-
ritate (quod multis Christianis parum
Christianè, proh dolor, placere vidimus)
gratiam Dei, bonósq; de gratia placi-
dè *συζητήσας* depellamus.

Sed quia inter nos consensus ille non
inest per singula doctrinæ capita, quæ de
Christo traduntur in Scripturis sacris, &
prætereà in quorum summa est aliqua
conspi-

conspiratio, tamen incidunt quædam atque perspersa sunt, quæ nobis omnino probari non possunt; visum est mihi non contentionis studio, sed pietate in Deum, amore veritatis, & charitate in gregem Christi, ea quoque singularia strictim sublegere atque annotare, in quibus Bellarmini sententia à veritate Scripturæ discrepat & ab illa forma doctrinæ nostræ quam ex Scripturis didicimus.

Itaque dum primo libro de vera Christi diuinitate tradit, vbi est in summa doctrinæ consensus, paucula cursim destrinximus & annotauimus ad veritatem & lucem Dei pertinentia, quibus nonnulla diluerentur in nostros homines calumniosè concinnata, aut imprudenter contra mentem ipsorum exposita. In secundo, qui est de distinctione personali à Patre & Spiritu, & de processione Spiritus sancti à Filio, non fuimus operosi, ne actum agere (quod aiunt) velle videremur. In tertio, qui est de anima Christi & descensu ad inferos, necesse fuit

se fuit nos multis agere, de modo scientiæ Christi, de perpeffione mortis, de illo descensu salutari, vt & falsa principia quæ ponunt Pontificij conuelleremus, & veritatem sententiæ nostræ à calumniis falsisque interpretationibus vindicatum, quàm explicatiffimè fieri potuit, doceremus cum vtraque natura Christi, veritate Scripturæ, & rationis luce conuenire. In quarto, quo de veritate & maiestàte carnis Christi agitur, pauca delibauimus, iis qui contrà sentiunt defensionem suæ opinionis permittentes: nam illa quidem in quæ stilum Bellarminus strinxit, nihil ad nos. In postremo, qui de officio & merito Mediatoris agit, pluribus agi à nobis oportuit, tum vt quæ diuerso modo sentiunt Pontificij ex veritate confutarentur, tum verò vt quæ nostra non satis intelliguntur, legentibus exhiberentur illustriora labore nostro: præsertim quia in hoc argumento quædam interseruntur philosophica; quæ confundens Bellarminus turbat, nos per Dei gratiam (confido) euoluimus,

mus, vt suum officium verè ac distinctè, suumque meritum constet Domino Iesu Christo Seruatori nostro ad gloriam ipsius, & salutem æternam nostram.

Hoc verò argumentum. Amplissimi viri, quanti esse apud omnes Christianos debeat, res ipsa loquitur; & ipsa in plateis atque compitis proclamata sapientia, vt cum Sapiente loquar, omnis ad conscientiam huius boni perceptionemque religiosam illius prouocans: quanti sit vobis, totique ciuitate vestræ, cum multis insignibus testimoniis demonstrauistis pietatis & religionis vestræ, tum vel maximè grauissimo illo tempore, quo ante annos amplius viginti septem durissima obsidione pressi famem inauditam pertulistis, & omne genus incommoda; quum dediti hostili feritati cruentissimam lanienam & horrendam carnificinam alij experti estis, alij cum luctu & mærore summo vidistis in vrbe, in foro, in laribus, in sinu vestro exerceri, quum aliquot post annos sæuissimam

††

uiffimam Albani Ducis Hispanorum-
 que tyrannidem ægrè perpeffi in liberta-
 tem pristinam Deo auctore & Illustrif-
 fimo Principe Aurasiorum Guilhelmo
 Nassouio pedem posuiftis ; quum in-
 de ab eo tempore diuinum illud signum,
 Scripturam sacram , gladium diuini ver-
 bi (quem vrbs uestra præfert) prælu-
 cere palàm , & prædicationem incorru-
 ptam eius resonare apud vos bono pu-
 blico uoluiſtis ; quum denique nunc in-
 ter furores hostiles circumſtrepente in
 ambitum , sed conquiescente intus per
 Dei gratiam Hollandia uestra , nullum
 officium omittitis, quod & consilio pu-
 blico & singulari uestro ad commune
 bonum uestrum , & totius patriæ tran-
 quillitatem ducitus pertinere. Hic enim
 rectè uobis illud acclamemus Pindari
 ἰδμίων ζ. πμὰ ἀγαθῶσιν ἀντίκηται. ἴσω γδ σα-
 φῆς ὅστις ἐν ταύτῃ νεφέλῃ χάλαζαν αἵματ
 πρὸς φίλας πάξας ἀμυῖε) λοιγὸν ἀμυῖων ἐναν-
 τία στρατῷ ἀσῶν , ἤρεᾶ μέγιστον κλέει αὐξων
 ζῶων τ' ὑπὸ καὶ θανών. Qua in patria cùm
 mihi iamque diuturna & tranquilla per
 Dei

Dei gratiam studiumque publicum Illustrium D. Ordinum & vestrum omnium statio obtigerit, ingratus equidem fuerim, nisi & Hollandiæ toti & singulis ciuitatibus ac membris illius debitum quasi colonarium expendero, vtilitati publicæ inseruiens & officio meo.

Quæ cum ita sint, prout meas antecedentes in controuersiam primam Bellarmini notas animaduersionesque primariæ Hollandorum reipub. Dordraeco inscripsi, ita nunc secundas non potui V. A. & reipub. vestræ florentissimæ, quæ tenet secundas, non inscribere animo studioque erga Christum pio, erga populum Christianum religioso, erga V. A. & rempub. vestram gratissimo: vt si qua est in Christo consolatio, si quod solatium charitatis, si qua communio spiritus, si quæ viscera ac miserationes, alij aliorum explere gaudium sapientia, charitate, vnanimitate, & consensione Christiana contendamus, & mea quoque tenui acclamatione ad officium istud quotquot in

† † 2 Chri-

Christo viuimus accendamus. V. A. itaque submissè oro , vt meum hoc studium, officium, testimoniumque publicum Christi in vobis habitantis, & animi erga V. A. remque vestram publicam in Christo propensissimi accipere in bonam partem non dedignemini: sed & nunc oblatum munus suscipiatis Christiana illa fronte, quæ omnis in charitate accipit, & in posterum hoc labore meo tenui, si quid ad salutem nostram & Dei veritatem (vt spero & opto) facit, pietate vestra & sapientia secundum Deum vtamini. Hoc enim præmium est studij atque laboris mei amplissimum, si Christum ministerio meo in populo Dei (cuius V. A. membra honorata agnosco esse) gigni, ali, auferere, & confirmari ad gloriam ipsius communemque salutem & ædificationem quæ est in fide, videro.

Deus autem ille opt. max. & Pater noster, & Dominus noster Iesus Christus benedicens V. A. dirigat vias vestras populique totius vestri, faxitque

vt

vt auctiores sitis & exundetis fide ac mu-
tua inrer vos atque in omneis charitate,
vt corda vestra omnium stabiliat incul-
pata in sanctimonia coram ipso, in ad-
uentum Domini nostri Iesu Christi cum
omnibus sanctis suis, quorum salutis
administri sumus, ad gloriam suam.
Lugduno Batauorum, Kal. Martiis,
CIC. ID. C.

FRAN-

I

FRANCISCI IVNII
ANIMADVERSIONES

IN
BELLARMINI CONTROV. II.

LIB. I.

In præfationem, articulo. I.

IN TERRIS, *in purgatorio, & in cælis est,*] De his suo loco videbimus, controu. 4. & sequentibus.

2 Art. 2. *A tergo & lateribus adorantur.*] Hoc secundum genus hostium ipse Bellarminus sub finem huius ipsius præfationis in Ecclesia & ab Ecclesia negat existere.

3 Art. 5. *verbum Dei non esse Patrum aut Ecclesiæ explanationi, sed spiritus solius testimonio atque iudicio alligatum.*] Hoc nusquam Ecclesias nostras, aut quæ Lutheranae dicuntur, docere meminimus; vt controuersia 1. lib. 1. cap. 1. & 2. dictum; Nusquam à nostris Seruetus audiuit: Sed ex Pontificiorum lacuna (cuius mala, ac non remedia videbat) exortus, per varios errores *πλυπλαγχθεις*, illisit in Ecclesias nostras. Malum in Papatu hausit, euomuit in nos. Isti, dum sic criminantur, suo iumento sibi accersunt malum.

4 Art. 11. *sic inter se demonibus collidentibus.*] Non potest animus iste *ιαμευλός* se temperare, quin aduersus sanctum & laudatum factum execrationes ferat hominum odio. Bonum mauult pronunciare

A a malum,

2 F. IVNII ANIMADVERSIONES
malum, quod Esaias damnat cap. 5. quàm bonum in
quocunque est agnoscere. Hæc catholicorum officia
scilicet.

5 Art. 16. *rem totã solis luce clariorem effecero.*]
Meminerit, quæso, pius Lector huius sponsonis aded
magnificæ, quum ad sequentia venietur.

6 Ibid. *demonstrare potuero?*] Erasimū nobis,
Bellarmine, quid obiicis? quem cum alia ipsius multa,
tum verò B. Rhenani epistola operibus Origenis præ-
fixa, non vsque ad Ecclesiis nostris hæsisse testantur,
sed suo quodam iudicio siue ex animi pusillitate, siue
politica sapientia ab Ecclesiarū communione publica
& arcta abstinuisse, vt à partibus abstineret? Sed sua
Erasmus præstet: nos singula eius dicta in hoc argu-
mento nec probamus, nec præstare pollicemur.

7 Art. 22. *quàm vocem hanc eandem abolere.*]
Verè quidem illa sunt ex Lutheri verbis, sed quæ nec
integrè adferuntur, nec conuenienter menti aut sensui
ipsius. Nam Lutherus eo in loco redarguerat iniquam
Pontificiorum in Rom. 7. interpretationem, peccatum
pro peccato accipientium, & obducta falsò auctoritate
Patrum quorundam sic dici iubentium. His rebus
negatis, quia τὸ ὁμοίσιον adferebatur à Patribus defi-
nitum, in hunc modum respondet ille. Primùm ne-
gat valere simile; deinde vt concedat valere, tamen ex
eo non sequi dicit quod affirmant Pontificij, id est,
vniuersale ex particulari vno aut altero. Hæc illius
verba: *Iam si esset similitudo & exemplum valeret, tamen
non esset trahendum in consequentiam; sed indulgendum
Patribus, qui semel extra Scripturam posuissent vocem
profanam. Alioqui si exemplum statuas, totam Scri-
pturam licebit in alias voces mutare, sicut Sophista fece-
runt.* Postea vocem à sensu distinguens, & sensum ad
verita-

veritatem fidei necessarium, non vocem agnoscens, subiicit *ὁποδὲ Τικῶς*, *Quòd si odit anima mea vocem homoufion, & nolim ea uti, non ero hereticus. quis enim me coget uti, modò rem teneam quæ in Concilio per scripturas definita est? Et si Ariani malè senserunt in fide, &c.* Quid tu mihi, Bellarmine, ex hypotheticis enunciatis & fictis suppositionibus, facis categoricas & affirmatiuas simpliciter? quid affirmatiuas dissimulas? Nam Lutherus supponit sibi odio vocem esse, rem affirmat simpliciter in eodem & sequente orationis ambitu. *Rem teneo, inquit, quæ in Concilio per scripturas definita est: Ariani malè senserunt in fide.* Rem tenet ex necessitate fidei, vocem esse ex necessitate negat, modò teneatur res. Et hîc *παρὰ τὴν ἀγῶνιαν*, totam illam tragœdiam propter vnam vocem illam fuisse olim excitatam. Falsum; fuit enim propter vocem & rem significatam voce. Ariani enim vtrumque negauerunt: etsi interdum re dissimulata subdolè vocem fingebant à se oppugnari solùm, vt hanc quasi victoriam assequuti rem labefactarent commodiùs. Eadem itaque, Bellarmine, Patribus & Luthero iniuriam facis: Patribus, quòd puris *λογομαχίαις* contentiosè opam dedisse ais: Luthero autem, quòd ei affingis, & verbis corruptis, sententiam à veritate, à mente, a verbis ipsius alienissimam. Quousque tandem non disces illud? cum bonis bene agier.

8 Art. 23. *dicendarum hypostaseon detur auctoritas.*] Illud incogitantia fuit dictum, & *μημονικῶν* (vt Græci vocant) *ἀμάρτημα*. Idcirco autem maximè Lutherus in eam sententiam venit, quòd vocem hypostaseos in scripturis legi animaduerneret, *ἑμοσις* minimè. Calumniatur, mentitur, fraudibus & mendaciis causam is tuetur suam, qui sciens prudens &

volens à veritate discedit : hoc non fecit Lutherus, qui in hac re imprudens à veritate aberrauerit. Errantem fatis est redargui ; criminationibus obrui pietas, charitas, & ratio vetant. Quisquis autem librum de Conciliis Latinè reddidit, is non fatis commodè Lutheri verba, quæ Germanicè dixerat, interpretatus est. Sed hæc fatis.

9 Art.24. *Sancta Trinitas, unus Deus, misere nobis.*] Falsum : Luthero non displicuit Trinitatis nomen, aut significatū nomine; sed vox in vulgo Germanis recepta ad enunciandam Trinitatem. Hanc enim Germani ita enunciant, vt ex notatione & forma vocis triplicitatem potiùs (vt ita dicamus) quàm Trinitatem intelligas. *Dreyfaltig* illis est triplex: & inde dicta *Dreyfaltigkeit* / triplicitas. Hanc formam vocis Lutherus, purioris & simplicioris ac euidentioris sermonis amans, vsque ad eadè non probauit, vt periculosam esse duceret in hoc mysterio enunciando. Hoc tibi, Bellarmine, videtur crimen, si qua vox purior & facilius intellectu vernaculè requiritur ad offensiones vocis præuertendas?

10 Art.25. *impious hæresiarcha Nestorius prædicauit?*] Criminatio falsa ex iniqua verborum interpretatione: quæ si obtineret, nemo planè orthodoxorum Patrum ab immanibus hæresibus immunis esset. Nam illi Christum hominem quum dicerent, tribus modis enunciauerunt; Aut personam Christi simpliciter notantes, quæ persona homo est; aut personam Christi quæ homo est, vel secundùm naturam humanam ipsius; aut denique humanitatem simpliciter: quæ posterioribus demum seculis, Scholastici maximè, distinctiùs præceperunt enunciari. Persona Christi simpliciter; quæ in vnitæte sui Deus & homo est, ea-

est, eadem est omnipotens; quod Lutherus affirmat passim: at eadem persona Christi quæ homo est, vel secundum humanitatem ipsius, aut humanitas ipsius per se non est omnipotens. Cur persona omnipotens? quia Deus: nam termini sunt reciprocantes conuertibilesque (vt vocant) Deus, & omnipotens: nemo Deus nisi omnipotens, nemo omnipotens nisi Deus. Cur non secundum humanitatem Christus, aut humanitas ipsius est omnipotens? quia nec secundum humanitatem, nec humanitas ipsius est Deus. Itaque nec qui dicit, Christus homo est omnipotens, Eutychem sequitur; nec sequitur Nestorium qui dicit, Christus homo non est omnipotens, si rectè prout est opus intellexerit: quia vtrumque diuerso respectu verum est. Commodò interprete est opus, non suggillatore incommodò. Consulatur Bellarminus ipse libro 1. cap. 8. infra. Summa, Christus homo est omnipotens, quæ Deus, & quæ persona *θεῖον ὄντων*; sed non est omnipotens, quæ homo simpliciter, licet omnis potestas (at non omnipotentia) sit ipsi data in cælo & terra, Matth. 28.

11 Ibid. *quòd diuinitas Christi non possit pati.*] De hoc loco diximus in præfationem controuersiæ 1. Romæ habitam, in nota 8.

12 Ibid. *quis non videat à Luthero Christi naturas cum Eutychemete confundi?*] Non sequitur ex falsa Lutheri interpretatione. Quisquis librum illum, aut ista Lutheri verba ex Germanico sic interpretatur, aut imperitè, aut insidiosè facit. Lutherus ipse vindicabit sese ab isto crimine, si bene ex Germanico reddatur locus. Sic enim ad verbum illa. *Natura, inquit, humana idiomata, sunt à Christo omissa multa, vt edere, dormire, mœrere, pati, mori, sepeliri, &c. iam*

enim ad dexteram Dei sedet, nec unquam in aeternum, comedit, bibit, dormit, mœret, patitur, moritur; quemadmodum & nobis fiet, quum ex hac vita in illam venerimus, 1. COR. 15. huiusmodi sunt temporalia & transeuntia idiomatica: naturalia verò permanent, ut quòd corpus & animam, cutem & pilum sanguinem & carnem, medullas & ossa, omniaque membra natura humana habet. Propterea oportet dici, Dieser mensch Christus das fleisch vnd blut Maria/ hic homo Christus caro & sanguis Mariae est creator caeli & terra, superavit mortem, aboleuit peccatum, inferos diffregit: quae idiomatica purè diuina sunt; & tamen persona ipsi, quae caro est & sanguis Mariae, rectè & Christianè tribuuntur, quandoquidem non duæ, sed unica persona est. Non dicit Lutherus, Dieser mensch Christus / dises fleisch vnd blut / hic homo Christus, hæc caro & sanguis; sed appositione vtitur (vt Grammatici vocauerunt) dicens, hic homo Christus caro & sanguis Mariae, id est, hic homo, hæc persona ipsa quæ caro est & sanguis Mariæ, vt sequentibus verbis exponit luculentissimè. Quid euentius Lutheri verbis? quid ista interpretatione Bellarmini calumniosius? i nunc, & Theocrinem tragicum nega te docere societatem tuam.

13 Art. 26. *sanctos verò Cyrillum & Leonem in aeternum perituros.*] Infidiosè dicuntur hæc omnia ad obruendam Lutheri causam; etsi quædam modestiùs ab eo fuisse dicta multi desiderant. De Conciliis Lutherus agens ostendit pauca re & ratione seu modo agendi simul probari posse; multa re substantiaque fuisse proba, sed modo agendi vitiosa: plurima denique fuisse vitiosa re simul & modo. Bellarminus turbat, ne causam obtinere possit. Statuit ergo Lutherus vtrumque illud Concilium, Ephesinum & Chalce-

Chalcedonenſe re pium ac probum eſſe; ſed tamen in modo agendi cum Neſtorio & Eutyche, magnos illos viros a via charitatis æſtu quodam inconsiderato in tranſuerſum abreptos eſſe: quam rem quis bonus lectis Concilioꝝ Actis, narrationibus hiftoriæ Eccleſiaſticae, & ipſorum aliorumque Patrum ſanctorum ſcriptis bona fide negauerit? De Neſtorio verò & Eutyche, primùm quidem ex inſcitia & in modo loquendi maximè lapſos fuiſſe dicit; & vtrumque zelo bono, animo ſyncero, & fide bona egiſſe iudicat, non autem (vt Bellarminus adſingit) recta: poſteà verò iſtos in ſua inſcientia obduratos fuiſſe & in impietatem ruiſſe iniquo ſtudio purgandi ſui, illos aſtudioſe & aſperiore agendi modo aliquam iſtis (non totam) ſui obſervandi materiam præbuiſſe. Etenim præcipitem feruidumque in agendo fuiſſe Cyrillum, Leonem arrogantem, vtrumque ſupra quàm par fuit vehementiorem quodammodo, omnes hiftoriæ teſtantur. Qui per inſcientiam in doctrina diſſentiunt, doctrina informantur in lenitate Spiritus, offenduntur motu; in quem procliuios illos fuiſſe conſtat. Nihil ampliùs Lutherus dixit de ſanctis illis viris, & infirmitate illorum. Quæ autem ſequuntur, *vereri ſe, ne in extremo iudicio*, &c. ea non de illis Conciliis Patribuſve dicuntur, ſed de poſtremo iſto Concilioꝝ genere, quod vitioſum fuiſſe diximus re ſimul & modo. De iſto enim pij rectè vereri poſſunt, vt in extremo illo iudicio nonnullis, qui hæretici dicuntur, ſedentibus pereant Epiſcopi, qui in ſuis Conciliabulis eos damnauerint. Quid hæc piè dicta Bellarminus confundit, vt in diuerſum contra quàm dicta ſunt, omnia diſtorqueat?

14 Ibid. *ſatis aperte clament.*] Hæc tragica ſunt, & falſa.

15 Ibid. *horribiliter corroserunt?*] Non negamus : nec verò in causa doctrinæ Lutherus suscepit vnquam defensionem Nestorij . Etsi infirma est ab euentu argumentatio.

16 Art. 27. *quedam Filius , quedam Spiritus sanctus.*] Ex antecedente ambiguo , & æquiuoco falsum consequens . Ambiguè accipitur quod Melanchthon dicit in Christo aliquid diuinæ naturæ , aliquam diuinam naturam esse . Nam ista vox, *aliqua, aliquid*, aut distinguit in Filio , aut in natura diuina . Si in natura diuina (quod tamen sibi Melanchthon noluit) aut multæ naturæ diuinæ , aut multæ partes naturæ diuinæ , aut denique plures personæ (quod Bellarminus diffimulat) eo denotantur . Sin autem in persona, quod sensit Melanchthon, quis negat aliquid in Christo naturæ diuinæ, aliquid humanæ esse? nam ex vtraque natura constat Christus : & *sicut anima rationalis*, ait Athanasius, & *caro vnus est homo, ita Deus & homo vnus est Christus* : aliquid eius Deus, siue natura diuina, & aliquid eius caro , vtrumque in Christo, in Filio Dei . Bisariam ergo Bellarminus peccat: tum quòd voluit in distinguentem in persona Filij, rapit ad distinctionem in natura Dei, qua de re ne per somnium quidem Philippo in mentem venerat ; tum quòd etiam in ratione naturæ distinguendæ insufficientem enumerationem infert, eoque concludit malè . Nam distinguitur natura aut in naturas multas, aut in partes multas, aut in indiuidua & personas multas *ὁμοφυεῖς ἢ ὁμοσείς* . Nec simplicius agit disputator in verba illa de Spiritu sancto à Melanchthone enunciata , quæ Spiritum sanctum *aliquid essentie Dei, aliquid Dei* nominat . Hic enim vox Dei à Philippo dicitur *ἑσθδῶς*, non autem *ἑθῶς τῆ*, Persona autem in Deitate consideratur dupliciter :

citer: absolute, quā subsistit, & est Deus; vel relate, *πρός τι*, quā persona vna respicit ad alteram, & est aliquid Dei, vel essentiae Dei, vt cum Philippo dicam: nam persona (vt cum Anastasio Antiocheno dicam) est *ἐνείσιον ὑπόστασις* siue *ἐνείσιον ὑφιστάμενον*. Hæc homonymia vocis, ex qua ambiguitatem dicti Bellarminus aucupatur eamdem ipsam quam modò explicauimus. Non valet igitur consequens huiusmodi, quod ex æquiuatione & ambiguitate conficitur, & insufficiente (vt diximus) enumeratione. At loquutio est, inquires, impropria. Non simpliciter est impropria, sed aliquo respectu dicitur. Nam vt species subsistit in suis indiuiduis, sic essentia in suis *ἐννοήσις*, personis, indiuiduis, vtcunque placebit appellare. Nec indiuiduum est species, nec persona essentia; sed speciei illud, hæc essentiae est. Quòd si non species, non essentia est, ergo aliquid speciei & essentiae est, quoties indiuiduum cum specie, personaque cum essentia comparatur; & ita rectè dicitur: absolute verò & Petrus homo est, & persona diuina Deus. Et si eo magis persona Deus dicenda est, quia species non est in subiecto, & tamen de subiecto dicitur; essentia verò tota est in persona, de persona dicitur, κατ' ἐνάλληλον ἐμπειχώρησιν, quā optimè orthodoxi Patres in diuinis ex sacra Scriptura tradiderunt. Philippus ergo non malè, non κακοῦ ὅξως scribebat ista, quamquam receptum in Ecclesia loquendi modum & communem pressius obseruari probo: sed illud non damno tamen.

17. Ibid. *qua sententia nihil iucundius noui Ariani audire potuerunt.*] Negatur consequens. Nam quum Philippus naturam diuinam dicit, de persona dicit etiam secundum naturam diuinam: obedientia autem non est actus naturalis naturæ, sed vo-

luntarius personæ secundum utramque naturam ex œconomia seu dispensatione diuina. Non valet consequutio ab vna specie ad alteram, ab actu naturæ ad actum voluntatis. Nam & Filius aliquis regis cum Patre regnans naturæ vnus est cum patre suo (vt cum Chrysofomo dicam) & integra natura tamen potest intercedere apud patrem pro suis popularibus dispositione voluntatis suæ. Sed de hac re dicetur infra lib. 5. cap. 3. & seq.

17 Art. 28. *si Pater est per excellentiam Deus, quomodo non maior est Filio?*] Antecedens falsum. Sic enim Calvinus ad verbum, *ingenuè tradimus καθ' ἑαυτοῦ Dei nomen Patri propriè adscribi.* Dicit Patri, non soli: dicit adscribi, non esse per excellentiam Deum. Aliud est dici, aliud esse. Esse autem est simplex; dici, vel adscribi, vel attribui, quàm est multiplex? Quid autem Bellarminus? argumentatur à dici ad esse, vt ita loquamur, dicens, *si Pater est per excellentiam Deus, &c.* Sed quomodo, inquires, dicitur Pater quodammodo per excellentiam Deus, instituta cum Filio comparatione. Duobus modis, respectu personæ, aut officij voluntarij: Personæ autem, secundum naturam hanc, aut illam, aut utramque simul. Si ad naturam diuinam Filij respexeris, ea aut secundum se contemplanda est, aut secundum originem principiumque ipsius. Priore modo Pater Deus dici per excellentiam non potest; at posteriore potest non incommodè, quia est Pater, fons & principium Filij, vt Patres omnes ex Scriptura loquuti sunt: quemadmodum ediuerso Filius *Deus de Deo, lumen de lumine* appellatur. Atque illud est, quò respexit Calvinus, quum ita diceret: nec verò Bellarminus negat infra cap. 10. agens de Tertulliani verbis. Simpliciter enim Filius tam
Deus

tini Gentilis errorum confutationem instituisset accuratè. Hoc autem non fecit; sed tantùm protheses illas impias destinxit, quàm ad summum illud quæstionis caput de vno essentiali Deo Patre videbantur pertinere: cætera missa fecit, quia dissimulari mala quædam per illud tempus malebat quàm multas quæstiones amplius excitari: quæ res ipsi inuidiosa, iudicibus onerosa, populo periculosa futura fuisset. Nec aliud ostendit ipsa inscriptio, quum Calvinus inquit, *an attingerem dubitari*: attigit enim, ac non ex professo minutatimque tractauit singula: declarat idem examen multarum protheseon, si quis eas accuratè velit expendere. Inanis ergo Bellarmini consequutio est in hoc casu, tacuit; probauit igitur, igitur affirmauit. Quo iure, amabò, hanc consequentiam probes?

20 Art. 29. *hereticum refellere, an cum eo iocari & ludere?*] Falsum consequens ex antecedentis interpretatione falsa: quod ego quidem à Caluino euidentiùs dictum velim, ab hoc verò disputatore acceptum æquius oportuit. Vt res planior sit, id præmittere sum est, personæ considerandæ triplicem rationem esse: communem in essentia, quàm Deus est: singularem absolutam in persona, quàm subsistit in vnitæte essentiæ: & relatiuam in distinctione & ordine personæ vnius ad alteram. Iam verò quum de nomine Creatoris turbaret Gentilis, distinguit Calvinus accuratissimè in hunc modum, Creatoris nomen est proprium essentiæ, & singulare vniuscuiusque personæ in essentia, quia nihil quod est essentiæ, personæ non est, si absolutè personam respexeris: sin verò relatè eam respexeris secundùm distinctionem & ordinem personæ vnius ad alteram, nomen Creatoris ratione ordinis est proprium Patris, non Filij. Hæc Caluini distinctio, sub-

ctio, subtilior fortasse quàm Bellarmino placeat, verumtamen nihil hæreticum Arianumque sapiens. Sed ipsum audiamus. *Nunc attendamus*, inquit, *ad verba Jeremiae, Dij qui non fecerunt cælum & terram, pereant è mundo. An Filio Dei maledixit Propheeta? atqui dira imprecatio interitus ad eum pertinet, nisi creator sit. Hoc uno verbo discutiuntur omnes Valentini nebulae de unius Patris essentia.* Hactenus de persona in essentia & in se considerata. Subijcit, *Cur ergo Creator dicitur Pater, & hoc titulo seorsim ornatur? nempe ratione ordinis, dum respicitur ad personas. Unde etiam aperte conuincitur erroris Valentinus, qui non putat saluam Patri fore suam deitatem, si Christus eiusdem essentiae sit particeps. Nam, certè uno consensu fatemur Christum improprie vocari Creatorem cœli & terræ, quoad personæ distinctionem: neque enim dubium est, quin Scriptura Patri nomen Creatoris vindicans personas distinguat.* Non dicit Calvinus respectu personæ in se, quod hic Bellarminus fingit, sed respectu personæ in ordine ad alias personas duas. Demonstrat istud sequentibus, quum ait, *Si verè Creator est Christus, neque id personæ respectu; sequitur necessariò referri hoc ad essentiam, quæ Valentinus spoliat. Et audet obscœnus canis, Arii & Mahometis nos facere socios, quia Christum essentialiter Deum credimus?* Hæc bona fide, Caluini omnia de hoc argumento ibidem dicta: quæ Bellarminum priùs intelligere quàm damnare oportuit. Falsa omnino est criminatio.

21 Ibid. *proprie est Deus de Deo, lumen de lumine.*] Hæc falsa. Calvinus non vocat impropriam, sed tantùm duram, idque propter ambiguitatem ipsius. Nam postquam dixit Valentini verbis, *Sed verba Concilij Nicani sonant, Deum esse de Deo,*
respon.

respondet illico, *Dura loquutio, fateor; sed ad omnis tollendam ambiguitatem nemo potest esse magis idoneus interpres quàm Athanasius qui eam dictavit.* Quid dignum tanto adfert Bellarminus hiatu? vide lib.2. cap.19. nota.4.

22 Ibid. *atque adeò res creata esse intelligatur.*]

Non sequitur: nam etiam qui non est natura subiectus, potest voluntate subijci; prout mediatois opus voluntariæ est dispositionis seu œconomix. Sed de hac re infrà lib.1. cap.16.

23 Ibid. *novi Samosateni in publica disputatione de sententia huius loci Calvinum iudicem appellauerint.*] Aliud est de substantia doctrinæ & capite fidei agere, aliud de huius aut illius loci interpretatione. Qui substantiam doctrinæ fidei oppugnat, is hæreticus esto: at qui alicuius loci interpretationem, non continuò est hæreticus dicendus: audax & inconsequens est affirmatio. Calvinus in substantia doctrinæ consensit: in quorundam verò locorum interpretatione dissensit, quod equidem nolim factum. Neutrius probamus: nec quòd ille à recepta particularium locorum nonnullorum interpretatione discessit, quamvis hæreticus non fuerit propterea, cùm caput doctrinæ fundamentumque tenuerit, & ipsum constanter propugnauerit: nec quòd aduersarij quivis testimonijs eius cùm ad singularium locorum interpretationem, tum (quod indignius, & contra Calvini mentem) ad commune Christianæ doctrinæ caput labefactandum abutuntur, quod religiosè ad mortem vsque credidit atque professus est. De cæteris suo loco videbitur.

24 Art.30. *Ariani ipsi vix dicere ausi essent.*]

Bona fide, obsecro. Bullingerus non suis vititur, sed Tertulliani verbis. Sic enim ille aduersus Praxean,

cap. 2. *Tres autem non statu, sed gradu; nec substantia, sed forma; nec potestate, sed specie; unius autem substantia, & unius status, & unius potestatis: quia vnus Deus, ex quo & gradus isti & forma & species in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti deputantur.* Hæc Tertulliani verba, dura quidem; sed pro illo tempore non malè dicta, pro hoc autem nostro commodè accipienda. Quid enim, Bellarmine, vetat quo minus gradum pro ordine, formam pro personalitate (vt Scholasticè loquamur) speciem pro singulari & indiuidua ratione accipias. hoc Tertullianus sibi voluit: hoc Bullingerus expressit illius verbis. Non Bullingerum in ius, sed Tertullianum vocas, à quo Ariani præsidium nullum vnquam petiuerunt.

25 Art. 31. *distinguitur, inquit, Filius ille equalis Patri ab eo qui non est equalis.*] Ambigua phrasibus orthodoxis Patribus frequentata passim; sed quæ posterioribus seculis ad præcauendos errores nonnullos correctæ est; Itaque si quis vtitur, eam cum grano salis (vt recentiores loquuntur) oportet accipi, hoc modo: *Scriptura distinguit Filium Dei*, quæ filius Dei est, à *Filio hominis*, quæ est filius hominis. quod est verissimum: nam Christus vnus est, persona vna; sed distinguitur secundum naturam vtramque in vnitæ personæ. Quid, quod eadem loquutione Bellarminus ipse interdum vtitur? vt quum paulo post dicit de Stancaro & sectatoribus, *qui sic ad solum hominem Christum officium mediatoris referunt*, &c. Eadem loquutionis ratio: quia idem æqualis Patri & inæqualis est, vt in Symbolo Athanasiano dicitur, *equalis Patri secundum diuinitatem, minor Patre secundum humanitatem.* Quid hîc reprehensione dignum tantopere? Obscurum est, inquis. At quàm multis locis ab eodem Me-

16 F. IVNII ANIMADVERSIONES
dem Melio declaratum? Non est ingenui hominis ex-
agitare vel obscurum dictum, vbi sensus ibidem, nec
longè exponitur. Αpage τὸ λοζομαχεῖν.

26 Art. 32. *dudum sepultū ab inferis reuocare?*]
Non sequitur iusta ratione vlla, malè sensisse Bezam, si
hoc dixit: sed Bellarminus concludit iniquè elenchi
ignoratione, an abusu voluntario? Etenim aliud est, si
vnitatem personæ in Christo contempleris, aliud si
vnionem naturarum in vnitatem personæ. Ex vnitate
personæ est, quòd vnica statuitur vnio hypostatica ve-
rissimè in persona Christi; prout re vnio hypostatica
vna est, animæ & corporis in homine, similiterque na-
turæ diuinæ & humanæ in Christo: *nam sicut anima
rationalis & caro vnus est homo, ita Deus & homo vnus
est Christus.* Sed ex vnione naturarum est in persona
Christi, quòd hypostatica vnio duplex consideratur
ratione in vnitate personæ. Nam cùm homo siue hu-
manitas per hypostaticam vnionem constituatur ex
anima & corpore, & humanitatem Deus in se assum-
pserit, omnino sequitur non posse dari Mediatorem
Christum verum hominem sine hoc hypostaticæ vnio-
nis modo; quandoquidem sine hoc non potest homo
esse, non consistere, non mori potest. Christus autem
est homo, & hîc constitit vt homo, atque vt homo est
mòrtuus, non separatione diuinitatis ab humanitate,
sed solutione animæ à corpore sibi adunato persona-
liter. Atque hoc cum verbis Athanasij optimè conue-
nit dicentis in Symbolo, *qui licet Deus sit & homo, non
duo tamen, sed vnus est Christus: vnus autem non con-
uersione diuinitatis in carnem, sed assumptione humanita-
tis in Deum* (humanitatis ait, quæ suam necessariò
supponit hypostaticam vnionem) *vnus omnino non
confusione substantiæ* (nam ne nostra quidem ex confu-
sione

hione animæ & corporis subsistit humanitas) *sed unitate persone.* Non hoc Nestorium sapit, quum hypostatica unio in persona Christi re vna dicitur, ratione duplex; sed si quis non distinxerit, imprudens ad Euty-chianos transfugit.

27 Art. 33. *Arianorum veterum & verba & sententias imitantur.*] Falsum. Nec Sarnicij verba in colloquio habita, nec Arianorum in sermone adducuntur rectè, nec ad conclusionem istam ex veritate pertinent. Non solam diuinam naturam Sarnicius, sed personam Christi etiam secundum naturam diuinam Pontificem nostram esse sacerdotemque statuit. Sed de hac re libro 5. cap. 3. futurus est dicendi locus.

28 Art. 34. *Hoc non est vincere Arianos, sed vinci ac debellari à Sabellianis.*] Theologi est dicere Theologicè, Philosophi analogicè, Christiani verè. Hic philosophum analogicè dicentem vt exagitet, non dicit verè quæ ab ipso secundum quandam analogiam fuerunt dicta. Atquin eandem analogiam quàm multi Patres sequuti sunt? quàm persequitur Magister sententiarum anxie? Nunquam id dixit, nunquam sensit Scheckius, vnicam esse Deitatis hypostasin & treis potentias: sed ex hypostaseos vnus (puta Angelicæ aut humanæ) exemplo docuit, in creata quidem hypostasi treis potentias seu facultates essentielles esse, vitam, intellectum, & voluntatem; in Deo verò, quandoquidem nihil est quod non sit Deus, illas potentias non esse vt potentias (prout sunt in animis nostris) sed verè esse Deum $\epsilon\ \pi\omega\delta\ \omega\varsigma$, relatione verò hypostatica esse hypostaseis in se subsistentibus, & in quibus diuina essentia subsistit diuino modo, supra omnem rerum creaturarum etiam metaphysicarum modum. Quòd si quis hypostasin pro essentia diceret, equidem non probarem,

Bb

barem,

barem, quia nos sic loqui non docet Apostolus Hebr. 1. verumtamen ferrem æquo animo philosophantem donec melius ex Scripturis loqui didicisset; illud Hieronymi ad Damasum scribentis exemplum cogitans, qui deceptus vſu philosophantium clamat, *Tota ſecularium literarum ſchola nihil aliud hypochriſin niſi uſiam nouit: & quis rogo, ore ſacrilego treis ſubſtantias predicabit?* & quæ ſequuntur. Angeli, hominis cuiusque indiuidui vna eſt hypochriſis ſubſiſtens in ſe, & tribus potentijs prædita quæ ſubſiſtenti inſunt: at Dei vna eſt eſſentia ſiue eſſentia ſubſiſtens in ſuis hypochriſibus ſeu perſonis, quæ non inſunt Deitati vt ſubiecto, ſed ipſæ ſunt vnum, id eſt, vnus eſſentia Deus. Hoc Scheckius credidit, & dixit. Quod ſi tibi videtur, Bellarmine; obſcuriùs dixiſſe, tu verò ne obſcuriùs dicta obſcuritate & iniquitate interpretationum tuarum prægrauato.

29 Art. 29. *nihil à ſeipſo generari poſſit.*] Antecedens ab illo imprudentiùs dictum, ab hoc inuidioſius. Eſſentia trium perſonarum eſt, & perſona quæque eſt ſubſiſtens (vt Anaſtaſius Antiochenus loquitur^{n. εν ομοιο}). Eſſentiam generare qui dicit, non eſſentiam in ſe intelligit, quod hæreticum eſt; ſed eſſentiam in perſona, quod Wigandus fortè ſenſit. Etſi hanc loquutionem temere non probauerim: nam Wigandus à vero aberrauit, vt lib. 2. cap. 7. oſtenditur. Verumtamen hoc ſenſu poſito rectè negatur conſequens, quod Bellarminus adſtruit.

30 Art. 37. *rem creatam cum Arianis faciunt.*] Negantur iſta. Sed de hac re in libro 5.

31 Art. 38. *ſed etiam portam latiſſimam pateſiſſe.*] Ex falſis antecedentibus multa falſa conſequentia. Sed quæ vera, quæ falſa, antè diſtinxiſimus.

Qua

Quà ad nos spectant ista, negamus omnia: aliorum errores non præstamus, qui nunquam fuerunt nostri.

32 Art. 39. *persequimini quos genuistis?*] Respondebunt nec se Arianorum parentes, nec illos sibi filios aut à se genitos fuisse vnquam: istam eumentitam opinionem horum, & illorum criminationem esse.

33 Ibid. *Euangelij vestri fructus colligitis?*] Respondebunt non Euangelij à se prædicati, sed à Pontificijs celati atque absconditi istos fructus esse.

34 Ibid. *à vobis, Lutherani & Calviniste, omnes produimus.*] At contra Socini, Seruetus, Gribaldus, Gentilis, Blandrata, &c. ex vobis, Pontificij, omnes prodierunt, & propter incerta tenebrarum Pontificiarū mente. moti, à vobis per nos ad Arium ipsam & tetros quosque errores transuolarunt: morbum cerebri intulistis; quo agitati grauissimè, à nobis nec potuerunt in transcurso, nec se curari passi sunt.

35 Ibid. *hæc omnia damnare coacti sumus.*] Consequens falsum: nam res in Scripturis expressè legitur, licet non voces singulæ. Quòd si voces singulas exprimi oportuit, cur alio sermone quàm Helæo aut Græco dicimus? Quin harum vocum nonnullas in Scripturis expressas existere iam olim probauimus Defensione 2. de Trinit. Cogi ergo in contrarium à nobis illos, falsa est criminatio.

36 Ibid. *aliud credere, vel dicere.*] Antecedens falsum: vt controu. 1. lib. 1. cap. 1. & 2. & alibi dictum.

37 Ibid. *alium Christum querere debuimus.*] Antecedens nunquam nostrum quisquam ita simpliciter enunciauit. De Papa, controu. 3. de alijs verò, controu. 5. videbitur. Papistas omneis ad Antichristi

20 F. IVNII ANIMADVERSIONES
membra pertinere promiscuè, nunquam sensimus.
Antichristus autem de Christo quidem rectè non cre-
dit; sed aliquid rectè tradit de Christo, vt circumue-
niat speciosiùs. Non ergo alius Christus simpliciter, sed
alio duce & alia via quærendus est Christus in spiritu
& veritate.

38 Ibid. *omnia quæ nunc docemus colligere de-
buimus.*] Antecedens plura continet, quorum alia
distinctè pronunciamus, quod hic dissimulat; alia ne-
gamus simpliciter. Sed de omnibus libro 5. dicturi su-
mus. Quæ sequuntur, verba sunt: at nos ad rem
ipsam accingamur.

De Deo, LIB. I.

CAP. I.

I Art. 2. *Photinus apud Augustinum heres. 44.
& 45.*] De Ebione distinguendum, vt infrà cap. 15.
& eodem quoque distinctio cap. 5. obseruanda.

CAP. III.

I Art. 21. *Stobæus serm. 45. ubi & alios permul-
tos adducit.*] De hac quæstione ampliùs agitur in
principio controuersæ 3.

CAP. V.

I Art. 3. *& à Spiritu sancto, Luca 4.*] Etsi Bel-
larminus hoc in loco non animaduertit amphibo-
liam. Illa enim Prophetæ verba; *misit me*, tam ad
Domi-

Dominum ipsum cuius est Spiritus, quàm ad Spiritum referri possunt. Sed de re conuenit.

2 Art. 7. *à Deo Patre, & Filio, & Spiritu sancto,*] Simpliciter dixeris, à Deo Patre per Filium in Spiritu sancto, comitantibus myriadibus Angelorum, & numeris eorum circumstantibus. Sic enim sunt intelligendi loci Act. 7. & Galat. 3. ex Deuter. 33. Psalm. 68. Habac. 3. & alijs locis.

3 Art. 15. *qui eundem librum reijciunt.*] vide controuersia 1. lib. 1. cap. 8. supra.

4 Art. 20. *sed de alia, quæ facta est ab Angelo contendente cum diabolo de Moysi corpore.*] Nempe ut vulgo obtinet loci illius interpretatio. Alioqui de eadem increpatione commodè potest accipi, si Iesum Christum intelligas Michaëlis Archangeli appellatione. Sonat enim Michaël Archangelus, si Latine interpreteris, qui par est vel æqualis Deo, principem Angelorum.

5 Ibid. *non ut Angelus, sed ut Dominum representans.*] Prius disiunctionis membrum est verissimum; posterius nec auctoritate, nec ratione, nec probabiliter, nec exemplo confirmari potest.

C A P. VI.

1 Art. 4. *Spiritum à Filio procedere dicit Ioan. 15. & alibi.*] Hæc argumentatio ex eo procedit, quòd interiori diuinæ œconomia respondet exterior, ut copiosius in lib. 5. cap. 8. dicturi sumus.

2 Art. 5. *ac ideo filius Mariæ filius altissimi dicitur.*] Facilius cum alijs dixeris, virtutis nomine operationem à virtute Dei & descendens in Mariam

Spiritus significari, qua operatione obumbrante factum est vt filius Mariæ secundum carnem existeret.

3 Art.13. *poterant etiam addere Arium & Eunomium.*] De Erasmo, nihil mirum. Calvinus de singulari loci illius interpretatione ita sensit animo certè minimè malo, eo quòd aliam esse illius argumentationis viam statueret. Quòd si dissensit in huius loci interpretatione, at non discrepauit tamen in veritatis dogmate, quod & docuit sanctè, & acriter propugnauit. Vide quæ in præfationem adnotauimus numero 23.

4 Art.18. *ostendisse ex operibus se esse verum Deum.*] Atque hæc simplicior est interpretatio. Etenim prior responsionis locus est ex comparatione minoris; nempe hominum terrestrium ad quos mittitur verbum Dei & figuratè vocantur Dij, cum ipso. Sermone æterno à Patre sanctificato & missò, qui Filius Dei propriè & vniucè appellatur. Posterior locus autem confirmationis est.

5 Art.21. *non significat unitatem naturæ, sed unitatem concordie.*] Adde, & unitatem *ἕξως* in corpus Ecclesiæ in Christo, quod corpus ordinatione vnum est: siue (vt planiùs dicamus) unitatem coagmentationis in Spiritu æternùm duraturam inter membra Christi & corporis mystici illius. Quapropter unitatis conformatio est *ἀνάλογος*, siue (vt loquuntur) proportionata conditioni eorum quæ esse dicuntur vnum: quo respexit Chrysostomi interpretatio. Ergo Pater & Filius vnum sunt vniucè; sancti verò per vnionem inter se vnum sunt æquiucè: Sic Bellarminus postea, quum de imagine Dei agitur, respondet non malè, vtens hoc distinctionis genere,

6 Art. 48. *locum caelestem, sed testimonij qualitatem.*] Et si id quoque de loco caelesti excludi nullo iure debet. Nam eo ipso diuinum est testimonium, & demonstratur esse, quod in caelo existens nobis testificatur qui in terra sumus: quod profecto opus non vilius creaturae, sed Dei solius est propriissimum, qui eodem momento sine mora in caelo terraque simul testimonium perhibet creatis rebus.

7 Ibid. *ex latere aqua & sanguis fluxerunt.*] De ista loci huius interpretatione Bellarminus viderit: equidem praestare nolim.

8 Art. 53. *proximam personam, quam remotum?*] Adde, & eam personam de qua proprie & ex professione agitur potius quam alteram?

9 Art. 57. *est mentis proles seu notitia & conceptus.*] Melius in hoc sermone ex Basilio, Nysseno, Augustino, & Damasceno dixeris, est ipsa facultas essentialis mentis nostrae, λόγος & ἡ οὐσιώδης, non autem ἐνδιάθετος in animo nostro. Quar obrem in sequentibus nonnulla dicuntur paulo incommodius; quae cum propria sint τῆ ἐνδιάθετου λόγου, tamen huic ἐμφύτῳ tribuuntur. Deo autem cum nihil accidat, nec λόγος ἐνδιάθετος ei competit, nec vlla proprietates eius.

10 Art. 65. *& verbum erat ille idem Deus.*] Atque hoc rectius, vt Graeci articuli postulat & iubet ratio.

11 Art. 67. *planè ruit aduersarij argumentum.*] Sed hoc omnino infirmum est, ne dicam subtilius, & à veritate contextus Graeci alienissimum. Priorem itaque interpretationem retineri praestat.

CAP. VII.

1 Art. 5. *nec ara, nec Hierusalem dicuntur simpliciter יהוה*] Sed dicuntur, Ichouæ, puta ara & & ciuitas, ἱεροπολιῶς.

2 Art. 6. *uocē Iehoua, quæ nuper excogitata est.*] Hoc dictum probari testimonio certo aut ratione non potest, vel auctoritate iusta; & dignitati maiestatique testamenti veteris aduersatur. Et quis nuper excogitatum dicat illud Iao, ἰαώ, quo Gnostici, Valentiniani, & alij hæretici olim, corruptentes nomen Ichoua, abusi sunt?

CAP. VIII.

1 Art. 3. *Salomoni tribui soleant.*] Vide in controuersia 1. lib 1. cap. 13. nota 3. & 9.

2 Art. 7. *suprà disputatum est.*] cap. proximè præcedente.

3 Art. 14. *ea dici de Christo, quâ homo erat, non quâ Deus.*] Nos verò dici de Christo agnoscimus, quâ est θεῶν ἰσότης mediator Dei & hominum, secundum œconomiam illam dispositionemque salutis ab æterno præstitutam.

4 Art. 15. *omnia dedit ei Pater in manus.*] Simplex responsio est, aliud παῶν ἐξουσία esse, aliud omnipotentiam, vt rectè principio Bellarminus distinxit: hanc enim Christi esse, quâ Deus, communiter cum Patre & Spiritu sancto, essentialem ex natura; illam verò Christi esse, quâ θεῶν ἰσότης & Mediator noster, ex officio suscepto voluntariè: quod ex sequentibus Domini apud Matthæum verbis confirmatur.

5 Art. 17.

5 Art. 17. *hec dici de Christo quâ homo erat.*]

Adde, & dici ex hypothefi, nempe respectu humilis & infirmæ opinionis, quam de Christo habebant ij qui alloquebantur ipsum, quamuis ipsius discipuli.

6 Ibid. *de scientia animæ Christi.*] infra lib. 4. caput 5.

7 Art. 25. *innocationibus, festis diebus.*] de his distinctè agetur postea controuersia 7. libro 3. vt & de distinctione cultus.

IN CAP. IX.

1 Art. 3. *vt supra docuimus.*] sub principium capitis 8.

2 Art. 6. *Christum instrumentum Dei vocat*]
 Si quis loquutiones illas expenderit, propriè non competunt Christo; sed figuratè & impropriè tribuuntur. Id enim sibi & Sirmienses Patres qui *κατασκευαστα* apud Socratem lib. 2. hist. Eccles. & alij qui instrumentum aut aliter dixerunt Christum, voluerunt; non quasi instrumentum accidentale & foris adueniens, sed essentialè & in Deo subsistens designari: coniunctum instrumentum in rebus naturalibus dixerunt Scholastici. Atque in hunc modum Spiritus etiam sanctus Dei manus & digitus Dei appellatur, vt Basilius rectè in Eunomium obseruauit. Manus enim & digiti essentialia sunt & coniuncta homini instrumenta, actionibus humanis accommodata. Hæc boni piè dixerunt, alij impiè abutuntur. Quòd si hæc non satis commodè videntur dicta, certè non vsqueadeò dicuntur incommodè, vt impietatis damnari præcisè oporteat. Nostrium est benignis interpretationibus acquiescere in charitate, & cum voces incommodas prudentia fu-

gere, tum malignas interpretationes in veritate & simplicitate Christiana amoliri. In re & substantia religiosè ea quæ pòt dicuntur suscipimus.

CAP. X.

1 Art.2. *Clementem, Ignatium, Dionysium, Martialem.*] Caput quidem doctrinæ religiosè colimas de quo hic agitur. Sed horum tamen librorum non immeritò vocatur in dubium fides atque auctoritas: quod vel ex Gratiani Decreto *dist. 15. c. sancta Romana*, probari potest.

2 Art.9. *Deum meum, & Deum vestrum.*] Hæc planè melior interpretatio, Christum secundùm quid loquutum esse, vt loco sequente.

3 Art.15. *Patri attribui solet potètia & creatio.*] Nempe vt summo ac principali (vt vocant) termino omniũ in Filio, adeoque principio ipsius Filij & actionum ipsius. vide supra in præfationem nota 20.

4 Art.19. *semper repetit vnũ tantum esse Deum.*] Quid multa? hæc verba, *vnũ Deum*, constat *scò noivè*, vt in Symbolo Apostolorum, ad membra quoque sequentia pertinere; postea verò ante illud, *Iesum*, repeti eandem vocem, *vnũ*, propter longius hyperbaton.

5 Art.32. *solidior est & facilior.*] Et confirmatur ex analogia sequentis membri, quum Tertullianus inquit, *nec index ante delictum*.

6 Art.33. *per gradum intelligit ordinem personarum.*] id est, gradum originis. vide supra in præfationem nota 24.

7 Art.34. *Filiũ non esse aliũ à Patre.*] Duriter id quidem à Tertulliano dictum, sed commodè
modè

modè à pijs exponendum. vide suprâ in præfationem uota 18.

8 Art. 46. *quòd Pater sit ille Deus, qui est Deus unus.*] Nam etiam illa verba, *in unum Deum*, sequentibus *ἑνὸς ἰστέου* aptari debent, vt autè nota 4. dictum.

9 Art. 50. *unus & verus Dominus cum eodem Patre.*] Huic persimilis & eodem argumento locus ex Hieronymo paulo post adfertur, & huius *ἑξουπτικός*.

10 Art. 59. *demonstrata est.*] Sed de hoc Ioannis loco amplius in caput 17. postea videbimus.

C A P. XI.

1 Art. 1. *Sibylle multa clariùs prædixerunt, quàm ulli Prophetarum.*] nempe vt multis quidem videtur: sed quàm verè, viderint ipsi.

C A P. XII.

1 Art. 1. *testatissimum esse voluit, eam verissimam esse hæresin.*] Doctrinam certè Trinitatis religiosè credimus profitemurque: sed harum visionum plerarumque veritatem, & librorum aliquot certitudinem ego quidem præstare nolim.

C A P. XIII.

1 Art. 16. *si spiritus eius qui suscitauit Iesum à mortuis, habitat in nobis.*] Rem quidem ipsam non infitiamur planè: sed in testimonio adducendo Bellarminus

minus fallitur. Sic enim Græcè legitur, εἰ δὲ τὸ πνεῦμα
 τὸ ἐγείρωσεν ἰησοῦν, &c. nisi fortè in istum modum
 Bellarminus legerit, εἰ δὲ τὸ πνεῦμα τὸ ἐγείρωσεν τὸν ἰησοῦν
 οὐκ εἶναι ἡμῶν, &c. sed lectionem istam non memini
 confirmari vllius exemplaris fide: nec verò confirmari
 potest, cùm euertatur verbis sequentibus, dicente
 Paulo, *is qui excitauit Christum ex mortuis, uiuificabit
 etiam mortalia corpora uestra per inhabitantem ipsius
 Spiritum in uobis.* vide infra lib.2.cap.22.

CAP. XIII.

1 Art.3. *nec testimonia ab aduersarijs allata
 quicquam probant.*] Summa responsionis est, prio-
 rem illam propositionem falsam & ambiguam esse.
 Ambigua est, quia Antichristi nomen aliàs communi-
 niter & latè sumitur, aliàs angustè & singulariter, vt
 controu.3.lib.3.ampliùs exponitur: atque hæc duo in-
 scitè ab istis & iniquè confunduntur. Falsam esse res
 ipsa clamat, & Bellarminus docet.

2 Art.4. *in nomine suo, non in nomine Patris.*] Nos verò statuimus, & docet ratio, non prædici istis
 verbis aduentum Antichristi singulariter, sed commu-
 nem poni hypothesin & contingentem proposi-
 tionem indefinitam. *Alius* enim illic quum dicitur, in-
 definite oportet accipi pro eo quod est, aliquis alius, de
 indiuiduo (vt loquuntur) vago, siue de Antichristo
 quouis communiter; ac non de vno aliquo singulari-
 ter solùm. Non negatur singulare; sed commune af-
 firmatur, in quo & singulare.

3 Ibid. *subiungit, dixit ergo eis Iesus, &c.*] Id quidem propriè & singulariter verum est; sed & ad
 alios pertinet ratione communi analogicè.

4 Ibid.

4 Ibid. *Augustinus, Cyrillus, & ceteri.*] De Antichristo quidem interpretati sunt; sed Antichristos siue Antichristum communiter dictum eadem opera comprehenderunt: quod Augustinus expressè & copiosè facit sermone 45. de verbis Domini.

5 Art. 6. *& Chrysostomi in commentario huius loci.*] Non displicet quidem hæc interpretatio: verum tamen haud scio an simplicius sit futurum, si diem acceperis secundùm quid, ex hypothesis ipsius de cæco, & adiunctorum ratione. Quam rem hac metaphrasi facilè assequatur Lector. Cæcum illum curaturus Christus sic ait, *me oportet facere opera eius qui misit me, dum dies est*, nimirum ille dies ad quem misit me in forma serui facturum voluntatem suam. *Nox venit*, id autem est, exitus diei illius, *quum nemo operari potest*, id est, quo tempore die desinente opera solent desinere, ac proinde ego desiturus sum ab hoc dispensatiuo ministerij infirmi genere in forma serui. Quapropter subiicit, *quamdiu fuero in mundo, ego lux sum mundi*, expositionis loco, id est, fax coràm præluccens mundo in hac infirmitate carnis meæ & similitudine carnis peccati.

6 Art. 7. *tempus appropinquasse, non quidem iudicij, aut Antichristi,*] puta singulari significato, vt antè distinximus.

7 Ibid. *sed multorum seductorum, qui sibi nomen Christi usurparent;*] ac proinde illi vocantur Antichristi communi significatione. Sic etiam locis sequentibus.

C A P. XV.

1 Art. 1. *Igitur illi sunt veri Ebionitæ, qui Christum faciunt compositum ex duabus naturis.*]

Æquiucca.

Æquiocatione caullantur. Nam Ebionitæ fuerunt duplices, ab Ebione, id est, paupere, inope, seu egente dicti. Alij enim cum Cerintho non senserunt de persona Christi, vt Irenæus auctor est libro 1. cap. 26. sed magis cum Nazaræis, vt propago illorum: alij postiores tempore, Cerinthianis sese adiunxerunt, & illis Cerinthiani. Sic in vnum corpus adsciti Ebionitæ communiter fuerunt dicti (nam hoc obtinuit nomen) alijs Nazaræi & Symmachiani. In hunc autem modum Tertullianus, & sequentes omnes acceperunt. Nec obscurè distinguit vtrosgue Eusebius lib. 3. hist. Eccl. cap. 27.

CAP. XVI.

1 Art. 2. *Deum quasi currentem nominauerūt.*] Simplicissimum tamen videtur esse, si nomen Latinum, *Deus*, Æolicum *δὲς* dicamus esse: hoc autem ab Hebræo nomine *Dai*, quod est sufficiens, profectum.

2 Ibid. *cum sit Patri equalis, Ioannis 5. & Philipp. 2.*] Sed intelligendum, vt Deus tantum: nam in Mediatione ratio diuersa est, voluntatis scilicet, ac non naturæ solùm.

3 Art. 3. *exponere de Filio ratione naturæ humane.*] Adde etiam, si placet, & ratione personæ, quæ ipse Deus sese inaniuit forma serui accepta, similis hominibus factus, & habitu inuentus vt homo ipse se submitit, Philip. 2. denique *θεῶν ἰσοπέτης* ille factus est mediator Dei & hominum κατ' οἰκονομίαν voluntariam atque liberrimam.

4 Art. 4. *at hoc nusquam legimus.*] Non sequitur necessariò ex auctoritate negatiuè.

5 Ibid.

5 Ibid. *non autem ibat ut Deus, sed ut homo.*]

Imò verò ut persona mediatrix, Deus homo, cuius ἐν-
 πρέσβια ἡμεῶν humanitas loquitur enim de altera operis Me-
 diatorij parte: nempe quòd prout venerat ad nos factu-
 rus τὸ πρὸς ἡμᾶς, ita se Patri stiturus esset factururus τὸ
 πρὸς τὸ θεὸν ὑπὲρ ἡμῶν, ut Apostolus ad Hebræos scribit.

6 Art. 5. *quam ipse idem habebat ut Deus.*]

sed & quatenus voluntate sua inaniens sese, ut persona
 Mediatoris, personam suam subiecit Patri οἰκονομικῶς.
 Sed huic tamen responsioni toti præstare videtur hæc
 altera, ἔλλειψιν esse particulæ solùm, apud Hebræos &
 Græcos receptissimam, ut Genes 32. 28. & 35. 10. &
 1. Sam. 8. 7. & passim.

7 Ibid. *secundùm formam serui, quam descen-
 dens assumpsit in terris.*] Quin potius obediebat
 Patri persona Christi, tum secundùm carnem per se
 naturæ creatæ lege, tum secundùm personam inani-
 tam οἰκονομικῶς, voluntaria obedientia.

8 Art. 6. *loqui de Ecclesia, siue de Christo, ut
 est in suis membris,*] id est, de Christo mystico, ut
 orthodoxi Patres loquuti sunt. Sic enim accipitur no-
 men Christi in Scripturis aliquoties.

9 Art. 7. *ille autem est Filius in persona sua.*]

Quid? nonne & Ecclesiæ in Christo subiecit omnia
 Pater, & pij in eo sessuri, iudicaturi, regnaturi dicun-
 turetic? Plal. 8. Matth. 19. & 1. Cor. 6. & Apoc. 1. &c.

10 Ibid. *de natura humana Christi, quæ verè
 subiecta erit Deo.*] Hæc quidem vera est sententia,
 ac non aliena interpretatio. Sed tamen haud icio an
 conuenientiùs ista ad singularem actum Mediatoris
 Christi referantur, quàm regno hoc suo œconomicò
 perfunctus fuerit, quòd nempe reddet in manum

Patris,

Patris, à quo acceperat, regnum hoc Mediatorium, mandatum ipsi, & acceptum ab ipso οἰκονομικῶς, ut versu 24. dixerat Apostolus, quem versum interpreta- tur sequentibus. Nam regnum Christi duplex est; es- sentiale ex natura, quod commune est Patri, Filio, & Spiritui sancto; & personale ex dispensatione volun- tatis, quod proprium personæ Christi: illud æternum, hoc finem habiturum. Itaque finem huius regni pro- nunciat Apostolus versu 24. dicens, *deinde finis, quando traditurus est hoc regnum Deo & Patri, &c.* probat ex Psalmo 110. quum addit versu 25. *nam oportet ip- sum regnare, usquedum posuerit omnes inimicos sub pe- dibus ipsius*: postea verò effectu huius regni tempo- rarij posito, versu 26. & causa illius, versu 27. nempe quòd omnes inimici supponentur sub pedibus eius ad ultimum vsque, nimirum mortem, idque eo quòd Pa- ter omnia subiecerit sub pedibus eius; tandem con- cludit, *Quum autem subiecta ei fuerint omnia*, id est, quum regnum hoc suum consummaverit, *tunc & ipse Filius subicietur ei qui subiecit ipsi omnia ista, ut Deus sit omnia in omnibus*, id est, solenniter subie- ctam suam voluntariam erga Deum Patrem pro- fitebitur singulari & gloriosa traditione huius regni œconomici voluntariè ab ipso suscepti de manu Patris; ut deinceps non mediator sit præfectus regno suo œco- nomico; sed Deus Pater, Filius & Spiritus sanctus sit omnia in omnibus. Nam illud æternum & essenziale regnum perfectius hoc œconomico futurum est, quanto finis perfectior est rebus ad finem ordinatis, & res æternæ temporalibus. Subicietur ergo, quum de- ponet regnum illud Mediatorium, sistens Ecclesiam sine macula & ruga Deo, ut æterna sit communiò Dei & sanctorum eius immediatè in gloria. Propter- eà additur ab Apostolo *tunc*, id est, illo temporis momento

momento quo regnum hoc œconomicum ad finem suum, & filij regni ad perfectionem suam adducentur. Postea verò Deus omnia æternùm futurus est, non persona Christi regnum mediatorium istud hoc modo amplius curatura. Quid? nonne hoc ipsum Christus à Deo Patre petiuit Ioan. 17. 5. quum diceret, *Et nunc glorifica me tu, Pater, apud te ipsum gloria; quam habui, ante quàm mundus esset, apud te.* Atque hic ille locus est, hæc interpretatio, cuius nomine disputator antè in præfatione Calvinum flagellauit, si Deo placeat, eumque accusauit inscientiæ tribus argumentis. Affirmat enim *non posse naturam diuinam Filij Deo Patri subiectam intelligi, quin à Patris natura distincta, & ea longè inferior, atque adeò res creata esse intelligatur.* Atqui, vir bone, hæc non de natura diuina Filij, sed de persona dicuntur secundùm vtranque naturam ipsius in communi indiuiso, vt loquuntur; non autem diuisim, prout à te vicis tu ipse accipi. Quis autem sic argumentatur à communi indiuiso? Sic tria illa absurda quæ adfers sua infirmitate corruunt. Sed de singulis dicamus paucis. Ergo, inquis, natura diuina Filij à natura Patris distincta est. Respondeo, natura diuina Deus est, communis est igitur naturæ diuinæ, vt Dei appellatio. At natura diuina Patris Pater est, vt & natura diuina Filij est Filius: nam vtrobique natura consideratur determinata & subsistens in persona; vtraque simplex, & natura, & persona: & quis Christianus pro absurdo habeat, si Pater à Filio distinctus dicitur? Non vides te duo genera hoc tuo cothurno confundere, substantiam, & relationem? Natura enim, substantiæ; Pater & Filius relationis est: illa indistincta, hæc distinctæ personæ in vnitæte naturæ atque essentiæ. Ad secundum veniamus. Ergo, inquis, natura diuina Filij est longè inferior naturâ Patris. Primùm de na-

tura falsum, vt modò diximus. Sed interpretemur fanè de persona secundùm naturam : hoc enim tibi voluisti. Atqui ne hoc quidem verum est. Nam primùm non valet consequutio à persona ad naturam, à toto ad partem, vt ita dicamus. Quis ferat, si hominem dicas dormire secundùm animam, quia dormit; intelligere secundùm corpus, quia intelligit. Tum falsum est, si persona Filij est subiecta Patri etiam secundùm naturam diuinam in regno hoc mediatorio, ergo naturâ subiectum & inferiorem esse Patri, & naturalem subiectionem esse. Christus non secundùm naturam diuinam simpliciter, sed secundùm personam; non ex natura, sed ex œconomia & dispensatione voluntaria, qua inaniuit sese, Philip. 2. Patri subiectus est. Ambiguo fallis, Bellarmine: aliud est secundùm naturam subiectiuè, vt ita dicamus, aliud causaliter. Si qui nostrùm fortè Christum Patre inferiorem secundùm naturam diuinam ~~h~~ dixerunt (etsi nos secundùm personam dici malimus) subiectiuè acceperunt, pro eo quod est, in natura diuina sua. Tu verò causaliter accipis, pro eo quod est, ex iure & modo seu conditione naturæ: quod est falsissimum. Non enim ex natura respectu diuinæ Christus est inferior Patre, sed ex libera voluntate, quæ liberum est principium actionum omnium quæ dicuntur voluntariæ, vt natura principium est naturalium: hic natura æqualis Patri, per voluntatem est factus inferior Patre, & humanitatem assumpsit in vnitatem personæ. Quis nescit multos homines natura æquales, aut etiam superiores, interdum sese per voluntatem submittere? Christus æqualis Patri se submitit Patri; superior nobis se submitit & ministravit nobis, Ioan. 13. *Non destruitur æqualitas subiectione*, inquit Cyrillus lib. 10. thesauri, cap. 8. *Subiicitur enim æquali æquale plerumque dispensationis modo*

modo quodam, &c. Item, *hæc ministratio atque subiectio non repellit eum à naturali dignitate filij. Subijcitur nos filio, nec tamen propter subiectionem nostra natura in aliud mutatur: voluntatis enim atque cognitionis subiectio est. Similiter ergo Filius quoque subijcietur Patri non mutata natura: incommutabilis enim Deus est.* Restat tertium, Ergo, inquis, natura diuina Filij res creata est. Cur autem? quia subiecta est, scilicet. Hæc igitur argumentatio tua: Quicquid subiectum est, creatum est: natura diuina Filij subiecta est: ergo & creata. Propositionem distinguo: nam quicquid subiectum est natura sua, creatum est; at non quicquid subiectum voluntate: nam etiam persona increata se potest subijcere voluntariè, & re ipsa fecit. Minorem siue assumptionem negamus propriè loquendo; nam persona Filij propriè loquendo, in communi subiecta est: commune autem iniquum est diuidi. Deinde esto sanè, statuamus personam Filij secundum naturam diuinam esse subiectam: non tamen sequetur id quod Bellarminus adstruit ex subiectione non naturali, sed voluntaria & œconomica, vt paulo antè dicebamus. Manet igitur illa certa & immota ex Scripturis interpretatio.

II Art. 8. *tunc in illo triumpho postquam tanta fecerit, subiectum fore suo Patri.*] De huius vocis, *tunc*, interpretatione diximus in præcedente nota.

C A P. X V I I.

I Art. 4. *vbi, solus, non excludit Barnabam, sed includit.*] Atq. hæc interpretatio Græco articulo τὸν cõfirmatur: quasi dicat, vt cognoscant eum qui solus est verus Deus, nimirum te & quem misisti Iesum Christum.

2 Art.6. *falsos Dominos, non Patrem.*] vide quæ ex Hilario adducta sunt antè cap. 10.

3 Ibid. *Deum eo loco significare Trinitatem.*] Confirmat istud versus proximè præcedens ibidem, & instituta à Paulo comparatio.

4 Ibid. *addidit, homo Christus Iesus.*] malim dici, vt *θεὸς ἄσωτος ὁ*, siue vt Deus homo (sic enim Augustinus loquitur) in vnitæte personæ.

5 Art.8. *Christus mediator, est vt homo, non vt Deus,*] Nos autem ita dicimus, Mediator est in persona vt Deus & homo, &c. Sed de his postea libro 5. videbitur.

6 Art.9. *quid aliud iubet, quàm inuocari Trinitatem?*] Quid? quòd dicebat filius Timæi cæcus, *Iesu fili David, miserere mei*, Marc. 10. & Luc. 18. & latro ille, *Domine, memento mei, quum veneris in regnum tuum*, Luc. 23. & Stephanus plenus spiritu sancto, *Domine Iesu, recipe spiritum meum*, Act. 7. & Ioannes, *etiam, veni Domine Iesu*, Apoc. 22. denique gratia & pax vbique à Deo Patre & Domino Iesu Christo expetitur in salutationibus Apostolicis?

7 Ibid. *Sancta Trinitas vnus Deus miserere nobis.*] Hæc falso in Lutherum atque Calvinum criminatio. Quid autem in Lutherum hanc criminationem excitavit, in præfationem suprâ ostendimus nota 9. Id nos ex eis audire vel vsquam legere non meminimus. Adferatur locus: nam probatione saltem vna opus.

C A P. X V I I I.

1 Art.5. *factum Dominum à Patre ratione humanitatis.*] legi malim, factum Dominum & Christum

Christum à Patre, ratione mediationis & dominij illius œconomici quod habet persona Christi.

2 Ibid. *per unionem verbi & carnis.*] hoc simile non planè antecedenti conuenit: sed res tamen vera est.

3 Art. 9. *ἔκτησε est possedit.*] vel potiùs ἐκτήσατο, vt vertit Aquila. atque hæc verissima est loci interpretatio.

4 Art. 11. *præcessit me dignitate, quia æternus erat, & ego temporalis.*] denique pro eo quod dicit Ioannes, ἔμωθεν μὲ γέγονεν, reliquæ Euangelistæ exponunt ἰσχυρότερός μὲ, fortior seu validior me.

5 Art. 13. *si enim ante omnem creaturam produxit, non est ipse creatura.*] Quid si primogenitum figuratè acceperis, pro eo qui in omnibus primas tenet? atque hæ primæ, τὰ πρωτεία, sequentibus exponuntur copiosissimè aliquot versibus.

6 Art. 15. *debet intelligi de Christo, quò homo erat, non quò Deus erat.*] Legi malim & dici, non quò Deus erat simpliciter, sed quò homo factus & Mediator noster.

C A P. X I X.

1 Art. 3. *quia Pater communicando essentiam communicat scientiam.*] Atque hæc solutio respicit ad naturam diuinam Christi simpliciter. Sed si ad personam eius quò homo, & quò Mediator est respexeris, alia ratio ineunda videtur esse. Nam quò homo, certè naturaliter fuit in potentia ad recipiendum; quò Mediator, id est, Deus & homo, fuit in potentia ad reci-

piendum etiam secundum naturam diuinam in se per œconomiam voluntariam vsum earum rerum quibus se per eandem œconomiam inaniuerat, Philip. 2. quarum possessio tamen diuinitus penes naturam diuinam ipsius salua permanebat, vt natura est immutabilis. Iure naturæ omnia habet diuinitas Christi, & nihil accepit: iure œconomix voluntariæ cessit vfu rerum suarum diuinitas eius ad opus Mediationis & redemptionis nostræ, quas ei Pater dedit, & ipse à Patre *οικονομικῶς*, vt Mediator noster, dicitur accepisse. Alia naturæ conditio, alia voluntariæ dispensationis vel dispositionis illius. Dat Christus vt Deus, & est beatissimus naturaliter, omnia dans, nihil accipiens: accipit vt homo, & vt Mediator, quod det; quia voluntariè se inaniuerat propter nos homines & salutem nostram pauper factus, quum sit diues, vt nos illius paupertate ditesceremus, 2. Cor. 8. 9. natura diues, consilio misericorde & voluntate pauper.

2 Art. 4. *nec sine verbo & Spiritu sancto destinavit.*] Nemo Patrum simpliciter hanc solutionem hoc modo attulit, si Hieronymum exceperis: quem nec ipuduit dicere, *regnum cœlorum non est dantis, sed accipientis*, &c. contra quàm dicebat Dominus, *dabitur quibus paratum est à Patre meo*. Sed hæc simplex est interpretatio ex Chrysostomi ipsius & Cyrilli verbis: Christum hæc dixisse secundum illorum hypothesin qui ex verbis Christi, *sedebitis in duodecim thronis*, &c. imaginabantur regnum ipsius in hoc mundo obuenturum, & se in eo dignitates amplissimas adepturos; præsertim verò secundum præsentem conditionem ipsius, vt qui tunc ad humilem conditionem serui, non ad maiestatem gloriæque regiam exerendam aduenisset. *Nemo certe hic*, ait Cyrillus, *suspiciari*

suscipari debet ideo à Patre honores preparatos dici, quia ipse prestare non possit; sed propter dispensationem incarnationis, sicut ab homine, dicitur. Solet enim omnia quæ naturam hominis excedunt, Patri ut Deo attribueri. Atque in hunc modum ad res quàm plurimas ex hypothese & secundùm quid respondet Christus, siue ad aliorum mentem; ut quum de se diceret, non ex solo pane viuet homo, Matth. 4. de die illo & hora nemo scit; non Angeli qui sunt in caelo, nec Filius quoque, sed Pater, Marc. 13. & alia multa eiusdem generis. De merito, quòd Bellarminus dicit, tomo 3. videbitur, iuuante Domino.

3 Art. 5. & cap. 17. *omnia tua, mea sunt.*] Hæc quæ de merito dicuntur, nec à Christo dicuntur, nec ipsa vera sunt: datur vtrumque à Patre pijs, & cursus & præmiorum modus: *meritum nostrum*, ut ait Bernardus, *miseriordia Domini.*

CAP. XX.

1 Art. 3. *donum orationis, quo anima clamat ac gemit.*] Sed huic præferenda est prior illa interpretatio; ut verbis Apostoli, præsertim antecedentibus, & tota argumentatione ostenditur.

2 Art. 4. *& rursum aliàs in linguis igneis.*] Deinde non ex quadam naturæ suæ & conditionis naturalis lege, sed secundùm œconomiam voluntatis suæ mittuntur eæ personæ, quæ alioqui secundùm naturam sunt vnius essentiæ & auctoritatis cum Patre. vide suprâ cap. 16. nota 10. quæ de subiectione dicta sunt ex veritate rei, & auctoritate Cyrilli, sanctorumque Patrum consensu.

De Christo, LIB. II.

CAP. II.

1 Art.3. *nomina noua, quæ contra nouas hereses instituuntur.*] id est, quæ nomina non inuenit vanitas aut curiositas, sed introduxit iusta & sancta necessitas veritatis declarandæ, & ædificationis procurandæ.

2 Art.3. *Patres enim nunquam omnes simul errant,*] nempe in rebus fundamentalibus fidei: nam in ratiocinationibus & determinationibus alijs omnes, vt homines, simul errare possunt.

3 Ibid. *id ipsum omnes Patres summa consensione docent.*] Isti ergo pessimè ex particulari concludunt vniuersè.

CAP. III.

1 Art.1. *etsi hæc vox non habetur in Scriptura.*] vt vulgo quidem exponi solet. Verumtamen si quis rem penitus introspexerit, nomen essentiæ apud Hebræos dici, & haberi in testamento vetere, alibi iam antè demonstrauius, defensione 2. de Trinitate.

2 Ibid. *Græcè Θεός ὁ υἱός.*] Adde, & Coloss. 2. *in eo omnem plenitudinem deitatis habitare corporaliter,* Græcè, τῆς θεότητος.

3 Art.4. *Et allegat hunc locum Exo. 3. ego sum ὁ υἱός.*] Tertium insuper responsionis genus in nota 1. ostendimus: & est verissimum.

4. Art.5. *confessus est in quadam epistola antiquos*

quos & illustres Patres hoc nomine vsos.] Et idem quoque Eusebius ibidem cap. 8. agnoscit ante annos triginta quàm Nicæna synodus haberetur, hanc vocem fuisse à Patribus vsurpatam, vt adnotauimus controuersie i. libro 4. cap. 6. Enimuerò Gnosticos etiam in pessima sua causa iam olim fuisse vsos (à quibus Ariani) apud Irenæum per multis in locis legimus.

CAP. IIII.

1 Art. 4. vt videtur exponere Epiphanius hæres. 69.] Videtur quidem, sed alia tamen fuit mens ipsius, quamuis obscuriùs enunciauerit, vt alia multa. Consulatur locus. nam duo exèpla adfert Epiphanius, quorum priore hypostasis essentiam significat, & posteriore subsistentiam. Vt itaque summatim dicam, hæ duæ voces, ἑσία καὶ ὑπόστασις, simpliciter enunciatae idem sunt, vt tradit Epiphanius & Sardicense Concilium, quod postea adducitur: oppositè verò vsurpatæ, ratione inter se differunt, quia hypostasis modum subsistendi singularem nomini ἑσίας (quo notatur commune) superaddit, estque ἐνέσις, vt Anastasius Ar. loquitur ex verbis Apostoli Hebr. 1. Hæc autem distinctio, ex quo semel secundum rationem auctoritatemque Apostoli iusta conuentione & instituto firmata est, temere conuelli à quoquam non potest, Quisquis tentauerit, profectò aut mente est αἰρετικός, aut voluntate φιλόνηκος. neutrum verò fert aut facit Ecclesia Dei, Tit. 3. & 1. Cor. 11.

2 Art. 8. τὸ πατρός, καὶ τὸ υἱός, καὶ τὸ αἰγίου πνεύματος.] Atque hoc amplius confirmatur ex præcedente hypothesisi, quia hæretici ἑσίαν & ὑπόστασιν confundentes statuebant hypostases Patris, & Filij, &

Spiritus sancti differentes & separatas esse. Sic enim Sardicenses Patres : καὶ ὅτι τὸ ἐν αἰρετικῶν σύστημα φιλο-
 τεικεῖ διαφορὰς εἶναι τὰς ὑποστάσεις τῆ πατρὸς, καὶ τῆ υἱῆ, καὶ τῆ
 ἁγίου πνεύματος, καὶ εἶναι κεχωρισμένας ἡμεῖς ὅ τούτων πα-
 ρειλήφαιμεν, καὶ δεδιδ. &c. hæc igitur omnia ex hypothesi
 illorum dicta sunt.

3 Art. 10. *in eo enim symbolo utrumque nomen
 est ἑσίας καὶ ὑποστάσεως.*] Quinetiam in actis Synodi
 Nicænæ à Gelasio Cyziceno conscriptis partis 2. cap. 12.
 propositio ab Hosio Cordubensi facta nomine sanctæ
 generalis Synodi aliquoties habet utrumque nomen,
 & distinguit adè euidenter vt nihil suprâ.

C A P. V.

1 Art. 3. *non quia ille plus meretur, sed quia
 illam personam plus diligit.*] Incommodè refert Bel-
 larminus Augustini mentem. Hanc enim distinctio-
 nem euertit ibidem Augustinus, & rem exponit lucu-
 lentissimè per oppositionem litigantium debitorum-
 que, his verbis : *Acceptio personarum ibi rectè dicitur,*
ubi ille qui iudicat relinquens causæ meritum de qua indi-
cat, alteri contra alterum suffragatur, quia inuenit ali-
quid in persona quod honore vel miseratione sit dignum.
Si autem quispiam duos habeat debitores, & alteri vel-
let dimittere debitum, alterum exigere; cui vult donat,
sed neminem fraudat: nec acceptio personarum dicenda
est, quando iniquitas nulla est, &c. Et ibidem postea,
Nec ulla est acceptio personarum in duobus debitoribus
æqualiter reis, si alteri dimittitur, alter exigitur, quod
pariter ab utroque debetur. Quid autem his verbis
clarius?

2 Art. 7. *notio Patris, id est, nomen quo Pater
 distin-*

distinctus cognoscitur à cæteris personis?] Hanc Græca voce *ἑνώσιον* dixeris euidentius, & ad institutum accommodatiùs, penuria Latinitatis.

CAP. VI.

1 Art. 1. *viris grauibus non dicimus, tu, sed vos: licet vnum, non multos alloquamur.*] Hanc verò Enallagen numeri, quamuis honorificam, in prima persona nunquam obtinere doctissimi Iudæorum confitentur, vt defensione 2. de Trinitate obseruauimus. Sic autem loquitur semper de seipso Deus.

2 Art. 2. *non ita passim nomina pluralia cum verbis numeri singularis coniungerentur.*] Sed hæc Enallage aut honoris causa fit, aut syllepseos. Huius generis est exemplum primum, *non erit tibi dii alieni*, id est, deorum alienorum vllus: & Esai. 1. 3. *nouit asinus præsepe dominorum suorum*, id est, nouerunt singuli, vel nouit asinus quisque præsepe domini sui. Illius verò generis sunt alia exempla omnia quæ huc adducuntur.

3 Ibid. *Cur enim quæso, liceat Hebraicè diuinis personas appellare Deos, & hoc idem non liceat Latinè?*] Et liceret dicere certis restrictionibus cautionibusque, si exemplum testamenti noui, & vsus linguarum nostrarum receptus esset eiusmodi: sed quod in nouo testamento magis est declaratum, id in vetere fuit magis figuratum adumbratumque & rebus & verbis; præterea neque ferunt linguæ nostræ, neque his hæresibus & his moribus expedit.

4 Art. 3. *quare liceat Hebraicè de diuinis personis dicere, inerunt Di, & Latinè non liceat?*] Ergo

Ergo siue nomen plurale verbo singulari iungas, pluralitatem personarum vides in vnitae essentiae; siue pluralia nomina, vt *Dij sancti*, Iosuae 24. *mariti tui opifices tui*, Esai. 54. siue nomen cum verbo: ita pluralitas non Deorum essentialiter, sed personarum τὸ ὑφ' ἑαυτῶν in vna essentia diuina ostenditur. Hæc illa est ratio, quam Bellarminus desiderat. Negamus itaque sequentia.

5 Ibid. *Hebræorum consuetudo est, vt nomen plurale rem singularem significet,*] adde, præterquam in prima persona, quæ ambitiosè apud Latinos plurali abutitur: at contra Hebræi nunquam, vt olim ex Abben Hezra & alijs defensione 2. de Trinit. docuimus, & attigimus nota 1.

6 Art. 6. *nunquam LXX, nec Hieronymus vertit, Dj; nec ullus ita vertere auderet.*] Meritò: quia Lxx. mysterium non ita aut viderunt ipsi, aut proponendum alijs censuerunt: Hieronymus verò stilum sequutus est testamenti noui, in quo res planius habetur expressa, non figuratè, vt olim, adumbrata: alij verò cur nouare instituant, cum stilum in nouo Testamento nō mutauerit Deus, Ecclesia mutatum acceperit? Prætercà vt illud non esset, tamen aut infeliciores hæ nostræ linguæ dicendæ essent, quæ non ita commodè singularia pluralibus aptare possint, vt in Trinitate doceatur vnitas; aut seculum infelicius, quod non ita possit, vt Hebræa lingua facit, pietatem phrasibus recipere. Exempli causa, quàm multi *σολομίζεν* & *βαρβαρίζεν* Paulum clamauerunt? quàm multi Ioanni impegerunt dicam, quòd stilo diuino, ac non humano nostro, scripserit Apoc. 1. *ἀπὸ τοῦ ὄντος καὶ τοῦ ὄντος καὶ τοῦ ἐρχόμενου*, & cætera? Falsum igitur consequens.

7 Art. 5. *frequentissimè legimus vnum tantum esse*

esse Deum, & tamen frequentissimè etiam legimus, Deos.] Scilicet, tamquam si esset in ijs contradictio quæ vario respectu dicuntur variè. Contrà verò, dixerit quispiam, per hanc contradictionis spèciem vbi non est vlla contradictio, prisca Iudæorum Ecclesia eo fuit ampliùs excitata ad religiosam huius mysterij, tum quidem obscurioris, indagationem. Nunc verò, quum res est euidentiore, phrasis figuralis (vt ita dicamus) cum alijs ceremonijs in testamento nouo sepulta est. Inania itaque sequentia.

8 Art. 8. *à Patre acceperat esse.*] vide suprà libro I. cap. 18.

9 Art. 13. *& difficile sit eos convincere.*] Imò verò perfacile: nam plerasque harum phrason Iudæi nullo exemplo, si bene obseruemus, à rebus creatis sumpto possunt eludere, vt confirment impietatem suam.

10 Art. 16. *fidei nostræ fundamentum collocare.*] De his congruentijs non placet quicquam dicere, ne philosophari plus æquo videamur.

C A P. VII.

1 Art. 2. *mulier, id est, ratio in Ecclesia taceat.*] Quidni etiam Wigandus taceat, qui ita ridicularium agit in rebus diuinis?

C A P. VIII.

1 Art. 10. *Ruffinus explicat. symboli, & alij.*] Id quidem verum est simpliciter: sed non eo minus verum id esse potest quod sibi voluit Aretius, nomen Dei commodè distingui, vt doceatur ipsum *ὁ θεὸς ἑστὶν* repeti

46 F. IVNII ANIMADVERSIONES
repeti oportere; & nos ita dicamus, credere in Deum
qui est Pater, Filius, & Spiritus sanctus. Hoc ne Bel-
larminus quidem ipse improbat sequentibus.

2 Art. II. *bene monuit libro I. retract. cap. 15.*]
Sed hic fermo figuratus est, ac metaphoricus.

C A P. XI.

1 Art. 5. *ergo Filius non est aternus.*] Nempe
ad communem illum generationis modum Calvinus
respexit, quæ dum est in fieri (vt loquuntur) sup-
ponit imperfectionem generati: quæ hæreticorum per-
petua hypothesis. Atque hoc ipse perspicuè ibidem
ostendit dicens, *ex quo liquet ab aeterno treis personas
in Deo subsistere*; non autem hanc, dum generatur, im-
perfectam esse. Sic Augustinus & Gregorius sequen-
tibus. vide quæ defensione 2. nostra de Trinitate ex-
posuimus.

C A P. XIII.

1 Art. 8. *sunt similes in essentia.*] At non simi-
le essentia, quod propriè designatur voce *ὁμοίσιον*.
Quamobrem qui *ὁμοίσιον* personas concedunt esse,
faciunt *κατα γεννησιν*. Nam aliud est similem in essen-
tia dici, aliud similem essentia: quod fallit imperitos.

2 Art. 10. *cum per actum amoris procedat:*]
Sed procedit similis Spiritus sanctus ex vi perfectionis
quæ est in Patre & Filio. Nam hæc vtriusque personæ
est communis perfectio, quod producit similem per-
sonam sibi.

C A P. XV.

1 Art. 2. *unum subsistere, quomodo est unum*
[sapere.]

sapere.] puta quasi genere absolutè, citra relationis mutuaè contemplationem.

2 Art. 5. *apertè plures ponit subsistentias*.] nempe subsistentias cum relatione consideratas, vt verba Damasceni & aliorum declarant planè.

C A P. XIX.

1 Art. 2. *lumen de lumine*.] De hac re diximus in præfationem nota 21.

2 Art. 3. *sola restet essentia, quæ est à seipsa*.] Et reuera hanc fuisse Caluini mentem ostendunt illa ipsa verba quæ antè adducta sunt. Nam cum persona sit quiddam ex essentia velut cõmuni, & ex personalitate velut propria secundum relationem constitutum; profectò nec Filij, nec Spiritus sancti essentia vt essentia principium habet, sed persona Filij principium habet filiatione à Patre, & persona Spiritus processione à Patre & Filio. Itaque secundum essentiam Filius est *αὐτόθεος*, secundum personalitatem est à Patre: sed tamen ita vt propter vnitatem essentiæ quæ in personarum cõstitutione spectatur, sancti & orthodoxi Patres olim tenuerint Filium vel Spiritum sanctum principiatum appellare, vt refert ipse Thomas summæ p. 1. q. 33. Quid plura? fragmenta de verbis Caluini malitiosè decerpuntur ab illis criminatoribus, qui gladio pugnare nesciunt, volsellis sciunt; alij eorum consilium persæpe obtegunt, vt reprehensionis iniquæ materiam certam sibi oblatam prædicent.

3 Art. 10. *contrario modo loquendum esse demonstramus*.] Atqui non dixit hoc Caluinus simpliciter, sed ait, *quum de Filio sine Patris respectu loquimur simpliciter*, &c. Hæc ergo quàm iniquum est
excluso

excluso respectu agitari? Sequentia enim diuerso respectu agnouit Calvinus, & docuit; cuius testimonia, si hic locus esset, adferri possent. Nam essentia, quæ essentia, principium non habet: est autem tota Filij, & tota Patris. Sed persona Filij, quæ genita & filiata (vt ita dicamus) habet principium a Patre, essentiam, vitam, &c.

4 Art. 11. *intolerabilis Caluini superbia, qui eam formam loquendi reprehendit quam omnia Concilia primaria approbarunt.*] Imò verò intolerabilis malitia eorum qui illis verbis abusi sunt, vt deitatis personas diuiderent. Ad horum quippe nefariam interpretationem Calvinus respiciens existimauit apud hoc hæreticorū genus loquutionem hoc tempore incommodiorem esse; quæ tamen loquutio respectu illarum hæreseon tunc fuit percommoda. Hanc benignam & veram interpretationem præcipit charitas, & docet veritas scriptorū Caluini, si quis recto animo attenderit.

5 Ibid. *Petrus Carolus, qui interfuit, in epistola ad Cardinalem Lotharingia.*] Falsum testis inimicum, accusator falsus & in publico confesso Bernæ conuictus calumniæ, profertur è sinu. Qui testis qua fide loquutus est? aut quo iure credatur illius testimonio?

6 Art. 12. *Deum de Deo, lumen de lumine.*] Et quid aliud sibi Calvinus voluit, quum illa restrictione vteretur antè ab ipso Bellarmino posita? *quum de Filio sine Patris respectu simpliciter loquimur.* Hoc verò est abuti & Caluini verbis, & Lectoris patientia.

7 Art. 13. *sola proprietas, sed integra hypostasis.*] Fallacia est æquiocationis. Nam principium dicitur duobus modis, ortu, & actu. Verbi gratia, Vegetationis & sensus principium est in nobis anima vegetatiua & sen-

& sensitiva ortu; actu verò in nobis, ex quo persona integrè constituta est, anima intelligens principium est vtriusque, non ortu, sed actu & ductu interno suo. Secundùm hanc distinctionem principij, istud, *à se*, dicitur dupliciter. Etenim filius ortu (qui relationis est) non est à se, sed à Patre: actu verò (qui personæ est in se) id est, modo subsistendi à se esse dicitur, quia in se & per se subsistit. Triplex enim est personæ considerandæ ratio, vt nota 20. in præfationem ostendimus, in essentia, in persona absolutè, & in ordine siue relatione ad personam alteram. Calvinus de persona absolutè dicit, hic de persona in ordine siue relatione obiicit. Elenchus indignus est. Clariùs quidem id dici potuerat: sed cùm restrictiones euidentés à Caluino adhibeantur, quid (malùm) aduersas & malignas etiam interpretationes arcessimus? Quamobrem sequentia adferuntur frustra, nec Calvinum attingunt propriè.

8 Art. 16. *similis creaturis, quæ aliunde suum esse accipiunt.*] id est, si essentia Filij, quæ est essentia Dei, non esset à seipsa. Nihil ergo fuit hac argumentatione opus, cùm idem sibi Calvinus voluerit. De sequente verò argumentatione iudicium idem.

9 Art. 18. *alio sensu quàm acceperint Valentinus & Calvinus hoc vocabulum.*] Atqui Calvinus de argumento excusatù Bellarminus iam antè habuerat, post de loquutione conterdit solùm: cur nunc immemor sui Calvinum damnat? In re autem ipsa fallit æquiuatione. Res enim à se dicuntur esse dupliciter: primùm absolutè vel propriè *κατ' ἑσέν*, siue ortu, siue actu, quum à se producantur ipsæ, aut à se subsistunt, vt nota 7. dicebamus: secundò impropriè vel figuratè *κατ' ἄσέν ἢ ἀναίρεσέν*, quum non producantur, aut subsistunt ab alio vllò. Calvinus autem quum

D d essentiam

50 F. IVNII ANIMADVERSIONES
essentiam personæ Christi à se pronunciauit esse; id
secundo modo prædicauit, prout loquuntur passim,
& clamant ipsius libri. Hæc ergo pura pura λογισμαχία
est, quum de re conuenit euidentissimè, nempe essen-
tiam Dei à nullo esse; siue communiter Patris, Filij, &
Spiritus S. dixeris; siue particulariter Patris, aut Filij;
aut Spiritus S. quà spectatur vt essentia. Atque hoc
idem sibi Lactantius voluit ijs verbis quæ pòst addu-
cuntur. Cautionem in verbis probo, cauillationem
probare non possum.

CAP. XXI.

1 Art. 1. *in suam sedem, ex qua pulsus fuerat, restitutus.* [De hac restitutione ex professo agetur controuersia 3. lib. 2. cap. 18.

2 Art. 4. *& Latinos de Trinitate.*] Post ali-
quod tempus, alterum Aquisgrani habitum de eodem
argumento, vt refert auctor Annalium rerum gesta-
rum à Carolo Magno, anno 809. *Iis ita gestis, Imp. de Arduenna Aquasgrani reuersus, mense Nouembri Concilium habuit de processione Sp. S. quam questionem Iohannes quidam monachus Hierosolymis primo concitauit. Cuius definiende causa Bernhartus Episcopus Wormaciensis, & Adelhartus Abbas monasterij Corbeie Romam ad Leonem. Papam missi sunt:* vt Bellarminus ipse paulo pòst meminit.

CAP. XXII.

1 Art. 13. *euangelizare pauperibus misit me.*]
Non animaduertit Bellarminus hic & item lib. 1. c. 13.
ambigua esse Esaiaë verba: Nam etsi cap. 61. dixit,
Spiritus Domini est super me, eo quod unxit me, &c. ta-
men

men hæc causa tam commodè Iehouæ, id est, Patri, quàm Spiritui aptari potest: vt intelligamus Prophetæ verba in hanc sententiam, eo quòd Deus Pater vnxit me Spiritu suo. Atque hæc sententia est licetior, qua & vnctionem docemur Spiritus, & principium vel causam illius, decretum videlicet ordinationemque Patris. Et si de re conuenit.

CAP. XXIII.

1 Art. 3. *Spiritum sanctum ex solo Patre procedere.*] In actis certè illius Synodi quæ à Gelasio Cyziceno fuerunt perscripta, dicitur duobus locis, aut tribus ad summum, Spiritus sanctus à Patre procedere; sed à solo Patre. nusquam dicitur: quemadmodum & proximè de Constantinopolitana Synodo dicitur.

2 Art. 7. *sed Græcorum.*] De hac re inter ipsos bene conueniat: sed tamen de Latinis quod affirmatur non esse per omnia verum, suis locis demonstrabimus.

3 Art. 10. *vt patet ex cap. 4. eiusdem Concilij.*] Quæ de consensu Græcorum hîc & deinceps prædicantur, eorum fides penes auctorem esto. De dogmate non dico; sed quod affirmat hic, Græci factum negant, & vllum à se consensum datum. Quod autem patere dicit de præsentia & consensu Græcorum in eo Concilio, plurimum fallitur. Adfuisse quidem Hierosolymitanum & Constantinopolitanum Patriarcham auctor est Platina; sed consensisse id nullo teste idoneo confirmatur. Aliud est adesse, aliud consentire: nam & qui adest, dissentire potest, & diuersam suam sententiam testari, protestari, reijcere in aliud tempus, ad referendum (vt loquuntur) apud suos prouinciam suscipere, & similia multa. At, inquires, nihil horum leguntur

fecisse. Respondeo, neque leguntur consensisse: vtrum ergo credibilius, cum legatur neutrum? Certè quòd dicuntur consensisse, id suppositionis est. Secundò autem, demus consensisse eos qui adfuerunt: at eorum tamen & potestas, & euentus consequens respiciendus est. Nam potestas aut limitata fuit, aut plena. Si limitata, vel ad audiendum, vel ad cognoscendum, vel ad consultandum, vel ad referendum fuit: Si plena, etiam determinare potuerunt inauditis Orientalibus Ecclesiis. Plenam autem non fuisse & perpetua Græcorum dissensio & euentus docuit: nam semper Ecclesiæ Orientis plurimæ improbauerunt factum. Si ergo limitata, vt profectò fuit, eorum certè assensus particularis fuit, nec potest communi Ecclesiarum Orientis facere præiudicium. Viderint ergo homines nostri, quo iure Græcis & Orientalibus Ecclesiis assensum præbitum, & ex assensu mendacium perfidiamque sequitam obiiiciant. Mihi profectò non liquet, vt dicam ex tolemni formula. Simplicius modestiusque agi cum ijs qui diuersum à nobis sentiunt optauerim.

4 Art. 11. *in sexto decret. tit. I. cap. I.*] De hoc Concilio sequutus comunè illam sententiam quam modò diximus, sic ait Platina in Gregorio 10. *Eundum erat ad Concilium quod Lugduni indixerat, quò & Palæologus Imp. Constantinopolitanus cum magno comitatu profectus tertiadecima vice in sententiam Rom. Ecclesiæ Græcos totiens deficienteis pertraxit. Durum profectò opus, in Ecclesia, & in causa fidei pertrahere.*

5 Art. 12. *consentientibus Græcis & Latinis.*] Nempe de hoc argumento solùm consentientibus iis qui aderant cum certa interpretatione, excepto Marco Ephesio Episcopo: quorum consensum, quum perlatum esset, Orientales improbauerunt: præsertim quum
literis

literis alia capita continerentur, de quibus Græci fuerant sæpius testati se nihil in mandatis accepisse; & suspensionem moueret mors repentina Iosephi Patriarchæ Constantinopolitani quæ Florentiæ acciderat. Nam eo demum mortuo aliæ quæstiones maximè sunt excitatæ, & illud etiam acriter postulatum, vt ibidem coram Eugenio 4. Patriarcha eligeretur ab ipso auctorandus: quas res non sine dolo malo gestas Orientales Ecclesiæ putauerunt.

CAP. XXIII.

1 Art. 2. *se schismatis accusare antiquissimam Ecclesiam?*] Diuersam quidem sententiam ostendunt, at non propterea accusant schismatis: persæpe enim vsuuenit, vt alij diuersum ab alijs sentiamus, & sine schismate. Inconsequens itaque criminatio.

2 Ibid. *vel potius docere, nunquam Græcos cum Latinis coniunctos fuisse?*] Non sequitur istud ex particulari: nempe si in hac re non fuit coniunctio, nullam igitur in totum siue vniuersè coniunctionem extitisse.

CAP. XXV.

1 Art. 2. *quia debent tolli occasiones errandi.*]

De hac propositione nolim contendere: Sed tantùm moneo, si nihil aliud adferatur, responsuros Græcos esse, quòd principium petitur. Deinde confunduntur necessitatis gradus: nam quicquid in causa fidei definiuit Deus, id simpliciter est necessarium creditu, quæ definitio Dei est. Tam itaque necessarium est, & fuit semper necessarium creditu, Spiritum sanctum à Filio procedere, quàm necesse est credi Filium à Patre gigni:

id autem non fuisse tam necessarium paulo post agnoscit Bellarminus ipse.

2 Art. 5. *ex illo Ioan. ult. pasce oves:]* De hoc axiomate, & sequente confectario eius in controuersia 3. videbimus. Negatur.

3 Ibid. *definire autem res fidei ad illum pertinet, qui non potest errare.]* Id est, ad Deum pertinet & Dominū Iesum Christum, ἀρχηγὸν ἃ τελειωτικὸν fidei nostræ, Heb. 12. qui est via, veritas, & vita, Ioan. 14. ad quemquam verò hominem ψιλὸν minimè.

4 Art. 6. *sufficeret Concilium aliquot Episcoporum ab ipso Rom. Pontifice conuocatum.]* Negamus. Non enim valet consequutio, est primæ sedis Episcopus; ergo sufficeret Concilium aliquot Episcoporum ab ipso conuocatum: Primus est ordine, ergo potestatem habet istiusmodi. Falsum. Tum falsum est, in eo quod omnis tangit & in re tam ardua, partem aliquam posse alteri facere præiudicium: id iuri ipsi naturæ aduersatur. Postremò verò antecedens non est diuini iuris, sed voluntarij, id est, humani atque possessiui: quapropter nec in rebus diuinis auctoritatem potest obtinere, nec citra consensum auctoritatemque Ecclesiarum liberam. Reliqua duo argumenta in controuersia 4. dissoluentur: nam illius sunt loci.

5 Ibid. *rogavi pro te, ut non deficiat fides tua, Luca 22.]* Immo verò ex complexione doctrinæ Christi per communicationem & præsentiam Spiritus: nam quòd ex particulari fit argumentatio de sede Petri æquiuocè, id controuersia 3. & 4. refelletur, Falsa itaque argumentatio.

6 Ibid. *Videmus igitur à sede Petri Conciliorum firmitatem esse.]* Non sequitur ἐκ τῶ μὴ αἰτίας, à non causa

causa pro causa, vt loquuntur. Causa est, quia illud improbauit Dei veritas; hoc approbauit. Nam in Ecclesia veritas Dei & salus populi suprema lex esto: qui contra euangelizauerit, anathema. Gal. 1. Quid Episcopus, aut Presbyter vllus, nisi minister veritatis? quid Episcopi, nisi pares auctoritatis & officij consortio? veritas Domini lex omnium, & iudex Dominus.

7 Art. 8. *quanto magis tota natio Latinorum simul?*] at non alijs necessitatem inferre illius; quod facit Romanus Pontifex.

8 Art. 9. *conuocare maius Concilium.*] Quin potius definire ipsa per se, in causa fidei nihil possunt, nisi Christus definiuerit: nulla est enim recta fides, nisi quam praet Christus ac definit verbo. Hanc fidem etiam si omnia Concilia damnent, stat tamen eius auctoritas: huic si Concilia adiecerint, non fides, sed praesumptio est. Respondeat Tertullianus de praescript, cap. 14. *Fides in regula posita est: habes legem, et salutem ex observatione legis. Nihil ultra scire, omnia scire est.*

9 Art. 10. *huiusmodi sunt infinita exempla.*] Inconsequens. Nam exempla haec non iuuant *ἡ ἱεροσπολίτις*, cuiusmodi Pontifex Rom. se *ἐν γερουσίαις*, (vt cum Homero dicam) sed de Episcopis dicitur, qui suis Ecclesijs & suo tractui prospectum voluerunt vbi haereses innasce animaduertebant; ex legitimo illo & prudente Augustini consilio, *vbi ortum est peccatum, ibi extinguatur*, potius quam vt imprudenter in publicum vltcrius dispergatur. Secundo de causis eiusmodi haec sunt exempla, in quibus de orthodoxa aliorum in Ecclesijs sententia constabat, non autem praesidenter Ecclesiae vlli praesudicabatur: contra quam in hac causa Rom. Pontifices obseruarunt. Nam cum Sa-

56 F. IVNII ANIMADVERSIONES
mosatenus in Antiochena diocesi nouaret, Macedo-
nius in Constantinopolitana, Pelagius in Africa, Ne-
storius Constantinopoli; quid attinuit alias Ecclesias
in consensione doctrinæ appellari, & de malo particu-
lari conscias fieri? quæ res pietati, charitati, ordini fuis-
set aduersata. In hac autem controuersia profectò alia
fuerunt omnia Falsa igitur & aliena est consequentia
quam Bellarminus subijcit.

10 Art. II. *ignoramus an interfuerint Graci,
nec ne.*] Vide suprà cap. 21.

11 Ibid. *quòd rei difficultas hæc exigeret.*] Imò
verò talis est, vt propter eam Græcos vocari & audiri
oportuèrit. Nam primùm apud Orientaleis à mona-
cho Hierosolymitano referunt excitatam Annales
Caroli magni, vt suprà in cap. 21. ostendimus. præter-
eà si talis non est, cur nunc videtur talis; vt propter
eam scindi Ecclesiam oporteat?

12 Ibid. *Episcopi aduocari.*] Contrà verò, in
Oriente excitatam primùm hanc contentionem fuisse
deuimus.

13. Ibid. *eo tempore nulli ferè erant in Græcia
homines docti.*] Falsum: contrarium probant om-
nes historiæ, literatorum decuplo in Græcia & Oriente
plus fuisse quàm in Occidente: idque duabus de cau-
sis; ingeniorum, literarumque omnium commodi-
tate quibus Oriens abundauit: vt nihil dicam de fre-
quentissimis Barbarorum in tractum Europæum no-
strum incursionibus & infestationibus, quas Oriens
serius & infrequentius expertus est, donec Mahume-
des, Turci, & Tartari omnia perdiderunt.

CAP. XXIX.

1 Art. 2. *sed addi aliquid contrarium superioribus*] Paradoxum. Nam Paulus è vinculis Roma scripsit ad Galatas, vt docet subscriptio. Deinde tum ipse, tum Ioannes postea scripserint: at substantia tamen nihil in fide diuersum scripserunt, de qua hîc est controuersia; licet alia quædam singularia, sed communi ac planè eadem substantia, perscripserint. sic etiam sequentia. vide suprâ ad cap. 10. lib. 4. controu. 1.

2 Art. 5. *intelligebant nihil facere contra nos?*] Error est calculi: dicendum fuisset, per annos circiter CLX. siluerunt, vt ex cap. 21. perspicuum est, si cum his verbis comparabitur.

3 Art. 9. *occasio huius Canonis scribendi idem confirmat.*] De hac re in controuers. 4. videbitur.

4 Art. 10. *non posse vllum superiori suo, aut equali legem dare?*] De hac re item in controuersia 3. & 4. Ex falsis antecedentibus conclusiones falsæ. Summum Ecclesiæ Pontificem præter Christum negamus esse quemquam.

5 Art. 12. *symbolum sine hac particula dabat occasionem errandi.*] Hæc ratio ex contingente accidentario: non sequitur.

CAP. XXX.

1 Art. 1. *utri errent, Græci an Latini.*] De his non tam probationibus quàm signis (si dicenda signa) quemadmodum vera sint omnia, & quàm verè accommodentur huic causæ, docti viderint. Alia pro-

Dd 5 bantur

58 F. IVNII ANIMADVERSIONES
bantur mihi, & alia minimè: sed suum esto cuique
per me iudicium liberum.

2 Ibid. *paucissimos homines doctos.*] Error est
calculi, vt supra cap. 29. nota 2. dictum.

3 Ibid. *plurimos homines doctos.*] Atqui mira-
cūla non perdurāre fatentur ipsi: ordines religioso-
rum, humani & superstitiosi sunt instituti, vt contro-
uersia 5. dicturi sumus: quid hæc probare possint?

4 Art. 2. *& semper ad vomitum suum redie-
runt.*] Probationibus opus.

5 Art. 3. *iugum captiuitatis perferre coguntur.*]
Ab euentu iudicium; vulgaris probatio est, sed con-
tingens. Sic & sequentia.

De incarnatione, LIB. III.

CAP. I.

1 Art. 1. *huac esse unum ex precipuis eorum
art. xulis.*] Hoc Anabaptistæ illi primi docuerunt: non
tamen idem docent in hoc tempore.

2 Art. 2. *ferè omnes Lutherani,*] Quidam vi-
delicet; non omnes, nec fere omnes.

3 Art. 6. *ac proinde esse reuera Deum.*] Craf-
sius hæc à Luthero dicta; addo etiam, imprudenter &
licentiosè, quum æstu animi & contentionis feruore se
transuersum abripi sineret impotentius: sed idem alibi
quàm sæpe rei veritatem agnouit, quum extra conten-
tionem illam infaustam scriberet!

4 Ibid. *non errasse nisi in modo loquendi.*] Vide
in præfationem primam Romæ habitam nota 8. in
principio

IN BELLAR. CÓNTROV. II. LIB. III. 59
principio operis. Lutherus certè interdum perturba-
tus ita scripsit, vt in libro de Concilijs, Confessione
maiore sua, &c.

C A P. II.

1 Art. 2. *panis conuertitur in carnem Christi.*]
De hoc simili, quod esse negamus simile, tomo 2
videbitur.

2 Art. *de concordia discipulorum Lutheri.*]
Prior nunquam Lutheranus, sed vir ἀπόρομα^ς fuit:
Musculo iniquè plusculum, quàm docuerit, hoc loco
tribuitur. Etsi non probamus quæ ille de hac re do-
cuit, & ipse tandem παλιώδησον.

C A P. III.

1 Art. 2. *unum cum illo, & tamen minor Patre.*]
Putat, secundùm idem, & eodem modo naturaliter.
vide in lib. I. cap. 16. nota 10. & seq.

C A P. IIII.

1 Art. 2. *per unionem cum carne in una hypo-*
stasi Verbi:] Summa, responsonem esse æquiua-
cam; sublata æquiuatione, veram.

1 Art. 10. *in carnē conuersam esse diuinitatem.*]
Deum esse conspicuum in carne factum assumpta
personaliter, 1. Tim. 3.

C A P. V

1 Art. 5. *Christum hominem omnipotentem fa-*
ciunt.] *Hominem*, id est, quæ homo, vt sic, vel se-
cundùm

60 F. IVNII ANIMADVERSIONES
cundum humanitatem. Ambiguè id quidem, fateor:
sed quid nisi inopia charitatis facit iniquitatem inter-
pretationum? Et quàm sæpe, obsecro, hac loquutione
abutuntur orthodoxi Patres? quos quidem impium
fuerit reos facere hæreseon ab huiusmodi argumento.
Christus Deus, id est, quia Deus: Christus homo, id
est, quia homo. Exempla (ne abeamus longiùs) vide
ex Hieronymo, capite seq. & ex Augustino, cap. 7.

2 Art. 6. *Mediatoris personam nondum attingo.*]
id est, personam Christi Iesu, quia Mediator, vt modò
diximus: sic sequentibus. Falsæ itaque & odiosæ cri-
minationis ista sunt.

3 Ibid. *sed quia mediatoris suscepit personam
& munus.*] Et hinc persona dicitur æquiuocè ex com-
muni Latinorum vsu; quem Bellarminus certè non
ignorat, sed criminandi studio abreptus cauillatur.
Cum bonis bene oportet agi.

CAP. VIII.

1 Art. 8. *ad subsistentiam ferri, neque contra.*]
D. hoc simili pluribus agetur infra cap. 10.

2 Art. 27. *ad dexteram Dei.*] De hac proposi-
tione agetur postea lib. 5. cap. 9. & 10. huius controu.

CAP. IX.

1 Art. 6. *& Petrus Martyr in dialogo de dua-
bus naturis.*] Id falsò Martyri & Bezæ tribuitur.
Agunt enim illi de quibus naturis Christi oppositè,
prout in quæstione de communicatione idiomatum
(puta naturæ vniuscuiusque per se) fieri postulat ratio;
non autem compositè, prout sunt communia in per-
sona:

IN BELLAR. CONTROV. II. LIB. III. 61
fona : quum autè fit oppositio, aut naturæ habetur ratio in se, planè verbalis est cõmunicatio. Et quid aliud sibi, obsecro, disputator voluit sequentibus: dicit enim, *est realis quidem, sed respectu hypostasis utriusque nature, non autem respectu ipsarum naturarum, &c.* Sic etiam infrà cap. 10. in argumenti §. confutatione.

C A P. X.

1 Art. 9. *apertè docuit divinitati tribuenda, qua dicuntur de passione Domini?*] Falsum: vt in præfationem 1. nota 8. principio operis controuers. 1. ostendimus. Non infitiamur quidem Lutherum æstu contentionis abreptum, impropriè loquutum, & imprudentem cùm in sermone & modo loquendi lapsus esse, tum in rebus interdum (nam homo fuit) aberrasse: sed hoc tamen nunquam Lutherus sensit, aut ita enunciauit grauius prout obijcitur. vide suprà cap. 1. nota 3.

C A P. XI.

1 Art. 2. *non est relicta in inferno, Actor . . .]* De hoc axioma, sequente libro (si Deus volet) debetur.

2 Art. 8. *quomodo Brentium intelligunt de corpore Christi.*] De hoc quoque argumento postea tomi 2. controuersia 3. videbitur.

C A P. XII.

1 Art. 4. *anima ad infernum descenderit.*] Et de hoc quoque argumèto in libro sequente visuri sumus.

2 Art. 12. *filios tenebrarum inuat ludere, & iocari*

iocari de mysterijs Christi.] Sed & ipsi filij lucis nonnunquam in caligine & tenebris palpant, humani aliquid (vt homines sunt) patientes: hic enim sunt incrementa fidei, dum in terris sumus.

CAP. XIII.

1 Art. 5. *sed solum quamdam energiam eius.*] Hoc autem reuera nunquam Calvinus docuit: non igitur Calvinismus est.

CAP. XV.

1 Art. 4. *pro loco æquali, non superiore, vel inferiore.*] Improperia interpretatio. Quin id potius verum est, agi de regno illo œconomico, quod Deus Pater dedit Filio *θεαυθράτωρ*, vt Mediatori Ecclesiam suam salutariter gubernanti: quod regnum tandem ipse Filius Deo & Patri traditurus est, 1. Cor. 15. vt supra lib. 2. cap. 16. nota 10. docuimus. Huc enim pertinet præcedens illa Nebriffensis interpretatio, & loci omnes qui ex Patribus deinceps adducuntur.

2. Ibid. *patet dexteram significare æqualitatem.*] Hæc fallacia est figuræ dictionis, vt vocant. Nam aliud est sedere à dexteris; aliud, à dexteris esse. Sedere à dexteris, est communicare imperio, maiestate, gloria, &c. vt Psalm. 45. 10. at esse à dexteris significat commodissime alicui adistere ad perficiendum voluntatem eius, prout dextera & instrumentis ad ipsam adhibitis res institutæ efficiuntur commodè. Sic Psalm. 16. 8. & Eccl. 10. 2. Itaque non valet consequutio.

3 Art. 5. *& in cap. 1. ad Ephes. & alij.*] Sic quidem exponunt Patres cum his locis, tum alijs præterea quam

quàm plurimis. Sed expositiones duùm esse generum Bellarminus non ignorat: vnum primum, quod est proprium & genuinum loci; alterum secundarium, quod ex primario illo exsurgit optimè per consequentiã necessariam. Horum autem locorum qui de Christo Mediatore, quã mediator, enunciati sunt, duplex est Patrum interpretatio: videlicet primaria atque genuina, qua Christo, vt mediatori, gloria diuinæ proxima tribuitur; & secundaria, qua eidem Christo, vt Deo vero & vnico cum Patre & Spiritu sancto, gloria diuina tribuitur eadem quæ Patri & Spiritui sancto: quam gloriam Patres ad essentiam respicientes appellauerunt eandem; quum verò ad personarum inter se comparisonem, gloriam parem nominarunt. Et rectè quidem: quoniam personæ secundùm essentiam vnum sunt; secundùm τὸ ὁμοιωτικόν. pares, Philip. 2. Rem, vt meliùs intelligatur, paulo altiùs repetamus. Quæcunque de Christo enunciantur, aut diuina sunt simpliciter, ad naturam diuinam ipsius pertinentia; aut humana humiliaque, ad humanam; aut communia mediaque, ad personam totam in vtraque natura ipsius pertinentia. Hoc cuius Christiano constare puto. Gloria itaque, potentia, maiestas, de Christo quum enunciantur, his tribus modis consideranda est, vt diuina, vt humana, vt media siue mediatoria. Vt diuina, essentialis est, propria Dei vnus & solus & semper, nec cum re vlla creata communicabilis: ergo & Christi, sed duntaxat quã Deus. Vt humana solùm, propria fuit Christi, dum hïc in terris ambularet in forma serui, in carnis infirmitate. Vt media denique & mediatoria, propria est personæ Christi in vtraque natura simul atque communiter; tum per gratiam vnionis, quæ in solo Christo est ad opus mediationis; tum per exaltationem illam supra omne nomen, quæ perpassiones

cuius sequuta est. In his autem locis omnibus, ubi de exaltatione personæ Christi ad dexteram Patris agitur, humana illa atque humilis gloria expungitur: hæc in rationem venire non potest. Ergo aut de diuina gloria, aut de media illa sunt accipiendi loci, aut de vtraque simul. Atqui hi loci propriè de Christo, vt *θεω-
 ζῶντος* & Mediatore agunt: res ipsa loquitur. Non ergo propriè, primariò, & per se agunt de gloria illa purè diuina ac essentiali, quæ & personæ Christi competit secundum essentialiam illam in tribus personis subsistentem; sed potiùs aut de media illa, aut de vtraque simul. De vtra igitur? dixerit quispiam. Certè, non de vtraque simul: ratio, quia non potest de vtraque simul & confusè dici, nisi æquiuocè. In hoc autem æquiuocationis vitium Spiritum sanctum semel, nedum toties, incidisse vt dicamus, absit: qui os & intellectum homini dedit; Spiritus scientiæ, eò prolabi neque vult, neque potest. Restat ergo, vt locos illos omnibus propriè, primò, & per se de gloria illa media & mediatoriali statuamus dicere: quæ gloria non est essentialis illa Dei, quæ est incommunicabilis simpliciter; sed proxima diuinæ atque essentiali illi, & tamen *ἀντὶ* gloriæ rerum creaturarum omnium superans: etsi hanc gloriæ paulo antè Bellarminus humanam, sed angustius, appellauit. Nam Pater *collocauit eum ad dexteram suam in cœlis, longè supra omne imperium ac potestatem, & potentiam, & dominationem, & omne nomen quod nominatur non solum in hoc seculo, verum etiam in futuro*, &c. Ephes. I. Quid ergo? an malè interpretati sunt Patres? Respondeo, minimè gentium: sed meliùs interpretati sunt, qui ad mediam illam & mediatoriali gloriæ retulerunt. Vtrique interpretati sunt bene: sed hi primarium sensum attulerunt, illi ex primariò consecrarium. Primaria eorum est, qui de
 media

media illa *θεανθρώπου* & mediatoris gloria acceperunt: eorum secundaria, qui de gloria diuina eiusdem personæ acceperunt, eo quòd ille Mediator noster est Deus. Nam media illa gloria est Christi, vt Mediatoris propria: cùm autem Mediator sit Deus, diuinam gloriam diuinitus habet, vt Deus. Hoc ipsum iidem Patres passim distinxerunt. Exempli causa, Basilius postquam de gloria diuina dixit lib. de spiritu sancto in cap. 6. statim ad mediam illam & mediatoriam cap. 7. & 8. transit, ostendens aliter sermonem institui in Scripturis de persona Christi, respectu τῆς οἰκονομίας ἐν αὐτῷ καὶ τῆς ἐνεργείας ἧς ἐνεργεῖ εἰς ἡμᾶς, id est, respectu mediationis, quam & assumpta humanitate disponit in sese coram Patre, & operatur in nobis: denique (si aliter ex Damasceno cap. sequente placebit colligi) vtramque gloriam in persona obtinet; diuinam, vt Deus natura; mediam quamdam inter Deum & creaturas, vt Mediator voluntario officio per dispensationem præstito. Hæc esse sine illa non potest, quia est vnius personæ: illa sine hac esse potest, quia est essentiæ, ac proinde trium personarum in deitate communis, infinita, æterna, &c. vt de essentialibus attributis apud omnes constat.

4 Art. 6. *dixit aliquando, sede à dextris meis.*]

Verum id quidem est, sed tamen secundaria (vt modo diximus) interpretatione: nam altera interpretatio est locorum illorum primò & per se propria. Etsi prioris loci probatio nihil ad rem facit: non enim ex ea loquutione, *sedere ad dexteram*, Christus argumentatus est, sed ex eo potius quòd Christus à Dauide fuerat Dominus appellatus.

5 Art. 8. *sedere eum fecit ad dexteram suam.*]

Imò verò data est personæ illi *θεανθρώπου*, quæ vt Deus se inaniuerat submiseratque voluntate; vt homo,

Patre minor erat natura sua : vt præfationis cap.16. nota 10. ostendimus.

6 Ibid. *non enim conuenit deitati exaltari, & constitui ad dexteram;*] Non secundum naturam ipsius exaltari conuenit, sed secundum œconomiam, & humanitatem assumptam. Ascendit enim (vt dicit Aquinas 3.q.57.) *ad confessum paternæ dexteræ, æqualiter secundum naturam diuinam, aliquantulum autem secundum humanam* : prout duplex descensus in Scripturis ipsi tribuitur; secundum exinanitionem, quæ Deus; & secundum motum localem, qua homo. Sic Rufinus, Leo, Theodoretus, &c.

7 Art.9. *datam esse humanitati istam sessionem,*] Hæc de sessione æquæ, non de aliquali (quæ per se humanitatis est) pius Lector dici meminerit; de tertio, non de secundo sedendi modo.

8 Art.10. *Pater maior me est, sine dubio intelligit ratione humanitatis.*] Dicendum potius, ratione personæ, secundum deitatem voluntaria œconomia, secundum humanitatem natura sua.

C A P. X V I.

1 Art.5. *de potentia collata Christi humanitati in omnes creaturas.*] Dicendum, Christo *θεοῦ ὁμοῦ*, siue personæ Christi vt Mediatoris, etiam secundum humanitatem: sic deinceps. nam secundum diuinitatem se inaniuerat & subiecerat voluntariè, Philip.2.

2 Art.10. *sed etiam filius Dei.*] Sic etiam interpretatur Syrus manifestissimè, itemque Arabs.

3 Art.12. *qui propter carnem assumptam factus est visibilis.*] id est, de potestate regia Christi, vt
Mediatoris

Mediatoris à Deo Patre dati: nam fecit eum Pater Dominum & Christum, Actor. 2.

4 Art. 15. *latère thesauros scientiæ in Christi humanitate, quod Paulus dixit.*] Imò verò dicit, *in eo*, id est, in Christo, in persona eius, ac non in humanitate solùm.

5 Art. 17. *voluit enim Christus omnia replere gloria sua.*] Mallem dici, *replere donis suis*, ex versu 7. quæ in omnibus partibus admittitur unicuique prout vult. Atque hæc genuina est interpretatio, iudicio meo: siue exposueris, *ut impleteret hæc omnia*, nimirum superiora & inferiora, donis suis: siue *ut impleteret hæc omnia*, id est, perficeret, ex antecedentibus: nam eodem redit utraque interpretatio reipsa, licet diuersa modo. Confirmatur autem sequentibus, dicente Paulo, *Propterea ipse dedit alios quidem Apostolos, alios Prophetas, &c.*

6 Art. 19. *non simul, sed successiue obeundo omnia loca.*] Imò verò aliud sonant verba Oecumenij: non enim de impletione corporali agit, ut Bellarminus homonymia verbi πληρώση deceptus putat, sed de energiæ siue effectus complemento. Sic enim ille: *ἵνα πληρώση τὰ πάντα. καὶ γὰρ καὶ γυναιὴ τῆς θεότητι πάσαι τὰ πάντα ἐπλήρωσεν καὶ σαρκωθείς, ἵνα τὰ πάντα μετὰ σαρκὸς πληρώση, κατέβη καὶ ἀνέβη.* id est, *ut impleteret hæc omnia. etenim & deitate ipsa nuda implebat olim hæc omnia; & caro factus, ut omnia hæc cum carne impleteret, descendit ascenditque.* Si de præsentia illa deitatis repletiua ageret, non fuisset dicturus, implebat olim; sed potius, implet à principio, vel iam olim, dixisset Oecumenius.

CAP. XVIII.

1 Art.4. *& fami, siti, iniuriæ, morti obnoxiam,]*
 Non agit ibi Paulus de modo carnis Christi in se, sed
 de modo cognitionis nostræ, qua ipsum cognoscimus
 in Ecclesia. Sed de his alibi.

2 Art.5. *sed ubique ubi sunt qui communicant.]*
 Neuter hoc dixit, aut sensit. Demonstrant præcedentia
 Cyrilli verba, quum ait: *In quatuor partes vestimenta
 diuisa sunt, & tunica solum indiuisa remansit: quod
 mystica cuiusdam rei signum fuisse dixerim. Nam qua-
 tuor orbis partes ad salutem reductæ indumentum verbi,
 id est, carnem eius impartibiliter inter se partita sunt.
 In singulos enim partibiliter transiens unigenitus, & quæ
 sequitur. Singuli, inquit, partibiliter, id est, $\mu\epsilon\iota\sigma\omega\varsigma$
 $\eta\ \chi\tau\iota\ \mu\epsilon\tau\epsilon\mu$ inter se diuisi partiuntur, id est, participant
 carnem eius impartibiliter, $\alpha\mu\epsilon\iota\sigma\omega\varsigma$, in solidum puta
 singuli virtute Spiritus. Nec alia Theophylacti sententia.*

3 Ibid. *potest enim fiori, ut simul in omnibus
 mundi partibus distribuatur communio.]* Nimi-
 um partibiliter in sacramento, impartibiliter autem
 in persona, ut Cyrilli utamur verbis.

4 Ibid. *nec postulat immensitatem:]* Nihil re-
 fert: est enim vtrumque contra naturam & perfectio-
 nem essentialem corporis, siue omnibus, siue multis
 in locis dixeris ipsum esse. Negamus distinctionem
 hanc quicquam ad rem facere. vide tomo 2.

5 Art.8. *sed successinè, id est, posse migrare
 ad quæ loca voluerint.]* Propterea dixit Ioannes
 Apoc. 14.4. *sequuntur agnere, quocumque vadit;* prout
 ab Hieronymo adducitur. Est autem vadere succes-
 sui

IN BELLAR. CONTROV. II. LIB. III. 69
sui & localis motus : non vadunt autem , nec volunt
vadere , nisi sequendo agnum.

C A P. X I X.

I Art. 8. *sed non possumus nos ipsos ponere in pluribus locis.*] Hæc quidem vera est loci illius interpretatio : sed quàm vera sit sententia , auctor illius viderit. Nos de his agemus postea in tomo 2.

C A P. X X.

I Art. 3. *& summa fidei nostræ mysteria impiè abnegarentur.*] Quin potius huc spectavit Deus , vt per istarum nugarum reprehensionem ad veræ pietatis instaurationem secundum Deum veniretur : quod mundus sua incredulitate , & Satanæ offucijs impedit indignissimè.

De Christi anima , L I B. I V.

C A P. I.

I Art. 2. *Fuit hæresis antiqua Agnoitarum,*] Melius Agnoëtarum , vt Græci dixerunt , ἀγνοῖτῶν. Hic autem obseruandum est , confundi Agnoëtarum nomen apud auctores quamplurimos , & eorum quoque exemplo Bellarminum confundere. Nam Eutyches primum naturam vnâ in Christo adfirmavit ex duabus confusis esse : ab eo Eutychni. Hunc sequutus Theodosius naturam esse corruptum & corruptibilem in Christo dixit : ab eo dicti Theodosiani , & Phthartolatæ , siue (vt Liberatus vocat) Corrupticolæ. Hunc

verò Themistius diaconus excepit, dicens ergo & animam Chrifti ignorantem esse : ab eo Themistiani, seu Agnoëtæ priores. His denique Agnoëtæ posteriores successerunt, qui & Agnoëtæ simpliciter dicti, etiam secundum diuinitatē ignorantiam tribuentes Christo. Rabanus libro 2. de institutione cleric. cap. vltimo, *Agnoëtæ & Tritheita*, inquit, à *Theodosianis exorti sunt : ex quibus Agnoëtæ ab ignorantia dicti, quia peruersitati à qua exorti sunt id adyiciunt, quòd Christi diuinitas ignoret futura quæ sunt scripta de die & hora nouissima, &c.* Consulatur Nicephorus. A vero igitur aliquantum aberrant sequentia.

2 Art. 3. *Christi animam paulatim didicisse quæ verè ignorabat ; & aliquid etiam egisse, quod corrigi debuerit.*] Duplex criminatio : quarum posteriorem, quæ nos Bellarminus voluit attingere, negatione ; priorem verò distinctione refellimus : vt singillatim postea videbimus.

3 Art. 7. *Lutherum & Calvinum.*] Hactenus loci ad criminationem priorem pertinentes : deinceps qui ad posteriorem pertinent adducuntur.

4 Art. 8. *abruptum fuisse votum.*] Hem rhetorem, qui nescit abruptum apud auctores idoneos τὸ ἀπὸ τοῦ μὲν καὶ ἀπεσφάτιστον appellari.

5 Ibid. *Nota illa verba, subito elapsum ; Item illa, castiget ac reuocet.*] At notari quoque, & proximè his præcedentia addi oportuit bona fide, vbi Calvinus dicit : *Tenendum quidem est, non fuisse turbulentos Christi affectus, qui more nostro eius animo puram moderationem excuterent : sed quantum fieri potuit sanâ & integrâ hominis naturâ, metu percussus & anxietate constr. & quæ sequuntur.*

6 Ibid. *sed etiam obliuionem & peccatum Christo tribuere non veretur.*] Falsum consequens : vt postea demonstrabitur cap. 5.

7 Art. 10. *vt mox videbimus.*] De scientia animæ Christi, negatur hanc omnium vniuersè & absolute sententiam esse : & ipse Bellarminus ex parte concedit aliud in capite 5. respons. 3. Nam etiam reuera contra expressè adfirmat Thomas summæ p. 3. q. 9. art. 4. quum dicit, *Quamuis aliter alibi scripserim, dicendum est in Christo fuisse scientiam acquisitam, &c.* Item Caietanus in eundem locum, & alij multi. De actionibus Christi quod affirmari dicit, falsam criminationem esse pòt suo loco demonstrabimus, iuuante Domino.

C A P. II.

I Art. 1. *Christi animam ab ipsa sua creatione sapientia & gratia plenissimam fuisse.*] Hæc propositio vera est de anima Christi in supposito siue in persona ipsius. Nam primùm, quà diuinitas est vnita humanitati Christi secundùm personam, certè anima Christi per lumen immediatè, adeoque personalitè participatum à diuinitate & in diuinitate, in qua subsistit, fuit plenissima scientia beata illa qua Deus per essentiam videtur, præter illam increatam scientiam diuinitatis eius; idque supra naturam & modum animæ rationalis nostræ. Secundò præter scientiam illam beatam, prædita fuit eadem anima scientia, quam infusam vel inditam vocant; idque in summo fine quem natura humana assequi vnquam potest, secundùm rationem intellectus quem philosophi dixerunt possibilem. Tertio accessit scientia acquisita secundùm ratio-

nem intellectus agentis humano modo: quæ scientia successiue per incrementa sua procedit, non solum ex parte recipientis animæ, verumetiam ex parte agentis causæ, cuius species intellectu agente in anima informatur. Atque hæc scientia ordinis tertij, acquisita vel experimentalis in vulgo Scholasticorum appellatur: qua Iesum Christum credimus adfirmamusque omnino profecisse, vt optimè docet Thomas summæ p. 3. q. 9. art. 4. & q. 12. art. 2. & sequentibus. Damus ergo animam Christi sapientia & gratia inde à primordio ipsius fuisse plenissimā: sed si quis ex eo inferre voluerit, nulla ergo scientia profecisse ipsum, negamus. Indefinitam quidem & particularem concedimus vtramque, profecisse animam Christi secundum quamdam scientiam, & secundum quamdam minimè profecisse: vniuersalem verò, siue adfirmatiuam, siue negatiuam, negamus, improbamusque. Certa enim est communis hæc orthodoxorum Patrum & catholicorum sententia doctrinaque de animæ Christi scientia, quam his paucis thesibus concludemus:

1. duas esse in Christo naturas inconfusas, & proprietates ipsarum: ac proinde (vt antè ex Agathone dicitur lib. 3. cap. 10.) *omnia in Christo duplicia esse, id est, naturas, proprietates, voluntates, operationes, sola excepta substantia, quæ est vna.*

2. scientiam itaque duplicem esse in persona Christi: vnā increatam, puta naturæ diuinæ illius in se; alteram creatam, naturæ humanæ illius; vtramque integris suis proprietatibus.

3. proprietatem scientiæ diuinæ esse, quòd infinita est, omnis successione & mutationis experta, habetque omnia sibi præsentissima: creatæ verò, quòd cum diuina illa adæquari non potest, sed res successiue cum mutatione percipit.

4. huius

4. huius creatæ scientiæ, quæ quidem potest in creaturam cadere, tria esse in nobis genera: scientiam beatam, atque hac Christus Deum videt in vnione secundum naturam humanam suam: scientiam inditam vel infusam, qua homo res cognoscit per species intelligibiles ipsarum in intellectu possibili, cum naturali tum diuino motu: & scientiam acquisitam siue experimentalem, qua res cognoscit secundum naturam agente intellectu, siue per inuentionem intus, siue per apprehensionem foris.

5. His scientiæ gradibus sic fuisse instructam animam Christi, vt in aliqua scientia creata aliquo pacto potuerit proficere, atque re ipsa profecerit, quasi effundente se magis ac magis spiritu in humanitatem ipsius, vt Bellarminus ipse agnoscit postea cap. 5.

6. Hunc profectum non malè circumscribi posse Caietani verbis, vbi comparisonem instituit scientiæ Adami cum scientia Christi humana, dicens: *Adam creatus est vt principium natura humane in naturalibus, tam secundum corpus, quam secundum animam: & quia perfecta sunt secundum naturæ ordinem priora imperfectis (vt 12. Metaphysic. Aristoteles dicit) sed Adami, sicut secundum corpus creatus est perfectus quantitate, ita & secundum animam creatus est perfectus in scientia. Christus autem non est productus vt principium hominum in esse natura, nec in naturalibus pro hoc statu, sed vt doctor mysteriorum Dei & regni cœlestis: in cuius signum productus est secundum corpus quantitatis imperfectæ; & similiter secundum animam in pura potentia, quoad scientiam naturaliter acquisibilem: & sicut creuit etate & verè augmentum corporale habuit, ita creuit sapientia. simul enim Euangelista hæc dicit. Ex his ergo sequentia omnia deinceps distinguemus.*

2 Ibid. *vnxit eum Dominus Spiritu sancto & virtute.*] Hæc omnia testimonia ad vnctionem personæ Christi, quæ donorū, quæ vocationis respectu pertinent: speciatim verò donorum respectu secundum naturam vnctam beata illa & indita infusaque scientia propriè. Ex particulari autem vniuersale confici nulla ratione potest, neque ex negatione speciei vnus negatio alterius.

3 Art. 2. *in comment. Isaia, cap. 61.*] Hoc difficultatis argumentum nõ est necessarium, quia vtramque vnctionis tempus optimè coniungi & potest & debet, vt pòst demonstrabitur. Malè itaque res opponuntur coniunctæ.

4 Art. 4. *super Christum cum omni donorum suorum copia.*] ac proinde coniungit scientiam tum beatam, quæ actus est, tum inditam & infusam, quæ habitus: hanc enim inde à primordio suo in natura humana sua possedit Christus per gratiam vnionis. De acquisita verò seu experimentalis negatur. Nam hæc scientia, prout causatur siue efficitur ab intellectu agente, qui non simul totum agit (hoc enim solius deitatis est), sed successiuè singula, semper quidem fuit perfecta in Christo secundum tempus & modum ipsius, id est, omni imperfectione carens; at non semper fuit perfecta secundum naturam simpliciter. Tum enim demum fuit perfecta secundum naturam simpliciter, quum natura eius ad perfectionem suam euecta est: prout hominibus singulis videmus accidere pro cõditione ipsorum. Itidem ad sequentia omnia respondemus: nam de scientia beata, & de indita infusaque conceduntur ista, de acquisita minimè.

5 Art. 6. *proinde hinc etiam cum incarnatione*
coniunt-

coniungitur plenitudo gratiæ.] Res quidem non negatur secundum ea quæ antè diximus: sed hæc constructio, quam disputator adfert, angustiores sententiam efficit quàm Ioannes voluerit: nam illud membrum, *plenum gratiæ & veritatis*, ad duo simul antecedentia pertinet, nempe *verbum caro factum est, & habitauit in nobis*. Malè itaque Bellarminus concludit per diuisionem rerū coniunctarum. Nam qua ratione coniungitur plenitudo gratiæ cum incarnatione, eadem quoque & cum *συμφορήσει* & verbi conuersatione iungi necesse est. Si illud valet, hoc etiam valeat oportet: si non hoc, nec illud.

6 Art. 7. *non ergo expectauit spiritum sapientiæ & gratiæ per annos xxx.*] Assumptionem distinguimus, Nam (vt nota 2. diximus) vnctio donorum, aut vocationis est. Vocationem certè præsentissimam ea ætate accepit, quum Spiritus sanctus descendit super eum: prius designatus erat, necdum vocatus. Tum & de donis distinguimus. Nam de scientia quidem beata & indita infusaque nihil dicimus: sed acquisita & experimentalis cum gradatim augetur in nobis, quid vetat quo minus & eo ipso tempore in Christo ad vocationem venturo prouexerit?

7 Art. 8. *vnctionem, quam intus antea iam acceperat.*] Amplius sibi voluit Hieronymus. Non enim cœptam vnctionem aut perfectam (quod fuisset ambiguum) dicit existisse, sed *expletam* ad capeffendum vocationem suam: ac proinde expletam dicens, principium & progressum vnctionis discernit à complemento ipsius. Principium beatæ & inditæ scientiæ esto sanè à conceptu humanæ naturæ illius: at experimentalis scientiæ progressus & complementum fuit suo ordine. vt ea quoque instructus aggrediretur illam

76 F. IVNII ANIMADVERSIONES
vocationem suam. Id postquam Hieronymus ex
Lucæ 4. probauisset, concludit propè iisdem verbis di-
cens, *Si ergo illo completa est tempore prophetia*, & quæ
sequuntur. De substantia & fine vnctionis agit Hiero-
nymus; non autem de modo, aut tempore, vtrùm visi-
bilis an inuisibilis fuerit, vtrùm à conceptu, necne: do-
cet tum expletam fuisse vnctionem Christi ad obeun-
dam vocationem sibi impositam. Quamobrem alie-
num est quod hîc distinguitur.

8 Art. 9. *Christum non potuisse proficere;*] Vni-
uersè dictum negamus, vt nota 1. & 4. ex parte si acci-
pitur, agnoscimus.

9 Ibid. *quia initio accepit gratiã sine mensura;*] Rectè, *gratiam*: sed eo ipso disputator fallitur dupli-
citer: primùm, quia naturam omittit, Christus autem
natura profecit & gratia; non sequitur ex parte vni-
uersale, ex specie genus: secundò quia non distinguit
gratiam. Nam aliud est gratiam dicere, aliud natu-
ram, cuius ordinem non euertit gratia. Tum huius
gratiæ, quæ scientiam spectamus Christi, gradus tri-
plex, vt antè diximus. Primus est gratiæ vnionis, per
quam scientia diuina & increata est hominis Christi.
Secundus, gratiæ beatitudinis in vnione, per quam
scientia beata est humanitatis Christi. Tertius, gratiæ
inditæ & infusæ ad opus Mediatoris ab vnione, per
quam scientia infusæ est personæ Christi secundum
humanitatem eius. Restabat natura, cuius ordo ab
imperfecto solet ad perfectionem cõtendere pro men-
sura sua. Gratiam ergo sine mensura accepit Christus:
sed naturæ mensuram ordinemque seruauit propor-
tionaliter, vt ita dicamus, gratia plenus à principio, na-
turâ verò proficiens. Quapropter hæc omnia, si bene
accipiantur, nos quoque adfirmamus: sin ad euerfio-

nem naturæ, experimentalisque scientiæ (vt vocant) rapiantur, negamus constantissimè: nam sua est gratiæ, sua naturæ ratio. Ad gratiam solum Dei opus superuenit: ad naturam & scientiam experimentalem seu acquisitam eius, opus hominis cooperante Dei gratia & virtute interuenit.

10 Ibid. *de plenitudine eius omnes accepimus.*] Non sequitur, ergo à principio habuit omnem omnino plenitudinem, nec ei accessit quicquam. hæc sunt *αινακόλυθα*.

11 Ibid. *nimirum Filio suo.*] Verissimè dictum: sed *spiritum* dicit, non autem naturam, aut scientiam experimentalem naturæ accrescentem: & de tempore dicit quo iam Christus in vocatione erat, non de eo quod antecesserat inde à conceptu. Inconsequens.

12 Ibid. *in quo sunt omnes thesauri scientiæ & sapientiæ Dei.*] Prius de diuina scientia dicitur: posterior de omni scientia & sapientia, ex quo Christus in gloriam euectus est, consummato mysterio redemptionis nostræ. An verò inde sequitur omnem scientiam omnino inuisse humanitati Christi inde à conceptu ipsius?

C A P. III.

1 Art. I. *te tamen Deum meum videbam, &c.*] Nimirum naturâ vt Deus, per increatam; vt homo in gratia vnionis, per beatam quoque scientiam. Explicat ipse Eusebius, quum ait, *te tamen Deum meum videbam, vt qui inconfusus & impermixtus in hac carnis communiione permanserim, ac potius tum etiam incorporeus essem, & omni vinculo liber, &c.* quibus verbis circumscribit illum suæ visionis, de qua dicebat, modum.

2 Ibid.

2 Ibid. *licet mihi cæteris hominibus simile esset corpus.*] Hic loquus de scientia Christi infusa est. Sed quid non adduntur ea quæ Eusebius ibidem subiicit? *neque facultate, neque substantia par erant multis*: quæ verba de natura humana secundum conditionem modumque ipsius in se prædicantur.

3 Art.2. *non quod aliquid ipse nesciret, &c.*] Hæc de Christo dicit Ambrosius secundum totam personam, ac non secundum totum personæ, id est, etiam secundum humanitatem ipsius. Nam alioquin ubi de anima humana Christi seorsim agit, & acquisita scientia aut ignoratione illius, & Christi profectum asserit, & illum dubitauisse disertè dicit. Lib.2. de fide, cap.4. *Per naturam hominis & dubitauit, & tædunt, & resurrexit.* Ibidem sub medium capitis vtrumque distinguit luculentissimè de eo secundum humanitatem dicens seorsim, *Mihi prodest scire, quia propter me suscepit Christus meas infirmitates, mei corporis subiit passiones: pro me peccatum, hoc est, pro omni homine, pro me maledictum factus est, pro me atque in me subditus atque subiectus: pro me agnus, pro me vitis, pro me lapis, pro me seruus, pro me filius ancillæ, pro me diem iudicij ignorans, pro me nesciens diem aut horam.* Postea verò anticipatione excipiens naturam diuinam illius subiicit, *Nam quomodo posset diem nescire, qui dies fecit & tempora? quomodo posset diem ignorare iudicij, qui & horam iudicij futuri expressit & causam? Factus ergo maledictum, non secundum diuinitatem, sed secundum carnem.* Et paulo post: *Lachryma ille nos lauant, fletus illi nos abluunt, ac dubitatio illa nos firmat, ne tu, si cæperis dubitare, desperes.* Eundem audiamus lib. de incarnationis dominicæ sacramento, cap.7. dicentem Christi verbis: *Deus ante carnem, Deus in carne, perfectionem natura*

naturæ assumpsi humanae, suscepi sensum hominis, sed non sum sensu carnis inflatus. Sensu hominis animam meam dixi esse turbatam; sensu hominis esurivi; sensu hominis rogavi, qui rogantes exaudire consuevi; sensu hominis profeci, sicut scriptum est, & Iesus proficiebat atate & sapientia & gratia apud Deum & homines. Quomodo proficiebat sapientia Dei? Doceat te ordo verborum. Profectus est atatis, & profectus sapientia: sed humana est; ideo atatem antè præmisit, ut secundum hominem crederes dictum. Aetas enim non diuinitatis, sed corporis est. Ergo si proficiebat atate hominis, proficiebat sapientia hominis. Sapientia autem sensu proficit, quia à sensu sapientia. Iesus autem proficiebat atate & sapientia. Quis sensus proficiebat? si humanus, ergo & ipse susceptus est: si diuinus, ergo mutabilis per profectum: quod enim proficit, utique mutatur in melius. Sed quod diuinum est, non mutatur: quod ergo mutatur, non utique diuinum. Sensu igitur proficiebat humanus: sensum ergo suscepit humanum. Et ut sciamus quia secundum hominem loquebatur, præmisit dicens, puer autem crescebat, & confortabatur, & implebatur sapientia, & gratia Dei erat cum illo. Et puer, nostra nomen atatis est: nec confortari virtus poterat Dei, nec crescere Deus, nec crescendo sapientia Dei, nec plenitudo diuinitatis impleri: quod igitur implebatur, erat non Dei, sed nostra sapientia. & quæ sequuntur. Non pugnat secum Ambrosius, sed distinguit in persona Christi proprietates & sensum vtriusque naturæ ipsius euidentissimè.

4 Ibid. sed quòd hæc hominibus ignaris paulatim apparerent.] Ita Nazianzenus, ἐκεῖνός τε γὰρ ὡς ἐκοπή, φησὶν, ὡς περὶ ἡλικία, ἔγω γ' ἐν σοφίᾳ καὶ χάριτι ἢ τῶν ταῦτα λαμβάνειν αὐξήσῃν (τίτ' ἂν ἀπ' ἀρχῆς τελείῃς ἦσαν ἂν τελειώτερον;) ἀλλὰ τῷ χριστῷ μίσην ταῦτα ὡδ' ἀγρυμνήσας καὶ παρ-

εἰρησί-

εὐφραίνεσθαι. *Proficiebat enim ille, inquit, ut etate, ita & sapientia & gratia: non quòd hæc caperent incrementum, videlicet in persona secundum totum ipsius, de qua subiicitur respectu naturæ diuinæ, quid eo qui à principio perfectus est, fieri possit perfectius? sed quòd paulatim denudarentur ista atque apparerent; videlicet tum carni ipsius assumptæ & proficienti in vnione verbi, tum aliis hominibus atque consortibus eius. Explicat idem elegantissimè orat. 2. de Filio, dicens, nouit quidem ut Deus, ignorare uerò dicit ut homo, ἢ πάντων ἕνδιον, ὅτι γνώσκει μὲν ὡς θεός, ἀγνοεῖν δὲ φησιν ὡς ἄνθρωπος, ἂν τις τὸ φαινόμενον χρεῖστη τῆ νοουμένῃ. τὸ γὰρ ἐπύλυτον εἶναι τῆ ἡκ τὴν προσοχίαν καὶ ἀρετον, ἔ προσκειμένῃ τῷ ἡῶ τῆ πνός, ταύτῃ ἡμῖν δίδωσι τὴν ὑπόνοιαν ὥστε τὴν ἀγνοιαν ὑπολαμβάνειν ὅτι τὸ δὴστέτερον, τῷ ἀνθρώπῳ, μὴ τῷ θεῷ ταύτῃ λογιζόμενος.*

5 Art. 3. *descendit in eum omnis fons Spiritus sancti.*] Rectè, *in eum*, id est, in personam eius: quis negat? sed ita ut successiuè altera eius natura quæ proficere potuit profecerit: nam alioquin natura humana non fuisset.

Ibid. *iuxta incrementa quidem etatis per uirtus & infantiam proficere uidebitur sapientia & etate.*] Hic locus nihil ad institutum: nam uerbum *uidebitur*, quod Bellarminus rapit æquiuocè, non est accipiendum figuratè, ut hîc putat; sed propria significatione, pro eo quod est, uidebunt omnes eum sapientia & etate proficere. Est autem Christus inde à conceptu uir specie, & uir perfectus per gratiam vnionis habens in se omnem plenitudinem deitatis, Col. 2.

7 Art. 4. *se loqui etiã de Christo, quã homo erat.*] Glossema falsum: rem enim aliter se habere tum ipsa argumentatio docet, tum locus & pagina tota. Argumentatio,

mentatio, quia non esset consequens illud quod ex absurdo Samofatenicæ doctrinæ colligit; sed tantum sequeretur istud, profectum quidem capere Christum, sed non pro conditione aliorum hominum capere. Locus verò & tota ferme pagina, quum ait: *Sed tamen cur ita sermonem temperauerit, ne filium quidem hoc cognitum habere, cum hoc omnium optime cognosceret, ne id quidem infidelibus obscurum arbitror, eum hic per carnem hominis more & ex persona hominis loquutum esse. Neque est ut aliquid detrimenti verbo Dei accessisse putes; cum ignoratio ista ad naturam humanam, cui id peculiare est, solummodo pertineat.* Deinde paulo post, *Siquidem hominis proprium est ignorare, ac precipue ea que sunt istius generis: & in eo ipso proprium quiddam est benevolentie Saluatoris nostri erga nos homines, & quæ sequuntur plurima. Quamobrem totam restrictionem cum neget Athanasius, negamus & nos.*

8 Art. 5. *Christum profecisse, & mutationem passum, non autem in dotibus animæ.*] De ignorantia miserabili (vt Augustinus distinguens vocat) agitur in eo loco, & infesta perturbationibus: ac propterea ibidem subiicit, *Per hanc enim etiam quum motibus irrationabilibus perturbantur: nulla ratione, nulli imperio; sed dolore aliquando, vel doloris terrore cohibentur, &c.* quæ noster Bellarminus transfiliit, vt sequentia mutila produceret, falsumque ex eis concluderet. Hæc verò quid ad quæstionem? nam de ignorantia naturæ simplicis, ac non peccatis coniunctæ dicimus; cui scientia acquisita vel experimentalis opponitur, & medicinam (vt ita dicam) facit.

9 Ibid. *quàm ipsa conceptione.*] Et idem nos quoque adfirmamus bene intellectum, prout supra cap. 2. nota 6. declarauimus, & sequentibus.

10. Art.6. *nihil additum Christo, etiamsi legamus cum profecisse sapientia & gratia.*] id est, nihil additum personæ Christi: dictum verissimè: sed à persona ad naturam, id est, à non distributo (vt loquuntur) non valet argumentatio. Atque hoc ibidem Cyrillus est interpretatus luculentissimè, dicens, *non sapientiam ipsam in sapientia, inquantum est sapientia, sed humanam naturam in sapientia profecisse.* Consultatur locus: præferet legentibus, quamuis me tacente, lucem.

11 Ibid. *illorum potius de Iesu opinio, quam illius perfecta crescebat gratia.*] Vtrumque ergo Cyrillus ponit, vt nos facimus; & personæ Christi perfectionem esse, & huius naturæ profectum: nam certè alterum altero minimè conuellitur, vt idem ipse lib. de recta fide ad Reginas explicat; copiosissimè verò lib. 10. thesauri cap. 7. iisdem argumentis vtens cum Athanasio, & hæreticos appellans his verbis, *Cur igitur omnia quæ homini sine peccato conueniunt, etiam Verbo non attribuitis? præsertim cum hinc nulla in re deitati verbi derogetur. Quoniam igitur carni proficere proprium est, dicas eum vt hominem profecisse: sibi enim attribuit quæ carnis sunt. Sic enim mortem etiam perpeffum prædicamus; neque vt Deum, sed vt hominem id perpeffum credimus, &c.* Concludit tandem his verbis: *Sic igitur quæ de Christo scribuntur intelligenda sunt, vt nec quæ deitati conueniunt humanitati eius attribuantur, nec quæ humanitatis propria sunt, ad deitatē ipsius detorqueantur.*

12 Ibid. *damnat Themistium auctorem Agnotitarum.*] Et nos tam improbamus quàm fecerunt illi: hæc igitur nihil ad nos. Vide suprà cap. 1. nota 1.

13 Art. 7. *sapientiam cæteris ex tempore ministrando,*

strando, &c.] Nempe Beda vtrumque ponit, profectum naturæ humanæ in se, & profectum personæ apud alios: vtrumque verum. Sed tamen id in Bedæ verbis obseruandum, quòd in profectu naturæ humanæ noluit immorari, quia in contemplatione personæ Christi difficiliores explicatus habet, ac minus popularis: de persona verò & profectu ipsius agere facilius & ad captum popularem est accommodatius. Hoc autem sapientes viri in homilijs *ἡ δὲ διμυροεῖαι* affectant maximè. Sic à natura ad personam illico transfilit; non id quidem quod est personæ negans, sed ad argumentum quod populo magis conuenit respiciens. Quamobrem non sequitur ex hoc loco id quod Bellarminus adstruit.

14 Ibid. *non secundum hypostasin adorant vnionem, &c.*] Damascenus apertè ostendit toto illo cap. se de profectu sapientiæ & gratiæ agere secundum personalem duarum naturarum vnionem in ipso, ac non secundum naturam humanam simpliciter. Est autem harum conditionum discrimen maximum, vt ipse Damascenus præcedente cap. distinxerat. Statuit enim de natura, *eam ignorantem & seruam à Christo assumptam esse: nam & hominis naturam seruam esse qui fecit ipsam, ac non habere scientiam rerum futurarum: proinde seruam carnem & ignorantem dici, siquidem secundum Gregorium Theologum, id quod videtur ab eo quod mente cernitur separes; siue (vt idem paulo post loquitur) ἐὰν ἰχναῖς ἐπινοίας, ἥτοι νῦν λεπτῆς φωνασίας διέλης τὸ κτιστὸν ἐν τῷ ἀκτίστῳ.* sed aliter considerari in vnitate personæ, & secundum vnionem duarum naturarum in persona eius: hoc est, aliter se habere naturam absolutè in se, aliter personam ex vtraque natura constitutam. Naturam absolutè distinguit

84 P. IVNII ANIMADVERSIONES
 cap. 21. & ignorantem asserit : personam verò (de qua
 vulgò agendum est magis, quàm de subtili distinctione
 naturæ huius) concludens dicit, φαμέν κὶ κύριον πάσης τῆς
 κτίσεως τὸν ἕνα χριστὸν, τὸν αὐτὸν ὁμῶς θεὸν τε κὶ ἄνθρωπον, κὶ
 κύριον εἶναι πάσης κτίσεως, κὶ πάντα εἰδέναι, *dicimus unum
 Christum, eundem simul Deum & hominẽ & dominum
 esse omnis creaturæ, & omnia nosse.* Hinc ad profectum
 transit cap. seq. & secundum vnionem hypostaticam
 duarum naturarum quam superiore cap. dixerat, in-
 uestigat quomodo Christus dicatur sapientia & gratia
 profecisse. Non pugnant igitur quæ de persona Christi
 tam diuerso respectu dicta sunt. vide quæ suprâ ex Pa-
 tribus nota 3. & sequentibus attulimus.

15 Art. 8. *vel aliquid minueretur, vel aliquid
 eidem adijceretur.*] Eadem Bernardi verborum ra-
 tio, quam modò in Damasceno diximus : nam de per-
 sona agit in vnione, non de natura humana absolute
 in se. At priùs de natura dixerat, siue de persona se-
 cundum naturam hanc seorsim. Sic enim ille; *Ibi
 agnoscitur longitudo breuis, latitudo angusta, altitudo sub-
 dita, profunditas plana. Ibi agnoscitur lux non lucens, ver-
 um infans, aqua sitiens, panis esuriens. Videas, si atten-
 das, potentiam regi, sapientiam instrui, virtutem susten-
 tari : Deum denique lactentem, sed angelos reficientem;
 vagientem, sed miseros consolantem. Videas, si attendas,
 tristari latitiam, pauere fiduciam, salutem pati, vitam
 mori, fortitudinem infirmari. Sed, quod non minùs mi-
 randum est, ipsa ibi cernitur tristitia letificans, pauor con-
 fortans, passio saluans, mors viuificans, infirmitas robo-
 rans. Et paulo post: vir igitur erat Iesus, necdum etiam
 natus, sed sapientia, non etate; animi vigore, non viri-
 bus corporis; maturitate sensuum, non corpulentia mem-
 brorum. Neque enim minùs habuit sapientiæ, vel potius*

nō minūſ fuit ſapientia Ieſus conceptus quā natus, parvus quā magnus. Secundū hunc reſpectum tandem illa ſubiicit quæ Bellarminus adfert: *Sive ergo latens in utero, ſive vagiens in praſepio, ſive iam grandiuſculus in-terrogans doctores in templo, &c.* Hic ergo de perſona in communi eſt, ac non de natura ſermo. Eadem quoque Anſelmi & Theophylacti ratio. Elenchus perpetuus in hoc argumentationum genere.

CAP. IV.

I Art. I. *in illam humanitatem omnia dona, quorum capax erat.*] Vera eſt propoſitio, ſi *omnia dona* rectè & propriè acceperis de ſcientia omni donatiua, eiſque oppoſita quæ natura acquiritur: hæc enim donatiua non eſt propriè, non ergo donum. Sed acquiſitam hanc, quam ſuprà excepimus, inuoluit Bellarminus impropriè ſimul & falſò. Nam 1. qui proficit ætate vel ſtatura, idem proficit humanitate: quo profectu potentia quoque naturalis & habitus (yt ita dimus) in actum proficit. hoc in pueris naturæ ordine animaduertimus. 2. inconſequens eſt à diſparatis: effudit in humanitatem Chriſti omnia dona, id eſt, ſcientiam quoque donatiuam, qua beatorum ſcientia, inſuſaſque & indita continentur; ergo & acquiſitam inſudit. Sic nulla fuerit ſcientia acquiſita Chriſti, quem tamen acquiſuiſſe gloriam ijdem auctores aſſeuerant. 3. effudit in eum Pater omnia dona quæ ad rationem ſanctæ illius perſonæ & officij adminiſtrationiſque eius pertinebant, vt ſermone quarto contra Arianos commodè diſtinguit Athanaſius. Profecit ergo Chriſtus non bonorū donatiuorū illorum incremento (niſi *χρὶ φωνέωσιν* cum orthodoxis Patribus dixeris) ſed naturalium, in quibus ſcientia experimentalis eſt.

2 Ibid. *absurdum est enim animam sapientia aliquando insipientem fuisse;*] Hoc absurdum æquiuocum est, atque inconstans. Æquiuocum est insipientis nomen: nam *insipiens* negatiuum significatione, aut positiuum est contrarij habitus: atque hæc significatio, non æquè ac illa, est in communi vsu: deinde inconstans est, quia (vtut negatiuè accipias solùm) vtrumque non eodem respectu dicitur, prout multoties præcedente cap. ex Patribus & Damasceno ipso nota 13. ostendimus.

3 Ibid. *non credere incarnationem, qui credunt illam animam paulatim profecisse.*] nimirum donatiua illa scientia quam antè distinximus: idque non secundùm humanitatem solùm de qua agimus; sed secundùm personam, de qua agit Damascenus, vt cap. 3. nota 13. fuit confirmatum.

4 Art. 2. *dicitur naturalis, quia statim & abundantissimè manauit.*] Concedimus propositionem, si bene accipiatur. Sed disputator fallit homonymia. Etenim natura alia communis, alia singularis est: atque hinc naturalis aut communiter dicitur, aut singulari-

Naturæ communis in Christo est, quòd homo est; singularis, quòd *θεὸς ἄνθρωπος*, homo Deus. Sapientia & gratia homini Christo naturalis est natura singulari: sed ex natura communi illud est, quòd Christus profecit acquisita seu experimentalis scientia. Præterea Augustini loco Bellarminus abutitur. Non enim aut de tota gratia, aut de hac ipsa loquitur Augustinus; sed de gratia sanctificationis ex eo consequente, quòd conceptus dicitur ex Spiritu sancto. Hoc verò ex diuersis còcludere est: quod ratio Logica vetat.

5 Art. 5. *secundus Adam debuit in ipsa conceptione*

ptione sapientissimus fieri.] Has tres rationes ultimas accipimus iusto intellectu: nam verbum *dare* & *dona* de scientia donatiua propriè & solùm prædicantur; nos verò de scientia acquisita & experimentalis dicimus, vt capite 2. habetur distinctio.

CAP. V.

1 Art. 1. *dicens se alio tempore soluturũ,*] Nihil Agnoëtis commune cum sententia Caluini aut nostra, vt cap. 1. demonstrauius. Sed hæc inuidiosè, vt alia multa.

2 Ibid. *accepit aliquos defectus consequentes naturam nostram corruptam, vt mortem, famem sitim, &c. non tamen omnes defectus.*] Nos contra adfirmamus eum suscepisse omnes *ἀδενείας*, id est, infirmitates & defectus nostros, excepto peccato, Hebr. 4. siue (vt cum Damasceno dicamus lib. 3. orthodoxæ fid. cap. 20.) ὁμολογῆμεν ὅτι πάντα τὰ φυσικά καὶ ἀδιάβλητα πάθη ἀνθρώπου ἀνέλασεν ὅλον γὰρ τὸν ἄνθρωπον καὶ πάντα τὰ τῆ ἀνθρώπου ἀνέλασε, πλὴν τῆ ἁμαρτίας. *Confitemur*; inquit, Christum *omnes naturales & quæ sine crimine sunt* passiones hominis *assumpsisse: totum enim hominem & omnia quæ sunt hominis assumpsit, excepto peccato.*

3 Ibid. *non accepit peccatum, fomitem, ignorantiam.*] Hic distinctione opus. Nam defectuum alij sunt miserabiles simpliciter (vt Augustinus vocat) alij damnabiles, siue (vt Damascenus vocat) *διαβληταί* & detestabiles, vt sunt peccatum & fomes peccati: nam & fomes peccati, vtut Bellarminus distinguat, peccatum est, quod tomo 3. declarabitur. Ignorantia verò dicitur æquiuocè, & appellatur defectus æqui-

uocè. Dupliciter enim dicitur ignorantia, negatiuè, aut priuatiuè. Ignorantia negatiuè (quam & nescientiam Scholastici dixerunt *διαλειπτικῶς*) etiam in Angelis & beatis est semper (non enim sciunt quicquid scit Deus) nec nisi *καταλειπτικῶς* dici defectus potest. Ignorantia priuatiuè, quæ rerum earum est quas potest & debet quis scire, hæc verè defectus est; & rationem habet pœnæ secundum se; culpæ verò & peccati secundum causam vel effectum ipsius. Priorem naturæ humanæ Christi absolutè consideratæ adscribimus, vt fecerunt Patres; posteriorem minimè. Consimiliter autem ignorantia appellatur defectus æquiuocè: quia defectus negatiuè aut priuatiuè enunciatur. Quid nobis, Bellarmine, cum istis tuis homonymijs? Defectum negatiuè habuit etiam Adam in integritate, priuatiuè habuit post lapsum, & omnes in ipso. Christus naturam humanam assumens naturales defectus nostros coassumpsit, excepto peccato. Non negamus plus in persona Christum habuisse, sed hoc tantum dicimus, ipsum in natura assumpta defectus eiusdem naturæ coassumpsisse, vt & naturam & affectiones illius curaret in persona sua & nostra omnium. Hæc veritatis vox, hæc Dei sententia, *πάσας εἰδενείας ᾗεις ἁμαρτίας ἀνειλημένοι αὐτόν*. Alia enim est naturæ in se, alia in persona consideratio. Vide supra cap. 3. nota 14.

4 Ibid. *ad finem incarnationis, qui erat saluare homines.*] Antecedens non est verum ratione defectus negatiuè dicti, cum nulla substantia creata vel integerrima hoc defectu careat; sed eius duntaxat qui priuatiuè defectus est. Ad consequens verò assumptionem hanc adijce, Conducebat autem ad finem incarnationis, vt omnes defectus naturales priuatiuè dicti inessent ei, excepto peccato, id est, defectus miserabiles,

ac non

ac non detestabiles : ergo cum natura assumpsit eos. Peccatum autem non φύσει habuit in se Christus, sed ἐφάρμοσεν siue οικειώσεν (vt loquuntur Patres) assumpsit in sese, à reis innocens. De ignorantia verò tum ratio naturæ docet, tum historia Euangelica, & ex ea locus Athanasij, Cyrilli, &c. quem cap. 3. nota 7. & sequentibus protulimus.

5 Ibid. *non erant utilia ad saluandos homines, sed potius noxia.*] Aliqua ignorantia quidem, sed non omnis : nam ea demum ignorantia fuisset noxia quæ priuatiuè dicitur, id est, qua res ad commune omnium & ad singulare Mediatoris officium pertinentis Christus nesciuisset : impium fuerit, ignorantiam istam Christo adfingere. Sed ex particulari non sequitur vniuersale, ex specie genus.

6 Art. 2. *defectus qui non erant utiles redemptioni.*] Negamus istam synecdochen : etenim sine auctoritate, exemplo, & ratione est.

7 Ibid. *omnia quæ ad perfectionem naturæ pertinent, vel ad redemptionem conducunt.*] Falsa est restrictio. Nam primùm omnes defectus vniuersè coassumpti dicuntur in natura humana eius, excepto peccato ; Christum *per omnia similem fratribus fieri & fuisse*, Heb. 2. & *tentatum similiter fuisse in omnibus, excepto peccato*, Hebr. 4. omneis ergo suscepit infirmitates, præterquàm eas quæ redemptioni nostræ fuissent aduersaturæ. Deinde verò defectus illi etsi non fuisset dicerentur singulari modo ad opus redemptionis utiles ; tamen aliquo modo non fuerunt inutiles, siue ad rationem secundi illius Adami velut exemplaris nostri, siue ad effectum redemptionis (nam ea assumpsit quæ erat vindicaturus) siue ad institutionem nostram & redemptionis salutaris nostræ applicationem. *Non enim*

90 F. IUNII ANIMADVERSIONES
enim habemus Pontificem, qui non possit affici sensu infirmitatum nostrarum, sed tentatus in omnibus, excepto peccato, Hebr. 4. 15. qui ex ijs quæ passus est didicit obedientiam; & consecratus, factus est auctor salutis æternæ omnibus qui ipsi auscultant, Hebr. 5. 8. Postremò falsæ sunt enumerationis partes, si minutatim placeat expendere. Nam defectus naturales negatiuè dicti ad perfectionem naturæ pertinent; exempli causa, defectus volandi pertinet ad perfectionem naturæ nostræ, & alij defectus quàm plurimi. Quæ autem ad redemptionem conducunt, eorum nos nihil habemus planè: quomodo ergo dicatur in eis Christus nobis assimilatus? Hæc certè aut æquiuocè dicuntur, aut falsò. Belarminus viderit.

8 Ibid. *non debuiſſet concipi de Spiritu sancto, nec nasci ex Virgine,*] Hæc duo non sunt de esse Christi (vt more Scholasticorum dicam) sed de ortu ipsius: non sunt qualitates personæ, sed originis. Tum etiam ad redemptionem conducunt, vt hîc agnosciuntur. Negamus consequi absurda ista.

9 Ibid. *nec in infantia impleri sapientia.*] Et hoc absurdum negamus sequi: nam ad Redemptoris conditionem pertinet istud inde à principio, si acquiratam scientiam vel experimentalem exceperis.

10 Ibid. *nec carere rebellionem partis inferioris,*] Negatur: quia hæc rebellio peccatum est, vt ut alleuare studeant multi: at peccatum disertis verbis exceptum est supra.

11 Ibid. *podagra, cæterisque morbis afflictiari.*] Negatur: nam hæ affectiones non sunt naturales vniuersè, sed personales vel particulares; nec omni, nec semper contingentes, & ad speciem quoque diuersam pertinentes. Etenim (vt horum omnium fundamentum

tum

rum semel explicemus) passionum aliæ à causa extrinseca, aliæ ab intrinseca sunt. Quæ adueniunt a causa extrinseca, eas subiit Christus, quascunque subire oportuit ex consilio Dei & vocatione ipsius promiscuè. Quæ autem ab intrinseca, quia ex defectu sunt, pro ratione defectuū distinguuntur. Defectuum autem, qui quidem priuatiuè dicti, alij perfectioni repugnant, fugiendi per se & damnati; alij communes sunt omnium, fugiendi quidem voluntate naturæ per se, non tamen damnati; alij denique personales & particulares, personis accidentes ὡς ἀπερ ἐπέχεν. Hinc passionum tres item classes. Prima à primo illo defectuum genere obueniens, passionum vitiosarum est: has autem, quia sunt detestabiles, vt Damascenus vocat lib. 3. orthodoxæ fidei, atque διάβλητοι, non est expertus Christus. Secunda à secundo defectuum genere, passionum est communium sine vitio aut labe peccati; has, quia essentielles sunt siue naturales hominis corrupti, Christus omneis in sese pertulit. Tertia à tertio defectuum genere est singularium passionum siue personalium, vt sunt febris, podagra, morbus, &c. has autem, quia singulares & contingentes sunt, Iesum Christum non legimus suscepisse: nec verò decuisse Christum S. Iulastici plerique omnes putauerunt. ego ἰπέχο. Neque hoc igitur absurdum ad causam Bellarmini quicquam facit.

12 Art. 3. *debut assimilari per omnia que ad naturam pertinent.*] Illa autem ignoratio, quæ est scientiæ acquisitæ vel experimentalis opposita, naturalis est ignoratio: in hac ergo Christum similem suis fratribus fieri oportuit. Vt enim proficere ætate naturale est; sic proficere naturali scientiæ & sapientiæ modo, ad gradum ordinemque naturæ pertinet, ab imperfe-

imperfectis ad perfecta naturalia hominem euehentis.

13 Ibid. *tentatus per omnia pro similitudine, absque peccato.*] Nihil refert: siue absque peccato, siue excepto peccato verteris, eadem est consequutio: idem obtinebitur.

14 Ibid. *nulla harum tentationum eum ad peccatum unquam adduxit.*] Negatur ista interpretatio, quia fallit à non distributo, vt vocant. Nam infirmitatum aliæ sunt habituales, & qualitatis actiuæ; aliæ potentiales, & qualitatis passiuæ: ad has restringit Bellarminus excludens illas, & restrictione cupit illudere: sed frustra. hæc enim tum argumentationi aduersantur quam instituit Apostolus, tum ætiologiæ quam subiicit principio capitis 5. Quòd si de infirmitatibus solùm potentialibus dicebat, quid attinuit, quæso, peccatũ excipi? hoc enim certè est habitus, ac nõ potentia.

15 Art. 5. *hanc significationem sequutus est noster interpres, qui vertit plenus.*] Negamus, tum hanc propriam esse vocis Græcæ interpretationem, tum verò germanam esse & cõuenientem loco Luc. 2. postremò autem, vt detur exemplum, tamen ab exemplo vel potiùs interpretatione particulari (nam exemplum non adfertur) necessaria non fit argumentatio. vide insignem locum Ambrosij suprà cap. 3. nota 3.

16 Art. 5. *atque aptabantur ad opera excellentiora facienda.*] id est, effectiuè (vt loquuntur) erat in corpore sapientia. Atque hoc quidem verum est: sed non dicitur satis. Nam subiectum sapientiæ & scientiæ anima est primò & per se, non corpus: sapientia autem plenus dicitur, non effectiuè, sed habitualiter. Falsa igitur consequentia.

17 Ibid. *serm. 4. contra Arianos,*] Negatur:
nam

nam planè facit nobiscum eo in loco Athanasius; vt suprà cap. 3. nota 7. ostendimus.

18 Ibid. *sed qui in ipso erat, vt opera perfectiora faceret,*] Quorsum hoc? non enim memini dicere quemquam nostrum, quòd spiritus extrinsecus aduenit; sed tantum quòd puer roborabatur spiritu, vt dicit Lucas.

19 Ibid. *quodammodo se extendebat spiritus, & totum replebat.*] Scilicet, tamquam si pugnant hæc duo inter se, ac nõ coordinata essent, in vnum idemque subiectum simul concurrentia, indita sapientia & acquisita. Atqui hoc disputator ipse agnoscit sequente responso. Negatur itaque oppositio, & consequentia.

20 Art. 6. *& tamen sensu humano profecisse.*] Sensus est (nunc enim demum aliquid disputator dicit) profecit Christus non solum effectiue secundum corpus, sed etiam habitualiter secundum animam acquisita & experimentalis scientia. Hoc illud est quod nos affirmamus: quid tanta fuit circuitione opus, Bellarmine? Sed falsa restrictio quæ mox subijcitur, scientia practica, ac non theoricæ profecisse Christi. Quid enim scientia, nisi habitus? quid scientia theoricæ, nisi habitus internus mentis? quid scientia practica, nisi actus ex habitu? Hic actus autem an acquisitus est? minimè gentium. forma interna, id est, habitus acquiritur: forma externa ac velut materiata non acquiritur proprie, sed ab acquisita in actum prodit. Tragelaphos certè disputator pingit nobis, vt imprudente abducatur à cognitione & sensu veritatis. Negamus itaque sequentia: quibus & veritati nature Christi, rerumque in eo naturalium, & piorum consolationi, & sermonibus Ambrosij non parum detrahitur, volun-

94 F. IUNII ANIMADVERSIONES
voluntate, an imprudentia? Ambrosij verborum partem bona fide suprà cap. 3. nota 3. expressimus.

21 Art. 7. *sed quia magis apparet eius virtus.*] Omnino quidem certa est illorum expositio, quà de persona, quà de humanitate Christi; personam in alijs profecisse, humanitatem profecisse in se tum effusione spiritus, tum acquisita & experimentalis scientia: sed hic incertam expositionem illorum cupit efficere adiectis falsò glossematis. vide in caput 3.

22 Art. 9. *non cum profectu in sapientia vel etate.*] Negatur restrictio: est enim fallacia duplex, diuisionis, & æquiocationis, vt vocant. Diuidi coniuncta, res ipsa loquitur: nam illud membrum, *apud Deum & homines*, cum verbo construi oportere omnes docebunt Grammatici, & videbunt pueri, si appellabuntur; à verbo vero communiter regi hæc tria nomina, *sapientia, statura, gratia*. Ita nominatim præcipit Ambrosius lib. de incarnat. dominicæ sacramèto, cap. 7. Æquiuocatio committitur in nomine *gratia*. Est enim gratia hoc quidem in loco habitus ille gratus siue gratosus existens in Christo, secundum quem habitus ipse gratiam conciliabat sibi, id est, effectum illius gratiæ apud Deum & homines. Sed Bellarminus pro effectu solùm accipit: frigidè simul atque præposterè sic omnia contorquens interpretationibus, & sese verbis implicans, vt in hac sua interpretatione gratiam veritatemque amiserit.

23 Ibid. *non enim solemus dicere aliquem profecisse sapientia vel etate apud Deum & homines.*] Idoneum auctorem aliquem velim istius regulæ: nam certè nec Ambrosius, nec Gregorius, nec alij adhuc eam animaduertent. Et cur non dicatur Christus sapientia profecisse apud Deum, nempe *in natura hu-*
mani-

manitatis, vt glossa interlinearis ponit, cùm eadem ratione dicatur *sapientia huius mundi stultitia esse apud Deum*, 1. Cor. 3. 19. & similia multa? Nam vocem *ἡλικίας*, non ætatem solùm, sed & staturam significare in vulgo notum. Etsi quidni dicatur ætate proficere, qui ad bonam ætatem, vt loquebantur veteres, assurgit? Hoc certè Grammatici, Rhetores, Poëtæ facillè dixerint: at non fortè Itali poëtæ & Romani, quorum thymelen Bellarminus totam in hac causâ testem appellabit. Bellè sanè.

24 Ibid. *at rectissimè dicimus, aliquem proficere in gratia apud alios, quibus in dies fit gratior.*] Argutiæ. Differunt quidem genere ætas & sapientia: nam ætas quantitatis est, sapientia qualitatis: sed gratiæ commune genus est cum sapientia; genus est qualitas, & in qualitate habitus est vtraque. At, inquit, sapientia est absoluta, nec ab alio pendet: gratia longè aliter se habet. Negatur, nisi gratiam ceperis æquiocè. Non dicam quod nouerunt omnes, nullam qualitatem absolutam esse, ab alio pendere vnamquamque, nimirum à suo subiecto: nam rectè Bellarminus videt ex voce *περὶ* statuendum esse, quòd hîc agatur de profectu quem percipiunt alij. Sed hoc cogitari ab oportuit, quandoquidem qui agunt per qualitatem agunt, & apud alios plus agunt aut minus, eandem esse rationem sapientiæ & gratiæ in hac causâ: id est, si vt habitum absolutè in subiecto, sapientiam & gratiam respexeris, vtramque in Christo prouexisse secundùm naturam humanam ipsius, habitum, inquam, sapientiæ & gratiæ: sin autem vt habitum agentem ac minimè otiosum, tum intus coram Deo, tum foris apud homines contempleris, vtrumque habitum fuisse efficacem, & se apud Deum & apud homines diuinis modis

dis probauisse. Habitus enim vterque, vt omnes alij, considerantur modis tribus: simpliciter, vt sunt in suo genere; absolutè (prout Bellarminus vocat) sicut sunt in suo subiecto; & relatè siue respectiuè, prout agunt in suo subiecto, tum in alieno secundùm modum ipsorum. Sed disputator chirurgum agit in Logica; & exfectis primis illis duobus modis, sine quibus non subsistit tertius, noua quadam ratione in Scholis excitat illud nouellum monstrum, quod *Accidens sine subiecto* vulgo appellamus. Sequentia itaque non negamus vera esse; sed negamus veram & germanam esse loci qui agitur interpretationem, si ab illis duobus modis quos oportet præstrui discefferis.

25 Art. 13. *satisfacere videbatur.*] Neque verò ad hoc argumentum pertinet.

26 Art. 14. *at si sciebat diuina reuelatione, certè poterat docere.*] Hæc quidem Gregorij expositio vna est; sed non affirmat, quia adfert & alias, quemadmodum & Ambrosius & Nazianzenus: omnes alteram expositionem magis probant. Ambrosius, *temporum finem non per naturam hominis, sed per naturam Dei* nouit. Nazianzeni verba suprâ cap. 3. nota 4. adsimus. Cyrillum audiamus: *Non oportet, inquit, propter hanc vocem ignorationem inurere Dei verbo, sed potius misericordiam eius admirari; quòd non recusauerit propter nos ad tantam humilitatem descendere, vt omnia nostra & ipsam etiam ignorantiam humanam susciperet. Quam enim ob rem Angelos & Filium nominauit Saluator, Spiritus verò sancti nullam mentionem fecit? non enim dicit Spiritum sanctum ignorare, sed Angelos & Filium: nec filium Dei dicit, sed filium solummodo? Perspicuum igitur est Angelos ipsum dixisse, quia ignorant vt creatura. Quum autem discipulis id patefacere nolisset*

luisset ratione quadam occulta (quis enim nouit mentem Domini?) ne mœrorem illis efficeret, filium etiam ignorare ait, de seipso ut homine loquens, nec sibi derogans ut Deo. Scit enim ut Deus, quod ut homo ignorat, &c. Varias quidem interpretationes adhibent; sed hunc Bellarminifimum non viderunt multi.

27 Art. 15. *expositio est Epiphaniij in Ancorato,]* Aliter sentit Epiphanius; nempe Filium honorem Patri habere hoc pacto voluisse: quod & Nazianzenus oratione 4. de Theologia attulit. hæc igitur expositio quarta.

28 Ibid. *eam diem, siue non sciret.]* Addatur & quinta, si placet, Hilarij dicentis, *Filius & Spiritus sanctus, quia non sunt à se, de die illa nesciunt à se: Pater autem, quia à se est, scit à se:* arguta quidem, sed non illius loci expositio.

29 Art. 16. *& quia eos nescientes faciebat.]* Nempe hoc dixerunt respectu personæ, ac non humanæ naturæ simpliciter. De Ambrosio supra cap. 3. nota 3. Hieronymi eadē ratio: de persona dicit, non de hac natura solum. sic & alij omnes in illis locis. Verum tamen hæc interpretatio quadrare satis non potest loco. Etenim verbum *οἶδα*, *nouit*, communiter ad homines, Angelos, Filiumque refertur constructione vnica, quum dicitur, *de die illo & hora nemo nouit, ne Angeli quidem qui in cœlo sunt, nec ipse Filius, sed Pater.* Vnius autem semel positi verbi in eadem constructione vnicam significationem esse quis ignorat, aut vnicam dici oportere? Hic autem singulis membris illis non potest competere, vel bene aptari ista interpretatio.

30 Art. 17. *nunc ostendi tibi & alijs quantum me colas.]* Hoc exemplum tertiæ quidem interpreta-

98 F. IVNII ANIMADVERSIONES
rationi conuenit, quæ est de scientia practica; huic uerò
interpretationi minimè.

31 Ibid. *quacunque audiuerat à Patre ad dicendum illis.*] Et huius exempli negatur accommodationem ad institutum Bellarmini facere: nam & falsa in se est interpretatio, & à consilio Christi aliena. Prior locus de omnibus rebus in substantia enunciatis à Christo loquitur communiter, nihil substantiale (ut ita dicamus) non esse ab ipso enunciatum; posterior uerò de multis singularibus. uide controuersia 1. lib. 4. cap. 5. & deinceps.

32 Art. 19. *in eo sunt omnes thesauri scientiæ & sapientiæ Dei, Colof. 2.*] Rectè sanè, *in eo*, id est, in persona Christi, non autem simpliciter in hac natura nostra, quam seruam & ignorantem assumpsit, ait Damascenus, in unitatem personæ. A persona enim ad naturam, tamquam à toto ad partem, affirmatiua argumentatio est inconsequens. Expositionem itaque negamus, probationemque illius.

33 Art. 20. *lib. 1. de Genesi contra Manichæos, cap. 22.*] Hæc adducuntur malè: nam Augustinus simpliciter dicit Dominum, ad personam respiciens, non ad hanc naturam solùm. Pater enim dedit cognitionem Filio, ut pater principiumque Filij. Hæc illius uerba: *Secundum ipsam loquutionem dicit & Dominus noster nescire se diem & horam de fine seculi: quid enim potest esse quod ipse nesciat? sed quia hoc utiliter occultabat discipulis, nescientem se esse dixit, quia illos occultando faciebat. Secundum hanc figuram etiam Patrem solum dixit scire diem ipsum, quia eundem Filium scire faceret.* Hæc de persona Augustinus dixit eadem mente, qua Hilarius dicebat illa quæ antè nota 28. posuimus: *Filius, quia non est à se, de die illa nescit à se.*

Cate.

Cæterum omnes huc interpretationes veterum fermè adferuntur, præterquam illa interpretatio vera, quam ex Patribus cap. 2. & 3. protulimus. Sed hanc Bellarminus nesciuit volens: etsi à Nicolao de Lyra non incommodè adducta est in Lucæ 2. & vtraque libero lectoris iudicio modestè permiffa.

34 Art. 21. *aut correxerit, vel reuocauerit orationem suam.*] Falsum crimen est, vt diximus in caput 1. nam hoc nemo nostrum affirmauit vnquam, ac ne cogitauit quidem. Nos ea quæ proximè sequuntur, sanctè probamus omnia. Calvinum quidem respicit Bellarminus his obiectionibus, sed Caluino iniuriam facit. Nusquam dixit Christum sine spiritu orauisse. votum quidem reuocauisse, & correctione vsus esse dicit: sed bona fide referri verba, quæ in caput 1. posuimus, bono animo accipi & enarrari mentem illius oportebat. Quid? tu, mi homo, ignoras sic loqui auctores idoneos de modificato illo orationis genere quo Christus vsus est? Apud Græcos ἐπαρρησιας Hermogeni, Dionysio, alijsque, apud Latinos correctio Ciceroni & Fabio dicitur, *que tollit id quod dictum est, & pro eo id quod magis idoneum videtur reponit pacto*, inquit auctor ad Herennium, *Quod si iste suos hospites rogasset, imò inuisset modo, hoc facile perfici posset, & quæ sequuntur.* Hoc disputatorem & oratorem nescire, miraculum est; reprehendere, piaculum. Itidem etiam *reuocare* Caluino dicitur, quum Christus sese euexit à voluntate naturali vtrò ad voluntatem electiuam consiliumque officij sui perficiendi ex vocatione & consilio Dei. Hoc scilicet nefas, correctionem & reuocationem de Christo prædicari. Atquin est etiam correctio quædam & reuocatio sine peccatõ aut peccati labe; nempe reuocantium se non à malo,

sed à bono ad alterum, aut etiam melius bonum: hæc sine peccato aut veritatis offensa de Christo prædicari potest. Et quid leuius, obsecro, de hoc ipso argumento, & in hunc locum dixerunt Patres? Origenes tractatu 35, in Matthæum, *Rursus reuocans desiderium suum, & videns quanta utilitas mundi totius esset futura per passionem ipsius dicebat, sed non sicut ego volo, sed sicut tu.* & paulo post: *propter salutem autem totius humani generis quæ per mortem eius Deo fuerat acquirenda, dicebat quasi recogitans, sed non sicut ego volo, &c.* Idem contra Celsum lib. 2. *ἐὰν ἄρα*. Hieronymus, *Attamen reuertens in semetipsum Christus, quod ex hominis persona trepidanter renuerat, ex Dei Filijque confirmat, verumtamen non sicut ego volo, sed sicut tu.* Augustinus epist. 121. ad Probam, cap. 14. *Nam & huiusmodi exemplum præbuit nobis ille Mediator; qui quum dixisset, Pater, si fieri potest, transeat à me calix iste, humanam in se voluntatem ex hominis susceptione transformans continuo subiecit, verum non quod ego volo, sed quod tu vis, pater.* Quid est transformare, nisi reuocare; recogitare, quod Origenes; castigare, corrigere; quod Calvinus *ἠντιμεῖν*, & reuerti in semetipsum, quod Hieronymus & glossa interlinearis dixerunt? Non decet bonos horum dicta amissi iusta, illorum alba exsequi: nam quid Calvinus hîc commeruit amplius?

35 Art. 22. *nam ad hoc venerat ut pateretur.*]

Quis hæc vitur argumentatione? Quæ autem deinceps ex Scriptura sacra Patribusque de iustitia Christi prædicantur, *ὅτι ἡμεῖς*, quod aiunt: Etsi de Christo eadem nos & piè credimus, & religiosè profitemur.

CAP. VI.

1 Art. 1. *Ephes. 4. descendit ad inferiores partes terra.*] Hic locus eò non pertinet, vt pòst suo loco demonstrabimus.

CAP. VII.

1 Art. 1. *descendere ad inferos sit penitus interire & exstingui.*] Ecquid ab elephante differre videtur, qui sic interpretatur? equidem neminem audire me, aut legere in hac sententia meminì. Quid enim? quomodo sibi constarent cum sententia illa sequentes articuli? *tertia die resurrexit, &c.*

2 Ibid. *esse penitus interire.*] Nihil horum Brentius: indicari locum, verba adferri velim. Nam mihi quidem non compàrent.

3 Ibid. *sentiam dolores inferni, & planè perissee videbor.*] Hanc disputatoris criminationem refellit (vt alia taceam) verbum istud, *videbor*. Aliud enim est si dixeris, planè peribo; aliud, si *planè perissee videbor*: sequitur enim, videbor, at non peribo tam an. Sed ne mirere, Lector, sua glossemata & sòmnia disputator oppugnat hoc toto cap. Ab hac portentosa ridiculaque sententia omnino Brentius atque Calvinus abhorruit.

4 Art. 3. *per infernum intelligere perfectam extinctionem animæ.*] Sicui fortè hoc videtur, deprauatum habet iudicij sensum morbo quodam animi, ac potiùs cacoëthe, quod studia partium & præiudicata appellamus: id enim minimè sapiunt, ac ne præ se quidem ferunt Calvinus verba. Animam certè exstingui Calvinus non dicit, sed *in perditionem rucere*; id

autem est, abire in mortem æternam. Etenim animæ vita est duplex, vt rem exponam planius : vna absoluta in se, ἐνώσως, essentialis ; altera relata ad aliud, ἡλικία, siue habitudinaria, vt ita loquamur (nam habituaalem non ausim dicere, ne in qualitatatum censum referre videar) essentialis in ipsa ; in Deo & ordinatione ad Deum, ἡλικία. Essentialis nunquam perit: nam animæ essentia est metaphysica, ἀνώσως, ortum quidem habens, sed expers interitus: ἡλικία in relatione & respectu ad Deum posita perire potest, quia non est de essentia animæ, sed de bene esse (vt loquuntur Scholastici) coniuncto voluntatis actu. Hoc igitur solummodo anima exstingui vel mori dicitur, manente nimirum integra essentia ipsius. Hic autem noster inuidiosè, & contra veritatem scientiarumque principia, quas non ignorauit Calvinus, illudens enunciatis eius, mala fide obijcit Caluino quæ ne per somnium quidem Caluino in mentem venerant: & (quod iniquius) ex mala interpretatione & consequentia criminationes alias ex alijs nectit sine veritate, charitate, modo, fine. Legatur liber 3. Instit. cap. vltimo. §. 6.

Ibid. *nisi animam peritus exstingui?*] Insequens ex homonymia. Nam coniuncta quidem sunt ista duo inseparabiliter respectu animæ: prius, exstingui, id est, vitam (vt Calvinus loquitur) perdere; & posterius, ab inferno absorberi, id est, in mortem æternam ruere. Sed cum animam essentialiter viuere semper, & nunquam mori conueniat, & contra ἡλικία posse viuere & mori: qua tu mihi fronte quæ etiam communi vsu de anima nostra dicuntur ἡλικία ἡλικία audes κατ' ἑστίαν de ea exponere? Aufer cauillum, aufer παρεργείησιν, si viri boni, si Christiani facere officium voles.

6 Ibid. *animã igitur saluam in morte habuit.*]

Quidni saluam salute illa, quæ nobis quidem *ἐξ ἑκείνης* ordinatione, Christo verò personalis per gratiam vnionis est? sic & sequentia.

7 Art. 4. *nam est fundamentum Atheismi.*]

At hoc fundamentum Bellarminus iecit, vt pro sua fide & charitate dicam infontibus de eo impingeret. Sequentia nihil ad Caluinum, aut Brentium; quia ab æquiuatione sunt, quam si Bellarminus ignorauit, discat; si nouit, cur dissimulat, præsertim agens cum mortuis? Non metuis vt terepercutiat Plancus, qui cum mortuis non nisi laruas luctari prædicabat?

8 Art. 5. *& seipsam destruit, & Atheismo viam aperit.*]

Hæc omnia nihil ad Caluinum, vt antè diximus. Nam mors æterna, quæ animarum hominumque impiorum est, figuratè dicitur respectu amissæ illius *ἐξ ἑσπεως* salutaris vitalisque: hic autem noster ex significatione propria de morte essentiali arguitur logicè, an sophisticè? Quid autem, quòd sequente cap. alteram Caluini statuit esse interpretationem? Profectò non fuit Calvinus tam hebes, vt in hac quæstione ipse tam oscitanter aduersaretur sibi, & toties, *ἐν τῷ αὐτῷ* locis. Fabulæ.

C A P. V I I I.

1 Art. 1. *descendisse ad inferos, quia passus est dolores animarum damnatarum.*]

Damnandarum potius dixerim, si quis euidentiùs Caluini mentem cupiat exprimi, id est, earum quæ ex peccato suo damnandæ fuerant, nisi pro eis Christus intercessisset. Quamquam non est ille Caluini sermo; sed à Bellarmino adfectus, vt deinceps multa.

2 Art. 2. *nullum esse locum subterraneum pro impijs, nec purgatorium, nec etiam limbum Patrum.*] Primum membrum Caluino falsò tribuitur, qui doctrina sana fidei & resipiscentiæ ab inferis quasi reuocauit multos, vt seruum Dei decet: etsi de inuestigando situ loci illius minimè laborauit. Sequentia duo Caluinus dixit: hic autem omnia promiscuè, sed indignè & malitiosè coniunguntur; vt vnus dicti inuidiâ obruantur pariter cætera. Meminisse nos semper oportet, Bellarmine, ὅτι ἀφ' αὐτοῦ μισῶν δὲ ἐστίν.

3 Ibid. *pueriles fabulas ista omnia,*] Probatio falsa: nam de limbo solùm, quem olim confarcinauerunt artifices, eo in loco agitur: *ista omnia* Caluinus non dixit vsquam.

4 Ibid. *Deum sibi esse iratum & infestum.*] Negatur: nam hoc quidem ille in pœnis numerat; sed *nihil aliud esse* exclusiuè non legitur apud illum: probari velim.

5 Art. 3. *qualem pateretur qui sciret se in æternum esse periturum.*] Et hoc quoque falsum: non enim descensum hunc Caluinus in sola mentali (vt videntur) apprehensione & imaginatione statuit; sed etiam in reali perpeffione dolorum mortis & inferni, quæ hîc veteratoricè, non bona fide, omititur.

6 Ibid. *verba desperationis eum protulisse affirmat.*] Hoc Caluinus profectò nusquam.

7 Ibid. *diros in anima cruciatus, inquit, damnati ac perditii hominis pertulit.*] id est, quos cruciatus homo damnatus & perditus, in sese fuerat experturus, nisi Christus Redemptor noster in se recepisset. Hoc autem quis neget, nisi impius? quis nisi malitiosus criminetur, aut mente captus? Eiusdem
gene-

generis est sequens in eundem Caluinum obiectio: huc enim pertinent tres loci pariter.

8 Ibid. *ut quid dereliquisti me?*] Atqui hæc verba non dicit Caluinus ex seipso; sed eorum sermonem amarulentum refert *μυμνησκῶς*, qui obijciebant & oppugnabant doctrinam suam; prout res exaggerare solent verbis aduersarij quàm possunt maximè. Itaque dicit, *Sed absurdum videtur, Christo elapsam esse desperationis vocem*: deinde subiicit, *solutio facilis est*, &c. in qua solutione nullum de obiecta desperatione verbum, vbi aperit mentem suam. Exponit idem Institut. lib. 2. cap. 16. §. 12. dicens, *deinde calumniam durius exagitant, me desperationem adscribere Filio Dei, que fidei contraria sit*. Calumniam istam esse, & durius exagitari verba sua apertè pronunciat.

9 Art. 4. *& seuerissimum iudicium irati Dei sustinuit.*] Vnde ista, obsecro? Magis sobrius fuit Caluinus, quàm vt curiosa diligentia has res minutatim per momenta graduum inuestigaret, aut confidenter adfirmaret, quas ipsi pro auctoritate disputator tribuit. Hos duos postremos gradus à Caluino ita distinctos equidem non obseruauit.

10 Ibid. *innuit fuisse vsque ad resurrectionem*. Et hoc commentum alterum, quod Caluino in mentem nunquam venit.

11 Art. 5. *similia repetit, & fusiùs in cap. 27. Matthæi.*] Artificiosè res coniunctæ hic diuiduntur quodammodo, vt Caluinus obruatur. Sed exponit ille in Matthæum sententiam suam euidentius, dicens, *Neque enim corpus solum in pretium nostræ cum Deo reconciliationis obtulit, sed in anima etiam pertulit debitas nobis pœnas: atque ita verè factus est vir dolorum, vt Iesaias loquitur. Et verò nimis insulsi sunt, qui has*

redemptionis parte posthabita, tantum in externo carnis supplicio insistent, &c.

12 Art.6. *ubique esse inferos ubi sunt impij, qui tentantur de aeterna sua damnatione.*] Hæc Brentius interdum (nam homo fuit) æstu contentionis abreptus: qui extra feruorem istum alia omnia. at idem in Euangelium Ioannis quanto meliùs?

13 Art.7. *Christum desperasse, & esse damnatũ:*] Hinc? at certè à Caluino minimè, qui suam Institutionem demum scripsit anno 1536. Basileæ: nec à Melanchthone, aut Brentio: nam hi postea scripserunt plurimum. Ergo de ortu huius historiæ, ac potius fabulæ, falsum: de fabula, quam dicit historicè, nouit Deus, neque laboramus: nam infidelitas cuiusquam non potest abolere veritatem Dei, Rom. 3. etsi hoc aut nunquam putamus gestum, aut morbum animi, si res gesta est, loquutum esse. Quàm bellè sapere videntur, qui aut mendacijs pugnant, aut hominum abalienata mente furentium testimonijs!

14 Ibid. *Hieronymus Hermes Bolsæ, medicus Lugdunensis, qui Caluini vitam scripsit.*] *ὡς*
ἔστι ψεύδοντα ἀπίστοι. quod vulgo dici solet. Narrationem istam non fortè, sed fortiter commentus est quisquis est ipsius auctor. nihil planè habet veritatis. Nam morbi ex quo decubuit Calvinus ad mortem vsque & sanctè migrauit ad Dominum, testes adhuc sunt superstites; mortis verò, vnicus testis est pius Dei seruus & adhuc superstes, nomine Scoffierius, qui idem Caluino ministrauerat; & placidè agenti animam solus interfuit, quum tempestiuè nemo aduenisset. *Demonibus inuocatis iurantem, execrantem, & blasphemantem miserè expirauisse, falsum: plures decumbenti ad extremum vsque halitum ministrauisse, &*
huius

*huius rei testimonium perhibuisse, falsum: diem atque horam detestatum & execratum esse, quam unquam studijs vel scriptiõibus impendisset, falsum. Quis nisi dæmon hoc dicat? nam nemo homo qui interfuerit, horum vidit vel audiuit quicquam: & compositus mortui vultus etiam die postero, testatus est mortem compositissimam illius. Quin Genebrardum ipsum, quamuis omnibus maledicentiæ aculeis Calvinum confodiat impotentissimè, puduit tamen istius mendacij: nec ausus est pudens ille & simplex historicus in suo Chronico istam maculam scriptioni suæ, aut crimen istud mendax Caluino impingere. Hic vnus exstitit, medicus scilicet Caluino datus curandæ valetudini, imò iuratus diuinæ veritatis & Caluini hostis, desultor perpetuus, ex agro Geneuensi & Bernate merito suo relegatus, ex Carmelita medicus, ex medico agyrta, *μνηστὴρ ὑπέρις* potiùs; cui soli (cùm tamen iam totos annos amplius decem Geneua abfuisset) infido, inimico, venali testi habeatur fides contra iuris diuini, humani, naturalis, & ciuilis leges. Siccine testimonia se habere æquum est Romano iure?*

15 Art. 8. *nullam vterius pœnam agnoscu.* 7
Sententiam illam impietatem negamus esse. Primum autem hæc responsio exiliùs dicta est de beneficio Christi, quàm vt probari à nobis possit. Scripturæ totam salutem nostram tribuunt toti & soli Christo, qui seipsum stirit Deo & Patri pretium pro peccatis in Spiritu æterno per sanguinem & mortem crucis, & resurrexit propter iustificationem nostram, Rom. 4. Nam (vt verbis Thomæ vtar 3. q. 53. art. 1.) *sicut per hoc quod mala sustinuit humiliatus est moriendo, vt nos liberaret à malis; ita glorificatus est resurgendo, vt nos promoveret ad bona: secundum illud Rom. 4. traditus est propter delicta*

līcta nostra, & resurrexit propter iustificationem nostram.
 Has duas partes flagitat essentialis ratio salutis nostræ:
 quæ nisi perfectam liberationem à malo & communicationē perfecti boni habuerit, imperfecta est. Deinde
 verò nusquam Scriptura dicit nostram salutem tribui
 morti corporali solūm. Dicit quidem morti commu-
 niter; sed corporali solūm & singulariter, nusquam
 dicit. Hoc nihil est aliud, quàm parte pro toto posita
 ἡμεῶν. Ne longiùs abeam, sequens probatio
 ab auctoritate Pauli nobiscum facit. Nam quis nobis
 salutem attulit? Christus, qui *humiliauit semetipsum.*
 Quomodo attulit? 1. *factus obediens*, id est, tota obe-
 dientia sua. 2. *vsque ad mortem*, id est, ad vltimam
 vsque clausulam obedientiæ. 3. *mortem autem crucis*,
 id est, maledictione Dei & Legis coniunctam, Gal. 3.
 postremò autem, *propter quod Deus exaltauit illum*, &c.
 id est, resurrectione & gloria à Patre data. Christus to-
 tus est seruator nobis, non vna aliqua harum parte
 solūm, sed his rebus coniunctis omnibus ad perfectio-
 nem salutis nostræ. Non igitur soli corporali morti (vt
 de morte dicamus solūm) id est, separationi animæ à
 corpore, quæ mors naturalis est huius seculi, verum-
 in morti illi *χρῆσι* (vt cap. 7. nota 4. distinximus)
 ius accepta ferenda est, cuius mortis vim anima Chri-
 sti *οικονομικῶς* allidentem & impetentem experta, quum
 diceret, *Deus mi, Deus mi, quare dereliquisti me?* de-
 bellauit in postremo actu dicens, *consummatum est*,
 item, *Pater, in manus tuas commendo spiritum meum*,
 Luc. 23. Ioan. 19. quæ mors supernaturalis & alterius
 seculi, peccatori Adamo & posteris eius cum hac tem-
 porali fuerat imposta, dicente Domino, *moriendo mo-
 rieris*, Genes. 2. Itaque ex contrario planè dicendum est,
 tota salus nostra morti tribuitur, & morti crucis, id est,
 tentationi mortis maledictione spirituali coniunctæ;

non ergo morti corporali solùm: nam maledictio illa & execratio diuina est mortis alterius, quam *genitum* diximus, proprietas.

16 Art. 9. *obedientia usque ad mortem omnia tribui,*] Imò verò mors illa crucis, vt crucis maledictionem apportantis, mors inferorum est, si Paulo credimus, Galat. 3.

17 Art. *nulla autem mentio inferni.*] Falsum: nam etsi nomen ipsum inferni ibidem non exstat, tamen τὸ Ἰουδαϊσμῶν, quod nomen inferni figuratè significat, exprimitur Psalm. 22. 2. & seq. & Isai. 53. 4. & 6. & 10. Quid plura? qua morte prior Adam deuictus est, eam posterior debellauit: duplici morte prior Adam victus est, corporis & animæ: vtramque ergo Christus, Adam posterior, debellauit. Quapropter etiam mortes plurali numero appellantur, Isai. 53. 9. Bifariam ergo in his omnibus locis disputator peccat: primùm, quòd distribuit non distributum, corporalem solùm mortem attribuens Christo, eamque solam faciens salutarem: deinde etiam quòd res disiungit in vno actu coniunctissimas, nimirum mortem & maledictionem, quas in Symbolo Apostolorum d'erte confitemur.

18 Ibid. *reliquit dolores damnatorum, & cruciatus gehenna?*] Rectè, crucem Dominus prædixit vt signum; mortem verò communiter pronunciauit, nec vsquam expressit corporalem solùm dici. vtramque igitur prædixit suo modo expugnandam.

19 Ibid. *Christus pro nobis mortuus est.*] Mortuum dicit cõmuniter: quid hoc Caluino aduersatur?

20 Ibid. *redemisti nos Domine Deus in sanguine tuo, &c.*] Siue mors, siue sanguis dicitur, omnino

crucis

crucis intelligitur, id est, diuina illa execratione coniunctus ad mortem alteram pertinente: est enim mors, & sanguis crucis, vt Paulus Philip. 2. & Colof. 1. loquutus est. Sanguis autem quum dicitur, per Hebraicam *סוּמַרְדוֹחַלַו* cruenta mors Domini intelligitur Ecclesiam suam sanguine suo redimentis.

21 Art. 10. *dolorum autem inferni ne meminerunt quidem.*] Res coniunctas Bellarminus nõ bellè diuidit: nusquam enim Calvinus dixit corporalem Christi mortem nihil prodesse nobis, sed dixit non esse sine altera profuturam, quam Petrus Act. 2. 24. dolores inferni (vt in Vulgata translatione legitur) appellauit. Verba autem Caluini habentur suprà nota 11. ex quibus meliùs cognosci potest illius sententia, quàm ex inuidiosa relatione istius. De sponsione sequente deinceps videbimus.

22 Art. 11. *vsque ad resurrectionem Christus fuit in inferno,*] Terminus ille, *vsque ad resurrectionem*, non est à Caluino positus. Sic oppugnantur suffectæ & affictæ imaginationes loco doctrinæ illius.

Ibid. *desperantis aut metuentis de salute propria.*] Et hoc nusquam in Caluino exstat, securum non fuisse de sua salute Christum: vana igitur argumentatio. Nam quod de metu adfertur, id ex verbis est Apostoli Hebr. 5. 7.

24 Art. 12. *deberent figuræ præcessisse.*] Et præcesserunt certè: nam sacrificia pro peccatis mactabantur, & comburebantur planè, neque in sancta sanctorum importabatur eorum quicquam, &c.

25 Ibid. *Eucharistia in memoriam passionis.*] Argutiæ meræ: quasi verò descensum hunc ad inferos non docuisset Calvinus esse acerbissimam illam passionis

sionis partem, quam semper Ecclesia orthodoxa celebravit.

26 Ibid. *passionis, mortis, resurrectionis.*] Et reuera celebrat, cum hæc pars quædam sit passionis & mortis illius.

27 Ibid. *legimus unquam factum.*] De hoc argumento pictores viderint, donec ad controuersiam 7. venerimus.

28 Art. 14. *& alij in homilijs de Paschate.*] Hæc omnia sancti illi Patres figuratè ἐν φητοεικῶς de efficacia illius descensus ad inferos, & certaminis, quod pro nobis & salute nostra obiuit Christus, pronunciauerunt: quæ Bellarminus propriè accipit, mutato prædicationis modo; vt post demonstrabimus cap. 14.

29 Art. 15. *esse in inferno, nihil sit aliud, quàm timere Deum iratum.*] Negamus hoc Caluini esse, vt suprà nota 4. & 5. dictum. Christus enim dolores inferni sensit rupitque: doluit præsentis, non metuit futuros, quum in cruce decertaret: vana ergo sunt quæ superstruuntur omnia.

30 Ibid. *veros inferos esse loca subterranea.*] de hac re agetur cap. 10.

31 Art. 16. *à peccato redimere potuit?*] recedens falsum, vt suprà nota 4. diximus: & falsa itei, responsio, quæ post Caluino adfingitur.

32 Art. 17. *Christum emisisse verba desperationis,*] Falsum: non enim hoc respondet ille, sed sibi obiectum esse, & per calumniam attributum narrat.

33 Ibid. *& timuisse de sua salute, quantum ad sensum carnis,*] Nusquam apud Caluinum hæc verba. *Sensum quidem naturalem carnis apprehendisse exitium* dicit, sed sensum fidelem cordis sibi in illa tristitia

stitia constitisse. Et quid aliud veteres, obsecro, dixerunt? Damascenum, si placet, omnium loco, & Athanasium ex eo audiamus. Sic enim ille orthodoxæ fidei lib. 3. cap. 23. *Timoris nomen duplicem habet intelligentiam. Nam est timor naturalis, quum non vult anima separari à corpore propter naturalem illam sympathiam & familiaritatem ipsi ab opifice inditam, propter quam naturaliter timet, & à vita, & mortem renuit. Cuius definitio hæc est: Timor secundum naturam est facultas que tuetur esse rei per contractionis modum. Nam cum omnia per opificem ex non esse ad esse producta sint; naturaliter esse, non autem non esse appetunt: & horum secundum naturam est proprium, quod feruntur ad ea que constituunt & continent ipsa. Deus itaque Sermo factus homo hunc appetitum habuit; cum in ijs que naturam continent demonstrans motum, cibum & potum somnumque appetens, & horum naturaliter experiens; tum in ijs que interimunt demonstrans fugam, adeò ut in passione usus ea contractione sit que adhibetur ad mortem. Nam etsi lege natura fiebant ista quum fierent, at non coactè tamen, ut nobis accidit: ultro enim has res naturalis susceperat volens. Itaque timor ipse & pavor & agonia passiva sunt naturales, ac non vertenda vitio, neque peccato innecta. Rursum verò timor est, qui ex abiectioe rationum & dissidentia fit, & ex eo quòd tempus mortis ignoratur, ut quum de nocte timemus aliquo strepitu excitato, qui timor præter naturam est. Hunc autem sic definimus: Timor præter naturam, est rationi adversa contractio. Hunc non suscepit Dominus: propterea nec timuit unquam nisi passionis tempore; etsi per dispensationem contraxit sapiens seipsum: non enim tempus ignorabat. Verè autem ipsum timuisse sanctus Athanasius dicit sermone in Apollinarium: Propterea dixit Dominus, nunc turbata est anima mea. Nunc autem istud, tunc est quum voluit.*

*voluit. Verumtamen id quod erat demonstravit: non enim id quod aberat nominavit ac si adesset; tamquam si ea que dicebantur facta essent specie: nam natura ac veritate omnia illa fuerunt facta. Et post alia: Nequaquam verò diuinitas passionem suscipit, patiente seorsim corpore; neque perturbationem & tristitiam demonstrat, contristata seorsim & turbata anima; neque angitur & orat, anxia & orante seorsim mente. Enimverò quamvis hæc que diximus fieri non contigerit defectu nature, tamen demonstratione existentia facta sunt que fuerunt facta: non autem contigisse defectu nature ea que facta sunt, ostenditur eo quòd non inuoluntariè vel inuitus ea sustinuerit. Hæc Damascenus & Athanasius dixerunt verissimè respectu humanitatis Christi; quibus Nazianzenus, Ambrosius, Hieronymus, Augustinus, alij consentiunt: quos auctores sequutus Calvinus, metu naturali, at non perturbato, Christum fuisse affectum pronunciat. Nam glossata *κατατροπή* Bellarmini, cum à Caluino profecta non sint, neque moramur; neque præstare statuimus: ipse viderit.*

34 Ibid. *que sunt verba desperationis,*] Hæc Caluini non sunt: sensum quidem carnis exitium apprehendisse in Christo dicit; sed desperatione tactum minimè.

35 Ibid. *cum desperatione, inquit luctatus est; non fuit tamen victus.*] Hæc disputatoris argutiâ: Christus luctatus est cum desperatione, ergo desperauit saltem aliquo modo: hoc enim vult efficere. Ac si quis diceret, Christus luctatus est cum tentatione, cum diabolo; ergo tentationi cessit saltem aliquo modo. Palæstram suam veterem Bellarminum oportet oblitum esse, aut semper in lucta fuisse victum, qui neminem luctari quin ruat putet. Atquin illa non

114 F. IUNII ANIMADVERSIONES
sunt desperationis verba, siquidem luctæ sunt victricis:
nec illud ignotum est dictum in Plutarcho, *νικώμενοι*
ἀνδρες τῆ ἀρετῆς δέουσι.

36 Art. 18. *cruciatus damnati ac perditii hominis pertulit.*] Bene est, *pertulit*: id est, sic tulit vt superauerit, sic oppugnauit vt debellaret: impetum sensit, quem depelleret: vim sensit, quam frangeret. de hac autem re agetur cap 10.

37 Ibid. *iste ad breue tempus pœnas sustinuit.*] id est, asserit quod & Propheta Esaias 53. *verè languores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portauit*, prout à Magistro sententi. lib. 3. dist. 15. adducitur: quod Ambrosius lib. 10. in Luc. 23. *Propterea addidit, voce magna: in qua Dei professio gloriosa, vsque ad mortem se pro nostris descendisse peccatis (ergo nec ego erubescam fateri, quod Christus non erubuit voce magna profiteri) vel euidentis manifestatio. contestantis Dei secessionem diuinitatis & corporis. Sic enim habes: clamauit Iesus voce magna dicens, Deus Deus meus respice me, quare me dereliquisti? Clamauit homo diuinitatis separatione moriturus: nam cum diuinitas mortis libera sit, utique mors esse non poterat nisi vita discederet, quia vita diuinitas est: quod Hieronymus in Esai. 53. *verè reputatus est inter peccatores & iniquos, vt descenderet ad infernum, &c.* quod Rabanus Maurus. *Saluator hoc dixit, nempe Deus meus Deus meus, vt quid dereliquisti me, nostros circumferens motus, qui in periculis positi à Deo deserui nos putamus. Humana enim natura propter peccatum à Deo fuerat derelicta: sed quia Filius Dei factus est noster aduocatus, quorum suscepit culpam, deplorat miseriam, &c.* quod denique Aquinas ipse summus p. 3. q. 46. *dicens, passus est Christus in anima per tristitiam, tedium, & timorem.* Et post alia, *Christi anima secundum vires interiores**

interiores efficacissimè apprehendit omnes causas tristitia. Et paulo post, *Christus ut satisfaceret pro peccatis omnium hominum, assumpsit tristitiam, maximam quidem quantitate absoluta, non tamen excedentem regulam rationis.* Omnium verò eulentissimè in conclusione articuli 6. *Dolores quos Christus passus est, omnes excusserunt dolores quos homines pati possunt in hac vita; non modò propter passionis acerbicatem & generalitatem, verumetiam propter Christi patientis constitutionem & voluntariam dolorum assumptionem, quæ secundum quantitatem fini proportionata fuit.* Et ubi, quæso, excelsus ille acerbicatis, & generalitas dolorum, & quidem fini proportionata, si tantum in corpore statuatur esse? ô hominem hæreticissimum. Et certè quos dolores Christus sit perpeffus, non melius possumus ediscere, quàm ex consequuto gaudio & contraria liberationis à doloribus perceptæ gratulatione, quum ait Psal. 16. Act. 2. *Propterea oblectatum est cor meum, & exultavit lingua mea; atque adeò caro mea commorabitur cum spe: Quoniam non deseres animam meam in inferno, neque sines sanctum tuum sentire corruptionem: notas mihi fecisti vias vitæ, replebis me incunditate in tuo conspectu.* Duplex enim hîc causa ponitur, vindicatio à malo doloribusque mali, & boni communicatio; vindicatio autem à malis duobus; animæ ab inferno, & corporis à sepulcro. Quid eulentius?

38 Art. 19. *salutis nunquam amittende.*] Falsum: nam damnatio aut absoluta est, aut hypothetica. Desperationem non includit pœna damnatorum, nisi eorum qui absolutè damnati: & non includit reipsa essentialiter, sed tantum consequenter, quia non est de damnationis essentia. Prius omnes Pontificij, prout res vera est, confitentur, quum ignem purgatorium

116 F. IVNII ANIMADVERSIONES
adfirmant esse. Posterius probatur distinctione pœnæ. Est enim pœna damnationis à cauta extrinseca, aut intrinseca, aut vtraque. Vtramque ferunt qui absolute sunt damnati: Christus eas solum pœnas quæ foris aduenerunt pertulit, ac non à causa intrinseca (nam intrinseca detestabilis est, vt Damascenus vocat) vt supra cap. 5. nota 11. ostendimus, & eas subiit voluntariè, quando *sustinuit crucem confusione contempta*, vt loquitur Apostolus Hebr. 12. Desperatio autem est detestabilis ex causa intrinseca; nec pœnæ causa, sed consequens. de cætero itaque bellas nugas Bellarminus agit in hoc argumento & sequentibus.

39 Ibid. & *proinde secundum Calvinum non verè nos liberauit.*] Ex falso antecedente & falsum consequens.

40 Art. 20. *Calvinus dicit in cap. Matth. 27.*] Suppositio falsa: nam Calvinus contra sibi dicit obijci, ex veritate negat. Putidè ergo & falsò maledictum hoc toties recoquitur: & huic superstruuntur firmæ argumentationes scilicet, fulmentis falsis impositæ.

41 Art. 21. *vt non posset ex fide quatuor verba continuare.*] De voluntate deliberata in Caluino, verbum nullum. Dicit quidem non fuisse *meditatum* orationem illam, *transseat à me calix iste*. At tibi, Bellarmine, si meditatum & deliberatum idem est, crassa hæret inscientia, an malitia? Etenim meditatus est Christus secundum naturam humanam, secundum vtramque deliberat.

42 Ibid. *etiam ista non sunt extorta?*] Expressum, non extortum Calvinus dicit. Sed esto. Inconsequens est Bellarmini argumentatio: nam quis nescit duplicem animi affectum vel sensum exprimi posse, & sæpe exprimi reipsa in eadem sententia? Stoicus est, qui
negat;

negat; Stoicum agit Bellarminus: hoc enim Stoa, non Ecclesia docet.

43 Art. 22. *nonne correctio sequi debet errorem?*] Quis fallaciam elenchi à Bellarmino credat ignorari, qua tam dextrè vitur? Primum enim Calvinus eo in loco de Dauide loquitur, vt typo Christi; non autem de Christo. Idem præterea correctionem dicit non insolente, sed plurimum frequentata à Rhetoribus appellatione, vt cap. 5. nota 34. docuimus. Postremò quid nouus hic Rhetor correctionem dictis præire negat? toties Hermogenes, & Vlpianus in Demosthenem, & in Thucydidem scholiastes, & alij *ωροδοξίας* & *ωροδραπείαι* meminere, vt hanc infantiam mirari satis non possim. Sed desine mirari, pie lector: nam sequenti Rhetoricæ declamationi operam totus Bellarminus dabit *τὸ σῶμα βύσας κέρμασι τῆς ῥητορίας*. Nihil in hac re tota Calvinus impiè.

44 Art. 23. *ostendimus ex lib. 2. Institut. cap. 16.*

§. 12.] Atquin illa non sunt affirmantis Caluini verba, sed aduersariorum ipsi obijcientium calumniosè, vt nota 8. diximus, & in obiectione facienda studiosè *ἀνξίντων* & *παλαιόντων*. vt Dionysij Halicarnassæi verbis utar. Negamus hanc fuisse Caluini sententiam, aut dictum, nec probari potest: itaque nec consequentia omnia illi obesse possunt.

45 Ibid. *sed immissam à diabolo per tentationem.*] Respondebit negatione: dubitasse Christum de salute sua non dixit; sed obiecerunt falsò aduersarij. Vana itaque sequentia omnia. Etsi quid Caluino obijcitur istud? Ambrosij sermo est, & sæpius repetitus lib. 2. de fide cap. 3. & 4. Christum dubitauisse, etiam de Patre dubitauisse; sed addit, *hominis affectu*. amplius

Iustinus martyr dialogò cum Tryphone, ex Psal. 22. *ὅτι ἰσθρὸς ὡσεὶ θρόμβοι κατεχεῖτο αὐτὸ δ' ἄχομένους καὶ λέγοντες, παραλθῆτω, εἰ δωατόν, τὸ πλεον τῶτο ἐν τρεῖς τὴ καρδίας δαλονότι ἔσθης, καὶ ἔσθ ὁσῶν ὁμοίως. καὶ εὐκίμας τὴ καρδίας κήρω τηρομένην εἰς τὴν κοιλίαν ὅπως εἶδωμεν ὅτι ὁ πατὴρ τὸν ἑαυτὸ ἕδον καὶ ἐν πίστευσι πάνθων ἀληθῶς γεγονέναι δι' ἡμᾶς βεβέληται, καὶ μὴ λέγουμεν ὅτι ἐκείνῳ τὸ θεὸς ἕδον ὧν ἐκ ἀντελαμβάνετο ἔσθ γινομένων καὶ συμβαινόντων αὐτῶ. Quid Tertulianus? lib. de resurrectione carn. cap. 18. *quamquam* *est animam*, inquit, *circumferret trepidantem usque ad mortem, sed non cadentē per mortem.* & similia. At certè ἐντρομον εἶναι, & trepidare est sæpe dubitatione grauius.*

46 Art. 24. *ne perfectam quidem fidem cum Lutheranis.*] Ex falsa suppositione conclusio falsa.

47 Art. 26. *sed pro nobis omnibus tradidit illum.*] Non ergo percussus esset à Patre, sed potiùs ἐαθεῖς percuti. Responsio falsa duobus nominibus: nam. 1. non modò permisit Pater, sed etiam (quod ait Apostolus) non pepercit, tradidit, siue non parcens tradidit, & ipse pastorem percussit, Zach. 13. vt Christus ^{Matth. 26.} interpretatus est. 2. Christum percussit Pater, quia peccatores & peccatum odit; Christus autem vadem se peccatorum siue reorum nomine præstitit, & peccata eorum sibi *ἐμεωσεν*, id est, appropriauit, vt loquuntur vulgo: propterea iraque cùm simus naturâ peccatores, & Christus voluntarius fideiussor atque mediator propter nos homines & peccata nostra, Deus Pater *fecit vt qui non nouit peccatum, esset pro nobis peccatum, vt nos efficeremur iustitia Dei in illo*, 2. Cor. 5. 21. Rom. 8. Galat. 3.

48 Ibid. *sine ulla ira, vel odio erga se.*] Verumtamen

tamen non ad tollenda peccata mundi, vadimonio misericordiæ. Exemplum dispar.

49 Ibid. *de quibus nullus veterum somniauit, cum de passione Christi ageret.*] Falsum. Nam dicit Hieronymus in Esaia 53. *despectus erat & ignobilis quando pendebat in cruce, & factus pro nobis maledictum peccata nostra portabat, & loquebatur Patri, Deus Deus meus, quare me derelquisti?* Item, *Ille vulneratus est propter iniquitates nostras dicens in Psalmo, foderunt manus meas & pedes, ut suo vulnere vulnera nostra curaret, & attritus est siue infirmatus propter scelera nostra, ut factus pro nobis maledictum nos liberaret de maledicto: maledictus enim omnis homo qui pendet in ligno. Unde disciplina pacis nostra super eum est: quod enim nos pro nostris debebamus sceleribus sustinere, ille pro nobis passus est, pacificans per sanguinem crucis sue, siue qua in terra, siue qua in caelis sunt. Ipse est enim pax nostra, qui fecit utraque unum, & medium parietem macerie soluens inimicitia in carne sua, & linore eius sanati sumus. Ex quo perspicuum est, sicut corpus flagellatum atque laceratum signa iniurie in vibicibus ac linore portabat, ita & animam verè doluisse pro nobis, ne ex parte veritas, & ex parte mendacium credatur in Christo. Item, peccata nostra portavit in corpore suo, ligno crucis affigens ea, ut deleter chirographum quod diabolo & angelis illius feceramus: hæc peccata, hoc chirographum quis nescit ad mortem huius seculi & futuri pertinere? Et sub finem cap. verè reputatus est in peccatores & iniquos, ut descenderet ad infernum, qui in multis scripturarum locis vocatur lacus, & vincetos in carcere liberaret. Hæc inter alia Hieronymus in illud caput, ne aliunde sit opus colligere. De aliis iam antè diximus in nota 37. & suis locis dicturi sumus. Cæterùm duplex in hoc argu-*

mento est homonymia: nam & mortem & temporalem dicit æquiuocè. Mors enim duplex coniuncta est, vt nota 17. & 21. & suprâ cap. 7. nota 4. & 5. ostendimus: hic res coniunctas diuidit. Tum quæ mors in damnatis non est temporalis, sed infinita secundum tempus, ea in Christo temporalis est, sed infinita quantitate absoluta, vt antè ex Thoma fuit allata distinctio nota 37. Harum inaniarum orthodoxis Patribus ne semel quidem in mentem venit, quæ hic à Bellarmino tam seriò adducuntur.

50 Ibid. *quàm sæpe enim Deus in hoc mundo flagellat impios, qui tamen non dicuntur propterea iam esse in inferno?*] Neque verò id Calvinus dixit vsquam. Dixit quidem tentatum fuisse, luctatum esse, adeoque pertulisse diros cruciatus mortis, id est, diritatis illius ita sustinuisse impetum vt superauerit: sed nunquam de omnibus hoc dixit vniuersè, cum damnatio & cruciatus ex damnatione absolutè contingat, aut hypotheticè, vt nota 38. dicebamus. Contrà verò hoc docet Calvinus quod etiam Thomas summæ p. 3. q. 46. neminem vnquam à Deo sic percussum esse vt Christus fuit: ex quo non id sequitur quod disputator fert, sed contrà id potius, solum Christum in hac vita ad inferos descendisse.

51 Art. 27. *alioqui solum redemptor corporum esset.*] Nempe sufferendo impetum correctionis, & tollendo effectum illius infinito merito passionis suæ.

52 Art. 28. *& infinitum propè numerum pœnarum perpeti.*] Negatur consequens, argumento eorum quæ antè diximus nota 37. & 49. Nam in pœnis gehennæ quæ hic appellantur, tria sunt consideranda: causa

causa efficiens, actio cum passione, & conditio illius. Efficiens est Deus Pater corrigens ad pacem nostram: actio cum passione est pœnarum inuectio cum propensione illius, vt vocat Hieronymus: conditio est infinitas, in Christo secundum quantitatem absolutam, in damnatis verò secundum tempus. Actionis autem & passionis est duplex modus: vnus in fieri, vt loquuntur Scholastici; alter verò in factum esse: sic liceat dicere breuitatis ergò. Actio autem & passio competunt personæ Christi in fieri solùm: quapropter Hieronymus ex Origene tract. 35. in Math. verbis philosophicis ita distinxit, vt damnatis *πάθη* siue *πάθημα*, perpeffionem iustam tribuerit; Christo verò propensionem, quam Græci dixerunt *προπάθειαν*. adducens commodè ad probationem dicti verba illa Euangelistæ de Christo Matth. 26. *cœpit contristari & mœstus esse*. Nam reuera ex quo anima impiorum discessit à corpore, passiones eorum secundum animam sunt in factum esse, vt ita loquamur: Christus verò in hac vita pœnas gehennæ pertulit in fieri, superauitque, & virtute meriti, satisfactionis, & sacrificij sui redimens nos, causam efficientem conciliauit sibi, sedata ira Dei Patris aduersus electorum suorum peccata: itaque sublata causa factum ipsum, siue effectus & exsequutio pœnalis est sublata. Sic ergo Christus pœnas re infinitas, at non infinita tempore tolerauit, quia infinitatem istam temporis quam experiuntur damnati; infinita vis meriti, satisfactionis, sacrificij, & redemptionis Christi modis omnibus superauit.

53 Ibid. *& sumus propè infiniti qui hoc merebamur.*] At illam innumerabilitatem nostrâ (nempe secundum quid de nobis dictam) æternitatemque pœnarum (quæ censetur quædam temporis infinitas)

exsuperat absolutè virtutis Christi infinitas, vt modò dicebamus.

54 Ibid. *vnam pœnam temporalem Christi satisfacere potuisse pro multis æternis:*] Imò verò hanc vnâ pœnam, temporalem re ipsa vel duratione, sed infinitam æternamque virtute.

55 Ibid. *mortem corporis Christi satisfacere potuisse pro morte animarum omnium.*] Negamus esse iustam analogiam inter passiones istas, diuisa personæ, quæ patiebatur, substantia; id est, inter mortem corporis solùm & pœnas æternas humani generis. Nam pœnarum re infinitarum impetu voluntariè suscepto sublata est earum infinitas secundùm tempus virtute Christi: sed substantiam humanitatis illius totam occupari in pœnis luendis oportuit, vt totum hominem seruariet, τὸ ἰδίῳ αἵματι λυτρωσαμένῃ ἡμᾶς τῷ κρείττῳ, καὶ δυνάθει τῷ ψυχῶν ἑσθέρῳ ἢ ἡμετέρων ψυχῶν, καὶ τῷ σαρκὶ τῶν ἑαυτῶ ἀντὶ ἢ ἡμετέρων σαρκῶν, inquit Irenæus lib. 5. cap. 2. & repetit Theodoretus dialogo 3. atque hoc tandem Bellarmino extorquet veritas, dicenti paulo pòst, *quia Christus animo & corpore passus est.*

56 Ibid. *sed ex dignitate personæ quæ patiebatur, & ex caritate qua patiebatur.*] Negauit etiam Thomas suprâ nota 37. quum de acerbitate pœnarum & generalitate diceret.

57 Ibid. *una pœna corporis erat infiniti pretij.*] Imò verò sequeretur, si corpore solùm passus esset, non etiam anima: de qua dicebat Christus, *anima mea tristis est usque ad mortem.* Hieronymus in Esai. 53. *Quòd autem infert, homo in dolore & sciens ferre infirmitatem, siue virum dolorum & scientem infirmitatem, verum corpus hominis & veram demonstrat animam, qui sciens*

Sciens' ferre infirmitates omnes, eas diuinitate superauit.
 Augustinus tract. 78. in Ioannē, & adducit Leo epist. 95.
 ad Leonem Aug. *Quis est ergo per quem factus est mun-*
dus? Christus Iesus, sed in forma Dei. Quis est sub
Pontio Pilato crucifixus? Christus Iesus, sed in forma
serui. Item eiusdem, Quis non est derelictus in inferno?
Christus Iesus, sed in anima sola. Quis resurrexerit,
triduo iacuit in sepulchro? Christus Iesus, sed in carne
sola. Cyrillus libro de recta fide ad Theodosium,
 ὄλον οὖν ὀλη σωτηριῶσιν φάμεν τῇ καθ' ἡμᾶς ἀνθρωπότητι
 τὸν ἐκ θεῶ λόγον. ἔ γάρ περ τὸ ἀμεινον ἐν ἡμῖν, τετέστι τὴν
 ψυχὴν ἐδεδίκετο ἡξίωσε λόγου, μόνη δαρκύμεν ὅ τῇ σαρκὶ τῆς
 ἐπιδημίας τὸς πόνας· ἐπατάλιετο ὅ δι' ἀμφοῦ καλῶς τ' οἰκονο-
 μίας τὸ μυστήριον. προσερχήσατο ὅ καθάπερ ὄργανον τῇ ἰδίᾳ
 σαρκὶ πρὸς τα σαρκὸς ἔργα, τὲ καὶ ἀρρώσθημα φυσικὰ καὶ ὅσα
 μώμα μακρὰν ψυχῆ ὅ αὐτῇ ἰδίᾳ, πρὸς ἀνθρώπινα τε καὶ ἀνυ-
 πάπια πείδη. πεινῆσαι γὰ λέχεται, κόπας τὲ ὑπερευκείν τὸς
 ἐκ μακρῶν ὀδωπειῶν. ποίας τὲ καὶ φόβας, καὶ λύπας, καὶ ἀγῶ-
 νίαν, καὶ τὸν ὅπῃ τῶ σαυρῶ θάνατον. ἐπαναγκάζοντ' ὅ γὰρ ἐδε-
 νὸς τέθεικεν ἀφ' ἑαυτῆ τὴν ἰδίαν ψυχὴν ὑπὲρ ἡμῶν, ἵνα καὶ
 νεκρῶν καὶ ζώντων κλειδύσῃ· σαρκὰ μὲ τὴν ἰδίαν τ' ἀπάντων
 σαρκὸς ἀνταποπινύς ἀληθῶς δῶρον ἀνταξίον, ψυχὴν ὅ
 ψυχῆς ἀντίλυτρον τ' ἀπάντων, εἰ καὶ ἀνεβία πάλιν, ζῶντι
 φύσιν ὑπάρχων ὡς θεῶ καὶ γούν ὀδωπέσι περὶ
 θρες ἀδελφοὶ φησίν, ἐξὸν εἰπεῖν, & quæ sequuntur Act.
 Sed quid multis opus est? cū Christum agnoscat
 disputatur ipse animo & corpore passum. Verumtam-
 en hæ duæ causæ sunt inter se pugnantēs, quū dicit
 Christum animo & corpore passum, & tamen vnā
 pœnam corporis esse infiniti pretij, siue (vt antè dix-
 erat) mortem corporis Christi satisfacere potuisse pro
 multis æternis. Nam si vna corporis fuisset satis, ini-
 què Deus vtramque exegisset: at vtramque exegit,
 quando

quando Christus in cruce pependit & factus est pro nobis peccatum & execratio (nam anima, non corpus, eius subiectum est; corpus verò animæ instrumentum) vna ergo non fuisset futura satis.

58 Art. 29. *sed etiam anima periculū metuebat.*]

Hic inuidiosè quædam Caluini, & aliter quàm ab ipso dicta sunt adferuntur. Sed ad rem, omiffis triciis.

59 Art. 30. *hunc timoreū Christi fuisse de salute anima.*] Non dixit Caluinus ita simpliciter *de salute anima*: sed quia hîc simpliciter negat quemquam hoc insinuasse, legatur (si placet) Iustinus martyr dialogo aduersus Tryphonem adducens versum illum Psal. 22. *libera à gladio animam meam, & de manu canis unigenitam meam*: & Hieronymum in eundem locum Psalmi dicentem, *humanitas ad diuinitatē loquitur, vt auxilietur ei in tempore passionis*. Sic Eusebius lib. 10. demonstr. Euang. cap. vltimo: Theodoretus in eundem Psalm. Burgensts, & alij.

60 Ibid. *ita etiam discipuli mei bibant.*] Aliud est de propria loci interpretatione dicere, aliud de anagogica & accommodata. Nos de propria & genuina dicimus, Hilarius de anagogica. Prior nunquam à posteriore euertitur, posterior sæpe seipsam euertit sua iniquitate: omnino inter se diuersæ sunt. De hac re Augustinus sæpe regulam tradidit necessariam, de Christo quædam enunciari vt persona singulari & capite solum, quædam vt de corpore, & quædam ad vtramque interpretationem accommodari per anagogen capitis & corporis: vt quum exempli causâ, Christus passus dicitur, quatuor modis spectari potest: 1. vt persona. 2. vt caput, Mediator, & Redemptor noster. 3. vt corpus, quod est Ecclesia. 4. vt caput & corpus. sic alia quàm plurima.

16 Ibid. *fac ne illi me occidant, sed aliqui alij.*]

Hæc aliena est interpretatio: quamobrem & Origenes pluribus locis eam improbauit, & Hieronymus in Matthæum incogitatè fudit interpretationem, quam meditatè in Esaiam scribens reijcit. Certè proæmio commentariorum in Matthæum celeritatem excusat, & absolutum opus alio tempore pollicetur Eusebio scribens, *ut scias quid intersit inter subitam dictandi audaciam, & elucubratam scribendi diligentiam.*

62 Ibid. *Christum naturali affectu mortem corporis horruisse.*]

Ambrosius & Chrysostomus dixerunt mortem simpliciter, & naturalem affectum cum Origene, Hieronymo, Damasceno, aliisque agnouerunt. fuit autem mortis corporalis passio, & alterius tentatio, quam propassionem dicunt. vide in nota 16. Et quid aliud his verbis sibi volebat Ambrosius? *confidenter tristitiam nomino, quia crucem prædico.* Crux enim, diuinæ maledictionis est: qua quod grauius periculum animæ intendi potest? hoc sibi denique Calvinus voluit, quod ab Ambrosio dici in Lucam obseruauimus nota 37.

63 Art. 32. *pœnam mœroris & timoris subire.*]

Imò tentationem & impetum dolorum inferni, quæ soluit, Act. 2. quam propassionem *δρακετῆρας* Origenes & Hieronymus appellarunt. Verum Bellarminus hic dicit, sed non totum. Falsa itaque in eum modum assumptio.

64 Ibid. *in omnia tormenta impendentia.*]

In his autem fuit maledictio crucis à Patre imposita, Galat. 3. & impetus spiritalium tormentorū, quæ homo peccator sibi parauerat, & chirographo legis scripto cauerat se reum esse. nam Christus interueniens apud Patrem chirographum nobis contrarium, cruci affixum

xum è medio sustulit, & expoliata imperia ac potestates ipsum oppugnantes traduxit palàm, triumphatis illis per cruce[m], Colof. 2. hæc omnia est eluctatus Christus. Metuit ergo Christus, & non metuit; mœstus fuit, & non fuit: secundùm aliud puta & aliud.

65 Ibid. *Et tunc cœpit mœstus esse, &c.* De hoc loco vide in nota 52.

66 Ibid. *in toto decursu passionis suæ nullum signum timoris dedit.*] Rectè: metuit ante certamen & luctam illam grauiissimam; doluit in certamine, dicens, *Deus mi Deus mi, ut quid dereliquisti me?* timor est futuri mali, dolor præsentis. Christus timorè seu metu ex hausto, dolores exhaustit inferni seu mortis: vtrumque verum.

67 Ibid. *multa præclarè dicit.*] Et hîc vtrumque verum diuerso respectu, vt antè sæpe diximus.

68 Art. 34. *vt sacrificium perficeretur, quo mundus redimendus erat.*] Falsum in responsione duplex. Nam primùm elencho fallit, dicens, *reliquit deitas humanitatem, &c.* non enim naturam humanam reliquit deitas Filij (sustentauit enim hæc illam gratiâ passionis, alioquin per se in certamine tam graui succubaturam) sed Pater Filium; & persona Filij personam Patris appellauit, prout οἰκονομικῶς Mediatorem agebat in carne quam assumpserat, non naturaliter aut absolute à Patre deserta, sed dispensatiuè in illo fideiussionis & mediationis opere: ideoque exclamauit, *Deus mi, &c.* Secundò non soluitur axioma ex particulari effectu ad causam: Quem Deus dereliquit, ei fuit iratus: Pater dereliquit Filium: iratus igitur. Demonstratur à contrario: Quem Deus amat, ei adesse dicitur: Pater autem adfuit Filio, Hinc enim sequitur, Deum Patrem

trem dereliquisse & adstitisse in hoc tempore Filio secundum aliud & aliud : dereliquisse οἰκονομῶς vt interuentorem & factum peccatum pro nobis, amauisse tamen vt Filium vnigenitum naturaliter. Odium, ira, dispensationis fuit temporariæ ex causa voluntaria; amor, naturæ æternus est.

69 Art. 35. *si non pertulit Christus dolores inferni, quomodo potuit ab illis solui?*] Nimirum pro passione impetus pertulit & soluit, vt ex Origene & Hieronymo sæpe ostendimus.

70 Art. 36. *doloribus mortis, τὸ θανάτου,*] Verum tamen non in omnibus Græcis exemplaribus: qua de re agetur secundo responso.

71 Ibid. *mors enim quasi dolorē patiebatur, cum Christum detineret, quem tenere non poterat.*] Chrysoctomi & Oecumenij verba interpres minimè est assequutus, quod Bellarminus non animaduertit. Neuter id sibi voluit, mortem à doloribus liberatā esse, quæ potius extincta est resurrectione Christi, quem admodum dicitur Esai. 25. & I. Cor. 15. Sed hoc illi dixerunt, mortem obiectis suis & inferorum vinculis doloribusque laborauisse vt detineret Christum: Deum verò soluisse dolores ipsius, & perruptis doloribus & aculeisque ipsius, quibus impossibile fuit detineri Christum, fecisse vt Christum reluctans viuum quasi pareret, quem in vtero cōstrictum extinguere cupiebat. Hæc mens Chrysoctomi, quam Oecumenius repetiuit pauculis additis; sed Theophylactus expressit, & copiosius est interpretatus. Dicit enim, & Sifanus interpres vertit non malè in hunc modum: *Solutis cruciatibus mortis. Ostendit etiam mortē, quū illum detineret, quasi parturisse & acerbos dolores sustinuisse. Parturam enim, seu dolorum mortis parturientis vetus testamentum periculum & calamitatem*

mitatem appellat. Qui parturit, non detinet id quod detinetur, neque agit; sed patitur & eijcere festinat. Rectè autem solutionem dolorum parturientis mortis, resurrectionem appellauit, ut dicat, Rupit, & erupit ex grauidò & tumido atque parturiente ventre mortis, tamquàm ex utero quodam parturiente. Intelligendum puta nimirum ex vinculis mortis, & Orci recessibus ac penetrabilibus Seruatore Christo emergente ac prodeunte, tamquam ex partu peregrino resurrectionis. Adcircò nimirum etiam uocatus est primogenitus ex mortuis. falsa itaque interpretatio.

72 Art. 37. *nimis longè petitum est.*] Negatur: nam mors dicitur communiter de vtraque morte: & ita accipi oportere antè docuimus nota 15. & sequentibus; prout in sententia à Deo lata accipitur Genes. 2.

73 Ibid. *etiam martyres haberent Deum infestum, & paterentur dolores gehennæ.*] Inconsequens ex dispari: nam Christus vnus mortuus est pro omnibus peccatoribus, 2. Cor. 4. & 5. vt tolleret peccata totius mundi, 1. Ioan. 2. ipse factus peccatum & execratio, Galat. 3. martyres non item.

74 Ibid. *ira Dei causa remota & generalis ipsius mortis:*] Nempe in communi, pro ratione carnis peccati: at in morte Christi secus. hic enim singulari œconomia seu dispensatione gratiæ agnus est Dei, à Deo traditus mundo, qui tollens peccata eius perferret correctionem pacis nostræ: sic malum commune nostrum, in quo censetur etiam ira Dei & maledictio aduersus peccatum nostrum, quasi proprium sibi fecit, *ὡς ἡμεῖς*, intercessione particulari sua, Act. 2. 25. & 4. 28. Itaque in alijs quidem vniuersè mortem effecit peccatum, Rom. 5. & ira Dei in peccatorem, interdum verò in particulari misericordia eius (vt loquuntur) secundùm quid: in Christo verò causa mortis fuit communiter

niter Dei misericordia erga nos; in particulari verò, proxima causa fuit ira Dei aduersus peccata nostra, quæ Christus morte elueret: fecit enim vt qui peccatum nescit, pro nobis peccatum esset, 2. Cor. 5. vt proximè dicebamus.

75 Art. 38. *ad Euodium, & alij similiter legunt.*] Parum refert ad argumenti huius veritatem, vtrum *mortis*, an *inferni* legeris. Deinde si hæc lectio vera est, enervatur solutio præcedens. Verumtamen (vt calculum meum Bellarmino addam) facilè assentior *inferni* legendum esse, auctoritate & ratione adductus. Auctoritas est Veteris interpretis, & Græcorum exemplarium quorundam, vt Robertus Stephanus refert, Irenæi, Epiphaniij ἐν λόγῳ ἀγνυρωτῶ, Augustini, aliorumque. Ratio autem, cur *solutis doloribus inferni* legendum putem, hæc est; quòd longè euidentius respondet sequentibus & argumentationi toti, siue ad locum Davidis versu 25. siue ad accommodationem quam facit Petrus versu 29. respexeris. sed suum cuique iudicium: neminem in verba mea iurare velim.

76 Ibid. *solui possunt laquei venantium ne teneant, non quia tenuerunt.*] Nempe vt exposuimus nota 52. Etsi hæc de Patre, ac non de Filio prædicauit Petrus; vt postea dicit versu 32. *hunc Iesum suscitauit Deus*, &c. quod Augustinus & alij non satis animaduertentes, actionem Patris attribuerunt Filio, contra quàm argumentabatur Petrus. Nam Pater cum summo iudice, Filius cum reo spondendi comparatur: quem reum satisfacientem deditioe sui ad mortem iudex è vinculis eximit, non autem ipse se, vt satis esse demonstret factum iustitiæ suæ. Hoc Patris iudicantis opus, cui se in vniuerso redemptionis opere ita submitit Christus voluntaria dispensatione gratiæ, vt

nihil absolute diuina potentia hic faceret; sed humanam suam, in qua mysterium salutis perfici oportebat, sustentaret. Dicit ergo Petrus, *Quem Iesum Deus Pater videlicet, ut Iudex, soluens dolores inferni, aut etiam mortis, suscitauit, eo quod fieri non poterat* iustitia Dei acquiescente & satis habente persona Christi, dignitate, meritoque ipsius, *ut ipse Christus reus spondendi pro nobis passus in carne, ab eo retineretur*, nimirum inferno seu morte, quæ inhiabat ipsi, & fuisset abruptionura, nisi impleuisset omnem iustitiam. Hæc autem Petrus sequentibus demonstrat euidentissimè, Christi verbis dicens, *quoniam non derelinques animam meam apud inferos*: deinde exponens atque accommodans, *Propheta igitur quum esset, præsciens loquutus est de resurrectione Christi, non derelictam esse apud inferos animam eius, neque carnem eius sensisse corruptionem. Hunc Iesum suscitauit Deus, &c.* Quamobrem hæc interpretationes, bona Augustini piorumque venia, pietatem quidem illius sapiunt, quam semper sum admiratus; sed aliquantum à veritate absunt, nec loco Petri conueniunt, aut huic argumento.

[77. Ibid. quod Calvinus probare intendit.]
 falsum: neutra cum Caluini sententia pugnat. Nam Calvinus non dicit fuisse detentum ab istis doloribus Christum, aut detineri ab eis potuisse (quod Apostoli disertè negant) sed fuisse tentatum atque colluctatum cum istis doloribus: Augustinus verò duas adfert interpretationes non pugnantibus inter se, diuersas tamen: quarum prior de Christo in se, posterior de membris agit Christi; illa propria, hæc anagogica, ut antè diximus. Atque hæc quidem anagogica non magis cum sententia Caluini pugnat, quàm cum altera illa Augustini: diuersa, non contraria est, ut nota 60. ostendimus.

mus. Illa verò prior interpretatio fortè imprudentibus pugnare specie aliqua videbitur; sed nihil tamen contrarium habet. Nam si *soluti sunt dolores illi ne teneant, non quia tenuerint*, vt nobis cum Augustino perplacet, ergo adalligati fuerant & impositi personæ Christi, sed tamen postmodum soluti ne tenerent: quòd si non fuerunt adalligati, ergo nec soluti. At fuerunt soluti, auctore Petro: prius ergo fuerint adalligati necesse est. Simile esto Simsonis in libro Iudicum: nam Christus nobis verus Simson. Fuit Simson ligatus vinculis Pelistæorum; sed soluta sunt ne tenerent eum, dum constitit Nazaræatus ipsius: sic Christo dolores iniecti sunt, adalligata dolorum vincula; sed fuerunt soluta, eo quòd fieri non poterat vt teneretur eis. fieri quidem id potuit vt ligaretur sententiâ lata & dispensatione voluntaria; sed fieri non potuit vt ligatus teneretur, quin eum suscitaret Deus, & ipse resurgeret ex mortuis virtute sua.

78 Art. 39. *per paternam exauditionem liberatus est.*] Hæc durioris sunt glossæ à Bellarmino adtexti; non ipsis Caluini verbis, vt oportuit, adducuntur, quis hac lege non vincat?

79 Art. 40. *εὐλάβειαν accipi pro metu pœnæ.* Pro metu simpliciter Calvinus dicit accipi, quemadmodum Hesychius & Varinus exponunt; & *εὐλαβῆ* interpretatur *δειλὸν ἢ δέιλαιον*, id est, timidum & meticulosum auctor Etymologici. Nihil est autem, cur insidiosè addatur nomen pœnæ, cum nomen mortis paulo antè præcesserit in eodem versu, quod *πρὸ κοινοῦ* commodè potest repeti. Sic enim ad verbum Apostolus, *Qui in diebus carnis suæ, precesque & supplicationes apud eum qui poterat seruare ipsum ex morte quum obtulisset, atque exauditus esset ex eo metu, &c.*

80 Art. 41. *metum mortis aeterna coniunctum cum summa trepidatione*.] Primùm inuidiosum est nimis, quòd ἐμφακωτέρας voces disputator adhibet, atrocioresque, quas nec Calvinus nec Beza vnquam occupauerunt, vt latenter criminando obruat. Secundò quæ illi de particulari loci vnus & alterius interpretatione adferunt bene, hic malè ad omnes locos rapit vbi vox eadem legitur. Nam ἐνλαβῆς & ἐνλάβεια voces sunt homonymæ, doctissimorum Græcorum omnium vsu, consensione, & testimonio. Non est autem Bellarminus nescius, ὅτι ὁμωνύμων determinationem fieri ex natura sententiæ & adiunctorum commoditate oportere. Non ergo quid sit ex vocis proprietate solùm, quidve ex particulari vsu; sed quid sit ex natura loci, videndum est: quod Calvinus & Beza in illo Apostoli loco faciendum censuerunt.

81 Art. 42. *ob elationem cordis*.] Negatur affirmatio, negantur exempla, negatur denique conuenire huic interpretationi cum verbis Apostoli. Nam primùm (vt de voce ἐνλαβείας nihil ampliùs dicamus, quia proximè diximus) propria interpretatio, si per naturam loci cum ratione potest obtineri, figuratæ anteposenda est: secundò vox ἀπό, Varino teste, hac significatione nunquam vsurpatur, nisi ad significandum internam causam motus aut actionis quæ significatur regente verbo, vt in illo Homeri Iliados μ. Εἰ δ' ἐπεὶ δὴ τῶτον ἀπὸ πάσης ἄρορεύεις, Ἐξ ἄρα δήτοι ἔπειτα θεοὶ φρένας ὤλεσαν ἀντοί, quemadmodum & Latini vtuntur vocibus, ab, præ, ex: vt præ gaudio vel ex gaudio abit, à tristitia dormiunt, à superbia putauit. Pugnat ergo Bellarmini interpretatio cum proprietate linguæ, nequid de argumenti veritate dicam. Sic Matth. 13. 44. ἀπὸ τῆς χαρῆς αὐτῆς ἀπάγει, ex vel præ latitia abit. Luc. 24. 41.

non credentibus ipsis præ letitia. Act. 12. 14. præ letitia non aperuit ianuam. Luc. 22. 45. dormientes à tristitia. 2. Mac. 5. 21. de Antiocho, οἰόμενος ἀπὸ τῆς ὑπερηφανίας τὴν μὲν γῆν πλωτὴν, καὶ τὸ πέλαγος περιπλῶν δέσσει διὰ τὸν μετρωσιμὸν τῆς καρδίας, existimans præ superbia, se cum terram navigabilem, tum mare ipsum peruium pedibus effecturum propter elationem cordis. quæ verba si acciperentur vt Bellarmino placuit, ineptissima foret ταυτολογία. Voluit autem his verbis priore membro causam existimationis illius reddere, posteriore verò causam operis quod præfidenter instituebat Antiochus; nempe licet nulla alia subesset causa, tamen vel propter elationem cordis modum communem naturæ euerfurum.

82 Art. 43. *Gracas phrasas intelligerent.*] Chrysofostomi verba ambigua sunt: sed ambiguitatem tollit Oecumenius, idque longè meliùs Theophylactò. τὸ προσεῖπον, φησὶ, χάρις τῷ πατρὶ, ὅσον ἀπὸ τῆς οἰκείας ἀλαβείας ἠκούσθη. τοσαύτη γὰρ ἡ ἰσχύς, φησὶν, ἢ ἑυλάβεια, ὅτι καὶ ἠδέσθη αὐτὸν ὁ πατήρ. non tam, inquit gratia Patris, quam ex propria reuerentia exauditus est: tanta enim, ait, eius fuit reuerentia, quòd & reueritus sit eum Pater. q. d. præ reuerentia eum exaudiuit Pater. Sed diffidens h. Chrysofostomi interpretationi ibidem Oecumenius, a teram adfert Photij argutiorẽ, tamquam si ἀπὸ adhibitum fuisset διαχειρῶς. Dux, inquit, fuerunt postulationes: una, deprecationis mortis; altera, assensus: quod magna reuera fuit reuerentia, quum diceret, verumtamen non quod ego volo, sed quod tu vis. Exauditus igitur est Christus, ἐκ ἀπὸ τῆς παρρησίης, ἀλλ' ἀπὸ τῆς ἀλαβείας, non respectu deprecationis, sed respectu illius reuerentia: hoc est, illa petitio eius est effectum sortita, non quæ secundum deprecationem, sed quæ secundum

reuerentiam hanc facta est. Nihil horum Bellarminus bellè est assenquutus. At Theodoretus harum interpretationum infirmitatem videns, quà proprietate sermonis, quà sensu; omnino vt Calvinus & Beza interpretatus est, quum ait, *Si beatus Paulus mortem non metuebat, sed cupiebat dissolui & esse cum Christo, & ijs qui res Hierosolymis ipsi obuenturas pradixerunt, & retinere tentarunt, dixit, quid fletis, & affligitis cor meum? ego enim non solum ligari, sed etiam mori paratus sum pro nomine Domini nostri Iesu Christi: quomodo Deus Sermo, seculorum opifex, qui nec conuerti nec mutari potest, & est ab omni affectione liber, mortem timuit?* Paulo post verò subijcit respondens, *vt hæc pateretur humanitas, concessit diuinitas, &c.* Omnino malè Græcorum illorum verba Bellarminus est interpretatus. Erasmi interpretatione sequente non magis quàm alij obstringimur.

83 Art. 46. *non esse omnino negatos Christi dolores.*] Et quanto pudentiùs, obsecro, Hilarius à Bellarmino dicitur vix dolores corporis in Christo agnouisse? quos certè quisquis non agnoscit, veritatem Christi & Euangelij diuini negat, & redemptionem Ecclesiæ. Hoc verò non fecit Hilarius, vel ijs ipsis locis contestantibus qui à Caluino adducuntur. Qui recus putant, ij non admodum Hilarij aspreta videntur frequentauisse.

84 Art. 47. *cùm nescio cuius errorem confutat.*] Fallacia est ex elenchi ignorance frequens. Alia est ratio Christi vt Dei, alia vt hominis, alia vt Mediatoris *θευδρωπος*. Vt Deus, expers est metus, & planè *ἀπαθής*: vt homo, metuit naturaliter: vt Mediator, metuit œconomicè, vel dispensatiuè. Hilarius agit de Christo, vt Deus est. Tum duplex est naturalis metus: vnus, purus

& im-

& imperturbatus, à natura per se; alter, perturbatus & contaminatus, à corrupta: vt ex Damasceno & Athanasio supra ostendimus nota 33. Priorem de Christo adfirmamus, & ipse Bellarminus ex parte saltè agnouit in argumento 3. posteriorem negat Hilarius euidentissimè, & nos cum illo. Vt illud taceam, quòd inferorum nomen hic ab Hilario propriè de loco sumitur, illic autem æquiuocè.

85 Art. 48. *ne ad eum amplius ulli descenderent, qui in eum crederent, eumq; diligerent.*] Hanc interpretationem ad mentem Hilarij negamus facere, & in locis illis æquiuocè inferos confirmamus enunciari, vel his duobus argumentis: primùm, quòd inferos Hilarius inter Christi perpeſsiones refert in locis illis omnibus; Pontificijs verò locus est vnde gloriam suam Christus inceptit explicare, vt passim omnes referunt, & Bellarminus affirmat infra cap. 11. & 12. secundò, quòd eos Hilarius prædicat esse vitam nostram: quæ propositio, vtcunque distorqueatur, de localibus inferis falsa est. Nam inferus iste non fuit Patrum vita, qui ante aduentum Christi fuerant defuncti; quanto minùs eorum qui vixerunt inde à resurrectione Christi?

C A P. IX.

1 Art. 1. *nihil esse aliud, Christum descendisse ad inferos, quàm sepultum esse.*] Aliter de dogmate ipso fidei Beza sentit, loquitur, & scribit. Infernum quidem alicubi pro sepulchro accipit, quemadmodum & Caluinus; sed in Symbolo Apostolorum & loquutione quæ hic agitur, minimè. Quapropter & sequentia de Caluino, falsa.

2 Art. 2. *fabuiam esse, quòd sint loca subterranea, & quòd ad ea Christus descenderit.*] Falsum crimen: vt sup. cap. 8. nota 2. & 3.

3 Art. 3. *ubi de ascensione disputat.*] Hæc non ita fuerunt ab illis dicta. Sed de hoc argumento paulò pòst cap. 11. visuri sumus.

CAP. X.

1 Art. 1. *nomen inferni Latinum, non dubium quin sit distinctum à nomine sepulcri,*] Atqui etiam sepulchrum respectu nostri inferum est, inferius nobis.

2 Ibid. *cùm significet aliquid inferius nobis,*] Nempe si inferos ab infra deduxeris. Sed quid si, mi homo, ab inferendo placeat deducere? nam mortui efferuntur domo, & humo inferuntur: & inde inferium vinum Trebatio apud Arnobium lib. 7. & Festo; & aqua arferia, eidem; & coniugata alia eiusmodi. Viderint Grammatici. Verumtamen & terra ipsa est inferior nobis: quid ergo commune etymon ad singularem loci determinationem facit?

3 Ibid. *intelliguntur loca profunda subterranea.*] Iustum, antecedens: nam & vniuersa terra subest viventibus nobis & cœlo fruentibus, ac non centrum terræ solùm: nec consequens ergo necessarium, quod hic asserit. Nos verò de centro terræ minimè argutur. Omnino locum aliquem esse agnoscimus pro suo modo (est autem metaphysicus animarum locus, etiam quo tempore cælum hoc & terra perierint, in altero illo seculo duraturus) à cœlo beatorum quàm remotissimum & à Deo alienissimum. Hæc scire nobis est satis: de cætero nihil temere volumus adfirmare: præsertim

præsertim cum dicat Dominus, *cælum & terra præteribunt*, &c. Matth. 5. & Propheta, *ipsi peribunt, & omnes ut vestimentum veterascent, ac velut amictum circumuolues eos, & mutabuntur*, Psalm. 102. 27. Hebr. 1. 11. & Petrus, *qui nunc sunt cæli & terra, eodem sermone reconditi, asseruantur igni in diem damnationis & exitij impiorum hominum: deinde, cæli cum stridore præteribunt, elementa verò æstuantia soluentur, terraque & qua in ea sunt opera exurentur: item, cæli conflagrantes soluentur, & elementa æstuantia liquefcent*, 2. Petr. 3. 7. & 10. & 12.

4 Art. 2. *apud poëtas pro loco damnatorum.*]

Imò vtrumque hunc vsum agnoscit Beza ex Scripturis factis: de poëtis verò nullum verbum. Quorsum itaque sequentia, si de re conuenit?

5 Ibid. *sepulcrum dicitur τὰφῶν, non ἀδης,*]

Non sequitur, si sepulchrum vocatur τὰφῶν, non ergo vocari ἀδης. quasi verò duo synonyma extare non possint, aut huius æquè ac illius exempla adferri. Sed de eis videbitur in vocis Hebrææ disquisitione postea.

6 Ibid. *in sepulcris cū corporibus.*] Hunc locum eodem modo exponit Beza. viderit ergo Bellarminus, quem his verbis petat. De nomine Græco ἀδης plura in caput 14. infra dicturi sumus.

7 Art. 3. *vbi erat diues, gehennam.*] Negatu & in caput 14. pòst confutabitur.

8 Ibid. *non reddi rationem in sepulcro.*] Scilicet ab istis auctoribus petenda vera de inferno theologia.

9 Ibid. *multos citauerit pro significatione inferni.*] Commenta. Nam primùm sequutus Varium Stephanus ἀδης ostendit aut locū, aut personam esse: locū autem dici; tum vniuersè quamlibet sedem nobis tenebricosam & inuisibilem, ex etymo vocis;

tum nominatim & singulariter infernum, vel inferos: postremò verò *συνεκδοχικῶς* partes & species locorum illorum singillatim nomine communi *ἄδ** designari. In hoc genere si Bellarminus sepulchrum contineri non videt, quæ tenebræ? Quum autem exemplum nullum ad eam significationem probandam inueniri à Stephano potuisse negat, iniquè facit. Nam non putauit hominem quemquam fore, qui hoc significatum *ἄδ** negaturus esset: quis enim exemplum petat, si passerem aut columbam nomine auis dixerò, aut vestibulum nomine domus? deinde verò loquitur Stephanus in expendenda hac significatione de vnico poetæ Philippi loco in Anthologia: hoc autem quid ad causam? nisi fortè nunc demum Bellarminus doceat nos modum ex vno particulari vniuersè concludendi.

10 Art.4. *contendit Beza ubique accipi pro sepulcro:*] Nusquam hoc contendit Beza, vt nota 2. diximus.

11 Ibid. *vel rarò, vel nunquam pro sepulcro.*] Dicendum potiùs, ordinariè accipitur pro statu & loco mortuorum, modò secundùm animam (siue subterraneus ille, siue alius sit) modò secundùm corpus, qui *ἄδ** sepulchrum est. Etenim (vt de etymo dicamus *ἄδ**) quemadmodum Latinis desiderari dicuntur qui deficiunt aut moriuntur; ita Hebræis appellatur nomine *חַיָּוִת* quilibet eorum locus qui desiderantur, à verbo quod postulare vel desiderare significat: ac proinde non incommodè sepulchri induit significationem. Priorem itaque significationem quam Bellarminus adfert, accipimus & nos: de posteriore videamus. David Ioabum & Semein ablegari in sepulchrū iubet, 1.Reg.2. de inferis quis accipiat? quæ res nec virum bonum decet, nec politicæ & iudiciariæ magistratum

stratum cognitionis est. Iob occultari in sepulchro petit cap. 14. 14. id autem non est, in inferno (hoc enim furentis fuisset, ac non *δλαεεε*; postulat) sed in latibulo sepulchri, vel sepulchralis foueæ. Idem in eo sedem suam prædicit fore, Iob 17. de inferis vt interpretemur, absit. Dicitur in sepulchro non laudari Deus, Psal. 6. Esai. 38. Quid? quod hoc ipsum exponit Salomon, Proverb. 1. 12. *absorbebimus eos*, aiunt impij, *vt sepulchrum uiuos, & integros vt descendentes in foueam*. prætereà nullam sapientiam esse in sepulchro narrat Eccles. 9. Vt sinem faciam, Dauid Psalm. 141. ait, *dispurguntur ossa nostra in sepulchrum*, siue os sepulchri: & Propheta Ionas cap. 2. se vociferatum fuisse dicit *è ventre sepulchri*, id est, sepulchrali, quum in ventre ceti esset. hæc verò vtrum inferni esse, an sepulchri sapiens dixerit? Et hoc igitur, & illud significatum pro ratione locorum (vt scitè monet Beza Act. 2.) in Scripturis agnoscimus: ex altera verò significatione alteram tolli (vt *ἀλογίως* Bellarminus facit) negamus posse.

12 Ibid. *& proinde caruisse sepulchro.*] Inconsequens à figurata loquutione ad propriam. Nam & venter ferarum figuratè sepulchrum est, Ionæ 2. Quomodo autem, amabo te, Iacob in eo loco fuerit vti neque laudatur Deus, neque est sapientia? quas re præcedente nota, de sepulchro dici ostendimus ex Psalm. 6, & Eccles. 9.

13 Art. 5. *& eo loco verbum est ἡνυσῶ.*] Sed non sequitur necessariò ex particulari; ergo sic vbique, aut in hac causa accipi oportere.

14 Ibid. *sepulchrum autè non abest à terra superficie duobus palmis.*] At non dicit Dauid de inferno, vt damnatorum loco; sed de quouis cauo remotissimo

140 F. IVNII ANIMADVERSIONES
tiffimo & abstrusiffimo à Sole & conspectu omnium,
figuratè.

15. Ibid. *supra terram exstant marmorea sepulchra.*] Hæc non sepulchra; sed *τύμβοι ἢ κτιστάφια*, monumenta sunt sepulchralia: figuratè igitur.

16 Ibid. *ut notum est:*] ut quidem exponitur vulgo: sed tota illa expositio aliena est, & allegorica.

17 Ibid. *& quia ibidem dicitur rex ille cariturus sepulchro.*] Hoc verò non simpliciter, sed *κατὰ π* intelligendum est, puta de sepulchro regifico & elaborato Mausoleo. Itaque nihil hinc sequitur.

18 Art.6. *nusquam τάφου.*] Meritò sanè, quia & commune est etymon, communis significatio, ut antè diximus. Hinc verò sequitur, cùm Hebræa vox de sepulchro enunciatur, Græcam quoque *ἄδ* eodem significato esse: ac proinde quot exempla in Testamento vetere exstant illius Hebræa vocis pro sepulchro positæ, totidem exstare Græcæ. Quis bonus plura desideret?

19 Ibid. *Hieronymus ubique vertit infernum, nusquam sepulchrum.*] O rem miram! sepulchrum quoque infernum, siue infernus locus est. Quidni? Num certè in aëre non oscillatur. ergòne falsi Poëtæ Græci, qui *χθόνιον τάφον*, aut Latini, qui ima sepulchra dixerunt? Virgilius in Pharmaceutria. Profectò si quicquid inferius est nobis, infernum dicitur, & sepulchrum necessariò infernum est: nisi fortè Romæ *τὰ ἄνω κάτω*, superi sint inferi. Etsi hæc generalior interpretatio posteriore seculo multis ineptijs erroribusque aperuit viam.

20 Ibid. *Chaldaeus vertit גיהנום gehennam.*] Rectè id quidem: nam vallis Hinomi (quæ corruptè ex Syro

ex Syro & Hebræo gehenna dicitur) commune Hierosolymitanorum sepulchrum fuit, vt Romæ Puticuli extra portam Exquilinam.

21 Ibid. *locum animarum subterraneum.*] id est, personarum siue hominum, ex Hebræorū vsu *σωτηριον*. nam illis corpus etiam mortuum anima dicitur, vt Leuit. 19. 27. & 21. 1. æquiuocatione fallit.

22 Art. 7. *interdum accipi pro sepulcro, sed vt plurimum pro statu damnatorum.*] Vtraque igitur significatio probatur, vt antè. quid hinc porro de re confessa laboretur?

23 Art. 9. *vel in sepulcra conuertat, vt nobis resistat.*] Rectè olim & eleganter Attilius dixit, satius est otiosum esse quàm nihil agere. Conuenit nomen Hebræum & Græcum vtroque modo accipi: hoc dat Calvinus, hoc Beza. Quid ergo? si quis positis duabus eiusdem vocis significationibus, vnã earum in loco singulari statuatur, alteram improbet, an idcirco ex particulari tollit significationem alteram vniuersè? bona verba. Mitto, quòd alia falsò impingit disputator Bezæ quæ ab ipso nec dicta, nec cogitata sunt; alia odiosis verbis inuidiosè refert, quod non fecit Beza; alia occupat in committenda & opponenda vtriusque significatione, tamquam si inter se pugnarent placet alia denique adducit ad significationem, quæ inter nō confessa est, comprobendam. De libris illis Bezæ nihil dicam: sunt ad manus omnium; nec verò placet extra quæstionem vagari. Nihil suum confutat Beza, quum aut duas significationes agnoscit vnus eiusdemque vocis, aut earum vnã huic loco, alteram illi attribuit singulariter. Id cuius literatori licet; Bezæ non liceat? Seruari velim diuinam illam veritatis & charitatis legem; cuius tu, Bellarmine, hoc loco oblitus es.

24 Art. 10. *fit profundissima vorago subterranea?*] Quousque tandem hinc actum agetur, & res confessâ probabitur? Inferos esse præter sepulchra agnoscimus, ut dictum est nota 3. vtrum verò subterranei, an subuentanei, ignoramus, nec inuestigamus anxie; quia illud non est de essentia ipsorum, ut sub terra sint. Etenim quales, quo loco futuri essent in consummatione seculi, ubi cœlum & terra perierint; quod prædixit Deus? De abyssò autem quod argutatur, metuo ut frustrâ sit: videtur enim hæc loquutio optimè exponi Marc. 5. 10. *ἵνα μὴ ἀντὶς τῆς ἐστῆρας ἔξω τῆς χάρσας, ne ipsos mittat extra hanc regionem*, puta inferiorem hanc terræ in qua versamur. Nam quicquid supra aut infra est inane, aut inani simile, abyssus dicitur ex Hebræorum usu. Sed hæc *παρέργως*.

25 Art. 11. *vox κατὰ χθονίων nihil aliud significat quàm subterraneorum.*] Etsi nihil attinet probare quod vltro agnoscimus, tamen non vsque adeò probat disputator, ut sibi videtur, horum locorum accumulatione. Nam ut taceam primum locum negatum esse; cumque negationes per se nihil ponant, ex pluribus huiusmodi negationibus non sequi necessarîè contrariam adfirmationem: duplex in his conclusionibus eruendis vitium accidit: vnum, quòd ex sententia æquiuoco simpliciter concluditur; alterum, quòd ex figurato propriè. Æquiuocè dicuntur τὰ ὑποκάτω, siue τῆς γῆς κατὰ χθονία, subterranea, in Scripturis sacris; propriè, aut figuratè ac populariter. Est enim sententia philosophorum ex natura & rei veritate, aquam terram superiorem esse: vulgi verò sententia popularis *χένδοξ* hæc est, terram superiorem esse, vel aquas subesse terræ, quia è litore seu ripa in aquam descenditur. In hunc enim modum Scriptura dicit aquas

quæ

quæ sub terra sunt, Exod. 20.4. Deut. 4.18. & 5.8. & alibi: Item Deum fundauisse terram super aquas & super maria, Psalm. 24.2, &c. sic autem solenne est hanc vniuersitatem in tres partes diuidi, cælum, terram, & maria. Figuratè verò dicuntur creaturæ omnes laudare Deum, & genuflectere coram Christo, etsi nec omnibus vox est qua laudent, nec genua quæ flectant; sed omnes suo modo laudent & honore afficiant Christum, ex quo in gloriam illam euectus est, & illæ ad sensum gloriæ ipsius admirabilis excitatæ virtute Dei. Ex his pius lector facilè potest animaduertere, quàm sit necessaria probatio rei quam credimus, & necessaria ex homonymis vocibus & figuratis loquutionibus consequentia.

26 Ibid. *spiritus sunt qui dicuntur subterranei, eo quòd in locis subterraneis degant.*] Hæc disiunctiua non est à *me* & aut corpora sunt, aut spiritus, aut omnes creaturæ: atque hoc postremum verum. Nam & ipse infernus, ac non spiritus solùm qui in eo sunt, dat gloriam Deo. sic Andreas Cæsariensis, Arethas, & alij iam olim exposuerunt in Apocalypsin. de loco ad Philippenfes iudicium idem.

27 Art. 12. *infernum sub terra esse definiunt.*] Inferos esse credimus: subterraneos esse contentio non repugnamus: sed vbi futuri sunt tandem, qui terra esse desierit? quòd ergo subterranei sunt, id non est de essentia vel definitione ipsorū, vt nota 3. dictum. De his autem omnibus Patrum orthodoxorum locis, infra cap. 14. dicturi sumus.

28 Art. 13. *à cælo verò nihil abest longius, quàm terræ centrum.*] Propositionem accipio, beatos à damnatis quàm longissimè abesse. Sed equidem haud scio an disputator fallatur, qui istud *longissimè* corporali

rali modo intelligit secundum distantiam materialis & elementaris loci, non secundum distantiam virtutis. Non est autem nefcius aliter præsentiam & absentiã, propinquitatem & longinquitatem rerum spiritualium futurique seculi statui, quàm corporalium & huius seculi. Hæc qui non distinguit, Physica confundit cum Metaphysicis, malus Theologus, peior philosophus. Quapropter non dicit Christus, separabit longissimè; sed ita potiùs: *separabit eos alios ab aliis, ut pastor separat oves ab hædis: & statuet oves quidem ad dexteram suam, hædos autem ad sinistram*, Matth. 25. ex quo fit ut hi videre dicantur illorum statum, Sap. 5. diues Abrahamum videre & cum eo loqui, quamuis magno hiatu discludente, Lucæ 16. Assumptio similiter infirma est, quæ ex præsentè naturæ & huius vniuersitatis constitutione colligit seculi futuri & inferorum in eo modum, supernaturalia denique imaginatur secundum naturæ modum olim perituræ potentia Dei, ut nota 3. expositum. Negamus itaque non inferorum veritatem (nam inferos esse ex Scripturis credimus) sed carnaleis istas condiciones illorum, quæ imperitè ex rerum præsentium modo eis adfinguntur: & negat Augustinus libro 12. de Genesi ad l. cap. 32.

CAP. XI.

1 Art. I. *deberet sufficere ad refutationem.*] Negatur propositio, & probatio illius. Negavit Christus, latroni dicens Luc. 23. 43. *amen dico tibi, hodie mecum eris in paradiso.* negat Sapiens Eccles. 12. & aliter prisca Ecclesia sensit docta exemplis Enoci & Eliæ, quem veteres cælo receptum ex Scripturis crediderunt, 1. Mac. 2. ut alia taceamus.

2 Ibid.

2 Ibid. *ad inferos descendisse Scriptura significat.*] Fallit æquiuocatione; quam ne ipse quidem Bellarminus infuitur planè suprà cap. 10. vide in ca. 10. nota 12. Quod autem hîc affirmatur, id vnico argumento satis erit infirmari. Vbi nullum est opus, nec ratio, nec sapientia, nec scientia, nec laudatio; ibi nec operarius est, nec ratiocinarius, nec sapientia scientiæ præditus, nec laudator: piorum autem animæ sunt operariæ, ratiocinariæ, sapientiæ & scientiæ præditæ, laudatricisque, Apoc. 6. ergo piorum animæ non sunt vbi nullum est opus, nec ratio, &c. ita autem est infernus, ex Pontificiorum ipsorum interpretatione Eccl. 9. Psal. 6. Esai. 38. vt antè cap. 10. nota 6.

3 Ibid. *in eadem voragine fuisse, licet multum inter se distantes.*] Negatur definitio chasmatæ, & consequentia. Chasma, inquit, hiatus est; à cuius extremo vno ad alterum nihil solidi intercedit. Quid? hiantis hominis lingua nonne inter duo extrema oris labra interuenit? hiatus cœli conuexus interiectam habet terram; hiatus terræ, aquam & aquatilia. Sed esto id hiatus sanè, quod dicit Bellarminus: in isto ex Augustino epist. 99. ad Euodium. Inter quos magnus hiatus siue Vorago est, ij non sunt in eadem voragine: inter pios & impios magnus hiatus est: non ergo versantur in eadem voragine. Sic disputator falsus est.

4 Art. 2. *si non esset verum.*] Nos negamus id, verum fuisse Samuelem: è terra autem, imò ex inferis prodijisse dæmonem istum affirmamus. Sed de his agitur controy. 6. lib. 2. cap. 8. Mirum autem non animaduerti, quòd populari planè metonymia imago aut spectrum Samuelis vocatur Samuel *ὁ ἑστὴς*, vt ex eo ipso loco certis & indubitatis argumentis demonstrari

potest. Consulatur liber quæstionum qui dicitur Athanasij, quæstione 11. & 13. Vanæ itaque sunt auctoritates, quæ huc adferuntur, & argumenta inconsequentia.

5 Art. 3. *sed demon aliquis in forma eius apparens futura prædixisset.*] Humani scripti humanum iudiciû accipimus humaniter, non subscribimus.

6 Ibid. *Samuelem apparuisse, antequàm euocaretur.*] Hoc putum est commentum falsò adsumtum historiæ. Nam Pythonissæ duplex fuit opus magicum, euocatio dæmonis, ut adesset; & inuocatio præsentis, ut responsum daret. Historia docet.

7 Art. 4. *paulo post agemus.*] Petri locum agnoscimus; versionem ut alienam improbamus, unde consequentiæ eruuntur falsæ. Sed de hoc loco dicemus infra cap. 13.

8 Art. 5. *aut in cælo vlli sunt vincti.*] Duo negamus, id sibi Zachariam voluisse, aut Hieronymum. Zacharias enim alloquitur Ecclesiam, non autem Christum, & repetens Dei verbis recens beneficium, ostendit longè amplius ab Ecclesia expectari in aduentu Regis oportere. Hieronymus verò etsi de Christo accipit; tamen nomen lacus de inferis interpretatur latissima illa significatione, quam cap. 10. nota 9. tradidimus: ac propterea eos qui resurrexerunt Hierosolymis sanctos Matth. 27. (è monumentis autem surrexerunt) complexus in sua interpretatione, quasi mundatos sanguine fœderis; ad diuitem illum purpuratum transit, Luc. 16. Iniquè autem ex voce *ἐκωνύμωσ* communiterque dicta, conclusio fit propriè atque particulariter. Mitto, quòd Hieronymus raptim fudit illum commentarium, ut ipse scribit Exuperio: *hunc librum, inquit, tanta celeritate dictamus, ut penè non sit emendandi spatium.* Itaque festinationem Hieronymi

ronymi dolemus; homonymias verò & lapsus excusamus & interpretamur humaniter. Rupertus errorem iam olim receptum sequutus est; cui *συμπάγειν* licet, *σωπαίγειν* non licet.

9 Art. 6. *ad ipsum Christum, & tu in sanguine testamenti.*] Non ad Christum, sed ad Ecclesiam habetur sermo, vt ostenditur vocum Hebræarum genere: nam omnes fœmininæ sunt, nec aliter nisi corrupto textu exponi possunt.

10 Ibid. *quomodo ergo ista cohererent, si de captiuitate Babylonica ageretur?*] Cohærentiam nota 8. ostendimus. Nam Ecclesiam suam consolatur Deus futuro aduentu Regis Christi, & beneficiorum eius.

11 Ibid. *liberati sunt Iudæi de Babylone?*] Coniunguntur diuidenda, vt profodia Hebræa docet, naturaque vocum. Non enim dicitur Christo, liberasti in sanguine federis; sed dicitur à Deo Ecclesiæ lotæ *in sanguine fœderis, dimisi vinctos*, &c. Sed tamen etsi non ita distinctum esset, quis nescit omnium Dei erga Ecclesiam beneficiorum fundamentum esse gratuitum Dei fœdus in sanguine Christi? nam in eo omnes promissiones Dei sunt etiam & amen, 2. Cor. I. eò duxit tota Legis pædagogia, Galat. 3. & 4. omnesque figurales vmbre & ceremoniæ inde à primo Adami lapsu.

12 Art. 7. *omnes Patres semper docuerunt, quorum verba in sequenti cap. referemus.*] Et hunc consensum negamus vniuersum esse sanctorum Patrum. sed de his postea cap. 14. videbimus.

CAP. XII.

1 Art. 1. *Christum verè descendisse ad inferos.*] Negamus descendisse eo sensu quo Bellarminus accipit.

2 Ibid: *tractari de liberatione ex Aegypto.*] Primum hæc neque necessariò, neque probabiliter dici de Christo & singulari facto ipsius adfirmamus: secundò etiam si possit probabiliter, id tamen opus negamus animæ humanæ tribuendum. Hoc enim persona fecisse per diuinam potentiam diceretur, non per humanitatem suam. Patres autem etsi easdem voces figuratè de Christo enunciauerunt, non sequitur hanc fuisse ipsorum mentem, vt locus de particulari figuratè dictus, intelligeretur propriè de hoc singulari facto Christi, & interpretationem istam habeat necessariò: hoc nulla ratione Logica probari potest. Semper enim fuit libera verborum eiusmodi ad alia accommodatio; sed non continuò est necessaria hæc aut illa interpretatio. Alios suadendi locos Bellarminus oportet adferat, si fidem sibi haberi volet.

3 Art. 2. *apud Catholicos, suam habet auctoritatem.*] Quam auctoritatem, obsecro, si nec authenticus est liber, nec comparat locus in textu Græco? Nempe à Concilio nupero Tridentino, sessione 4. sed hoc est τὸ ἐξ ἀρχῆς αἰ: εἰν.

4 Art. 3. *sed locus aliquis sub terram.*] Hoc verbis illudere est, non ad rem respondere. Calvinus figuratè loquutus est: fugiamus τὸ σπυριτοειν.

5 Art. 4. *nam cor est in profundissimo loco animalis.*] Negatur: nam primum similitudo est secundùm quid, non secundùm totum: quod autem huc adfertur

adfertur repugnantia argumentum, non est de substantia similitudinis, aut ratione illius. Præterea, ut demus simile in hac re quogue respondere, falsum est corpificis in loco profundissimo ipsius esse: quam rem si Iesuita nesciunt, Cartusiani docere poterant; & docet Aristoteles lib. 2. de hist. animal. cap. 17. quem locum certo consilio propterea adnotavi, quod in vulgo non satis videtur intelligi. Sed hæc, *10741901* viderint,

6 Ibid. erat enim monumentum excisum in lapide supra terram exstantis.] Passum fuit enim cavatum intra rupem, ut verba sonant Euang. listarum: ideoque pregrandis aduolutus est lapis in os illius, Matth. 27. & feminae desolui petunt, Marc. 16. discipulorumque alter visurus sese incuruavit, Ioan. 20. non igitur exstabat. Sed quorsum arguitur, Bellarminæ Cor terræ & rei cuiusque siue mediū dicitur Hebræicè, quicquid duobus extremis illius circumcluditur. Aut hoc scit Bellarminus, aut nescit Hebræicè. Figura dictionis (ut loquuntur) fallit.

7 Ibid. at in sepulchro fuit corpus mortuum.] Vox ista *viuus* neque in textu est, neque ad veritatem similitudinis pertinet. Et certe non corpus vitæ fuit in sepulchro, sed corpus vitæ. Quare irrita conclusio.

8 Ibid. triduo commorata est.] Plus est in conclusione quam in præmissis: conclusio irrita.

9 Ibid. ita infernis in medio terræ esse perhibetur.] æquiuocè, ut nota 6.

10 Ibid. Ambrosius in cap. 4. ad Eph.] De his cap. 14. videbitur.

11 Art. 6. bonum esse mutare aliquid de lege, ut Deus publicè sanctificetur.] Hoc non Bezae axioma, sed Pontificum est, qui mentiri bona inten-

tione esse peccatum negant. Et quid vetat bonum interpretem sufficere vocem euidentiorem illius loco quam putat æquiuiocam? Hieronymus certè non imponit istam necessitatem pijs & doctis interpretibus in suo illo libello de optimo genere interpretandi: præsertim verò si publicus abusus inde nasci aut confirmari videbitur, hoc & licet fieri & expedit. De re iam non dico, sed de interpretationis modo.

12. Ibid. *Et à dñs infernum propriè designat.*] Concedimus, siquidem propriè dicitur: sed hic vox à dñs dicitur figuratè, vt cap. 10. nota 9. dictum. Beza etiam nomen Ἰουχῆς figuratè sumpsit. A dñs propriè locus est à idñs, carens luce, vt vertunt Grammatici; vel potiùs qui videri non potest; itaque nomen generale est, sed κατ' ἐξοχὴν de inferis, id est, mortuorum loco & statu prædicatur.

13 Art. 8. *probatum esset, hoc loco ita exponendum esse.*] Verum id quidem: sed in vocibus æquiuiocis Beza videndum censuit, non quid ego aut tu, sed quid locus postulet. Etsi de hac interpretatione in loco Act. 2. nolo contendere.

14. Ibid. *non potest hoc loco anima accipi pro carne.*] At Beza negat distingui subiectum, vbi vnum orationis membrum est exgeticum alterius, siue vnica voce subiectum idem proponatur, siue duabus synonymis. Nos in hoc loco damus.

15 Ibid. *corpus Christi non fuit in inferno, ergo anima ibi fuit.*] Propositionem confutauimus suprà cap. 10. nota 9. vbi lenior profectò Bellarminus fuit in Hebræi nominis explicatione: dicit enim, *vel rarò, vel nunquam pro sepulchro accipi.*

16 Ibid. *Bedam 2. cap. Act. & alij.*] Sed infernum

IN BELLAR. CONTROY. II. LIB. IV. 151
fernum figuratè plerique dixerunt, vt pòst demonſtra-
bimus cap. 14.

17 Art. 9. *licet anima poſſit accipi pro vita,
quia dat vitam corpori.*] Sic interpretatur Augu-
ſtinus libro Loquutionum 1. Rubenis verba Gen. 37.
non feriamus eum in anima; iteinque illa Dei, *animam
eius ne tangas*, Job. 2.

18. Ibid. *tamen nuſquam accipi pro cadauere,
cùm in cadauere ſit priuatio vita.*] At Auguſti-
nus contrà epift. 157. ad Opratum euidentiffimè ſcri-
bit, *Sicut appellamus Eccleſiam basilicam, qua conti-
netur populus qui verè appellatur Eccleſia; vt nomine Ec-
cleſie, id eſt, populi qui continetur, ſignificemus locum qui
continet: ita quòd anima corporibus continentur, intelligi
corpora filiorum per nominatas animas poſſunt.* Sic enim
melius accipitur illud etiam, quòd lex inquinari dicit eum
qui intrauerit ſuper animam mortuam, hoc eſt, ſuper de-
functi cadauer; vt nomine anime mortue mortuum corpus
intelligatur quod animam continebat, quia & abſente po-
pulo, id eſt, Eccleſia locus tamen ille nihilominus eccle-
ſia nuncupatur. Metonymia eſt Grammaticis nota, &
idoneis auctoris frequentata.

19 Ibid. *nec poſſumus dicere vitam eſſe in ſe-
pulcro,*] Hanc loquutionem nuſquam adfirmat Beza.

20 Art. 10. *uſus autem admittit ſynecdochen,
qua ponimus partem pro toto, & contrà; ſed non
admittit partem pro parte.*] Propoſitio eſt im-
perfecta: Grammatica enim non ſolùm ex ratiocina-
tione, id eſt, ἐξ ἀναλογίας, verumetiam ex uſu, id eſt,
ἐν διαλέκτῃ ἢ σιωπῆϊας loquitur, & alijs præterea modis.
Ex imperfecta autem enumeratione nihil ſequitur.

Non est analogia, sed vsus, qui facit vt continens pro contento sumatur, vel contra, & pars pro parte: quemadmodum Augustinus ad Optatum docet ijs verbis quæ nota 18. expressimus.

21 Ibid. *& homo pro oculo?*] Dissimile: nam inter partem principalem sua est analogia; inter principalem vnam & alteram minus principalem nulla est forme. Deinde habetur in hac loquutione ratio continens & contenti, vt Augustinus docuit.

22 Art. 11. *significaret aliquid indifferens ad vitam & non vitam.*] Negamus generalem significationem istam: & ipsis etiam Iudæis, si bene obseruati, inaudita est. Quin & ratio sequens à veritate abest longissime, nec vllò Scripturæ apice probari potest. Nam *anima viuens* Hebræis periphrasis est animalis, vt cuius anima viuat in corpore. Vox autem *viuens* additur *na'chemos*, quia & simplices quoque spiritus corporis expertes vocantur animæ: sed horum anima viuunt in se, illorum in corpore. Animam verò citra figuram dici de re etiam non viuâ, Bellarminum est *na'chemos*.

23 Ibid. *anima sexus fœminæ ex præda Madian fuisse 32000.*] Hæc synecdoche est, non autem metonymia.

24 Art. 12. *sed pro ipsa carne propriè accipitur.*] Propriè autem? nos contra propriè negamus accipi, Augustino teste nota 18. nec aliter Hebræi omnes.

25 Ibid. *Aetor. 2. ponitur שׁוֹחַת, quæ animam solam significat.*] Atqui hæc vox Græca illi Hebrææ adæquata est: ac propterea Lxx. Genes. 37. Leuit. 21. Num. 19. posuerunt שׁוֹחַת. Ergo aut malè vertent illi, aut eodem modo acceperint quo Hebræi: proinde

proinde aut huius ampliandus, aut illius vocis restrin-
gendus vsus. Falsa itaque sequentia.

26 Art. 13. *qui pro anima cadaver intelligi vo-
luit.* Assumptionem Beza negaturus est: nam quæ
dicuntur ἐν γέννησις, nō dicuntur ἀντὶ θένος. Beza autem
accepit ἐξυπνοῦς. Verumtamen, esto sanè, membra
dicantur opposita: prius membrum sit de anima, pos-
terius de corpore Christi à Propheta dictum: non
abnuo: nihil tamen disputator vincet. Primùm quia
hoc sensu infernus figuratè dicitur pro doloribus illis
infernī seu mortis, quos Petrus appellavit antè Act. 2.
deinde quia, ut accipiatur proprie, non dicit Petrus ἐν
ἐξυπνοῦς, sed potius dicit, ἐν ἐγκαταλοιψαῖς τῶν ψυχῶν
αὐτῶν, q. d. deseres quidem animam meam eousque ut
infernī dolores ac tentamenta experiatur, & cum eis
colluctetur; sed tamen non dedes eam ut in infernū
victa detradatur: committes, non amittes, neque (ut
ait Augustinus) *animam meam inferis possidendam dabis.*
Hæc nimirum metalepsis est Hæbraica, *non deseres in
infernum*, pro eo quod est, non dedes; non deseres tru-
dendam in infernum: cuius metalepsios in Scripturis
exempla sunt frequentissima.

27 Art. 14. *Christus post mortē fuit in abyſſo.*]
Ex figurato antecedente & dicto secundū quid, hic
elicitur consequens propria significatione, & dicitur
simpliciter. Abyſſus hic figuratè appellatur mare, ut
interpretatur ipse Moſes Deut. 30. contrā affirmanti
Bellarmino nec iurato crediderim: aded & communis
hic est Scripturæ vsus, & certa Moſis auctoritas. Secun-
dū quid autem persæpe dicuntur loquutiones istæ,
ascendere in cælum, descendere in abyſſum: nempe se-
cundū noëmaticum illum Scripturæ vsū (ut Fabius
vocat) quō ex antecedente intelligitur consequens.

Ascendere itaque in cœlum est res cœlestes proinde tenere ac si ascendisses & cognouisses eoràm, easque certò renunciare cognitã, vt Christus loquutus est Ioan. 3. similiterque descendere in abyssum oportet accipi. Hęc interpretatio scopo sententiaque Mosis & Pauli confirmatur, & adiunctis membris. Sensus autem est, qui cœlestia vterius scrutari cupit quæ ad fidem, iustitiam, salutemque electorum pertinent, is non secus facit quàm si Christum iuberet iterum è cœlo descendere, &c. Reliqua (ne actum agamus) pius lector videat sacrorum Parallel. lib. 2. parall. 16.

28 Ibid. *non potest autem nomine abyssi intelligi status damnatorum.*] Non id quidem potest intelligi; sed locus viuentibus inaccessus potest intelligi abyssi nomine: qui locus mortuorum est.

29 Ibid. *abyssus profundissimam voraginem significat, qualis non est sepulchrum.*] Neque hoc potest intelligi, vt ex optimo auctore Mose modò ostendimus in nota 27.

30 Art. 15. *id est, in profundissimis terræ partibus.*] Negatur vtrumque antecedens. Nam primum neuter respicit, nec Moses nec Apostolus, vtrumque sit ex factò possibilis, an impossibilis; sed vtrum liceat post aduentum illum Christi hęc dicere & tentare, necne: ac propterea dicitur, *ne dicas in corde tuo, &c.* Secundò non opponitur cœlum abyssò, vt summum infimo; nam Moses opponit cœlum mari: sed humani motus habetur ratio secundùm locum, quamuis nõ extimum: quasi dicat, non esse cur altitudinem ipsam cœli, aut extimas terras longè lateque transnauigato Oceano petamus; hęc nihil ad rem pertinere, nec iuuare posse. Consequentiã itaque negamus.

31 Art. 16. *descendit in hanc imam terram.*]

Non exstat hic apud Bezam locus; sed eadem est Bezæ ac Marlorati interpretatio, eaque germana istius loci, quæ & natura loci & exemplo confirmatur. Nam ut ascendere & descendere, sic etiam ὑψὸν altum, & ταχέωτερον μέρος τῆς γῆς ima opponuntur, hoc argumento: Qui ascendit supra omnes cœlos, nunquam ascendisset nisi descendisset prius: Christus autem ascendit: descenderat igitur; qui alioquin ut Deus æternus æternum est in cœlis. Quò autem ascendit? non solum in cœlum, sed etiam supra omnes cœlos: ac proinde cœli sunt infra ipsum; terra utrisque inferior. Sic ergo non partium terræ inter se; sed partium mundi, id est, cœli & terræ fit comparatio: tamquam si dixeris, in partes inferiores mundi, quæ partes sunt terræ. Exemplum persimile huius ἁποκατάστασις est Esai. 44. 23. apud Iobum plurima. Itaque fallacia est ex elenchi ignoratione, qua Bellarminus abutitur.

32 Art. 17. *exponunt de inferno, infra quem nihil est.*]

Non auctoritate hominum pugnatur (nam alij aliter interpretantur) sed rei & sententiæ veritate quam modò expressimus. Nos veritate freti negamus istam interpretationem germanam esse; imò & Chrysofomi negamus esse: nam ille interpretatur mortem, de qua diximus suprâ cap. 8. & cum eo Theodoretus & Photius. Hæc verba Chrysofomi: *Ἰσθὶν, quum audis, non est quòd transitum cogites; quod enim in epistola ad Philippenses adstruit, illud & hic agit. Quemadmodum illic de animi modestia & humilitate admonens, Christum inducit; ita & hoc loco, ex eo quòd in partes inferiores terræ descendit. Nisi enim hoc esset, inanis esset sermo ille quem illic dicit, nempe quòd obediens factus sit usque ad mortem: ex ascensione verò descen-*
sus

sum illius subostendit. Inferiores terræ partes mortem dicit, idque ex hominum supposito & opinione, &c. Quinetiam Nicolaus de lyra infirmitatem illius interpretationis videns, subiunxit alteram disiunctivè, id est, nostram, dicens: vel aliter, Nisi quia & descendit primum in sua incarnatione, in inferiores partes terræ, id est, in partes huius terræ, quæ sunt inferiores respectu aliarum partium mundi.

33 Ibid. *sed unam partem, eamque aliis inferiorem.*] At loquutio hæc Apostoli figurata est, ut modò ostendimus: non enim terræ terræ opponitur, id est, una pars terræ alteri; sed terra ὑψῆς, id est, alto siue excelso: ac propterea dicit, εἰς τὰ κατώτερα μέρη τῆς γῆς, in has partes inferiores terræ, id est, infimam hanc sedem nostram. Non valet autem Bellarmini consequentia à figurato ad proprium loquendi genus, mutato nimirum prædicationis genere.

34 Ibid. *nec etiam sepulcrum Christi, quod etiam supra terram fuit.*] Negatur, ut supra nota 5 & 6.

35 Ibid. *ut presens visitaret omnes partes regni sui.*] Negatur ista interpretatio & accommodatio loci: ut exposuimus supra libri 3. cap. 16. nota 5.

36 Ibid. *non possunt in nomine Iesu genua flectere, hoc est, honorem illi præstare.*] Aliter se habere genuinam huius loci interpretationem supra docuimus satis cap. 10. nota 18. negantur consequentia, de corporali descensu dicta.

C A P. XIII.

1 Art. 1. *secundum Deum in spiritu.*] Hos locos negamus eò pertinere.

2 Art. 3.

2 Art. 3. *hanc expositionem primam breuiter refellamus.*] Augustini modestia Bellarminus indignè abutitur Nam proponit quidem ille sententiam suam: sed quia eiori iam in commune recepto aduersabatur, hoc Augustinus fecit *œ. Canua. In. ōs.* Laudanda modestia illius, & lenitas admirabilis, quæ traducit audaciam istius.

3 Ibid. *ad inferos, ubi spiritus defunctorum degere existimabant.*] Sanctorum quidem illorum Patrum alij de Sermone seu Filio Dei secundum naturam diuinam; alij secundum animam humanam, quæ propriè, quæ figuratè acceperunt; alij denique de carne. Sed propriè tamen accipi non posse, nobis tacentibus potentissimè demonstrat Augustinus illa insigni epistola 99. ad Euodium, quam Bellarminus propterea tentat couellere. Nos autem istud dogma, quia nec veritas dixit, nec ad fidem vniuersalis Ecclesiæ principiaque fidei pertinet (nam particulare est hoc, non autem commune, vt principia sunt) reijcimus.

4 Art. 4. *euangelizare salutem quæ est ab eo, vt saluaret eos.*] Quid iste locus ad rem? nam est allegoricus. Sic argumentatur noster mutato prædicationis genere. Videntur autem hæc (siquidem Esai. sunt) ex cap. 26. deducta esse. Verumtamen Ieremia esse magis putem, vt scribitur apud Iustinum martyrem in dialogo, & apud Irenæum lib. 4. cap. 39. nam locus Irenæi lib. 3. cap. 23. corruptus est. Eundem adducit libro 5. cap. ultimo; sed dissimulato Prophetæ nomine.

5 Art. 5. *Dominus ad prædicandum spiritibus profectus est.*] Negatur alimpro. nam primum falsum istud est, spiritu in Scripturis animam significari,

cari, vbi carni opponitur : nec vlllo ex loco putem probari posse. Deinde vbi de Christo hæ voces enunciantur, solemne est, carne humanitatem, spiritu diuinitatem eius significari, vt Rom. 1. & 1. Tim. 3. & ita exponit Paulus 2. Cor. 13.

6 Art. 7. *sed mansit viua, & operans, ac triumphans de inferno.*] Ex particulari non sequitur: vox est in locis illis æquiuoca, & hîc igitur æquiuoca. Nam 1. ex subiecti natura est petenda prædicati determinatio: hoc autem prædicatum non potest subiecto competere in hac significatione, nedum in ea quam præcedente nota tradidimus: nam ea demum viuificari dicuntur, id est, viua conseruari quæ mori possunt; anima autem non potuit occidi, etiam Bellarmino teste. 2. oppositorum rationem parem oportet esse: est autem diuersa ratio nominis *mortificatus*, non enim significat in morte conseruatum. Falsa igitur est tota hæc solutio, & illius consequentia.

7 Art. 8. *si de diuinitate, non potest accipi nisi impropiè.*] Si impropiè dicit pro eo quod est figuratè, agnoscemus: nam in hac re quid est, obsecro, vitij? si pro eo quod est vitiosè, contra proprietatem sermonis, negatur. At multo magis figurata est Bellarmini interpretatio; qui quod de persona dicitur, de arte vnica naturæ humanæ exponit, subtiliore synecdoche quàm Christianæ fidei expediat. Nos de naturis distinctè dicimus: quod quanto faciamus iustius, ipsa testatur veritas 2. Cor. 13. 4. & pij facilè animaduersuri sunt.

8 Ibid. *at in hoc secundo loco accipitur propriè, ergo & in primo.*] Non sequitur, vt nota 6. docuimus. Nam locus quidem vterque de Christo

enun-

enunciatur: sed prior secundum naturam diuinam eius, secundum humanam posterior. Prædicata autem pro ratione subiectorum accipi oportere, non est ignorum.

9 Art. 9. *quando habemus sensum proprium & facilem, non licet fingere tropos.*] Negatur & interpretatio phraseos, & consequutio. Non enim dicit Petrus, *ἔτινα ὡς ἐν φυλακῇ*, sed potius *τοῖς ἐν φυλακῇ*. quæ loquutio pro natura locorum variat tempora, & significat erant, aut sunt, aut erunt. Quapropter ex adiunctis sumenda est *ἢ ἀμοιολόγων* interpretatio. Roganti autem, qui status spirituum illorum præteritus, respondet Petrus, *qui olim fuerunt immorigeri*: qui status præsens, *spiritus qui sunt in carcere*: quemadmodum & Clemens Alexandrinus exponit Stromat 6. Harum autem vocum hæc germana est interpretatio, esse illos in carcere propter anteaactam *ἀπέθειαν* ipsorum pœnis æternis reseruatos. Consequentia verò negatur absurdorum quæ Bellarminus conficit, dictionem Petri hoc sensu impropriam & obscuram fore. Cur enim dicatur impropria? an quia *profectum venisse* dicit? at improprium esse negauimus in nota 7. an fortè quia dicuntur *spiritus* pro hominibus? at primùm illi homines immorigeri tum nihil erant nisi spiritus in carcere, corpora iam olim exuta computruerant: hæc anticipatio est vsitatissima. Secundò autem, si hæc non placet interpretatio, etiam homines illi qui non aliam nouerunt vitam nisi hanc miseram, *ζῶντες ἐκ αὐτῶν βιον, ἀλλά πνευμάτων*; quod aiunt, spiritus olim dicti sunt. Etenim Phœnix Colophonius apud Athenæum lib. 12. epitaphium Ninix nati Nino & Semiramide positum Babylone describit his verbis, *Ἐγὼ Νίνου πάλαι πετ' ἐγχομένω πνεύμα, Νινὼ δ' ἐκέτ' ἐδέν,*

ἔδεν, ἀλλὰ ἢ πεποιμαι, &c. Cur dicatur obscura? an propter ambiguitatem phrasos? at hæc phrasis est in ore omnium; & Petrus ambiguitatem, si qua videtur inesse, adiunctis soluit, vt Græci omnes faciunt. Igitur meritò negamus consequentiam totam.

10 Ibid. *ideò enim & mortuis prædicatum est Euangelium.*] Non de iisdem solùm dicit, sed de omnibus ad quos pertinerat vox Euangelij, dum in vita essent.

11 Ibid. *Igitur veris mortuis Christus prædicauit, id est, ad veros inferos descendit.*] Non sequitur ex ambiguo: imò verò sequitur contrarium planè, si quis diligentius attenderit, ex horum locorum comparatione in hunc modum: vt viuos & mortuos Christus iudicaturus est, ita prædicauit Euangelium suum: Viuos autem & mortuos [qui nunc quidem sunt viui & mortui] Christus iudicabit viuenteis [facta resurrectione] tempore iudicij sui: eodem igitur modo viuis & mortuis dicitur prædicasse, & ita oportet intelligi, nempe dum viuerent. Elencho Bellarminus, non ignoratione disputat.

12 Art. 10. *ideò Deus olim prædicauit hominibus per Noë.*] Euentissima est cohærentia. Horatus est Petrus, vt afflictiones perferamus, in eis sanctificemus Deum, fidem profiteamur, colamusque bonam conscientiam, vt pudeant qui incessunt nostram bonam in Christo conuersationem. Hanc horationem confirmat Petrus à virtute Christi, tum in persona ipsius, tum in Ecclesiæ membris constanter demonstrata. In persona ipsius: *nam & Christus, inquit, vt nos ad Deum adduceret, semel pro peccatis passus est, iustus pro iniustis, mortificatus quidem carne,*
vini-

uiuificatus autem spiritu. In Ecclesia verò, tum prisca, tum noua; quoniam communis vtrique est bona illa in Christo conuersatio. Prisca autem, *in quo nimirum spiritu profectus predicauit etiam spiritibus qui sunt in carcere, immorigeris olim, quum semel exspectaret Dei lenitas diebus Noë, quum exstrueretur arca, in qua pauca, id est, octo animæ seruatae sunt in aqua:* Hac verò noua & Christiana Ecclesia, *quo etiam nos antitypum baptisma nunc seruat, &c.* Quo autem, puta eodem spiritu, quo & Christus uiuificatus est, & prisca Ecclesia instituta. Hic ad breue Bellarminus certè oportet viderit, qui obscuritatis hæc damnet, tanta diuinitus oblata luce.

13 Ibid. *& predicauit spiritibus in carcere conclusis.*] Sed hoc ipsum, Bellarmine, quid ad institutum Apostoli argumentum? τὸ παγὸς ἐκ ἐστὶ τὸ παιδίον, quod aiunt.

14 Art. 12. *vel etiam aliorum hominum.*] Falsum: nam hoc exemplum est omnium quæ ex testamento vetere adferri possunt amplissimum, & in vtramque partem luculentissimum.

15 Art. 13. *ne deberet eos punire in gehenna in æternum.*] Atqui rursus quid hoc ad causam & sermonem institutum Petri? scilicet Petrus Apostolus non Christianam patientiam, fidem, & sanctimoniam hic docere voluerit, sed τὰς ἐν αἰδῷ ἡγιασμένας ἐπιτίμιας gemina vanitate satisfacere.

16 Ibid. *id est, anima eorum saluæ sint apud Deum.*] Vide suprâ nota 10. & 11. Nos autem è diuerso sic argumentamur: Media finem antecedunt tempore in ijs rebus quæ fiunt cum tempore: medium autem est prædicatio; finis, iudicatio in carne, & vita

in spiritu: antecessit igitur prædicatio hunc vtrumque finem. Vtrumque autem finem suis præstat in hac vita Deus, semperque præstitit: ergo & prædicatio apud viuos antecesserit in hac eadem vita necesse est.

17 Art. 14. *quæ sententia est omnium Patrum, & totius Ecclesie.*] Negantur ista. Primùm enim qui scit Bellarminus hos libros postea fuisse scriptos? probatio profectò nulla. Deinde verò cur hic adfirmat ea quæ modestissimus ille Augustinus receptæ opinioni cedens, quam tamen improbat, dubitanter pronunciauit? nam Psalm. 85. expressè vtitur voce *fortassis*: & lib. 20. de ciuit. Dei dicit, *Si enim non absurdè credi videtur*, &c. Hæc certè non sunt adfirmantis, vt Bellarminus sentit; sed potius hominis communi errori modestè refragantis verba.

18 Ibid. *se iam inde liberandas & tempore suo etiam corpora recepturas.*] Probet, qui credi volet.

19 Art. 16. *vt dubiam, & quæ teneatur donec melior non inuenitur.*] Nempe vt modestè communem illum & peruulgatum errorem conuelleret: non enim de sensu loci dubitabat; sed de euentu, vtrum error ille à se conuelli posset: vt suprà nota 2.

20 Ibid. *qui in carcere sunt.*] Quasi verò Græcæ loquutioni vis vlla fiat: vide nota 9.

21. Ibid. *eos tunc in carcere fuisse.*] Negamus: nam Augustinus ad Euodium epist. 99. plerumque reddit, *conclusis in carcere*, ad præsens tempus respiciens: plerique Hellenismum seruauerunt: Clemens Alexandrinus lib. 6. Stromat. & Oecumenius præsentè vtuntur, *τοῖς ἐν αἰδῆ κατεχόμενοις*. *ijs qui in inferno detinentur*. Eorum verò qui præterito exposuerunt, multi aliam planè interpretationem adferunt, & temporibus

Noë (vt fieri par est) accommodant. *Qui in carcere erant*, ait glossa interlinearis, *tenebrarum & infidelitatis; vel in carcere, id est, in carnalibus desiderijs viuentes.* Non secus glossa ordinaria; & Lyranus, *his qui in carcere erant*, inquit, *ligati consuetudine peccandi secundum illud Prouerb. 5. iniquitates sue capiunt impium, & funibus peccatorum suorum constringetur: quod erat tempore Noë, secundum quod dicitur Gen. 6. omnis caro corruerat viam suam.* Falsum igitur & consequens.

22 Ibid. *iam refutata est.*] Nos verò præsumptam confutationem diluimus.

23 Art. 17. *hoc loco spiritū significare animam.*] Confutatum supra nota 5.

24 Ibid. *postea conuersos ad Deum & piè mortuos.*] Hoc verò ad rem quæ agitur docuimus nihil pertinere: tum verò probari negamus posse.

25 Ibid. *prædicationem Christi nihil fuisse aliud, quàm muncium liberationis.*] At prædicationem istius modi fuisse negamus, vt nota 3. Humanum est commentum, hic & responsione proximè sequente.

26 Art. 20. *Vel ergo Beza non est vir bonus, vel Caluinus non persuasit omnibus bonis.*] Maleuolæ interpretationes, argumentatio falsa, & indigna conuicia hic adhibentur ad fundamentum falsum: nam vbi locorum Caluinus his verbis vsus est? Deinde autem dixerit sanè: at studium certè in rem bonam & pios conatus laudari oportuit, licet rem non planè tetigerit. Sed hoc loco Bellarminum fungi suis partibus oportuit. Humanam interpretationem humana scripta desiderant. Diuersum quidem sentire in ijs rebus licet quæ non pugnant cum principijs, vt in singularium locorum interpretatione plurimum. at diuersum sen-

164 F. IVNII ANIMADVERSIONES
tientibus illudere & conuiciari non licet. Calcibus
proterant muli : homines & Christianos decet hu-
manitas.

27 Art.21. *de loco ad locum.*] Confutata sunt
hæc antè nota 5.&7.

28 Art.22. *exemplum in bonis auctoribus pro hac
specula sua.*] Vtrumque iungit Caluinus: hic ergo
σοφισμῶς.

29 Art.23. *posse dici carcerem ridiculum est.*] In
umbra, id est, in umbrosa & quasi opaca statione.
Hoc Bellarminus diffimulat, vt sententiæ Caluini of-
fundat tenebras, eamque exagitet. Quamquam hanc
Caluini sententiam ego quidem præstare non consti-
tui: humanis oculis Caluinus etiam vidit; omnia scire,
ait Iustinianus, diuinitatis est.

30 Ibid. *omnes essemus in carcere.*] Diffimile
exemplum, & (quod amplius est) ex falsa verborum
Caluini disiunctione profectum; absurdum ergo in-
consequens.

31 Ibid. *in cælo esse tenebras & carcerem?*] Hæc
omnia non pugnant cum sententia Caluini, quia
comparatè intellexit: viderunt enim animæ piorum
mysterium Christi, & vident secundùm plus & minus.
Ipsi Angeli plus vident, ex quo Christus mysterium
redemptionis consummauit in corpore suo, quàm
antè viderint.

32 Art.24. *non speculam, sed carcerem signifi-
care.*] Cauillatio mera. Nam ille vtrumque opus
attribuit diuinæ potentiæ Christi: quæ non vno solùm
in loco, sed in omnibus simul & diuersissimè operatur,
res etiam contrarias in diuersis & contrarijs subiectis
efficiens diuerso respectu, & modo.

33 Art.25.

33 Art. 25. *Christum in carcere inferni sanctis Patribus prædicasse.*] Contrà verò illæ ipsæ Patrum sententiæ quas adhuc attulit, & sequente cap. Bellarminus adfert, aliò videntur pleræque inclinare, vt proximè dicturi sumus.

CAP. XIV.

I Art. I. *ex Patrum traditione breuiter confirmabimus.*] Ex Scripturis minimè probari sententiam illam docuimus: ex monumentis Patrum non probari affirmamus; tum quia probationes ab auctoritate eorum sine Scripturis non sunt sufficientes; tum quia multa eorum testimonia adducuntur malè. Quapropter de eis monita quatuor præmittemus, antequàm ad singularia testimonia excutienda veniamus. Primum est, nomen inferni siue inferorum Latinis *καταχυστικός*, Græcis item *χυστικός* nomen illud receptum *αἶδης*, & Hebræis *הַיָּסוּד* ex etymo (prout antè exposuimus cap. 10. nota 9. & 11.) accipi pro quolibet animarum loco ipsis constituto, dum à nobis absunt in resurrectionis venturæ expectatione: nempe quia & essentia illarum est per se *αἶδης*, & status *αἶδης*, & locus *αἶδης* vel inconspicuus; nihil autem quod non sit huius seculi & in hoc seculo, nobis esse conspicuum potest vel aspectabile. Et ita omnium commodissimè Irenæus interpretatus est libro 5. aduersus hæreses, cap. ultimo, dicens: *animæ abibunt in inuisibilem locum definitum à Deo, εἰς αἶδὴν τέτον.* Is autem est *αἶδης*, ex communi auctorum idoneorum omnium, & classicorum Grammaticorum testimonio. Vnum insignem adferam Diphili locum (vt Christianos multos pudefaciat, & reuocet ab infidelitate licentiaque ipsorum) ex Clemente Alexandrino Stromat. 5. dicentis,

Οἷσι σὺ τὸς θανόντας, ὦ Νικήρατε
 Τρυφῆς ἀπάσις μεταλαβόντας ἐν βίῳ
 Πεδωχθῆσαι τὸ θεῖον, ὡς λεληθότας;
 Ἔστιν δίκης ὀφθαλμὸς, ὃς τὰ πανθ' ὀρᾷ.
 Καὶ γὰρ κατ' ἀδελφὸν δύο θεῶν νομίζομεν
 Μίαν δικαίαν, ἐτέρον δ' ἀσεβῶν εἶναι
 Ὄρον, καὶ εἰ, τὸς δυο' χαλύψει ἡ γῆ,
 Φήσῃ, τῷ πάντι χρόνῳ ἀρπάζ' ἀπελθῶν,
 Κλέπτ' ἀποσέρει, κύμα μὴδ' ἐν πλανηθῆς.
 Ἔστι καὶ ἀδελφίσις, ὡς περὶ ποιήσῃ
 Θεὸς ὁ πάντων δεσπότης, ἔ' ταινομα
 Φοβερῶτερόν ὄσιν, ἐδ' ἂν ὀνομάσαιμι ἐγώ.
 Ὅς τις ἀμαρτάνουσι κατὰ βίον κῆκθ' δίδωσιν.
 Εἴ τις ὅ θνητῶν οἴεται τέφρῳ ἔργον
 Κακὸν π' ἀφάσων τὸς θεὸς λεληθέναι,
 Δοκεῖ ποιητῆ, καὶ θεῶν ἀλίσκεται,
 Ὅταν χολῶ ἀκούσῃ τῆ γλῶσση Δίκην.
 Ὅσα ἔθ' ὅσοι δεκῆτε ἐκ εἶναι θεῶν.
 Ἔστιν γὰρ, ἔστιν εἰ δέ τις ἀφάσει κακῶς,
 Κακὸς πεφικῶς, τὸν χρόνον καρθονέτω.
 Χρόνῳ γὰρ ἔτ' ὕπερον δώσει δίκην.

Hic apertè Comicus ille duobus locis ostendit, quid sibi nomine ἀδελφῆ Græci auctores voluerint: non dico de fabulis ipsorum, ne quis cavilletur, sed de genuina vocis illius significatione. Neque verò Ethnici solùm, sed & orthodoxi Patres in eundem modum nomine ἀδελφῆ vsi sunt frequentissimè, freti auctoritate Lucae 16. ἐν τῷ ἀδελφῆ sinum Abrahæ, in quo Lazarus, & diuitem purpuratum, & intermedium chasma illud magnum statuentis. Sic Chrysostomus homilia de diuite, *Audiuimus quid utrique in terra passi sint, videamus quid utrique eorum apud inferos patiantur*: & Tertullianus de idololatria, cap. 13. *Sic & Lazarus apud inferos in sinu Abrahæ*

*Abraham refrigerium consequutus, contra diues in tormento ignis constitutus, & similia multa. Hanc verò latissimam nominis significationem non videntes alij, ad infernum, vbi diabolorum & impiorum omnium statua sunt, retulerunt solum æquiuocè; aut limbum inferis conterminum (nam ex eo limbus) imaginati sunt, pro eo quòd Christus hiatum magnum dixerat intercedere. Secundum est, priscos illòs Patres pleròque descensum Christi (vt antè diximus) ad inferos, hic de cruciatibus animæ, illic de personæ secundum potentiam diuinam operatione, aut de vtroque simul, paucos de aliqua secundum locum immigratione accepisse; eosque luctam illam cum cruciatibus & victoriam Christi allegoricè triumphalibus verbis exornasse, vt Ecclesiæ animos permouerent. Tertium est, iniquè fecisse eos & adhuc facere, qui ex figuratis enunciationibus efficiunt proprias, easque pro articulis fidei haberi volunt in propria significatione. Postremum est, in hanc sententiam recentiores multos ex Patribus deuenisse, tam ignoratione homonymiæ abductos, quam in testamento vetere esse antè ostendimus, tum communi opinione in Ecclesiam recepta sine fundamento Scripturæ. Qua de re Augustinum præstat audiamus dicentem epist. 99. ad Euodium: *Et de illo quidem primo homine patre generis humani, quòd eum ibidem soluerit, Ecclesia ferè tota consentit: quòd eam non inaniter credidisse credendum est, vnde cunq; hoc traditum sit, etiam si canonicarum scripturarum hinc expressa non proferatur auctoritas. Quamquam illud quòd in libro Sapientiæ scriptum est, hæc illum qui primus factus est, patrem orbis terrarum, &c. Deinde, addunt quidam hoc beneficium antiquis etiam sanctis fuisse concessum, Abel, Seth, Noë, & domui eius, Abraham, Isaac, & Iacob, alijsque Patriarchis & Prophetis, vt quum Dominus eis**

infernum venisset, illius doloribus soluerentur. Sed quonam modo intelligatur Abraham, in cuius sinum pius etiam pauper ille susceptus est, in illius fuisse doloribus, ego quidem non video: explicant fortasse qui possunt. Et post versus aliquot, Quid is ergo praestiterit qui dolores soluit inferni in quibus illi non fuerunt, nondum intelligo: praesertim quia ne ipsos quidem inferos usquam Scripturarum locis in bono appellatos potui reperire. Quod si nusquam in divinis auctoritatibus legitur; non vique sinus ille Abrahæ, id est, secretæ cuiusdam quietis habitatio aliqua pars inferorum esse credenda est, &c. Inferorum autem dicit Augustinus secundum receptam in vulgo significationem, pro loco speciatim dæmonibus atque impijs præparato, siue purus consideretur, siue prætextatus limbo.

2. *Ibid. quia explicaretur notum per ignotum.]*

Datur hoc totum, & idem Calvinus tradidit lib. 2. Instit. sed non sequitur ab insufficiente enumeratione: descensus ad inferos non est hoc, ergo est illud. Nam quatuor præcesserunt huius descensus explanationes inde à cap. 7. quarum hîc reticentur duæ: quænam igitur consequentia? Præterea descendere ad inferos non solum propriè, vt disputator adfirmat, sed & figuratè dicitur, & ipsi inferi dicuntur figuratè Psalm. 18. 6. & 29. 4. & 49. 16. & 88. 4. & alibi passim. vide suprâ cap. 8. De sequentibus autem omnibus testimonijs ita statuimus; singula ex veritate, quæcunque possumus commodè, interpretari oportere: quæ verò se habent secus, ea humaniter à nobis ex charitatis lege tolerari, aut ex veritate (si qua fortè contra fidem veniunt) improbari, cum nulla de his canonicarum scripturarum expressa proferatur auctoritas, vt Augustinus loquitur.

3. *Art. 2. ascendit pariter in utroque.]* Hæc duo testimo-

testimonia, si accipiuntur significatione propria, negamus; quia sententia ista ex opinione hominum recepta est sine auctoritate scripturæ: sin autē figurata, concedimus atque affirmamus: nam Christus voluntariē demisit seipsum ad sufferendum atque eluctandum dolores inferni, quibus constricti homines tenebantur, nisi gratia & vis illius subuenisset: hoc autem fecit in anima, quæ tristitia primum fuit oppugnata, deinde verò doloribus mortis & inferni, quum inclamans Patrem diceret, *Deus mi, Deus mi, quare dereliquisti me?*

4 Art. 3. *sanctorum Patrum multitudo cum Christo ascendit.*] Viderint qui de sepulchro intelligunt: nos figuratē accipimus. Nam Christus descendit in arenam cum cruciatibus inferni secundum animam, & illud torcular calcavit solus: at ijs cruciatibus superatis potentia sua, cōmunicavit cum sanctis omnibus triumphum suum, quorū etiam nonnullos suscitavit qui in vrbe sancta visi. Quamquam malè his referuntur mutilata Thaddæi verba: spondet enim post alia multa se prædicaturū ὁ *κατ' ἰσθμὸν ἰουδαίων ἐπαθεν, ὃ πῶς ἐσαυρώθη, καὶ κατέβη εἰς τὸν ἄδλω, καὶ διέγραψε φεραγμὸν τὸν ἐξ αἰῶν* & *μὴ γινώσκοντα, καὶ ἀνέστη, καὶ σωήρισε νεκρὰς τὰς αἰτ' αἰῶνων κεκοιμημένους, καὶ πῶς κατέβη μόνος, ἀνέβη δ' ἔτι πολλοὺς ὄχλους πρὸς τὸν πατέρα αὐτῆ, &c.* id est, & *quæ Indæis est perpeffus, & quomodo crucifixus est, & descendit ad inferos, id est luctaturus & expugnaturus obiit dolores inferni, & dirupit maceriam vel sepem quæ à seculo non fuerat rupta, nimirum ab vilo homine aut re creata vlla, cuius non est eluctari per se & debellare inferorum portas, & resurrexit, & simul excitavit mortuos qui à seculis dormiebant, & quomodo descendit solus, nempe à Patre, exsequuturus voluntatem eius,*

ascendit verò cum magna turba ad Patrem suum, nempe quam captiuam abducebat triumphans de ea, vt exponitur Ephes. 4.

5 Art. 4. *regressus autem cum multitudine.*] Quasi verò etiam diaboli non viderint eum; qui triumphati, traducti, & expoliati ab eo dicuntur Colof. 2. & qui in tartarum potentia eius detrusi sunt, 2. Pet. 2. 4. Secundus locus cum proximè præcedente idem est.

6 Ibid. *descendisse ad inferos, vt liberaret mortuos suos.*] De hoc loco diximus cap. 13. nota 4. est autem figurata loquutio, vt antè. Et certè Christus anima sua descendit atque abiecit se ad grauissima illa tentamenta dolorum inferni, vt suos electos liberaret; qui æternùm erant mortui, absque illo fuisset vindice & Seruatore nostro.

7 Art. 5. *vsque in diem tertiam in inferioribus terra.*] nimirum *in carne*, vt proximè sequitur apud Irenæum eodem loco, hîc verò dissimulatur fortiter.

8. Ibid. *vbi anima mortuorum erant, &c.*] Abierit autem virtute diuina sua, quemadmodum ex hypothesi ostenditur, & sequentibus Irenæi verbis. Nam dicebant hæretici, in quos Irenæus inuehit, animam statim à morte cælum & Demiurgum ipsum subire, interire corpus. At Irenæus respondet separari quidem animam à corpore; sed tamèn hominem adhuc secundùm corpus in terræ inferioribus degere, secundùm animam verò dicit sequentibus, *Manifestum est, quia & discipulorum eius, propter quos & hæc operatus est Dominus, anima abibunt in locum inuisibilem definitum eis à Deo, & ibi vsque ad resurrectionem commorabuntur, sustinentes resurrectionem;*

ἐν τῷ ἀνάστασιν ὑπομένοντας, &c. Sic etiam pleraque sequentia.

9 Ibid. *certè corpus in sepulcro non pradicauit.*]

Figuratè. nam τὸς ἐν ᾧδῃ appellat Clemens, non qui in loco sunt inferorum, sed qui vitam hic infernalem degunt, siue ex Iudæis, siue ex Gentibus. Demonstrat hanc interpretationem totus contextus, in quo exponendo multi de Clemente pessimè sunt meriti. Sed quia locus est longior, à verbis eius adducendis superfedebimus. Cogit me tamen & rei veritas & huius loci iusta explicatio, vt de multis Clementis sermonibus pauca adferam antecedentia, quæ horum verborum sensum efficiant planum. Sic enim ille ad verbū. τοῖς μὲν γὰρ χριστιανισμῶν δικαίους ἔλεγον ἢ πίστις διὸ καὶ τέτυκτο ἰσχυροῦς ὁ κύριος ἔλεγον, ἢ πίστις σε σώσκειν σε. τοῖς δὲ χριστιανισμῶν δικαίους ἔχῃ ἢ πίστις μόνον ἢ εἰς τὸν κύριον, ἀλλὰ καὶ τὸ ἀποσπῆσαι τὸ εἰδωλολατρείας ἔδει. αὐτὰρ ἀποκαλυφθείσης τῆς ἀληθείας, καὶ αὐτοὶ ὅτι τοῖς προσηγορευμένοις μεταμέλον. διότι ὁ κύριος διγγλισατο καὶ τοῖς ἐν ᾧδῃ φησὶ γὰρ ἔν ἡ χάριτι λέγει ὁ ᾧδης τῆ ἀπολεία. εἶδῃ μὲν αὐτῷ ἐκ εἰδωλων. φωνῶν δὲ αὐτῷ ἠκούσαμεν ἔχῃ ὁ τίποθ' ἠέπε φωνῶν λαβὼν εἶπε ταῖς προσηγορίαις, ἀλλ' οἱ ἐν ᾧδῃ καταταχθέντες, καὶ εἰς ἀπόλειαν ἑαυτῶν ἐκδεδωκότες, καθάπερ ἐκ πηλοῦ εἰς θάλασσαν ἕκοντες ἀπορρίψαντες· αὐτοὶ πίνω εἰσὶν οἱ ἐπακούοντες τῆς θείας διωαιμίας τε καὶ φωνῆς. ἐπεὶ τίς ἂν εἰ φρονῶν ἐν μηδὲν κατὰ δικήν καὶ τὰς τῶν δικαίων καὶ τὰς τῶν ἀμαρτωλῶν ὑπολαβὴ εἶναι ψυχῆς, ἀδικίαν δὲ προνοίας κατηχέων; & quæ sequuntur. id est (vt verbum verbo reddamus quàm proximè fieri poterit) *ac ijs quidem qui secundùm legem fuerunt iusti defuit fides: ideoque sanans eos Dominus dicebat, fides tua te saluum fecit; ijs verò qui secundùm philosophiam fuerunt iusti, non fide solùm quæ est in Dominum, sed & abscessu ab idololatria opus erat. simul ac*

reuelat.

reuelata erat veritas, hos quoque de rebus antè commissis pœnitebat. Quapropter & Dominus eis euangelizatus est qui in inferno erant (id est, in Scripturis dicitur euangelizatus esse.) Itaque ait Scriptura, Infernus perditioni dicit, speciem quidem eius non vidimus, sed vocem eius audiuius (puta euangelizantis Domini) Non ille quidem locus assumens vocem protulit ea quæ antè dicta sunt, sed qui in inferno erant constituti, puta institutio vitæ, & ad perditionem sese tradiderant, tanquam si ex quadam nauis in mare seipsos proiecissent ultro: illi sunt igitur qui potentiam illam diuinam & vocem audiuerunt. Alioquin enim quis verè sapiens in eadem condemnatione versari animas iustorum & peccatorum putet, prouidentiam illam perfundens iniustitia? Sic sequentia omnia, quæ longum foret persequi. Certè si de mortuis dixisset Clemens, nec discessus meminisset ab idololatria; nec prouidentiam Dei aspergi iniustitiæ crimine affirmasset. De mortuis ergo in peccato dixit, non de mortuis in inferno sitis.

10 Art.6. *contra Celsum, & lib.5. in epist. ad Rom.*] Rectè quidem ista Origenes: sed Deus bone, quàm malè acceptus à multis olim! Unigenitus quidem Filius Dei pro salute mundi usque ad inferna descendit, figurato illo sensu quem antè sæpius tradidimus: sed victor triumphans inde protoplastum renouauit, id est, Adamum illum priorem cum posteris à meritis bonis inferni suo illo descensu liberauit: & hoc figuratè. Non agi autem de Adamo solùm in persona sua, sed de homine communiter, demonstrat sequens ætiologia: Quòd enim dixit ad latronem, hodie mecum eris in paradiso, & quæ sequuntur. Nam sensus hic est; sicut quando sententia Dei lata & pronunciata est, non Adamum percussit solum, sed etiam posteros ipsius; ita quando

quando latroni sententia Christi & gratiæ est pronun-
 ciata; non latronem solum, sed totum credentium
 corpus attingit. Hunc Origenis sermonem de Adamo
 plerique non intelligentes, fabulas multas in priscam
 Ecclesiam inuexerunt. Libro autem 2. contra Celsum,
 ridiculam obiectionem Celsi repercutit Origenes con-
 traria affirmatione; sed quam nec probat vlla aucto-
 ritate Scripturæ in eo loco, nec alibi vsquam adfirmat,
 nec ipse Bellarminus attudisset, si id reputauisset quod
 postea dicit cap. vltimo, non eam fuisse causam cur
 Christus in infernum descenderit. Sic enim Origenes,
*Post hæc sic nobis loquitur: Certè non dicetis eum, cum
 non posset hæc viuentibus persuadere, profectum ad in-
 feros, vt persuaderet illic agentibus. Imò vel ipso inuito
 animus illum & in corpore tam multis persuasisse, vt ea de
 causa insidijs petitus sit, & exutam corpore animam,
 cum alijs animabus similiter exutis habuisse colloquia, vt
 conuerteret etiam ex illis quotquot essent dociles, aut
 propter certas rationes ipsi notas magis ad hoc idoneæ.*
 Quis hæc Origenem miretur scribere de animabus
 post mortem reuocandis, qui etiam dæmonibus spem
 vitæ æternæ fecerit? Præceps præcipiti quæstioni re-
 spondit, & magis dedit operam vt par pari referret ad-
 uersario, quàm vt veritatem rei promeret ex Scriptu-
 rarum fonte. Negatur ergo loci illius auctorita-
 tæ quidni autem, cum ipse Bellarminus neget cap. vlti-
 mo? Ad Rom. locus non descensum animæ, sed per-
 sonæ; non secundum locum, sed secundum virtu-
 tem respicit figurato illo prædicationis modo quem
 antè docuimus. Ex his ergo locis nihil sequitur ne-
 cessariò.

II Art. 7. *vt eorum quoque qui antea mortui
 erant, animas reuocaret.*] Eadem planè sententia

Eusebij

Eusebij quæ & Origenis in primo loco, de quo proximè dicebamus. Ostendit nempe vim passionis Christi non ad eos solùm pertinere qui tum vixerunt, aut deinceps fuerunt victuri, sed etiam ad eos qui iam olim vixerant permeare. Demonstrant verba Eusebij proximè sequentia, ὅτι δὴ τῆς ἐξ αἰῶν ὁ ἀπάντων ἀπὸ τῆς σωτηρίας ἐμελλόν, &c.

12 Ibid. *vide etiam catechesim 14.*] Vt nota 3. & sequentibus.

13 Art. 8. *descendisse ad inferos, ut animas liberaret.*] Athanasius inferos, ἄδλω, id est, locum inuisibilem dicit latissima significatione, vt nota 1. descensum verò ad inferos animarumque reuocationem virtute factam intelligit personæ Christi, vt sæpe diximus.

14 Art. 9. *animam redimat, ne illic maneat.*] Prius secundùm infirmitatem carnis, posterius secundùm virtutem Spiritus vel diuinitatis Christi enunciat de potentia personæ, non de præsentia animæ humanæ in inferis. Sic etiam Gregorius vterque, Nyssenus, & Nazianzenus.

15 Art. 12. *ut animam Adami & aliorum Patrum liberaret.*] de descensu secundùm virtutem, vtriusque: vt nota 1. & 2. & 3. &c. sic etiam sequens Chrysostomi locus.

16 Art. 13. *lib. 12. in Ioan. cap. 36.*] Hæc ergo de persona, idque figuratè; non de anima humana solùm & propriè intelligenda sunt, cum Cyrillus vnionem & virtutem coniungat vtroque loco, *animam*, inquit, *habens sibi vnitam.* quid euidentiùs?

17 Art. 14. *non assumpsisse animam.*] Theodoro assentimur: sed quid hoc ad descensum?

18 Ibid.

18 Ibid. *Et umbra mortis sedebant, lux resulgeret.*] nimirum virtute potentiaque personæ, vt passim.

19 Art. 15. *habes Et regionem inferorum subterraneam credere.*] Alijs caput est 55. vbi sunt continentes hi duo loci, quos in duo capita Bellarminus distrahit. & hæc de virtute personæ Tertullianus dicebat, non de animæ humanæ præsentia, figuratè. sic etiam duo sequentes loci.

20 Art. 17. *descendisse ad inferos corpus, quod in sepulchro iacuit, dicetur?*] Inferos dicit æquiucè pro loco inuisibili animarum, vt nota 1. diximus.

21 Art. 18. *descensione Christi ad infernum veniam meruissent.*] Descensio virtutis hic agitur, non animæ humanæ Christi: quo modo & Prudentius, Ambrosius, Hieronymus, Rufinus acceperunt.

22 Art. 24. *Et in Psalm. 85.*] Infernum & inferos Augustinus dicit latissima significatione, vt quidam putant. Sed verius est dici de congressu illo salutari, quo Christus exsuperavit tentamenta & dolores mortis, vt antè dictum; figurata omnia: Nam propriè accipi non posse idem auctor docet epist. 99. cuius verba sub finem notæ 1. ponebamus.

23 Art. 26. *anima per illud triduum in inferno, non in sepulchro.*] Hæc de inferno latissima illa significatione vera sunt, quam nota 1. tradidimus: de loco infernali qui vulgo dicitur, negamus accipi, aut verè prædicari posse ex Leonis, Fulgentij, Vigilijque verbis. Vnus mihi ad confirmationem satis Augustinus lib. contra Felicianum Arianum cap. 15. post multa eleganter dicens, *Si igitur mortuo corpore ad paradysum anima mox vocatur, quemquamne adhuc tam*
insipium

impium credimus, qui dicere audeat quoniam anima saluatoris nostri triduo illo corporeæ mortis apud inferos custodia mancipetur? Et quis, inquis, est alius qui instante passione Christi ingemuit dicens, tristis est anima mea usque ad mortem? Tristis usque ad mortem, propter affectum susceptæ carnis; non post mortem, quum beatitudinem spondet societas deitatis. Non initium mœroris mors ista, sed finis est. & quæ sequuntur.

24 Art.27. *esse timet, &c,*] De virtutis descensu hæc figuratè dicuntur atque poëticè.

25 Art.28. *vinculis teneretur.*] Descensum virtutis in persona agnoscimus figuratè dictum; descensum verò localem animæ negamus, vt sæpe dictum est. Hunc quicumque Patres dixerunt, non probant auctoritate Scripturæ: illum omnes secundum Deum confitemur.

26 Art.29. *stultissimi sumus, si non paucis recentioribus hæreticis prætulerimus.*] At nos furiosi sumus, nisi omnibus & illis & nobis prætulerimus Dei veritatem; quæ descensum quidem virtutis docet, localem non docet.

C A P. XV.

1 Art.2. *per dolores inferni à Christo toleratos.*] Falsum: nam Calvinus & descensum Christi in dolores inferni asserit, & effectum eius: descensum, vt singulare factum ipsius vltro inferos debellantis; effectum verò, vt commune seculorum omnium in omneis homines ab orbis conditu beneficium.

2 Ibid. *& præcipuè limbum Patrum:*] De reatibus inferis, criminatio falsa: at limbum Calvinus

nion nouit, nec limbolarium; vt diximus suprà cap. 8. nota 2. & 3. & alibi.

3 Ibid. à *Christo beatificatus.*] Et hoc falsò Caluino adscribitur, vt nota 1. dictum.

4 Art. 4. *per se, non per effectum mansisse in sepulcro.*] Inconsequens à substantia rei ad modum ipsius. Nam vtrumque verum est, & Christi animam descendisse ad inferos, & carnem mansisse in sepulchro: at non ex eo sequitur, si corpus in sepulchrum, ergo & animam in infernum localiter descendisse. Deinde verò Patrum varia fuit sententia: nam alij de inferis dixerunt latissima illa significatione, alij de lucta illa salutarì citra rationem loci *σωτηριοχικῶς*, alij denique de loco singulari siue damnatorum, qui vulgo infernus, siue seruandorum Patrum, qui vulgo limbus, communi errore per inscientiam inferis adsutus sutela nouitia, vt suprà cap. 14. nota 1. docuimus.

5 Art. 5. *caussa enim illius effectus etiam caro fuit.*] Et hoc docemus, Christum anima & corpore in inferos descendisse, & sese vltro abiecisse, vt *καταπορεύεται* experiretur tentamenta, luctareturque cum doloribus inferni, victoriamque ascendens reportaret. Propterea enim tum in horto Dominus *constitutus in angore intentius orabat*, eratque sudor eius quasi grumi sanguinis descendentes in terrà, Luc. 22. 44. tum in cruce clamauit, *Deus meus, Deus meus, quare dereliquisti me?* persona, inquam, secundum humanitatem inferos experiens, anima principaliter, corpore secundariò, vtroque causaliter meritis nobis patiendo vltro. Quapropter ea quæ sequuntur, nihil ad nos, qui *σωτηριοχικῶς* & animam propriè & per se inferos expertam, & corpus secundum *συμπάθειαν* siue consensum (vt Medici vocant) partium humanitatis essentialium suo item

modo expertum confitemur; & quidem realiter expertum Christum, ac non effectu solum. Sed quia proprium subiectum cruciatuum infernalium secundum naturam ipsorum anima est, sicut & peccati; rectè & propriè dicimus, quamvis non sublato corporis consensu, animam ad inferos descendisse, cum hæc propria sit animarum affectio, quam corpora *διὰ συναφείας ἢ συμπαθείας*, non per se sentiunt, tanquam coniuncta animarum instrumenta. Sic anima per se sola in inferno fuit, corpus verò per animam in persona Christi. Vtrumque verum: absurdi nihil.

6 Ibid. *quod est contra scripturam & Patres.*]

Inconsequens tribus nominibus. 1. non valet à communi indiuiso, vt loquuntur, siue à toto in communi ad partes ipsius singulas. 2. non valet ab eo quod est causa primò & per se, vt anima est, ad id quod per accidens appellatur causa; vt corpus Christi non est causa per se, sed anima per corpus atque in corpore, ac potius diuinitas per humanitatem suam. 3. non valet ex diuerso facto argumentum. Est autem factum diuersum Christi in se inferos expugnantis, & in nobis expugnantis emundantisque peccata nostra. Inferos expugnauit Christus anima semel & immediatè; peccata nostra perpetuò delet Christus sanguine suo mediatè; non quia sanguis per se, vt optimè Cyrillus tradit, sed quia sanguis Christi. Falsa igitur consequentia.

7 Art. 6. *imò aliqui id expressè negant?*]

Durandi sententiam nos quidem præstare nolumus: sed tamen non valet consequentia ab effectu mortis ad animam. Valeret quidem si ab effectu mortis omnipræsentiam (vt ita dicamus) personæ argueret: at omnipræsentiam effectus, animæ humanæ ex eo tribui est *ἀσυλλόγιστον*. Quæ de limbo, de paradiso terrestri narrat, suis

fuis locis videbuntur: nam hic παρέσθης in sermonem hunc incurretunt ex hypothesi Pontificiorum, de qua controu. 6.

8 Art. 7. *in momento peractus est.*] Negatur antecedens, & negat Christus Luc. 23. 43. & 46. vt suprà cap. 12.

9 Ibid. *Scripturis ipsis, ac Patrum confessioni repugnat.*] Redijt quidem anima in corpus (resurrexit enim.) Sed non redijt ex inferis quos isti imaginati sunt. Inferi dicuntur æquiuocè. Si latè dixeris pro quauis inuisibili animarum sede, redijt inde Christus: si angustè pro damnatorum sede, inde non redijt; non enim fuit in eis: si nouè pro limbo quem Patribus assignant Pontificij secundùm inferos, nec inde redijt; non enim est, aut fuit limbus. Et cur, obsecro, piorum Patrum in testamento vetere locauerunt animas in limbo, limbum verò potiùs inferis quàm cælo adtexuerunt? ἀἴριοι.

10 Art. 10. *Christus nusquam descendit, proinde nec ad inferos.*] Non sequitur tunc nusquam fuisse, quia infernum accipit æquiuocè, pro sede damnatorum, pro sede seruandorum patrum, aut pro vtroque communiter. Cur autem? quia infernus locus principalis est, limbus inferni accessio, vt in ora vestis appellamus limbum. Hoc perpetuum est quasi ex inferis κορμολύκειον. Apage istas homonymias.

11 Art. 12. *est præsens vni certo loco, & non alteri, nisi mutetur de loco in locum.*] Anima certè præsens est semper vni certo loco per essentiam suam, sed ei loco quem Nyssenus & Damascenus νοητὸν seu intellectualem vocant. Differt autem hic locus à corporali loco, quod corporalis locus est continens cor-

180 F. IVNII ANIMADVERSIONES
pòris Physicè Phyci; intellectualis verò non continet
ac circumscribit animam, sed est metaphysicus, &
continetur definiturque ab anima (vt ita dicam) me-
taphysicè.

12 Art. 13. *nec operari posse extra suum corpus;*] Nempè dum insunt corpori suo, quamuis secundùm
essentiam suam subsistentes in se: nam corporibus suis
insunt personaliter.

13 Ibid. *de cura pro mortuis, cap. 16.*] Vox ista
supernaturaliter, dicitur æquiuocè. Sed de hoc argu-
mento, ne actum agi sæpius oporteat, futurus est di-
cendi locus controu. 6. libro 2. cap. 8.

14 Ibid. *ac loqui & operari eo modo quo Angeli
operantur.*] Possèt etiam lapis eadem facere iubente
Deo supernaturaliter & extra ordinem: sed nec lapis,
nec anima hoc facit hominis, qnia non iubet Deus: ad
hoc munus animam hominis à Deo negamus depu-
tari; sed piam recipi vt viuat cum Christo, Philip. 1. &
à laboribus suis requiescat, Apoc. 14. hoc Angelorum
opus est ordinarium, Hebr. 1. Exemplum Mosis, per-
sonæ est, non animæ: cætera spectrorum. de Samuele,
iam antè diximus in caput 11. nota 4.

15 Art. 14. *& tamen id omnes credimus.*] Hu-
ius rei exemplum est Act. 20. 10. teste Paulo.

16 Art. 16. *temporũ breuissimi, ac planè imper-
ceptibilis.*] Optimè certè Durandus argumentum
ducit à iustitia Dei: quæ vel ad momentum eos nec
vult, nec potest detinere pro quibus ipsi perfectè satis
factum est. Sed hæc omnia dicuntur ex communi illa
Pontificiorum suppositione quam negamus, Christum
localiter in illos inferos descendisse.

17 Ibid. *& propter alias etiam causas.*] Hanc
causam,

causam, & alias illas probari cupimus; & iamdiu est quum expectauimus probationes, nec dum audimus quicquam.

18 Art. 18. *infernus propriè locum inferiorem designat.*] Paradisus quidem figuratè dicitur, vt & 2. Cor. 12. 3. sed & infernus dicitur figuratè. Nam propriè quidem & per se inferiora terræ notat, vt cum Tertulliano dicam: sed quum ponitur pro Græca aut Hebræa voce, ponitur *συνεκδοχικῶς*, quia voces illæ propriè longè plus significant, quàm infernus propriè & angustè dictus. In eo autem inferno propriè & angustè dicto negamus fuisse animam Christi; fuisse *עוֹלָם* siue *הַשְּׁאוֹל* id est, in loco animarum inuisibili agnoscimus. Perpetua æquiuocatio,

19 Art. 19. *siue etiam propriè.*] Et confitemur Christum fuisse in inferno dicto *συνεκδοχικῶς*, id est, in illo inuisibili animarum loco; qui patet latissimè, vt adnotatum est suprà cap. 14. nota 1.

20 Ibid. *vt Christi anima simul esset in duobus locis.*] Paradoxum, de quo videbitur in tomo 2. controuer. 3. lib. 3. cap. 3. & 4. & argumenta eodem pertinentia habentur suprà lib. 3. cap. 10. & sequētibus.

C A P. X V I.

1 Art. 2. *Christi animam ad omnia loca inferni descendisse.*] Nos verò negamus.

2 Ibid. *inspiciam omnes dormientes.*] Probatio nulla, vt diximus suprà cap. 12. nota 3. quòd si etiam vera esset; de persona tamen, non de natura humana, aut anima solùm diceretur.

3 Art. 3. *ad loca inferni, ubi erant dolores &*

tormenta.] Hoc ibi non dixit Augustinus: si dixisset, profectò Bellarminus in recensendis auctoritatibus Patrum non reticisset cap. 14.

4 Ibid. *ad infernum, ubi solebant peccatorum anima torqueri.*] Figuratè; nempe de persona intelligit secundum virtutem ipsius, non secundum animam.

5 Art. 4. *& tormentis ipsius iussu continentur.*] Vera omnia de persona secundum virtutem ipsius, vt modò diximus.

6 Art. 5. *An Christo fuerit aliqua pœna esse in inferno.*] Hæc quæstio ex graui æquiocatione laborat, quam suprâ cap. 10. nota 9. & 11. & cap. 14. nota 1. ostendimus. Nos autem, si inferni vocem secundum expositionem Pontificiorum accipiamus, veram esse negamus ipsorum hypothesin, quòd Christus fuerit in inferno. Sequentia itaque plurima nihil ad nos.

7 Art. 7. *sed acceperat sine peccato.*] Hæc quidem fuit sententia Fulgentij & multorum Patrum de inferis non admodum bene philosophantium. Nos descendisse in tormentorum certamen Christum confitemur, quia ad salutem est: in locum inferorum negamus, tum quia Scriptura dolores inferni, non autem infernum, ab eo solutos dicit, tum quia id ad salutem non est, vel testibus Pontificijs. Probo hac ipsa quæstione illorum, (alioquin enim non vsuri essent) *An Christo fuerit aliqua pœna, esse in inferno:* Item solutione Bonauenturæ, *fuisse in loco pœna, sed sine pœna:* postremò analogica distinctione, quia vt locus pœnæ sine pœna dari potest, ita & pœna sine loco suo: hæc autem, non ille, salutaris est.

8. Ibid.

8 Ibid. *non qui sequuntur.*] Nos contrà docuimus suprà in caput 8.

9 Art. 8. *ergo pœna erat ibi manere.*] At nos dicimus fuisse beneficium, quòd anima fuerit liberata loci illius doloribus.

10 Art. 11. *namquam video recessisse.*] Huic nos planè subscribimus.

11 Art. 12. *secundum autem non diu postea.*] Negamus ista: nam tum quidem exhibuit complemento pro nobis Christus satisfactionem, sacrificium, redemptionem, & meritum suum Deo & Patri in cruce; sed eius deputatio, quamvis futuri beneficij, & fructus inde à principio ad animas sanctorum pertinuit, vt salutem perfectam obtinerent positam in beatitudine & vindicatione ab omni malo, quamvis gradu differentem à futura salute & gloria sanctorum.

12 Art. 13. *illuminabo omnes sperantes in Domino.*] vt suprà nota 2. Non sequitur autem, illuminabit omnes sperantes in Domino, ergo non illuminavit antè. Aliud est illuminare, aliud incipere illuminare: illuminantur enim non solùm qui incipiunt, sed etiam qui aut pergunt illuminari, aut plus illuminantur, aut alio lumine & modo.

13 Ibid. *non solùm latroni, sed etiam omnibus iustis qui in inferno erant dictum fuit.* Fallacia est ignorationis elenchi, vt vocant: nam quasi communiter accipitur, quod singulariter & propriè latroni dictum ad consolationem ipsius, quum gratiam sibi optaret fieri. Itaque de ipso quidem vera est consequutio hæc, eo die fuit futurus cum Christo, ergo non antè fuit in paradiso cum Christo: sed de credentibus qui inde à seculo fuerant ante illud tempus,

non valet consequutio ex particulari, hic eo die fuit primùm futurus cum Christo, ergo & alij omnes tum futuri primùm in paradiso cum Christo. quis ita argumentatur intelligens? Contrà verò id potius iubet analogia gratiæ & promissionum Dei, vt dicamus; ille credens eo ipso die quo mortuus est fuit in paradiso cum Christo, ergo & alij fuerunt eo die quo fuerunt mortui, etiam qui in testamento vetere vixerunt. At hoc non dixit Christus, inquires. Respondeo, 1. imò verò non dixit neminem antè fuisse in paradiso. 2. imò dixit analogicè, omnem credentem ex quo migrat de hac vita esse in paradiso: alioquin foret inæqualis diuinæ gratiæ dispensatio in substantia, ac non in modo solùm; quod falsissimum est axioma. De loco Origenis diximus in caput 14. nota 10.

14 Ibid. *consensum Scholasticorum in 3. distin. 22.*] Negamus exclusionem illam priscorum Patrum è cœlo, quamuis consentiente Scholasticorum grege.

15 Ibid. *post Christi passionem animas sanctorum statim admitti ad visionem Dei.*] Annuiamus: sed non sequitur, ergo alias ante illud tempus non fuisse admittas. hoc nos cum Augustino negamus, vt antè. Marcionem ex parte sapit illud dogma, quo Patrum animæ in inferis dicuntur fuisse, teste Irenæo lib. 1. cap. 29.

16 Ibid. *Patrum suprâ citatorum.*] de eis c. 14. dictum.

17 Art. 15. *nondum se intelligere potuisse.*] Solutio per incertum istud *fortasse* certa affirmatione contraria tollitur ex ipsis Augustini verbis. Iniquè Augustini modestiæ illuditur, quum ista de ipso prædicantur. vide cap. 13. nota 17.

18 Ibid. *& educationem ex carcere inferni.*]

Falsum: obtulit Deo & Patri Christus passione, morte, descensu ad inferos complementum satisfactionis, sacrificij, meriti, & redemptionis pro nobis; at nobis credentibus, ipsis etiam Patribus inde à principio fructum & effectum solutionis illius præstitit: nam & ille satisfecit, & Pater sathabuit satisfactione illius, vt sola fiducia ac virtute illius in possessione salutis mitterentur Patres. Quid? nonne rei satisfactione iusta liberari solent? si homines faciunt, cur non faciat misericors Deus?

19 Ibid. *cum sapientia beatificans ubique sit.*]

Nihil horum sequitur: nam Augustinus descensum personæ secundum virtutem intelligebat, vt cum in eadem epistola explicat, tum libro contra Felicianum Arianum, cap. 17. & alibi sæpe.

20 Ibid. *si illa anima non erant in inferno.*]

Si descensum cum Bellarmino accipias, conceditur argumentatio: sed de vero illo descensu quem tradimus si intelligatur, negamus consequens. Cauerat enim Christus, & fideiussert Deo & Patri: ideoque ipsum, quamuis liberatis iam olim piorum animis, fidem præstare oportuit: vt nota 18.

21 Art. 16. *aliquæ aliæ liberata sint?*]

Quæstio hæc attingit Origenem, an damnati fuerint seruari. Negamus, & rectè Bellarminus negat. Suppositione suo loco relinquimus, ne actum agatur.

22 Art. 19. *neque ex illis vllam saluatam credibile est.*]

De hoc Deus viderit. Nam id quidem verum est, neminem cum peccato originali salutem obtinere: sed altera hic latet quæstio, vtrum morientibus infantibus Deus alleuet adimatque peccatum originale, nec ne. hæc autem quæstio electionem sin-

gularē attingit, quæ voluntatis arcanae, ac non reuelatae est. ἡ δὲ θεὸς ἐν γένεσι κείται.

23 Art. 20. *beatificatas tunc fuisse omnes pias animas.*] De fabula purgatoria videbitur in controuersia 6.

24 Ibid. à *Christo aliquos solutos doloribus inferni,*] In epistola ad Euodiam dicit Augustinus eum *soluisset & liberasse quos voluit* (id autem est, electos) ad meritum & satisfactionem respiciens, non ad effectum: hic enim à principio fuit. nec alia in libro de Genesi sententia: ait enim, *ut inde solueret quos esse soluendos secundum diuinam secretamque iustitiam ignorare non potuit*; id est, solueret merito suo electos suos, quamuis effectu iam olim solutos multos.

25 Ibid. *de animabus quae adhuc luebant purgatorias pœnas.*] Antecedens falsum: non enim ex verbis Augustini demonstrari potest. Contrà verò, postquam sinum Abrahamæ & paradysum distinxit *συζωπτικῶς*, dans illud videlicet errori vulgi, mox ibidem subiicit correctionis modo: *si tamen non aliquid vnum est diuersis nominibus appellatum, ubi sunt anime beatorum.* sic modestè, vt solet, exponit sententiam suam.

26 Ibid. *dicit omnes electos liberatos.*] Idem & nos dicimus; sed liberatos merito, quamuis priùs effectum liberationis ex implendo merito adepti essent: liberatos autem non à purgatorio (quod negamus) sed ab inferis. Nam hypothesis purgatorij nihil ad nos. Sequentia omnia, diuinaculorum deliramenta sunt, Hiberæ neniae.

De Christo Mediatore, LIB. V.

CAP. I.

1 Art. 2. *secundo per operationem.*] Sensus est, in Mediatore duo desiderantur competentia siue analogia, persona & operatio. nam operatio est personæ siue suppositi, nec ab ea diuelli potest.

2 Art. 3. *mirabili fœdere diuinam & humanam naturam.*] Impropria loquutio : non enim personalitas, sed persona coniunxit in se naturas duas. Sed esto sanè : accipiatur bene.

3 Ibid. *personalitatem, quæ connectit naturas duas.*] Neque verò de altera illa mediatione opus esset quærere, cum sit effectus prioris huius, & personæ ipsius Mediatoris ; nisi ingeniorum vanitas homines distorqueret, vt nodum in scirpo quærant.

4 Ibid. *mediatio non est inter naturas dissidentes.*] Imò verò est inter naturas summè dissidentes, nempe Dei iustissimi & hominis iniustissimi. Natura enim, sicut & essentia, aliquid commune est subsistens in suis subiectis singularibus vniuersè. Naturæ verò vtriusque, diuinæ & humanæ, quibus coniunctis subsistit particulariter persona Christi, id proprium est persona, quòd nec dissidentes sunt vnquam, nec inter eas est mediatio.

5 Ibid. *nec enim vnquam Christi humanitas fuit contraria diuinitati.*] Elencho fallit. Non enim mediatio per se ad mediantem respicit aut naturas eius (nam is quasi communis terminus, relationis est) sed ad eos inter quos medius interuenit. Propterea Christus
media

media persona est & vtriusque naturæ particeps, vt medi-
 us officio & operatione esset. Itaque natura humana,
 quæ est & Christi, fuit contraria naturæ diuinæ, quæ
 est & Christi: sed in Christo contraria non fuit. Hoc
 sibi Bellarminus voluit, sed minùs distinctè enunciauit.

6 Art.4. *quatuor modis potest fieri.*] Ac potiùs
 quinque, vt nota 9. demonstrabimus.

7 Art.6. *in manu Mediatoris, id est, Mosis.*] Negatur hæc interpretatio de Mose. vide suprà lib.1.
 cap.5. nota 2. & sacrorum Parallelorum lib.2.

8 Ibid. *qui fuit mediator Testamenti veteris.*] Sed hoc angustius, quàm locus Apostoli aut rei veri-
 tas ferat.

9 Art.8. *proprio sanguine Deo reconciliauit.*] Quintus hîc desideratur mediationis modus, nimirum
 regnum illud mediatoriû & gubernatio Christi. Nam
 primus & secundus modus est Prophetiæ Christi; ter-
 tius & quartus, Sacerdotij. De quinto, sine quo imper-
 fecta foret mediatio, nihil in mentè Bellarmino venit,
 quum ista scriberet: quamuis & in Scripturis sit fre-
 quentissimum, & in eo maximè Pontifex Rom. se effe-
 rat. Atque has omnes mediationis partes perfectè
 obiuit & obit persona Christi, seruatis naturæ vtrius-
 que proprietatibus.

10 Art.10. *Principium tamen, quo illa opera à
 Mediatore fiebant fuisse naturam humanam, non
 diuinam.*] Principium hîc dicit proximum termi-
 num, siue principium secundum, vt vocant Scholastici.
 Nam imprudenter duo cõfundit Bellarminus, & voce
 principij abutitur æquiucè. Principium mediationis
 absolutum est persona Christi secundùm vtramque
 naturam suam; prout actiones suppositorum dicun-
 tur.

tur esse. Huius verò principij naturas oppositè si placebit distinguere in illo Mediationis opere secundùm actiones singulareis eius, est principium primum & secundum in eadem persona: vnum, primum, siue principians (vt ita dicamus) λόγος, Filius æternus Dei secundùm naturam diuinam ipsius; & secundum alterum vel principiatum (non enim omne principium est primum) videlicet natura humana subsistens in diuina, & ab ea principium habens essentiæ, potentiæ, & operationum omnium. Horum prius formale principium est diuinarum operationum; posterius humanarum; persona denique communium, inconfusè, inseparabiliter, &c. vt Chalcedonensi & Constantinopolitana 2. Synodo fuit definitum. Sunt autem opera Mediatoris alia diuinæ, alia humanæ, alia communis operationis, quâ Mediator est; quod omnes orthodoxi Patres inde à principio consensu religioso agnouerunt. Principium igitur operum Mediatoris quâ mediator, est persona Christi Dei-hominis absolutè atque communiter: oppositè verò & distinctè principium est hæc aut illa natura pro modo cuiusque operationis ipsius.

11 Ibid. *non secundùm formam Dei.*] Inconsequens ex particulari: has operationes fecit Christus secundùm formam serui, & omneis igitur. Nam & alias secundùm formam Dei fecit simpliciter, alias verò communiter secundùm vtramque. Exempli causa formâ Dei suscitauit carnem suam; formâ serui resurrexit caro; formâ personæ communiter suscitauit nos in sese in nouitatem vitæ, vt cui omnis potestas in cælo terraque est data.

12 Art. II. *alter ad Eutychianismum deflectit.*] Sapiunt autem Nestorianismum, qui principium operum

C A P. II.

1 Art. 3. *simpliciter non bene sonant.*] Nobis
verò non videtur vlla interpretatione istud enuncia-
tum probari posse. Nec verò proba videntur sequen-
tia, quamvis ex Origene transumpta atque Augustino.

C A P. III.

1 Art. 1. *Christum exercere officium Media-
toris secundum utramque naturam, diuinam &
humanam.*] Errorem bono sensu negamus esse.

2 Ibid. *Deitatem Filij obediuisse Patri.*] Hæc
inuidiosè adferuntur extra quæstionem propositam:
sed quia adferuntur, rem paucis explicabimus. Itaque
priùs de subiecto, post de prædicato videndum est.
Subiectum ponitur *Deitas Filij*: hæc consideratur se-
cundùm rem, aut secundùm rationem, aut secundùm
enunciationis modum. Secundùm rem, Deitas Filij
& Deus Filius idem est; quia idem est Deitas & Deus
propter simplicitatem essentiæ in singulis etiam perso-
nis obseruandam. Secundùm rationem, in conceptu
intellectus nostri distinguuntur Deitas Filij & Deus Fi-
lius; quia hoc essentiam & personam *υἱοστοιου* notat, il-
lud quasi formam essentiæ diuinæ subsistentis in per-
sona Filij, & naturam personæ ipsius in abstracto; sed
tamen ita vt propter simplicitatem illam, de qua dixi-
mus, essentiæ non rarè connotet id totum quod Deus
Filius est. Hinc fit vt secundùm enunciationis modum
(quem res & ratio coniunctim modificant) distinguan-
tur enun-

tur enunciata de Deo & Deitate, & quædam de Deo commodè enuncientur quæ vix nisi incommodè & *κατὰ γενσηκός* de Deitate prædicari possunt; quia rei consideratio in loquutionibus eiusmodi à rationis, quam coniunctam oportet esse, consideratione diuellitur. Deitas sustentat humanitatem in persona Christi, commodè dicitur; Deus sustentat hominem, incommodè: etsi hoc frequentarunt Patres. Contrà, Deus redemit Ecclesiam sanguine suo, commodè dictum est; Deitas redemit sanguine suo, duriter atque incommodè. Ad prædicatum venio. Obedire Patri vel factum esse obedientem Patri, de Deo Filio commodè enunciatur, vt facit Paulus Philip. 2. quid Deitas Filij? certè si ad rem solùm attenderis, quemadmodum humanitas & homo eo distinguuntur, quòd humanitas naturam & formam notat, homo suppositum ex natura communi & singularitate personæ constans; ita etiam secundùm quemdam modum Deus & Deitas. Proinde quod de homine aliquo enunciatur propriè, illud figuratè de humanitate, quæ pars formalis est ipsius, enunciatur: & quod de humanitate duriùs pronuntiatur, de homine intelligitur (vt Scholasticè dicam) connotatione personæ. In hunc modum, Deus Filius obedit Patri & obediens factus est, verum & rectum enunciatum est: at Deitas Filij obedit Patri, &c. verum quidem enunciatum est, sed non ad eò recta ratione dictum: intelligitur enim Deitatem in persona quæ Deus est, obedientem factam. Præsertim verò in ijs actionibus quæ naturam directè non attingunt, sed voluntatem, hæ loquutiones sunt tolerabiles. Deitas obediens facta est, tolerabiliùs dicitur, quàm Deitas passã, mortua est, &c. quia hoc naturæ Deitatis aduersatur planè; illud non item, cùm obedientia alia à natura, alia à voluntate sit manente natura integra: quod

Augu-

Augustinus, Cyrillus, & alij agnouerunt. Et tameri quid in hac re non dixerunt sancti illi & religiosi Patres? Illis non aded cornea fibra fuit: benignius interpretari sermones humanos didicerant, quod & nos oportet facere. vide in præfationem Romæ habitam nota 8. ad controu. 1.

3 Art. 2. *Christum esse mediatorem secundum utramque naturam ratione suppositi, non ratione formalis principij:*] Imò verò & ratione huius, sed duplicis principij, vt cap. 1. nota 10. dicebamus: quia *natura utraque* (vt ait Leo) *agit quod suum est.* natura enim, testibus philosophis, principium est motus & quietis: est autem in Christo natura duplex: ergo & principium duplex. Sanè humanitas formale principium sanctè dici principium diuinarum operationum nullo modo potest, aut Scripturæ ipsius sacræ & Chalcædonensis Synodi fides conuellitur: atque aded (vt Bellarmini vtamur verbis in fine præcedentis capituli) *non est in Christo unum tantum opus iuxta unam personam operantis, sed sunt duo opera iuxta duas naturas per quas persona una operatur: opera enim multiplicantur ad multiplicationem principij formalis.*

4 Art. 3. *Deus & homo.*] Non sequitur: improbant hoc dictum Magistri, ergo negant Christum ratione formalis principij Mediatorem esse. Quin potius ex contrario sequitur, si Magister docet Christum esse Mediatorem secundum naturam humanam, non secundum diuinam, ergo Mediatorem quæ Mediator, non fecisse diuinas operationes vllas, quandoquidem nunquã natura humana principium formale esse potest diuinarum operationum (has nemo potest nisi Deus formali principio, id est, Deitate sua) aut si diuinas operationes

raciones vt Mediator fecit, facitque (facit autem) ergo & Mediatorem quoque secundum naturam diuinam esse.

5 Art. 4. *illuminare mentes, remittere peccata, &c.*] Atqui hoc ipsum (ne longius abeamus) perspicue docet locus Leonis serm. 1. de natali Domini, quem Bellarminus præcedente cap. adduxerat, dicens: *Nisi esset verus Deus, non adferret remedium: nisi esset verus homo, non præberet exemplum.* adferre remedium, proprium deitatis est; humanitatis, exemplum, quod tum diuinitati est instrumentum singulare, tum nobis exemplum siue exemplaris forma in Mediationis opere.

6 Ibid. *victimam verò esse naturæ hum.*] Melius sic dixisset ac veriùs, *persona tribuunt etiam secundum naturam diuinam*, ex verbis Apostoli Hebr. 9. 14. vide in præfationem huius controuersie nota 27.

7 Ibid. *est Pontifex & Sacerdos diuina natura, sacrificium verò humane.*] Hoc ex Sarnicij ipsius scriptis, aut ex actis publicis probatum oportuit, non ex Stancari obiectione, cuius hominis etiam apud Bellarminum ipsum incerta fides. Sed tamen, vt demus ita dixisse (quod infitiamur) ita certè dici potuerit, quando res fuit cum eo homine qui diuinum suppositum desiderari ad mediationem neget; nempe Christum dixerit etiam naturæ diuinæ respectu Mediatorem esse: quo respectu quisquis humanam excludi asserit, *οφείσκει*. non enim dicitur exclusiue, diuinæ naturæ respectu solum, vel secundum naturam diuinam solum. Tum etiam iniquum est illud planè, si à dicto secundum quid (vt loquuntur) concludas simpliciter: quod hic disputator simpliciter facit.

8 Ibid. *partim Eutychianismum.*] Negatur: sed de horum criminum fundamentis postea videbitur.

9 Art. 5. *de principio formali, non de ipso supposito.*] Negamus sequi plurimis de causis atque grauissimis. Duo sufficient argumenta. Primum commune est, quod nota 4. & 5. attigimus: Nullius diuinæ operationis principiū formale est natura humana: Christi, quā Mediator, plurimæ sunt diuinæ operationes: in Christo igitur, quā Mediator, alterum quoddam principium formale insit operationum illarum necesse est. Diuinarum autem non potest nisi diuinum esse, vt in fine præcedentis cap. Bellarminus confessus est. Vtriusque propositionem neget, ea certè ex Scripturis, natura, Patribus est probatissima. secundum argumentum ex singulari enumeratione ducitur operationum, quas Mediatori Bellarminus tribuit in cap. 1. Ex primo opere quod arbitri vocat, sic procedit argumentatio. Arbitrium inter Deum & homines supra humanitatem est: hoc autem primum opus mediationis est, vt supra cap. 1. dictum: quoddam igitur opus mediationis supra humanitatem est. Quod autem supra humanitatem est, id est diuinitatis: arbitrium ergo diuinitatis est, non dico solius, sed eum assumpta humanitate, seruatis naturæ vtriusque proprietatibus. Ex secundo quod vocat internunciij, sic habet argumentatio. Nemo primus & summus internuncius rerum esse diuinarum potest, nisi Deus per deitatem suam: Christus autem primus & summus internuncius rerum diuinarum est; Christus ergo Deus per deitatem suam, velut principium formale, est rerum diuinarum internuncius. Demonstratur propositio ab ipso ordine rerum, & natura Dei. Nam quemcunque alium comminiscamur internuncium, tandem ad Deum ipsum veniamus necesse est, enimque rerum suarum agnoscamus interpretem, quod ipse quoque Aristoteles luce naturæ vidit

vidit Metaphysic. I. *Deum nemo vidit unquam: Filius unigenitus, qui est in sinu Patris, ipse enarrauit, Ioan. 1. Nemo ascendit in caelum, nisi is qui descendit de caelo, Filius hominis qui est in caelo, Ioan. 3. id est, nemo primus & summus est internuncius rerum diuinarum, idemque certus & perfectus, nisi qui Deus est, etiam quia Deus est. hæc autem est persona λογικη, Sermo Dei, Christus Iesus, in caelo terraque pariter diuinus internuncius à Patre apud nos, à nobis apud Patrem. Non potest primus ille actus humanitatis esse, quo & sine humanitate nunciauit nobis antequàm caro factus esset, & humanitati suæ reuelauit ex quo assumpsit eam. De cætero in humanitate, cum humanitate, & per humanitatem suam nunc est internuncius, non omisso principio formali deitatis ad opus internunciij; sed assumpto principio formali humanitatis suæ, factus internuncius secundùm vtramque naturam suam. Ex tertio, quod intercessoris seu aduocati possumus appellare, obscurior foret consequutio: sed tamen nequid desideretur, ita statuamus argumentationem: Ne tota quidem natura, vt natura est, sufficiens existit præstando operi vel vnico supra naturam: Iusta autem intercessio pro peccatoribus & sufficiens apud Deum est opus supra naturam: ergo nec tota natura est sufficiens ad hanc intercessionem iustam. Si placet breuius; Natura non potest principium esse supernaturalis operationis: hæc autem est operatio supernaturalis: ergo huius principium non potest esse natura tota: si non tota, ergo nec humana: si non humana, ergo nec humana Christi simpliciter, quandoquidem secundùm eam similis per omnia fratribus factus est, Hebr. 2. Ex quarto, quod opus satisfactionis est, eadem planè ac euidentior procedit argumentatio, quia nullum principium nisi Deitatis ipsius, principium esse illius satis-*

factionis potest quæ constare coram Deo possit. Quòd si in summam contrahi omnia placuerit, Regnare ad salutem & saluum facere, proprium Deitatis est, quod omnes Prophetæ & Apostoli clamant: horum ergo principium non potest esse humanitas: si enim esset, certè operatio non foret propria Deitatis. Hæc autem omnia sunt Mediatoris, quæ mediator, opera. Itaque aut non est Mediator Christus (quod impium dicere) aut æquè secundùm naturam diuinam ac humanam Mediator est. *Agit enim vtraque forma* (vt scribit Leo ad Flavianum) *cum alterius communione quod proprium est, verbo scilicet operante quod verbi est, & carne exsequente quod carnis est. Unum horum coruscet miraculis, aliud succumbit iniurijs: & quæ sequuntur.* Forma autem vtraque Leoni dicitur id quod principium formale duplex Bellarmino & Scholasticis appellatur. Quòd si vtraque forma opus Mediationis agit, ergo Mediator secundùm vtramque naturam dicendus est.

10 Ibid. *Mediator Dei & hominum homo Christus Iesus.*] Non sequitur; Mediator homo; ergo Mediator quæ homo, vel secundùm naturam humanam solùm.

11 Ibid. *secundùm quam Christus est Mediator.*] At non solam: non enim sequitur exclusio naturæ alterius. Tum falsa est interpretatio & ablu-dens à scopo Apostoli. Nam exponit Apostolus causas, cur pro omnibus orari oporteat: primùm, quia sic vult Deus: secundò, quia Deus vnus est omnium & semper idem, quia omnes homines coniunxit specie, naturæ lege, & humano ordine ad speciei naturalisque iuris conseruationem pertinente: tertio quia Christus redemptor communis est, cui natura, gratia, officio sumus coniunctissimi: nam idem & homo est, & de-dit se-

dit semetipsum redemptionem pro quibusvis, &c. Hæc causæ, cur attributum illud *homo*, Paulus adiecerit.

12 Ibid. & *serm. II. de verbis Apostoli.*]

De natura vna sic dicit Augustinus, vt non excludat alteram: de persona enim dicit, quæ persona est Sermo factus caro; ac proinde Mediator, non quæ Deus solùm, aut homo solùm, sed quæ Deus & homo in vnitæte personæ. Hanc Bellarminus substantialem Mediationem cap. I. appellauit, & ex hac fluunt operationes Mediatoriæ. Non malè itaque Augustinus dicit priore loco: *Non autem per hoc Mediator est quod equalis est Patri*, id est, per naturâ diuinam solùm: *per hoc enim quantum Pater, tantum & ipse distat à nobis. Et quomodo erit medietas, vbi eadem ipsa distantia est? Ideo Apostolus non ait, vnus Mediator Dei & hominum, Christus Iesus, sed homo Christus Iesus*, id est, Deus homo in vnitæte personæ: hoc enim ostendit ipsa Iesu Christi appellatio. *Per hoc ergo Mediator per quod homo*, nimirum factus est: *inferior Patri, per quod nobis propinquior*; nimirum quæ Deus, voluntaria œconomia; quæ homo, natura: *superior nobis, per quod Patri propinquior*; nimirum quæ Deus, naturâ; quæ homo, œconomia. Hæc omnia religiosè credimus atque confitemur. Sic altero item loco, & alijs quàm plurimis. Ne plura, Sermo fuit sine carne, nam æterna est hypostasis: caro nunquam sine Sermonem seu verbo, nam est *in eo beat*. Christus quum homo, aut filius hominis, aut caro factus dicitur, persona semper supponitur, Filius æternus Dei, qui ratione officij Mediatorij est factus caro: sed quum Deus aut Sermo dicitur absolutè, non semper caro supponitur, quia non natura habuit, sed voluntate assumpsit eam. Hæc causâ est, quum de Christo Mediatore agitur, cur notetur potius carnis &

humanæ naturæ attributo; quia Christus non est factus caro nisi mediationis respectu; è diuerso autem etiam sine mediationis respectu Sermo est, & sine assumpta carne. Quamobrem exclusiua illa, siue negatiua in hoc argumento est inconsequens.

13 Art.6. *secundum quam Christus à Deo distinguitur.*] Inconsequens ex homonymia. Nam Christus quum Deo comparatur, distinguitur à Deo duobus modis, natura, & œconomia: natura enim secundum personam distinguitur à Patre; œconomia secundum officium distinguitur ab essentia Dei, vt Mediator est. Vtrouis modo acceperis (nam vtrumque verum est) inconsequens manet argumentatio. Etenim persona Christi à persona Dei Patris distinguitur secundum hypostaseos naturam realiter: secundum officium verò distinguitur à Deo non per naturam, sed per voluntatem œconomia seu dispensatione gratiæ. Itaque eadem persona quæ secundum naturam Deus est æqualis Patri, secundum voluntatē & Deo & seipsa minor est, Ioan. 14. Philip. 2. Hebr. 2. & quū dicitur minor Patre secundum humanitatem, de persona diuina dicitur, quæ in sese inaniuit seipsam voluntariè, & in humanitate assumpta facta est minor naturaliter.

14 Art.7. *Creditis in Deum, id est, in Trinitatem.*] Ridere, falsum. Sed iudicabat Calvinus propositiones istas dici oppositè. Quæ autem propositiones oppositè de Deo prædicantur, in ijs non essentiæ vnitas tollitur; sed personarum ratio, vt par est, obseruatur. Hoc verò cum Arianis facere non magis potest, quàm cum Iudæis facturum illud est, *vnus Deus*, id est, Pater. Nam vtrumque suis locis sanctè intelligitur. Qui itaque sic argumentantur, ex particulari concludunt in hunc modum: Calvinus hos duos locos
de per-

de persona Patris accipit, quod Ariani ubique præcipiunt fieri: ergo Calvinus ἀρειανίζει. An ergo nomen Dei nusquam accipi volunt de sola persona Patris? equidem non puto eos ita desipere, ut odio Arianorum abrepti ausint hoc statuere contra veritatem. Nomen Dei receptum est pro ratione locorum de essentia dici, & de tribus personis, & de singulis seorsim: quidni & de Patre? Calvinus autem de his duobus locis ex circumstantijs naturaque ipsorum iudicavit. Ecquis adeò desipit, ut propter Arianos aut alios ab ea interpretatione discedendum cogitet, quam esse loci particularis genuinam putat? Cum bonis bene agier oportet, quod vulgo dici solet.

15 Ibid. *cupiunt ut ubicunque legitur, unus Deus; aut simpliciter Deus, intelligatur Pater, non Trinitas.*] Hoc autem Calvinus non facit ubique, ut Ariani volunt, sed ubi rei veritatem & naturam loci id putavit postulare. Quid enim? an quia Ariani solum Patrem pro Deo æterno habent, soli Patri non competit Dei appellatio, quæ personarum communis est? λόγοι.

16 Art. 8. *per unum Deum, non Patrem, sed Trinitatem intellexerunt.*] Fraudem facit auctoribus. Nam propriam atque primariam loci interpretationem de Patre esse docuerunt propter oppositionem personæ Christi; secundariam verò & consecutariam de Trinitate, quia Pater, Filius, & Spiritus sanctus sunt vnus infinitus, indivisus, æternus Deus, cuius affirmatione alij omnes negantur Dij. Sic enim Chrysostomus: καὶ πάλιν, εἰς γὰρ θεός, ἔ πολλοί, καθὼς ἔτοι νομίζουσ. δεικνύς ὅτι σπαθῶσαι θέλει πάντας, εἶπεν ὅτι καὶ μεσίτῳ καὶ ὑόν πᾶσι μομφε, τί οὐκ; ὁ ὑός ἔ θεός; καὶ σφόδρα. πῶς οὐκ ἔθισιν, εἰς; πρὸς αἰνπ διασπλῶ τῆς εἰδ ὧλων, ἔ πρὸς τὸν ὑόν πρὸ γὰ ἀλη-

θείας ἢ πλάνης ἢ ἄνω ὁ λόγος. &c. Non dicit illis verbis istius loci, *vnus Deus*, contineri Filium, quem vnus ille Deus mediatorem misit; sed tantum hoc dicit, non excludi; quia videlicet vox *vnus* non remouet personas sanctæ Trinitatis, sed remouet Deos qui putantur, cum vnus sit tantum essentia Deus. Evidentiùs Oecumenius: nam postquam dixit exemplo Chrysostomi, τὸ ἦ, εἰς θεὸς ἢ πρὸς ἀνιδιαστολῶ καὶ τὸ ἦ ἢ τὸ πνεῦμα. ἀπαρτὶ ἀλλὰ πρὸς τὸς ἐκ ὀνόματι, λεγόμενος ἢ θεὸς: illico subiicit, ζῆλῆται ἦ, διὰ τὸ πνεῦμα. ἐκ ἐμνήθη; &c, *quæritur autem, cur Spiritus non meminerit?* quam profectò quæstionem non fuisset adiecturus, si voces illas *vnus Deus* de tribus personis enunciauisset. Itidem Theophylactus. Sed quid Ambrosium non respexit? dicit enim, *Dei & Christi vnã significat esse voluntatem in saluandis hominibus. Unde Deum Patrem, quia ab ipso est omnis auctoritas, vnum esse fatetur, & vnum Mediatorem Dei & hominum Christum Iesum. Missus enim à Patre factus arbiter, &c.* Verum igitur illud est, Filium vnum esse Deum cum Patre & Spiritu sancto vnitæ essentia: sed non ideò sequitur, ergo contineri necessariò & intelligi Filium appellatione Dei, vbi distincta fit personarum inter se oppositio.

17 Ibid. *mediatorem inter Trinitatem & homines peccatores.*] Augustinus ibi locum Pauli explicat Rom. 8. non autem 1. Tim. 2. sed (vt de re dicimus) totam hanc interpretationem, quia de essentia diuina dicitur, simpliciter Calvinus non negat (rem enim agnouit sanctè atque professus est) sed huius loci non esse iudicauit, quia personarum hîc inest oppositio, quam Chrysostomus homil. 16. in epistolam ad Hebræos, Ambrosius in hunc locum, & alij probant, Vtrumque ergo est per se verum, quia & persona personæ

sonæ verè opponitur, & natura τῆ̃ ἰκονομία, dispositioni siue dispensationi: sed vtrum de hoc loco vtrumque verum sit, aut vtrum potius verum, hæc demum quæstio agitur.

18. Ibid. *homo nõ iniquus, sed tamen infirmus.*] Sensus horum verborum est: Christus, qui Mediator est à Patre datus, & stitit voluntariè seipsum vadem, hic ergo factus est homo, &c. Itaque Christus non solum quà homo, sed etiam quà Deus, mediator est inter Deum & homines: nam Mediator Christus factus est homo ex Augustini verbis, quorum ambiguitate Bellarminus hic abutitur.

19 Ibid. 2. cap. epist. 1. ad Timo.] Non alia Augustini, Bedæ, Anselmi sententia, quàm quæ modò à nobis dicta est. In eo discrimen totum est, quòd verba illa, vnus Deus, alij accipiunt essentialiter de tribus personis, alij personaliter de Patre. Qui essentialiter, personam Christi Mediatoris opponunt ἰκονομίας qui personaliter, opponunt secundum naturam, cum persona vna non sit altera, sed realiter inter se distinguantur. Posteriores interpretationem plerique probant, vtrique fide inter se consentiunt. Re conuenit, licet non modo interpretationis.

20 Art. 9. *tota igitur Trinitas à Mediatore hominibus reconcilianda erat.*] Antecedens verum, de quo agetur amplius cap. 5. sed consequens nulli modo est necessarium, quia diuerso respectu vnus Deus dicitur, puta essentialitè, aut personæ. Non autem essentialitè, quia fit comparatio personæ Patris cum personæ Filij, siue oppositio: ergo respectu personæ. Neque verò de reconciliatione Paulus sermonem habet, quum argumentum istud ingreditur; sed de officio charitatis, quo alij aliorum salutem debemus procu-

rare, quia vnus est nobis Deus, & Mediator de Deo Deus. Alioquin si vnus Deus secundum essentiã naturamque dicitur, Trinitas significatur tota, quæ fuit peccato hominis offensa. At in Filio (vt antè dicebamus nota 13.) duplex spectatur ratio: vna, essentiæ naturæque diuinæ, secundum quã & ipse offensus est: altera œconomia, secundum quam hæc persona, quamuis offensa, est medians & reconciliatrix inter Deum & homines officio voluntario. Hac enim œconomia Filius inaniuit sese, Phil. 2. Et quid impedit, obsecro, quominus persona vna offensa partes Mediatoris recipiat in se ad reconciliationem omnium?

21 Ibid. *& ipsam rationem reijcit.*] Rem vt negemus, absit: neque simpliciter hanc interpretationem damnamus: sed vt sit necessarium huic stare interpretationi, & illam Caluini damnare, aliæ sunt ad mouendæ machinæ.

22 Ibid. *nec propterea sequitur quaternitas.*] Omnino sequeretur quaternitas, data oppositione personæ, ad quam Caluinus & alij respexerunt. Nam si vnus Deus est Pater, Filius, & Spiritus sanctus (vt certè vnus est) Mediator verò alius est, & tamen Deus; quatuor personæ planè futuræ sunt: quod est falsissimum. At respectu essentiæ citra oppositionem personalem, id minimè sequitur omnium. Nam Deus vnus est Pater, Filius, & Spiritus sanctus vnitæ essentiæ: & vnus, id est, vna persona est Mediator Dei & hominum, Christus Iesus, Deus-homo naturâ, Mediator œconomia voluntatis suæ.

23. Ibid. *cui debetur satisfactio, & simul ipse est qui satisfacit.*] Falsum: nam Christus Deus & homo quidem est, numeraturque inter personas Trinitatis & inter nos propter naturas duas; in vtraque verò natura

natura Mediator est Dei & hominum propter œconomiam voluntatis suæ. Quamobrem in sequentibus dicendum fuisset, Ipse enim, vt est θεῶδωρον & siue Deus-homo, Mediator est ad seipsum, vt Deus est: quæ res cap. 5. & sequentib. exponetur.

C A P. IIII.

1 Art.2. *esse Pontificem propter humanitatem,*] Dictum Cyrilli adfirmamus; sed glossæma istud attextum negamus. Cyrillus enim quum dicit, *propter humanitatem*, assumptam humanitatem intelligit: id est, propterea quòd Deus Verbum factus est caro, & humanitatem assumpsit, vt coniunctum Mediationis instrumentum in vnitate personæ. Itaque suppositum seu persona Christi, non autem natura tantum altera, Sacerdos dicenda est, & mediationis consummatrix.

2. Ibid. *sacrificium sibi ipsi obtulisse & Patri.*] Negatur consequentia.

3 Ibid. *offert igitur tantum vt homo.*] Propositionem maiorem accipimus, si hoc adieceris, vt idem secundum idem vel eodem respectu: & nobiscum facit. Nam ex ea sic inferimus: Atqui Christus sacrificium accepit vt Deus offensus in natura: obtulit igitur vt medians Deus homo in œconomia seu voluntaria dispensatione gratiæ. Illa itaque Bellarmini nec vera est simpliciter, nec consequens verum ex elenchi ignoratione concinnatum.

4 Ibid. *in quantum verò mediator est & Pontifex, nostras preces ad Deum adducit.*] Persona videlicet, aut suppositum, vt vocant, verbum caro factum. Probat: nam nostras omnium simul, qui in terra vbiuis locorum sumus, preces audire, accipere, & offerre

& offerre simul, est naturæ diuinæ opus, siue personæ secundum naturam diuinam: hoc autem Pontificis atque Sacerdotis officium, quæ Pontifex & Sacerdos noster.

5 Art. 3. *solum secundum formam serui vult Christum esse mediatorem.*] Mutilantur hoc loco verba Chrysostomi: nam ita scribit; *sed est alia quidem res, & alius est Mediator; ut matrimonij est mediator non qui iungitur matrimonio, sed qui opem fert ei qui ducturus est uxorem,* &c. Nam si Christus non est dominus rei simpliciter, profectò nec Deus: est autem Deus: ergo & rei dominus est vt Deus. Est autem natura Deus: ergo & natura Dominus quæ Deus. Sed quæ idem Mediator factus dispensatione voluntatis, idemque minor seipso factus; hoc sanè respectu dominus est non dominio naturali, quia dominium hoc deposuit quodammodo cedens per œconomiam, sed dominio dispensatiuo seu œconomico & mediatorio; prout appellauimus atque distinximus libri 1. cap. 16. nota 10. Negatur ergo conclusio, quia elenchus est sophisticus. Hoc autem sibi voluit Simlerus sequente loco, quum deitatem Christi dominam essentiali dominio in natura, non autem dominam eodem dominio in exinanitionis statu pronunciaret: quod dictum ridet disputator, non diluit.

6 Art. 4. *quia formam serui accepit, non amissa amen forma Dei.*] Argutiæ sunt, & aucupia verborum. Nam exinanitio personæ Filij conuenit secundum naturam diuinam, quia secundum naturam hanc assumpsit formam serui; ex quo non rarò Patres naturam hanc assumentem, illam assumptam nominarunt: atque hæc persona secundum naturam hanc diuinam exinaniuit sese (vt loquuntur orthodoxi Patres) ἐνώσει
 καὶ φανε-

ἀφανερώσει, quum & naturam humanam assumpsit adunans sibi, qua de re Augustinus ad Volusianū multis, & se in carne formaque serui hominibus conspicuū fecit. Non caro se exinaiiuit, sed Verbum seu Sermo; non caro in Verbo, sed Verbum in carne. Quipropter dicebat Apostolus de Christo Iesu: *Qui quum esset in forma Dei, non duxit esse rapinam parem esse cum Deo, sed ipse inaniuit sese, forma serui accepta similis hominibus factus.* Philip. 2.6.

7 Ibid. *sed naturam creatā, ut Ariani volunt.*] Hoc Simlerus non dixit; sed *Deitatem nudam*, id est, citra rationē τῆς ἐνανθρωπήσεως, & simpliciter secundum absolutam rationem ipsius Deitatis, esse dominam diuino atque essentiali dominio scilicet. Huic verò, opponit Deitatem vestitam carne (vt ita dicamus) ratione exinanitionis, id est, Deum carnem seu hominem factum. Atque hic certè, quā homo factus est & exinanitus inter nos, non est dominus dominio illo essentiali æternoque: nam illa Dei forma est, hæc forma serui.

8 Art. 5. *Et cum Patre Et Spiritu sancto vnus Deus.*] Hoc loco & sequentibus omnibus habetur ratio suppositi, quā θεὸς ἐν ἄνθρωπῳ est, Deus homo in vnitate personæ. Nam in quantum Christus Deus factus est homo, in tantum est Mediator: non in quantum Deus est solūm (nam citra humanitatis rationem non est medius) non in quantum homo solūm (nam humanitas non est ὑπόστασις, sed ἐν ὑπόστασιν) in personæ Filij Dei, operationes autem sunt suppositorum seu ὑποστάσεων) sed hæc persona humanitate assumpta intermedia facta est non secundum hanc aut illam naturam, sed secundum suppositum in vtraque agente quod suum est. Operationes, in quibus est & Media-
tio,

tio, sunt à suppositis, à naturis verò principia suarum operationum. Et rectè Nicolaus de Lyra in Esaiaë 42. *humanitas Christi, inquit, est instrumentum diuinitati coniunctum: & ideò non mouetur ad aliquid, nisi secundùm motum diuinitatis.* Quum ergo dicit Augustinus, in hunc modum, *In quantum homo,* intelligendum est, in quantum Christus est homo factus, ac non homo solùm, *intantum Mediator: in quantum autem Verbum* solùm vel citra humanitatem, *non medius, quia equalis Deo, &c.* Supponitur nempe persona diuina $\alpha\theta\tau' \acute{\alpha}\nu\alpha\lambda\epsilon\sigma\tau\iota\upsilon$. sine assumpta carne: sed caro siue humanitas non supponitur, nec supponi debet sine Verbo assumente, quia caro nunquam substitit, nec subsistit in se, sed in Verbo solùm. Sic sequentia omnia.

9 Ibid. *sed hominem Christum Iesum.*] Videlicet non Deum solùm atque simpliciter sine carne: sed hominem, id est, sed Deum-hominem in vnitatem personæ.

10 Ibid. *in forma serui, mediator Dei & hominum.*] Christus in forma serui, id est, Deus homo: non enim forma Dei remouetur per adiectionem seruilis formæ assumptæ in vnitatem personæ.

11 Ibid. *mediator Dei & hominum, homo Christus Iesus.*] Secundùm hominem Christus rex & Sacerdos effectus dicitur, id est, persona illa diuina, etiam in humanitate assumpta. Officium ergo & operatio est personæ; principium, naturæ huius & illius.

12 Ibid. *in forma serui sacrificium maluit esse.*] Hoc illud est quod dicimus, Christus in forma Dei accipiens formam serui, Mediator effectus est, & opus Mediatoris facit. Sic etiam sequentia.

13 Ibid. *quia sine labe peccati.*] vide suprà cap.3. nota 18.

14 Ibid. *non iniquus, sed tamen infirmus.*] vt suprà cap.3. nota 18.

15 Art.6. *homo est Iesus Christus.*] id est, non inquantum Deus solùm, sed inquantum Deus-homo factus in carne conspicuus, vt nota 8.

16. Ibid. *homo Christus Iesus.*] Hoc affirmat, non negat illud. Mediator est, inquit, non quia est solùm simpliciterque Deus, sed quia Deus factus caro.

17 Ibid. *in humana natura Mediator Dei & hominum factus est.*] Non dicit, in humana natura solùm, neque exclusionem diuinæ statuit; sed supponit vnionem vtriusque naturæ in vnitatem personæ ad vnitatem operationis. Hoc nos religiose profiteremur.

C A P. V.

1 Art.1. *distans ab vtraque parte dissidente aliquo modo.*] Non natura, sed modo aliquo diuerso. Meliùs itaque dixeris: *Mediator debet esse medius*, id est, naturâ quidem cum vtraque parte quæ concilianda est, velut terminis quos adunari oporteat, communicans; sed aliquo tamen modo ab vtraque parte dissidente distans. Sic falsa sequentia.

2 Ibid. *imò nec fingi, quo pacto sit Mediator.*] Intellige, *idem* omni modo, ac non natura solùm.

3 Ibid. *non autem vt Deus est.*] Negatur: nam definitio conuenit Christo, vt est Θεὸς ὁμοούσιος, id est, non natura à parte alterutra, sed modo differens. Modus autem est illa ὁμοουσία siue dispensatio, qua Emmanuel noster

noſter & Sermo factus caro, ſibi humanas noſtras, & nobis res ſuas, id eſt diuinas *διειῶν* ſiue approprians (vt loquuntur Patres) in vno corpore nos reconciliat Deo per crucem, Ephes. 2. 16. Alioquin reſpectu naturæ, quæ Deus, conuenientiam habet cum Deo; quæ homo, nobiſcum: & contrà, quæ Deus, diſtat à nobis; quæ homo, à Deo. Sequentia itaque nihil ad rem.

4 Ibid. *non diſtat à Deo vlllo modo, id eſt, nec natura, nec iuſtitia, nec vlllo alio modo:*] Falfum: diſtat alio modo à Deo, quæ Deus; nimirum œconomia voluntaria, quòd quum eſſet in forma Dei, ipſe inaniuit ſeſe forma ſerui aſſumpta, &c. Philip. 2. 6. imò diſtat à ſeſe quodammodo, quæ inaniuit ſe.

5 Ibid. *inter Deum & homines peccatores.*] Negatur confequi ex inſufficiente enumeratione, vt modò dictum eſt. Chriſtus enim conſideratur, aut vt Deus ſolùm, nullo modo à Deo natura diſtans; aut vt homo ſolùm, nō diſtans ab homine; aut vt *θεῶν ὁμοιωσις*, natura cum vtriſque communicans, ſed modo ab vtriſque differens: quam rem proximè in ratione 2. diſputator cogitur agnoſcere, dicens *Chriſtum ſecundum utramque naturam ſimul ſumptam diſtare à cæteris hominibus, & etiam à Deo Patre & Spiritu ſancto*, nimirum *κατ' ἰκονομίαν*, diſpenſationis illius modo.

6 Ibid. *Mediator eſt homo, non iniquus, ſed inſirmus. in Pſal. 29.*] id eſt, qui Mediator eſt Chriſtus, homo eſt: ſupponitur perſona, prædicatur humanitas: Iquemadmodum Auguſtinus poſteà ibidem dicit, *nec illum hominem tibi conferas, quia propter te homo Deus tuus & verbum Filius Dei*, &c. Turpe eſt, & à religione, adeoque à ratione diſſonum, ſi in his loquutionibus ſubiectum à prædicato diuiſeris.

7 Art. 2. *non secundum utramque simul;*]

Negatur hæc pars assumptionis: nam nisi utramque haberet simul, & nisi utraque simul ageret, non foret inter utrosque Mediator, ut nota 3. & 4. & 5. dictum. Itaque non natura differt à Deo Patre & Spiritu sancto, non persona à se; sed differt œconomia, qua Filius Dei se exinaniuit formam assumens serui, & *ἑαὐτῶν ἑαυτῶν* mediationem perficit.

8 Ibid. *ad cuius placationē Mediatore opus sit.*]

Nec personam quidem, nec naturam distat, sed ratione seu modo, quem dicunt *ἰσονομίαν* quia idem & facto nostro offensus est ut Deus, & voluntarie præstat mediationem facto suo œconomico, ut Deus & homo simul in unitate personæ.

9 Art. 3. *Christum ut Deum, esse Mediatorem sui ipsius.*] Iosias Simlerus dicit, etiam ut Deum: pro eo quod est, non solum ut homo est, sed ut *ἑαὐτῶν ἑαυτῶν*, Mediator est sui ipsius.

10 Ibid. *Mediator sui ipsius, ut Deus est.*]

Negatur: nam Christus ut homo solum non est persona, sed quiddam naturæ nostræ in ipso *ἐνωθέντων*. Operatio autem est personæ: mediatio verò est operatio: est igitur personæ mediatio. Præterea autem quæ ratio est corporis ad animam in nobis, eadem est humanitatis ad diuinitatem in persona Christi: corpus autem est instrumentum animæ, & nihil agit nisi quæ agitur ab anima ut principio suo: ergo humanitas instrumentum diuinitatis est, & nihil agit nisi quæ agitur ab agente principali suo. Si nihil, profectò nec

210 F. IUNII ANIMADVERSIONES ?
diuinum illud & salutare mediationis opus, opus (vt loquuntur Patres) creatione maius.

11 Ibid. *inuoluit apertissimam contradictionē.*] Mediatorem dicimus sui ipsius esse, etiam vt Deus, hoc est (vt dicamus planius) vt est $\text{θεος \& \text{ανθρωπος}}$, secundum œconomiam voluntatis, non secundum rationem naturæ absolute huius aut illius. Sequentibus itaque aërem verberat: Christus enim à seipso distat, diuersa ratione & modo consideratus. Non est mediator vt Deus solum, nec Mediator vt homo solum: sed Mediator est etiam vt Deus (quod Simlerus expressit) etiam vt homo; siue Mediator est vt verus Deus verus homo in vnitatem personæ, vt Deus caro factus. Sic non est Mediator eodem modo, prout hîc adfirmatur: cum vt Deus sit offensus, vt Deus-homo offensam soluat. Quod autem homo factus est, id non est naturæ, sed œconomiae seu dispensationis voluntariæ. Tamquam si Regis filius (vt magnis liceat componere parua) & vnâ cum Rege offensus, vtrò ad perduelleis transiret dispensatione quadam iustitiæ & misericordiæ, præstiturus eorum culpam, daturus pœnas, & omnis reconciliaturus in seipso, vt exponit Chrysostomus in Hebr. 9.

12 Ibid. *Restat igitur, vt solum secundum humanam sit Mediator.*] Ex falsis assumptionibus duæ conclusiones falsæ. Præmissas antè refellimus.

13 Art. 4. *tres personæ essent Mediatores.*] Ambiguè: ex quo aut antecedens falsum, aut consequens. Nam Christus Mediator est secundum personam propriè, non secundum naturam: falsum igitur antece-

antecedens. Sin autem Bellarminus naturam accipit pro subsistentia personali, quæ inde à tempore incarnationis ex natura diuina & humana constat, loquitur improprie; & falsum est consequens propositionis istius. Postremò vt ut accipiat, negatur propositio: cuius vanitatem in ætiologiam sequentem demonstrabimus.

14 Ibid. *opera Trinitatis esse indiuisa.*] Ista omnino nihil ad rem, cum æquiuatione diffluent. Mediatio enim non conuenit personæ secundum naturam communem Deitatis, id est, essentiam simpliciter; sed secundum naturam singularem, vel formam subsistentem, quam personalitatem vocant. Aliud est natura communis, aliud singularis & indiuidualiter subsistens. Quæ autem postea de operibus adferuntur, magis solutionibus suis implicat disputator quam explicet. Simlerus enim, vt ostenderet vnam personam agere personalitate sua, tanquam formali principio, adfert exempla duo, internarum & externarum operationum. Atque hoc quidem externarum operationum genus proprie nihil ad causam, cum hic de opere personæ agatur, ac non essentiæ: nisi quis forte singulare personarum opus esse negauerit. Verumtamen (vt rem declaremus paucis) quod hic de internis operibus à Bellarmino adfertur, probo: de externis nec perspicue dictum, nec satis. Externæ igitur operationes sunt essentiæ totius, id est, trium personarum communes, principio, actione; & apotelesmare, vt vocant. Principium autem est duplex: vnum commune harum operationum omnium, quod est diuina essentia; alterum singulare, & ad eas operationes pertinens quæ ad vnam aliquam personam sanctæ Trinitatis

tis: (vt cum Scholasticis loquar) terminantur, quamuis principio communi conueniant. Hoc personale principium vel determinatum commodè dixeris. Vt enim essentia est vniuscuiusque personæ; sic etiam personæ cuiusque est illa essentialis externa operatio, sed quæ pro ratione proprietatis personalis eius ad hanc aut illam personam terminatur. Sic Magister sentent. lib. 3. dist. 1. *Sicut inseparabilis & indiuisa est unitas substantiæ trium, vt ait Augustinus in libris de Trinitate, ita & operatio. Non tamen eandem Trinitatem natam de virgine, crucifixam, & sepultam catholici tractatores docuerunt, sed tantummodo Filium: nec eandem Trinitatem in specie columbæ descendisse super Iesum, sed tantum Spiritum sanctum: nec eandem dixisse de coelo, tu es Filius meus, sed tantum Patris vocem fuisse ad Filium factam: quamuis Pater & Filius & Spiritus sanctus, sicut inseparabiles sunt, ita & inseparabiliter operentur. Significari ergo & repræsentari (quibus verbis Bellarminus vtitur) nec satis clara sunt, nec satis significatiua. Longè ampliùs dicit Henricus de Gorichem suis in Magistrum conclusionibus, agens de incarnatione Filij, quamuis abiecto indignoque simili: *Exemplificat*, inquit, *de tribus puellis vni de ipsis tunicam induentibus: quæ omnes operantur ad induitionem, & tamen vna sola est induta.* Sic de cæteris.*

15 Art. 6. *quæ sunt idem Deus cum Christo.*]

Antecedens æquiuocum, & falsum consequens. Æquiuocè dicitur illud, vt *Deus est*. nam Christus Deus esse dicitur aut ratione communi essentiæ, aut singulari personæ: nos de ratione singulari dicimus, hîc de communi arguit: tum non dicimus actiones Mediatoris conuenire Christo vt Deus est, sed vt Deus-
 homo,

homo, θεῶν ἄνθρωπος. Præterea verò optimo iure negatur consequens. Nam mediationis partes sunt duplices (vt Apostolus ad Hebræos auctor est) τὰ πρὸς τὸν θεόν. καὶ τὰ πρὸς ἡμᾶς. Ac ea quidem quæ in nos fiunt, communiter facit Trinitas principio essentiali, Mediator verò facit personaliter & singulariter principio terminali à quo, vt modò dicebamus: vel (sicui magis placet) secundùm essentiam agit Trinitas, & persona simul secundùm se: etsi Mediator *non secundùm Deum*, ait Dionysius ad Caium, *diuina faciens, non humana secundùm hominem; sed secundùm Deum hominem factum, noua quadam Dei & hominis operatione*. Quæ verò apud Deum, ea non sine essentia Mediator agit (nam indiuisa est & inseparabilis Trinitas) sed eorum tamen operationes ad personam ipsam terminantur: ac proinde secundùm terminum à quo & terminum ad quem, vt vocant, distinctam personarum rationem habent, nec Trinitatis communia absolūtè dici possunt. Consulatur Thomas in summa p. 3. q. 19. Sunt ergo Mediatoris actiones, quæ Mediator est, aliæ ad intra, aliæ ad extra, vt loquuntur vulgo: & earum, quæcunque sunt, distingui oportet modos pro ratione terminorum, integra tamen communicatione operum secundùm essentiam permanente.

16 Art. 7. *ad solum Spiritum sanctum representandum.*] Frigida sunt ista, significare, repræsentare: nec declarant rei veritatem. vide notam 14.

17 Ibid. *quæ solius personam Patris ostenderet.*] Hæc non sunt vera simpliciter, nisi si fortè Bellarminus mentem suam meliùs expresserit. Nam actio vera atque realis est; tum essentiæ, quæ indiuisa est & fertur

214 F. IVNII ANIMADVERSIONES
ad res externas; tum personæ, interdum etiam secundum utrumque terminum quem modò dicebamus. Sic idem & opus Trinitatis est; & vnius personæ de Trinitate opus secundum terminum ostenditur: quod Augustini verbum incommoda æquiuocatione falsus Bellarminus exponit significandi & repræsentandi verbis improprie. Et falsum igitur consequens.

18 Ibid. *ad heresin Patripasianorum manifestè pertinent.*] Negamus duplicem hanc consequentiam, & negant ipsi Scholastici. præmissas autè refellimus.

19 Art. 8. *sed solum secundum humanitatem;*] Imò secundum personam siue suppositum in vtraque natura: vt sapius dictum.

20 Ibid. *facere diuinitatem Filij sacerdotem, est apertissimus Arianismus.*] Negatur: nam aliud est de diuinitate Christi in se agere secundum naturam ipsius seorsim, aliud in supposito siue persona, ex quo Sermo est caro factus per exinanitionem æconomicam secundum voluntatem consiliumque gratiosum ipsius. Nec verò procedit rectè à communi in diuiso ista argumentatio, à persona ad naturam.

21 Ibid. *omnis sacerdos est minor eo cuius est sacerdos;*] Rectè: sed minor aut natura, aut consilio æconomico & voluntate libera. Prius affirmabant Ariani, nos autem negamus: posterius cum tota Scriptura asserimus. Etenim etiam minor Angelus est, Hebr. 2. ministerio æconomico & voluntario.

22 Ibid.

22 Ibid. *nemo igitur ubi ordinem cernit humanæ conditionis, ibi ius divinitatis adscribat.*]

Hæc verba nobiscum faciunt planè, quæ disputator eludit æquiocatione; nam humanam conditionem appellat Ambrosius τὸ ἑωυδαίον. (vt Damasceno dicitur) quæ humanitas condita atque coniuncta in unitatem est personæ (commixtam veteres durius interdum vocauerunt) cum Verbo, & assumpta à Verbo. Itaque sequentia agunt de supposito: puta non de Verbo solum vt Deo, atit de carne solum, sed de Verbo carne facto, vt iam sapius diximus, & Dionysij verba docuerunt suprâ nota 15.

23 Art. 9. *sed illi qui post luciferum natus ex Virgine est.*] id est, iuravit Verbo quod factum est caro: quis negat? sic sequentia omnia.

24 Ibid. *non ergo Christus vt Deus, sacrificauit, nisi ex sententia Arianorum.*] Arianî de Filio Dei absolute dixerunt istud: nos Filium Dei ministrum & Sacerdotem Patris esse agnoscimus, non quæ Deus est natura, sed quæ Deus-homo, θεὸς ἄνθρωπος est œconomia voluntatis suæ, conuenenter Scripturæ sacræ. Bellarminus fallit elenchi ignorance: Arianismus nihil ad nos.

25 Art. 10. *hec enim omnia arguunt naturam inferiorem.*] Imò & personam ipsam inferiorem arguunt secundum naturam quidem, quæ homo; secundum voluntatis verò dispensationem & consilium œconomicum, quæ Deus in carne θεὸς ἄνθρωπος.

26 Ibid. *non igitur potest Christus, ut Deus, esse mediator, nisi, ut Deus, sit minor Patre & Patri seruiat ut minister.*] Neutrum à nobis dicitur. Nec Christus ut Deus, sed ut Deus-homo, Mediator est; nec minor est Patre & seruit Patri ut Deus, sed ut Deus-homo, Verbum caro factum. Hic ergo aliorum ruens quid nisi *ουσια μαχησι*, quod autem?

27 Art. II. *damnata in VI. Synodo, Act. 17.*] Negatur consequens, & negat Leo in celebri illa ad Flavianum Constantinopolitanum epistola, de qua mox dicturi sumus.

28 Ibid. *quæ fiebant à Deo verbo per carnem ut instrumentum.*] Atqui miracula erant opera Mediatoris, ut Mediator est; & signa doctrinæ salutaris, quam Christus Mediator federis & Propheta noster adferebat.

29 Ibid. *quam habet ex propria sua forma & essentia.*] Vna operatio dicitur æquiuocè. Dicam euidentiùs. Omnis operatio consideratur absolute, aut comparatè atque oppositè. Nam cum operari sit hypostasicos vel personæ subsistentis, certè vnã operationem numero tribuimus personæ absolute. Cum autem formæ seu naturæ duæ sint in personâ Christi, à quibus species constituitur cuiusque operationis; ideo pro diuersitate formarum principiorumque duas operationum species agnoscimus. Sic vnã eademque operatio, & vnica est numero, & specie duplex; *ουσιαν* diuinaque deitatis, humanitatis *ουσιαν* suæ humana. Nam & diuina natura & humana suam propriam

priam quamdam habent operationem singulæ : & diuina tamen utitur operatione humanæ , vt instrumenti coniuncti sui ; & humana participat operationem diuinæ , sicut instrumentum operationem principalis agentis sui participat. *Non enim est alia saluatio*, inquit Thomas , *qua saluat humanitas Christi & diuinitas eius : sed agit utraque forma cum alterius communicatione quod proprium est* , Verbo scilicet operante quod Verbi est , & carne exsequente quod carnis est , vt Leo ad Flavianum scribit. vide supra cap. 3. nota 9.

30 Art. 12. *sed tantum vt applicabatur à Deo ad illud opus.*] Hæc autem opera sunt Mediatoris , vt Mediator est : quod & nota 28. dictum.

31. Ibid. *& hæc est hæresis in eo Concilio damnata.*] Vnam numero appellant Scholastici & agnoscunt : nam etiam sectio à putatore & securi facta , est vna numero. Nec aliter Scriptura loquitur , Ioan. 7. 21. *Respondit Iesus , & dixit eis , vnum opus feci ; & omnes miramini.* Ioan. 2. 11. *hoc initium signorum fecit Iesus Carne.* Heretici autem illi de quibus in Concilio 6. vnam operationem specie & numero , vnumque solum principium operationum in persona Christi ponebant : nos negamus.

32 Art. 13. *sacrificare* , *quod est officium Mediatoris , proprium est Christi , vt homo est.*] Negatur consequentia , præmissis subrutis. Non sacrificauit Christus vt homo solum ; sed vt Deus-homo , Verbum caro factum , prout nota 15. & sequentibus ostendimus. Nam sacrificia cætera omnia dicta fuerunt æquiuocè ex relatione & significatione ipsorum ;

hoc vnum verò sacrificium est vniuocè. Ergo & sacrificare hoc loco dicitur æquiuocè. Sacrificia Gentium falsa, Iudæorum typica, piorum metaphoricè dicta: ac vnius Christi verum & propriè dictum sacrificium est *θεαρπειν* (vt Dionysius loquebatur) sine confusione aut diuisione operationum ad naturas eius pertinentium in vnitatem personæ; quia non homo solum, sed Deus-homo is est qui diuinas operationes in humanitate sua præstat seruatque vtriusque naturæ proprietatibus. Consultatur Damascenus lib. 3. orthodoxæ fidei, cap. 19.

33 Ibid. *patet, quia conuenit etiam puris humanibus.*] Negatur, nisi æquiuocè dictum sit. falsum igitur consequens. Nam contrà si diuiduntur in hunc modum operationes, etiam naturæ cum Nestorio diuiduntur.

34 Ibid. *damnata, ac fere extincta.*] Antedens ambiguum: nec enim Christo id conuenit, vt Deus est solum; neque vt homo solum; sed vt *θεαρπειν* est Deus-homo. Sic enim per Spiritum æternum Dominus seipsum obtulit inculpatum Deo Patri, & idem emundat conscientiam nostram à mortuâ operibus ad seruiendum Deo viuo, Hebr. 9. 4. id est, non solum secundum naturam hanc nostram, sed etiam secundum diuinam illam perficit, tum quæ apud Deum postulat mediatio, sacrificium puta, satisfactio nemique & meritum sacrificij, tum quæ apud nos, puta efficacitatem in nobis ex merito illius. Sic etiam exponit Thomas Aquinas p. 3. q. 1. art. 2. dicens, *Hominis puri satisfactia non potuit sufficiens esse pro peccato: tum quia tota humana natura erat per peccatum corrupta, nec bonum*

bonum alicuius personæ vel etiam plurium poterat per equiparantiam totius naturæ detrimentum recompensare: tum etiam quia peccatum contra Deum commissum quamdam infinitatem habet ex infinitate diuinæ maiestatis. Tanto enim offensæ est grauior, quanto maior est ille in quem delinquitur: unde oportuit ad condignam satisfactionem, ut actus satisfaciens haberet efficaciam infinitam; utpote Dei & hominis existens. Nam is perfectio Deus est, qui Ecclesiam suam redemit sanguine suo, Act. 20. Quamobrem negatur consequentia.

35 Art. 14. *sed efficacia & dignitas illius operis est propria deitatis.*] Ipsa verò sacrificandi actio (quod tertium hoc loco omittitur) est personæ vna secundum vtramque naturam communiter; Dei hominis est. Sequens itaque argumentatio caduca est. Sed quia hæc indistinctius adferuntur, rem amplius declarabimus. Omnis humana actio rebus quatuor circumscripta est; principio, opera siue actu, opere siue apotelesmate, & efficacia. Principium commune est persona seu homo: qua in persona sunt principia agendi duo inter se distincta; vnum formale, anima; alterum organicum seu instrumentale, corpus. Ab his principijs actus siue actiones procedunt; communiter quidem ab homine; à singularibus verò principijs singulariter, naturales & voluntariæ; tam simplices, quæ actus sunt interni aut externi solum, quam compositæ ex actu interno & externo simul, In his autem actus interni principium est anima, externi corpus. Ex his exurgit compositum opus seu *ἔργο τέλει*, commune quidem totius personæ, sed distinctum in persona secundum principia singularia & modum ipsius; in qui-

in quibus compositis actus internus rationem habet formalis, quia principio formali hæret; externus verò rationem materialis, quia ab instrumentali principio est & secundum ipsum. Efficacia consequitur antecedentia; à tota quidem persona & actione fluens communiter; sed à formali principio principaliter. Hæc humanarum operationum ratio. Iam verò quæ ratio est corporis ad animam in nobis, ea est humanitatis ad diuinitatem in persona Christi, vt supra cap. 4. nota 8. dicebamus. Proinde (vt quatuor illa eodem ordine persequamur) principiū commune est persona Christi *θεωπος* ad omnem actum & operationem in eadem verò persona principia agendi duo inter se distincta; vnum formale, diuinitas; alterum instrumentale, humanitas. Ab his principijs actus siue actiones procedunt; communiter quidem à persona Christi; singulariter verò à principijs singularibus actiones naturales & voluntariæ secundum modum ipsorum: tam simplices, quæ actiones sunt diuinitatis solùm aut humanitatis solùm (nam, exempli causa, diuinitas reuelauit, humanitas à reuelante didicit, &c.) quàm compositæ ex actu diuinitatis & humanitatis simul: in quibus quod diuinum est, forma diuina agit; humana, quod humanum, sine confusione, in vnitatem personæ. Ex his exurgit similiter opus compositum, commune quidem totius personæ, sed distinctum in persona secundum principia illa distincta & modum ipsius: in quibus actus diuinus rationem habet formalis; quia principij formalis illius est; humanus verò materialis & instrumentalis. Efficacia denique à tota quidem persona & actione fluit communiter; sed à formali principio, id est, diuino principaliter. Non malè itaque Simlerus distingui præcepit actio-

actionem diuinitatis & humanitatis in illo sacrificandi actu. Nam licet vnum sit opus, quòd persona Christi *θεωθρότης* obtulit Deo Patri vtrò seipsum sacrificium, & vtraque natura obtulit, tamen substantia sacrificij fuit humanitas se sacrificari passa; adeò vt vtrâque natura sacrificauerit, humanâ fuerit sacrificium: dignitas verò & efficacia, tum à persona est communiter, tum à diuinitate (quæ principium formale est personæ) singulariter.

36 Art. 15. *non posset Deitas appellari Sacerdos & Pontifex, vt tamen Sarnicius appellauit.*] Neque verò hoc quisquam dicit de diuinitate seorsim; sed de persona, siue de vtraque natura simul in vni- tate personæ. A communi indiuiso ad diuisum transit contra leges Logicæ. Sarnicij dictum meliùs probari velim: prout diximus de eo in præfationem nota 27. & cap. 3. nota 7. Quòd si id Sarnicius dixerit (vt demus sic esse) fallaciam accentus Stancarùs commiserit, pro eo quod legendum fuerat, *est Pontifex & Sacerdos diuinâ naturâ, sacrificium verò humanâ*; & secundum quid hæc ille pronunciauerit.

37 Ibid. *ad dormiendū, aut ad ambulandum.*] Diuidit res coniunctas: nam Simlerus dignitatem coniunxit efficacæ; est autem dignitas rei in se, efficacia respicit aliò ad res foris consequentes. Estque efficacia & dignitas à persona quidem; sed à diuinitate vniuocè, ab humanitate æquiuocè per vnionis gratiam.

38 Ibid. *cum omnis operatio sit communis, quæ per essentiam diuinam illis conuenit.*] Non sequitur ex dispari: nam huius efficacæ dignitatisque fundamentum est personalis vnio duarum naturarum in Christo:

Christo: quo fit vt actio hæc in persona terminetur. vide suprà nota 14. & sequentibus. Deinde hæc efficacia non essentialis à principio communi, sed personalis à termino vel singulari principio dicenda est: est enim personæ Christi, non quæ Deus simpliciter, sed quæ θεῶν ὁμοῦς, vt capitis in corpus.

39 Art. 16. *in natura humana peractum.*] Imò verò Mediatoris θεῶν ὁμοῦς siue Dei-hominis, agentis vtraque natura, & patientis humana sua in vno & eodem sacificationis actu. vide quæ ex Thoma adduximus suprà nota 34. & 38.

40 Ibid. *insluit in illud opus.*] Dispar exemplum, & dissimile nihil probat: nam reuera in membra corporis insluit vis & efficacia capitis, non autem Regis in populareis suos, Ephes. 4. Colos. 2.

41. Ibid. *iamdudum damnatam & explosam incidere.*] Negatur consequens, ex nota 32. & sequentibus.

C A P. VI.

1 Art. 2. *Mori autem & resurgere certè hominis est, non Dei.*] Fallit æquiocatione. Nam est quidem anima Christi, quæ homo est; sed ponere dicitur æquiocè. Ponere actiuè per se, est Dei: ponere passiuè seu mori per infirmitatem necessitatemque superuenientem naturæ, est hominis. Ponere ergo animam actiuè per se, eamque per se recipere, est Dei-hominis, θεῶν ὁμοῦς. vel Sermonis seu Verbi humanitatem sustentantis in vnitæte personæ. Cùm itaque
Chri-

Christus, ut Serino, posuerit animam suam, quando seipsum inculpatam hostiam Deo exhiberet; profecto non male Calvinus à toto loco argumentatus est; hic verò disputator res coniunctas diuidens, & parte abutens loci, σφισδεται.

2 Art. 3. *sed potestate inhabitantis carnem.*]

Mentem suam ibidem Augustinus aperit centies, dicens: *Quis ponit? quam ponit? Christus. Quid est Christus? verbum & homo: non sic homo, ut sola caro; sed quia homo constat ex carne & anima, totus homo in Christo.* Et postea explicans quæ de carne dixerat, subiicit: *Nemo titubet, quando audit Dominum dixisse, pono animam meam & iterum sumo eam. Ponit eam caro, sed ex potestate verbi: sumit eam caro, sed ex potestate verbi.* Item, *Quando Christus animam posuit? quando Verbum voluit: principatus enim in Verbo erat: ibi potestas erat, quando caro poneret animam, & quando sumeret.* Si ergo caro animam posuit, quomodo Christus animam posuit? num enim caro Christus? ita planè, & caro Christus, & anima Christus, & verbum Christus: nec tamen tria hæc tres Christi, sed unus Christus. Et sub finem, *Ita quum caro animam posuit, Christus animam posuit: & quum caro ut resurgeret animam sumpsit, Christus animam sumpsit.* Nec tamen potestate carnis hoc factum est; sed eius qui & animam & carnem, ubi hæc adimplerentur, assumpsit. Christus igitur ut δεινουργησεν & fecit.

3 Ibid: *potestatem habeo ponendi animam meam, &c.*] Loquitur Augustinus ex hypothese Maximini Arianorum, Episcopi: qui ut Filium Dei, quæ Filius, minorem esse Patre ostenderet, hunc locum adduxerat;

duxerat: Respondet Augustinus, *manifestissimè ut homo loquitur*, non ut Deus, quum animæ ponendæ mentionem facit: hoc enim præceptum accepisse à Patre suo. Non agit ergo Augustinus de tota loci interpretatione, sed de parte vna, idque eo respectu quo ad Maximini verba responderi oportebat. Non sequitur à dicto secundum quid.

4 Ibid. *hæc dici à Christo secundum humanitatem.*] Et ubi, quæso, ista? nam in meo exemplari nihil horum. Contrà verò totus illius contextus (ut ita dicamus) clamat τὸ θεῶν σπινὸν, & confirmat interpretationem nostram. Dicit enim, *Cum voluissent aliquando eum interimere; indicat, nisi ipse vellet, incassum eos laborare; & à primo secundum confirmat, à morte videlicet resurrectionem: hoc enim admirandum est; siquidem utrumque novum fuit, & præter communem consuetudinem. Attendamus ergo diligenter. Potestatem habeo, inquit, ponendi animam meam. Et quis non habet, hanc potestatem? quisque enim potest se interimere. Sed non ita intelligitur: quomodo ergo? sic habeo ponendi potestatem, ut nemo me invito id facere possit: quod non contingit nobis. Nos tantum interimere nos ipsos possumus: sed si in latronum insidias incideremus, non habemus liberam faciendi quod volumus potestatem; velimus nolimus, nos interficiunt. Christus autem etiam insidiis circumventus, sui iuris erat, moriendi, necne. Et quum dixisset, nemo tollit eam à me, addidit, potestatem habeo ponendi eam, hoc est, ego solus habeo hanc potestatem, qua vobis non est: etenim alij multi vitæ nostræ sunt domini. Quod à principio non dixit, neque enim creditum esset: sed cum à re ipsa testimonium confirmavit, cum multis circumventus insidijs comprehendendi non potuerit: (sapienter enim ex*

eorum manibus elapsus est) tunc inquit, nemo tollit eam à me. Quod si verum, & illud sequetur, sponte ad hoc venisse: per quod & aliud confirmatur, quandocunque voluerit, vitam sumere posse. Nam si ita mori humanas vires excedit, non est reliquum dubitandum: quod enim solus esset vitam ponendi dominus, etiam sumendi in sua esse potestate ostendit. Ecce quomodo à priori secundum confirmat; & à morte indubitatum ostendit resurrectionem. Hæc Chrysostomus in eum locum, nihil ampliùs: vbi omnia Christo *δεδωκεν* tribuit, non huic aut illi naturæ solùm. nam ponit, vt Deus, animam suam, vt hominis: quod Calvinus voluit. Quod dicit Bellarminus *aliquoties repeti*, proferat, si placet, de exemplari suo. hoc tragelaphos pingere est.

5 Art.4. *Igitur Christus, vt Deus, mediator fuit.*] Intelligendum, etiam vt Deus, ac non vt homo solùm: id autem est, vt Deus-homo.

6 Art.5. *non omnis qui reconciliat continuò est mediator.*] Huius argumētationis falsa est assumptio. Nam Mediator dicitur duobus modis, propriè & analogicè: quemadmodum & iustitia propriè est eius qui suum alteri tribuit; analogicè verò; eius qui suum sibi. Mediator propriè est, qui partes alias reconciliat alijs; analogicè, qui partes alias sibi. Christus autem perfectus Mediator est perfectè utroque modo. Quid? nonne Mediatoris analogici officium ex officio charitatis homines inter se Christus præstare iubet? 23. & 18. 12. & seq. Et conclusio igitur falsa, ex parti-
Matth. 5. culari concludens vniuersè.

7 Ibid. *sed per mediatorem, quem ad nos misit.*]

Concedimus hoc totum de Mediatore propriè dicto : sed non eo tollitur ratio Mediatoris dicti analogicè. Respectu Dei Patris , Christus propriè est Mediator ; respectu sui Mediator est analogicè. Vnum altero non euertitur. Nam certè Mediator non solùm ab vna partium , sed etiam de vna allegari potest : quod hîc reticet. Quid enim fecissent alioqui Romani principio sue auferentis Reip. nisi de suis allegassent? Deinde verò hinc idem obtinemus. Sequitur enim , ergo Patrem nos reconciliauisse sibi Mediatorem mittendo ; & Filium Patri, Mediatoris opus præstando.

8 Art.7. *sed non quâ Deus est, penetrauit cælos.*] Falsum, nisi dicatur, quâ Deus est solùm. Nam penetrauit cælos, quâ Deus est, virtute sua in sua humanitate : ergo vt *ἰσάριθρον*.

9 Ibid. *ac denique non, quâ Deus est, Pontifex est.*] Certè non quâ Deus, sed quâ Deus est & homo in vnitae personæ. Demonstrat Apostolus Hebr. 5. dicens, *Christus non ipse sibi hunc honorem tribuit vt fieret Pontifex, sed is tribuit qui dixit ei, filius meus es tu, ego hodie genui te. Pete à me, &c.* quibus verbis disertè, idque Patrum omnium orthodoxorum consensu, persona Christi secundùm vtramque naturam designatur.

10 Ibid. *sed solùm secundùm formam hominis conuenire.*] Æquiocatione illudatur : nam etiam virtus, qua primùm anima, deinde verò & corpore cælos penetraturi sumus, à Deo est : sed hæc virtus per aduidentiam communicata est. Christi verò, qua Pontifex est & Sacerdos noster, virtus essentialis est perso-

personæ, qua per vnionis gratiam diuinitas humanitatem sustentauit, euexitque in vnitate personæ. Et quàm festiuum est, quòd eiusdem loquutionis pars adseueratur, & pars omittitur? Penetrauit in cœlos, in Sanctuarium cœleste. Quis? Christus Pontifex noster. quid fecit? penetrauit in cœlos, in loca ἐπεγία qua virtute? suane an aliena? sua, ac non aliena. humanitatísne, an Deitatis suæ? non humanitatis, nam hoc non est huius naturæ, sed superioris opus: igitur diuinitatis suæ virtute penetrauit in cœlos Christus secundùm humanitatem suam. Quid? nonne Pontificem Legalem vi sua in sanctuarium manufactum ingredi oportuit anima & corpore? Ergo & Christum, qui veritas & corpus est legalium vmbrarum, diuinitate & humanitate penetrare cœlos oportuit; diuinitate secundùm virtutem, humanitate secundùm locum. Loco moueri, est corporis: loco mouere καὶ ποεῖν, est animæ: loco mouere se, est corporis animati in hac inferiore natura: at loco mouere se ex hac natura in superiorem illam, supernaturalis est diuinæque virtutis; quam solus Christus in se & per se habet in vnitate personæ. Hac sua virtute Christus, vt Sacerdos, in sanctuarium illud cœleste in suo corpore penetrauit: quam rem vt Sacerdos non potuisset facere, nisi διαθήσασθαι, vt Sacerdos, exstitisset.

II Art.8. *Cyrillus in Apologia sua testatur.*] nimirum assumptam in vnitatem personæ. Hoc autem est, Sacerdos noster est, prout verbum est Patris factum caro. vide suprâ cap.4. nota 1.

CAP. VII.

1 Art.2. *vnam operationem propriam vtriusque naturæ.*] Imperitè dictum, *propriam vtriusque naturæ.* Nam si vtriusque naturæ est, non propria, sed communis est naturæ vtriusque, propria verò personæ. Vt sit, falsum attribuit nobis. Nos enim operationem numero vnã intelligimus, vt antè ex Thoma diximus cap.5. licet non vnã principio formali operante: plura enim principia ad operationem vnã possunt concurrere. Sic interpretationem hanc cum sequente coniungimus, & alteram altera corrigimus. Hoc nihil cum Macario aut Monothelitis commune habet, qui vnicum principium in Christo vnus operationis voluntariæ affirmabant.

2 Art.3. *sed distinctæ, & duæ reuera.*] Duæ quidem actiones à duobus principijs, sed vna operatio.

3 Ibid. *hæc enim omnia humana sunt.*] Negatur hæc assumptio: nam talia sunt opera mediatoris, vt mediator est, partim diuina, partimque humana simul, vt cap.5. nota 28. & sequentib. dictum. Etenim si ambulare super aquas est actionis duplicis vnica operatio (vt est) an non mortem subire & vincere item est? resurgere? in cœlum, in sanctuarium cœleste ingredi? regnare regno mediatorio? venire è cœlo, prout visus est ascendere, ad iudicandum viuos & mortuos? & hæc omnes tamen sunt Mediatoris partes, vt mediator est: in quibus agit diuinitas, agit humanitas actione distincta sua vnã operationem. Te appello, Belarmine, qui ambulare super aquas mixtam actionem pronun-

pronuncias: quid tibi videtur differre illud, quod Christus in nubibus ambulauit ascendens in cœlum, & iterum ambulaturus est secundo aduentu suo? at hæc Mediatoris sunt vt mediator est, Sacerdotis vt Sacerdos nam in cœlum iuit vt Sacerdos in sanctuarium ingressurus, è cœlo veniet vt Sacerdos è sanctuario perlaturus ad nos, in nobis consummaturus salutare opus Sacerdotij, cuius nos consorteis fecit. Falsa igitur conclusio ex assumptione falsa.

4 Art.4. *secundum hanc intelligentiam auctoritas Dionysij non est ad rem.*] Diuidit coniuncta: hoc nusquam Damascenus docet. Loquitur enim de energijs siue operationibus Christi prout operantur, non prout in supposito sunt absolute: quod quum hîc Bellarminus torquet, præuaricatur. Dicit enim Damascenus: *Animaduertendum igitur est, quod de Domino nostro Iesu Christo quandoque vt de duabus naturis sermonem habemus, quandoque verò vt de vna persona. Et hoc autem & illud in vnâ refertur intelligentiam. Nam due nature illæ vnus est Christus, & vnus Christus due nature.* hæc de supposito: deinde sequitur, *Idem ergo est dicere, Agit Christus secundum utramque ipsius naturam, & agit utraque in Christo natura cum alterius communiõne.* Sed ne Bellarminus putet agi istis verbis de ἐνσφύσεια absolute, illico subiicit explicationem mentis suæ, dicens: *Communicat igitur natura diuina cum agente carne, eo quod per beneplacitum diuine voluntatis permittebatur pati & agere quæ erant propria, & quod actio carnis omnino salutaris est: quod non humana, sed diuina energia est. caro autem cum Deitate Verbi agente com-*

municat, eo quòd per corpus tamquam per instrumentum diuina perficiuntur energia, & eo quòd vnus est diuinitus simul & humanitus operans. Coniungit nempe vtramque actionem simul, absolutam in subiecto siue supposito, & ordinatam in obiecto patiente: quæ disputator præter mentem illius disparat. Id nec Leo, nec Damascenus sensit,

5 *Art.6. necessaria fuit ad mediationem per operationem.]* Negatur distinctionem huius loci esse. Nam primùm de mediatione tota verum est quod hic secundùm quid & ex parte concedit de mediatione substantiali solum: disputator enim fallit distributione rei non distributè, sed vniuersè dictæ. Secundò non est nescius illius dicti; qualis substantia personæ, talis & operatio; & contrà, qualis operatio, & talis est substantia; nam quicquid est, operatur eo ipso quod est: quicquid est & operatur, id operatur prout est: est autem Mediator *θεωρησως*, ubstantialiter Deus-homo, substantiali mediatione, vt hic vocat in cap. 1. ergo Mediator, vt mediator est, operationes mediatorias verè *θεωρησως*, diuinas atque humanas, operatur. Relata sunt necessaria, *μορτηρια εστωδης η̄ ε̄νεργητικη̄*. mediatio substantialis est vnica operatiua mater, & operatiua seu *ε̄νεργητικη̄* germana est illius substantialis filia. vnã qui tollit, ambas eãdem tollit.

6 *Ibid. non essent opera mediatoris infiniti pretij.]* Ergo vt Deus, diuinas; vt homo, humanas præstat operationes; vt Mediator, vnã atque indiuisas.

7 *Ibid. substantialis duarum naturarum.]* Negamus

IN BELLAR. CONTROV. II, LIB.V. 231
gamus consequens, & quicquid ei superstruitur ex
antecedente falso.

8 Art.8. *loquitur Augustin. de persona, quæ
operi dare debebat dignitatem.*] Repone, *verita-
tem* pro voce dignitatem, aut adijce: & iusta erit sen-
tentia. Alioquin negatur distinctio: nam de persona
& operatione coniunctim Augustinus agit, vt verba
ipsius clamant; siue de Mediatore, vt mediator est
ἑστῶς καὶ ἐνεργητικός.

9 Ibid. *sed mediator per quod homo.*] optimè:
id enim est, non simpliciter quæ Verbum aut Sermo
solum, sed quæ verbum caro factum, vt suprà cap.4.
docuimus, & alibi sæpe.

CAP. VIII.

1 Art.1. *Christus ergo, vt Deus, mediator est.*] id est, etiam vt Deus: quemadmodum cap.6. nota 5.
dictum.

2 Art.2. *hic modus dandi spiritum, non est
Dei formaliter, sed hominis.*] Negatur distinctio,
Nam primùm meritum mediationis est: mediatio au-
tem est personæ, vt antè cap.7. ergo & meritum,
Quòd si meritum, ergo & res meritoria ab eadem
mediatione sunt. Secundò, quod est causa causæ,
idem est causa causati, vt loquuntur vulgo: at forma-
lis principij operatio est causa meriti: ergo & rei meri-
toria. Offundit ergo tenebras, qui dare formaliter &
dare meritorie disparat. Postremò solus Deus dat res
diuinas formaliter: solus ergo dat Spiritum. Mediator

Pp 4 autem

autem dat Spiritum : dat ergo, quà Deus, formaliter; Verbum caro factum, vt mediator est, personaliter. hoc facit persona Christi secundùm formã Dei, quemadmodum alia facit secundùm formam serui assumptam. Sic Augustinus docet libro I. de Trinit. cap. II. & sequentibus.

3 Ibid. *dare autem Spiritum sanctum & renouare corda efficienter, & vt auctorem doni, non est Mediatoris,*] Falsum: hoc enim opus Mediatoris est in persona ipsius duobus modis: essentialiter, quà Deus cum Patre & Spiritu sancto operatione communicans: & personaliter, nempe terminum proximum in sese faciens diuinæ operationis per *οικονομίαν* gratiæ, quà Mediator est, Deus *ἐνώπιον κρείσσει*, & Verbum caro factum.

4 Ibid. *& Spiritus sancti.*] Intercedit autem apud Deum persona Christi Mediatoris; quà Deus, voluntario officio & dispensatione gratiæ; quà homo, naturæ ordine: vt inde à cap. 3. docuimus.

5 Ibid. *tota Trinitas esset mediator.*] Negatur consequens. Nam à tota quidem Trinitate datur spiritus; sed ad personam Mediatoris hæc actio terminatur *κατ' οἰκονομίαν*, quà cõmunis est terminus Mediator Dei & hominum Christus Iesus. Audiatur Thomas 3. q. 8. art. 1. *Dare gratiam aut Spiritum sanctum conuenit Christo secundùm quod Deus, auctoritatiuè: sed instrumentaliter conuenit etiam ei secundùm quod homo, inquantum scilicet eius humanitas instrumentum, fuit diuinitatis eius. Et ita actiones ipsius ex virtute diuinitatis fuerunt nobis salutifera; utpote gratiam in nobis*

bis causantes & per meritum, & per efficientiam quamdam. Augustinus autem negat Christum, secundum quod homo est, dare Spiritum sanctum per auctoritatem: & quæ sequuntur. vide suprà c. 5. nota 14. & 15.

6 Art. 3. *qualia instrumenta fuerunt Apostoli & Prophetae.*] Nos verò ita distinguiamus: Docere principaliter est commune opus Dei, Trinitatis; sed hoc docendi officium ex interna œconomia & relatione personis terminatur. Itaque officium docendi à Patre præstitum terminatur ad Filium; officium docendi à Patre & Filio, terminatur ad Spiritum sanctum procedentem à Patre & Filio: homo docet instrumentaliter. Huic doctrinæ Scholastici etiam doctores citra dubitationem vllam subscripturi sunt. Vtrumque verò, vt Mediator, Christus facit in vnitae personæ, Ioan. 1. 18. & 3. 11. & 8. 12. & 38. Math. 11. 27.

7 Art. 6. *Mediatorem autem Angelorum fuisse Christum, aut etiam hominum ante lapsum, falsum est.*] Responso hæc fallit æquiuatione duorum nominum, capitis, & mediatoris: Ad quam explicandam, argumentum paulo altius certis quasi thesibus repetemus. Prima: Deum essentialiter sumptum conuenit esse omnium caput, Angelorum & hominum: hoc sensu nunquam Mediatorem appellari, nec rectè appellari posse. Secunda; hanc essentiam tribus personis communem esse, Patri, Filio, & Spiritui sancto: verumtamen semper ordine processionis seruato, quem Patres œconomiam & dispositionem dixerunt. Tertia: hunc ordinem dupliciter in diuinis obseruari: vnum, internum esse personarum inter se; alterum, externum ad res creatas. Quarta: vtrumque

ordinem esse ἀναιλογον, & diuinas personas secundum rationem processionis suæ habere causalitatem (vt loquuntur Scholastici) respectu creationis rerum, & totius ordinationis operationisq̄ue in eas. Quinta: ordinem internum esse, quod etsi tribus personis essentia communis est, tamen Filius accipit naturam diuinam & subsistentiam à Patre, & Spiritus sanctus ab utroque. Sexta: ordinem ad extra esse, quod etsi virtus operandi tribus personis communis est, Filius tamen habet eam à Patre, & Spiritus sanctus ab utroque secundum essentialia attributa Trinitatis, & singularia cuiusque personæ. Sic creatorem esse tribuitur Patri, vt personæ illi quæ non ab alio virtutem creandi habet: de Filio autem dicitur, *per quem omnia facta sunt*, Hebr. i. in quantum habet eandem virtutem, sed ab alio, vt sapientia & verbum Patris. Nam præpositio *per* solet denotare causam mediam, & Christum indicat esse principium de principio, & lumen de lumine, vt est in Nicæno symbolo. Septima: itaque respectu Patris, Filium esse medium, ac proinde mediantem apud res creatas in diuinis operationibus, creatione, ordinatione, gubernatione, sustentatione, & fine ipsarum. Octaua: quod si est in rebus naturalibus, multo magis esse in operationibus gratiæ, secundum quam & Angeli & homines ab æterno electi sunt in Christo, & Christus caput eorum est à Patre datum; eoq̄ue Mediator inter Patrem & res creatas, quo mediante electi Angeli stant, & homines instaurantur. Nona: sic horum caput communiter est Deus: particulariter verò caput est Christus; & Pater, caput Christi in hac dispositione seu œconomia; eodemq̄ue respectu Christus est Mediator latiore significato. Est enim Mediator, vt caput,

omnium

omnium Angelorum & hominum communiter; Mediator, vt Redemptor, hominum particulariter. Atque hæc diuerso respectu de Christo prædicantur : quæ Scholastici etiam nonnulli docuerunt, & Bellarminus fortiter diffimulat. Quòd si de voce contendatur, & Christum Mediatorem dici placet redemptionis solum nomine, esto sanè : at illo tamen communi respectu non dico naturæ, sed gratiæ salutaris, qua fundamentum electionis est ad Angelos atque homines pertinentis, illo igitur respectu medians dicatur necesse est. Nobis autem verborum causa funem contentionis non placet ducere.

8 Ibid. *alioqui etiam Patrem & sanctum Spiritum faceremus Mediatores.*] Negatur consequens ex homonymia : nam Mediator vno modo & latiore dicitur, vt caput medians vniuersè; altero angustiore, vt redimens. Priore significato id dixit Calvinus : hic verò angustè accipit in hoc loco & sequentibus.

9. Ibid. *at mediatorem Angelorum nusquam facit.*] Atqui si facit eum Scriptura Angelorum hominumque caput, ergo & medium facit, per quem Deus pater in eis operatur, & per quem consistunt omnia, Colos. i. 17. ratione naturæ & gratiæ. Conclusio ergo vera est de Mediatore ad redemptionem; de mediante vniuersè, falsa : non enim ex particulari sequitur vniuersale.

10 Ibid. *mediatorem Dei & hominum.*] Dicit quidem Mediatorem Dei & hominum esse, quæ Deus est homo factus : at non propterea negat aliter mediantem esse etiam Angelis, quæ Deus est.

11. Art. 7. *qui autem non peccauerunt, mediator non egent.*] Hæc de Mediatore redemptionis. Sequentia ergo malè concludunt per æquiocationem: quam tamen Calvinus tollit locis innumeris. Negamus igitur.

12 Art. 8. *quod sine suspitione Arianismi non dicitur.*] Suspicio falsa: nam aliud est personalem œconomiam distinguere in Trinitate & operibus ipsius, quod Calvinus facit; aliud naturam facere differentem, & inæquales personas naturaliter, quod Arius.

13 Ibid. *apud quem intercedit.*] Nempe qui secundum redemptionem Mediator est. Sed longè alia ratio est eius secundum illam dignitatem capitis, qua Filius medius est inter Deum Patrem, & creaturas ipsius.

14 Ibid. *igitur ut Deus, minor erat Filius Patre.*] Negatur cōsequentia maioris: nam etiam inter homines qui vel superior, vel æqualis est, Mediator esse potest voluntaria dispensatione, & medius interuenire. Et quoties apud Homerum agit interuentorem Iupiter? quoties Pontifex Rom. apud suos?

15 Art. 9. *solus autem Filius est primogenitus omnis creaturæ.*] Æquiocè. Nam simpliciter quidem solum Deum statuit Calvinus caput; solum verò Christum secundum quid; nempe ex illo respectu œconomico quem nota 7. exposuimus. Sequentia ergo omnia per se ruunt, cum hæc diuerso planè respectu dicta sint.

16 Ibid.

16 Ibid. *proinde nec est una natura atque essentia Trinitatis.*] Antecedens propositionis maioris dicitur æquiuocè: nam Christus non est caput simpliciter, vt modò dicebamus, sed secundùm quendam modum. Aliud est opus consilij seu voluntatis œconomicae, aliud naturæ. Naturâ enim Deus essentialiter, id est, Pater, Filius, & Spiritus sanctus est caput omnium vniuersè: voluntatis verò dispositione Christus caput illorum est, & dispensatione gratiæ. Conclusio & inconsequens, & falsa.

17 Art. 10. *& quid aliud Ariani volebant?*] Negatur consequens: nam aliud est principium de principio esse; aliud verò, administrum vicariumque esse principij. illud Ecclesia dicit, hoc Arius: quod inuidiosè & falsè Caluino tribuitur.

18 Art. 11. *antequàm quicquam faceret à principio.*] Ergo primogenitus est, tum vt primus ante tempora genitus (nam tempus ante creaturam non fuit) tum vt caput auctoritate primas à Patre tenens personaliter, cum Patre essentialiter. Atque hoc sibi Caluinus voluit, quod verissimum est de persona Christi. vide lib. 1. cap. 18.

19 Art. 12. *& auctorem mundi, & legis, & omnium rerum.*] Sed & formaliter accipi nihil vetat, ex nota 7. & Hieronymi verba, quæ hic dissimulat, tam sunt euidentia quàm quæ maximè. *Ritus colendi Deum, inquit, & delinquentium poena sancita est in manu mediatoris Christi Iesu; quia omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil; non solum*

lumi coelum, terra, mare, & uniuersa que cernimus, sed etiam illa que per Moysen duro populo quasi iugum legis imposta sunt, & quæ sequuntur plurima, vbi Mediatorem simpliciter, & mediatorem hominem distinguit luculentissimè. In eundem modum sequens Chrysofomi locus exponi potest, & ratio postulat.

20 Ibid. *nec legem abrogare potest, qui non est auctor.*] Falsum: nam idem & mediator federis esse potest, & auctor legis, puta dispensatione voluntaria. hæc non sunt *ἀσύστατα*.

21 Ibid. *non fuisse propriè mediatorem, quando nulli erant homines peccatores.*] Æquiuocè: nam de Mediatore redemptionis verum, vt suprà nota 7. & sequentibus dictum est. Alioqui falsum est, si de altero illo communi mediationis genere acceperis, quo Christus Sermo æternus Dei Patris se cum esse rebus creatis inde à principio exposuit.

C A P. I X.

1 Art. 1. *gloriam, & nominis exaltationem.*] Hoc dogma siue probes, siue improbes; non est propterea laboratura Christianorum fides. sed tamen quia tanti Bellarminus facit, experiamur quid ipsius argumenta possint.

2 Art. 2. *summo Dei imperio?*] Hic ordo argumentorum Caluini: 1. quæstionem curiosam esse, & definitionem temerariam. 2. ipsi Christo non fuisse opus vt sibi mereretur quicquam. 3. hoc non exprimi consilio

consilio Dei Patris in testamento nouo, aut vetere. 4. non fore tantam amoris Christi erga nos confirmationem. 5. non sui rationem habuisse Christum, sed nostri; nec sibi acquisiuisse, sed nobis; denique sui oblitum esse. 6. neque penes humanitatem esse, vt res tantas mereatur.

3 Art.3. *Christum meruisse sibi illa omnia que accepit post passionem suam.*] Hoc Calvinus negat.

4 Ibid. *gloria & honore coronatum.*] De priore loco dicitur sequentibus. Posterior malè adducitur, duabus de causis. Primùm enim fallacia diuisionis committitur: nam illa verba, propter perpeffionem mortis, non ad sequens membrum, sed ad præcedens pertinent, hoc modo, *Sed Iesum illum, qui paulisper fuit Angelis inferior factus propter perpeffionem mortis, videmus gloria & honore coronatum.* Secundò hæc eadem verba, propter perpeffionem mortis, finem significant ex proprietate linguæ: id est, vt Christus perpeteretur mortem; quod ἵκνημιῶς docent verba sequentia, vt pro omnibus mortem gustaret. hoc enim significat *διὰ* accusatiuo iunctum.

5 Art.4. *oportuit Christum pati, & sic intrare in gloriam suam.*] id est, non causam priore loco (nam de posteriore diximus) significari, sed ordinem rerum; vel (si causam placebit fortè appellari) non causam efficientem in totum vel ex parte dici, sed causam (vt vocant) sine qua non; vt iter ordinatum ad metam causa esse dicitur attingendæ metæ. Sed & altera quoque responsio huc adferri potest, siquidem vocem *διὰ* sic placuerit accipi: nempe inique res
coniun-

coniunctas diuelli in hac interpretatione. Non enim simpliciter dicit Apostolus propter mortem crucis; sed propterea quòd Iesus *Filius Dei, quum esset in forma Dei, non ducens rapinam se parem esse cum Deo, scipsum inaniuit forma serui assumpta, &c.* q. d. propterea quòd Deus summè abiecit sese assumens humanitatem in vnitatem personæ, gratiamque vnionis cum ea communicans, &c. *propterea*, id est, propter hanc vnionis gratiam in persona, &c. eandem personam etiam secundùm naturam assumptam summè fuisse exaltatam. Nam non propter opera humanitatis, sed propter Verbum adunatum personaliter humanitas subsistens in Verbo fuit exaltata. Quid enim fecit humanitas, vt in Verbo subsisteret? aut quid non fecit Verbum sui ipsius humiliatione, vt gloriam dispensatione quasi depositam recipiens, etiam humanitatem exaltaret? Meritum ergo personæ, non naturæ (si quod est) dici oportebit: imò verò non meritum, sed potius consequens vnionis necessarium, integra tamen dispensatione & ordine illius sapientissimo.

6 Art. 5. *iste totus potest significare causam.*] A posse, vt aiunt, non sequitur: & negatur præterea posse, vt modò diximus.

7 Ibid. *ubique significare solet.*] Negatur hoc dictum, argumento notæ 4. & 5.

8 Ibid. *mercedem inquit, recepit vera confessio.*] Negatur: non enim causæ est hæc pericula & sed analogiæ vel consequentiæ, vt & in exemplo sequente, Matth. 16. Vox autem mercedis apud Hieronymum dicitur *μισθός*, vt alibi passim.

9 Art. 6.

9 Art.6. *si illud, propterea, non diceret causam.*] Est sane: sed Patres loquuntur, vt Paulus, non de obedientia carnis, sed de obedientia Verbi in carne per dispensationem præstita, de qua in nota 5. quod Verbum quid amplius; obsecro, mereatur? Nullus enim mereri dicitur id quod iam habet: omnia autem habuit in se Verbum, & humanitas in Verbo. Sic intelligenda apud Patres sequentia omnia.

10 Art.7. *quantum humilitas mereatur, hic ostenditur, &c.*] id est, assequatur, obtineat, etiam citra rationem eius quod meritum appellatur. Sic frequenter accipit Ambrosius merendi verbum: vt libro de fide resurrectionis: *Denique, ait, etiam ipsa post usum vota fastidio sunt; & que mereri optauimus, quum meruerimus, abdicamus.* sic Patres Latini passim.

11 Ibid. *factum est in forma serui.*] id est, factum à Verbo carne factò.

12 Ibid. *Christum meruisse humilitate gloriam, non solum nobis, sed etiam sibi.*] At eum sibi meruisse Calvinus negat, vt quidem hoc tempore accipitur merendi verbum: nam apud veteres aliud significabat merendi verbum, vt nota 10. etiamque in multis Missalis Rom. orationibus: vt quum dicitur, *Merear Domine portare manipulum fletus, &c.* Item, *Aures tue pietatis, mitissime Deus, inclina precibus nostris, & gratia sancti Spiritus illumina cor nostrum: vt tuis mysterijs dignè ministrare, teque æterna charitate diligere mereamur.* Item, *Deus, cui omne cor patet, & omnis voluntas loquitur, & quem nullum latet secretum, purifica per infusionem sancti Spiritus cogitationes*

242 F. IVNII ANIMADVERSIONES
*tiones cordis nostri; ut te perfectè diligere, & dignè
laudare mereamur. & sexcenta alia.*

13. Ibid. *melius est ceteris paribus aliquid habere ex merito, quàm sine merito.*] Negatur: nam Deus ex natura, non ex merito habet. alioqui præstabilior foret creatura merens, quàm Deus ex natura habens. Præterea, si excipere disputator volet se de ijs agere quibus ex merito aliquid potest accedere (etsi hoc non soluit instantiam) tamen respondebitur: at personæ Filij Dei nihil potest accedere; ergo ne ex merito quidem. Humanitati, inquires, accessit, vel personæ secundum humanitatem: certè, accessit non ex merito ipsius (responderet Calvinus) sed ex vnione verbi, propter ἀξίαν (id enim vertunt plerique meritum abusuè) id est, dignitatem personæ, non huius naturæ in se simpliciter.

14 Art. 8. *scientiam & gloriam animæ habuit Christus ex merito?*] De scientia distinguendum vt fecimus in priorem libri 4. partem.

15 Art. 9. *Christum debuisse habere omnia optimo modo.*] Ex hac propositione conficiemus argumentationem hoc modo: diuinus autem modus est optimus: omnia ergo habuit Christus diuino modo. Atqui gratia vnionis modus diuinus est; meritum verò humanitatis in se, humanus: imò verò nullus, quia est meritum personæ, cùm humanitas non nisi instrumentum sit diuinitatis, nec nisi in ea subsistens. Non hoc igitur, sed illo modo Christum adipisci & habere exaltationem oportuit: id autem est, opus fuit vt Christus haberet in sese, vnde nobis, ac non sibi
merere-

mereretur. Frustra itaque adhibentur cætera. Sed Ocnus funiculum, si volet, contorqueat.

16 Ibid. *& ex merito illa acquirere, quàm carere dignitate merendi.*] Hæc distinctio nihil ad Christum, cui insunt omnia per se diuino modo, vt antè dictum est.

C A P. X.

1 Art. 1. *in forma serui aliquid ei defuisse ante resurrectionem, quis ambigere potest?*] Defuit quidem humanitati in se; at non defuit in persona, cum ea fuerit caro Verbi. Omnia ergo habuit verbum, eaque carni admensus est Christus ex vnione, non autem ex merito, seruato dispensationis ordine. Quid enim mereatur caro, instrumentum Verbi coniunctum, nec nisi in Verbo subsistens, præter rationem Verbi? Falsa igitur distinctio.

2 Art. 2. *ac accessorium non cadit sub meritum?*] Imò verò Calvinus diceret, gloria humanitatis sequitur per se ex gloria λόγικ. agitur enim de gloria humanæ naturæ Christi, ac non corporis solùm. Quorsum igitur sequentia?

3. Ibid. *& meritorum congruentiam.*] Negatur posterior hæc pars propositionis hypotheticæ, quia falsa.

4 Ibid. *tam gloria anima, quàm gloria corporis cadit sub meritum.*] Negamus ista de homine in se subsistente, vt tomo 3. demonstrabitur:

Q 9 2

quan-

244 F. IVNII ANIMADVERSIONES
quanto magis de humanitate in alio subsistente, &
quæ mouetur ab alio principali suo? Nam ita se habet
humanitas respectu deitatis Christi, vt cap.4. nota 8.
dictum, & alibi.

5ª Ibid. *vt alio quodam titulo debeat.*] Et
hoc negatur.

6 Ibid. *debitam fuisse Christo gloriã corporis.*]
nempe ex gratia vnionis, quæ diuina est, vt cap.9.
nota 12. dictum.

7 Ibid. *deberetur Christo, etiam iure præmij
ac mercedis.*] Negatur, si prior modus diuinus est,
posse deberi alio modo: nam diuino modo nihil potest
accedere: Est autem hic diuinus modus, vt antè. Ita-
que falsum consequens.

8 Art.4. *quod minimè negamus.*] Atqui hæc
pernecessaria est argumentatio. Cur Christus uenerit,
Scriptura perfectè docet: nam si hoc perfectè non do-
cet, quid est quod perfectè docere possit? docet autem
passim uenisse propter nos, non docet vsquam uenisse
propter se: uenit igitur Christus propter nos, ac non
propter se.

9 Ibid. *quia nos fuimus causa, sine qua non
fuisset passus.*] Hoc est ἀσολόγητον, ab auctoritate
negatiuè. deinde falsa est propositio, & pugnans cum
uerbis Christi & Apostolorum ipsius, Ioan.3.14. &
seq. & 14.2. & seq. Rom.8.17. & 1. Petr. 1.10. & seq.

10 Ibid. *docet libro 3. Instit. cap. 12. §. 4.*]
Quid hoc ad rhombum? vt aiunt:

11 Art.6.

11 Art.6. *proprio Filio non pepercit, &c.*]

His autem addendum: at eadem est charitas Filij, non ergo sibi lucraturus, aut propter se fecit. Deinde etiam si Christus non minorem charitatem ipse ostenderet, tamen ab hominibus perciperetur minus, quia sua ipsius causa fecisse videretur. huc autem Calvinus respexit, quum illud absurdum adduceret.

12 Art.7. *semetipsum exinanivit, &c.*] Nihil refert: nam persona diuina, si non aliquam in diuinitate, at in humanitate sua amplissimam vtilitatem percepisset.

13 Art.8. *& pro inimicis mori, vt copiosa esset redemptio.*] Ita loquatur Nestorius. Profectò si hoc à nobis diceretur, Nestoriani à Bellarmino audiremus. Cæterum negatur potuisse mereri in natura instrumentali, & *ἐνοχέω* quòd habuit in persona: operationes enim (vt fatentur omnes) suppositorum sunt.

14 Ibid. *vt exponit eo loco S. Augustinus.*] id est, eorum manifestationem in natura, quæ habuit æternum in persona: in natura autem quam nostra causa assumpserat, vt nostra causa eam attolleret, velut instrumentam & exemplar, singulare gratiæ & gloriæ ad nos in ipso peruenturæ. Cur istis meritorum somnijs veritatem maiestatemque beneficij Christi erga nos eleuemus?

15 Art.10. *atque in eo Dei maiestas resideret.*] Et quid est, obsecro, nominis exaltatio, si hoc non est? hanc enim tum secundum Deitatem recepit

φανερῶσαι prout se inaniuerat, tum secundum humanitatem μετοχῆ siue μεταδόσει in vnione personali, quam vocant hypostaticam.

16 Art. 11. *vt iudex esset mundi, facile Christus mereri potuit.*] Negatur: nam Deus est iudex mundi, Genes. 18. Christus ergo, vt Deus, iudex mundi est φύσει, natura; vt homo, ἐνώσει, vnione; vt Mediator θεῶν ἁνθρώπων Deus-homo, κλήσει, vocatione & voluntaria œconomia. Falsa itaque sequentia.

17 Ibid. *multo minus fuissent sufficientia ad reconciliationem totius mundi.*] Probatur petitione principij. Nam illud est quod quaeritur, vtrum Christus sit meritis sibi: nobis enim meritis esse Scriptura dicit; sibi meritum esse non dicit. Hic verò argumentatur in hunc modum: meritis est nobis, & sufficiens fuit vt mereretur nobis: ergo sufficiens fuit vt mereretur sibi, & reuera est sibi meritis. Negatur consequens: probari non potest. Quòd si integrum syllogismum formare hoc loco placuerit, vanitas argumentationis euidentior futura est: Qui meretur alteri & sufficiens est ad merendum alteri, idem meretur sibi, & sufficiens est vt mereatur sibi: Christus meritis est nobis, & sufficiens est ad merendum nobis: ergo Christus meritis est sibi, sufficiens est vt mereatur sibi. Propositio maior falsa est, si vniuersalem feceris; ex particulari nihil sequitur. Distinguendum enim est in hunc modum. Qui meretur alteri, is aut eiusmodi est cui nihil potest accedere, aut cui potest accedere. Si potest aliquid accedere ei qui meretur alteri, hic sibi etiam mereri potest: si nihil potest ei accedere, is vtut mereatur alteri, sibi tamen mereri non potest. Nami
meret

mereri accessionem notat : cui ergo nihil omnino potest accedere , huic ne meriti quidem confingenda est accessio. Deo autem nihil potest accedere ratione vlla: igitur ne ex merito quidem. Probatur definitione meriti , quam tradunt Pontificij. *Meritum* , inquiunt , proprie dicitur actio , qua fit ut ei qui agit sit iustum aliquid dari. Christo autem quid dari iustum est , cuius sunt omnia ? quid ei dari potest , aut adimi ? Sed prestat nos , hac quaestione omiffa , φρονεῖν εἰς τὸ σωφρονεῖν , Rom. 12. 3. Nam ego quidem de vtrauis sententia minime vellem contendere , modò retineatur vera nostræ salutis ratio in Christo Iesu.

FINIS.

08.6.11 3677

